UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Intersektionaalista vai "valkoista" ylivaltaa? : Syrjäytymiskeskustelun vääristymät Suomessa ja Yhdysvalloissa: Intersectional or "White" Supremacy? Discrimination Debates in Finland and in the United States

Helo, Ari

2023-10-20

http://hdl.handle.net/10138/567200

Helo, A 2023, Intersektionaalista vai "valkoista" ylivaltaa? Syrjäytymiskeskustelun vääristymät Suomessa ja Yhdysvalloissa. 3 toim, Finnish Methodology Society, Helsinki.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

"constructing whiteness in Finland" • risteymät • Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko • "white supremacy does not require a white person to perpetuate it" • THL • "moniperustaisesta syrjinnästä" • Harvard SAT Average • Etuoikeuskehä • "valtasuhteita ja rakenteita sekä julkisia diskursseja" • Critical Whiteness Studies • "tiedostamattomia etuoikeuksia" • Foucault • yhdenvertaisuus • equity • Mike Savage • "overlap or intersect" • "a counterhegemonic act" • Ibram X. Kendi • INEQ • hyvinvointiyhteiskunta • "inclusectionalities" • "ihonväriään tummempia emojeja" • pedagogies of whiteness • "monikulttuurisuuteen ja rodullistamiseen" • "valtahierarkiat" •

ARI HELO

INTERSEKTIONAALISTA VAI ”VALKOISTA” YLIVALTAA?

Syrjäytymiskeskustelun vääristymät Suomessa ja Yhdysvalloissa

Finnish Methodology Society

Teos selvittää muodikkaan intersektionaalisuuden ja sille keskeisen valkoisuusparadigman tieteellistä merkitystä. Aihetta tarkastellaan sisältöanalyysin keinoin niin suomalaisen kuin yhdysvaltalaisen valtatutkimuksen, sosiologian, kulttuurintutkimuksen, historiantutkimuksen, koulutuspolitiikan ja yhteiskuntakeskustelun kautta. Kirjoittaja kysyy intersektionaalisuustutkijoilta muun muassa:

> Millaista tutkimusetiikkaa edustaa ajatus ohjata suomalaiset sosiaalityöntekijät itsereflektiokursseille hahmottamaan omaa "valkoisuuttaan ansaitsemattomana ja tiedostettuna etuoikeutenaan”?
>
> Vaikka käsitteestä ”valkoinen hauraus” puhutaan myös THL:n rasismisivustolla valkoisten suomalaisten erityisenä psyykkisenä vaivana, onko tälle yhdysvaltalaisen Robin DiAngelon kehittämälle käsitteelle mitään tieteellistä perustaa?
>
> Onko meillä mitään toivoa, jos jopa mainiot rankkauksemme maailmanlaajuisissa tasa-arvotutkimuksissa "edelleen edistävät homogeenisuuden ja valkoisen hegemonian käsitteitä suomalaisuuden määrittelemisessä"?

Teoksessa osoitetaan paitsi valkoisuusparadigma myös intersektionaalinen ajattelu kauttaaltaan ongelmalliseksi tavaksi tutkia syrjäytyneisyyttä, länsimaisia valtarakenteita, vähemmistö- ja enemmistöidentiteettejä sekä ihmistieteitä ja yhteiskuntatieteitä yleisesti.

Syyksi osoittautuu, että intersektionaalinen ajattelu rikkoo lähes kaikkia perinteisen tieteellisen tutkimusajattelun metodologisia rajoitteita. Huolimatta suuresta suosiostaan se ei edusta pätevää argumentaation tapaa, saati tieteellistä ajattelua.

Ari Helo

Intersektionaalista vai ”valkoista” ylivaltaa? Syrjäytymiskeskustelun vääristymät Suomessa ja Yhdysvalloissa

Suomalainen metodologiayhdistys /
Finnish Methodology Society
Helsinki, 2023

Teoksen kirjoittamiseen on saatu apurahaa Suomen tietokirjailijat Ry:ltä ja Taiteen edistämiskeskukselta (TAIKE).

Kannet ja taitto: Ari Helo & Oy NordPrint Ab
Takakannen kuvat: Kongressiedustaja Marcia Fudge ja woke-paita, 2018 (Wikimedia Commons), Naurava poika auringonlaskun aikaan, Laos 2018 (kuva Basile Morin, Wikimedia Commons), Sanna Marinin hallituksen nimityspäivä 10.12. 2019 (Wikimedia Commons)
Sisäkannen kuva: Maantiekyltti Yhdysvalloista (Wikimedia Commons)
Takasisäkannen kuva: Ari Helo, New York, 2013 (Niina Koskipää)

© Ari Helo

Finnish Methodology Society
Metodologia Series

Paino: Oy NordPrint Ab, Helsinki, 2023
3. painos (2024)

ISBN: 978-952-65052-7-5
ISBN (pdf): 978-952-65052-8-2

Copyright for scientific use CC-BY 4.0 creative commons license

Teos on omistettu veljelleni, Erkki Helolle.

”If it is life that you feel you are missing I can tell you where to find it. In the law courts, in business, in government. There is nothing occurring in the streets. Nothing but a dumbshow composed of the helpless and the impotent.”

– Cormac McCarthy, *Suttree*, 1979, 15.

”Hell, it took only your first day in a Montana flop or standing over your mother's unmarked grave to know that *equal* was the one thing all men were not. A few lived like kings, and the rest hugged the dirt until it cracked open and took them home.”

– Jess Walter, *The Cold Millions*, 2020, 25

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto ja kiitokset
HUOLI YKSILÖNOIKEUKSISTA 6
ONGELMAN ILMENEMINEN 9
HUOMAUTUKSET JA KIITOKSET 13

1. Intersektionaalinen ymmärrys tasa-arvosta
SYRJÄYTYMISTUTKIMUKSESTA KIRJAROVIOIHIN 15
INTERSEKTIONAALINEN ETUOIKEUSKEHÄ 25
INTERSEKTIONAALINEN TUTKIMUS JA SOSIAALITYÖ 33
INTERSEKTIONAALISET ”RISTEÄMÄT” JA NIIDEN SELITYSARVO 41
MONTAKO SUKUPUOLTA? 51

2. Teoreettisesti käsitteellistetty ”valkoisuus”
INTERSEKTIONAALISUUDEN TEORIA JA KÄSITTEET 57
VALTA JA VALKOISUUSKÄSITE 70

3. Valkoisen ylivallan käsiteharha
YHTEISKUNTARAKENTEET INTERSEKTIONAALISUUDESSA 76
RODULLISTAMISEN KÄSITE 80
VALKOISUUDEN ”RAKENTUMINEN” 89
LÄNSIMAIDEN IMPERIALISTINEN MENNEISYYS 101
VÄRISOKEUDEN PERIAATE JA IDENTITEETTITUTKIMUS 111
TUTKIJAT KIELTÄMÄSSÄ SANOJA 116
SOSIAALINEN TODELLISUUS YHDYSVALLOISSA JA SUOMESSA 120
PÄÄTELMIÄ ROTUTUTKIMUKSESTA 124

4. Hyvästit historian narratiivisuudelle – menneisyystutkimuksen perusteet
JOHDANTO HISTORIALLISEEN SELITTÄMISEEN 127
HISTORIA JA MERKITYSTEN TUOTTAMINEN 130
HISTORIA JA AJALLISUUS 134
SELITYKSET JA MERKITYKSET HISTORIASSA 142
PÄÄTELMIÄ HISTORIANTUTKIMUKSEN KÄYTÄNTEISTÄ 149

5. Toivottoman maailman sosiologiaa
JOHDANTO: RASISTISEN MAINONNAN FANTASIAT 151
MUINAISTUTKIJOIDEN LAPSELLINEN HISTORIATEOS 153
JOHDANTO SOSIOLOGI MIKE SAVAGEN MIELENMAISEMAAN 158
SAVAGEN SUURI HISTORIANARRATIIVI 169
SAVAGEN LOPPUPÄÄTELMÄT

6. Näennäistutkimusta suomalaisten valkoisuudesta
MUUNTUVA VALKOISUUS JA STAATTINEN SUOMALAISUUS 179
VALKOISUUS JA TIETÄMÄTTÖMÄT KOULULAISET 190
TURANIALAISIA SUOMALAISIA 199
TAUTIPERINNÖN TUTKIMUS UHKANA MONIARVOISUUDELLE 203
HYVINVOINTIVALTION RIKOKSET JA VALTAKULTTUURIN KÄSITE 206
KANSALLISET KULTTUURIEROT ITSEREFLEKTIONA 210

7. Sorto, syrjäytyminen ja koulutuksen rakenteet
SORTAVAA MAAHANMUUTTOKOULUTUSTA 218
FOUCAULTILAINEN ANALYYSI KOULUISTA JA OPETUSHALLITUKSESTA 229
INTERSEKTIONAALINEN YLIOPISTOAJATTELU 235
YLIOPISTOLAITOKSEN RAKENTEET JA UUDISTAMINEN 244

8. Woke-ilmiö intersektionaalisena tunnepuheena
PATSAAT JA IKÄVÄ MENNEISYYTEMME 251
AMERIKKALAISTA JA KANSAINVÄLISTÄ WOKEA 258
KULTTUURISET ARVOT JA ARVOKESKUSTELU 264
TUNNEKESKUSTELUN PAPISTO 270
LOPPUSANAT 284

Viitteet 289

Lähdeluettelo 324

Asiasanahakemisto 332

Johdanto ja kiitokset

HUOLI YKSILÖNOIKEUKSISTA

Kirjan nimi ei viittaa ”perinteisestä” valkoisesta ylivallasta hourailevien äärioikeistolaisten rasistien ajatteluun, vaan intersektionaalisen rotu- ja valkoisuustutkimuksen luomiin uusiin käsitteisiin valkoisuudesta ja valkoisesta ylivallasta. Käsitteillä viitataan syrjäytymistä tuottaviin, kaikkien valkoisten ihmisten synnynnäisiin yhteiskunnallisiin etuoikeuksiin.

Kirja on syntynyt syvästä huolesta. Huoli nousee liberaalia yhteiskuntajärjestystä halveksivan akateemisen muotivirtauksen eli intersektionaalisen syrjäytymistutkimuksen kasvavasta suosiosta. Intersektionaalisuus ohittaa suurelta osin koko perinteisen tieteellisen metodologisen ajattelun. Näin se ei vahvista, vaan heikentää ymmärrystämme tutkitun tiedon merkityksestä.

Intersektionaalisuuden lähtökohta, jossa tutkimustyön tarkoitus on muuttaa itse tutkittavaa kohdetta eli syrjäytymisen mekanismeja, sekoittaa tutkimustyön käsitteen tutkitun tiedon perusteella tehtävään päätöksentekoon. Jo lähtökohta on perinteisen länsimaisen tiedekäsityksen vastainen. Intersektionaalisuutta voi luonnehtia näennäisvallankumoukselliseksi teoriaksi, joka tyrkyttää rasismi- ja seksismisyyttelyyn kiinnittyvää poliittista ohjelmaansa kaikille yhteiskuntaelämän sektoreille. Käytäntöön siirrettäessä se useimmiten näyttäytyy valkoisia ihmisiä maailman ongelmista syyttävänä kansanliikkeenä, joka tunnetaan afrikkalaisamerikkalaisesta perinteestä poimitulla termillä ”woke”.

Teoksen mahdollisesta poliittisuudesta on syytä tehdä eräs seikka selväksi. Intersektionaalisen tutkimuksen kritiikki ei tee kriitikosta vähemmistöjen vihollista eikä kerro hänen poliittisesta asennoitumisestaan. Sinällään on vaikea nähdä, miksi vaikkapa maahanmuuttajien koulutukseen ja tehokkaaseen integraatiopolitiikkaan ei tahdo millään löytyä kylliksi varoja, vaikka se ilmiselvästi olisi kaikkien suomalaisten etu. Politiikassa tehdään kuitenkin jatkuvasti arvovalintoja eivätkä tutkijan omat poliittiset arvot ole tutkimustekstiin kuuluva aihe. Yhteiskuntatutkimuksen tarkoitus on tuottaa politiikanteon pohjaksi tutkittua tietoa, ei mielipiteitä, niitä on kaikilla.

Kirja on kirjoitettu paitsi suurelle yleisölle myös suomalaiselle akateemiselle tutkijakunnalle. Tutkijoiden enemmistö ei tunne intersektionaalisuutta oikeastaan ollenkaan. Vain koska se on humanistisissa ja yhteiskuntatieteellisissä tiedekunnissa niin laajalle levinnyttä, on helppoa kuvitella, että sillä täytyy olla jotain tieteellistä uutuusarvoa. Tämä teos todistaa, ettei ole.

Teos on tutkimusperusteinen analyysi intersektionaalisen ajattelun harhakäsityksistä, ei ”poleeminen” yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Jos tutkimuskohdetta on käsitelty osaamattomasti, virheet on paljastettava tekstistä ja ne on argumentoitava kumoon, kuten olen itse argumentoinut intersektionaalisuudesta. Lainaan teoksessa myös kolmea mustaa amerikkalaista akateemikkoa, joista kahden mielestä intersektionaalisen tutkimuksen suurimpien antirasistigurujen, kuten Robin DiAngelon ja Ibram X. Kendin ajattelussa on kysymyksessä ennemminkin uskonnollisen lahkon tapainen ajattelu kuin tiede. Yhden mielestä kyseessä on kultti, jolle uskonto on liian lievä ilmaisu.

Tutkimuskysymys on laaja, vaikkakin yksinkertainen: Miten valkoisuusparadigma on syntynyt ja miten laajalti se intersektionaalista tutkimusotetta luonnehtii?

Määritellään termejä aluksi. Intersektionaalisella tutkimuksella tarkoitan 2000-luvun alussa laajalti suosioon noussutta paradigmaattista etuoikeutettujen ja muiden erotteluun perustuvaa ajattelua, jonka pohjalta tuotetaan tutkimusta syrjäytymisestä.

Syrjäytymistutkimuksenakaan intersektionaalinen tutkimus ei puhu itse syrjäytymisestä, eli yksilön oman elämänhallinnan ongelmista. Se puhuu erilaisissa rasismiloukuissa, asenneloukuissa ja sosiaalipolitiikan tukiloukuissa kärsivien ihmisten ongelmista siten kuin ne väitetysti syntyvät yhteiskuntaelämän eri sfäärien tai sektioiden tai lohkojen risteämiin tai risteymiin (*intersections*). Tietoisesti sivuuttaen sen, että kapitalistisessa kilpailutaloudessa kilpaillaan työpaikoistakin yksilöinä, intersektionaalisuus selittää kaikki ihmiselon ongelmat tällaisissa risteymissä kehkeytyneinä, nimenomaisesti ihmisen ryhmäidentiteetteihin kohdistuvana halveksuntana tai huomiotta jättämisenä (*misrecognition*).

Syrjäytyminen johtuu aina syrjäyttämisestä, on ajattelun pääteesi. Kaikkia erityisongelmia intersektionaalisuus lähestyykin osana valkoisen, maskuliinisen ylivallan tuottamaa laajempaa ongelmakenttää. Näin pystytään osoittamaan – vaikkakin vain abstraktilla tasolla – paitsi syyllinen ongelmiin myös luomaan

syrjäytyneisyyttä kokevia lohduttavaa uhri- ja uhriutumisdiskurssia, joka puolestaan on woke-väen erikoisalaa.

Woke-ilmiöllä, woke-asenteilla ja woke-kulttuurilla tarkoitan populaaria, poliittista aktivismia ja kulttuuripolitiikkaa, joka yleisesti nojaa intersektionaalisen tutkimuksen tuottamaan näennäistietoon syrjäytyneisyydestä. Woke-väki oli alun perin ylpeästi wokea. Termin selitettiin olevan afrikkalaisamerikkalaista perintöä ja viittavan siihen, että yksilö tai ryhmä havahtuu tai herää (*wake, woke, waken*) aidosti tiedostamaan yhteiskunnallisen sorron mekanismeja ja muotoja.

Nyttemmin woke-termin käyttö on intersektionaalisuuteen sitoutuneissa piireissä leimattu taantumukselliseksi asenteeksi. Väite kuuluu, ettei syrjäytymiskeskustelussa ole lainkaan kysymys woke-ilmiöstä. Strategia on yksinkertainen: Woke-väen käsitys siitä, että kaikki relevantti yhteiskuntakeskustelu ja -tutkimus on syrjäytymistä koskevaa, halutaan normalisoida eli normittaa ainoaksi normaaliksi yhteiskunta-ajatteluksi leimaamalla kaikki muu marginaaliseksi konservatiiviajatteluksi.

Samalla pyritään torjumaan kaikki intersektionaalista ajattelua koskeva kritiikki leimaamalla vastustajat arvokonservatiiveiksi, rasisteiksi, sovinisteiksi tai äärioikeistolaisiksi, koska he vastustavat uutta intersektionaalista, ”yleishumanistista” ajattelua. Pyritään siis määrittelemään myös humanismi uudella tavalla pelkäksi vähemmistö- ja syrjäytymistutkimukseksi.

Intersektionaalisissa tutkimusartikkeleissa on toisinaan erikseen nimetty perussuomalaiset vääränlaisen ajattelun edustajiksi. Laillisen poliittisen puolueen leimaaminen tutkimustekstissä tieteellisen ajattelun vastaiseksi todistamatta sitä sen puolueohjelmasta tai puoluejäsenten puheista ei edusta tieteellistä ajattelua.[1] Ei sellaista edusta myöskään yleistävä jankutus ”kulttuurimarxisteista”, ”vihervassareista” tai ”kokkareista”.

Myös tiedevastaisuuteen perustuva ajattelu pitää osoittaa tapauskohtaisesti sellaiseksi. Ranskassa ja Yhdysvalloissa usein äärioikeiston ehdokkaiksi mielletyt poliitikot ovat vaatineet yliopistoihin takaisin meriittiperustaista opiskelija- ja professorivalintajärjestelmää. Suomessa on yhä sellainen, mikä sellaisenaan tuskin tekee maastamme äärioikeistolaista demokratiaa.

Termeistä on syytä ottaa vielä erikseen esiin ylirajaisuustutkimus. Se on tutkimusta, jossa kulttuurintutkimuksen perustana ei ole erilaisten kulttuurien ymmärtäminen, vaan kiinnostuksen kohteena ovat eri kulttuurien rajapinnat. Näiltä rajapinnoilta säännöllisesti löydetään joko kolonialismin arpia tai muiden hegemonisten sortomekanismien tuottamia ongelmia, samalla kun annetaan

ymmärtää, että kulttuurierot eivät sinällään selitä ajattelustamme paljoakaan. Kun taustaoletuksena on löytää inhimillisen elämäntavan yhtäläisyyksiä elämänmuotojemme laajasta kirjosta, varsinaiset kulttuurierot – joita kulttuurintutkimuksen paradigmaattisesti piti pystyä selittämään – jäävät sivuseikaksi.

Ylirajaisuustutkimuksella on paikkansa, mutta sen muututtua viimeisen vuosikymmenen aikana kulttuurintutkimuskentän keskeisimmäksi lähestymistavaksi se hämärtää oman lähtökohtansa metodologiset taustaoletukset, joita varsinkaan nuoremman tutkijasukupolven on enää vaikea hahmottaa. Kun ei ymmärretä, mitä oman tutkimuskentän varsinaista kohtaa tutkitaan, myös tutkimuksen metodologiset rajoitukset katoavat näköpiiristä.

Tämä metodologisten rajapintojen huomiotta jättäminen on vaarallinen kehityslinja akateemisessa tutkimuksessa. Siitä seuraa tutkimusta, joka argumentoi kertovansa enemmästä kuin oikeasti kertoo. Tästä humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimustyön huolestuttavasta kehityslinjasta puolestaan kertoo tämä kirja.

ONGELMAN ILMENEMINEN

Intersektionaalinen ajattelu on levinnyt lähes kaikille humanistisen- ja yhteiskuntatutkimuksen aloille. On intersektionaalista feminismitutkimusta, kolonialismitutkimusta, identiteettitutkimusta, hegemonisen maskuliinisuuden tutkimusta ja intersektionaalista sosiologiaa sekä historiantutkimusta.

Intersektionaalinen teoria on Yhdysvalloissa syntynyt ja siellä pääosin kehittynyt. Teorialle keskeinen valkoisuusparadigma ei niinkään pyri selittämään maailmaa kuin muuttamaan sitä. Historioitsija Peter Kolchin luonnehti varhaista valkoisuustutkimusta (*Whiteness Studies*) näin:

> Valkoisuustutkimusta tekevät tutkijat edustavat laajaa kirjoa erilaisia lähestymistapoja. Monissa oppiaineissa historiatieteiden ulkopuolella preskriptiiviset (ohjailevat) poliittiset tavoitteet ovat keskeisessä roolissa. Kirjoittaessaan valkoisuudesta kasvatustieteiden parissa Nelson M. Rodriquez vaatii erityisen ”valkoisuuspedagogian luomista vastahegemonisena toimena”, jota vaatii tarve ”uudelleen hahmottaa valkoisuus (*whiteness*) antirasistisesti, antihomofobisesti ja antiseksistisesti”.[2]

Intersektionaalista valkoisuustutkimusta tehdään siis ainakin historian ja pedagogian aloilla pääosin antirasismin, seksuaalisten vähemmistöjen ja

naistutkimuksen emansipatoristen tarkoitusten edistämiseksi. Lainauksessa tehty ehdotus ”uudelleen hahmottaa valkoisuus”, kertoo mitä sillä lähtökohtaisesti tarkoitetaan: ”Valkoisuus” itsessään edustaa rasistista, homofobista ja seksististä suhtautumista muihin ihmisiin.

”Valkoihoisen etuoikeus”, kertoo puolestaan yhdysvaltalainen sosiologi Teresa Guess, ”voidaan käsitteellistää rotusuhteiden strukturoitumisen (*structuation*) ominaisuuksina ja luonteenomaisina piirteinä”, sillä juuri valkoinen ihminen ”määrittää itsensä suhteessa (*in opposition*) vähempiarvoisiin toisiin”.[3] Tästä on pedagogien piirissä päätelty, että koulujen perinteisellä ”värisokeuteen” (*color-blind*) kannustavalla tasa-arvoisuuskasvatuksella on rotujenväliselle kanssakäymiselle (*interracial interaction*) ”negatiivisia seurauksia”.[4]

Huonommaksi ei ole jääty Suomessakaan. Kaikki ”rodulliset määrittelyt ovat kietoutuneet muihin suhteellisen alemmuuden ja ylemmyyden markkereihin, kuten olla pohjoismainen tai eurooppalainen”. Näin kertoo joukko Helsingin yliopiston tutkijoita todeten vielä, että ”pohjoismaisena kansakuntana tämä ideologia pätee myös Suomeen”.[5] Myös sosiaalitoimistojemme työntekijöiden olisi kuulemma opittava hahmottamaan omaa ”valkoisuuttaan ansaitsemattomana ja tiedostettuna etuoikeutenaan”.[6] Valkoisuusparadigmasta maailmaa katsoen kaikki on tähän asti tehty väärin, sillä jopa Suomen hyvät kansainväliset rankkaukset tasa-arvokysymyksissä ”edelleen edistävät homogeenisuuden ja valkoisen hegemonian käsitteitä suomalaisuuden määrittelemisessä”.[7]

Luettuani vuoden intersektionaalisen ajattelun tekstejä en ole löytänyt selitystä sille, miksi juuri valkoihoisen ihmisen identiteetti rakentuisi suhteessa ”vähempiarvoisiin toisiin”.[8] Mistä tämä valkoihoinen yleisihminen alun perin tiesi kaikki toiset vähempiarvoisiksi? Valkoisuus näyttäytyykin intersektionaalisessa tutkimuksessa useimmiten vain kummallisena kiertoilmaisuna ylihistoriallisesti ymmärretylle länsimaisen talouspoliittisen eliitin käsitteelle. Yksinkertaista valtakulttuurin käsitettä vaikkapa dubailaisena, kiinalaisena, kolumbialaisena, norjalaisena tai pakistanilaisena valtakulttuurina ei intersektionaalisesta tutkimuskirjallisuudesta tahdo löytyä millään.

Suomen suuriruhtinaskunnassa ei 1800-luvulla ihonväriltään vitivalkoisilla loisilla, mäkitupalaisilla tai torppareilla ollut äänioikeutta tai mahdollisuutta kyseenalaistaa kartanonisännän määräysvaltaa, niin abstraktista ajatuksesta kuin elinkeinovapaudesta puhumattakaan. Ulkomaille ei saanut matkustaa edes säätyläinen ilman erillistä lupakirjaa. Tällaisista seikoista intersektionaalinen

tutkimus ei ole kiinnostunut. Syy on se, että ne eivät tue sen keskeisiä teoreettisia oletuksia maailmastamme ja historiastamme.

Teoksen nimeen on sisällytetty vain kaksi maata, Suomi ja Yhdysvallat. Vaikka intersektionaalisuus on kansainvälinen akateeminen trendi, on luontevaa keskittyä kotimaisiin esimerkkeihin ja toisaalta intersektionaalisen ajattelun synnyinmaahan Yhdysvaltoihin. Juuri Yhdysvaltain historia ja maan nykyinen, äärimmilleen kärjistynyt poliittinen kahtiajako selittävät suurelta osin, miten intersektionaalinen feminismi ja valkoisuustutkimus ovat omaksuneet paradigmansa maskuliinisesta valkoisuudesta ja sen kaikkivoivasta ylivallasta nykymaailman yleisselityksenä.

Ymmärtääkseen lainkaan intersektionaalista ajattelua, on tunnettava sen pohjana käytännössä kaikkialla käytettyä Yhdysvaltain historiaa. Yksinkertaisimmillaankin historialliset erot selittävät paljon amerikkalaisten ja suomalaisten erilaisista suhtautumistavoista esimerkiksi etnisiin ristiriitoihin.

Yhdysvalloilla on takanaan yli kaksisataavuotinen rotuperusteinen orjajärjestelmä ja satavuotinen rotusortojärjestelmä. Tämän lisäksi sillä on raskas historiallinen taakka maana, joka valloitti lähes koko valtioalueensa vasta 1800-luvulla alkuperäiskansoilta ja muilta naapureiltaan. Samoin se ehti eri tavoin syrjimään lähes kaikkia etnisiä siirtolaisryhmiään, joita maahan saapui miljoonittain 1900-luvun alussa. Orjuuden tilalle oli tuolloin luotu jo lähes koko maan kattava rotuerottelujärjestelmä.

Suomessa puolestaan elettiin 1900-luvun alussa sääty-yhteiskunnan aikaa. Maassa kohdeltiin kaikkia ihmisiä säätynsä tai säätyihin kuulumattomuutensa mukaan, mutta käytännössä ihonväristä ja etnisestä taustasta riippumatta. Suomen viimeinen etniseen erotteluun perustuva laki, nimittäin laki juutalaisten asemasta kumottiin itsenäistymisen yhteydessä 22.12. 1917. Se olisi kumottu jo aiemmin, jos Venäjän tsaari olisi siihen suostunut.[9] Yhdysvalloissa rotuerottelulakeja purettiin 1960-luvun lopulle saakka.

Intersektionaalinen ajattelu on päätynyt määrittelemään uudelleen koko joukon arkikielisiä termejä, joita humanistisessa ja yhteiskuntatutkimuksessa ei ole aiemmin tarvinnut selittää, kuten rotu, rasismi tai eriarvoisuus. Esimerkiksi rasismilla se ei tarkoita ihonväriin perustuvaa ennakkoluuloisuutta. Sellaista ei voi kuulemma valkoihoinen edes periaatteessa kokea lainkaan. Samoin intersektionaalinen valta-ajattelu, vaikka pitkälti nojaakin Michel Foucaultin valta-analyysiin, hyödyntää sitä vain sen verran, kuin sille itselleen on edullista osoittaakseen juuri valkoisen ylivalta -ajattelun syypääksi maailman epäkohtiin.

Näiden ja monien muiden käsitteiden määrittelykysymyksiä unohtamatta tämä teos osoittaa tekstianalyysin keinoin intersektionaalisen ajattelun pätemättömäksi lähes kaikkeen siihen, mihin se uskottelee kykenevänsä. Intersektionaalisten tutkimustekstien sisältöanalyysi osoittaa, että se ei ole kyennyt ainakaan rationaaliseen ja empiiriseen näyttöön teoriansa tueksi. Myös sen lupaamaa länsimaisen etiikan ja tietokäsityksen vallankumousta aatteen kannattajat odottavat turhaan.

Intersektionaalisuuden laajenevaa kansainvälistä kritiikkiä kohtaan sen kannattajat reagoivat jargonilla siitä, kuinka vain ”dominanssinsa säilyttääkseen” valkoisen ylivallan omat ”diskurssit” muuntuvat jatkuvasti, koska juuri ”valkoisuuden joustavuus ja suhteellinen näkymättömyys ovat keskeisiä sen normalisoinnille”.[10]

Todennäköistä on, että kymmenen vuoden kuluttua intersektionaalisena ajatteluna tunnettu akateeminen muotivirtaus näyttää vain oudolta historialliselta nyrjähdykseltä länsimaisessa tutkimusperinteessä. Sellaiselta näytti jo 1990-luvulle tultaessa taistolainen, 1970-luvun suomalainen sosiologia. Se oli perustanut kaiken tiedonmuodostuksensa marxilaisen historiakäsityksen siihen tulkintaan, että sosialismin aamunkoitto oli nähty Venäjän vallankumouksessa 1917 ja sosialistinen yhteiskuntaideaali kaataisi pian maailman kapitalistiset talousrakenteet kaikkialla. Yhteydet eivät ole aivan satunnaisia, sillä intersektionaaliselle tutkimukselle vain ryhmäidentiteetti on tutkimuksellisesti kiinnostava identiteetti, kuten tulen osoittamaan.

Intersektionaaliselle ajattelulle keskeinen valkoisuuden käsite sosiaalisena konstruktiona, puhumattakaan valkoisen ylivallan käsitteestä, on syytäkin kyseenalaistaa liberaalin maailmankuvan näkökulmasta. Länsimaisen ajattelun perusteiden tunteminen selittää yksinkertaisemmin samat yhteiskunnalliset rakenteet ja ajattelutottumukset, joita intersektionaalisuus väittää ruotivansa. Miten ja missä määrin nyky-yhteiskuntamme rakenteet tuottavat epätasa-arvoa tai tasa-arvoa on toinen kysymys. Intersektionaalisesta tutkimuskirjallisuudesta ei löydy uskottavaa selitystä ajatukselle, miten sen uuteen rotuoppiin perustuva yhteiskunta-ajattelu voisi sosiaalisia ongelmiamme selittää, saati ratkaista.

Siinä määrin kuin valkoisuus on sosiaalinen konstruktio, se on sitä vain intersektionaalisen ajattelun propagoimisen myötä, ei piiloutuneena länsimaisen ajattelun valtavirtaan tai oikeuskäsityksiin. Kuten tullaan osoittamaan, sosiaalisen konstruktion käsite on itsessään niin monitahoinen, ettei siihen tukeutumalla pysty selittämään intersektionaalisuuden teoreettisia aukkoja.

Teoksen 1. luvussa selitetään intersektionaalisen ajattelun ongelmakohtia ja erityisesti sen tapaa hyödyntää identiteetin käsitettä länsimaisesta perinteestä poikkeavalla tavalla. 2. Luku on lyhyt, vaikkakin teoreettisesti raskas selvitys intersektionaalisuuden käsitteistä ja valkoisuuskäsitteen puuttuvasta empiriasta. Kun on selitetty valkoisuuskäsitteen määritelmällinen ongelma, 3. luvussa selvitetään sen laaja-alaista pejoratiivista käyttöä intersektionaalisella tutkimuskentällä sekä tarkennetaan, miksi se on virheellinen, ellei vainoharhainen. 4. luvussa käydään läpi normaalin tutkimustyön perusteita historiantutkimuksen yleistä metodologista ajattelua esimerkkinä käyttäen. Samalla osoitetaan, että metodologisia väärinkäsityksiä on esiintynyt aina, vaikka niillä ei ole aiemmin ollut tukenaan intersektionaalisuuden tapaista, teoreettisesti nyrjähtänyttä oppirakennelmaa. 5. luku keskittyy historian, nykysosiologian ja antropologian tutkimuksen intersektionaalisiin ilmentymiin erityisesti analyysissään Mike Savagen laajalti ylistetystä sosiologisesta tutkimusteoksesta.

Teoksen 6. pääluku on omistettu Helsinki University Press'in kustantaman, enimmiltään suomalaisten tutkijoiden tuottaman ja vertaisarvioidun kirjoituskokoelman analyysiin suomalaisuuteen väitetysti sisäänrakennetusta rasismista. 7. pääluku keskittyy intersektionaalisen ajattelun vaikutuksiin nykyisessä yliopistolaitoksessa niin Suomessa kuin Yhdysvalloissa. Lisäksi pohditaan suomalaisen koululaitoksen Pisa-ihmeen sulamista tarkastellen nimenomaisesti sen niin kutsutusti rakenteellisia syitä, joita intersektionaalinen tutkimus lukee lähtökohtaisesti väärin. Kirjan viimeinen osio, 8. luku valaisee intersektionaalisen ajattelun yhteiskunnallisia vaikutuksia erityisesti woke-ajattelun ilmentyminä.

HUOMAUTUKSET JA KIITOKSET

On syytä korostaa, että kriittinen asenne intersektionaalisuutta kohtaan ei mitenkään implikoi, etteikö rasismia olisi tai etteikö siitä pitäisi puhua. Eikä se tarkoita, etteikö etnisten vähemmistöjen asian ajaminen sellaisenaan olisi arvokasta ja tärkeää työtä länsimaisen monikulttuurisuusihanteen hyväksi. Syrjäytymistutkimusta on tehty vuosikymmeniä ennen intersektionaalisuuttakin. Se tapasi aiemmin olla pätevämpää tutkimusta.

Kaikki tekstissä esiintyvät suomennokset ovat tekijän omia, milloin ei muuta ole erikseen ilmoitettu. Ainostaan kirjan neljäs luku on julkaistu sellaisenaan aiemmin, tosin vain englanninkielisenä. Joitakin aiemmin julkaistuja

artikkeleita ja *Uusi Suomi* -lehden blogitekstejäni on hyödynnetty eri kohdin tekstiä.

Aihetta käsitellään intersektionaalisen tutkijakunnan omia tekstejä analysoimalla. En ole hyödyntänyt muita intersektionaalisen tai woke-ajattelun kriitikoita, joitakin lehtiartikkeleita lukuun ottamatta. Syy on se, että materiaalia kertyi yllin kyllin pelkästään intersektionaalisesta tutkimuskirjallisuudesta. Ainoa woke-ajattelua kritisoiva lähdeteos on ollut afrikkalaisamerikkalaisen John McWhorterin pamflettimainen *Woke Racism* (2021). Käytän tekstissä jonkin verran myös omaelämäkerrallisia aineksia, kuten valkoisuustutkimuksessa on tapana.[11] Tätä en suosita yleiseksi tavaksi tieteellisessä kirjoittamisessa, vaikka se intersektionaalisuuden kohdalla toimii vasta-argumentoinnin tapana. Toistoja esiintyy runsaasti, jotta perusasiat avautuvat oikeissa yhteyksissään. Intersektionaalinen argumentaatio nojaa itse oikeastaan pelkkään toistoon.

Esitän suuret kiitokset kirjakäsikirjoituksen kokonaan läpilukeneille ja siihen korjauksia ehdottaneille asiantuntijoille, joita olivat professori Mikko Saikku Helsingin yliopistosta sekä Suomalaisen metodologiayhdistyksen kaksi anonyymia arvioitsijaa. Kiitän myös seuraavia henkilöitä yksittäisten alalukujen kommenteista ja kritiikeistä: Eveliina Heino, Atte Komonen, Kalle Pihlainen ja Jari Salminen. Materiaaliavusta kiitän lisäksi Eveliina Heinoa, Marjo Kurosta ja Lena Närettä. Niina Koskipäälle esitän lämpimät kiitokset oikoluvusta.

Kritisoin monien tutkijoiden argumentaatiota, mutta en ketään ihmisenä. Kirjakäsikirjoitusta kommentoineet tutkijakollegat ja ystävät olivat usein keskenään erimielisiä siitä, mikä tekstissä vaatisi korjausta. Useita korjausehdotuksia noudatettiin, kaikkia ei. Normaaliin tapaan teoksen laadusta vastaa kirjoittaja yksin.

Taloudellisesta tuesta työn valmistumiselle esitän lämpimät kiitokset Suomen tietokirjailijat Ry:lle ja Taiteen edistämiskeskukselle (TAIKE). Teoksen olen omistanut oman identiteettini synnyn kannalta tärkeimmälle ”toiseutetulle”, kaksoisveljelleni Erkki Helolle.

Vantaan Tikkurilassa, 2023, tekijä.

1. Intersektionaalinen ymmärrys tasa-arvosta

SYRJÄYTYMISTUTKIMUKSESTA KIRJAROVIOIHIN

Tämän teoksen keskeinen teesi on, että ylevistä yleisinhimillisistä tarkoitusperistään huolimatta muodikas intersektionaalinen tutkimus ei ole akateemisin kriteerein pätevää. Se ei ole pätevää, koska sitä tuotetaan perinteisen metodologisen ajattelun rajoitteista välittämättä. Kuten tulen osoittamaan, intersektionaalisuustutkijat pystyvät näennäistieteellisellä järkeilyllään todistelemaan vain omia teoreettisia lähtökohtiaan kertomatta varsinaisista yhteiskuntasuhteista mitään uutta. Empiirisesti he pystyvät osoittamaan vain, kuinka huonosti ihmiset (suomalaisista koululaisista alkaen) intersektionaalista syrjäytymis- ja syrjäyttämisteoriaa ymmärtävät.

Tässä luvussa määritellään intersektionaalisuus ja käydään alustavasti läpi joitakin sen käytännöllisiä sovellutuksia. Sitten pohditaan kriittisesti varsinaista intersektionaalista risteymäajattelua peilaten sitä nykyisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteita vasten. On kyseenalaistettava valkoisuusparadigman harhainen oletus valkoiseksi määriteltävän valtakulttuurin olemassaolosta.

Mitä intersektionaalisuus on? Koska intersektionaalinen ajattelu on yhdysvaltalaista alkuperää, sitä ymmärtääkseen tutkimustyön voi aloittaa yhdysvaltalaisilla lähteillä. Näin Merriam-Webster -sanakirja määrittää termin intersektionaalisuus (*intersectionality*):

> Kompleksinen, kumulatiivinen tapa, jossa monenlaisten diskriminaation muotojen (kuten rasismi, seksismi ja luokkasyrjintä) vaikutukset yhdistyvät, käyvät yhteen tai risteävät erityisesti marginalisoitujen yksilöiden tai ryhmien kohdalla.

Lisämääreenä tarjotaan seuraava tarkennus:

> Kimberlé Crenshaw esitti intersektionaalisuuden teorian, idean siitä, että pohtiessamme miksi ja miten epätasa-arvoisuudet säilyvät, sellaisia kategorioita kuten sukupuoli (*gender*), rotu ja luokka

> ymmärtää parhaiten päällekkäisinä ja toisiaan muokkaavina, mieluummin kuin eristettyinä ja erillisinä.[12]

Määritelmistä erottuu jo intersektionaalisen teorian perustava innovaatio, joka on tutkia sukupuoli- rotu- ja luokkaeroja ”toisiaan muokkaavina” mieluummin kuin ”erillisinä” sekä nähdä kuinka syrjinnän vaikutukset ”yhdistyvät” tai ”risteävät”. Tutkija Eveliina Heino tiivistää asian siten, että intersektionaalinen tutkimus kertoo ”moniperustaisesta syrjinnästä”.[13]

Perustava metodologinen virhe on jo nähtävillä. Havaitut ongelmat halutaan mieluummin niputtaa kuin eritellä. Intersektionaalinen ajattelu edustaa normaalista analyyttisesta tutkimusotteesta poikkeavaa tapaa lähestyä tutkimuskohdetta. Analyysin on ymmärretty perinteisesti edellyttävän ongelman eri aspektien erottamista toisistaan, jotta on mahdollista nähdä niiden keskinäiset syy-yhteydet. Muuten ei voi tietää, mitkä ovat syitä ja mitkä seurauksia.

Näin puolestaan selittää sosiologian professori Lena Näre intersektionaalisuuden perustaa: ”Yksinkertaistettuna intersektionaalisuuden käsitteellä ja teorialla viitataan yhteiskunnan sortavien rakenteiden ja syrjinnän muotojen moninaisuuden ja samanaikaisuuden analyysiin teoreettisesti ja empiirisesti.”[14] Samanaikaisuudella vedotaan tässäkin siihen, että rakenteet ja muodot voidaan ”teoreettisesti ja empiirisesti” käsitellä yhdessä ja yhtaikaa, toisin kuin perinteinen tutkimusote edellyttää.

Intersektionaalisen tutkimuksen paradigmaattinen lähtökohta on siis tutkia syrjäytymistä ”sortavien rakenteiden ja syrjinnän muotojen” kautta. Ennen kaikkea se olettaa, että syrjäytyminen selittyy syrjinnällä ja syrjinnän perussyy on lähtökohtaisesti jo selvitetty. Syy on, että ainakin länsimaissa kaikki valkoihoiset ihmiset nauttivat kulttuurisetnisen taustansa vuoksi ansaitsemattomista etuoikeuksista kaikkiin muihin ihmisiin nähden.

Intersektionaalinen tutkimus ”keskittyykin institutionaalisiin ja ideologisiin käytänteisiin ylläpitää valkoisten etuoikeuksia (*white privilege*) haasteiden edessäkin”.[15] Tämä käsitteellinen ”valkoihoisen etuoikeus” puolestaan voidaan hahmottaa ”rotusuhteiden strukturoitumisen (*structuation*) ominaisuuksina ja luonteenomaisina piirteinä”.[16] Syrjäytyminen nähdään siis erityisten konstruktiivisten struktuurien kautta, jotka kaikki todistavat eriarvoisuudesta, jonka on luonut ”länsimainen, valkoinen ylivalta”.[17] Miten tällainen tutkimuksellinen lähtökohta muuntaa syrjäytymisen käsitettä ja miten se värittää syrjäytymistutkimusta on tämän kirjan aihe.

Mistä valkoisen ylivallan käsitteessä on kyse, kun sillä ei lähtökohtaisestikaan viitata äärioikeistolaisiin liikkeisiin? Tutkija Minna Seikkulan mukaan valkoisuudessa on kyseessä ”ruumiillistettu (*embodied*) positio” erilaisten ”päällekkäisten tasojen (*overlapping*) struktuurissa”, jotka muokkaavat ”valkoisten dominoimaa rodullistettua järjestystä (*order*).” Tällaisessa ”rodullistetussa järjestyksessä” elävinä meidän kuuluu itse asiassa ymmärtää valkoisia ”ääriliikkeitä (*extreme whiteness*) ja tavallista valkoisuutta (*ordinary whiteness*) toisiinsa kietoutuneina osina samaa valtastruktuuria (*power-structure*)”.[18]

Toisin sanoen, myös kaikki suomalaiset ovat hyvinvointiyhteiskunnan jäseninä osa valtastruktuuria, jonka voi nähdä yhtä lailla liberaalina kuin uusfasistisena. Joukko muita Helsingin yliopiston tutkijoita vakuuttaakin, että kaikki ”rodulliset määrittelyt ovat kietoutuneet muihin suhteellisen alemmuuden ja ylemmyyden markkereihin, kuten olla pohjoismainen tai eurooppalainen”, jolloin tämä kaikki ”pätee myös Suomeen”.[19]

Teoreettisesti valkoisuusparadigma lepää pitkälti amerikkalaisen Robin DiAngelon luoman ”valkoinen hauraus” (*white fragility*) -käsitteen varassa. Se perustuu näkemykseen, että rasistinen valkoinen ylivalta on niin syvään juurtunut yhteiskuntahistoriaamme, kieleemme, ajatteluumme ja lopulta psyykkiseen rakenteeseemme, ettemme sitä arjessamme edes havaitse. Tuotamme rasistista valkoisuutta jopa länsimaisessa koululaitoksessamme.[20] Ongelman laajuutta ja patologisuutta kuvannee että, jopa ”vallitseva länsimainen käsitys seksuaalisuudesta jo sinänsä sisältää rasismin”.[21]

Itse ”hauraus” ilmenee valkoisten vastentahtoisuutena myöntää sisäänrakennettu rasisminsa, josta heidän olisi päästävä eroon. Tähän tarkoitukseen DiAngelo ehdottaa yleisiä terapiapalveluita. Saadakseen kuvan siitä, miten syvästä psyykkisestä ongelmasta valkoiset ihmiset kärsivät, voi tarkastella ohjeita siitä, kuinka ongelmastaan voi selvitä:

> Kääntyminen valkoisuutta kohti tarkoittaa myös kääntymistä kohti ja pois niistä kehoista (*bodies*), joille on suotu toimijuus ja liikkuvuus sellaisella etuoikeudella. Toisin sanoen tehtävänä valkoisille subjekteille on pysyä implikoituina siinä, mitä he kritisoivat, mutta kääntyä omaa rooliaan ja vastuutaan kohti … kääntyä pois itsestään ja kohti muita.[22]

Mikäli valkoinen ihminen ei onnistu psyykkisesti murtautumaan ulos valkoisen haurauden aiheuttamasta tilastaan, jonka patologisuuden myös hänen

mahdollinen kääntymiskokemuksensa todentaa, aitoa muutosta ei ole tapahtunut.

Syksyllä 2019 Hollywood-tähti Rosanna Arquette tunnusti synnynnäisen huonommuutensa läpirodullistetussa, uudessa keskustelukulttuurissa twiitaten näin: ”Olen pahoillani, että synnyin valkoiseksi ja etuoikeutetuksi. Se inhottaa minua (*I'm sorry I was born white and privileged. It disgusts me*).” Muuan Helsingin yliopiston tutkija toteaa yksinkertaisena faktana, että monia suomalaisiakin ”saattaa ahdistaa oman etuoikeutetun asemansa tunnistaminen valkoihoisena”.[23]

Tilanteen korjaamiseksi myös suomalainen intersektionaalinen tutkimusväki ehdottaa valkoisille ihmisille laajaa kurssitusta, jotta he ymmärtäisivät omaa ”valkoisuuttaan ansaitsemattomana ja tiedostettuna etuoikeutenaan”.[24] Kuten mainittua, jopa Suomen hyvät kansainväliset tasa-arvotyön rankkaukset vain ”edistävät homogeenisuuden ja valkoisen hegemonian käsitteitä suomalaisuuden määrittelemisessä”.[25] Yhteenvetona voidaan todeta, että elämme uudenlaisen ”tieteellisen” rotuajattelun aikakautta.

Syksyn 2022 metodikurssini eräs opiskelija paheksui minua Teresa Guess -nimisen sosiologin artikkelin kritisoinnista. En kuulemma valkoisena suomalaisena miehenä ollut oikeutettu torumaan mustaa amerikkalaista naistutkijaa. Guessin etninen tausta ei ollut juolahtanut edes mieleeni analysoidessani hänen artikkeliaan. Sain tietää asiasta vasta opiskelijalta. Opiskelijan ajattelu edusti perinteistä *ad hominem* -virheargumentointia, ajatusta siitä, että itse argumentti heikentyy tai vahvistuu sen mukaan, kuka sen esittäjä on.

Viimeisten vuosien aikana olen jo tottunut kuulemaan opiskelijoilta tällaista. Muuan toinen opiskelija väitti tenttiesseessään, ettei Yhdysvalloissa tosiasiassa luovuttu orjuudesta vuonna 1865. Väite oli silkka vaihtoehtoinen fakta (vale tai virheoletus), jollaiseen aiheestaan tuohtunut opiskelija oli selvästi päätynyt havahduttuaan siihen, että maahan myöhemmin syntyi rotuerottelujärjestelmä. Laillistettu orjuus ja rotuerottelujärjestelmä ovat eri asioita, kuten myös Etelä-Afrikan pahamaineisen apartheid-järjestelmän historia todistaa.

Uuden rotuteorian näkemys ”valkoisesta ylivallasta” – tai nyttemmin yleisesti käytetystä pelkästä ”valkoisuudesta” – perustuu käsitykseen vallasta pelkkänä ylivaltana. Vallasta ollaan kiinnostuneita vain hegemonian käsitteen kautta, jolloin vallan käsitettä lähestytään usein kansainvälisen kapitalismin kritiikkinä ja lopulta puheena pelkästään ”rasismin ja sosiaalisen epätasa-arvon

valtasuhteista".[26] Näkemys on kiehtovan yksinkertainen oivaltavuudessaan ja vaarallinen kapea-alaisuudessaan.

Jopa termistä tasa-arvo on tullut ongelmallinen. Vanhan käsityksen mukaan tasa-arvo on periaate ja yhdenvertaisuuden edistäminen tapa edetä kohti aitoa taloudellissosiaalista tasa-arvoa. Outo kielenkäytön muunnelma on Suomessa viime vuosina laajalti levitetty käsitys, että termillä tasa-arvo (*equality*) tarkoitetaan vain miesten ja naisten tasa-arvoa ja vasta yhdenvertaisuudella (*equity*) yleistä tasa-arvoa mukaan lukien vammaiset, vähemmistöt ja muunsukupuoliset. Toisin sanoen, perinteisellä tasa-arvon ihanteella ei tarkoitettaisikaan kaikkien ihmisten tasa-arvoista kohtelua.

Erottelua perustellaan nykyisin suomalaisessa kouluopetuksessakin Suomen tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain eroilla. Suomen laki naisten ja miesten tasa-arvosta (1986) ei uuden tulkinnan mukaan viittaisikaan periaatteelliseen yhdenvertaisuuteen, josta on säädetty erikseen yhdenvertaisuuslaissa (2014). Suomen perustuslain (1999) pykälässä 6 kuitenkin todetaan kaikki yhdenvertaisiksi lain edessä ja puhutaan naisten ja miesten tasa-arvosta sekä todetaan, että myös lapsia on "kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä".[27]

Samoin taannoisen Sanna Marinin hallituksen tasa-arvopoliittinen selonteko (2022) puhui kaikkien "yhdenvertaisuudesta" ja niin muodoin "tasa-arvopolitiikan" ulottumisesta kaikkiin ihmisiin sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta.[28] Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ei siis tarvitse käsitteellisesti erottaa toisistaan. Yhdenvertaisuus on Suomen perustuslain ja valtioneuvoston lausumien mukaan sama asia kuin tasa-arvo ja sillä tarkoitetaan yhä yksilön oikeutta tasa-arvoiseen kohteluun niin kaikessa viranomaistoiminnassa kuin ihmiselämässä yleensäkin.

Intersektionaalisen rotuopin perustava virhe on ajatus, että koska ensin kauppakapitalismina ja sitten teollisuuskapitalismina vuosisatoja kehittyneen kapitalistisen tuotantojärjestelmän eliitti oli alun perin euroamerikkalaista valkoista eliittiä, itse valta voidaan nähdä pelkkänä ylivaltana ja vielä määrittää ihonväriltään valkoiseksi. Ei jää varsinaisia yhteiskunnallisia valtasuhteita tai rakenteita analysoitavaksi, koska olemassa on vain "valkoista ylivaltaa" ja sen tuottamaa syrjäytymistä.

Tämä on peruste intersektionaaliselle tutkijakunnalle valistaa uutta opiskelijasukupolvea siitä, että vaikkapa afrikkalaisamerikkalaisen aasialaisamerikkalaiseen kohdistama viharikos onkin tosiasiallisesti "valkoisen

ylivallan motivoima", koska sellainen ylivalta "ei vaadi valkoista ihmistä sitä toteuttamaan".[29]

Intersektionaalisen ajattelun mukaan siis sekä afrikkalaisamerikkalaisiin kohdistuvat että heidän itsensä tekemät viharikokset johtuvat valkoisesta ylivallasta. Myös naisten, seksuaalisten vähemmistöjen, vammaisten, köyhien ja vanhusten sorto selittyvät samoin perustein. Valkoinen ylivalta on kuin kristillinen perisynnin käsite: se selittää kaiken pahan ja väärän, jolloin se ei enää selitä mitään erityisesti.

Historiaa intersektionaalisuus lukee ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut sitten imperialismin keksimisen. Valkoisen ylivallan tai valkoisuuden käsitettä ei välitetä sitoa historiallisesti lainkaan sellaisiin tapahtumiin kuin siirtomaiden itsenäistyminen noin 70 vuotta sitten, laillisen rotuerottelun lakkauttaminen noin 60 vuotta sitten, naisten aseman parantuminen länsimaissa viimeisten 100 vuoden aikana tai seksuaalisten vähemmistöjen aseman täydellinen muutos viimeisten 20 vuoden aikana.

Vallan käsitteen väärinymmärryksen myötä intersektionaalinen rotuteoria luo Yhdysvalloissa syrjäytymistä selittävää ylisukupolvista – orjuudesta aina nykypäivään ulottuvaa – uhriutumisnarratiivia sen sijaan, että syrjäytymisongelmista puhuttaisiin sellaisina kuin ne ovat kaikkien nähtävissä. Maassa ei ole ollut voimassa rotusyrjintää sallivia lakeja viiteenkymmeneen vuoteen. Jotain on tehty väärin rotuerottelun purkamisen jälkeen, koska vain sitä ennen sorto oli laillistettu käytäntö.

Tähän asti syrjäytyminen on tarkoittanut yksilön alisuoriutumista kilpailluilla työmarkkinoilla tai kyvyttömyyttä hyödyntää koulutusmahdollisuuksiaan ja poliittista vaikutusvaltaansa tai näiden mahdollisuuksien puuttumista jostain erityisestä yhteiskuntarakenteellisesta syystä. On siis syrjäytymistä ja on sen syitä, joista merkittävimpiä yhteiskuntatieteissä ovat ne yhteiskuntarakenteet, jotka syrjäytymistä edistävät tai sitä estävät. Rikollinen elämäntapa on syrjäytymisen äärimmäinen muoto.

Intersektionaaliset tutkijat toisinaan väittävät, etteivät he syyllistä yksittäisiä ihmisiä, vaan rakenteita. He kuitenkin löytävät syrjivät rakenteet valkoisten ihmisten psyykestä, muuten käsitys erityisestä "valkoisesta hauraudesta" sen synkän tosiasian edessä, että heidän olisi hahmotettava "valkoisuuttaan ansaitsemattomana ja tiedostettuna etuoikeutenaan" ei voisi mitenkään pitää paikkaansa.[30] Teoriassa ei paljon muuta kiinnostavaa olekaan kuin sen luonne koko nykyisen maailmanjärjestyksen selityksenä ja tämän totalitaristisuuden peittely-yritysten ristiriita.

On syytä painottaa, että tällä kaikella on hyvin vähän tekemistä minkään objektiivisuuteen pyrkivän tieteellisen ajattelun kanssa. Tieteellisen objektiivisuuden käsitettä on hyvä avata sikäli, ettei objektiivista näkökulmaa ihmistieteissä voi todentaa millään. Juuri tämän vuoksi tarvitaan jatkuvaa, kriittistä keskustelua siitä, millaiset osatotuudet maailmasta ovat tieteellisen ajattelun mukaisia ja mitkä väärinkäsityksiä tai pelkkää toiveajattelua.

Nyky-yhteiskunnassa laajamittainen syrjäytymiskehitys on aina oire sosiaalipolitiikan epäonnistumisesta. Ymmärtääkseen Yhdysvaltalaisen sosiaalipolitiikan kehityslinjoja viimeisten 50 vuoden ajalta ei tarvitse turvautua kriittiseen rotutieteeseen tai aloittaa pohdintoja orjuusajan vääryyksistä saakka. Viime vuosikymmenien aikana toteutetun sosiaalipolitiikan historiatutkimus riittää. Ei Suomessakaan syrjäytymiskehitystä enää pohdita 1900-luvun vaihteen sääty-yhteiskunnan perintönä.

Yhteiskuntakeskustelun tasolla intersektionaalisuus edellyttää, että ”rodullistettuun” vähemmistöön kuuluvan argumentti nähdään vähemmistöjä koskevassa keskustelussa asianosaisen näkökulmana ja siten automaattisesti asiantuntevampana kuin valtaväestöön kuuluvan. Yhteiskuntapolitiikkaa ei voi tehdä tähän tapaan. Kyseessä on aina myös yhteiskunnan kokonaisetu. Ihonväri tai henkilökohtaiset syrjäytymiskokemukset eivät tee kenestäkään sosiaalipolitiikan asiantuntijaa.

Suomalaiseen akateemiseen ja sosiaalipoliittiseen keskusteluun tuodaan jo kovaa vauhtia amerikkalaista ajattelua tässäkin suhteessa. Yhdysvalloista kopioidulla idealla vahvistavasta erityiskohtelusta (*affirmative action*) voi olla paikkansa ongelmia ratkottaessa, mutta on syytä miettiä, mitä erityiskohtelulla milloinkin tarkoitetaan ja mihin sillä aidosti pystytään vaikuttamaan. Sinällään Suomen yhdenvertaisuuslaki (2014) ei rajaa vahvistavaa (tai positiivista) erityiskohtelua millään muin kriteerein kuin, että ”erilaisen” kohtelun on oltava ”oikeasuhtaista”.[31]

Perustava kysymys tästä kaikesta on: Haluammeko todellakin tuoda rotuerottelun (vaikka käänteisenkin) uudestaan yhteiskunta-ajattelumme keskiöön?

Intersektionaaliselle tutkimuskentälle keskeisissä kriittisessä rototutkimuksessa (*Critical Race Theory*) ja valkoisuustutkimuksessa (*Whiteness Studies*) on kyse viime vuosikymmenien yhteiskunnallisen rakennemuutoksen täysin pieleen menneestä analyysista, länsimaisen yhteyskuntajärjestyksen arvopohjan (toisinaan tahallisesta) väärinymmärryksestä ja sen myötä länsimaisen historiakuvan väärentymisestä. Uusi rotuajattelu haastaa paitsi

perinteisen yksilökeskeisen identiteettitutkimuksen myös demokratian yleiset pelisäännöt vakavalla tavalla, vaikka kaikki antirasistisen ajattelun kannattajat eivät itse tätä ymmärrä.

Intersektionaalisen tutkimuksen piirissä puhutaan paljon ”efekteistä”, ”impakteista” ja sanotun tarkoittamattomista vaikutuksista. Myös suomalaisessa rasismikeskustelussa on nostettu tärkeäksi puhujien ”intentioiden ja impaktien” erottaminen toisistaan, jotta kyetään analysoimaan ”loukkaavia vaikutuksia”.[32] On syytä kysyä, millaista jälkeä ”impaktiensa” osalta itse intersektionaalinen tutkimus ja kansanomaisempi woke-ajattelu ovat maailmalla ja Suomessa tuottaneet.

Mainituksi tulivat jo valkoisuudestaan henkilökohtaisesti ahdistuneet ihmiset. Mutta ”impakteja” voi pohtia laajemminkin. Jopa kirjaroviot palavat jo. Kanadan Ontariossa heitettiin syksyllä 2021 alkuperäiskansojen ”puhdistautumisoperaatiossa” koulukirjastosta liekkeihin lähes 5 000 vahingolliseksi katsottua kirjaa. Osa tuhotuista teoksista oli vanhoja intiaanikulttuurien tutkimuksia. Jo aiemmin oli liekkeihin joutunut tiettävästi myös Lucky Luke, Asterix ja Tintti -sarjakuvakirjoja.[33] Yhdysvalloissa Dr. Seussin maailmankuulut lastenkirjat ovat viimeisimpiä, jotka on havaittu rodullistamista väärinymmärtäviksi.[34] Ennen feministisenä kirjailijana tunnettu Margaret Atwood on niin ikään julistettu intersektionaalisen feminismin viholliseksi.

Amerikkalainen valkoinen naiskirjailija, Alexandra Duncan ”canceloi” vuonna 2020 mustan naisen näkökulmasta kirjoittamansa fiktiivisen romaanin havahduttuaan lankeemukseensa kulttuurisen omimisen (*cultural appropriation*) syntiin. Myös hän totesi olevansa ”syvästi häpeissään tehtyään näin valtavan virheen (*deeply ashamed to have made a mistake of this magnitude*)”.[35] Joutaisiko Mika Waltarin *Sinuhe* kiellettyjen kirjojen listalle? Siitähän muistetaan aina, ettei kirjailija koskaan edes käynyt Egyptissä. Kuinka historiallista romaania voisi kirjoittaa syyllistymättä näin laajasti ymmärrettyyn kulttuuriseen omimiseen?

Sensuurivaateet ovat laajentumassa. Nyttemmin brittiläisen Roald Dahlin lastenkirjoja editoidaan uuteen sensitiivisempään muotoon kustantajan toimesta. Samoin on tapahtunut Ian Flemingin 1950-luvulla ilmestyneille James Bond -kirjoille, Agatha Christien jännäreille ja jopa Don Rosan Aku Ankka -sarjakuvatarinoille, joista joitakin Disney-yhtiö ei enää kelpuuta julkaistavaksi.[36] Eivätkä sensuroinnit ole kevyitä. Dahlin eräästä teoksesta kustantaja poisti kolonialistisiksi leimatut klassikkokirjailijat Joseph Conradin ja Rudyard Kiplingin ja vaihtoi heidät Jane Austeniin ja John Steinbeckiin.[37]

Onko kirjailijalla enää lainkaan tekijänoikeuksia omissa nimissään julkaistuihin teoksiin? Miten voidaan suomalaisen kulttuurintutkimuksen piirissä argumentoida näin kulttuurivihamielisen ajattelun puolesta? Median vastuusta aiheen yhteydessä on vaikea puhua, kun valtalehtien toimitukset suostuvat julkaisemaan mielipidekirjoituksia, joissa myös valkoihoisten ruskettumisinnon epäillään edustavan kulttuurista omimista.[38]

Kulttuurihistoriallisen ajattelun surkastumisesta kertovat Yhdysvalloissa pian vuosikymmenen riehuneet patsaskiistat. Ensi vaiheessa valveutunut yliopistoväki kannatti trumpilaista oikeistoa vastaan nostattamansa uuden kulttuurisodan nimissä rasististen, etelävaltalaissotilaiden patsaiden poistamista kaikkialta amerikkalaisesta kulttuurimaisemasta. Koska rasistisia patsaita oli mahdotonta objektiivisesti erottaa ihmisiä muuten loukkaavista patsaista, muutaman vuoden päästä mitkä tahansa vanhat patsaat, Kolumbuksen ja varhaisten presidenttien patsaita myöten, todettiin vähemmistöjen ihmisarvoa loukkaaviksi.

Miksi kuvanveistotaiteen vanhoja aiheita pitäisi kenenkään erityisesti kunnioittaa? Patsaita voi katsella ihan vain pohtiakseen kulttuurinsa muutosten merkitystä, eli historiaa. Mitä tarkoitettaisiin sellaisella kulttuurimaisemalla, josta menneisyys sensuroidaan? Kaiketi monikulttuurisuuden ihanteeseen kuuluu myös menneiden kulttuurien ymmärtäminen, vaikkei niiden erityispiirteitä hyväksyisikään.

Itse-cancelloinin eli omien tekojen ja ajattelun julkisen katumisen laajaksi paisuneesta ilmiöstä kuvaavin esimerkki lienee kanadalaisen Church-Wellesley Villagen kauppakamarin tapaus. Vuonna 2005 yhdistys pystytti Torontoon patsaan 1800-luvulla tunnetulle homoseksuaaliselle liikemies Alexander Woodille. Kesäkuussa 2021 kauppakamari vaati patsaansa poistamista, koska oli selvinnyt, että kyseinen liikemies oli rahoittanut valkoisten johtamaa alkuperäiskansojen koulua, vaikkakin paikallisen intiaaniyhteisön pyynnöstä.[39] Torontossa puolestaan peruttiin syksyllä 2021 äärimuslimien seksivankina olleen kirjailija Nadia Muradin vierailukutsu peläten vierailun islamofobisia vaikutuksia valtaväestön keskuudessa.[40]

Intersektionaalisuus on vahvimmillaan yliopistoissa. Sen mukanaan tuomaa sensuurimentaliteettia kaksi harvardilaista professoria luonnehtii seuraavasti:

> Vuosina 2014–2022 tapahtui 877 yritystä rangaista tutkijaa jostakin ilmaisusta, joka on tai jonka julkisessa kontekstissa pitäisi olla suojeltu Yhdysvaltain perustuslain ensimmäisen [sananvapaus]pykälän mukaisesti. Näistä tapauksista 60 prosenttia johti varsinaisiin

> rangaistustoimiin, mukaan lukien 114 sensurointitapausta ja 156 työstä erottamista (44 näistä vakituisten professuurien haltijoita) – enemmän kuin McCarthyn aikana. Pahemmaksi ongelman tekee se, että jokaista rangaistua tutkijaa kohti moni muu vajoaa itsesensuuriin tietäen, että voi olla itse seuraavina jonossa.[41]

Yhdysvalloissa jopa yliopistotutkijoihin ulottuvat mielipiteen- ja sananvapauden rajoittamistoimet muistuttavat jo mccarthyismina tunnetun 1950-luvun kommunistivainojen aikakautta. Nyt itsesensuuriin vain usutetaan niin kutsutun vasemmiston, ei oikeiston toimesta.

Jokainen rodullisuuden teemasta tieteellisiä tai populaareja artikkeleita kirjoittanut on väkisinkin törmännyt ”valkoisen ylivallan” tematiikkaan myös suomalaisten historioitsijoiden ja kulttuurintutkijoiden erityisenä kiinnostuksen kohteena, usein jopa tutkimustyön lähtökohtana.[42] Suomalaiseen, tieteellistä ajattelua rajoittavaan woke-keskusteluun palataan teoksen viimeisessä luvussa.

Esimerkit eivät ole poikkeustapauksia. Uuden rotutietoisuusajattelun ja -kasvatuksen evankelioiminen on edistyksellisen ajattelun valtavirtaa Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen lupaukset ihmisten periaatteellisesta tasa-arvoisuudesta kirjoittaneen Thomas Jeffersonin patsas kannettiin vuonna 2021 ulos New Yorkin kaupungintalosta – ikään kuin tälle amerikkalaisen valistusajattelun ruumiillistumalle olisi koskaan veistetty patsasta siksi, että hän oli orjanomistaja (vaikka vastusti orjainstituutiota).

Kalifornialaisissa kouluissa järjestetään nykyisin erityisiä mustien vanhempien vanhempainiltoja. Samoin koululapset jaetaan luokissa omiin etnisiin ryhmiinsä, kun kyse on uudelle rotukasvatukselle omistetuista oppitunneista. Etninen tausta on tosiasiallisesti ollut vuosikymmeniä yksi yhdysvaltalaisten yliopistojen erityissisäänpääsykriteeri. On myös vaadittu koulujen Yhdysvaltain historian tuntien muuttamista vaikkapa ”Rotu ja sukupuoli Yhdysvaltain historiassa” -kursseiksi.[43] Pohjois-Amerikassa uudenlaiseen rotuerotteluun perustuva ajattelu on jo muuntumassa myös kasvatus- ja sosiaalipolitiikaksi.

Syrjäytyminen on taloudellinen ja yhteisöllinen, meitä kaikkia koskeva yhteiskunnallinen ongelma. Syrjäytymistä estämään ja lievittämään suomalainen, perustaltaan kapitalistinen hyvinvointiyhteiskunta on rakentanut valtavan julkisen palvelun koneiston, joka ei nojaa rotu- tai luokkaeroihin asiakasvalinnoissaan.

Tätä kirjaa varten tehdyssä suomalaisen intersektionaalisen tutkimuskirjallisuuden katsauksessa ei löytynyt ainuttakaan tekstiä, joka edes alustavalla tavalla selittäisi hyvinvointiyhteiskunnan palvelurakenteita tai niiden

periaatteita. Läpikäydyissä teksteissä niitä ainoastaan kritisoitiin – vähintäänkin implisiittisesti rasistisina, mikä kertoo siitä, että kritiikki pohjautuu valkoisuustutkimuksen paradigmaan juuri valkoihoisten ihmisten vajavuuksista.

INTERSEKTIONAALINEN ETUOIKEUSKEHÄ

Pelkästään vähemmistöjen asemasta ja vähemmistöidentiteeteistä kiinnostuneena tutkimusalana intersektionaalisuus sekoittaa poliittisen valtakulttuurin enemmistöjen ja vähemmistöjen erilaisiin kulttuurikohtaisiin asenteisiin ja alakulttuureihin. Koko tutkimusparadigma nojaa unelmaan maailmasta ilman minkäänlaisia valtakulttuurisia rakenteita. Demokratia, ydinaseiden kontrolli, talouden säätely, sosiaalipolitiikka ja kansainvälinen yhteistyö ovat kaikki kytköksissä juuri valtakulttuurisiin rakenteisiin. Poliittisia valtakulttuureita intersektionaalisuus ymmärtää pelkkinä sortorakenteina, mikä kielii siitä, että kyseessä on enemminkin utopistinen kuin reformistinen ajattelutapa.

Hedelmistään puu tunnetaan. Tarkastelkaamme siis intersektionaalisen tarkastelutavan käytäntöön sovellettavana esimerkkituotteena seuraavaksi kaaviota nimeltään ”etuoikeuskehä”. Sitä käytetään nykyään laajalti suomalaisessa opettajakoulutuksessa, yliopistoissa ja opetushallituksen sekä oikeusministeriön työpajoissa.[44]

Anglosaksisista lähteistä sellaisenaan käyttöönotettu kaavio edustaa hullunkurisesti vinoutunutta yhteiskunta-ajattelua. Se kuvaa enemminkin staattista, sääty-yhteiskunnan ajan mielenmaisemaa kuin reformihakuista, demokraattisen yhteiskunnan todellisuuskäsitystä.

Kanadalaisyhdysvaltalaisesta etuoikeuskehästä, eli *Wheel of Privilege* tai *Wheel of Power* -kaaviosta kiertää pari hieman erilaista versiota, mutta perusajatus on sama. Kaavio kuvaa marginalisoitujen ihmisten lähtökohtaista asemoitumista suhteessa valtaan, varallisuuteen ja hyvinvointiin nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa. Marginaaliin, eli kaavion ulkokehille on lennätetty valtava määrä ihmisiä.

Syrjäytyneiksi leimataan esimerkiksi ihmiset, joilla on vielä vähän työkokemusta ja samoin kaikki, joiden katsotaan edustavan ikäihmisiä, etnisiä vähemmistöjä, vammaisia, seksuaalisia vähemmistöjä, sukupuolivähemmistöjä, maahanmuuttajataustaisia, vähän koulutettuja, alkuperäiskansoja, englannin kieltä huonosti osaavia, vieläpä julkaisijajärjestön syrjäytymisenvastaiseen toimintaan perehtymättömiä.

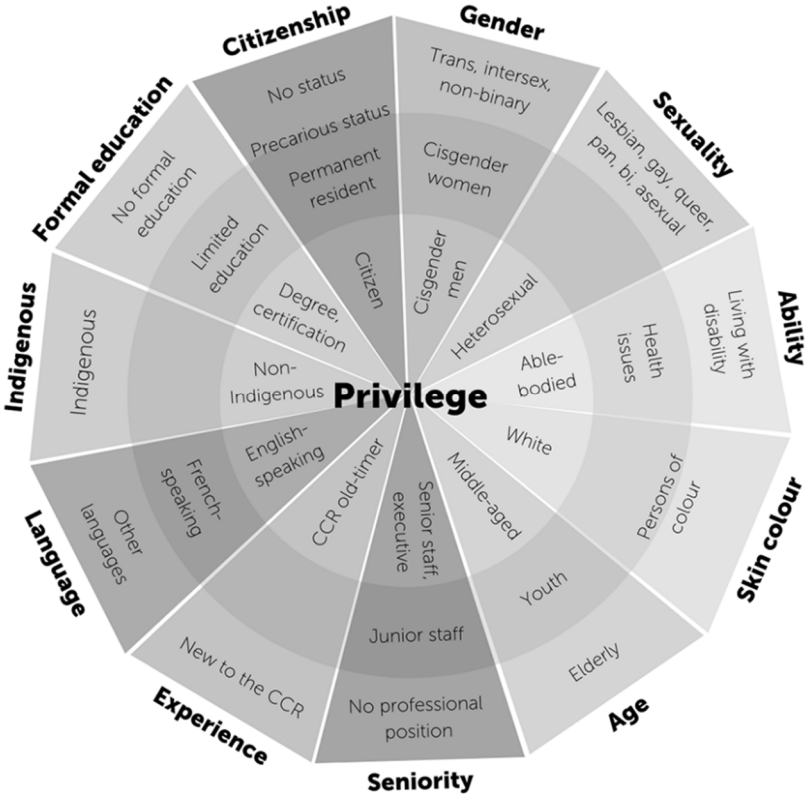

"Wheel of Privilege".
Kuva *Canadian Council for Refugees* (CCR) -järjestön erityisluvalla.

Lähtökohta, jonka mukaan vaikkapa etninen tausta tai sukupuolinen suuntautuminen jotenkin lähtökohtaisesti marginalisoisi ihmisen, on outo yleistys suomalaista yhteiskuntaa ja yhteiskuntakeskustelua tuntevan näkökulmasta. Kaavion koulutuskäytössä politiikan tutkimukseen perehtymätön opettajaoppilas ei voi olla lukematta siitä seuraavaa: Yhteiskuntamme on siten rakentunut, että valkoisilla, hyvin koulutetuilla ja varakkailla heteromiehillä on etuoikeus valtaan ja mammonaan muihin nähden.

Kaaviota tarkemmin lukiessa päätelmäksi jää, että esimerkiksi terveellä on enemmän valtaa ja etuoikeuksia kuin sairaalla ja varakkaalla enemmän kuin köyhällä. Millaisia tietoväitteitä oikeastaan ollaan tuottamassa? Keskikoulun

ruotsin kielen oppikirjassani tarjottiin 1970-luvulla pelkkänä vitsinä 14-vuotialle tällainen totuus: ”Det är bättre att vara rik och frisk än att vara fattig och sjuk”. Näin yhdentekevää informaatiota esittävää etuoikeuskehää esiteltiin esimerkiksi Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan yksikkökokouksessa 22.10. 2021 yliopiston oman pedagogiaväen toimesta.

Kaaviosta puuttuu kokonaan ihmisen oma toiminta, samoin kuin länsimaiselle yhteiskuntakäsitykselle luonteenomaiset yksilönoikeudet ja jatkuva reformihakuisuus. Kaavio antaa ymmärtää, että olemme tuomittuja asemaamme huonosti koulutettuina pitkäaikaissairaina tai alkuperäiskansastatuksemme vankeina vailla tukea ja mahdollisuuksia itse elämäämme vaikuttaa.

Länsimainen yhteiskuntajärjestys ei ole perustunut tällaiseen staattiseen sääty-yhteiskunnan malliin sitten Yhdysvaltain (1776) ja Ranskan (1789) vallankumousten. Näiden vallankumousten jälkimainingeissa on kaikkialla länsimaissa ihmiset vapautettu sääty-yhteiskunnan kahleista tasa-arvoisiksi kapitalistisen maailmantalouden taloudellisiksi ja poliittisiksi toimijoiksi. Niinpä nyky-Suomessa voi elämäänsä itsekin vaikuttaa kouluttautumalla, työelämässä, työmarkkinatoiminnalla ja yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumalla.

Kaavion yhdysvaltalaisessa versiossa sen keskustassa ei ole termi privilegio (*privilege*) vaan valta (*power*). Syrjäytymisessä on yleensä kyse oman elämänhallinnan ongelmista, ei poliittisen tasa-arvon vajeesta eikä siitä, että kilpailluilla työmarkkinoilla ihan jokainen ei pääse toiveammattiinsa. Valtakäsite on se keskeinen käsite, johon intersektionaalinen, diskriminaatiota määritelmällisestikin pohtiva ajattelu pyrkii vaikuttamaan. Etuoikeuskehä ei kuitenkaan tarjoa minkäänlaista viitettä siitä, mitä etuoikeuksia tai valtaa marginaaleissa ollaan vailla.

Enemmistödemokratiamme on tietenkin valtarakennelma. Yhdysvaltalaisen etuoikeuskehän keskustaan merkitty valta (jota etuoikeutetut käyttävät) on ymmärrettävissä joko automaattisesti eli säädyn mukaan suotuna valtana tai sitten reformeille avoimen nykydemokratian valtana. Kaavio ei vihjaa mitään siitä, millaista reformiajattelua se implikoi tai millaista vallanjakomekanismia se ehdottaisi nykyisen tilalle. Analyysin voi aloittaa siis aivan alusta, eli siitä, miten nykyisen kansanvallan on tarkoitus toimia reformien välineenä.

Kuten muissa länsimaissa, valtajärjestelmämme perusta Suomessa on äänestäjien määrävälein ilmaisema tahto puolueiden tai kansanliikkeiden ehdotuksista koskien erilaisia yhteiskunnallisen uudistamisen päämääriä. Arvovalintoja tehdään koko ajan pohdittaessa sellaisia aiheita, kuten julkisen

talouden tasapaino, maanpuolustuksen resurssit, maahanmuuttopolitiikka, EU-politiikka, verotuksen taso, eläkkeiden taso, lapsilisät tai työllisyyspolitiikka. Tämän vuoksi tasa-arvon (*equality*) tai yhdenvertaisuuden (*equity*) nostaminen tarkastelun ainoaksi kiintopiisteeksi vallankäyttöä koskien tuottaa täydellisesti vinoutuneen näkemyksen nyky-yhteiskuntamme valtarakenteiden ja valtasuhteiden toiminnasta.

Suomi on pohjoismaisena hyvinvointiyhteiskuntana lähtökohtaisesti sitoutunut syrjäytymisen vastaiseen toimintaan. Lasten, vanhusten ja vähemmistöjen asemaa on turvattu vuosikymmenien ajan myös lainsäädännöllä. Eikö taloutemme suorituskyky tuottaa hyvinvointia (myös eri syistä syrjäytyneille) ole lainkaan merkittävä vallankäytön suhteen? Näin länsimaiset oikeistopuolueet tapaavat väittää. Meillä oletetaan kaikkien myös mahdollisuuksiensa mukaan tekevän töitä yhteistä hyvinvointia tuottaakseen.

Edes vasemmistoliiton tavoiteohjelmasta on nykyään turha etsiä termejä ”sosialismi” tai ”marxismi”. Vuoden 2022 ohjelma lähtee siitä, että ”ihminen luontaisesti haluaa osallistua ja tehdä oman työpanoksensa läheisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyväksi,” vain sillä edellytyksellä, että työnteosta saadun ”palkan tulee riittää elämiseen.” Näin ollen ”sosiaaliturvan [ainoa] tehtävä on täyttää niitä kohtia, joissa vastikkeellinen toiminta ei syystä tai toisesta ole mahdollista tai joissa tulot eivät yksin riitä toimeentuloon.”[45] Järjestelmästä itsestään on melko toivotonta etsiä pahantahtoisuutta, sillä hyvinvointiyhteiskunta hyötyy itse jokaisesta menestyjästä.

Suomi käyttää bruttokansantuotteestaan lähes 10 prosentin siivun pelkästään terveydenhuollon kuluihin. Tätä voi pitää isona satsauksena tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kohti. Vertailun vuoksi voi huomauttaa, että Yhdysvallat käyttää henkeä kohti neljänneksen suuremmasta bruttokansantuotteestaan terveydenhoitoon noin 17 prosenttia. Se käytetään enimmiltään yksityisen terveydenhoidon vakuutuksiin. Tästä huolimatta tai juuri sen vuoksi amerikkalaisen keskimääräinen eliniänodote on peräti kolme vuotta suomalaista matalampi. Yhdysvalloille tuskin riittäisi kaksikymmentä vuotta saavuttaa köyhä Suomi tällä hyvinvoinnin mittarilla, jos siellä sellaista yritettäisiin.[46] Silläkin on väliä, miten sosiaali- ja terveyspolitiikkaa toteutetaan.

Enemmistö- ja vähemmistöproblematiikkaan liittyen on tärkeää kysyä, miten länsimainen ajattelu on tähän asti syrjäytymisongelmia ratkonut. Niitä on ratkottu yksilökeskeisesti, individualistisen länsimaisen ajatteluperinteen mukaan. Siinä perustava vähemmistö on yksilö itse. Tämän vuoksi ihmisoikeudet ovat kaikkien ihmisten subjektiivisia oikeuksia ihmisinä. Vähemmistöoikeudet

puolestaan ovat lähtökohtaisesti kulttuurisia oikeuksia. Romanina, saamelaisena, heterona tai homona eläminen ei ole ihmisoikeuskysymys sen jälkeen, kun yhteiskuntajärjestys ei tällaisia erotteluja ihmisoikeuksien suhteen enää tunnusta.

Länsimaisissa valtakulttuureissa onkin sitouduttu erotteluun ihmisoikeuksien ja kulttuuristen arvojen välillä. Emme Suomessakaan arvioi usein kritisoituja muslimityttöjen ympärileikkauskäytäntöjä kristillisten arvojen, vaan ihmisoikeusarvojen kautta. Silti aivan perinteinen, liberaali identiteettitutkimus on jo vuosikymmeniä ajanut kulttuuristen oikeuksien lisäämistä jäykkään amerikkalaisperäiseen ihmisoikeusajatteluun. Aidosti monikulttuurisessa yhteiskunnassa halutaan turvata yksilön oikeus myös omaan kulttuuriinsa, jota kukaan ei lähtökohtaisesti harjoita yksinään. Paha on olla suomenruotsalainen ilman ruotsin kielen taitoista keskustelukumppania.

On kuitenkin eri asia vaatia rahoitusta kulttuurihankkeisiin saamelaisen kulttuurin elävöittämiseksi kuin vaatia, että kaikkia ihmisiä kohdellaan yhdenvertaisesti riippumatta heidän etnisestä taustastaan tai seksuaali-identiteetistään. Tämän erottelun ihmisoikeuksien ja kulttuuristen oikeuksien välillä intersektionaalinen ajattelu jättää omien teoreettisten näkökulmiensa vuoksi järjestelmällisesti huomiotta.

Kun yksilönoikeudet erheellisesti samaistetaan yksilön vähemmistöoikeuksien kanssa, päädytään huomaamatta hahmottamaan koko sosiaalipolitiikan ala vain ihmisoikeusasiana. Tätä virhettä erityisesti yhdysvaltalainen vasemmisto ja vähemmistöjen oikeuksien puolestapuhujat toistavat toistamasta päästyään. Kun sosiaalipolitiikka käsitetään pelkäksi oikeusasiaksi, sosiaalista oikeudenmukaisuutta penätäänkin viime kädessä oikeusistuimilta. Ne eivät voi sosiaalipolitiikkaa tehdä, koska ne vain lukevat lakia, siten kuin se jo on kirjoitettu.

Tämän ajattelun poliittisesta konkurssista selvimmän esimerkin tarjoavat Yhdysvaltain korkeimman oikeuden viimeaikaiset päätökset vaikkapa aborttiasioissa. Oikeus kaatoi abortin koko maassa aikoinaan laillistaneen Roe v. Wade -päätöksensä vuonna 2022. Tähän se päätyi, koska arvoajattelussa on myös tuomareiden kesken eroja ja konservatiiviset presidentit ovat onnistuneet viime vuosikymmeninä paljon liberaaleja useammin nimittämään uusia korkeimman oikeuden tuomareita.

Demokraattisessa järjestelmässä ei yksinkertaisesti pääse enemmistön tahdon ohi romuttamatta itse demokratiaa. Siihen ei hevin kannata ryhtyä – ainakaan minkään yleisesti tunnetun historiallisen kokemuksen valossa.

Yksilönoikeudet modernissa enemmistödemokratiassa toki on suojattu. Siksi länsimaissa on lait oikeustoimen, lainsäätäjän ja toimeenpanovallan valtaoikeuksien keskinäisistä rajoista sekä perustuslailliset hallitusvallan rajoitukset koskien jokaisen kansalaisen loukkaamatonta omantunnon vapautta, ilmaisunvapautta ja omistusoikeutta. Lisäksi on taattu vapaa tiedonvälitys. Enemmistön kanssa saa siis olla julkisesti eri mieltä vielä vaalit hävittyäänkin. Juuri siten perustuslaillinen demokratia takaa reformikeskustelun jatkuvuuden.

Tosiasiassa kaikki keskeinen päivänpolitiikka on vain näennäisesti alisteista etuoikeuskehäkaavion täysin abstraktille valtakäsitteelle pelkkänä ylivaltana. Valta on demokratiassa jatkuvan neuvottelun asia. Poliittinen valtakin jaetaan jatkuvasti uudelleen erilaisten poliittisten argumenttien pohjalta. Vasta niitä punnittuaan kuuluu kansalaisten valita kansanedustajansa, hyvinvointialueiden edustajansa ja kunnanvaltuutettunsa.

Jatkuvan valtakeskustelun dynamiikkaa ei ole niin helppoa hahmottaa kuin äkkiseltään luulisi. Politiikan tutkijalle valta-asetelmat toki ovat kaikkialla läsnä, sillä lähes mistä tahansa yhteiskunnallisesta normista tai käytänteestä voi löytää valta-aspektin. Homoavioliittoja vastustettiin aikanaan homoseksuaalisuuden edistämisenä. Enemmistön normaaliksi käsittämä seksuaalisuus oli tuottanut normin, joka väistämättä peilasi sen omaa valta-asemaa kaikkien seksuaalisten vähemmistöjen suhteen. Tämä ei tarkoita, että seksuaalisuutta koskevat normit olisivat sinällään syntyneet seksuaalivähemmistöjen alistamistarkoituksiin. Erilaiset normit säätelevät kaikkea rauhanomaista sosiaalista elämää. Ovathan vapaus ja tasa-arvokin normittavia arvoja.

Millaista on valta, joka etuoikeuskehän amerikkalaisen version keskiöön on asemoitu ikään kuin se olisi joku kaikkea analysointia pakeneva mysteerinen möykky? Vallan voi raadollisimmillaan käsittää ihmisen tai ihmisryhmän ylivoima-asemana jonkun toisen ihmisen tai ihmisryhmän tai luontokappaleen suhteen. Se voi olla pitkäaikaista tai hetkellistä, mutta aina se on tilanneriippuvaista.

Valta jakautuu joka päivä uudelleen poliittisissa väännöissä jopa Suomen monipuoluehallituksen sisällä. Miten se jakautuu päivittäin työpaikoilla, kunnissa ja kodeissa? Siitä neuvotellaan aina ja kaikkialla ja perustava argumentti voi olla tyyliä: ”Suostuisikohan mäyräkoirani jonain päivänä alistumaan minun tahtooni edes sen suhteen mitä ulkoilureittiä kuljemme?” Muuan ystäväni totesi, että hänellä on vaimonsa suhteen oma vallanjaon periaatelinjaus: ”Teen kuten käsketään ja olen kiitollinen”. Tällaistakin periaatetta saa noudattaa, jos sen on itselle parhaaksi havainnut. Yksityiselämämme ei lähtökohtaisesti kuulu

poliittisten päätösten piiriin. Tästä on toki poikkeuksia, kun pohditaan esimerkiksi lastensuojeluasioita.

Entä koskeeko abstraktin ylivallan käsite jotenkin talouselämän lakeja ja toimintaa? Muodikkaan antirasismin ylipappi professori Ibram X. Kendi toteaa ykskantaan, että ”kapitalismi on olemuksellisesti rasistista (*Capitalism is essentially racist*)”.[47] Toki intersektionaalisen tutkimuksen piirissä on todisteltu myös rodun ”pääomaksi muuttumista” sekä sitä, kuinka kapitalismi latistaa aivan erityisellä tavalla juuri queer-kulttuuria.[48]

Mitä nykyisestä globaalista talousjärjestyksestä pitää rakenteena ensisijaisesti ymmärtää? Maailmanhistorian tehokkain talousjärjestelmä, länsimaista perua oleva kapitalismi on markkinatalousjärjestelmä, joka nojaa pääomien riskisijoittamiseen, vapaisiin työmarkkinoihin ja vapaaseen maailmankauppaan. Luonteestaan johtuen kapitalismi hinnoittelee kaiken maailmassa voitollisen toiminnan potentiaalisina tuotantopanoksina – mukaan lukien ihmiskunnan, jonka tuotantopanosta se kutsuu työvoimaksi. Kapitalismin ainoa tarkoitus on varmistaa maksimaalinen voitto riskisijoituksen tehneille pääomapiireille. Niitä edustavat miljoonat yksityiset sijoittajat ja kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden tuhannet muut toimijat, mukaan lukien vaikkapa suomalaiset eläkerahastot.

Juuri kapitalismin voittokulku selittää paitsi elintasomme yleisen nousun myös maapallon väkiluvun räjähdysmäisen kasvun koko teollisen vallankumouksen jälkeisellä aikakaudella. Bruttokansantuote henkeä kohti on kasvanut länsimaissa esikapitalistiselta 1500-luvulta tämän vuosituhannen vaihteeseen 32-kertaiseksi. Koko maailman mitassakin bruttokansantuote on kasvanut jokaista maailman ihmistä kohti 10-kertaiseksi.[49] Vielä 1950-luvulta nykypäivään esimerkiksi Botswanan kansantulo henkeä kohti kasvoi 30-kertaiseksi ja poikkeuksellisen köyhän Burkina Fasonkin yli kaksinkertaistui.[50]

Kapitalismin lainalaisuuksia tuskin kannattaa kyseenalaistaa lasten, naisten, vanhusten, vammaisten, etnisten ryhmien tai seksuaalivähemmistöjen aseman parantamisen nimissä. Sosiaali- ja terveyspolitiikka tarjoavat siihen paljon paremmin soveltuvia välineitä. Ongelmamme ei ole maailmanhistorian tehokkain talousjärjestelmä, vaan sen epätasa-arvoistavat sivuvaikutukset, joita vastaan taisteleminen on pohjoismaisen hyvinvointiajattelun perusta.

Kansainvälisesti vertaillen pohjoismainen hyvinvointiyhteiskuntamalli on pärjännyt loistavasti sopeutumisessa kansainväliseen kapitalismiin. Syynä on se, että tasa-arvoistamisen poliittisia päämääriä on ajettu määrätietoisella sosiaalipolitiikalla, ei sosialisoimalla eikä sallimalla huono-osaisuuden leviämistä

vaikkapa viis veisaamalla palkkakehityksestä matalapalkka-aloilla, kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa on käynyt viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana.

Myös sosiaalipoliittiset valinnat ovat poliittisia valintoja. Vahvistavan erityiskohtelun (*affirmative action*) ei kuulu tarkoittaa mitään automaattista etuajo-oikeutta ihonvärin perusteella koulutukseen, terveydenhuoltoon tai sosiaalisesti tuettuun asumiseen. Kaikkia tukia on pohdittava tarveperusteisesti ja kustannustehokkuuden kannalta. Juuri tämän vuoksi suomalaiset nauttivat paremmasta kansanterveydestä kuin Yhdysvallat – alle puolella amerikkalaisten kustannuksista.

Vahvistavaa erityiskohtelua voidaan hyödyntää, kun tiedetään mihin ongelmiin sillä voidaan vaikuttaa. Tärkeää on, ettei yleistä oikeustajua loukata. Ihonväri tai alkuperäiskansaan kuuluminen ei sellaisenaan luo sosioekonomista puutetta. Puute pitää näyttää toteen. Maahanmuuttajien tarve erityistukeen on yleensä kiistaton pelkästään kielitaito-ongelmien vuoksi, ei heidän ihonvärinsä vuoksi.

Työnhaussa erityiskohtelua voidaan hyödyntää niin, että yhtä pätevistä hakijoista (ja vain yhtä pätevistä) suositaan lopullisessa valinnassa maahanmuuttajataustaista tai etnistä vähemmistöä, sukupuolivähemmistöä tai vaikkapa pitkäaikaissairaita edustavaa henkilöä. Erityiskohtelua ei pidä käyttää, kuten Yhdysvalloissa, jossa etnisen tasa-arvon nimissä on satunnaisesti jopa sovittu pudotettavan koulujen oppimistulosten yleistä vaatimustasoa.[51] Mitä järkeä on heikentää koulutuksen standardeja sen sijaan, että puututtaisiin perusopetuksen resursointiin? Asennekasvatuksen suhteen kaikenlaiset, myös kansainväliset ”ei rasismille” -kampanjat jalkapallokentillä ja kouluissa ovat toimivia ratkaisuja. Asenteet muuttuvat hitaasti, mutta todistettavasti ne muuttuvat. Ovat muuttuneet maailmanhistoriassa ennenkin.

Erityisen onnistunut innovaatio on ollut anonyymin rekrytoinnin käyttöönotto, missä ei ennen varsinaisia haastatteluja paljastu hakijan nimi, sukupuoli tai etninen alkuperä. Käytäntöä on suositeltu jopa joidenkin intersektionaalista ajattelua kannattavien taholta syrjintää ehkäisevinä. Ajatus on lämpimästi kannatettava, koska se on meriittiperustainen tapa ehkäistä ennakkoluuloisuutta. Se eroaa esimerkiksi yhdysvaltalaisten yliopistojen sisäänpääsykokeissa käytetystä, ”holistisesta” harkinnasta, jolla nimenomaisesti pyritään meriittiperustaisuuden ohittamiseen.

Intersektionaalista ”Power Wheel” -kaaviota ei voi käyttää muuhun kuin erilaisten uhriutumisstrategioiden tueksi, kuten vastustettaessa modernin yhteiskunta-ajattelun yhtenä peruspilarina pidettyä etnistä värisokeutta.[52]

Väitteenä on, että rasisminvastaisen enemmistön nykyinen liberaalinen ajattelu ei vieläkään tunnusta vuosisatoja sitten ”rodullistettujen” ihmisten ”kokemusta” aidoimmalla mahdollisella tavalla.

Tämän vuoksi woke-aktivistit haluavat tulla itse kuulluiksi uhreina, joiden henkilökohtaiset elämänkokemukset pitäisi nostaa yhteiskuntakeskustelun keskiöön. Tämä on uhriutumisdiskurssin malliesimerkki toiminnasta, jossa vaaditaan vain oikeutta valittaa edes yrittämättä ratkaista yhtään yhteiskunnallista ongelmaa.

Terapiakeskustelut ovat tärkeitä, mutta ne eivät ole yhteiskunnallista keskustelua. Vaikka muodikkaan tunnekeskustelukulttuurin papisto näyttää käsittävän jopa eri mieltä olemisen vähintään ”mikroaggressioksi”, tätä oikeutta ei vapaa demokratia voi keneltäkään viedä muuttumatta joksikin aivan muuksi. Eri mieltä olemisen oikeus on demokratialle välttämättömien kompromissien löytämisen edellytys.

Etuoikeuskehä-kaavio pitäisi yksinkertaisesti hylätä opetusmateriaalina. Se antaa täysin harhaisen kuvan siitä, miten moderni yhteiskunta-ajattelu ja siihen vaikuttaminen kuuluu käsittää. Oikeisto painottaa taloutemme suorituskykyä ja vasemmisto hyvinvointia, jota talouden suorituskyvyllä olisi tarkoitus tuottaa. Kaikilla on paikkansa, kun yritetään syrjäytymisen ehkäisykeinoista ja maailmanparantamisesta yhdessä neuvotella. Siirrytään seuraavaksi analysoimaan intersektionaalisuuden itseymmärrystä, eli sitä, mistä se itse käsittää puhuvansa.

INTERSEKTIONAALINEN TUTKIMUS JA SOSIAALITYÖ

Intersektionaalisen tutkimuksen perustava ongelma on, että sen empiria todistaa vain sen omaa teoriaa. Myös ihmisten asenteita ja ajattelua tavataan intersektionaalisessa tutkimuksessa selvittää empiirisesti ainoastaan sen suhteen, ovatko he jo sisäistäneet intersektionaalisen teorian vai eivät. Tulokset ovat järjestään lohduttomia. Länsimaista ja sen myötä suomalaista yhteiskuntaa ei ole vielä muutettu tämän vallankumouksellisen ajattelun mukaiseksi.[53]

Opetustyössä yliopistolla olen havainnut, että konkretia auttaa ymmärtämään teoreettisiakin lähtökohtia. Aloitetaan siis varsinainen sisältöanalyysi intersektionaalisen tutkimustavan erityisluonteesta siten kuin se liittyisi sosiaalityöhön, jossa sitä kuulemma voidaan myös hyödyntää.

Näin kirjoittaa laajan kirjallisuuskatsauksen intersektionaalisen tutkimussuuntauksen yhteyksistä sosiaalityöhön laatinut Helsingin yliopiston tutkija Eveliina Heino:

> Tutkimustulokset osoittavat, että intersektionaalisuus on hyödyllinen käsite sosiaalityön näkökulmasta, sillä sen avulla on mahdollista tuoda esiin sosiaalisten kategorioiden konstruktionistinen ja historiallinen luonne, tarkastella eriarvoisuutta ja etuoikeuksia useamman sosiaalisen kategorian ja niiden yhteisvaikutusten kautta, liittää yksilölliset kokemukset yhteiskunnan rakenteisiin ja tarkastella sekä palveluiden käyttäjien että sosiaalityöntekijöiden asemoitumista.[54]

Lähtökohtana ei siis ole analysoida syrjäytymisen yhteiskunnallisia syy- ja seurausyhteyksiä, vaan pohtia ainoastaan ”eriarvoisuutta ja etuoikeuksia” erilaisten ”sosiaalisten kategorioiden” kautta. Nämä ”konstruktionistiset ja historialliset” kategoriat on tunnistettu ja paikallistettu ensin, jonka jälkeen ne voidaan ”liittää yksilölliset kokemukset yhteiskunnan rakenteisiin”. Tekstistä ei millään selviä, ovatko mainitut sosiaaliset kategoriat itsessäänkin yhteiskunnallisia rakenteita. Ja jos eivät ole, mitä ne ovat niihin verrattuna.

Heino toteaa myös, että ”intersektionaaliselle tutkimukselle ei ole yhdenlaisia selkeitä kriteereitä”. Se on kuulemma ”sateenvarjokäsite”, jonka ”alla on mahdollista tarkastella yksilöiden identiteettejä, yhteiskunnallisia valtasuhteita ja rakenteita sekä julkisia diskursseja”.[55]

Mitä erityistä intersektionaalinen ajattelu tarkoittaisi perinteisempiin yhteiskuntatutkimuksen tai humanistisen tutkimuksen metodeihin verrattuna? Heinon mukaan ”keskeistä” on, että ”tutkittavat ilmiöt sijoitetaan historialliseen kontekstiinsa ja niitä lähestytään sosiaalisesti rakentuneina. Tällöin yksilöiden kokemuksia ei lähestytä ainoastaan yksilötason ilmiöinä, vaan ne liitetään yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja tuodaan esiin epätasa-arvoa tuottavat mekanismit”.[56]

Mitä tämä kertoo intersektionaalisen tutkimuksen erityislaadusta? Eivätkö vaikkapa historia, sosiologia, valtiotiede tai kulttuurintutkimus vanhastaankin tutkineet yksilöiden kokemuksia jonain isompana kuin ”yksilötason ilmiöinä”? Eivätkö ne perinteisesti ole liittäneet tällaista kokemusmaailmaa ”yhteiskunnallisiin rakenteisiin”? Akateeminen historiantutkimus kehittyi jo 1800-luvulla asettamaan ilmiöitä ”historiallisiin konteksteihinsa”.

Jos intersektionaalisuuden erityislaatua osoittaa se, että tutkitaan ”identiteettejä, yhteiskunnallisia valtasuhteita ja rakenteita sekä julkisia diskursseja”, mitä tutkii perinteisempi identiteettitutkimus? Valtasuhteita, yhteiskuntarakenteita ja diskursseja on iän kaiken tutkittu perinteisten

aatehistorian, kulttuurintutkimuksen, käsitehistorian, mediatutkimuksen, politiikan tutkimuksen ja sosiologian parissa.

Heino löytää kaksi erityistavoitetta intersektionaaliselle tutkimukselle: Ensinnäkin ”ilmiöitä” kuulemma ”lähestytään sosiaalisesti rakentuneina”, millä viitataan siihen, että ihonväri, sukupuoli ja sukupuolikokemus ja ylipäätään kokemusmaailmamme määritellään sosiaalisina, yleensä jonkinlaisen pakkorakenteen kautta hahmottuvina ihmiselämän aspekteina. Tätä vahvistaa intersektionaalisen tutkimustyön toinen erityistavoite, joka on tuoda ”esiin epätasa-arvoa tuottavat mekanismit”.[57]

Heinon artikkeli on huomionarvoinen, sillä se on kirjallisuuskatsaus peräti 44 artikkelista, joista puolet on yhdysvaltalaista alkuperää, mukana myös pari suomalaista artikkelia. Heinon kysymys artikkeleille on selkeä. Hän kysyy materiaaliltaan kaksi kysymystä: ”Mistä näkökulmista intersektionaalisuuden ja sosiaalityön suhdetta on lähestytty aiemmissa tutkimuksissa?” sekä ”Millä tavoin intersektionaalisuuden kuvataan olevan merkityksellinen sosiaalityölle?”[58]

Näkökulmien suhteen Heino ottaa esiin myös intersektionaalisuuden kritiikin. Hän huomauttaa esimerkiksi, ettei ole aina selvää tarkoitetaanko intersektionaalisella lähestymistavalla teoriaa vai metodia. Yhteenvetona hän kuitenkin toteaa, että kunkin tutkimuksen kontekstuaalisten seikkojen vuoksi ”universaalia ymmärrystä intersektionaalisuudesta ei ole mahdollista tai edes tarpeellista saavuttaa”.[59]

Intersektionaalinen tutkimusote on siis toimiva lähestymistapa, vaikkei sitä sellaisena voida universaalisti ymmärtääkään. Tämä muistuttaa erehdyttävästi kansanomaista käsitystä itse tieteestä – nimittäin silloin kun tieteen eri oppiaineita ei erotella toisistaan. Erona on se, että tieteellisen ajattelun perusta on universaalisti ymmärrettävä, jos sitä vaivautuu pohtimaan.

Tieteellisen ajattelun perusta on yksinkertainen: Toimiva tutkimusmetodi mietitään siten, että annettu tutkimuskysymys on sen puitteissa mahdollista ratkaista. Sellaiset kysymykset, joita ei voida valitulla metodologisella välineistöillä ratkaista, siirretään muualle ratkaistavaksi. Näin syntyvät tieteenalojen rajat. Selvää lienee, ettei vaikkapa mielen rakenteita voi yhteiskuntatieteen metodein selvittää. Toki on kysymyksiä, joihin tieteen keinoin ei löydä vastausta, kuten ”onko Jumala olemassa?” tai ”mikä on elämän tarkoitus?”[60] Edes kysymykseen ”mikä on oman elämäni tarkoitus?” ei tiede vastaa. Siihen on itse vastattava.

Niin kutsuttu ”tiedeusko” ei tarkoita, että tutkituksi tiedoksi uskotaan tutkijoiden tämänpäiväiset hypoteesit tai pohdinnat. Se perustuu uskoon, että

empiirisesti pystytään jatkossakin todistamaan hypoteeseja oikeiksi tai vääriksi. Vain empiirisesti testattu katsotaan tutkituksi tiedoksi. Lisäksi tiedeuskon käsitteestä on syytä muistaa, ettei teoreettisen fysiikan asiantuntijalle nykyään riittäisi millään maailmankaikkeuden selitykseksi pätevä todistus siitä, että sen on kaikkivaltias Jumala luonut. Hän tinkaisi yhä kaikkivaltiaalta, miten tämä sen loi ja miten se toimii.

Ongelma intersektionaalisen tutkimuksen itseymmärryksessä on yksinkertainen: Se on yltiöpäisellä tieteenfilosofisella asenteellaan ilmoittautunut kaikkien ihmistieteiden äidiksi ja haluaa historian, kulttuurintutkimuksen, valtatutkimuksen, yhteiskuntatieteiden ja kaiken muunkin humanistisen tutkimuksen määrittäjäksi riippumatta soveltuvista metodeista ja yhden ainoan tutkimusintressin pohjalta: Se tutkii vain syrjäytyneisyyttä, jota se kutsuu epätasa-arvoksi, vieläpä niin, että se hahmottaa syrjäytyneisyyden – itsekehittämänsä teoreettisen kehysmallin mukaisesti – erityisen ”etuoikeutettujen” ryhmän viaksi.

Heinon artikkeli viliseekin erilaisia ”väkivaltaa kokevien” naisten ”representaatioita”, ”voimattoman uhriposition” ottaneita tai siihen joutuneita sekä ”eksplisiittisiä että implisiittisiä oletuksia suhteessa rodun, yhteiskuntaluokan ja sukupuolen normeihin”, jotka kuulemma sellaisenaan tuottavat ”syrjintää ja epätasa-arvoa”.[61]

Artikkelin lopussa kohtaamme myös epäkohtiin syyllisiä, tosin tällä kertaa intersektionaalisesti jo valistuneita valkoihoisia sosiaalityöntekijöitä, jotka oikeaoppisesti ovat tottuneet tarkastelemaan omaa ”valkoisuuttaan ansaitsemattomana ja tiedostettuna etuoikeutenaan”.[62] Sanaakaan artikkelissa ei puhuta sosiaalityön resursoinnista.

Intersektionaalisen ajattelun usein pakkomielteiseltä vaikuttavaa laaja-alaisuutta Heino kuvaa muun muassa näin:

> Yhdysvalloissa seksuaalivähemmistöjen etuja ajavat liikkeet ja järjestöt esittävät mahdollisuuden avioliiton solmimiseen samaa sukupuolta oleville henkilöille tärkeimpänä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksenä. Keskittyminen avioliittokysymykseen ei kuitenkaan ota huomioon kaikkein haavoittuvimmissa asemissa olevien vähemmistöjen edustajien, kuten iäkkäiden, vähävaraisten ja rodullistettujen intressejä, vaan keskittyy valkoisten keskiluokkaisten yksilöiden etujen ajamiseen. Intersektionaalinen näkökulma puolestaan kiinnittää syvemmin huomiota valtaan ja etuoikeuksiin myös vähemmistöryhmien sisällä ja haastaa epätasa-arvoa tuottavaa järjestelmää laajemmin.[63]

Syrjäytymisen suhteen lähtökohta on kummallinen. Esimerkissä jopa sukupuolivähemmistöjen asian ajaminen esitetään ikään kuin sellainen toiminta väistämättä vähättelisi ”iäkkäiden, vähävaraisten ja rodullistettujen intressejä”. Millaista sosiaaliturvajärjestelmää tai oikeudenmukaista yhteiskunnallista sääntelyä intersektionaalinen tutkimus itse ehdottaa edistettävän? Vastausta ei saada. Tässä suhteessa Heinon artikkeli noudattaa alan tutkimusperinnettä, jossa nämä kysymykset eivät näy kiinnostavan ketään. Kuten tulen osoittamaan, yhteiskunnallisia rakenteita intersektionaalinen lähtökohta ei edes pyri erottelemaan syrjäytymiskehitykseen syyllisiksi nimettyjen, niin kutsuttujen ”etuoikeutettujen”, nurjista ajattelutottumuksista.

Edes väkivaltaa kokevia naisia ei voida täysin indoktrinoidussa intersektionaalisessa ajattelutavassa käsitellä vain väkivaltaa kokevina ihmisinä. Heistäkin pitää erottaa erikseen ne, joilla menee kenties muihin naisiin verrattuna liian hyvin: ”Tällöin huomio on … etuoikeutetuissa asemissa olevien väkivaltaa kokevien naisten … kokemuksissa.”[64]

Intersektionaalinen tutkimustapa näyttäytyy usein niin indoktrinoituneelta, että se jää ilmaisussaankin oman fraseologiansa vangiksi. Mitä esimerkiksi seuraava virke varsinaisesti tarkoittaa, on jokseenkin arvoituksellista. Heino toteaa tutkituista artikkeleista, että: ”Lisäksi tutkitaan huumeita käyttävien (Frišaufová 2014) ja väkivaltaa kokevien naisten (Hoppstadius 2020; Sandberg 2013) representaatioita.”[65] Ymmärtääkseen virkettä ollenkaan lukijalla pitäisi olla jokin aavistus sitä, mitä kyseessä olevien naisten ”representaatioiden” on naisista itsestään tai ilmiöstä tarkoitus todistaa ja millaisia ne ovat. Tekstistä ei selviä edes, tuottavatko kyseisiä ”representaatioita” naiset itse itsestään vai yhteiskunta heistä.

Koska ”intersektionaalisuus voi lisätä ymmärrystä moniperustaisesta syrjinnästä”, se pystyy avaamaan sitä, ”millä tavoin myös auttamiseen pyrkivät instituutiot, kuten sosiaalityö, voivat ylläpitää ja tuottaa eriarvoisuutta”, Heino kirjoittaa. Useassa Heinon läpikäymässä artikkelissa intersektionaalisuus kuulemma ”yhdistetään monikulttuurisuuteen ja rodullistamiseen sekä sosiaalityöntekijöiden kulttuurisen kompetenssin kehittämiseen”.

Tarjolla tosin on vain yksi uusi käytännöllinen avaus: Intersektionaalisuus tuottaa ”välineitä sosiaalityöntekijän oman aseman reflektioon”.[66] Sosiaalityöntekijät pitäisi saada itsereflektion kautta pohtimaan omaa ”asemoitumistaan sosiaalisiin kategorioihin ja niiden risteämiä sekä oman asemoitumisensa ajallista muutosta”. Tuttuun tapaan keskiössä kuuluisi olla

”rodun, seksuaalisuuden ja maahantulostatuksen (Lee & Robinson 2014) sekä luokan, rodun, uskonnon, sukupuolen ja seksuaalisuuden (Lesser 2018) risteämät ja niiden vaikutukset kirjoittajien arkeen sosiaalityön opiskelijoina, sosiaalityöntekijöinä tai sosiaalityön opettajina”.[67]

Valkoihoisten kouluttaminen on tärkeää, sillä sosiaalityöntekijän ”oman elämän intersektionaalinen ajallinen tarkastelu auttaa ymmärtämään sitä, mitkä kategoriat ovat menneisyydessä vaikuttaneet ja tällä hetkellä vaikuttavat omaan arkeen sekä ammatillisuuteen eniten”.[68] Muuttuuko sosiaalityöntekijä täten paremmaksi ihmiseksi vai paremmaksi työssään vai ehkä molempia? Kuuluuko hänen oppia pitämään jokaisesta asiakkaastaan? Näihin kysymyksiin ei vastausta saada.

Suomalaiseen todellisuuteen siirrettynä ehdotus aivan ilmeisesti tarkoittaisi, että terveydenhoito- ja sosiaaliturvajärjestelmämme suurremontti aloitettaisiin Kelan virkailijoiden ja vaikkapa sairaanhoitajien omaa asemoitumista ja asennoitumista kartoittavista reflektioharjoituksista. Myös Suomen Akatemia rahoittaa tutkimushankkeita, joissa kotimaisten palvelurakenteiden reformeja pohditaan kanadalaisten feministisosiologien tekstien pohjalta arvuutellen, josko palvelut ”generoivat haavoittuvuutta”, eli itse asiassa aiheuttavat lisävahinkoa naisasiakkailleen, joille niitä on suunnattu.[69] Voitaneen puhua ainakin pienimuotoisesta skandaalista, jos näin on käynyt. Hyvinvointipalveluiden piiriin harvoin pakotetaan ketään.

Vaikka Heinon artikkelissa on kysymys kirjallisuuskatsauksesta ja tarkoista erityiskysymyksistä vain tarkastelluille teksteille, kaiketi itse sosiaalityön maittain vaihtelevan yleisen resursoinnin ja kulttuuriset erot voisi näin laajassa artikkelissa edes mainita. Läpikäydyissä artikkeleissa puhutaan kaikenlaisesta kontekstualisoinnista jatkuvasti, mutta ilmeisesti ei kansallisista konteksteista tai palveluiden resursoinnista lainkaan.

Onko intersektionaalisen tutkimuksen asiantuntijoilla mitään käsitystä siitä, millaisessa jamassa jopa suomalaisten yksi maailman parhaista hyvinvointijärjestelmistä on 2020-luvun alun todellisuudessa? Sen sijaan, että mietittäisiin miten vanhuspalveluiden hoitajamitoitusten, sairaanhoitajapulan tai palvelujen saatavuuden ongelmia kuuluisi ratkaista ja ongelmia priorisoida pitkällä (tai edes lyhyellä) aikavälillä (kenties jopa rahoitusongelmista mainiten), kansainvälinen intersektionaalinen tiedeyhteisö kehottaa terveys- ja sosiaalitoimen henkilökuntaa reflektoimaan ihmiselon ”risteämiä”.

”Reflektoidaan” tätä tutkimustulosta hiukan laajemmin. Heino ei pohdi ehdotettujen henkilökuntakoulutusten relevanssia eri maissa lainkaan. Koska

enemmän kuin puolet hänen tarkastelemistaan tutkimusteksteistä on yhdysvaltalaista alkuperää, lyhyt vertailu Yhdysvaltojen ja Suomen sosiaalipolitiikan tähänastisiin tuloksiin lienee paikallaan.

Yhdysvaltojen lähes 25 prosenttia Suomea suuremmalla bruttokansantuotteella henkeä kohti siellä tuotetaan laadultaan niin heikkoja terveyspalveluita ja sosiaaliturvaa, että niitä pidettäisiin meillä häpeällisinä. Virallinen köyhyysaste on Yhdysvalloissa lähes kolminkertainen Suomeen verrattuna (USA yli 18% vrt. Suomi hiukan alle 7%).[70] Luvut on suhteutettava vielä Yhdysvaltain lähes olemattomaan sosiaaliturvajärjestelmään. Asunnottomien määrä Yhdysvalloissa on väestöön suhteutettuna niin ikään kolminkertainen Suomeen verrattuna, mikä selittää esimerkiksi Kaliforniassa nähdyt levottomuudet telttaleirien suhteen.[71]

Yhdysvalloissa edes työssäkäynti ei takaa minimielintasoa. Peräti noin 44 prosenttia amerikkalaisesta työvoimasta tekee työtä, josta saatu palkka ei riitä elinkustannusten kattamiseen. Tuskin yllättää ketään, että alipalkkauksesta kärsivät erityisesti naiset ja afrikkalaisamerikkalaiset. Koska työssäkäyvillä tapaa olla huollettavia, voi päätellä, että varovaisestikin arvioiden alipalkkauksen ongelmista kärsii puolet maan väestöstä.[72]

Jo ennen koronapandemiaa USA tuhlasi noin 17 prosenttia valtavasta kansantulostaan terveysmenoihin, ”köyhä” Suomi vain noin 9 prosenttia.[73] Amerikkalaisten järjettömän suuri satsaus yksityisiin terveyspalveluihin oli tuolloin jättänyt heille noin 20 prosentin vajauksen sairaalapaikoissa henkeä kohti Suomeen verrattuna. Henkeä kohti lasketut koronakuolleisuusluvut olivatkin USA:ssa pandemian ensimmäisen vuoden ajan yli kymmenkertaiset Suomeen verrattuna ja koko pandemian ajaltakin tarkasteltuna kolminkertaiset.[74] Vuosikymmenen alun keskimääräinen elinajanodote oli Yhdysvalloissa yli kolme vuotta alhaisempi kuin Suomessa (USA 79,1 vuotta vrt. Suomi 82,5 vuotta).[75]

Mikä sitten selittää eroja? Pelkkä veroaste selittää paljon. Yhdysvallat verottaa kansantuloaan noin 24 prosenttia verrattuna pohjoismaiden noin 45 prosentin tasoon.[76] Rahaa ei ole. Vielä 1980-luvun alussa yhdysvaltalainen verotus oli lähellä eurooppalaista keskitasoa, nyttemmin julkisen talouden tuloissa yritysverotus ja rikkaimpien tuloluokkien verotus ovat täysin romahtaneet. Ylinkin veroprosentti oli Yhdysvalloissa yhä 2020-luvun alussa vain 37 prosenttia. Suomessa marginaalivero on sentään 58 prosenttia miljoonatuloja hankkiville.[77] Tuttavieni antamien tietojen perusteella (3 yhdysvaltalaisprofessoria), noin 9 000 dollarin kuukausipalkalla veroaste kaikkine

veroluonteisine maksuineenkin jää Yhdysvalloissa noin 36 prosenttiin, mikä on vähemmän kuin suomalainen yliopistonlehtori maksaa veroja ja veroluonteisia maksuja noin 5 000 euron kuukausipalkastaan.[78]

Niiden, jotka tapaavat pohtia hyvinvointipalveluiden tasoa vain julkisen talouden tasapainon kannalta, kannattaa muistaa tämäkin fakta: Huolimatta ala-arvoisista hyvinvointipalveluistaan USA:n julkinen velka oli vuonna 2020 noin 150 prosenttia sen huimasta bruttokansantuotteesta. Hyvinvointipalveluihin tuhlaavan Suomen kansallinen velka oli lähes puolta pienempi, noin 82 prosenttia.[79]

Tarjoan siis vaihtoehtoista, vertailevaa yhteiskunnallisten rakenteiden analyysia sosiaalitoimen tutkimukselle, sillä juuri ”rakenteista” intersektionaalisuus väittää olevansa erityisen kiinnostunut. Ainakaan Heinon artikkelin perusteella tällainen ei intersektionaalista tutkijakuntaa tosiasiassa kiinnosta lainkaan. Sen sijaan, että pohdittaisiin lainsäädännön ja erilaisten kansallisten käytäntöjen tuottamia eroja aidossa hyvinvoinnissa, intersektionaalinen ajattelu kehottaa sosiaalitointa kehittämään itsereflektiokoulusta.

On kuulemma vakavalla tavalla suhteutettava myös tutkija tutkittaviinsa. Kuten Heino kirjoittaa, ”sosiaalisten kategorioiden yhteen kietoutumisen tarkastelu on tärkeää paitsi tutkittavien myös sosiaalityön tutkijoiden kokemusten ja tulkintojen tarkastelussa, sillä tutkijan sijoittuminen vaikuttaa tutkimusasetelman muodostamiseen, kommunikaatioon tutkittavien kanssa ja tutkimustulosten muodostamiseen”.[80] Ei riitä, että sosiaalityöntekijät reflektoivat omaa ajatteluaan sitä intersektionaalisemmaksi kehittäen, myös tutkijan ”sijoittuminen” vaikuttaa tutkimustuloksiin. Mitä tullaan varsinaisesti väittäneeksi?

Mitä vakavammin tutkija oman ”sijoittumisensa” ottaa, sitä syvemmin hän kyseenalaistaa kaiken, mitä tutkimuksestaan irti saa. Jos olet valkoinen tutkija, kyseenalaistat jo lähtökohtaisesti oman ymmärryksesi ei-valkoisten ihmisten kokemuksista. Miten tutkija voisi väittää, että hänen erityistutkimuksellaan olisi mitään yleistettävää merkitystä, jos hän lähtökohtaisesti tarkastelee maailmaa vain omasta asemastaan?

Ylläesitetty tilastotietovertailu Suomen ja Yhdysvaltain yhteiskunnallisen todellisuuden tilasta oli vain yhden suomalaisen tutkijan näkemys asiasta. Jääkö vertailu sen vuoksi pelkästään subjektiiviseksi mielipiteeksi? Perinteisen tieteellisen ajattelun mukaan sillä kuka, missä ja mistä positiosta käsin tietoväitteen esittää, ei kuulu olla mitään merkitystä väitteen tieteellisessä

arvioinnissa. Kyseisiä tilastotietoja voi siis kritisoida vain tarjoamalla niitä kumoavia tilastotietoja ja sitten tehdä itse asiasta (sosioekonomisesta osattomuudesta Yhdysvalloissa ja Suomessa) erilaiset johtopäätökset.

Heinon tarjoaman reseptin mukaan tutkimustyö saa vajota pelkäksi toisten tai omien kokemusten raportoinniksi milloin mistäkin seikasta, ajasta ja paikasta, kunhan kokemukset jotenkin koskettavat epätasa-arvoisuutta (tai kokemusta epätasa-arvosta). Tällainen raportointi ei tuota argumentoituja tietoväitteitä. Se tuottaa parhaimmillaankin pelkkää dataa erilaisten ihmisten subjektiivisista kokemuksista.

Johtopäätöksenä tähän asti voidaan todeta, että ainoa intersektionaalisen tutkimusotteen objektiivisena esitetty lähtökohta on se teoreettinen väite, että valkoisuus tuottaa etuoikeuksia ja että kaikkia muita ihmisryhmiä tutkitaan näiden ”etuoikeutettujen” normittaman maailman uhreina.

Heino on alallaan poikkeuksellisen laajakatseinen tutkija. Hän mainitsee myös suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteet ja intersektionaalisuuden kritiikin sekä toteaa, että oppisuunnan vaarana on, että ”se käsitetään eräänlaiseksi huono-osaisuuden akkumulaatioksi”.[81] Olisi mielenkiintoista tietää, miten tämä vaara olisi vältettävissä intersektionaalisuuden perusteita kumoamatta.

Heinon loppupäätelmä kuitenkin on, ettei voida väittää, ”etteivätkö keskustelut esimerkiksi rodullistamisesta ja rasismista, valkoisuudesta näkymättömänä etuoikeutena, luokkaerojen ja sukupuolen vaikutuksesta arkeen ja ylipäätään vähemmistöjen oikeuksista olisi relevantteja Suomessa”.[82] Tämä tosin jää perustelluksi vain siten, että artikkeleissa ja tutkimuskirjallisuudessa oli muutama suomalainenkin lähde.

Ainakaan keskustelu ”valkoisuudesta näkymättömänä etuoikeutena” ei ole mitenkään tutkimuksellisesti relevanttia Suomessa tai muualla. ”Rodullistaminen”, ”valkoisuus” ja ”näkymättömät etuoikeudet” ovat kaikki intersektionaalisen lähestymistavan omia käsitteitä – joilla ei ole todellista referenssiä intersektionaalisen teorian ulkopuolella. Tämä selviää, kun kyseisten käsitteiden taustaoletukset aidosti avataan. Avataan niitä seuraavaksi ja aloitetaan Heinon mainitsemista intersektionaalisista risteämistä.

INTERSEKTIONAALISET ”RISTEÄMÄT” JA NIIDEN SELITYSARVO

Pääsemme seuraavaksi intersektionaalisuuden risteämien ja itsereflektion kautta ajattelutavan varsinaiseen ytimeen. Vaikka intersektionaalisuuden käsite syntyi vasta vuonna 1989, historiallisesti Eveliina Heino löytää sen juuret 1960-luvun afrikkalaisamerikkalaisten naisten runoista, esseistä ja muista kirjoituksista,

”joissa kuvattiin sukupuolen, rodun, luokan ja seksuaalisuuden yhteen kietoutumista”. Samaa todistaa tutkija Kaisa Ilmonen: ”mustien kansalaisoikeustaistelu, musta feministinen estetiikka, homoliike ja monet muut identiteettipoliittiset liikkeet vaikuttivat intersektionaalisuuteen korostamalla valkoisen, patriarkaalisen, keskiluokkaisen tai heteroseksuaalisen hegemonian alistavaa valtaa.”[83] Kuten Heino toteaa, varsinaisen intersektionaalisen tarkastelun ”huomio on enimmäkseen ollut rodun, sukupuolen ja yhteiskuntaluokan risteämissä”.[84]

Intersektionaalisuus määritellään juuri risteämäajattelunsa kautta myös THL:n antirasismikoulutuksen sivustolla. Sivustolla (joka on tarjolla myös Helsingin yliopiston henkilökunnalle) THL kertoo, että intersektionaalisuus on

> tarkastelutapa, jossa monien tekijöiden katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön identiteettiin ja asemoitumiseen yhteiskunnallisissa valtasuhteissa. Intersektionaalisen ajattelutavan mukaan esimerkiksi sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, etnistä taustaa, toimintakykyä tai seksuaalista suuntautumista ei voida analysoida erillään muista. Intersektionaalisuus voidaan suomentaa risteävinä eroina tai risteävänä eriarvoisuutena.[85]

Intersektionaalisuus koskee siis risteäviä eroja tai risteävää eriarvoisuutta. Juuri tähän intersektionaalisen ajattelun keskeiseen risteämien (intersektioiden) ideaan viitattiin myös ainakin kahdessa Sanna Marinin taannoisen hallituksen muistiossa. Maineikasta valkoisen ylivallan käsitettä niistä ei sentään löydy.[86] Mitä uutta on siinä havainnossa, että sama henkilö voi olla sekä rasismista kärsinyt musta amerikkalainen että naisena vuosituhantisen länsimaisen patriarkaatin uhri?

Varsinkin amerikkalaisessa feminismitutkimuksessa tavataan yliyksinkertaistaa eri feminismin ”aaltojen” ymmärrystä naisten asemaan toivottujen muutosten laadusta. On totta, että 1900-luvun vaihteen suffragettiliikkeessä vaadittiin yhtaikaisesti naisten äänioikeutta ja kieltolakia yhtä lailla perhepoliittisina kuin ihmisoikeuskysymyksinäkin. Mutta Alice Paulin jo vuonna 1916 perustaman naistenpuolueen (*National Woman’s Party*, NWP) tavoitteena oli edistää naisten oikeuksia nimenomaisesti yksilönoikeuksina, ei perheenäitien oikeuksina.

Betty Friedan, joka tunnetusti puhui kotiäitiysihanteen turmiollisuudesta naisten identiteettikuvalle 1950-luvulla, riitaantui jo 1980-luvun radikaalifeministien kanssa. Syynä oli, että heille perheiden hyvinvointi näytti

jääneen aivan toisarvoiseksi asiaksi. Patriarkaattia vastaan on nyttemmin noussut laaja miesliike, jonka ”feminismi” tähtää vanhanaikaisen patriarkaatin luomien miesihanteiden kriittiseen tarkasteluun.[87]

Jo 1960-luvulla edistykselliset mustat feministit julistivat jumalasta, että ”hän on musta nainen (*She is black*)”. Ivalliset konservatiivit lisäsivät tähän yhtä intersektionaalisesti: ”ja käyttää pyörätuolia (*and uses a wheel chair*)”. Kaikki intersektionaalisen ajattelun perustavat aspektit ymmärrettiin jo tuolloin. Tästä huolimatta mustien kansalaisoikeusliike ei vastustanut värisokeuden periaatetta, kuten intersektionaalinen ajattelu nykyään. Martin Luther King Jr:n johtama kansalaisoikeusliike päinvastoin vaati värisokeuden periaatteen aitoa noudattamista kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa, lukuun ottamatta erikseen määriteltyjä vahvistavan erityiskohtelun (*affirmative action*) toimenpiteitä.

Tästä kaikesta huolimatta esimerkiksi Eveliina Heinon läpikäymissä yli 40 artikkelissa selitetään vasta uuden, 2020-luvun intersektionaalisuuden ”konkretisoivan erilaisten sosiaalisten kategorioiden yhteenkietoutumisen”.[88] Milloin ei lähtökohtaisesti ole ymmärretty, että liian pienelle vanhuuseläkkeelle hylätty ihminen voi olla nainen tai johonkin seksuaaliseen tai etniseen vähemmistöön kuuluva tai liikuntarajoitteinen – tai kaikkea tätä yhtäaikaisesti?

Yllä lainatun THL:n koulutusmateriaalitekstin erikoisin huomio on, että ”sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, etnistä taustaa, toimintakykyä tai seksuaalista suuntautumista ei voida analysoida erillään muista”. Harvoin törmää vaatimukseen näin kaikenkattavasta analyysista. Mitä varsinaisesti analysoidaan, jos kaikkea analysoidaan yhtaikaa? Ei kai työttömyyskorvausta hakevien seksuaalista suuntautumista tarvitse tietää nykymuotoisen työttömyysturvajärjestelmän oikeudenmukaisuutta selvittääkseen?

Edes pahamaineinen itäsaksalainen salainen poliisi Stasi ei tiettävästi kerännyt kansalaisistaan koskaan niin täydellistä rekisteriä, että kaikkien ”sukupuoli, yhteiskuntaluokka, ikä, etninen tausta, toimintakyky ja seksuaalinen suuntautuminen” olisi ollut valtiojohdon tiedossa. Mitä tulee tutkimustyöhön, ainakaan sellaiset perinteiset tutkimusalat, kuten antropologia, historia, sosiologia tai valtio-oppi eivät tunne tutkimusmenetelmää, jossa kaikki yllä mainitut aspektit pystyttäisiin ”analysoimaan” jotenkin yhtaikaisesti. Entä suhteessa mihin tällaista asemaa tai toimijuutta analysoitaisiin? THL:n esittämä lähtökohta on tutkimuksellisesti mahdoton toteuttaa. Analyysia ei voi tehdä hajottamatta tutkimusongelmaa osiin.

Muuan suomalainen yliopisto-opiskelija väitti minulle aivan vakavissaan, että afrikkalaisamerikkalaisten korkea rikollisuusaste on todiste yhdysvaltalaisen yhteiskunnan rasistisuudesta. Jos näin olisi, myös aasialaisamerikkalaisten valkoisiakin säännöllisesti paremmat yliopistotestien (SAT) tulokset todistaisivat yhdysvaltalaisen yhteiskunnan rasistisuudesta. Johtopäätöksenä olisi väistämättä, että yhdysvaltalainen rasismi on aasialaisamerikkalaisia suosivaa rasismia, eli se sortaa myös valtaväestöä. Kuten usein on todettu, epätasa-arvoiset lopputulemat eivät sellaisenaan todista epätasa-arvoisista lähtökohdista. Analyysiin tarvitaan enemmän, jotta syy- ja seuraussuhteista voidaan tehdä asioita selittäviä päätelmiä.[89]

Tästä päästään intersektionaalisuuden toiseen, sille vielä luonteenomaisempaan aspektiin. Intersektionaalinen oppi risteämistä perustuu siihen, että ne käsitetään yksilöllisen elämän reunaehtoina, mutta aina ongelmallisina sellaisina. Erityisesti valkoinen ihminen kuulemma ”määrittää itsensä suhteessa vähempiarvoisiin toisiin”.[90] Isommassa kuvassa on kuulemma yhtä selvää, että ”mikä tahansa erottelun järjestelmä muokkaa niitä, joille se suo etuoikeuden ja niitä, joita se sortaa (*oppresses*)”.[91] Millainen sosiaalisen elämän, saati yhteistoiminnan muoto olisi mahdollinen ilman mitään erotteluja? Millainen ”järjestelmä” olisi järjestelmä, jossa mikään ei erotu mistään muusta? Tämä on jäänyt intersektionaalisuustutkijoilta selvittämättä, kuten se on jäänyt jo ennen heitä.

Risteämien idea ei ilmeisesti perustukaan varsinaisesti siihen ikiaikoja tiedettyyn seikkaan, että elämän moninaiset reunaehdot koskettavat aivan jokaista ihmistä. Aina on tiedetty, että kaikilla on jokin perhetausta ja jokin terveydentila ja jokin sosiaalinen asema ja että perhetaustan, terveyden ja sosiaalisen aseman merkitys muuttuu vanhetessa. Kaikkialla länsimaissa ihmisten oletetaan silti kouluttautuvan, käyvän töissä tienatakseen leipänsä, kasvattavan itse lapsensa ja jatkavan tätä kaikkea ainakin eläkkeelle saakka.

Intersektionaalisen risteymäajattelun valkoisten etuoikeuksia koskeva lisälauseke näyttää määrittävän risteämiä aivan erityisellä tavalla juuri valkoisen miespuolisen ihmisen kohdalla. Jos on totta, kuten tutkija Kaisa Ilmonen toteaa, että jopa ”valkoinen, heteroseksuaalinen, keskiluokkainen, pohjoismainen maskuliinisuus on eittämättä monista toisiaan leikkaavista asemista rakentunut identiteettipositio”, suotakoon intersektionaalisuuden suosimaan tapaan lyhyt itsereflektionaalinen pohdinta koskien suomalaisen USA-tutkijan asemoitumista ”sosiaalisiin kategorioihin ja niiden risteämiä”.

Myönnän eläneeni koko elämäni erilaisissa ”risteämissä”, vaikka saatan seuraavassa ”sivuuttaa oman” valkoisuuteni tiedostamatta täysin sen ”mukana tuomia etuoikeuksia”.[92] Olen ollut suomalainen yhdysvaltalaisen kulttuurin tutkija kaukana kohdemaasta, perheenisä ja eronnut, uudelleen parisuhteessa ja jälleen perheenisä, ollut töissä ulkomailla, toiminut hyväpalkkaisena yliopistonlehtorina Suomessa, tehnyt tutkimusta erilaisilla apurahoilla ja nauttinut joskus työttömyyskorvaustakin.

Lisäksi olen astmaatikkona terveyspalveluiden käyttäjä. Lääkehoitoni vuoksi nautin jatkuvaa Kelan tukea. Kyseiset lääkkeet on Suomessa valtionhallinnon toimesta paitsi osin subventoitu myös niiden hinta kilpailutettu. En Kelan asiakkuuteni vuoksi käytännössä koskaan maksa lääkkeistäni lääkeyhtiön listahintaa. Tässäkin on ”risteämää” kerrakseen, kun asiaa vaivautuu ”rakenteiden” kautta pohtimaan. Positiivinen vaikutus elämän laatuun on melkoinen, olipa valkoinen mies tai musta nainen, kunhan on suomalaisen Kelan asiakas. Pojalleni tarjolla olleet varhaiskasvatuksen ja koulun suomat tukipalvelut ovat olleet suorastaan ylitsevuotavan runsaita.

Olen uintiharrastuksen vuoksi myös kotikuntani liikuntapalveluiden asiakas, HSL:n asiakas työmatkoilla, alkoholin kohtuukäyttäjä (konjakkia mieluiten), jyrkän linjan kofeinisti (päivittäin pannullinen kahvia) ja nikotinisti (vain sähkötupakkaa nykyisin). Odottelen innolla vanhuuseläkettä, jolloin jatkuva apuraha-anomusten kirjoittaminen ei enää hidastaisi tutkimustyötä.

Mitä intersektionaalisella tutkimuksella on sanottavaa minun ”risteymistäni” – että olen etuoikeutettu valkoinen mies? Tästä väitteestä se ainakin aloittaisi. Toisin sanoen, risteämillä näyttää olevan hierarkia, jossa suomalainen valkoinen mies on nimenomaisesti etuoikeutettu täysin riippumatta siitä, mitä hänen muut ”risteämänsä” tarkoittaisivat hänen kansallisuutensa, terveytensä, sosioekonomisen asemansa tai seksuaalisen suuntautumisensa suhteen – puhumattakaan siitä, miten elämässä menee ”noin omasta mielestä”.

Itse koen, etten ole perhetaustastani tai etnisestä alkuperästäni hyötynyt muita suomalaisia enempää mistään. Töitä olen tehnyt lukioikäisestä lähtien, asepalveluksen jälkeen itse kouluttautunut filosofian tohtoriksi ja opintolainani takaisin maksanut, jokaisen työpaikkani hankkinut aiemmilla meriiteilläni (eli työnteolla), maksanut veroni ja lapseni elättänyt. Kukaan ei ole sortanut. Isänä olen usein ollut käskijänä, työpaikalla enimmäkseen käskettävänä.

Myös feministisestä tutkimuksesta tutusta käsitteestä pelon maantiede voi puhua valkoisen suomalaismiehen kokemuksella. Yläasteikäisenä tuli ilman mitään provosointia avokämmentä ja välillä nyrkkiäkin naamaan ja koko

lukioajan välttelin iltaisin lähiöni pääkatua. Välttely johtui paikallisen katujengin minuun kohdistuneesta pahoinpitelyuhkauksesta (jonka syytä ei koskaan kerrottu). Vanhempanakin piti tuttavan 60-vuotispäiviltä kotiin tullessa ”heittää läppää” nuorisoporukan kanssa, jottei nyrkkeihin tarvinnut turvautua. Miehen elämää, tuumasin. Lisättäköön, että kyselytutkimusten mukaan kantasuomalaiset kokevat enemmän väkivaltatilanteita kuin maahanmuuttajataustaiset.[93]

Vaikka tutkija Ilmosen mukaan intersektionaalisuudessa ”kaikki identiteettipositiot ovat intersektionaalisia”, omat käsitykseni elämästäni, saati sen intersektionaalisuudesta ovat valkoisuustutkimuksen valtavirran mukaan täysin irrelevanttia pohdintaa.[94] Miten itse valkoisena miehenä koen identiteettini todistaa kuulemma vain ”teennäisestä (*prosthetic*) valkoisuuden kvaliteetista, eli tavoista, joilla valkoiset yksilöinä uskovat voivansa ylittää yksilöllisen valkoisen identiteettinsä (ja kollektiivisen rodullisen identiteettinsä)”. Näin todistaa tutkija John Preston.[95] En siis voi valkoisena ymmärtää omasta ”todellisesta” identiteetistäni paljoakaan pohtimatta sitä nimenomaan ihonvärini identiteettinä eli valkoisuusparadigman kautta.

Miksi ihmisen identiteetin ja elämäntilanteiden risteämistä tulee intersektionaalisessa ajattelussa nimenomaisesti ongelma? Niistä tehdään ongelma argumentoimalla, että identiteetti on lähtökohtaisesti ryhmäidentiteetti. Erityisinä intersektionaalisen ajattelun ”subjekteina” olemmekin ”konventioiden ja diskurssien tuotteita”. Lisäksi tämä ”subjektius rakentuu toistettaessa valtaa sisältäviä normeja”, ei siis omin päin niitä kriittisesti pohtimalla.[96]

Professori Lena Näre Helsingin yliopistosta todistaa tämän aukottomasti. Hän julistaa, että perinteinen liberalismi perustuu harhaisesti ”yksilön vaatimukseen tunnistetuksi tulemisesta ja ottaa yksilön identiteetin politiikan lähtökohdaksi” näin tosiasiassa ohittaen ”kollektiivisen kamppailun mahdollisuudet” ja jättäen kyseenalaistamatta ”vallitsevat valtahierarkiat”. Vain kun olet sorrettu, olet kiinnostava intersektionaalisen ajattelun kohde, jossa on määritelmällisesti kyse ”moninaisen eriarvoisuuden, sorron ja syrjinnän yhtäaikaisuuden analyysistä, näiden perusteiden synteesistä, ei eriarvoisuuden ulottuvuuksien hierarkkisesta analyysista”.[97]

Olemme nyt päässeet intersektionaalisuuden ydinajatuksen äärelle, jonka mukaan juuri elämäntilanteidemme erilaisten risteymien (intersektioiden) kautta määrittyvä vähemmistöidentiteettimme on ainoa aito identiteetti – riippumatta siitä, kuinka mahdollisesti väliaikainen puheena oleva vähemmistöasemamme on.

Tämä perimmäinen vähemmistöidentiteetin idea on kuitenkin länsimaisessa, yksilönoikeuksiin perustuvassa ajattelussa aina ymmärretty. Jokainen meistä on ”minä” vain oman elämänsä risteymien yhtymäkohdissa ja ”minä” vain suhteessa kaikkiin maailman muihin ihmisiin heidän elämänsä risteymissä. Intersektionaalisuuden voi näin dekonstruoida olemattomiin vetoamalla siihen yleisesti tunnettuun seikkaan, että meillä on yksinoikeus itse määrittää yksilöllinen identiteettimme.

Vain intersektionaalisessa rotuajattelussa tällaista yksilönoikeutta meille ei suoda. Ongelma syntyy aina, jos valkoinen mies ”sivuuttaa oman valkoisuutensa” eikä ”tiedosta oman ihonvärinsä mukana tuomia etuoikeuksia”.[98] Teesi on siis, että pelkästään valkoinen ihonväri ja miessukupuoli tuottavat etuoikeutetun aseman, ainakin kaikkialla länsimaisissa yhteiskunnissa. Jotta näin voisi olla, teesin on pakko tarkoittaa, että aiemmin mainittujen ”sosiaalisten konstruktioiden” vuoksi kaikkien muiden on vaikeampaa selvitä elämästään.

Tarkoittaako tämä, että valkoinen, suomalainen putkimies saa saman palkan asentamalla metreittäin vähemmän putkea kuin putkifirman maahanmuuttajataustaiset työntekijät? Tarkoittaako se ehkä, että hänelle tarjotaan baarissa paukku nopeammin kuin naisasiakkaille (mikä ainakin olisi arkikokemuksen vastainen väite)? Ei se ainakaan tarkoita, etteikö Yhdysvalloissa musta mies voi nousta presidentiksi.

Oman kokemukseni mukaan ei ole ollenkaan niin, että suomalainen putkiasentaja jotenkin tyypillisesti kokisi vaillinaisuutta, osattomuutta tai tuskaa tuottavaa ”toiseutta” verrattuna vaikkapa yliopistotutkijaan. Olen harvoin tavannut niin itsetietoisia ja ammattiylpeitä ihmisiä kuin sähköasentajat tai remonttifirmojen ammattiosaajat. Kaikki he ovat tavanneet vain ihmetellä akateemista pätkätyöläisyyttäni, jos aihe on puheeksi tullut. Jos olemmekin toisiamme mielessämme ”toiseuttaneet”, olemme olleet yhtä lailla tyytyväisiä, ettemme ole samanlaisia.

Myös valkoisten ihmisten toiveet ja taipumukset tapaavat olla aidosti erilaisia. Länsimaisen ihmiskuvan perusta lepää sen ajatuksen varassa, että ketään ei arvioida hänen sukupuunsa mukaan, vaan hänen omien tekemistensä ja käytöksensä mukaan.

Valkoisuusparadigmasta onkin kysyttävä seuraava kysymys: Missä on osoitettu piileskelevän sellaisen yhtenäiskulttuurin, jonka nuo pelottavat valkoihoiset heteromiehet keskenään jakaisivat? Erot ovat melkoisia pelkästään suomalaisen yliopistotutkijan ja sähköasentajan välillä, samoin vaikkapa suomalaisen ja yhdysvaltalaisen ajattelun ja tapakulttuurin välillä.

Yhdysvalloissa ollaan sukupuoli- ja luokkatietoisia aivan toiseen tapaan kuin Suomessa. Homofobiasta sain siellä kokemusta itsekin, samoin ajatuksesta, että vaimon baari-iltaan tarvitaan aviomiehen lupa. Virginian yliopistossa (*UVa*) yliopistodemokratiaa toteutettiin säännöllä, että professoreita kuului puhutella vain titteleillä *Mr*., *Ms.* tai *Mrs*. Tasa-arvoisuusajattelu ei kovin syvälle ulottunut. Jatko-opintoseminaarimme kokoontuessa kurssin päätteeksi professorin kotiin illanviettoon isäntä totesi tyytyväisyydellä, että kurssin ainoa, ”pelkkä kandiopiskelija” oli ymmärtänyt jättää tulematta.

Saman yliopiston ulkomaalaisopiskelijoiden orientaatiokurssin vetäjänä toimi nuori, arviolta 25-vuotias maisterineiti. Hän kertoi meille, järjestään yli kolmikymppisille ulkomaalaisille jatko-opiskelijoille, että hän myöntää olevansa etelävaltalaisena hiukan vanhanaikainen, mutta että häntä kuuluu puhutella tittelillä ”*Ma'am*”.

Helsingissä 2000-luvun alussa pidetyn Pohjois-Amerikan tutkimuksen konferenssin päätteeksi veimme joukon intiaaniaktivisteja Lappiin tutustumaan saamelaiseen kulttuurin. Alkuperäiset amerikkalaiset olivat valtiovastaisuudessaan (*anti-statism*) paljon ”amerikkalaisempia” kuin itse tiedostivat. Jo bussissa lentokentälle vieraamme kauhistelivat harhaluuloani sen suhteen, että Suomen kansallisvaltion hallitus olisi aidosti kiinnostunut suojelemaan yksilönoikeuksiani. Kun intiaaniaktivisteille esiteltiin Ylen saamenkielisen radion toimintaa Inarissa, kuulin ympäriltäni amerikkalaisvieraiden kauhistunutta kuiskintaa siitä, onko kyseessä todellakin Suomen hallituksen valvoma tiedotusväline.

Ymmärtäminen on työlästä molemmin puolin. Suomalaisessa mediassa kauhisteltiin b-luokan westernien näyttelijäksi leimatun Ronald Reaganin valintaa Yhdysvaltain presidentiksi vuonna 1980. Huomiotta jäi, että Reagan oli näyttelijänuransa ohessa toiminut erilaisissa poliittisissa viroissa ja luottamustehtävissä aina 1940-luvulta lähtien, myös 20-miljoonaisen Kalifornian kuvernöörinä. Ei hänestäkään aivan sattumalta tullut yhtä maan kaikkien aikojen vaikutusvaltaisimmista presidenteistä.

Jopa suomalainen ja yhdysvaltalainen tapakulttuuri ja ajattelu eroavat usein toisistaan kuin yö ja päivä. Kysymys on siitä, mitä intersektionaalinen tutkimusnäkökulma varsinaisesti niin kutsutusta valkoisesta valtakulttuurista olettaa. Se olettaa tällaisen valtakulttuurin ikään kuin valkoihoisten heteroseksuaalisten miesten yhtenäiskulttuurina, johon verraten kaikki muut ovat normitettuja toisenlaisina ihmisinä. Valkoinen valtakulttuuri ei voi olla

puhtaasti teoreettinen konstruktio. Sellaisen olemassaolo on empiirisesti todennettava.

Palaamme tämän tosiasiallisesti täysin teoreettisen valkoisen miehen yhtenäiskulttuurin idean äärelle myöhemmin. Kyse on intersektionaalisen peruskäsitteen eli ”etuoikeutettujen” luokan määrittämisestä. Jos sellaisen olemassaoloa ei pystytä osoittamaan, ei ole siitä automaattisesti ulos normitettujakaan.

Sosiaalityön kenttätyötä länsimaissa tekeviä moititaan kansainvälisissä intersektionaalisissa tutkijapiireissä myös siitä, että ”etuoikeutettujen ja toimijuutta ilmentävien henkilöiden on vaikeaa saada sosiaalityöstä apua”. Toisin sanoen ”sosiaalityö tarvitsee ymmärrystä siitä, että henkilö voi olla samanaikaisesti sekä etuoikeutetussa että haavoittuvassa asemassa”.[99] Koska lainaus on suomalaiselta tutkijalta, voi kysyä, mihin intersektionaaliset tutkijat ajattelevat suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenneratkaisuilla ylipäätään pyrittävän.

Näin Sanna Marinin johtama valtioneuvosto vuonna 2022 määritteli intersektionaalisen tasa-arvopolitiikan:

> Intersektionaalisuudella viitataan siihen, että ihmisen asema muodostuu monen tekijän yhteisvaikutuksesta. Tasa-arvopolitiikassa on enenevissä määrin otettu huomioon sukupuolen lisäksi myös muut ihmisen asemaan ja mahdollisuuksiin yhteiskunnassa vaikuttavat erot ja luokittelut, kuten esimerkiksi ikä, vammaisuus, etninen tausta ja sosioekonominen asema. Tämä on tämän selonteon läpileikkaava periaate.[100]

Jälleen intersektionaalinen ajattelu esitetään ikään kuin ihmisen yhteiskunnallista asemaa ei olisi koskaan aiemmin osattu ajatella kokonaisvaltaisesti. Kuka on koskaan väittänyt, ettei ihmisen perhetausta, sosioekonominen asema, sukupuoli ja muut tekijät vaikuttaisi hänen asemaansa yhteiskunnassa?

Aina kun puhutaan tasa-arvon lisäämisestä, pitää ensin osoittaa erityinen ongelma tuossa niin sanotusti yleisessä tasa-arvossa. Vasta sitten voi pohtia sitä, miten yhteiskunnan hyvinvointipalvelut ja muut rakenteet trimmataan ongelmaa korjaamaan. Mutta toki on ymmärrettävä, millä logiikalla kyseiset rakenteet on aikanaan pystytetty. Tätä kysymystä intersektionaalinen tutkimus ei näy vaivautuvan lainkaan pohtimaan. Pohditaan sitä hiukan tässä.

Yllä mainitussa valtioneuvoston tasa-arvoisuusraportissa ei ehdoteta muutosta vaikkapa siihen vanhaan käytäntöön, että asumislisää ei Suomessa myönnetä masennuslääkityksen, ihonvärin tai työttömyyden perusteella. Sitä myönnetään asumiskustannusten kattamiseen silloin kun ne veisivät tuloista kohtuuttoman suuren osan, muista ongelmista tai seikoista riippumatta. Kuka haluaisi etnistä taustaansa, sukupuolikokemustaan tai sairauksiaan myöten tehdä elämästään selkoa asumislisää anoessaan? Ainakin THL:n vuoden 2014 tutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset ovat tavanneet luottaa suomalaiseen palvelujärjestelmään enemmän kuin kantasuomalaiset.[101]

Vain elämänhallintansa täysin menettäneille tarvitaan kokonaisvaltaista apua. Olen sivusta seurannut, kuinka vaikeaa eri viranomaisten ja hoitohenkilökunnan on tosiasiassa niin kutsutusti ”kompleksista ja vaativaa osaamista edellyttävää” apua antaa vaikkapa vakavasta mielenterveysongelmasta kärsivän kohdalla. Siinä tavataan tarvita myös ystävien ja sukulaisten apua vuosien ajan.

Erilaisia tukia on räätälöity Suomessakin erilaisiksi juuri siksi, että kaikkia voidaan auttaa juuri siinä ongelmassa, joka heille on akuutein. Jo 1950-luvulla, aivan vitivalkoinen, kantasuomalainen pienviljelijä tarvitsi jatkuvaa maataloustukea pitääkseen itsensä ja perheensä ollenkaan hengissä. Myös suurempien alojen viljelijät osallistuivat kansalliseen tuotantotalouteen maataloustukien varassa. Ei maanviljelijöiden silti oletettu häpeävän ihonväriään, ammattiaan tai elämäntapaansa.

Toisin kuin oikeistopuolueiden kaikkein räväkimmissä lausunnoissa argumentoidaan, suomalainen hyvinvointijärjestelmä ei perustu ideaan jakaa töissä raatavien rahoja laiskottelijoille ja sairaille. Se perustuu ideaan pitää kaikki mahdollisimman pitkään työkykyisinä tuottamaan hyvinvointia koko kansantaloudelle, mutta unohtamatta niitä, jotka apua tarvitsevat. Kuten aiemmin on todettu, järjestelmä hyötyy itse jokaisesta menestyjästään.

Jotkut kärsivät pitkäaikaissairauksista, jotka eivät ole heidän omaa syytään, jos sairastaminen ylipäänsä voi olla jonkun ”vika”. Kaikki sairastuvat joskus ja kaikki vanhenevat. Kaikki tarvitsevat apua joskus. Järjestelmään jää aina aukkoja väliinputoajille, koska aivan täydellistä yhteiskuntajärjestelmää ei tässä ihmisen maailmassa ole koskaan onnistuttu kehittämään. Sosiaalipoliittista tutkimusta ja sosiaalipolitiikan uudistuksia tarvitaan jatkuvasti aukkoja paikantamaan ja paikkaamaan.

Miksi juuri järjestelmän pitää auttaa, miksi lähimmäisapu ei kelpaa? Se ei kelpaa modernin tuotantotalouden työelämävaatimusten vuoksi. Opettaja ei voi

jättää oppilaitaan tai LVI-alan ammattilainen työmaataan hoitaakseen päiväkoti-ikäisiä lapsiaan tai toimiakseen samaan aikaan iäkkään äitinsä omaishoitajana. Yhdysvaltalainen lähimmäisavun ja hyväntekeväisyyden kansallinen perinne on kunnioitettava sinällään, mutta tuloksiltaan se on katastrofaalisen tehoton Suomen järjestelmään verrattuna.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan – joka pyrkii aktiivisesti kansalaisten oman elämänhallinnan ongelmista johtuvaa syrjäytymistä sen kaikissa muodoissa estämään – kehittämistyöhön ei ole koskaan (ainakaan ennen intersektionaalista teoriaa) tarvittu ajattelutapaa, jossa palvelut veroillaan kustantavia ihmisiä (viljelijät mukaan lukien) pitäisi syyllistää siitä, että he käyvät töissä, elättävät perheensä ja maksavat veronsa – puhumattakaan ajatuksesta, että heidän ihonvärinsä pitäisi käsittää ongelmana.

MONTAKO SUKUPUOLTA?

”Ruumiillisuus ja ruumiilliset identiteetit eivät ole täysin privaatteja, ideologisten järjestelmien ulkopuolella, vaan sosiaalisesti määrittyneitä ja suhteisia kokonaisuuksia”. Näin toteaa intersektionaalista seksuaalisuustutkimusta selvittänyt tutkija Kaisa Ilmonen. Määritelmään olisi voinut kenties lisätä jotain siitä, että identiteettiimme väistämättä liittyvä kehomme suodaan meille kaikille syntymässä meiltä itseltämme mitään kysymättä.

Seta Ry:n sukupuolisuudesta kertova (2023 päivitetty) infoteksti alkaa näin:

> Sukupuoli on moninainen ilmiö, joka ei ole jaettavissa kahteen, toisilleen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erotettavaan sukupuoleen, vaan sukupuolen ilmenemismuodot ovat moninaisemmat. Sukupuolen moninaisuus sisältää sekä sukupuolivähemmistöt että sukupuolienemmistöt.[102]

Tämän jälkeen teksti koskettelee yksinomaan sukupuolisuuden ”moninaisuutta”, intersukupuolisuuteen ja transihmisyyteen keskittyen. Vasta tekstin loppupuolella edes mainitaan biologinen sukupuoli ja sekin vain huomautuksessa, että ”ihmisiä ei voi biologisestikaan luokitella kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen”.[103] Tekstistä kuitenkin ilmenee, että sukupuolisuus on varsinaisesti ongelmallinen vain alle 5 prosentille ihmisistä. Tehdäänkö sukupuolisuudesta turhankin problemaattinen käsite?

Sukupuolella ei sinällään ole mitään tekemistä sen suhteen, miten kanssaihmisiä kuuluu jokaisen kohdella politiikassa, työpaikoilla, kouluissa, urheilukentillä, kulttuuriharrastuksissa, kotona ja kaikkialla muualla. Jokaista

kuuluu kohdella hänen ihmisarvoaan kunnioittaen, myös silloin kun ollaan erilaisia tai ollaan eri mieltä. On vaikea ymmärtää, miksi sukupuolesta ja sukupuolten määrästäkin riidellään julkisuudessa jatkuvasti.

Ihmisen biologinen sukupuoli on vauvoilla epäselvä vain noin yhdessä tapauksessa 5 000 vauvasta, eli epäselvien prosenttiluku on noin 0,02%.[104] Tällöin kyse on siis sukupuolielimien ulkoisesta kunnosta, ei varsinaisesta sukupuolisuudesta. Varsinaisen sukupuolisuuden ymmärretään yleensä kehittyvän vasta murrosiässä. Ihmisen biologinen sukupuoli määrittyy yksiselitteisesti XY-kromosomiparin (miehet) ja XX (naiset) -kromosomiparin erona yli 98 prosentilla ihmisistä. Näin on huolimatta siitä, että niin kutsuttuja karyotyyppejä (eli sukupuolikromosomien yhdistelmiä) on olemassa ainakin kuutta erilaista. Biologisesti intersukupuoliset, mukaan lukien hermafrodiiteiksi kutsutut, edustavat kaikkein korkeimmankin arvion mukaan alle kahta prosenttia (2%) ihmisistä.[105]

Biologisesti ihmisen sukupuolia on siis kaksi tai kolme tarkasta määrittelystä riippuen. Joka tapauksessa 98 prosentilla ihmisistä tästä ei ole epäselvyyttä lainkaan. Biologisesta sukupuolijaosta kahteen sukupuoleen poikkeava vähemmistö on häviävän pieni kooltaan. Toki häviävän pienelläkin vähemmistöllä on ihmisoikeutensa, kuten meillä jokaisella yksilöinä on. Ihmisoikeudet kun ovat yksilöllisiä oikeuksia.

Sukupuoli-identiteetti voi myös selvästi poiketa biologisesta sukupuolesta, mikä saattaa johtaa jopa toiveeseen kirurgisesta sukupuolen vaihdosta. Arviot ihmisistä, jotka ovat syvällä tavalla tyytymättömiä biologiseen sukupuoleensa vaihtelevat 5-10 prosentin välillä. Arvattavasti nuorten keskuudessa tyytymättömyyttä esiintyy enemmän, kun sukupuolikokemus on vastikään sukukypsäksi tulon vuoksi vielä uusi ja käsittelemätön asia.

Sukupuoli-identiteetille oleellinen sukupuolikokemus ja niin kutsuttu sosiaalinen sukupuoli (*gender*) ovat aivan eri asia kuin biologinen sukupuoli. Sukupuolikokemuksia on monenlaisia eikä niille todennäköisesti voida pysyviä nimityksiä määritellä tai niitä pysyvällä tavalla kategorisoida. Syynä on se, että maailmankuvassamme länsimaissa sivistyneenä käytöksenä pidetään yksilön oman identiteettikuvan lähtökohtaista hyväksyntää. Suomessa ei vielä tätä kirjoitettaessa ole luotu juridista kolmatta sukupuolta, kuten joissakin Euroopan maissa on tehty. Selvyyden vuoksi sellainen ehkä kannattaisi säätää.

Sukupuolitutkimukseen tai queer-tutkimukseen perehtymättömän on lähes mahdoton saada selvää, milloin tutkijat tai yhteiskunnalliset vaikuttajat puhuvat sukupuolisuudesta ja milloin seksuaali-identiteetistä. Syy on se, että

muodikkaat kirjainyhdistelmät, kuten amerikkalainen ”LGBTQIA+” tai Suomessa usein käytetty ”HLBTIQ”, viittaavat joko seksuaaliseen orientaatioon tai sukupuoli-identiteettiin.

Näin newyorkilainen Gay Center määrittää oman kirjainyhdistelmänsä: ”LGBTQIA+ on lyhenne lesboille, homoille, biseksuaaleille, transsukupuolisille, queer tai kyseleville (*questioning*), interseksuaaleille, aseksuaaleille ja muille [+]”. Lisäksi todetaan, että kyseisiä termejä voidaan käyttää sekä seksuaalisesta orientaatiosta että sosiaalisen sukupuolen identiteetistä puhuttaessa.[106] Seta ry:n sivustoilta löytyi vuonna 2023 kohtuullisen kattava yleissanasto kiitettävällä tavalla eriytettynä sukupuolikokemukseen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviin termeihin.[107] Mitä tulee sosiaalisen sukupuolen (*gender*) käsitteeseen, ei sekään ole itsestään selvästi pelkästään ympäristön odotusten tuotosta, kun otetaan huomioon jopa alle kouluikäisten tyttöjen ja poikien keskimääräisesti selvät käyttäytymiserot.

Varsinaisessa queer-tutkimuksessa ei ole kyse vain seksuaalisuuden eri muotojen vaan myös sukupuolisuuden uudelleen hahmottamisesta. Normittavasta määritelmällisyydestä pyritään siinä kokonaan eroon. Tieteen termipankki kuvaa queer-tutkimusta seuraavalla tavalla:

> Sateenvarjokäsitteenä queer kattaa [homojen ja lesbojen lisäksi] myös biseksuaalit, transvestiitit, transsukupuoliset ja muut, jotka kyseenalaistavat hegemonisen sukupuolijärjestelmän ja heteroseksismin. Queer mahdollistaa myös vähemmän vakiintuneet identiteettikategoriat sekä kokonaan määrittelyä kaihtavan, liikkuvan identifioitumisen. Esimerkiksi *genderqueer*-termiä käyttävät henkilöt voivat sijoittua sukupuoleltaan minne tahansa miehen ja naisen kategorioiden väliin tai kokonaan niiden ulkopuolelle.[108]

Queer-termillä tarkoitetaan ”niitä hiljaisia kohtia, joita homo-hetero -erottelu ei tavoita”, kirjoittaa asiaan perehtynyt Kaisa Ilmonen. Varsinkin tutkimuskentän synnyn aikoihin ”queer merkityksellistyi” hänen mukaansa ”heteronormatiivisen seksuaalisuuden kritiikiksi, johon sisältyi normatiivin [sic] rajojen ylittäminen, binariteettien kritiikki ja dekonstruktio.” Aloitettiin siis derridalaisesti dekonstruktiolla, jolla käydä koko heteroseksuaalisuuden normatiivisuutta vastaan.

Queer-tutkimuksessa halutaan häivyttää eroja heteroseksuaalisen enemmistön ja seksuaalivähemmistöjen seksuaalisuuskäsitysten väliltä. Pyritään kaikkien seksuaalisuuden muotojen valtavirtaistamiseen, eli normalisoimaan ne

osaksi käsitystä ihmisen seksuaalisuudesta. Pyrkimys on aivan oikea. Miksi puuttua ihmisten henkilökohtaisiin seksuaalisiin mieltymyksiin tai käsityksiin omasta sukupuolisuudestaan? Ainakaan liberaali länsimainen arvoajattelu ei tällaista edellytä.

Teoreettisesti queer-tutkimustakin leimaa jostain syystä kuitenkin juuri länsimaisen ajattelun kritiikki, ennen mitään muita kritiikkejä. ”Usein onkin kysytty, kätkeekö queer sisälleen oletuksen valkoisesta ihonväristä ja onko queer-teoriaan jo sisäänkirjoitettu valkoinen miessubjekti”, Ilmonen kirjoittaa ja jatkaa: ”Kobena Mercer ja Isaac Julien totesivatkin jo vuonna 1988, että ’vallitseva länsimainen käsitys seksuaalisuudesta jo sinänsä sisältää rasismin’”. Mitä väite länsimaisen seksuaalisuuskäsityksen sisäänrakennetusta rasismista varsinaisesti voisi tarkoittaa, jää kaiken empirian ulottumattomiin. Ensin pitäisi ainakin määritellä, mikä tarkalleen olisi yksi ja yhtenäinen ”länsimainen seksuaalisuuskäsitys”.

Kuten intersektionaalisessa ajattelussa yleisesti, myös queer-tutkimuksessa laaja-alaisuus nähdään kritiikittömästi hyvänä tutkimusotteena. Ilmonen kertoo esimerkiksi, että neokolonialistista, globaalia kapitalismia ja ”uusliberalismia kriittisesti tarkastelevaa” ajattelua sekä postkolonialistista tutkimusta harrastavat kysyvät, ”mitä queer-tutkimus voi kertoa meille siirtolaisuudesta, kansallisuudesta, vankiloista, hyvinvoinnista, surusta ja ihmisoikeuksista?”[109] Suru ja ihmisoikeudet ovat hyviä tutkimusaiheita, samoin vankilaolot ja siirtolaisuus, mutta niiden varsinainen tutkimus lienee riippuvainen paitsi aiheenrajauksesta myös tutkimuskohteena olevan ilmiön ajasta ja paikasta.

Perinteinen tutkimuksellinen ajattelutapa, jossa myös tutkimuskäsitteet määritellään toisistaan erillään, jotta niiden keskinäiset suhteet voitaisiin analysoida ja avata, on näemmä lähtökohtaisesti intersektionaaliselle feminismille vieras. Ilmonen kirjoittaa esimerkiksi näin: ”Koska queerilla ei näennäisesti ollut sukupuolta ja se oli *taipuvainen erottamaan sukupuolen seksuaalisuudesta*, nähtiin queerin ylenkatsovan laajaa osaa feministisestä tutkimuksesta.”[110] Toisin sanoen, laajassa osassa feminististä tutkimusta sukupuolisuus ja seksuaalisuus kuuluisikin sekoittaa toisiinsa. Ajattelutavalla ei ole mitään tekemistä perinteisen empiirisen, analyyttiseen selittämiseen pyrkivän tiedekäsityksen kanssa.

Kun seksuaalisuuden ja sukupuolikokemuksen koko kirjoa on kyllin kauan yritetty mahduttaa erilaisten yleisten queer-teorioiden alle, on queer-tutkimusta alkanut Ilmosen mukaan ”leimata diasporisuutta, paikantumista tai lokaaleja homoseksuaalisuuden käytäntöjä korostava kritiikki, jossa queerin käsite on

queeritetty edelleen.” Kehityssuunta on sikäli ymmärrettävä, että kun tutkitaan pelkkiä näkökulmia maailmaan, niitä maailmassa riittää. Yleistyksiin yltävän tiedon luomiseen tarvittaisiin empiiristä näyttöä.

Kaisa Ilmonen tarjoaa sinällään mainion artikkelinsa lopuksi myös pitkän intersektionaalisen tutkimusperinteen kriittisen tarkastelun, jossa hän toteaa erityisesti, että ”intersektionaalisen teoretisoinnin tulisi kysyä terävämmin, *kuka on intersektionaalinen subjekti*.” Lopuksi Ilmonen tarjoaa intersektionaalisuutta pohtivien tekstien joukossa ainutlaatuisen helmen, kun ihmettelee niihin sisältyvää erityistä ”binariteettia”:

> feministisessä kritiikissä on monta kertaa todettu, että *kaikki identiteettipositiot* ovat intersektionaalisia, näyttää kuitenkin siltä, että intersektionaalisena pidettyyn tutkimukseen jää varjo binariteetista keskusta vs. marginaali. Tätä yleistä ja koherenttia keskustaa ei useinkaan kohdella intersektionaalisena. Valkoinen, heteroseksuaalinen, keskiluokkainen, pohjoismainen maskuliinisuus on eittämättä monista toisiaan leikkaavista asemista rakentunut identiteettipositio, mutta sitä harvemmin pidetään sellaisena – tai analysoidaan sellaisena.

Ilmosen ihmettelylle on hyvä syy. Miksi tuota väitetysti aina valkoista, heteroseksuaalista ”yleistä ja koherenttia keskustaa” ei kohdella intersektionaalisena? Ilmosen oivassa kysymyksenasettelussa on yhä yksi outo lähtöoletus. Se on, että valkoista heteroseksuaalisista maskuliinisuutta luonnehditaan termillä ”koherentti”. Mistä on peräisin ajatus, että länsimaista kulttuuria ja sen identiteettikäsityksiä voisi luonnehtia lähtökohtaisesti koherentiksi?

Eivät edes valkoisten heteromiesten julkiset (tai yksityisluontoiset) keskustelut tapaa mitenkään säännöllisesti johtaa yksimieliseen lopputulokseen, olipa aiheena seksi, sukupuoli, sosiaalipolitiikka, kansanterveys, maahanmuutto, oma tai naisten meikkaaminen, vauvanhoito, kotityöt, koulutus, yliopistot, autokorjaamoiden hinnat, ruoan hinta tai jokin muu. Erimieltä oleminen ja riitely ovat itsessään demokraattisen, länsimaisen elämäntavan koherentein osa-alue. Erimielisyys on sallittua, kuten on sallittua myös yksilöllinen elämänarvojen valinta ja niihin pyrkiminen.

Länsimaisesta oppihistoriasta on syytä muistaa, että edes valkoisen keskiluokan normatiiviseksi väitetystä seksielämästä saatiin varsinaista tutkimustietoa vasta 1950-luvun alussa, kun Alfred Kinseyn maailmankuulut kyselytutkimusraportit miesten ja naisten seksuaalikäyttäytymisestä julkaistiin.

Vasta tuolloin saatiin tietää, että noin 10 prosenttia amerikkalaisista miehistä oli homoseksuaaleja tai ainakin homoseksuaalisesti orientoituneita. Samoin tutkimusten myötä nousi julkiseen keskusteluun aihe naisten seksuaalisista haluista, joihin oli siihen asti suhtauduttu lähinnä tabuna.[111]

Mitä ihmisten erilaisilta sukupuoli- ja seksuaali-identiteeteiltä länsimainen, paljon parjattu yksilökeskeinen ajattelu nykyään edellyttää? Vain ihmisten keskinäistä kunnioitusta edellytetään, sillä länsimaisen ajattelun ytimeen sopii täydellisesti periaate, että jokainen ihminen on oman sukupuoli- ja seksuaali-identiteettinsä ainoa mestari ja auktoriteetti. Emme ole länsimaisina yksilöinä edes sosiaalitieteen keinoin määriteltävissä minkään muun ajattelutavan, ihmiskuvan tai valtakäsityksen edustajiksi kuin sen mihin itse olemme valmiutemme ilmaisseet.

Ihmisiä toki voidaan luokitella kuuluviksi sosiaalitieteellisiin kategorioihin vaikkapa luokka- etnisyys- tai ulkoisin sukupuoliominaisuuksin määriteltynä, mikä ei kosketa ketään yksilöllisesti. On kuitenkin aivan eri asia puhua vähemmistöistä kuin puhua ”vähemmistyttämisestä” (*minoritize*) lähtökohtana vähemmistön käsitteelle. Pohditaan seuraavaksi intersektionaalisen tutkimuksen keskeisiä käsitteitä.

2. Teoreettisesti käsitteellistetty ”valkoisuus”

INTERSEKTIONAALISUUDEN KÄSITTEISTÄ

Tässä luvussa käsitellään intersektionaalisen lähestymistavan keskeisiä käsitteitä, joista jo aiemmin tutustuimme risteymiin eli varsinaisiin ”intersektioihin”. Luvun lopussa pohditaan kysymystä siitä, missä sellainen ilmeisen yhtenäinen valtakulttuuri varsinaisesti piileksii, joka ”valkoisine etuoikeuksineen” tekee kaikkien muiden ihmisten elämän vaikeaksi.

Intersektionaalisen ajattelutavan teoreettisista perusteista on hämmentävän harva alan tutkija kiinnostunut lukijoitaan informoimaan. Onneksi jo edellä lainattu Kaisa Ilmonen selvittää alan avainkäsitteitä mainiosti artikkelissaan ”Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudentutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä” (2011). Artikkeli kattaa kiitettävästi sosiologisten avainkäsitteiden kentän siten kuin ne tavataan intersektionaalisessa tutkimuksessa ymmärtää – olkoonkin, että usein kovin eri tavoin kuin perinteisessä humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä ajattelussa.

Keskeisimpiä avainkäsitteitä ovat valta, identiteetti, diskurssi, normi, struktuuri (rakenne) sekä subjektin ja objektin suhde. Yleismääritelmällisesti intersektionaalinen tutkimus perehtyy Ilmosen mukaan sellaisiin tutkimuskysymyksiin,

> jotka pohtivat taiteen, kulttuurin, ihmistenvälisten suhteiden sekä juridisten tai sosiaalipoliittisten merkitysjärjestelmien suhdetta ideologisesti, kansallisesti, etnisesti, sosiaalisesti, sukupuolisesti ja/tai seksuaalisesti järjestyneisiin tiedontuotannon tapoihin. Nämä tiedontuotannon tavat kuljettavat ja siirtävät valta-asetelmia subjektilta toiselle.

Lainauksen mukaan intersektionaalisuus tutkii siis merkitysjärjestelmiä, jotka tuottavat tietoa, joka puolestaan muokkaa tai siirtää erilaisia annettuja ”valta-asetelmia”. ”Tässä siirtämisen prosessissa”, Ilmonen jatkaa, ”subjekti muodostaa suhdettaan ympäröivään todellisuuteen, hänelle rakentuu erilaisia toimijuuden muotoja, vastarinnan paikkoja ja keskenään risteäviä

identiteettipositioita". Jälleen törmäämme ihmisen identiteetin risteämiin tai risteymiin (intersektio).

Ilmosen mukaan intersektionaalisen ajattelun "keskeinen päämäärä onkin ollut ottaa esiin erilaisten identiteettipoliittisten liikkeiden marginalisoimia ääniä". Pohditaan lyhyesti identiteetin käsitettä. Metodologisesti intersektionaalinen tutkimustapa "tarkastelee identiteettien suhteisuutta eli tapaa, jolla ihmiset kokevat 'yhteenkuuluvaisuutta ja eroavuutta *suhteessa toisiinsa*'", Ilmonen kertoo Leena-Maija Rossiin tukeutuen. Näin kuulemma "vältetään yksilöllisyyden kehkeytymistä koskevaa keskustelua liukumasta essentialisoivaan puheeseen".

Ensiksikin tarjotusta määritelmästä on kysyttävä, miten identiteetti ei olisi "suhteinen"? Mitä identiteettini ylipäätään olisi, jos se ei koskisi yhteenkuuluvuuttani ja eroavuuttani toisiin ihmisiin? Ilmonen ei myöskään kerro, mikä yksilöllisestä identiteettipuheesta tekisi "essentialisoivan". Kun yksilö arvioi itseään suhteessa muihin, ei hänen tarvitse mitenkään "essentialisoida" muita tai itseään. Yksilöllinen identiteetti on jo määritelmällisesti suhteinen kaikkiin muihin ihmisiin ympärillämme. Elämänsaatossa se väistämättä myös muuttuu.

Identiteettitutkimuksen kannalta avainkohta Ilmosen tekstissä on tämä:

> Kuten Jonathan Culler asian ilmaisi, subjektia ei poststrukturalistisessa keskustelussa tarkasteltu merkitysten lähteenä ja tuottajana, vaan sitä rakentaviin systeemeihin hajautuneena. Subjektia oli ajateltava yhä enenevässä määrin konstruktiona – erilaisten konventioiden ja diskurssien tuotteena. Subjektin yksilöllisyyden ja identiteetin käsitettiin saavan ilmauksensa kulttuurin historiallisesti muuntuvien diskurssien kautta. Näin subjekti ei merkinnyt jotain annettua itseyttä vaan se muotoutui joksikin, joka on suhteessa muihin.

Identiteettidialogi ei lainauksen mukaan edes lähtökohtaisesti koske minun suhtautumistani toisen ihmisen erilaisuuteen, vaan käsittelee sekä minua että toista ihmistä "subjekteina", ja täten meidän kaikkien identiteettikäsityksiämme "konventioiden ja diskurssien tuotteena". Näin intersektionaalinen ajattelu käytännössä irtisanoutuu identiteetin muodostumisen vanhasta perusajatuksesta toisen tunnistamisen ja tunnustamisen (*recognition*) tilanteena.

Judith Butler on "luonnehtinut identiteettiä muun muassa 'välttämättömänä virheenä' ja esittänyt, että subjektius rakentuu toistettaessa valtaa sisältäviä normeja", Ilmonen kertoo. Sikäli kuin identiteettini on

tutkimuksellisesti ajatellen pelkkä virhe, koen tulevani tutkijan näkökulmasta melko alentuvasti kohdelluksi. Emmekö siis ole ihmisinä lähtökohtaisestikaan kykeneviä omaa ajatteluun vaan ainoastaan toistamaan ”valtaa sisältäviä normeja”?

Mitä tulee lainauksen ”valtaa sisältäviin normeihin” itseensä, ollaan tekemisissä vain näennäisesti monitahoisen valtakäsitteen kanssa. Itse tiedostan länsimaisen sananvapauden ja tasa-arvon periaatteet tärkeinä arvoina, joilla normittaa kanssakäymistäni muiden ihmisten kanssa, vaikka ne sisältävätkin selkeän valtavaateen minulle ja muille.

Sillä miten ihmiset toisiaan kohtelevat näyttääkin olevan vain toissijainen merkitys sille, mitä intersektionaalinen ajattelu ihmisistä ”konventioiden ja diskurssien tuotteina” eli annetun hegemonisen ylivallan subjekteina väittää saaneensa selville. Se väittää nimittäin saaneensa selville sen, miten tietämättöminä elävät elämänsä kaikki ne, jotka eivät intersektionaaliseen teoriaan usko. Myös haastattelututkimuksissaan alan tutkijat tapaavat voivotella sitä, kuinka huonosti ihmiset ymmärtävät valkoisuuttaan, tuota intersektionaalisen teorian keskeisintä käsitettä.[112]

Intersektionaalisen tutkimusalan jatkuvassa leikissä subjektin ja objektin käsitteillä on kyse yksinkertaisen asian näennäissyvällisestä pohdiskelusta. Normaalissa tutkimustoiminnassa subjekti (tutkija) tutkii objektia (tutkimusaihe) ja tuottaa siitä tietoa, ei toisin päin.

Historiatiede tutkii menneisyyttä ja luo siitä tietoväitteitä. Metodologisesti ajatellen tämä rajoittaa historiantutkimuksen pätevyysalaa kriittisellä tavalla: Historiantutkija ei tutki nyky-yhteiskuntaa silloin, kun hän tuottaa tietoa omasta erityisaiheestaan, joka on aina mennyt maailma. Mikä ei ole mennyttä, ei voi olla historiaa. Tätä ei pidä sekoittaa siihen tosiasiaan, että kaikki mitä ylipäätään voimme oppia, opimme menneisyydestä. Oikeastaan vain kvanttimekaniikassa voidaan tieteellisellä tavalla edes pohtia sitä, miten objektin tarkkailu sellaisenaan kenties vaikuttaa tutkittavaan objektiin.[113]

Tieteellisen ajattelun kannalta kaikkein eksoottisin onkin intersektionaalisen tutkimuksen suhde epistemologisiin kysymyksiin, eli tietoväitteiden argumentatiivisiin perusteisiin. Ilmonen kertoo, että intersektionaalinen tutkimus ”ei tarkastele yhden kulttuurisen hegemonian, kuten valkoisuus tai patriarkaalisuus, merkitystä vaan monien hegemonisten tietojärjestelmien yhtäaikaista toimintaa”. Sitä, ovatko nämä ”hegemoniset” tiedon järjestelmät kenties modernin länsimaisen tieteellisen ajattelun perustan eli eri tieteenalojen metodologisia reunaehtoja, ei saada sanotuksi, vaikka tätä

aivan ilmeisesti tarkoitetaan. Jos tilalle on tarjolla kokonaan uusi metodologinen järjestelmä, sellaisesta tutkimusala vaikenee tyystin.

Jennifer Nashiin nojaten Ilmonen toteaa ykskantaan, että intersektionaalisuus ottaa esiin ”marginalisoitujen subjektien ainutlaatuisia epistemologisia asemia voidakseen muotoilla näkemystä tasa-arvoisuudesta”. Millainen epistemologinen ajattelu voi koskaan perustua siihen, että joillakin ihmisillä olisi ”ainutlaatuisia” epistemologisia – eli tietoa koskevia, ei siis taloudellissosiaalisia – ”asemia” muihin nähden?

Rikkaan valkoisen suomalaisen epistemologinen (tiedon validiutta koskeva) asema ei voi olla erilainen kuin värillisen köyhän amerikkalaisen tai keskituloisen kiinalaisen. He kaikki voivat yhtä lailla tietää tai olla tietämättä tai luulla väärin. Ajatus tiedon suhteellistamisesta, vaikka tarkoituksena olisikin ”muotoilla näkemystä tasa-arvoisuudesta”, on tutkimuksellisesti pöyristyttävä.

Ihmisen yhteiskunnallisen aseman ja henkilöhistorian voi yhdistää tiedon käsitteeseen epistemologisesti suhteellisena vain, jos tieto ja tietäminen ensin trivialisoidaan ikään kuin absoluuttisen objektiiviseksi sinällään. Näin naiivia, ”täydelleen objektiivista” tietokäsitystä ei yhteiskuntatieteissä tai kulttuurintutkimuksessa ole kukaan kannattanut yli puoleen vuosisataan. Luonnontieteissä tilanne objektiivisuuden suhteen on erilainen, mutta yhtä mutkikas, kun ryhdytään pohtimaan vaikkapa kvanttimekaniikan ”lopullisia totuuksia”, jotka nekin ovat yhä tutkimuksen aihe.

Entä miten tällaisesta positiosta, jossa ”marginalisoiduilla” on ”ainutlaatuisia” asemia *tiedon perusteiden* suhteen, olisi mahdollista kuvitella tieteellisen tiedon kommunikatiivisuuden olevan mahdollista? Kuinka tiedeyhteisö enää voisi pyrkiä edistämään ymmärrystä tutkitun, tieteellisen tiedon merkityksestä tai merkityksellisyydestä?

Ainakaan kaikki suomalaiset intersektionaalisuustutkijat eivät allekirjoita tällaisen epistemologian jyrkintä versioita, niin kutsuttua *standpoint*-teoriaa. Aiemmin jo pitkästi lainattu tutkija Eveliina Heino kuvaa omaa, kompleksista suhdettaan siihen näin:

> Intersektionaalisen ajattelun vakavin ongelma on oikeastaan siinä, että sen radikaaleimmat tulkinnat nojaavat erityiseen *standpoint*-teoriaan, jossa paitsi väitetään, että tieto on aina tietystä positiosta tuotettua (minkä jossakin määrin voi allekirjoittaa), myös sitä, että ainoastaan tietyssä positiossa oleva henkilö voisi ymmärtää tiettyjä ilmiöitä. Tutkimuksen kannalta on hyvin ongelmallista ajatella, että ainoastaan

> maahanmuuttajat tai rodullistetut henkilöt voisivat tutkia näihin ryhmiin kuuluvia ihmisiä. Tutkimuksesta tulisi todella kapea-alaista.
>
> Sosiaalityön tutkimuksessa tarkastellaan usein esimerkiksi erilaisia sosiaalisia ongelmia eikä voida olettaa, että tutkiakseen päihdeongelmia tai väkivaltaa tutkijalla olisi oltava näistä aina omakohtaista kokemusta. Lisäongelman tuottaa se, että on vaikeaa määritellä, kenellä on niin sanotusti ”oikea” positio. Olen itse maahanmuuttaja, mutta en voisi kuvitella puhuvani kaikkien maahanmuuttajien tai edes samasta maasta muuttaneiden puolesta.[114]

Tietoteoreettisesti absurdi *standpoint*-teoria sallisi siis sulkea etniseen ryhmään kuulumattomat kyseisen etnisen ryhmän tutkimuksen ulkopuolelle ”ulkopuolisina”. Toinen, täysin mystiseksi jäävä epistemologinen kanta, jota Kaisa Ilmonen ei artikkelissaan kyseenalaista tai tarkenna on, että intersektionaalisuus ei ole kiinnostunut siitä, ”Millainen tämä ilmiö on?” vaan kysymyksestä ”Mistä tämä ilmiö kertoo?”.

Ilmonen ottaa esiin myös intersektionaalisessa ajattelussa tyypillisen diskursiivisen identiteettikeskustelun ”derridalaisesta merkkiteoriasta ja Lacanin psykoanalyysista” käsin. Hänen oma huomautuksensa siitä, kuinka vaikkapa queer-tutkimuksessa itse queerin käsitettä on lopulta ”queeritetty edelleen” todistaa hyväntahtoisesta haluttomuudesta määritellä vähemmistöjen omaa vähemmistöidentiteettiä millään valtadiskurssiksi hahmotettavalla tavalla. Päädytään siihen, että tutkijat kilpailevat siitä, kuinka vähän aiheestaan varsinaisesti lausuvat. Mitä vähemmän väittää, sitä oikeammassa on. Mikä tällaisen ”tiedon tuottamisen” varsinainen arvo voisi olla jääköön lukijan pohdittavaksi.

Vaikkapa Guyatry Spivakin pohdinnat vähemmistöidentiteettien käsitteellistämisen mahdottomuudesta valtaväestön kielellä tai kaikkialla toitotettu, loputon semioottis-derridalais-kielitieteellinen ällistely sen tosiasian suhteen, että merkitykset ovat liukuvia ja aina kontekstisidonnaisia, ei muuta paljon perustavampaa tosiasiaa. Se on, että tuo turhaan mystifioitu kommunikaatio, jonka palvelukseen kieli ylipäänsä on syntynyt, on ihmisen kaiken sosiaalisen kanssakäymisen elinehto. Tutkimusteksteissä harvoin törmää siihen perustavan tärkeään huomioon, että suurimman osan aikaa kommunikoimme keskenämme aivan ymmärrettävästi.

Jos ihminen ei olisi luomakunnan onnistuneen kommunikaation ylittämätön mestari, maailmaan ei olisi ikinä rakennettu vuosisatoja kestäviä siltoja tai jättimäisiä metropoleja pilvenpiirtäjäkeskustoineen, kirjoitettu

klassikkoromaaneja, eletty 50 vuotta onnellisissa avioliitoissa, kasvatettu empatiaan kykeneviä lapsia, keksitty valokuvaus, leivänpaahdin ja lentokone, käyty kuussa, sävelletty mestarillisia oopperateoksia tai ylipäänsä luotu maailmanlaajuista, valtavan rikasta valtakulttuurien (eli poliittisten kulttuurien), kansallisten kulttuurien, paikalliskulttuurien, alakulttuurien ja vastakulttuurien globaalia verkostoa.

Sellaisen ”korkeakulttuurisen” kirjallisuustuotteen kuin metafiktiivisen romaanin *Kun talviyönä matkamies* jaksaa moni kirjallisuuden harrastaja varmasti kerran lukeakin, vaikka harvalla on kunnianhimoa kouluttautua metafiktion asiantuntijaksi. Toki voi ryhtyä myös kielen monimerkityksellisyydellä leikkivän nonsense-kirjallisuuden asiantuntijaksi, mitä ikinä tuo kirjallisuuden genre asiantuntijalle kommunikatiivisuudestamme paljastaakin. Ainakin teksti on pakko lukea, että sen ymmärtää edes nonsenssina.

Entä miten heikoilla kommunikointikyvyillä varustettu suomalaisen pitää olla, ettei lainkaan ymmärtäisi Sanna Marinin hallituksen peruslinjausten eroa Petteri Orpon hallitusohjelman kirjauksiin nähden? Sanat merkitsevät aina jotain ja niillä voi välittää merkityksiä koskien kielen ulkopuolistakin maailmaa. Tästä kannattaa aloittaa, kun yhteiskuntatutkimusta tai syrjäytymistutkimusta ryhtyy kirjoittamaan.

Kategoria on yksi pulmallisimmista käsitteistä intersektionaalisessa tutkimuksessa. Ilmonen toteaa yhteenvedonomaisesti, että intersektionaalisuus

> on tutkimusnäkökulma, joka huomioi useiden valta-asetelmia ylläpitävien kategorioiden yhtäaikaisen toiminnan. Näitä kategorioita ovat esimerkiksi etnisyys, sukupuoli, luokka, seksuaalisuus, maantieteellinen sijainti, kasti, ikä tai muu sellainen asema, joka on merkittävä yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin rakentumisen kannalta. Kategoriat ymmärretään sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotetuiksi, ja ne vaikuttavat monipolvisesti keskinäisissä vaikutussuhteissa. Nämä vaikutussuhteet näyttäytyvät selkeimmin epätasa-arvoisissa rakenteissa.

Valta-asemia ”ylläpitävät kategoriat” määrittyvät siis lopulta vain suhteessa siihen, keitä intersektionaalinen tutkija alistetuiksi milloinkin määrittää ja missä suhteessa. Tällaisen position väistämätön seuraus on, kuten tulemme useassa kohdassa tutkijoiden teksteistä jatkossa näkemään, että epätasa-arvo ja erilaisuuskin tavataan sekoittaa toisiinsa.[115]

Mielenkiintoinen on myös Ilmosen näkemys intersektionaalisen ajattelun yleisestä epistemologisesta asemoinnista. Intersektionaalisuus kuulemma ”toimii

epistemologisia eli tiedon rajoja ja tietämisen tapoja pohtivana tutkimusalana" mutta ei tarkastele "kategorioiden materiaalisuutta, olemusta tai olemisen tapaa".

On erikoinen epistemologinen kanta sitoutua teoreettisesti erityisiin kategorioihin ja puhua epätasa-arvoisista rakenteista, mutta eksplisiittisesti kieltäytyä tarkastelemasta niiden "olemusta tai olemisen tapaa". Ainoa intersektionaalisen ajattelun keskeinen termi, jota Ilmonen ei varsinaisesti ota esiin, on struktuuri, vaikka hän puhuukin pitkään Roderick A. Fergusonin ajattelusta "struktuurikritiikkinä".

Jotta konstruktioiden ja struktuurien käsitesekamelskasta saa aiheeseen aiemmin perehtymätön lukija jonkinlaisen käsityksen lainatkaamme Ron Mallonin johdantoa sosiaalisen konstruktivismin käsitteestä:

> Jos sosiaalisella konstruktivismilla on jokin ydinajatus, se on, että jokin objekti tai objektit ovat sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden ennemmin kuin luonnollisten syiden kausaalisesti aiheuttamia ja kontrolloimia, ja sikäli kuin tällaisella tutkimuksella on keskeinen motiivi, sen tarkoitus on osoittaa, että tällaiset objektit ovat tai olivat meidän kontrollissamme, joten asiat saattoivat olla tai niiden voidaan olettaa olevan toisinkin.[116]

Tämä on monimutkainen tapa sanoa se yksinkertainen asia, että sosiaalitieteet tapaavat tutkia asioita, jotka ovat sosiaalista alkuperää eli ihmisten yhteisöllisen elämän tuottamia käsityksiä, vaikka niillä olisikin jokin luonnontieteellinen pohja alkaen pelkästään siitä faktasta, että ihminen on sosiaalinen eläin. Tästäkin ikiaikaisesta huomiosta voi tehdä ongelmallisen kysymällä, mikä eläinlaji ei olisi sosiaalinen ainakin lisääntymiskäyttäytymisensä suhteen. Lisäksi implikoidaan se mahdollisuus, että tutkittavaa objektia eli sosiaalista konstruktiota on mahdollista muuttaa. Poststrukturalismi on se oppi, joka lähtökohtaisesti huomioi struktuurien muutoksen mahdollisuuden ja tutkijan oman position osana minkä tahansa rakenteen tulkintaa.

Konstruktivismi on tuottanut toisinaan myös erikoisen kuuloisia päätelmiä, joista Mallon toteaa: "Esimerkiksi sellaiset provokatiiviset väitteet, että homoseksuaaleja ei ollut ennen kuin homoseksuaalisuuden käsite tuli ilmaistuksi länsimaisessa kulttuurissa 1800-luvulla … tai että rotu on moderni keksintö … näyttävät järkeenkäyviltä, jos seksuaalisuus ja rotuerot nähdään osin käsitteidemme luomina tai konstituoimina." Mallon viittaa homouden käsitteen

osalta erityisesti Michel Foucaultin 1966 julkaistuun teokseen, *Les mots et les choses* (suom. *Sanat ja asiat*).[117]

Ongelmallisiksi tällaiset kärjistykset tulevat, kun ne ymmärretään väärin. Foucault ei kuvitellut, etteikö homoseksuaalista käytöstä ollut esiintynyt ennen 1800-lukua. Hän viittasi siihen, että juuri tuolloin ja juuri länsimaissa tällainen käytös erityisellä tavalla nimettiin ja otettiin yhteiskunnan kontrolliin, usein se kokonaan kieltämällä.

Samoin niin kutsutut rotuerot ovat niiden arkipäiväisessä merkityksessä aina olleet ilmiselviä, silloin kun niillä viitataan pelkästään ihonvärin pigmenttieroihin. Yhtä lailla kuin eurooppalaisten ja afrikkalaisten ihonvärierot, myös molemmin puolin hätkähdyttävät kulttuurierot eurooppalaisten ja afrikkalaisten elämäntapojen välillä vaikuttivat syvästi siihen, miten ja miksi eurooppalaisperäinen rodun käsite alun perin muotoutui varhaismodernilla aikakaudella, 1600-luvulta lähtien.

Kuten Mallon kirjoittaa, konstruktionistiset projektit ovat luonteenomaisesti normatiivisia. ”Ajattelijat, jotka ovat kiinnostuneita sukupuolisuudesta (*gender*), mielenterveydestä, ja vammaisuudesta ovat usein motivoituneet, eivät vain näiden kategorioiden metafysiikasta, vaan erityisesti sosiaalimoraalisista ja oikeudellisista kysymyksistä, jotka aiheita yhdistävät.”[118]

Puhutaan myös ”essentiaalisesti” normatiivisista eli normia luovista käsitteistä. Osa tutkijoista on kiinnostunut näitä käsitteitä luovista ja ylläpitävistä (usein viranomais-) tahoista asettaakseen heidät moraaliseen vastuuseen kaikesta tästä.[119] Normatiivisuuspuhe ja moraalipuhe näyttävätkin lähes aina kulkevan käsi kädessä erityisesti intersektionaalisessa tutkimuskentässä.

Näin puolestaan selittää kuuluisa kulttuuriantropologi Pierre Bourdieu sellaiset perustavat termit kuten strukturalismi ja konstruktivismi. Aloitetaan strukturalismista, jolla tarkoitetaan ”sitä, että sosiaalisessa maailmassa on todella olemassa objektiivisia rakenteita, jotka ovat riippumattomia toimijoiden tietoisuudesta ja haluista ja jotka ohjaavat ja vaikuttavat heidän käytäntöihinsä ja mielenilmauksiinsa. Maailma ei siis ole olemassa pelkästään symbolisissa järjestelmissä, kielessä tai myyteissä”. Toisin sanoen, on olemassa sekä yhteiskunnallisia rakenteita että ajattelun tapoja (tai konstruktioita), jotka omaksumme sosiaalisesti siten, ettemme ole niistä välttämättä tietoisia.

Kuten professori Hannu Simola kuvaa tietoisuudesta riippumattomia käsityksiämme, ne ”ovat usein annettuina otettuja itsestäänselvyyksiä, hyvin tiedettyjä mutta huonosti tiedostettuja”, jolloin niiden ”voima on juuri niiden vastaansanomattomassa itsestäänselvyydessä, joka ohjaa puhettamme,

ajatteluamme ja myös toimintaamme." Toisin sanoen, "tärkeimmät totuudet tunnustetaan sivulauseissa" tai "rivien välissä".[120]

Valkoisuustutkimuksen paradigmaa pohdittaessa onkin kysyttävä, ovatko valkoisuus tai valkoinen ylivalta käsitettävissä tällaisena tietoisuudestamme riippumattomana objektiivisena rakenteena, kuten intersektionaalinen ajattelu selvästi olettaa.

Kun Bourdieu väittää näiden rakenteiden olevan "objektiivisia", tämä ei vielä tarkoita, että ne olisivat ontologisesti puhuen itsestään olemassa – siis ihmisten sosiaalisesta kanssakäymisestä ja yhteiskunnasta riippumattomina. Ne löytyvät "objektiivisesti" vain ihmisten ajattelua ja toimintaa tutkimalla, koska ne koskevat vain näitä kahta seikkaa. Valkoisuuden ja valkoisen ylivallan objektiivisuutta mielenrakenteena tai yhteiskunnallisten rakenteiden ilmentymänä voi tutkia juuri tässä suhteessa. Vain empiria ratkaisee, voiko niiden olemassaoloa selittää objektiivisesti olemassa olevana rakenteena lainkaan tai mistä kaikkialta tuollainen rakenne kenties olisi löydettävissä.

Näin puolestaan selittyy bourdieulainen konstruktivismi: "Konstruktivismilla taas tarkoitan sitä, että niillä havaitsemisen, ajattelun ja toiminnan malleilla, jotka ovat keskeisiä habituksen rakentumiselle, on sosiaalinen alkuperänsä, niin kuin on myös niillä sosiaalisilla rakenteilla, joista rakentuvat kentät ja ryhmät, erityisesti ne, joita tavallisesti kutsutaan yhteiskuntaluokiksi."[121]

Toisin sanoen on mahdollista historiallisesti selvittää tietynlaisten ajattelumallien kehittymistä, joiden myötä puhumme vaikkapa yhteiskuntaluokista, roduista, etnisyydestä tai valkoisuudesta. Tässä suhteessa historian luenta muuttuu oleelliseksi, kuten teoksen seuraavissa luvuissa osoitan. Ratkaisevan tärkeää historiallisessa tarkastelussa on, miten mainitut sosiaaliset rakenteet kenttineen ja ryhmineen ovat ajan saatossa muuttuneet.

Työväenluokka on ollut käsite, joka on ollut perinteisesti helppo ymmärtää ja sitä on säännöllisesti käytettykin sosiologiassa ja historiantutkimuksessa. Sitä voi siis pitää konstruktiona tai rakenteena, vaikka tiedämme, että sen merkitys (vaikka kuinka "objektiivisena") on täydellisesti muuttunut viimeisten kahdensadan vuoden aikana. Nykymaailmaan sovellettaessa sillä tarkoitetaan aivan erilaista sosiaalista luokkaa tai ryhmää kuin 1800-luvun teollisen vallankumouksen vuosisadalla.

Jos konstruktion toimivuutta pohtii selittävänä tekijänä, tulee esiin sellaisia ongelmia kuten, kuinka selittää 1800-luvun köyhälle tehdastyöläiselle marxilainen opinkappale siitä, että kapitalisti on riistänyt häneltä myös hänen

työvälineensä? Työläinen saattoi hyvin ihmetellä, olisiko hänen nälkäpalkastaan kuulunut kustantaa vielä työkalutkin itselleen. Tyypillinen työväenluokkainen suomalainen 2020-luvulla on hyvin erilainen ihminen kuin 1890-luvulla elänyt työläinen tai kuin tyypillinen työväenluokkainen intialainen tänään – sikäli kuin kyseinen käsite (tai konstruktio) on enää lainkaan relevantti nyky-yhteiskunnan analyysille.

Yleiskäsitteitä tarvitaan yleistämiseen, sillä ilman yleistämistä ei sosiologinen tieto ole edes mahdollista. Vaikka tutkimustekstissä käytetyt käsitteet määriteltäisiin lähtökohtaisesti ihmisiä jopa alitajuisesti ohjaaviksi, on niiden tutkimuksessa aina palveltava asioiden selittämistä. Aina on myös perusteltava käsitteensä ymmärrettävästi ja uskottavasti, jotta ne voivat ymmärrystämme maailmasta lisätä. Yhtä tärkeää on pitää ilmaisu ja teorian kokonaisuus selkeänä. Kuten todettu, intersektionaalisessa tutkimuksessa jopa epätasa-arvo ja erilaisuus tavataan sekoittaa huoletta keskenään.

Entä miten viimeiset viisikymmentä vuotta humanistisissa tieteissä yleistynyt termi ”diskurssi” kuuluu ymmärtää? Sillä on aivan erityinen, tiukasti kielitieteellinen merkitys, johon harvoin näkee edes viitattavan humanistisessa tai yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Niissä yleisesti käytetty Foucaultin luoma diskurssin käsite avautuu toteamalla alkuun, että diskursseja on loputtomasti.

Sikäli kuin diskurssit liittyvät valta-asetelmiin ja tiedontuottamiseen (olkoon se oikeaa tai väärää tietoa) on kuitenkin ”kyse vakavista puhetoiminnoista, joissa asiantuntijat puhuvat asiantuntijoina” sekä ”käytännöistä, jotka systemaattisesti muodostavat kohteita, joista puhuvat”.[122] Tällä viitataan Foucaultin ideaan siitä, kuinka valta toimii nimenomaisesti itse tuottamalla, omasta näkökulmastaan katsoen oikeanlaisia (eli vallanpitäjille edullisia) yleisiä ajattelutapoja. Valtaan liittyen huomionarvoista on, että sanottu saa eri painon asiantuntijapuheena kuin ”ruuhkabussissa esiintyvän maallikkosaarnaajan suusta” kuultuna.[123]

Diskurssin tasolla intersektionaalinen paradigma on kuitenkin onnistunut ylläviitattuun tapaan itse ”muodostamaan kohteen, josta se puhuu”. Juuri tällainen kohde on tuo aivokummitus ja kaikkia meitä jopa alitajuisesti piinaava ”valkoinen ylivalta”. Ennen valkoisuustutkimuksen yleistymistä itselläni ei ollut aavistustakaan, että olen jotenkin vailla valkoista identiteettiäni ammatti-identiteettini, kansallisen identiteettini, perheenisän identiteettini ja kaikkien muiden identiteettini osa-alueiden lisäksi.

Voiko sosiaalisen konstruktion keksiä? Toki voi, kuten foucaultilainen diskurssin käsite määritelmällisesti toteaa. Tässä ovat intersektionaaliset tutkijat olleet itse erityisen eteviä. He ovat foucaultilaisen diskursiivisen normittamisen mestareita. Oppikirjat on luettu. Toinen kysymys on, miten sellaisiin tutkijakammioissa kehiteltyihin konstruktioihin, kuten ”valkoinen ylivalta” pitäisi tutkijan suhtautua. Miten todesti valkoinen ylivalta on olemassa?

Pohditaan lyhyesti perinteisen tieteellisen ajattelun perusteita ontologisen ja episteemisen ajattelun kannalta. Esimerkiksi yllä useaan kertaan lainattu professori Hannu Simola toteaa itse olevansa ”ontologinen realisti (todellisuus on olemassa riippumatta tajunnastamme)” sekä ”episteeminen relativisti (todellisuudesta saamamme tieto on aina epätäsmällistä)”.[124]

Itse olen samaa mieltä siitä, että todellisuutta tuskin kannattaa redusoida ihmisen aivotoiminnan tuotteeksi ääri-idealismin tapaan. Kun sanotaan, että ihminen on käynyt kuussa, lauseen merkitys on aivan selvä konkretian ja merkityksellisyytensä erossa. Selvää on, että tietomme maailmasta on epätäsmällistä. Tieteellinen edistys on suurelta osin ollut tiedon täsmällistämisen historiaa. Kvanttimekaniikan popularisoinneista innostuneet filosofit ovat tosin julistaneet, että universumissa itse olevainenkin on epävarmassa tilassa. Ehdotus siis on, että todellisuus itse olisi epätäydellinen.[125]

Omaa filosofista peruspositiotaan voi pohtia vaikkapa historioitsija Allan Megillin nelikentän kautta. Hän jakaa maailmantulkinnan perustavien mahdollisuuksien nelikentän kahteen mahdolliseen ontologiseen positioon ja kahteen mahdolliseen metodologiseen positioon. Lähtökohtainen tutkimusasenne tapaa edustaa joko ontologista holismia tai ontologista individualismia sekä joko metodologista holismia tai metodologista individualismia. On syytä selittää, miksi individualismi on molempien suhteen tutkijalle turvallisempi vaihtoehto.

Ontologinen holisti uskoo, että kaikki liittyy kaikkeen. Hän uskoo siis, kuten Megill tuon kannan muotoilee, että aidosti olemassa olevat asiat tai oliot (*wholes*) ovat enemmän kuin niiden summa tai että väistämättä on olemassa ”jotakin *je ne sais quoi* [en tiedä mitä] joka kuhunkin olioon (*whole*) aina liittyy sen osien ja suhteiden lisäksi, jotka sen muodostavat”.[126]

Ontologinen individualisti sitä vastoin olettaa, että maailmassa on vain asioita ja niiden suhteita, eikä mitään muuta, ei esimerkiksi kaikkivaltiasta Jumalaa, joka kaikkia lankoja yhdistäisi. Ontologinen individualisti ei siis oleta piilevää riippuvuussuhdetta eri olemassa olevien asioiden välille. Toki aiemmin tuntemattomia vaikutussuhteita voi empiirisesti löytyä. Megill löytää ontologista

individualismia Karl Marxin historiakäsityksestä: ”Marxin väite on, että ihmisen historia on yksinkertaisesti sitä, mitä ihmiset tekevät, kaikki yhteenlaskettuina”.[127]

Metodologinen holisti ajattelee – kärjistäen ilmaisten – että ilmiön seurauksista käsin voi tehdä päätelmiä itse ilmiöstä esimerkiksi funktionaalisen selityksen kautta. Toinen tapa hahmottaa tällaisen holistin epistemologista kantaa on, että hänelle kaikki metodologisesti pätevät tutkimustavat ja tekniikat ovat sallittuja tieteenrajojen yli.

Holistisesta ajattelusta, eli siitä periaatteellisesta lähtökohdasta, että kaikki maailmassa vaikuttaa kaikkeen ei ole asioiden analysoinnissa ja ongelmanratkaisussa yleisesti ottaen paljon apua. Kyselin joskus yliopiston kulttuuritutkimuksen metodikurssilaisiltani, kumpaan suuntaan maapallo pyörii akselinsa ympäri. Kukaan ei ilmoittanut tietävänsä. Seikka, joka vaikuttaa jokapäiväiseen elämään melkoisesti ei ollut koskaan muuttunut kokemukseksi siitä, mitä auringon nousu idästä oikeastaan tarkoittaa maapallon mitassa. (Suomesta päiväntasaajalle päin katsottaessa maapallo pyörii vastapäivään.)

Samoin voi ajatella, että painovoima on oleellinen tekijä, jotta opiskelijat ylipäätään saattoivat istua seminaarissamme paikoillaan. Mutta ei heidän tarvitse tällaista erikseen ”fundeerata” kursseillani. Syy on se, ettei painovoima vaikuta kulttuurintutkimuksen metodologiaan mitenkään juuri siksi, että se vaikuttaa kaikkeen ympärillämme yhtä lailla. Kulttuurintutkimuksessa tarvitaan aivan toisenlaista ajattelua kuin fysiikan tutkimuksessa.

On hahmotettava selittämisen idea, jotta voi hahmottaa tieteiden väliset erot. Tässä suhteessa ontologinen individualismi ja metodologinen individualismi ovat kelle tahansa tieteilijälle turvallisimmat filosofiset positiot.

Kaisa Ilmosen esimerkissä *queer of color* -kritiikistä kerrotaan, kuinka tutkija Roderick A. Ferguson asettaa ”keskusteluun keskenään” vaikkapa James Baldwinin romaanin *Go and Tell It on the Mountain* ja ruotsalaisen sosiologin Gunnar Myrdalin sosiologian klassikkoteoksen *An American Dilemma: The Negro Problem and Modern Democracy* (1944). Mikä ikinä Fergusonin näistä kahdesta teoksesta tuottaman luennan johtopäätös onkin, se on tieteellisesti ajatellen, vaikka olisi kuinka pätevä, vain kirjallisuustieteellinen tulos.

Syy on se, että siihen on päädytty kirjallisuustieteen metodein. Vaikka kirjallisuustieteen lukeminen varmasti avartaa ja rikastuttaa myös yhteiskuntatutkijan ajattelua, sen tulokset eivät ole selittävyytensä suhteen yhteiskuntatieteellisiä tuloksia eivätkä siten pätevää yhteiskuntatutkimusta.

Käytännön tasolla paljon mainostettujen monitieteisten lähestymistapojen ongelma on seuraava: Tutkimuskysymys, johon voi etsiä vastauksia yhtä lailla kirjallisuustieteestä, runoudesta, maalaustaiteesta, insinööritaidon historiasta ja aatehistoriasta tapaa tuottaa aiheestaan väkisinkin jonkinlaisen yleispotretin ennemmin kuin varsinaisen selityksen.

Tällaisen potretin tarjoaa vaikkapa monitieteisyyden varhaisena klassikkona ylistetty Alan Trachtenbergin *Brooklyn Bridge: Fact and Symbol* (1965).[128] Miten kirjoittaja onnistuu tieteenalojen ylittämisessä? Trachtenberg kertoo Brooklynin sillan symboloivan muun muassa erityistä hamiltonilaista amerikkalaista uskoa teolliseen kapitalismiin (jollaista maan ensimmäinen valtiovarainministeri Alexander Hamilton tosin ei ehtinyt koskaan edes näkemään). Hamiltonilaisuuden vastapoolina amerikkalaisessa ajattelussa tutkija esittää jeffersonilaisen utopismin (jollaista maan kolmas presidentti Jefferson ei itse todistettavasti harrastanut). Sitten Trachtenberg kertoo sillan suunnittelusta ja käy läpi rakennusprojektin historiaa aina vuodesta 1869 vuoteen 1883.

Tämän jälkeen Trachtenberg pohdiskelee pitkään siltaan viittaavia runoja ja maalauksia, vaikkakaan se, mitä silta niissä milloinkin symboloi ei välttämättä ole lainkaan kiinni siitä, mihin siltaan viitataan. Lopputuloksena on vaikuttava, mutta empiirisiltä näytöiltään erikoinen potretti sillasta, joka symboloikin lopulta koko yhdysvaltalaista elämäntapaa – mitä ikinä sillä tarkoitetaankin. Mikä selittää kaiken, ei selitä enää mitään erityisesti.

Voiko sosiaaliseksi konstruktioksi ymmärrettyä valkoista ylivaltaa pitää suorastaan tutkimusfiktiona? Useimmiten sen väitetyt ilmentymät voidaan selittää yksinkertaisemmin länsimaisen aatehistorian ja länsimaisten yhteiskuntarakenteiden kautta. Samoin on vaikeaa hahmottaa valkoisen ihmisen psyyken vaivaa nimeltä ”valkoinen hauraus”, jonka mitä moninaisimpiin ilmentymiin palaamme uudestaan myöhemmin. Onko valkoista ylivaltaa olemassakaan missään muualla kuin intersektionaalisen tutkimuksen käsitteenä tai sen kansanomaisessa versiossa eli woke-ajattelussa?

Sen sijaan, että operoidaan konstruktiivisen (post)strukturalismin käsitteillä, on yhteiskuntatutkimuksen alalla sittenkin oleellisempaa pohtia, miten yleisistä käsityksistä ylipäätään puhutaan. Onko esimerkiksi ”julkisen talouden velkasuhde” struktuuri, on aivan yhdentekevää sen suhteen, mitä siitä varsinaisesti tiedetään ja miten siitä julkisuudessa keskustellaan.

Professori Mika Pantzar esimerkiksi toteaa, että Suomen paljon puhuttu, usein katastrofaaliseksi mielletty julkisen talouden velkasuhde 2020-luvun alussa

oli kaikkein parhaiten pärjäävien verrokkimaiden, kuten Hollannin, Saksan ja Norjan tasolla. Sen sijaan siitä puhumisen tapa ja siihen suhtautuminen oli Suomessa aivan poikkeuksellista eurooppalaisessa yleiskuvassa:

> Suomalaisten käsitysten ja puhetapojen pessimistisyys on havaittu myös eurooppalaisessa asenteita mittaavassa kyselytutkimuksessa (*Standard Eurobarometer*, 2019). Kysyttäessä kotimaan keskeisimpiä haasteita olivat suomalaiset yhdessä italialaisten kanssa varsin huolestuneita julkisesta velasta. Sitä vastoin espanjalaiset kokivat julkisen velan huomattavasti harvemmin ongelmaksi puhumattakaan hollantilaisista ja saksalaisista, jotka tuskin milloinkaan mainitsivat julkista velkaa merkittävänä ongelmana.[129]

Toisin sanoen, suomalaiset olivat syvästi murheissaan sellaisesta julkisen talouden velkasuhteesta, jota ei muissa eurooppalaisissa maissa nähty lainkaan ongelmana.

Espanjalaiset eivät käytännössä murehtineet lainkaan peräti 143 prosentin velkasuhdettaan bruttokansantuotteeseensa, mutta suomalaiset olivat epätoivon partaalla noin 82 prosentin velkasuhteestaan. Italialaiset olivat huolissaan, mutta heidän velkasuhteensa olikin 173 prosentin luokkaa. USA:n julkinen velka oli vuonna 2021 ainakin 148 prosenttia ja Kanadankin 134 prosenttia.[130] Väliä on sillä, missä kontekstissa rakenteista ja rakenteiden ongelmista puhutaan, kuka niistä puhuu ja miten. Puhutaan vielä intersektionaalisesta vallasta ja valkoisuuskäsitteestä.

VALTA JA VALKOISUUSKÄSITE

”Meidän on kerta kaikkiaan lopetettava vallan seurausten kuvaaminen negatiivisin termein”, totesi aikoinaan itse Michel Foucault. Hän tarkoitti, ettei valtaa pidä käsittää vain rajoittavana rakenteena, sillä vaikka ”se 'sulkee ulkopuolelle', se 'sensuroi', se 'käsitteellistää', se 'naamioi' se 'kätkee'”, se erityisesti ’tuottaa’”. Valta itsessään ”tuottaa reaalisen maailman, se tuottaa objektien maailman ja totuuden rituaaleja”, jopa siten, että ”yksilö ja tietämys, joka hänestä saadaan, kuuluu tähän samaan tuottamisen prosessiin.”[131] Selvästikin jälkimmäinen, tuottavan vallan aspekti oli Foucaultin mielestä vielä negatiivisesti ymmärrettyä valtaa totalitaarisempi ja vaarallisempi.

Foucault ei ollut väärässä. Vallan käsitteen kaikkein tärkein aspekti jää silti hänen ajattelussaan sivuosaan. Valta on aina kyseenalaistettavissa, jopa kiistettävissä. Siitä todistavat maailmanhistorian loputtomat sodat,

vallankumoukset, kapinat, mellakat, poliittiset kiistat, lakot, kulttuurisodat, akateemiset erimielisyydet, jopa perheriidat. Samasta todistaa myös Foucaultin inspiroima intersektionaalinen tapa kyseenalaistaa nykyisiä, valtasuhteisiin eri tavoin kytköksissä olevia ja niitä luovia kielenkäytön tapoja, käsityksiä ja instituutioita. Kritiikillä pyritään vaikuttamaan, eli sillä pyritään myös valta-asemien muutoksiin.

Intersektionaalista valtakäsitystä valaistakseen tutkija Kaisa Ilmonen korostaa Foucaultiin nojaten, ”ettei valta ole yksinkertainen alistussuhde vaan nimi, joka annetaan tietyssä yhteiskunnassa vallitsevalle strategiselle tilanteelle”. Muotoilu on pätevä, mutta vain kun sitä ei ajatella yksikkömuodossa, ikään kuin vain yhtenä strategisena tilanteena.

Valtasuhteet ovat aina verkottuneita, aina liikkeessä ja aina kiistanalaisia, eli niistä jatkuvasti neuvotellaan ja riidellään, jopa soditaan toisinaan. Demokratiassa myös poliittinen valta on koko ajan kyseenalaistettavissa. Tätä asiaintilaa intersektionaalinen tutkimus itse pyrkii jatkuvasti hyödyntämään. Ei se muuten voisi ajaa ”tutkimuskenttänsä poliittisen emansipaation päämäärää”, kuten Ilmonenkin erikseen toteaa sen tekevän.

Ilmonen on Foucaultinsa lukenut, sillä hän on ottaa esiin ansiokkaasti seuraavan avainkohdan tämän ajattelusta:

> Valta on aina tuottavaa eikä siis ylhäältä alas tapahtuvaa määräysvaltaa. Vallalla on kuitenkin aina päämääriä ja tavoitteita, mutta näitä tavoitteita ei hallitse mikään yksilöity taho. Foucault korostaa vallan pyrkimysten olevan usein erilaisten ”julkituotujen taktiikoiden rationaalisuutta”, jolloin sen strategiat jäävät anonyymeiksi ja tuntemattomiksi. Nämä strategiat koordinoivat kuitenkin käytänteitä, joiden ”keksijät” tai vastuuhenkilöt ovat usein täysin vilpittömiä. (Foucault 1999, 71).[132]

Kaikki mitä teemme sisältää vähintäänkin potentiaalisesti valta-aspektin. Koira joko tottelee isäntäänsä remmissä nätisti talutettavana tai riuhtoo mihin päin itse haluaa täten kyseenalaistaen isäntänsä ylivallan. Foucault puhuu paljon kontrollista. Siitä, jos mistä on modernissa yhteiskuntakehityksessä kysymys.

Modernin länsimaisen yhteiskunnan ainoa keino lisätä yleistä hyvinvointia on saada yhteiskunnan eri osa-alueet entistä tiukemmin kontrollinsa alle. Jatkuva standardisointi on tämän vuoksi osa normin ja normaalin määrittämistä kaikilla elämän osa-alueilla. Kuten Osmo Kivinen joskus luonnehti modernia suomalaista koululaitosta:

> mitä modernimpi koulu, sitä tiukemmat normaaliuden kriteerit, hienosyisempi arviointi, tehostetumpi seulonta ja sen seurauksena runsaammin poikkeavuutta, johon on tartuttava erityistoimin.[133]

Toisin sanoen, mitä enemmän yhteiskuntaelämää pyritään säätelemään kaikkien eduksi, sitä enemmän poikkeavuutta ihmisten elämäntavoissa ja ajattelussa havaitaan. Sitä useammin myös niin kutsutusta ”tavallisuudesta” poikkeavaa käytöstä ja toimintaa pyritään karsimaan, ainakin silloin kun se nähdään sosiaalisesti haitalliseksi.

Kysymys on lopulta siitä, miten hyödylliseksi tai haitalliseksi mikäkin keskiarvosta poikkeaminen arvioidaan ja miten siihen reagoidaan. Kaikkea voi kritisoida. Eroa on sillä, pyritäänkö kritiikillä aidosti parantamaan asioita vai ainoastaan osoittamaan kritisointikykyä.

Syytä on pohtia sitäkin, mihin kontrollilla milloinkin pyritään. Kännykkäpuhelin levisi viimeistään 2010-luvulla kaikkien suomalaisten arkielämän osaksi. Se esimerkiksi lisäsi vanhempien kontrollia lapsistaan, kun näiltä voitiin joka minuutti vaatia raportointia siitä, missä he olivat ja mitä tekemässä. Rikoksia selvitellään nykyään kaikki taajama-alueet jo lähes täydellisesti kattavan turvakameraverkoston nauhoitusten avulla. Kansainvälisillä vakoojaohjelmilla pystytään tarkkailemaan kenen tahansa kännykkää ja tietokonetta. Mutta kuinka Kelan toimisto jakaisi lääkekorvauksia tai viimekätistä toimeentulotukea ilman informaatiota siitä, kenelle korvaukset ja avustukset kuuluu ohjata?

Mitään tutkimista ei ole utopistisessa haavekuvassa ihmisyhteisöstä ilman yhteiskunnallisia pakkorakenteita, väkivaltakoneistoa tai erilaisia käsityksiä oikeudenmukaisuudesta, normaalista ja kohtuullisesta. Siksi humanistinen tutkimus ja yhteiskuntatutkimus tutkii olemistamme aina jonkin historiallisesti muokkautuneen yhteiskunnan jäseninä. Erakkokin on sosiaalisesti määriteltävissä juuri eristäytymisensä kautta. Kaikki yhteiskunnalliset rakenteet, yleisiä käsityksiä, valtarakenteita, oppivelvollisuutta ja oikeuslaitosta myöten, ovat syntyneet vastaamaan johonkin rauhanomaisen yhteiselämämme tarpeeseen.

Moderni byrokratia on osa tämän kehityksen perintöä. Pelkästään Yhdysvaltain liittovaltion työntekijöitä on viitisen miljoonaa kaikkien maan viidenkymmenen osavaltion miljoonien muiden päättäjien ja viranhaltijoiden lisäksi. Euroopan unioni on luonut valtavan ja jatkuvasti kasvavan

byrokratiakoneiston. Samoin ovat kasvaneet siihen käytetyt rahasummat, oltiin yhteisvastuullisesta raha- ja budjettipolitiikasta mitä mieltä hyvänsä.

Julkinen sektori vastaa jopa 20 prosenttia Suomen koko bruttokansantuotteesta. Miten se muuten kansanterveydestä, puolustusvoimista, koulutuksen järjestämisvastuistaan, asumislisistä, neuvolatoiminnasta, lastensuojelusta, poliisitoimesta, sosiaaliturvasta ja muista palveluistaan koituvat kulut kattaisi? Suomi on rikas maa, jonka velkaisuudesta suuri osa kansaa on huolissaan vielä enemmän kuin palveluistaan, kuten eduskuntavaalien tulosillat ovat 2000-luvulla toistuvasti osoittaneet.

Entä miten kaiken tämän keskellä juuri valkoihoisesta heteromiehestä on intersektionaalisen ajattelun piirissä tullut niin kammottava ja kaikenkattava sosiaalinen struktuuri tai konstruktio tai rakenne, että se dominoi ja värittää etuoikeutetusti ajatteluamme, kieltämme ja yhteiskuntajärjestystämme kaikkialla maailmassa? Tutkija Minna Seikkula selittää valkoisuusparadigman suhteessa valkoiseen ihonväriin näin:

> Valkoisuus viittaa tässä vallan ja etuoikeuden rakenteeseen muodostaen moninaisten attribuuttien joukon (Hage, 2000), mikä tarkoittaa myös, ettei valkoisuutta (kuten muitakaan rodullistetun järjestyksen positioita) voi redusoida pelkästään ruumiillisiin piirteisiin. Ja kuitenkin, kun valkoisuuden vaikutukset (*effects*) tulevat käsinkosketeltaviksi suhteessa vartaloihin, joita joko ajatellaan tai ei ajatella valkoisina, valkoisuudesta tulee sekä sosiaalinen struktuuri että ruumiillistettu (*embodied*) positio tässä päällekkäisten tasojen (*overlapping*) struktuurissa. Lisäksi sosiaaliluokitetut ja sukupuolitetut erottelut (muiden joukossa) muokkaavat valkoisten dominoimaa rodullistettua järjestystä (*order*). Esimerkiksi rasismisyytösten on usein todistettu implikoivan sosiaaliluokiteltua (*classed*) rakennetta, kun rasismi yhdistetään työväenluokkaan ja/tai alaluokkaan.[134]

Seikkula pyrkii tässä sanoittamaan sitä intersektionaalisemansipatorista perusolettamaa, että maailma on kuin onkin organisoitu vain ja ainoastaan valkoisen heteromiehen ihanteen mukaan, jolloin kaikki muu maailmassa näyttäytyy siitä poikkeavana – täten todistaen, että kaikki maailmaa normittava ajattelu tulee syvimmiltään ymmärtää juuri valkoisen ylivallan ja valkoisten ihmisten etuoikeuksien käsitteiden kautta.

Jälleen ollaan tekemisissä sekä struktuurin, että ”päällekkäisten tasojen struktuurin” kanssa yhtaikaa. Miten tällaisesta yksikön ja monikkomuodon huoletta sotkevasta ”struktuurista” oletetaan kenenkään saavan analyyttisesti

selvää? Toisin kuin intersektionaalinen rotu- tai rodullistamisajattelu olettaa, ei ole olemassa sellaista yhtenäistä valkoista kulttuuria, joka kaikkia muita sortaisi.

Intersektionaalisuus voisi yrittää käsitteellistää tällaisen näennäiskoherentin valkoisuuden jonkinlaisena etuoikeuksien risteämien kokonaisuutena. Jo etuoikeuskehä-diagrammia analysoitaessa kuitenkin nähtiin, miten vähän tällainen risteämäajattelu kertoo mistään muusta kuin että rikkailla ja terveillä ihmisillä menee yleensä elämässä paremmin kuin köyhillä ja sairailla.

Tosiasiassa valkoihoisten etuoikeutettujen joukkoa ei ole olemassa missään sellaisessa mielessä, että sitä voisi analysoida vallan tai kulttuurin näkökulmista yhtenä tai yhdenmukaisena ryhmänä tai luokkana. Kaikki valkoihoisetkin ihmiset kuuluvat johonkin ammattiryhmään, kansallisuuteen, tuloluokkaan ja sosiaaliluokkaan. Kaikilla heillä on oma sukupuolikokemuksensa, seksuaalinen suuntautumisensa, erilaiset elämänkokemuksensa ja hyvin erilaisia käsityksiä koskien tällaisia yleisiä ryhmäytymisen tunnusmerkistöjä.

Valtakulttuuri on se käsite, joka intersektionaalisuuden struktuuritutkimuksesta puuttuu kokonaan. Poliittisena kulttuurina ymmärrettävä valtakulttuurin käsite puuttuu, koska valta itsessään halutaan naamioida lähtökohtaisesti rodullistetuksi. Olipa valtakulttuuri tunnustuksellisesti kuinka monikulttuurinen ja tasa-arvoinen hyvänsä tai oli se valtakulttuuri Australiassa, Ghanassa, Jemenissä, Kiinassa, Kolumbiassa, Suomessa tai Yhdysvalloissa, se vastaa väistämättä väkivaltamonopolista, talouden sääntelystä, oikeustoimesta ja lainsäädännöstä. Voi myös pohtia, kuinka maailmaanlaajuisiin pandemioihin, ilmastonmuutokseen tai joukkotuhoaseiden leviämisen uhkaan vastattaisiin ilman valtakulttuureja ja niiden välistä valtapoliittista sovittelua. Juuri valtiotonta utopismia ajavalta on kysyttävä millainen ”ydinaseet kansan käsiin” -demokratiamalli hänelle tosiasiallisesti kelpaisi.

Valtakulttuureihin tapaa kuulua moninaisia kansallisia ja etnisiä paikalliskulttuureita, joissa niissäkin erilaisiin vähemmistöihin on kautta aikain suhtauduttu eri tavoin. Toisin kuin länsimaissa, kaikissa maailman valtakulttuureissa ei noudateta sananvapautta, paroni Montesquieun vallanjako-oppia tai vaalita John Locken oikeuksia elämään, vapauteen ja yksityisomaisuuden turvaan luonnollisina kansalaisoikeuksina.

Pelkästään länsimaista löytyy lukematon määrä kansallisia erityispiirteitä, paikalliskulttuureita, alakulttuureita ja vastakulttuureita. Ihminen katsoo maailmaa aina omasta henkilökohtaisesta perspektiivistään, vaikka hän olisikin valkoihoinen tohtori, maisteri, opiskelija, johtaja, päällikkö, työnjohtaja, tuomari,

notaari, sairaanhoitaja, kaivinkoneen kuljettaja, huoltomies, komisario, konstaapeli, merimies, jyrsijä, psykologi, opettaja, kaupankassa, vartija, ammattisotilas, työtön tai rakennustyömaan kesäapulainen. Usein hän hahmottaa maailmansa aivan eri tavoin kuin edes muut omaan ammattiryhmäänsä kuuluvat ihmiset riippuen henkilökohtaisesta ymmärryksestään, sukupuolikokemuksestaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan, varallisuudestaan, kansallisuudestaan, perhetaustastaan ja henkilöhistoriastaan.

Myös diktatuurimaisia ylivaltarakenteita ja valtiomahteja löytyy niin euroamerikkalaisesta historiasta kuin kaikkialta muualtakin maailmasta. Ajatus, ettei sellaisia olisikaan ilman euroamerikkalaisen imperialismin historiallista kautta osoittaa täydellistä tietämättömyyttä tai välinpitämättömyyttä maailmanhistoriasta. Vain valkoista ylivaltapyrkimystäkö edustaa Vladimir Putinin uusimperialistinen sota Ukrainassa?

On siis kysyttävä: Missä ja miten ”valkoisuus” olisi voitu sementoida siten, että sitä voisi mitenkään järkevästi analysoida yhtenä käsitteenä tai ajattelun kehikkona, jolla olisi ylivalta-asema kaikkiin maailman muihin ajattelutapoihin ja toimintakulttuureihin nähden?

Vain yksi intersektionaaliseen tutkimusotteeseen sitoutuneista suomalaistutkijoista, nimittäin jo useaan otteeseen lainattu Kaisa Ilmonen, saa todetuksi, että on ”osoitettu myös valkoisuuden olevan moninainen ja muuttuva, sisäisten erojen halkoma ja heterogeeninen kategoria”.[135] Jos tämä voidaan periaatteellisesti myöntää, miksi se ei näy alan tutkimuskirjallisuudessa ja artikkeleissa?

Se ei näy siksi, että se hajottaisi valkoisuuden kategoriana, struktuurina ja rakenteena. Jos valkoisuuden oma heterogeenisuus aidosti myönnetään, se ei millään voi olla tuo yksin kaiken sorron toimeenpannut ja kaikkea kulttuuriamme ja kaikkia sen osallisia dominoiva kategoria, struktuuri ja rakenne. Seuraavaksi on syytä selvittää ”valkoisuus”-paradigman erityispiirteet. Nekin selvitetään tekstianalyysin keinoin, eli siten kuin intersektionaalisuustutkijat ajatteluaan itse sanoittavat.

3. Valkoisen ylivallan käsiteharha

YHTEISKUNTARAKENTEET INTERSEKTIONAALISUUDESSA

Intersektionaalisuus on kulttuurintutkimuksen kentällä niin kutsutun ”ylirajaisuus”-ajattelun vanki. Pelkästään muodikkaaseen ”ylirajaisuuteen” eli eri kulttuurien rajapintoihin keskittyvä tutkimus helposti hukkaa kulttuurintutkimuksen ytimestä ajatuksen siitä, että siinä ylipäätään pyrittäisiin ymmärtämään kulttuurisia eroja. Erojen ymmärtäminen on myös monikulttuurisuusajattelun perustava lähtökohta. Pitäisi pystyä selittämään joskus jopa vastenmieliseksi koettuja kulttuuri-ilmiöitä.

Tässä luvussa eritellään läntisiä yhteiskuntarakenteita Suomessa ja Yhdysvalloissa sekä kansainvälisessä taloudessa suhteessa intersektionaalisen rotututkimuksen ymmärrykseen sosiaalisista rakenteista. Erityisesti on pohdittava, mitä niin kutsuttu rodullistaminen intersektionaalisessa tutkimuskentässä oikeastaan tarkoittaa. Valkoisuustutkimuksen keskeisiä käsitteitä onkin syytä peilata vasten länsimaisen aatehistorian ja maailmanhistoriallisen talouskehityksen laajempia kontekseja. Luvun lopuksi pohditaan, mitä niin kutsuttu rodullinen tasa-arvo varsinaisesti merkitsee länsimaiselle oikeusajattelulle keskeisen värisokeusperiaatteen kannalta.

On metodologisesti vaikea olla löytämättä maailmasta sortoa ja diskriminointia, jos tutkimusalan määrittelyyn kuuluu sellaisten etsiminen, kuten asia on intersektionaalisen tutkimuksen osalta.[136] Kuten yhteiskuntatieteissä ja humanistissa tieteissä yleisesti, myös intersektionaalisen yhteiskuntatutkimuksen alalla on tärkeää erityistutkimusten tulosten relevanssin arviointi suhteessa muuhun yhteiskunnalliseen elämään ja ihmisten kokemuksiin siitä. Tässä arvioinnissa ei varsinkaan uuden rotututkimuksen (*Critical Race Studies*) alalla ole onnistuttu.

Yhdysvalloissa on käyty vuosia suoranaista koulusotaa koskien sitä, miten etnisten ristiriitojen syitä ja seurauksia pitäisi kouluissa käsitellä. Muuan uuden rodullistamiskeskustelun profeetoista, professori Ibram X. Kendi väitti taannoin *Time*-lehdessä seuraavaa:

> Jos emme opeta opiskelijoille, että rodullisen epätasa-arvon syy on rasismi, mitä he päättelevät siitä, miksi sitä esiintyy? He päättelevät,

että sitä esiintyy, koska mustilla kuuluu olla vähemmän, koska he ovat vähempiarvoisia.[137]

Kendi tulee tässä väittäneeksi, että enemmistön rasistiseksi väitettyjen asenteiden ohella etnisten vähemmistöjen aseman ymmärtämiseksi muut tekijät ovat täysin toisarvoisia – tai ainakin, ettei niistä tarvitse välittää opetuksessa. Eikö amerikkalaisen jatkokoulutuksen korkeita kustannuksia tai vanhempien haluttomuutta kannustaa jälkikasvuaan kouluttautumiseen voi ajatella mahdollisina syrjäytymisen syinä? Eivätkö syitä voi olla suurten slummialueiden toivoton rikolliskulttuuri tai muut sosiaalipoliittiset rakenteet, jotka aiheuttaisivat syrjäytymistä minkä tahansa väestöryhmän keskuudessa?[138]

Kun ajatellaan yhdysvaltalaista yhteiskuntaa vaivaavan syrjäytyneisyyden valtavia mittasuhteita – ottaen huomioon, ettei maan lainsäädäntö lainkaan salli etnistä syrjintää – näyttäytyy Kendin väite, että huono-osaisuus johtuu pelkästään rasismista, vähintäänkin oudolta. Kaiketi yhteiskunnallisilla rakenteillakin on jotain tekemistä syrjäytymiskehityksen kokokuvassa?

Muuan yhdysvaltalaisen syrjäytymiskehityksen mittakaavaa valaiseva fakta on, että Yhdysvallat on väkivaltaisin länsimaa. Siellä tehdään henkirikoksia Suomeen verrattuna viisinkertainen määrä henkeä kohti laskettuna. Yhdysvaltain murhaluvuilla meillä puhuttaisiin kansallisesta hätätilasta, johon varmasti puututtaisiin terveysviranomaisia, poliisia, nuorisotoimea, sosiaalitoimea, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä kolmannen sektorin järjestökenttää myöten.[139]

Syrjäytymisen syiden suhteen rakenteelliset seikat viittaavat yhteiskuntarakenteisiin, jotka tuottavat syrjäytymistä ja rikollisuutta. Rakenne ei ole asenne. Rakenteet pahimmillaan juuri tuottavat rasistista ajattelua jo siitäkin syystä, että syrjäytyneet syyllistyvät rikollisuuteen selvästi muuta väestöä enemmän.[140] Jopa suomalaisen yliopistoväen kuulee väittävän, että esimerkiksi afrikkalaisamerikkalaisten muuta väestöä suurempi rikollisuus itsessään todistaisi amerikkalaisesta rasismista. Ei ymmärretä edes, mikä käsitteessä ”rakenteellinen rasismi” voisi olla rakenteellista.

Esitän rakenteellisesta rasismista muilla foorumeilla usein käyttämäni esimerkin: Miksi pelkästä rattijuopumuksesta epäilty musta mies vastustaa poliisin pidätystä väkivaltaisesti ja kuolee sitten takaa-ajavan poliisin luotiin hampurilaisketjun parkkipaikalla? Syynä pidätyksen vastustamiseen hinnalla millä hyvänsä on usein se, että pienikin rike voi johtaa parin muun lisänä kymmenen vuoden ehdottomaan tuomioon hengenvaarallisiksi mielletyissä yhdysvaltalaisissa vankiloissa.

On vaikea käsittää, miksi poliisit juuri tässä tapauksessa (12.6. 2020 Atlantassa) katsoivat oikeudekseen ampua heidän käsistään väkivalloin irti rimpuillutta ja karkuun lähtenyttä pidätettyä.[141] Sekä maan vankilaoloilla että poliisien asenteilla on jokin tausta, joka olisi selvitettävä. Voi aloittaa siitä faktasta, että Yhdysvaltain vankiluku on länsimaiden ennätystasolla: vankeja on 100 000 asukasta kohti peräti 655. Esimerkiksi Suomessa vastaava luku on 53.

Varsinainen syy Yhdysvaltain länsimaisittain pöyristyttävään vankilukuun on se, että vauraan keskiluokan huolta rikollisuuden kasvusta on hoidettu vuosikymmeniä ainoastaan tuomiokäytäntöjä kiristämällä. Väkivaltatilastojen mukaan yhdysvaltalaiset poliisit tappavat yli 1 000 amerikkalaista joka vuosi verrattuna kaikkien EU-maiden poliisien surmaamiin noin 100 henkeen.[142] Miksi näin tapahtuu? Amerikkalaiset poliisit pelkäävät järjestään aseistautunutta ja usein rikollisjärjestöihin kuuluvaa asiakaskuntaansa.

Ongelmallinen rakenne tuottaa irrationaalista toimintaa yksilötasolla, kuten tämän mustan miehen yrityksessä karata pidätyspaikalta, vaikka amerikkalaispoliisien herkkyys turvautua tuliaseisiin on yleisessä tiedossa. Mutta intersektionaalisella tutkimuskentällä ei asenteilla ja rakenteilla tai poliittisilla ja oikeudellisilla linjauksilla, joita vaikkapa oikeuslaitos valtarakenteena oikeuspäätöksiksi muuntaa, näytä olevan mitään eroa keskenään. Silloin on vaikea erottaa syitä seurauksista.

Yhdysvalloissa esimerkiksi etnisperusteiseen, vahvistavaan erityiskohteluun (*affirmative action*) turvauduttiin 1960-luvulla laillisen rotuerottelun purkukeinona. Kun siitä tuli pysyväisluontoinen, nyt jo 60 vuotta eri muodoissaan käytetty sosiaalipolitiikan osa, tuli siitä myös ongelma, koska se ei johtanut toivottuihin tuloksiin. Sen sijaan, että Yhdysvalloissa korjattaisiin vaikkapa asumisolojen ja peruskoulutuksen rakenteellista epätasa-arvoa, aitoa vahvistavaa erityiskohtelua noudatetaan useimmiten vasta yliopistojen sisäänpääsykokeissa. Tulokset ovat tehonsa puolesta olleet lähinnä irvokkaita.

Etnisillä vähemmistöillä ei mene hyvin Yhdysvalloissa. Jo 2000-luvun vaihteessa amerikkalaisista vangeista 40 prosenttia oli afrikkalaisamerikkalaisia, vaikka heidän väestöosuutensa on vain 12 prosenttia.[143] Vuoden 2020 New Yorkin kaupungissa tapahtuneista murhista syytetyistä 63 prosenttia oli mustia, samoin useimmat uhreista. Valkoisten prosenttiosuus syytetyistä oli 6 prosentin tietämissä ja ”hispanic” -määrittelyyn kuuluvilla latinoilla loput, alle 27 prosenttia.[144]

Mainittakoon, että tällaisia tilastoja ei pidetä minkään valtakulttuurin rotutietoisuuden ylläpitämiseksi. Niitä pidetään, koska Yhdysvalloissa on

vanhastaan totuttu etnisen alkuperän mukaiseen tilastointitapaan eri kansanryhmien oloja ja hyvinvointia selviteltäessä.

Vanhastaan on ollut tiedossa, että muutkin etniset ryhmät kuin mustat kärsivät viharikoksista. New Yorkissa vuonna 2020 kahdestakymmenestä aasialaisamerikkalaisiin kohdistuneesta rikoksesta pidätettyinä oli 11 afrikkalaisamerikkalaista, 6 latinoa, 2 valkoista ja 1 ”musta latino” (*Black Hispanic*). Viharikoksiin aasialaisamerikkalaisia kohtaan syyllistyttiin siis kaikissa etnisissä ryhmissä, mutta juuri valkoisten osuus oli poikkeuksellisen pieni.[145]

Todistaako tämä, että juuri syrjäytyneet syyllistyvät myös rasistisiin rikoksiin useammin kuin muut? Ei todista, vakuuttaa uusi intersektionaalisen ajattelun omaksunut tutkijakunta. Aasialaisamerikkalainen professori Jennifer Ho (joka ilmoittaa opettavansa intersektionaalista tutkimusta) toteaa aasialaisamerikkalaisiin kohdistuvista rasistisista rikoksista, joihin siis mustat amerikkalaiset syyllistyvät kaikkia muita kansanryhmiä selvästi enemmän (suhteellisesti ja absoluuttisesti), seuraavaa:

> … kun musta henkilö hyökkää aasialaisamerikkalaisen kimppuun, tapaus on kenties rasistisesti motivoitu, mutta erityisesti se on valkoisen ylivallan motivoima. Valkoinen ylivalta ei vaadi valkoista ihmistä sitä toteuttamaan.[146]

Toisin sanoen, intersektionaalisen tutkimusmetodologian mukaan mustan miehen suorittamaa aasialaisamerikkalaisen murhaa tai pahoinpitelyä kuuluu ensisijaisesti ajatella valkoihoisten ihmisten hirmuvallan motivoimana tekona. Valkoinen ylivalta selittää jopa afrikkalaisamerikkalaisten omat viharikokset, samoin kuin se selittää heidän yhteiskunnallisen syrjäytymiskehityksensä ja heihin kohdistuvan poliisiväkivallan.

Aiemmin jo todistettiin, että intersektionaalisessa tutkimusparadigmassa sama selitys ulottuu myös sukupuoli- ja seksuaalisten vähemmistöjen sekä alkuperäiskansojen sortoon, välinpitämättömyyteen vanhuspalveluista ja piittaamattomuuteen kouluttamattomien ja pitkäaikaissairaiden ongelmista. Kun löytyy käsite, joka – aivan kristillisen perisynnin tapaan – selittää yleisesti kaiken pahan maailmassa, kannattaa käsitteen selitysarvoon tutkimustarkoituksissa suhtautua kriittisesti.[147]

Nykyajan viharikoksissakin on siis väitetysti kyse vuosisataisen ”valkoisen ylivallan” tuottamasta massapsykoosin kaltaisesta asenneongelmasta. Tätä yleistä asenneongelmaa intersektionaalinen rotututkimus tutkii erityisenä mielenmaisemamme strukturoitumisena tai jäsentymisenä (*structuation*)

erottaakseen sen edes jotenkin yhteiskunnallisista struktuureista. Kysymys näyttää olevan ennen muuta mielenrakenteista.

RODULLISTAMISEN KÄSITE

On aivan eri asia puhua rodullistumisesta tai rodullistamisesta kuin puhua rasismista yhteiskunnallisena ongelmana, olipa se julkirasismia tai peräti tiedostamatonta rasismia. Mitä itsensä rodullistetuiksi katsovat kansalaispiirit rodullistamisen käsitteellä tarkoittavat? He tarkoittavat sitä, että kaikki ihmiset on tosiasiassa rodullistettu valkoisten toimesta vuosisatoja pitkän kolonialistisen historian myötä ja nyt on aika rodullistaa takaisin, myös valkoiset. Myös niin kutsuttu valkoisuustutkimus (*White Studies*) syntyi tästä lähtökohdasta.

Esimerkiksi suomalainen FEM-R-järjestö ilmoittaa nettisivuillaan olevansa feministinen ja antirasistinen ajattelupaja, jossa keskustelua käydään ”rodullistettujen ehdoilla”. Ajattelupajan mukaan juuri ”värisokea rasismi sivuuttaa rodullistettujen ihmisten rasismin kokemukset” ja on siten ”kätevä työkalu rasismin yhteiskunnallisen rakenteellisuuden ylläpitämiseen sen poistamisen sijaan”.[148] Millaisia ne varsinaiset ”rakenteellisuuden” tuottamat epätasa-arvoisuudet FEM-R-järjestön mukaan ovat, jää aivan epäselväksi.

Värisokeus on siis väärä periaate yhteiskunnalliselle ajattelulle, vaikka se on koko länsimaisen oikeuskäsityksen perustava lähtökohta. Valkoisen valtaväestön on rodullistettava itsensä nähdäkseen yhteiskuntansa aidosti intersektionaalisen rotuajattelun näkökulmasta. Miten tällaista ajattelua kuuluisi toteuttaa esimerkiksi monietnisissä suomalaisperheissä?

Uuden ajattelun akateemikot väittävät rasististen rakenteiden olevan mentaalisia ja vain heijastuvan (usein jopa tahattomasti) yhteiskuntarakenteisiin. Tutkijat ovat Suomessakin havahtuneet siihen, että maamme nykyisen rasismikeskustelun ”rakenteellista rasismia” on vaikea määrittää, koska sitä pidetään lähtökohtaisesti ”näkymättömänä”.[149] Asiaa ei muuta miksikään se, että rakenteen sijasta puhutaan ”rakenteellisuudesta”, koska tämäkin termi tapaa jäädä määrittelemättä. Perustava väite on, että on ymmärrettävä valkoisia ”ääriliikkeitä (*extreme whiteness*) ja tavallista valkoisuutta (*ordinary whiteness*) toisiinsa kietoutuneina osina samaa valtastruktuuria (*power-structure*)”.[150]

Palautetaan lyhyesti mieleen intersektionaalisuuden näkemys rakenteellisista seikoista, kuten Kaisa Ilmonen sitä luonnehtii:

> … intersektionaalisuus on tutkimusnäkökulma, joka huomioi useiden valta-asetelmia ylläpitävien kategorioiden yhtäaikaisen toiminnan. Näitä kategorioita ovat esimerkiksi etnisyys, sukupuoli, luokka,

> seksuaalisuus, maantieteellinen sijainti, kasti, ikä tai muu sellainen asema, joka on merkittävä yksilöllisen ja kollektiivisen identiteetin rakentumisen kannalta. Kategoriat ymmärretään sosiaalisesti ja kulttuurisesti tuotetuiksi, ja ne vaikuttavat monipolvisesti keskinäisissä vaikutussuhteissa. Nämä vaikutussuhteet näyttäytyvät selkeimmin epätasa-arvoisissa rakenteissa …[151]

Tässä määritelmässä etnisyys, yhteiskuntaluokka, sukupuoli ja muut identiteetin rakennuspuut ovat ”kategorioita”. Kategoriat määritellään kulttuurisesti tuotetuiksi ja todetaan niiden vaikuttavan monipolvisesti sekä näkyvän ”selkeimmin” epätasa-arvoisissa ”rakenteissa”. Kun vielä huomioidaan, että kategoriat määritelmällisesti ovat ”valta-asetelmia ylläpitäviä”, ollaan jälleen hegemonishierakkisen valtakäsityksen äärellä.

Kuten lainauksesta voi lukea, jopa yksilöllinen identiteettini on näiden kategorioiden rakentumisen tuotosta, minkä johdosta intersektionaalinen ajattelu ei pidäkään minua yksilönä vaan ”subjektina”, jonka todellisen (rakenteellisesti muokkautuneen) identiteetin vain intersektionaalinen ajattelu voi aidolla tavalla tuoda esiin. Kuten Ilmonen, Judith Butleriin nojaten toteaa, tämä ”subjektius rakentuu toistettaessa valtaa sisältäviä normeja”.[152]

Jälleen kerran itse rakenteet ovat pelkästään valtakäsitteellisiä rakenteita, eivät eroteltuina esimerkiksi taloudellisiin, oikeudellisiin, hallinnollisiin ja poliittisiin rakenteisiin. Syy tähän on, että rakenteiden ainoa funktio on todistaa annettujen ”valta-asetelmien” totalitaristista valtaa kaikkiin meihin, mitä todistaa lainauksen oletus, että ”vaikutussuhteet näyttäytyvät selkeimmin epätasa-arvoisissa rakenteissa”. Intersektionaalinen ajattelu ei yksinkertaisesti ole kiinnostunut eri rakenteiden ja ajattelutapojen erotteluista, koska tarkoitus ei ole analysoida nyky-yhteiskuntaa, vaan todistella annetuiksi oletetun valkoisen ylivallan sortavia ”valta-asetelmia”.

Intersektionaalisessa tutkimuksessa valtaa hahmotetaan vain hegemoniana, eli ylivaltana, jolloin suhde myös perinteiseen tiedon käsitteeseen aukeaa ainoastaan tarkoituksena selvittää ”monien hegemonisten tietojärjestelmien yhtäaikaista toimintaa”.[153] Jotta tämä ”toiminta” – olipa se poliittista, taloudellista, tutkimuksellista, sosiaalista, yksityistä, julkista, salaista, hallinnollista tai mitä tahansa muuta – näyttäytyisi varmasti ”yhtaikaisena”, liiallinen analyyttisyys rakenteiden suhteen vain sotkee asioita.

Intersektionaalinen sukupuoli- ja rotututkimus ei selvästikään välitä oman tutkimusalansa tutkimustulosten relevanssista, eli niiden metodologisista rajoituksista. Tällaiset rajoitukset syntyvät pääsääntöisesti sen mukaan, mitä

tutkimusaineistolta on ylipäätään kysytty. Asennetutkimus ei kerro yhteiskuntarakenteista. Jos tutkii mielenrakenteita, ei ole tutkimassa yhteiskuntarakenteita.

Kun rotututkijoiden perustava väite on, että amerikkalaiset yhteiskunnalliset rakenteet peilaavat amerikkalaisten rasistista mielenrakennetta, onko suomalainen mielenrakenne samanlainen, vaikka yhteiskuntarakenteet ovat selvästi erilaiset? Jos valkoinen ylivalta on länsimaisen kulttuurin täydelleen läpäisevä mentaalinen ongelma, kuten väite kuuluu, miten pohjoisamerikkalaisen ja eurooppalaisen ajattelun ja yhteiskuntarakenteiden väliset erot ovat ollenkaan selitettävissä? Perustava näkökulma on todistella vain valkoisuuden rakentumisen logiikkaa ja propagointia muiden ”rotujen” edustajille niin kutsutusti normitettuna eli ”normaalina” maailmankuvana, jotta nämä sisäistäisivät oman marginaalisuutensa sortorakenteiden aiheuttamana.

Miten tällaisen valkoisuuden varsinaista propagoimista on maailmasta jäljitetty? Kuuluisa teos, joka epäilemättä loi ideaa valkoisuudesta jonkinlaisena yleiskriteerinä länsimaiselle ihmisihanteelle, oli Noel Ignatievin *How the Irish Became White* (1995).

Ignatievin teos kertoo katolisten irlantilaissiirtolaisten sosioekonomisen statuksen muutoksista aina 1840-luvulta alkaen. Katolisten irlantilaisten alempi yhteiskunnallinen asema vertautui aluksi Yhdysvalloissa perinteiseksi valtaväestöksi käsitettyihin valkoisiin anglosaksiprotestantteihin, joista on myöhemmin käytetty laajalti lyhennystä WASP (*White Anglo Saxon Protestants*). Katolilaisuus oli Yhdysvalloissa pitkään alaluokan kristillisyyttä ja Ignatievin teos kuvaa, kuinka irlantilaiset vähitellen ”lakkasivat olemasta vihreitä”, kun heidät 1900-luvun alkupuolella hyväksyttiin täysvaltaisiksi ”valkoisiksi” amerikkalaisiksi.[154]

Race Traitor -lehden päätoimittajana Ignatiev oli jo ennen menestysteostaan selittänyt, että valkoisuus syntyy sosiaalisena konstruktiona suosituimmuusaseman nautinnasta, jolloin ”rotu itsessään on sosiaalisen diskriminaation tuote”. Tästä hänen päätelmänsä oli, että ”niin kauan kuin valkoinen rotu on olemassa, kaikki rasismin vastaiset liikkeet ovat tuomittuja epäonnistumaan”. Hänen logiikkansa mukaan perinteinen rasismin vastainen ajattelu on väärässä myöntäessään biologiset ihonvärierot ihmisten välillä, vaikka se vastustaakin ihonväriin perustuvia sosiaalisia eroja. Ignatiev siis argumentoi, että valkoinen rotu syntyi, koska joitakin ihmisiä suosittiin ohi muiden.[155] On yhä arvoituksellista, miten tämä ajattelu, jossa irlantilaisistakin tehdään rotu,

varsinaisesti eroaa sääty-yhteiskunta-ajattelusta, luokkayhteiskunta-ajattelusta, kansallisuusaatteesta tai kaikkialta löytyvästä elitismistä.

Historiateoksessaan Ignatiev kertookin irlantilaisamerikkalaisten pääsystä ensin whig-puolueen ”klubiin” ja sitten ”työväen klubiin” (*workingman's club*). Hän kutsuu toisinaan myös valkoista rotua klubiksi (”*the white race is a club*”), johon ihmisiä otetaan syntymässään, ja joka vaatii heiltä sen sääntöjen noudattamista. *Race Traitor* -lehti oli perustettu ”hajottamaan klubi, murtamaan se, räjäyttämään se”.[156]

Epäselväksi jää kuitenkin, miten itse suosituimmuusasema varsinaisesti syntyy. Yhteiskunnalliset erot vain päätettiin nähdä jonkun tietoisesti rakentamana ja ainakin vertauskuvallisesti ihonväriperusteisina. Näin perinteinen käsitys syrjäytymisestä yksilön oman elämänhallinnan estymisenä sosiaalisista, poliittisista, terveydellisistä tai muista syistä voitiin ohittaa kokonaan. Maailman kaikki ongelmat olivatkin perusluonteeltaan rodullisia, siten kuin myös myöhempi intersektionaalinen ajattelu rodun määrittää.

Jo Ignatiev päätyi saarnaamaan sosiaaliseksi määritellyn valkoisuuden tietoista kieltämistä osana myös valkoihoisen ihmisen identiteettiä. Oli nähtävä yhteiskunta luokkayhteiskuntana – ja vain kapitalistisena luokkayhteiskuntana, jotta mustan ja valkoisen työväenluokan kesken voisi syntyä aito solidaarisuus. Kuten Ignatievin entinen opiskelija asian selitti, vanhana marxistina hän oli kiinnostunut todistamaan ”valkoisille työläisille, että heidän todelliset vihollisensa olivat heidän työnjohtajansa”.[157]

Valkoisuustutkimus siis syntyi Yhdysvalloissa. Sen vuoksi monet sen perusoletuksista on johdettu suoraan Yhdysvaltain kansallisesta historiankirjoituksesta. Historioitsija Peter Kolchin kirjoitti vuonna 2002 varhaisimmasta valkoisuustutkimuksesta artikkelin nimeltä ”Whiteness Studies”. Se julkaistiin maan merkittävimmässä historia-alan aikakauskirjassa *Journal of American History*. Kolchin pyrki suhtautumaan uuteen tutkimussuuntaukseen myönteisesti, mutta kyseenalaisti jo tuolloin monia niistä oletuksista, joilla valkoisuustutkimusta yhä yritetään oikeuttaa.

Kolchin ottaa artikkelissaan esiin alan merkittävimmistä pioneereista esimerkiksi David R. Roedigerin, joka jo 1990-luvun alussa pohti afrikkalaisamerikkalaisten järjestelmällisen sorron historiaa Yhdysvaltain perustamiskaudelta (1776–1791) lähtien. Perustavaksi valkoisuusajattelun johtopäätelmäksi artikkelista nousi esiin jo aiemmin mainittu vaatimus erityisen valkoisuuspedagogian luomiseksi ”vastahegemonisena toimena … uudelleen

hahmottaa valkoisuus (*whiteness*) antirasistisesti, antihomofobisesti ja antiseksistisesti".

Kolchinin artikkelissa esiin nostetuista valkoisuusparadigman luojista Frye Jacobson puolestaan tarjosi jaottelun valkoisuuden aikakausista Yhdysvaltain kansallisessa historiassa. Jacobsonin mukaan noin vuosina 1790–1840 amerikkalaiset näkivät itsensä yksinkertaisesti mustina tai valkoisina. Vuosina 1840–1920 elettiin kuulemma vaihtelevan "valkoisuuden" aikakautta, kun massasiirtolaisuus alkoi muokata kansallista omakuvaa, minkä jälkeen valkoisuus muokkautui rotututkimuksen myötä kaukasialaisen rodun eri variaatioiksi. Miten amerikkalaista rotuajattelua muutti eugeniikasta luopuminen toisen maailmansodan myötä ja rotuerottelun kieltäminen 1960-luvulla ei selviä.

Jäljittämällä kelttien ja slaavilaisten siirtolaisryhmien vähittäistä muuttumista valkoisiksi amerikkalaisessa itseymmärryksessä paljastuu Jacobsonin mukaan rodun hahmottaminen "ideologisena, poliittisena" välineenä biologisten erojen sijaan. Näin päästään käsitykseen rodusta "artifaktuaalisena" (keinotekoisena) konstruktiona – näkemys, jonka siis jo varhaiset valkoisuustutkijat Kolchinin mukaan laajalti jakoivat.[158]

Kaikki myöhemmän intersektionaalisen valkoisuusparadigman yksinkertaistukset olivat jo ajattelussa mukana. Kuulemma "jokainen rodullinen identifikaatio implikoi negatiivista arviota ulkopuolisista" olipa kyseessä musta, valkoinen tai aasialainen identifikaatio.[159] Lähtökohdasta voi esittää kriittisen kysymyksen: Miksi aasialaisamerikkalainen olisi etnisyytensä tunnistaessaan ja tunnustaessaan vain joko parempi tai huonompi kuin afrikkalaisamerikkalainen? Olkoon ero etninen tai kulttuurinen, se on silti vain ero. Missä ja kuka on päättänyt, etteivät ihmiset saa olla erilaisia?

Kolchinin artikkelissa nousee esiin myös Barbara J. Fieldsin jo 1980-luvulla esittämä kanta, että rotu ja luokka eivät käsitteinä jaa "samaa analyyttista tilaa".[160] Mitä Fields tällä tarkoitti ei ole ollenkaan itsestään selvää ainakaan intersektionaalisuustutkimuksen kannalta ja väitteen perusteet jäävät artikkelissa selityksettä. Yhteiskuntatutkimuksessa niitä ei toki kuulukaan analysoida yhtaikaisesti, koska kyseessä on kaksi aivan erilaista käsitettä. Ei niitä myöskään voi yhdistää jonkinlaiseen yleiseen ylivallan käsitteeseen määrittämättä mitä sillä varsinaisesti tarkoitetaan.

Kaiken kaikkiaan valkoisuustutkimuksen "valkoisuus" vaikuttaa yhä perustuvan samoihin ristiriitaisiin näkemyksiin kuin sen varhaisilla pioneereilla. Näin Kolchin kuvaa aikansa valkoisuustutkimuksen tilaa 2000-luvun alussa:

> Rotu näyttäytyy sekä todellisena että epätodellisena, muuttuvana ja pysyvänä, kaikkialla vaikuttavana ja näkymättömänä, kaikkialla ja ei missään. Monet valkoisuustutkimuksen asiantuntijat näyttävät olevan tietoisia tästä dualismista ja näkevän sen heijastuksena samanlaisesta dualismista itse valkoisuudessa. ”Valkoisuus on kaikkialla yhdysvaltalaisessa kulttuurissa”, huomauttaa yksi tutkijoista, ”mutta sitä on hyvin vaikea nähdä”; ”kukaan ei tässä hetkessä tiedä tarkasti mitä valkoisuus on”.[161]

On varsin erikoista tutkijoiden tyytyä päätelmään, että ”kukaan ei … tiedä tarkasti mitä valkoisuus on”. Ei tiedetä edes mitä alan keskeisimmällä tutkimustermillä tarkoitetaan. Kenties tällaisen pohdinnan on tarkoitus todentaa tutkijan varovaisuutta tai sensitiivisyyttä itse valkoisuuden historiallisten muutosten suhteen. Kysymys kuuluu: mitä saatiin todistettua itse valkoisuuskäsitteen selittävyydestä?

Kolchin itse pohtii valkoisuustutkijoiden ongelmia todentaa yhdysvaltalaisessa historiakertomuksessa aikanaan halveksittujen irlantilaisten, juutalaisten ja etelän köyhien vuokratilallisten ”ei-valkoisuutta”. Hän päätyy toteamaan, että ”amerikkalaisilla on ollut monia tapoja katsoa ihmisiä pitkin nenänvarttaan kyseenalaistamatta heidän valkoisuuttaan”.[162] Kolchinin esimerkkeihin voisi lisätä vaikkapa sen, kuinka nyttemmin arvostettu Cajun-kulttuuri syntyi kauas eteläisen Louisianan syrjäseudulle siksi, että 1700-luvulla Kanadasta eteläisempiin englantilaisiin siirtokuntiin pakkosiirrettyjä ranskankielisiä siirtolaisia kohdeltiin niissä niin huonosti.

Jos halutaan historiallisia todisteita valkoisen miehen ennakkoluuloisuudesta, miksi ei vedota Aristoteleen teksteihin, joista käy ilmi, että ”barbaarit” ovat niitä ei-kreikkalaisia kansoja, joilta puuttuu kyky kaupunkivaltion muodostamiseen? Mistä syntyi käsitys ”pimeästä keskiajasta”, ellei ajatuksesta, että ei-roomalaiset vandaalit ja barbaarit olivat tuollaisen pimeyden tuoneet mukanaan tuhoamalla koko kreikkalaisroomalaisen sivistyksen?

Jos sekä valkoinen ihonväri että kapitalistinen kolonialismi tarvitaan ennakkoluuloisuuteen, miten on mahdollista, että zuni-kielen apassi-intiaaneihin viitannut termi tarkoitti yksinkertaisesti vihollista? Lakota-intiaanien intiaaniviholliselitaan saama nimitys ”sioux” tarkoitti tiettävästi pieniä käärmeitä. Olisiko kuitenkin niin, että jopa alkuperäiskansojen kesken on esiintynyt vaikka minkälaista ennakkoluuloisuutta – jo paljon ennen Kolumbusta? Miksi ei puhuta

kulloisenkin valtaeliitin ajattelun ongelmista, kun niitä tosiasiallisesti tarkoitetaan?

Näennäisesti vahvan argumentin sen puolesta, että valkoisuus olisi ollut jo vuosisatoja euroamerikkalaisen kulttuurin itseymmärrykselle keskeinen käsite voi löytää Benjamin Franklinin eräästä muistiosta vuodelta 1751. Tähän dokumenttiin jotkut varhaisimmista valkoisuustutkijoista ovat viitanneet empiirisenä todisteena euroamerikkalaisten kolonialistien tavasta erotella ihmisryhmiä toisistaan ”rotuperusteisesti”.[163] Sinällään ei liene suuri ihme, että rasistista ajattelua löytyy philadelphialaisen valistusajattelijan tekstistä, kun ihonväriperusteinen orjuus oli siirtokunnissa tuolloin jo yli satavuotinen instituutio.

Franklinin muistio on nimeltään ”Havaintoja ihmiskunnan kasvusta”. Hän pohtii siinä kuitenkin vain sitä, miten englantilaisten Pohjois-Amerikan siirtokuntien olisi maahanmuuttopolitiikkaansa yleisesti muokattava. Hän suosittaa siirtolaisuuden yleistä rajoittamista, jottei vaikkapa Pennsylvania saksalaistuisi liikaa. Epäillessään ylipäätään mannereurooppalaisen siirtolaisuuden siunauksellisuutta siirtokuntien taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen suhteen hän vastustaa suorasanaisesti myös afrikkalaista orjatuontia. Vasta muistion lopussa Franklin ottaa esiin varsinaiset ”rodulliset” ihonvärierot. Niitä hän kuvaa näin:

> Puhtaasti valkoisten ihmisten määrä maailmassa on suhteellisesti hyvin pieni. Koko Afrikka on musta tai ruskea (*tawny*). Aasia enimmäkseen ruskea. Amerikka (uudet asukkaat pois lukien) kokonaan sellainen. Ja Euroopassa espanjalaiset, italialaiset, ranskalaiset, venäläiset ja ruotsalaiset ovat yleisesti ihmistyyppiä, jota kutsumme tummaverisiksi (*swarthy*); kuten ovat myös saksalaiset, saksit pois lukien, jotka englantilaisten kanssa muodostavat valkoisten ihmisten pääosan maan päällä. Toivoisinpa heidän määränsä lisääntyvän. … Miksi lisätä afrikkalaisten jälkeläisten määrää tuomalla heitä Amerikkaan, missä meillä on niin mainiot mahdollisuudet jättää mustat ja ruskeat syrjään lisäämällä rakastettavien (*lovely*) valkoisten ja punaisten määrää? Mutta kenties olen puolueellinen maani ihmisten hipiän suhteen, sillä sellainen puolueellisuus on luonnollista ihmiskunnan keskuudessa.[164]

Mitä Franklin tulee lainauksessa varsinaisesti väittäneeksi? Retorisesti hän vetoaa lukijakuntansa oletetusti rasistiseen mielenlaatuun. Tietoteoreettisesti hän kuitenkin hylkää valkoisuusanalyysinsa tyystin todeten sen nurkkakuntaisen

patrioottiseksi (”olen puolueellinen”). Lisäksi hän toteaa lainauksessa Amerikan alkuperäiskansat ensin ruskeiksi, mutta lopussa pitää näitä ”punaisina”, koska intiaanien oli vaikea ajatella kokonaan Amerikasta katoavan. Saksalaisista aidosti valkoisiksi hänelle kelpaavat vain saksit. Ilman heitä ei olisi ollut olemassa anglosaksejakaan.

Teksti todistaa yleisestä ulkomaalaisvastaisuudesta. Siinä vahvistetaan kuvaa siirtokuntalaisten omasta erinomaisuudesta maailman kaikkiin muihin kansoihin verrattuna. Franklin irvailee muistiossaan esimerkiksi espanjalaisten köyhyyttä, joka hänen mukaansa johtuu heidän vääränlaisesta kansallisesta ylpeydestään ja laiskottelumentaliteetistaan.[165] Valkoisuustutkijoille tekstin epämääräisyys epävalkoisine ruotsalaisineen todistaa vain ”valkoisuuden subjektiivisuutta”.[166]

Tosiasiassa Franklin on kiinnostunut englantilaisten siirtokuntien yhtenäiskulttuurin ja talouden kehittämisestä. Hän on huolissaan siitä, että ne yhä 1750-luvun alussa ovat kulttuurisesti liian hajanaisia. Muistion kirjoittamisesta kului vielä vuosia siihen, että Ranska ja Iso-Britannia selvittelivät edes keskinäiset omistussuhteensa Pohjois-Amerikan siirtomaavaltoina 7-vuotisessa sodassa (1756–1763).

Franklinin teksti on varmasti ”subjektiivinen”, mutta erityisesti siksi, että se on monikulttuurisuuden vastainen. Tämä ei sinällään ole ihme, koska sellaista ihannetta ei oltu vielä keksitty. Vain luonnonoikeuskirjoittajien teksteistä löytyi edes jotenkin ”ylirajainen” uskonnonvapauden ihanne. Nämä eurooppalaisperäisen, varhaisen kansainvälisen oikeuden kirjoittajat halusivat 1600-luvun alkupuolella lopettaa jo vuosisadan kestäneet eurooppalaiset uskonsodat. Niitä toki kävivät kristityt keskenään.

Franklinin tekstiä voi tietenkin lukea yllä mainitun klubivertauksen kautta ja ajatella, että valtaapitävät ovat kautta maailmanhistorian ajatelleet itseään jonkinlaisen valkoisuuskäsityksen kautta. Franklinin ”klubi” oli kuitenkin yksinomaisesti englantilaisille siirtolaisille varattu. Hän puhui siirtokuntien talouselämän ja kulttuurin yhdenmukaistamisen puolesta ja suositti sitä tukemaan entistä tiukempaa siirtolaispolitiikkaa. Kulttuurillista ennakkoluuloisuutta ei tarvinnut ihmisille varsinaisesti opettaa tuolloinkaan. Siihen pystyivät zuni-intiaanitkin, miksi eivät valkoiset siirtokuntalaiset?

Ongelmaksi valkoisuustutkijoiden klubimetaforan suhteen muodostuvat tuhannet maailmanhistorian valloitussodat, joita ovat suorittaneet muut kuin valkoihoiset valloittajat, vaikkapa 1200-luvun mongoli-invaasiosta lähtien. Valkoisuuttaanko ehkä todistaakseen japanilaiset valloittivat puolet Aasiaa

toisen maailmansodan aikana julistaen oppiaan ”Aasia aasialaisille”? Ainakin valloittamilleen filippiiniläisille he tuolloin vakuuttivat, että ”kuinka tahansa yritättekin, teistä ei voi tulla valkoisia” edes USA:n alusmaana.[167]

Franklin viihtyi myöhemmin mainiosti ”tummaveristen” ranskalaisten Pariisin lähettiläänä taivutellen nämä Yhdysvaltain itsenäisyyssodassa siirtokuntien puolelle vitivalkoisiksi määrittelemiään englantilaisia vastaan. Hänen muistionsa ei myöskään tue intersektionaalista historianäkemystä ”tummaveristen” ranskalaisten keisari Napoleonista yhtenä pahimmista ”valkoisen ylivallan” ruumiillistumista.[168] Tällainen ajattelu mahdollistaa mitä merkillisempiä päätelmiä. Muuan eksoottisimmista on muutaman amerikkalaisen vasemmistolaistutkijan kanta, jonka mukaan Presidentti Obama oli presidenttinä ”vain mustat kasvot vanhalle tutulle valkoiselle ylivallalle”.[169]

Yhdysvaltain itsenäistymisen jälkeen eräässä Celadon-nimimerkillä kirjoitetussa pamfletissa vuodelta 1785 haaveillaan jopa monikulttuurisesta Amerikasta, olihan siirtokunnissa jo kauan totuteltu erilaisten eurooppalaisten, intiaanikansojen ja afrikkalaisten yhteiseloon. Tällaisen Amerikan kuviteltiin kuitenkin olevan jaettavissa erillisiksi tasavalloiksi, kuten ”Nigrania” ja ”Savagenia” sekä ”ranskalaiseen, espanjalaiseen, hollantilaiseen, irlantilaiseen, englantilaiseen … ja jopa juutalaiseen valtioon”.[170]

Ainakin olisi erikoista historiankirjoitusta tehdä Franklinista rotuhygienisti 150 vuotta ennen eugeniikan syntyä. Roturajat määriteltiin brittiläisissä siirtokunnissa ennen kaikkea orjuusinstituutiota silmällä pitäen. Niiden tarkoitus oli sulkea valkoihoiset perinnöllisen afrikkalaisen orjuuden ulkopuolelle.

Valkoisten kesken patriarkaalisesta säätyajattelusta pidettiin yhä kiinni. Vielä itsenäistymisen jälkeen Yhdysvaltain ensimmäinen valtiovarainministeri Alexander Hamilton oli sitä mieltä, että kauppahuoneen omistajaa kuului jopa manufaktuurin harjoittajan pitää ”luonnollisena isäntänään”. Yleinen näkemys oli pitkään, ettei manufaktuurin (valkoisille) työntekijöille voinut äänioikeutta antaa, koska he puolestaan olivat riippuvaisia ”omasta isännästään”.[171]

Huomionarvoista on sekin, että ainakaan kaikki 1700-luvun luonnontieteellisiä pohdintoja harrastaneet intellektuellit eivät sitoutuneet rotujen väliseen hierakkiaan. Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksen kirjoittaja, maan kolmas presidentti ja orjaplantaasin omistaja Thomas Jefferson pohti avoimin mielin, olivatko afrikkalaiset ihmisinä kenties yhtä kykeneviä lunastamaan valistuksen edistyslupauksen kuin eurooppalaisperäiset amerikkalaiset. Yhtä lailla hän pohti tätä intiaanikansoja koskien, joskin oli heidän kehityskelpoisuutensa suhteen optimistisempi.

Harva 1700-luvun rasisti (nykystandardein lähes kaikki olivat) yritti määrittää edes rodun ja lajin eroa, saati kuvitteli, että aikakauden luonnontieteellinen tutkimus olisi pystynyt osoittamaan jonkinlaisen geneettisen rotuhierarkian olemassaolon. Jefferson valitti sitä, ettei uusi empiirinen tiedeajattelu ollut käytännössä lainkaan ulottunut Amerikan alkuperäiskansojen tai afrikkalaisten luonnontieteelliseen tutkimukseen. Ennakkoluuloille ei hänen mukaansa siis ollut ainakaan mitään luonnontieteellistä perustaa. Tunnettu rotujen eroja pohtinut suomalainen 1900-luvun vaihteen kielitieteilijä G.J. Ramstedt ei hänkään uskonut biologisen rotuhierarkian ajatukseen.[172]

Varsinaista 1800-luvun lopun sosiaalidarwinismia ei kannata analysoida rotuajattelun kautta, koska se perustui pohjimmiltaan vain yksilön selviytymiskyvyn ajatukselle. Tämä oli syy myös ryysyistä miljonääriksi nousseen amerikkalaismiljonääri Andrew Carnegien kiinnostukseen sitä kohtaan. Sosiaalidarwinismi kiteytyy parhaiten täysin rotuajattelusta riippumattomaan mottoonsa, jonka mukaan ”juoppo katuojassa on juuri siellä, minne hän kuuluukin”.

Varsinaisen eugeniikan synnyn taustalla oli sekä rotutieteellistä ajattelua että kansallisuusaatteen värittämää sosiaalidarwinismia. Eugeniikan myötä ryhdyttiin 1900-luvun alkupuolella jalostamaan kansakuntia karsimalla vammaisten ja vähälahjaisten osuutta väestöstä. Tähän tähtääviä pakkosterilointeja tehtiin lähes kaikissa länsimaissa, esimerkiksi Yhdysvalloissa arvioilta 60 000 ihmiselle ja natsi-Saksassa peräti 400 000 ihmiselle.[173] Toisen maailmansodan myötä eugeniikka kuitenkin katosi länsimaisesta valtavirta-ajattelusta historian hämäriin. Sen ainoiksi perillisiksi voi käsittää jotkin umpirasistiset, marginaaliset äärioikeistolaiset liikkeet, mutta nykyaikaisen länsimaisen liberalismin kanssa sillä ei ole mitään tekemistä.

Mikä tekee juuri ”valkoisuuden” ylihistoriallisesti tärkeäksi teemaksi menneisyytemme ymmärtämisessä, on se varsinainen historiafilosofinen ongelma, johon itse valkoisuusteoriasta pitäisi jokin vastaus löytää. Ainakaan yleistä solidaarisuutta tai yhteenkuuluvuuden tunnetta teorian propagoiminen ei ole lisännyt. Vuonna 2013 peräti 70 prosenttia yhdysvaltalaisista arvioi mustien ja valkoisten suhteita ongelmattomiksi, vuonna 2020 enää 42 prosenttia.[174] Millainen kriittisen rotututkimuksen teoreettinen pohja on?

VALKOISUUDEN ”RAKENTUMINEN”

Kun Helsingin yliopiston maailmanpolitiikan professori Teivo Teivainen pitää esitelmää erityisestä valkoisuuden rakentumisesta Suomessa, tarina pomppii

Ruotsi-Suomen 1700-luvun (tarkentamattomista) yhteyksistä afrikkalaiseen orjakauppaan ja 1800-luvun rotuteorioista autonomian ajan politiikkaan, sitten venäläiseen kolonialismiin, saamelaisten kohteluun ennen ja nyt sekä nykyiseen maahanmuuttokeskusteluun. Näin rakentuu 16 minuutissa ylihistoriallinen tematiikka, jossa suomalaiset ovat valistuksen ajoista saakka manifestoineet vain omaa valkoisuuttaan.[175]

Yhtään historiallista lainausta, joka varsinaisesti todistaisi suomalaisten joskus erityisellä tai yleisellä tavalla rakentaneen juuri ”valkoisuuttaan” Teivainen ei esitä. Epämääräinen viittaus 1800-luvulla ulkomailla esitettyihin väitteisiin suomalaisten kuulumisesta mongoleihin ennemmin kuin kaukasialaisiin on esityksen ainoa vihje siihen, että suomalaisten valkoisuutta olisi joskus koettu tarpeelliseksi ”rakentaa”.

Totta on, että Suomessa 1900-luvun vaihteessa mittailtiin saamelaisten kalloja, kuten Teivainen mainitsee, mutta yhtä huolissaan mittailtiin samoissa tutkimuksissa myös karjalaisten ja savolaisten kalloja. Ei pelkkä valkoisuus riittänyt ajan suomalaisessa sääty-yhteiskunnassa edes äänioikeuteen. Kun erityinen suomalainen kansakunta piti saada aikaiseksi 1800-luvun lopulta alkaen, juuri valkoihoisten suomalaisten aidosta ”rotupuhtaudesta” akateemiset tutkijat huolestuivat. Sitä pohdittiin vain kansallisuusaatteen tarpeita silmällä pitäen ja vain muihin eurooppalaisiin kansakuntiin verraten.

Teivaisen vuosisadat minuuteissa harppovan valkoisuuden rakentamisen tarina ei huomioi mitenkään edes tärkeintä eroa rotuerottelusta puoli vuosisataa sitten irtisanoutuneen länsimaisen ajattelun ja sitä edeltäneen välillä. Valkoisuuden rakentamisen tematiikka on professorin mielestä niin itsestään selvä, että hän vain ikään kuin kronikoi tämän trendin ilmenemistä historiassamme.

Teivaisen tarinan (jota värittää erityinen suomalainen ”antikolonialistinen orientalismi” Venäjän suuriruhtinaskunnassa) vuosisadat kattava juonikuvio on samantapainen kuin ikivanhoilla, nationalismin teeman varaan rakennetuilla kansallisen historian yleisesityksillä. Vanhoissa suomalaisen nationalismin muotoutumiseen keskittyneissä historiakertomuksissa kaikki menneisyytemme käänteet, täysin vuosisadasta tai historiallisten toimijoiden omista motiiveista riippumatta, kertoivat tarinaa suomalaisen kansallistunteen vaiheittaisesta kehityksestä.

Ehkä Teivaisen tarinaan olisi voinut liittää anekdoottina sen, kuinka Suomen sisällissodan hävinneille punaisille piti erityisellä tavalla ”rakentaa valkoisuutta” ennen talvisotaa, jotta saamelaisten, venäläisten ja

maahanmuuttajien ”toiseuttaminen” saattoi sen jälkeen häiriintymättä jatkua. Romanit professori jättää esityksessään maininnatta.

Tällaisia yhden tematiikan juonirakenteita vuosisataisille historiallisille kehityslinjoille on harrastettu koko ammattimaisen historiankirjoittamisen ajan. Ne eivät kuitenkaan edusta nykyaikaista historiallista ajattelua.

Suuren historiallisen narratiivin ajatuksesta irtisanouduttiin historianfilosofiassa yli 50 vuotta sitten. Tästä huolimatta muodikkaaksi ja samalla ainoaksi ”nykyajalle” relevantiksi historiaksi julistettiin vielä 2000-luvun alussa vain globalisaation suurta tarinaa valaiseva historiankirjoitus. Kaikki muu oli vanhanaikaista ajattelua. Nyttemmin globalisaation tarina ei – ylirajaisuuden tematiikoistaan huolimatta – ole tutkimuksen keskiössä sekään, ainakaan milloin tutkimus ei liity jonkin erityisryhmän sortamisen tematiikkaan.[176]

Mistä ajatus valkoisuuden erityisestä ”rakentumisesta” on peräisin? Yhdysvaltalaistutkija Teresa Guess kuvaa laajalti viitatussa artikkelissaan ”The Social Construction of Whiteness” (2006) tarkoituksellisen (*intentional*) rasismin eroa seurauksellisesta (*consequential*) rasismista. Ongelman ytimessä on nimenomaan seurauksellinen rasismi. Juuri se manifestoituu (kenenkään siihen välttämättä pyrkimättä) yleisenä ”koulutusmahdollisuuksien eriytyneisyytenä, valkoisten ja muunväristen taloudellisena epätasa-arvona, asumisolojen eroina, eroina pääsyssä terveyspalveluihin ja erilaisina elinajan odotuksina”.[177]

Tämä on paljon väitetty ottaen huomioon, että Yhdysvaltain lait kieltävät etnisen tai sukupuolisen syrjinnän kaikilla mainituilla yhteiskuntaelämän sektoreilla. Yleisesti ei pyritäkään syrjimään, on Guessin argumentin ydin. Kaikki etnisten ryhmien keskinen epätasa-arvoisuus syntyy siis tahattomasti, mutta ei esimerkiksi tietoisten sosiaalipoliittisten linjanvetojen seurauksena. Tämä kaikki lukijan on hyväksyttävä Guessin argumentoinnin lähtökohtaisina oletuksina (*foregoing assumptions*). Vasta niiden jälkeen voidaan ryhtyä hahmottelemaan erityistä näkemystä siitä, miten ”valkoisuuden rakentuminen” tapahtuu.[178]

”Riippumatta sen tieteellisestä validiudesta”, Guess ilmoittaa, että ”'rotu' on sosiaalinen fakta, jonka suhteen valkoisuuden sosiaalinen ja poliittinen merkityksellisyys on kriittisen tärkeässä roolissa”.[179] Mitä ikinä edellinen muotoilu on tarkoittavinaan, erityinen ”'valkoihoisen etuoikeus' voidaan käsitteellistää rotusuhteiden strukturoitumisen (*structuation*) ominaisuuksina ja luonteenomaisina piirteinä”.[180]

Millään ei selviä, kummin päin vaikutussuhteet teoriassa toimivat, mielenrakenteista yhteiskuntarakenteisiin vai päinvastoin. Lopulta valkoisuus selittyy Guessin mukaan (vanhaa Ignatievin teesiä seuraten) kolonialisminajalta

periytyneeksi yläluokkaiseksi ”klubiksi”, johon vähitellen hyväksyttiin jäseniksi myös irlantilaiset, italialaissiirtolaisten jälkeläiset ja muut aiemmin syrjityt väestöryhmät. Ajatuskuvio nojaa vain ja ainoastaan Yhdysvaltain siirtolaisuuden historiaan. Miten se toimisi eurooppalaisessa kontekstissa jää tyystin pohtimatta.

Valkoisuuden ”klubin” sisäänpääsyvaatimuksena on Guessin mukaan erityinen valkoinen identiteetti, joka ”määrittää itsensä suhteessa vähempiarvoisiin toisiin”.[181] Mistään ei käy ilmi, miten valkoiset tietävät ”toiseutetut” vähempiarvoiseksi toiseuttamiseen ryhtyessään tai milloin tällainen kehitys on alkanut ja miten kenties muuttunut ajan saatossa. Voisiko mistään etnisestä ryhmästä tehdä tätä rasistisempaa yleistystä? Tätä valkoisuuden rakentuminen kuitenkin intersektionaalisen sosiologian mukaan on, missä ikinä sitä tavataan. Sitä tietenkin tavataan kaikkialla länsimaissa.

Sitäkään, miksi afrikkalaisamerikkalaisia ei Guessin mukaan olisi tähän ”klubiin” hyväksytty, ei artikkeli edes yritä selittää. Kokonaan puuttuu edes maininta siitä, että 1960-luvun kansalaisoikeusliikkeen myötä värisokeuden periaate hyväksyttiin myös Yhdysvalloissa yhteiskunta-ajattelun perusperiaatteeksi. Mustat amerikkalaiset on kuin onkin otettu valkoisten ”klubiin”. Oikeus ei tuomitse mustaa tai valkoista murhaajaa ihonväristään, vaan murhasta, eivätkä maan lait salli mitään rotuperusteista syrjintää asunto-, työ- tai koulutusmarkkinoilla.

Toki afrikkalaisamerikkalaiset joutuvat työ- ja koulutuspaikoista kilpailemaan, kuten vapaan markkinatalouden oloissa kaikki muutkin. Kysymys siitä, miksi he pärjäävät kilpailussa huonommin kuin esimerkiksi aasialaisamerikkalaiset (jotka pärjäävät valtaväestöä paremmin), ei nouse Guessin ajattelussa lainkaan esiin. Kaikki syrjäytyminen näyttää selittyvän valkoisuusparadigmasta johdetulla tahattomalla rasismilla. Vain sitä tarvitsee Guessin mielestä tutkia, sillä ainakin julkirasistien harjoittama intentionaalinen, tietoinen rasismi on kuulemma aiheena epärelevantti (*moot*) ja ”jokseenkin epäproduktiivinen (*somewhat unproductive*)”.[182]

Rotuajattelusta suoraan juontuviin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ongelmiin syyllisiksi jäävät siis nimenomaan rasismista irtisanoutuneet ihmiset, jotka kieltäytyvät ymmärtämästä omaa valkoisuuttaan kaikkien muiden ihmisryhmien erityisongelmana. Ei liene ihme, että Guessin artikkelissa rasismin eri ilmenemismuodot käyvät kummallista vuoropuhelua yhteiskunnallisten rakenteiden ja asenteiden välillä siten, että molemmat todistelevat toisiaan vuorotellen.

Lisäksi Guessin kaikki oletukset perustuvat siihen huomiotta jätettyyn seikkaan, että tietoisilla poliittisilla päätöksillä olisi tämän ”tieteellisen” valkoisuuskeskustelun sosiologiassa mitään merkitystä. Etnisiin ongelmiin keskittyvä amerikkalainen sosiologia on näin hukkaamassa rakenteellisen ajattelun yhteiskuntatutkimuksesta kokonaan. Niin politiikka kuin talous jätetään tietoisesti sivuun, jotta abstrakti uusi keksintö valkoisuuden rakentumisesta jäisi varmemmin kaiken tarkastelun keskiöön.

Varoittava esimerkki samanlaisesta poliittistaloudellisten aspektien sivuuttamisesta on ”antirasistisen esseistin ja kasvattajan” Cynthia Aleasia Smithin vuodatus, jonka lopussa hän lainaa rasismitutkijan muotoilemaa todistusta, kuinka ”Rotu on fiktiota, jota emme saa koskaan hyväksyä [ja] fakta, jota emme saa koskaan unohtaa”. Smith huokailee, kuinka tämä tosiasiallinen dualismi suo juuri värisokeuden kannattajille loputtomia mahdollisuuksia kiertää ja kieltää rasismin kohtalokkaat seuraukset mustille amerikkalaisille.[183]

Tällaisia yleistyksiä voi tehdä vain, jos pitää myös Barack Obamaa pelkkänä valkoisen ylivallan mustakasvoisena ruumiillistumana, kuten jo todettiin valkoisuustutkijoiden argumentoineen. Näin argumentoidessa ei tarvitse tehdä eroa edes vasemmistodemokraatti Barack Obaman tai oikeistorepublikaani Condoleezza Ricen välillä. He molemmat selvästikin kuuluvat vallanpitäjien ”klubiin”, joka perimmältään edustaa kaikkia vähemmistöjä sortavaa valkoihoista, länsimaista valtakulttuuria ja kapitalistista talousjärjestystä.

Ei olla siis edes kiinnostuneita siitä, miten nykyaikaisen demokratian olisi tarkoitus toimia asioiden korjaamiseksi. Sen sijaan käydään kaikkien rintamien ideologista sotaa, jossa todistellaan valkoisen ylivallan kaikkivoipaista demonisuutta. Vaikka ideologia on luotu ensisijaisesti uhriutumista varten, uutta rotuoppia käytetään jo käänteistä rotusyrjintää muistuttavan uuden sosiaalipolitiikan ja pedagogian perusteena Yhdysvalloissa. Samaa ehdotellaan Suomessakin.

Sosiologi Zygmunt Bauman on puhunut vuosituhannen vaihteen megatrendistä, jota vuosikymmeniä muodissa ollut tv-keskusteluohjelmien formaatti on luonut ja nyttemmin somekulttuuri vahvistanut. Bauman viittaa nykymuotiin lähestyä mitä tahansa sosiaalipoliittistakin ongelmaa yksilön elämäntapavalintojen ongelmana.[184]

Kaikki mikä aiemmin oli julkisen sfäärin eli politiikan alaa, on sekin muuttunut yhteiskunnalliseksi kuluttajavalistukseksi ja henkilökohtaisen valmentautumisen ja suoriutumisen asiaksi. Työttömyys johtuu huonoista

työnhakuvalmiuksistasi ja ilmastonmuutos siitä, että kulutat liikaa lihaa ja maitotuotteita.

Kaikki maailman ongelmat on muutettu elämänkerrallisiksi ongelmiksi, ikään kuin kilpailtujen työmarkkinoiden yleisellä rakenteella ei olisi työttömyyden kanssa mitään tekemistä tai vaikkapa väestönkasvulla, markkinavoimien ahneudella ja poliitikkojen pelkuruudella tekemistä ilmastonmuutoksen kanssa. Kun rakenteellisista ongelmista tehdään henkilökohtaisia ongelmia, annetaan samalla ymmärtää, että varsinaisilla poliittisilla valinnoillamme on vain toissijainen merkitys niiden ratkaisemisessa.

Erityisesti Yhdysvalloissa nyky-yhteiskunta tavataan nähdä pelkkänä erilaisten valtasuhteiden sekamelskana, jossa yhtä lailla poliittiset ja oikeudelliset kuin taloudellisetkin valtasuhteet ovat ainoastaan rasistisesti määrittyviä ja rasismilla selittyviä. Tämän vuoksi myös rasismikeskustelua käydään usein oletuksella, että kapitalistiset pääomapiirit voisivat ongelman ratkaista, jos vain haluaisivat.

Miksi lähtökohtaisesti vain osakkeenomistajilleen vastuullinen yhtiöjohto olisi vastuussa kokonaisen kansakunnan tasa-arvopolitiikasta? Kaiketi kapitalistisen talouden rakenteet sentään sosiaalipolitiikasta ovat erotettavissa?

Toki yhtiöiden itsensä on näytettävä edistyksellisiltä. Eivät ne halua asiakkaitaan menettää. Esimerkiksi kalifornialainen Salesforce-yhtiö ilmoitti pari vuotta sitten yllättäen kannattavansa ylimääräistä yhtiöveroa kodittomien aseman parantamiseksi. Yhtiö ei tiettävästi ollut aiemmin maksanut senttiäkään edes liittovaltion veroja yli 2,6 miljardin voitoistaan.[185]

Tällaisten yhteiskuntareformististen uskomushoitojen äärelle intersektionaalinen tutkimusote ihmisiä ohjaa. Jos rakenteet mitään merkitsevät, kaiketi taloudellinen toiminta pitää osata erottaa itse demokraattisesta päätöksentekojärjestelmästä. Samoin piilorakenteista puhuminen pelkän tieteellisen jargonin keinoin on yhdentekevää, jos puheena oleva konstruktio tai rakenne (tuomioistuinlaitos, työväenluokka, etninen vähemmistö, vakiintunut kielellinen termistö tms.) ei auta itse ilmiötä tai siitä tehtyä yleistystä ymmärtämään.

Rodullistamisteoria perustuu nurinkuriseen käsitykseen koko länsimaisesta kulttuuristamme, joka on kaikesta rodullistamisesta kauan sitten irtisanoutunut. Tämä ei tarkoita, etteikö julkirasismi olisi ongelma. Ei se myöskään tarkoita, etteikö rakenteellinen rasismi olisi ongelma. Eikä se tarkoita, etteikö tiedostamaton rasismi voisi olla ongelma. Kyse on siitä, miten ongelmat eritellään, analysoidaan ja tulkitaan.

Myös mielenrakenteita voi tutkia. Jos niitä väitetään tutkittavan jonkinlaisen meihin psyykkisesti implantoidun valkoisen ylivallan käsitteen kautta, syyllistytään pseudotieteelliseen paradigmavirheeseen. Tieteenaloilla on omat pätevyysalansa, johtuen niiden kysymyksenasetteluista ja kunkin tieteenalan erityisistä metodologisista reunaehdoista.

Psykologiassa tehdään tutkimusta mielenrakenteista, mutta se on yleensä empiiristä tutkimusta ja rajoitteensa tunnustavaa, ei enää Freudin tai Jungin harrastamaa traumakeskeistä unien tulkintaa. Ei se myöskään oikeuta yleistyksiä kolonialismin historiallisesti tuottamasta rasistisesta mielenlaadusta, joka juuri valkoihoisten mieltä lähtökohtaisesti vaivaa.

Kehollisuuteen ja kollektiiviseen valkoisuusidentiteettiin liittyvät lausumat ovat valkoisuustutkimuksen eksoottisimpia. Valkoisuuden ”pedagogiasta” maineikkaan kirjan kirjoittanut John Preston käsittelee teoksessaan New Orleansin vuonna 2005 tuhonneesta Katrina-hirmumyrskystä ja sen huonosta hoidosta alkaen kaikenlaisia ”valkoisuuden” patologisia ilmentymiä. Kirjassa mainitaan esimerkiksi termi eugeniikka yli 30 kertaa, millä viitattaneen jonkinlaiseen juuri ”valkoisuudessa” yhä piilevään tieteellisen rodunjalostuksen ideaan. Kuten mainittua, eugeniikka on länsimaisessa tieteellisessä ajattelussa hylätty yli 70 vuotta sitten.

Entä miten valkoinen, määritelmällisesti kollektiivinen identiteetti on Prestonin mukaan ”todistettu” kapitalistisen tuotantotalouden elimelliseksi osaksi? Varsinainen ”valkoinen etuoikeus (*white privilege*)”, kuten hän julistaa,

> tulee käsittää teennäisenä valkoisuuden kvaliteettina, tapoina, joilla valkoiset yksilöinä *uskovat* voivansa ylittää valkoisen identiteettinsä (ja kollektiivisen rodullisen identiteettinsä). Tämä teennäinen kehojen valkoisuus (liike valkoisuuden yli, sen toiselle puolelle) vaatii muiden kehojen (rodullistettujen toisten) jäävän jähmettyneiksi paikoilleen.

Täten mahdollistuu myös ”kehojen esineellistäminen 'rodullisina'”, mikä puolestaan ”on mahdollistanut 'rodun' käytön [kapitalistisen] pääoman muotona, jota hyödynnetään luokkaistetussa/rodullistetussa hyväksikäytössä ja riistossa”.[186] Voiko kapitalistin pohjatonta ahneutta abstraktimmin lähestyä? Eikö kapitalistin tee (ihonväristä riippumatta) kapitalistiksi juuri se, että hän sijoittaa voittonsa takaisin tuotantoon eikä omaan taskuunsa?

Näin Preston puolestaan konkretisoi valkoisuuden erityistä ”kehollisuutta” esimerkillä imperialististen maailmanvaltojen eliittikoulujen toimintaperiaatteista:

> Hallitsevan luokan valkoinen maskuliininen keho englantilaisissa eliittikouluissa voidaan nähdä jännitteisessä suhteessa näkyvän valkoisuuden ja kehollisuuden heikkouden kesken. Valkoisuus kuuluukin käsittää jonain, joka nousee sisältäpäin ennemmin kuin vain kirjattuna ihoosi. Enemmin kuin vain syntyä valkoiseksi, valkoisuus on tuotettava (*to be made*) rankaisemalla kehollista ruumista rankoin fyysisin harjoittein ja rangaistuksin. Tämä vahvistaa kehoa valkoisena ylittäen sen pelkän kehollisuuden. Keho ei olekaan niin merkityksellinen ja valkoisuus (näennäisesti) tulee sisältäpäin ikää kuin ”valkoisena henkenä”.[187]

Prestonin maskuliinisen, kehon ”ylittävän” valkoisuuden metafysiikka ei tietenkään rajoitu vain britti-imperiumin eliittikouluihin. Elitistisen, ”valkoisen hengen” on todisteltu myös pintapuolistuvan hyvää vauhtia. Tutkija Shasmus Khan väittää, että ainakaan yhdysvaltalaisissa eliittikouluissa ei enää pyritä omaksumaan vanhakantaisesti länsimaisia, kantilaisia sivistysihanteita, vaan urakeskeisesti pelkkiä ”strategisia” menestymistaitoja.[188]

Sosiologi Mike Savagen mukaan ei olekaan ihme, että ”etuoikeutettujen kehollistuneet (*embodied*) fyysiset kvaliteetit” – jotka kuulemma ”osoittautuvat ylivoimaisen yleisesti olevan miesten, usein valkoisten tai dominoivan etnisen ryhmän etuoikeutettujen sukujen” kvaliteetteja – ovat jatkuvasti eriarvoistuvassa maailmassamme joutuneet ”kasvavan vihamielisen huomion kohteeksi”.[189] Prestonin, Khanin ja Savagen hämmästelemälle vallan ”sisäistetyn” kehollistumisen metafysiikalle ei ole olemassa mitään tieteellistä perustaa eikä humanistisesti pätevää argumenttia.

Entä mitä termi ”rotu” intersektionaalisuudessa oikeastaan tarkoittaa? Kirsten Weirin artikkelissa, jonka on julkaissut Yhdysvaltain Psykologien Liitto (*American Physchological Association*), selvitetään intersektionaalisen rodun merkitys seuraavaan tapaan:

> ”On hyvin tunnettu tosiasia, ettei rodulle ole biologista perustaa”, sanoo Diane Hughes, käytännöllisen psykologian professori New Yorkin yliopistosta. ”Rodulla on merkityksensä, koska me annamme sille merkityksen – erityisesti Yhdysvalloissa, jossa historiamme on laajalti strukturoitunut ylläpitämään ’rodullisia eroja’”, hän sanoo ja jatkaa: ”Me oletamme joidenkin näkymättömien personallisuuspiirteiden korreloivan tiettyjen fyysisten ominaisuuksien kanssa.”[190]

Mitä kaikkea tässä lainauksessa onnistutaan väittämään? Ensimmäinen väite on, ettei ihonvärieroja ilman erityistä, orjuus- ja rotusortohistoriallisesti rakentunutta merkityksenantoprosessia oikeastaan ole olemassakaan, vaikka tiedämme, että useimmiten ilmiselvät ihonvärierot ovat geneettistä perua.[191] Lisäksi väitetään (ilman mitään syy-seurauslogiikkaa edelliseen väitteiseen nähden) tämän merkityksenannon (eli ihonvärieroihin havahtumisen) itsestään selvästi (ja ylihistoriallisesti) sisältävän rasistisen oletuksen ihonvärierojen implikoimista persoonallisuuseroista.

Tällaista näennäistieteellistä hömppää intersektionaalisuus tarvitsee elvyttämään yhteiskuntatieteilijöiden jo aiemmin hautaama rodun käsite. Käsite vain määritellään uudestaan valkoisen ylivalta-ajattelun kautta. Tähän on ryhdytty, koska uuden rotu-termin käyttöönoton kuvitellaan edistävän yhdenvertaisuutta. Sikäli kuin ”rotu itsessään on sosiaalisen diskriminaation tuote”[192] (eli afrikkalaisen orjakaupan luoma), juuri rotuajattelusta länsimainen ajattelu on, Yhdysvaltoja myöten, irtisanoutunut vuosikymmeniä sitten. Etnisiä vähemmistöjä ei mikään metafysiikka pakota meitä enää ”rodullistamaan”, huolimatta aikoja sitten hylätyistä 1700-luvun rotuopeista.

Myös tutkija Hannah Noel vahvistaa, että ”rodussa ei ole mitään biologista, se on ideologisesti syntynyt merkitys, joka on muokkautunut diskurssissa.”[193] Mistä ideologiasta puhutaan, käy selväksi, kun Noel lainaa Martinot-nimisen tutkijan ”historiallisen” selityksen valkoisen identiteetin alkuperästä:

> tunne yhtenäisyydestä ja homogeenisuudesta … ilmaantui ensimmäiseksi [englantilaisilla] kolonialisteilla. Toisin sanoen, afrikkalaisia epäinhimillistävissä orjakoodistoissa englantilaiset muokkasivat oman kulttuurisen identiteettinsä eurooppalaisista valkoisiksi. Heidän valkoisuutensa oli sitä, minkä eurooppalaiset luonnontieteilijät ”biologisoivat” moderniksi ”rotu”-käsitteeksi.

Noel itse jatkaa: ”Tämä valkoisuuden rodullisuusprojekti tekee luonnolliseksi (*naturalizes*) rodullisen eron ja valkoisen rodullisen ylivoimaisuuden varmistaen valkoisten instituutiot ja hallitukset tuleville sukupolville.”[194] Tähän historiakuvaan ei yksinkertaisesti mahdu yhtään oleellista muutosta länsimaisessa historiassa sitten vuoden 1619, kun ensimmäiset mustat orjat tuotiin Virginiaan – ei myöskään sitä ennen.

”Rotu”-termi ei intersektionaalisessa tutkimuksessa yksinkertaisesti tarkoita mitään muuta kuin myyttistä valkoista ylivaltaideologiaa sellaisenaan. Edes valkoista ihonväriä ja valkoista ylivaltaa ei voida ajatella erillään. Rotuerojen

korostamisesta tulee (paradoksaalisesti) strateginen pakko todistamaan itse intersektionaalisen ajattelun tarpeellisuutta. Kyse ei ole yhteiskuntarakenteita analysoivasta syrjäytymistutkimuksesta, vaan ideologisesta projektista.

Esimerkiksi mainittu Noel aloittaa kirjan pituisen valkoisuusanalyysinsa natsi-Saksan rotuajattelusta ikään kuin länsimaisen ajattelun loogisena päätepisteenä – ohittaen sen tosiasian, että keskeiset länsivallat taistelivat läpi toisen maailmansodan juuri natsi-Saksaa vastaan.

Tämä intersektionaalisen ajattelun oma rodun käsite on peruste sille, että käänteistä rasismia (eli valkoihoisiin ihmisiin ennakkoluuloisesti suhtautumista) ei sen mukaan voi olla olemassakaan. Ihonväriin perustuva syrjintä ei siis sellaisenaan yllä rasismiksi, koska rotu ei ole ihonväri, vaan pahimmillaankin vain rodullistetun käsitteellinen ihonväri. Perinteisesti rasimista on pyritty eroon sen yksinkertaisen tosiasian pohjalta, että ihonvärierot (joille on sinällään pätevä tieteellinen selitys) eivät kerro mitään kenenkään persoonallisuudesta tai kyvykkyydestä.

Tutkija Minna Seikkulan artikkeli ”Unmaking ’Extreme’ and ’Ordinary’ Whiteness” (2019) tarjoaa oivallisen esimerkin valkoisuuden patologisesta luonteesta valkoisille itselleen siten kuin intersektionaalinen tutkimusote asian hahmottaa. Seikkula kuvaa valkoisuuden foucaltilaisinta aspektia eli pahanilkistä valkoisuusnormatiivisuutta näin: ”Valkoisuuden analysoiminen tarkoittaa myös fokusoitumista siihen, mikä jo on keskeiseksi (*centralised*) ymmärrettyä (vaikkakin ehkä nimeämätöntä) ja joka sellaisenaan saattaa vahvistaa valkoisuuden keskeisyyttä.” Suomalaista valkoisuusnormatiivisuutta tutkija puolestaan selittää näin: Meillä Suomessa ”rodullistetut (*racialised*) erottelut tapahtuvat kiertoilmaisuin, eroina 'suomalaisten' ja 'maahanmuuttajien' välillä täten yhdistäen suomalaisuuden ja valkoisuuden”.[195]

Eikö ukrainalaisia, venäläisiä tai virolaisia Suomessa yleensä pidetä sekä maahanmuuttajina että valkoisina? Venäläisperäistä väestöä asuu maassamme kolme kertaa enemmän kuin esimerkiksi somaliperäistä väestöä. Toisin kuin Seikkula päättelee, suomalaisten ”valkoisuuden” rakentuminen ei voi tapahtua ainakaan tuolla nimenomaisella kiertoilmaisulla, ellei valkoisuudella tarkoiteta jälleen jotain aivan muuta ajattelun ”konstruktiota”. Tunnistamisen ja ”toiseuttamisen” merkitysyhteyksiä syntyy kenen tahansa uusmaalaisen ja savolaisenkin kohtaamisessa.

Valkoisuuden konstruktiivisesta eli sen (intersektionaalisesti) valtahierarkioihin jotenkin liittyvästä luonteesta Seikkula toteaa, ainakin kymmeneen teoriakirjaan viittaavassa tekstissään näin: ”Huolimatta faktasta, että

rasismin määrittely ääri-ilmiöiden kautta sisältää riskin uusintaa rodullistavia (*racialising*) hierarkioita, antirasismi, joka pyrkii äärioikeistolaisen rasismin kumoamiseen, ei välttämättä kumoa kyseisiä hierarkioita." Koko yhteiskuntamme on siis pohjimmiltaan rakentunut rasistisen hierakkisesti. Tämän vuoksi intersektionaalisen tutkimuksen varsinainen tehtävä on selvittää, kuinka vaikkapa uusnatsien avoimen rasistisen "valkoisuuden hahmottaminen maskeeraa eli peittää vielä kattavamman normatiivisen valkoisuuden, joka alentaa (*reduces*) myös ei-valkoisuuden erikoisuudeksi".

Varsinaisesta aiheestaan, eli antirasistisen väen omasta ajattelusta ja sen piiloon jääneestä valkoisuusnormatiivisuudesta tutkija päätyy väittämään lopulta seuraavaa: "Antirasismi, joka pyrkii toimimaan pitkälle viedyn äärioikeistolaisen ajattelun ja rasismin vastaisesti, implisiittisesti vahvistaa valkoista normatiivisuutta", vaikka paljastaakin myös "potentiaalin horjuttaa tuota normia."

Kun Seikkula siirtyy haastatteluaineistoihinsa, niistä selviää, kuinka myös antirasistiseen toimintaan ryhtyvät valkoiset aktivistit yhä tapaavat huomaamattaan vain uusintaa valkoisuusnormia. Esimerkkinä Seikkula käyttää haastattelemaansa, antirasistiseen toimintaan innostunutta Pasia, joka oli havahtunut yllättäen suomalaiseen rasismiin vuonna 2011, kun kuuli bussipysäkillä aikuisten suomalaismiesten haukkuvan rasistisesti somalitaustaisia koulutyttöjä.

Tutkija kiinnittää huomionsa Pasin haastattelussa ilmaisemaan huoleen siitä, "mihin tämä maa on menossa". Välikohtaus ei tutkijan mukaan valitettavasti "johda Pasia kiinnostumaan hyökkäyksen kohteeksi joutuneiden lasten jokapäiväisestä elämästä, vaan hänen fokuksensa on hyökkääjissä samalla, kun kyseessä olevat lapset jäävät sivuhenkilöiksi".

Pitäisikö Pasin ryhtyä monikulttuurisuustutkijaksi ymmärtääkseen törkeää rasistista käytöstä tai liittyäkseen antirasistiseen toimintaryhmään? Ilmeisesti pitäisi, sillä tutkijan aineisto paljastaa muutkin haastatellut antirasistit täydellisen riippuvaisiksi tästä huomaamattomasta valkoisuusnormatiivisuudesta.

Haastatellun Marian kertomus siitä, kuinka häntä haukuttiin "suvakkihuoraksi" ja hänen toivottiin joutuvan maahanmuuttajan raiskaamaksi, kuvastaa tutkijalle ennen kaikkea "valkoista haavoittuvuutta (*white vulnerability*)". Samoin se kuulemma todistaa Marian ja hänen vainoojiensa yhteisesti jakamasta harhaisesta "valkoisuuden tavallisuudesta (*ordinariness*)". Myös antirasisti Laurin haastattelu paljastaa vain "implisiittisesti" alistavan kuvan "homogeenisesti

valkoisesta Suomesta, jonne muuttajat" ovat haastatellulle "'*vastatulleita*' (*newcomers*)".[196]

Vasta kun viimeisin haastateltu, hijabia käyttävä nuori nainen selittää, etteivät vaikkapa antirasistiset anarkistit ymmärrä islamin uskoa tai muslimien rodullistamista ja valittelee sitä, että muslimien itsensä on selitettävä asioiden oikea laita, ylletään tutkijan mukaan aitoon valkoisuusnormatiivisuuden purkamisyritykseen. On siis lopulta saavuttu valkoisuusnormin potentiaalisen "horjuttamisen" mahdollisuuden äärelle.

Seikkulan analyysista voi kysyä: Miksi islaminuskoisen kuuluu ihmetellä sitä, että hänen on informoitava kantasuomalaisia omasta kulttuuristaan? Kantasuomalaiset ateistit joutuvat usein selittämään vakaumustaan toisille suomalaisille ihan vain siksi, että asuvat valtaosin evankelisluterilaista kristinuskoa tunnustavassa Suomessa.

Transnainen Jade Nyström ei selvästikään ymmärrä seikkulalaista intersektionaalisuutta, koska näkee keskustelun pääongelmaksi sen, että transsukupuolisuudesta "tietämättömät eivät uskalla kysyä asioista, koska siitä loukkaannutaan".[197]

En itse lainkaan vaivaannu siitä, että suomalaisten Venäjä-tutkijoiden käsitys Yhdysvalloista tapaa mielestäni olla naiivi ja perustuvan katteettomiin oletuksiin siitä, että amerikkalaiset ajattelisivat keskimäärin samoin kuin suomalaiset. Ei heillä ole ollut aikaa selvittää USA:n kulttuurisia erityispiirteitä. Yhdysvaltain tutkijana minun tehtäväni on tarjota tästä aiheesta tietoutta.

Tärkein kysymys kuuluu kuitenkin seuraavasti: Ymmärtävätkö niin kutsutut kantasuomalaiset tai maahanmuuttajataustaiset suomalaiset maatamme ja sen ihmisiä lainkaan osana länsimaista kulttuuripiiriä?

Vuoden 2023 ylioppilaskirjoitusten erääseen historiaosuuden kysymykseen lainattiin kääntämääni Yhdysvaltain itsenäisyysjulistusta ihmisten synnynnäisestä tasa-arvoisuudesta ja oikeuksista "elämään, vapauteen ja onnen tavoitteluun". Somessa näkemässäni historianopettajien palautteessa kysymystä pidettiin huonosti valittuna, koska tällaisia, nimenomaisesti länsimaisen ajattelun perusteita ei kuulemma käydä läpi lukion historian 1.–3. kursseilla, vaan vasta 4. kurssilla. Viimeistä kurssia kuulemma harvat lukiolaiset ehtivät koskaan suorittaa. Ei liene ihme, että pitämälläni USA:n historian ja kulttuurin kurssilla noin viisitoista kulttuurintutkimuksen opiskelijaa ei osannut vastata edes kysymykseen siitä, mitä tarkoitetaan yksikamarisella kansanedustuslaitoksella kaksikamariseen verrattuna.

Miten korkealla akateemisessa norsunluutornissa valkoisuustutkijat istuskelevat – vieläpä pystymättä selittämään edes tutkimustensa keskeisimpiä käsitteitä, kuten mistä varsinaisesti olisi peräisin tuo mystinen ”valkoisuusnormatiivisuus” (ei siis länsimaisen kulttuurin peruskäsitys yksilöllisistä ihmisoikeuksista) ja siitä kehkeytyvät hierarkkiset rakenteet?

Uuden rotuajattelun perusväittämäksi jää vain, että länsimainen poliittinen ja taloudellinen valtaeliitti on historiallisesti ja yhä tänä päivänä pääosin valkoista. Tätä ei kukaan ole missään kiistänyt. Uutta on se, että tämän seikan väitetään sellaisenaan todistavan kaikkien valkoihoisten ihmisten asenteista muunvärisiä ihmisiä kohtaan. Väite on absurdi. Se perustuu valtatutkimuksen kaikkien perusprinsiippien ohittamiseen.

Valtaa on monenlaista, vaikka se aina määriteltäisiinkin jonkun henkilön tai ihmisryhmän ylivallaksi jonkin toisen henkilön, ihmisryhmän tai asian (kuten luonto) suhteen. Kuten aiemmin on osoitettu, ylivaltakin on vain valtaa ja aina aika- ja paikkasidonnaista sekä vähintäänkin potentiaalisesti kiistanalaista, olipa kyse monipuoluehallituksen keskinäisistä kiistoista tai kompromisseista anopin kanssa.

Länsimainen demokratia on erikseen luotu vallasta neuvottelemiseen, vieläpä niin, että toistuvien vaalien vuoksi valtaeliitti joutuu neuvottelemaan vallasta koko ajan myös keskenään. Vain niitä poliittiselle järjestelmällemme ja ihmisten arkielämälle harvinaisia tilanteita varten, jolloin valtasuhde ei ole ollenkaan neuvoteltavissa, on väkivallan monopoli uskottu julkisesti toimiville poliisiviranomaisille ja puolustusvoimille. Myös niiden toimintaa ohjeistaa aina viime kädessä demokraattisesti valittu valtiojohto.

Onko intersektionaalisen tutkimuksen kummallisissa tutkimustuloksissa kysymys tietämättömyydestä koskien länsimaisen kulttuurin perusarvoja, tahallisesta hyvinvointiyhteiskunnan toimintaperiaatteiden väärinymmärtämisestä vai siitä, että peitellään omaa vallankumouksellista, antiliberalistista agendaa, jää arvoitukseksi. Jos kyse on aidosti jostakin antikapitalistisesta agendasta, sellaisesta en ole nähnyt yhdenkään intersektionaalista ajattelua edustavan tutkijan avoimesti puhuvan. Pohditaan seuraavaksi länsimaisen kapitalismin ja liberaalin maailmankuvan historiaa, josta meille on jäänyt aateperinnöksi monikulttuurisuuden ihanne, ei suinkaan rasismi.

LÄNSIMAIDEN IMPERIALISTINEN MENNEISYYS

Tutkijat Janne Lahti ja Rinna Kullaa esittelivät *Historiallisen aikakauskirjan* teemanumerossa vuonna 2020 muodikasta kolonialismitutkimusta. Heidän

johdantonsa aiheeseen on monipuolinen, sillä myös esimerkiksi japanilaisten imperialismi nostetaan validina tutkimusaiheena esiin. Jostain syystä Lahti ja Kullaa kuitenkin aloittavat kolonialismitutkimuksen esittelyn professori Spivakin teesillä länsimaisen hegemonian ongelmasta kaikessa tutkimukseksi nimitetyssä:

> Gayatri Chakravorty Spivak kertoo kolonialismin jälkeistä historian tulkintaa oleellisesti muuttaneessa esseessään ”Can the Subaltern Speak?”, miten ajattelu, joka on peräisin länsimaista, on pyrkinyt perimmiltään säilyttämään lännen hegemonian. ... Spivakin vuonna 1988 esittämä argumentti kiteytyi ajatukseen siitä, miten vuosikymmeniä kolonialismin loppumisen jälkeen suuri osa akateemisista tutkijoista otti edelleen lähtökohdakseen länsimaisen kulttuurin ja ajattelun arvioidessaan kolonialismin jälkeistä maailmaa.[198]

Mitä tästä lainauksesta kuuluu kriittisen tutkijan kysyä? Kuuluu kysyä, miten olisi mahdollista, että länsimainen ”akateeminen tutkija” ei ottaisi ”lähtökohdakseen länsimaisen” kulttuurin arvomaailmaa ja ajattelua arvioidessaan ”kolonialismin jälkeistä maailmaa”? Millaiseksi ylikulttuuriseksi ihmeolioksi tutkijat kolonialismitutkijan kuvittelevat?

Spivakin esseen pelkästä nimestä, jossa kysytään, voiko alistettu puhua, voi esittää seuraavia kysymyksiä: Eikö länsimainen kulttuuri salli alistetun puhuvan? Onko moderni ihmisoikeusajattelu Spivakin mukaan kenties jonkin ei-länsimaisen kulttuuripiirin kehittämä innovaatio? Onko länsimainen kulttuuri alistettujen sortamisessa jotenkin erityisen julma muihin kulttuureihin verrattuna? Jos on, miksi juuri länsimaihin on maahanmuuttajien taholta tunkua? Eikö kolonialismitutkimusta tehdä kuitenkin enimmiltään juuri länsimaisissa yliopistoissa?

Tällaisia kysymyksiä artikkelin toiselta kirjottajalta tiedusteltuani tämä totesi, ettei itse ole Spivakin ajattelun kannattaja. Miksi tällaista kantaa ei voi avoimesti myöntää itse artikkelissa, jossa tutkimusperinnettä oli tarkoitus selittää? Tärkein kysymys on edelleen: Ymmärrämmekö edes tutkijoina omaa, länsimaista kulttuuriamme vain yhtenä monista näkökulmista tähän ihmisen maailmaan?

Intersektionaalinen näkökulma historiaan todistaa, että historiasta voi niin sanotusti ”oppia” aivan mitä tahansa, kun näkökulma rajautuu kyllin kapeasti. Ammattimaisen historiantutkimuksen perinteestä katsoen intersektionaalinen asetelma valkoisesta ylivallasta länsimaisen historian kantavana teemana on täysin irrelevantti.

Ylivaltaa on ollut vuosisatojen ajan kovin monenlaista, alkaen vaikkapa Suomessa 1900-luvun vaihteeseen asti ylläpidetystä säätyvallasta. Kun Suomessa tehtiin torpankontrahteja 1890-luvulla, niissä tapasi olla selkeät määräykset vain maanomistajan luvalla erikseen sallitusta metsästyksestä, kalastuksesta, metsänkäytöstä ja jopa vieraiden kestitsemisestä torpalla. Samoin kontrahteihin kirjattiin määräyksiä siitä, että (ihonväriltään vitivalkoisen) torpparin ja hänen perheensä kuului pitää itsensä ”selvänä, uskollisena, nöyränä ja kuuliaisena” kartanonisännälleen.[199]

Kuinka ”toiseutettu” torppari kenties oli, on tulkintakysymys, jota pohtiessa on määriteltävä, mitä tällainen toiseuttaminen sääty-yhteiskunnan oloissa milloinkin ja kenellekin tarkoitti. Sellaisenaan toiseuttaminen ei välttämättä ole negatiivista tai positiivista. Kielemmekin perustuu asioiden erottamiseen toisistaan.

Rotuteoreetikoiden perustava analyyttinen virhe syntyy käsityksestä, että koska imperialismin luonut kapitalistinen talouseliitti sattui olemaan euroamerikkalaista valkoista eliittiä, itse valta olisi modernissa maailmassamme valkoista väriltään. Teoria ei ole aidosti kiinnostunut vallasta ja valtasuhteista, vaan ainoastaan ”rodullistetuista valtasuhteista”.[200]

Valtakäsitteen käsitteellisen rodullistamisen jälkeen ei jää analysoitavaksi yhteiskunnallisia valtasuhteita tai yhteiskuntarakenteita, koska on vain ”valkoista ylivaltaa” ja sen tuottamaa rasismia. Koska kapitalismia (joka toki riistää kaikkia, joita se voi) on ollut jokseenkin mahdotonta selittää roturajoja noudattavaksi riistojärjestelmäksi, on päädytty yhdentekevän dogmaattisiin julistuksiin, että globaali talousjärjestelmäkin on olemukseltaan rasistinen.[201]

Vaatimus rodullistamisen tuomisesta yhteiskuntatutkimuksen ja -keskustelun keskiöön perustuu kummallisesti vinoutuneeseen käsitykseen koko kulttuurimme historiallisista lähtökohdista. Länsimaisen kolonisaation historia on toki läpikotaisin rasistinen. Tämä on tiedetty vuosikymmeniä. Sen toistaminen nuorten kolonialismitutkijoiden ikään kuin uusina tutkimustuloksina ei tuota mitään uutta informaatiota kenellekään, joka on 1700-luvun tai 1800-luvun kolonialismiin, orjakauppaan tai rotuerottelujärjestelmien syntyyn vanhan tutkimuksen pohjalta perehtynyt.

Erityisen silmiinpistävää intersektionaalisen tutkimusotteen omaksuneiden tutkijoiden teksteissä on, että länsimaisesta aatehistoriasta ei välitetä erotella keskiaikaa varhaismodernista, sitä valistusajasta tai valistusaikaa teollistumisen kaudesta tai teollistumista jälkiteollisesta yhteiskuntakehityksestä. Sama pätee empiirisen tiedekäsityksen kehitykseen. Historiaa, antropologiaa, tähtitiedettä,

fenomenologiaa, hermeneutiikkaa, sosiologiaa tai genetiikkaa ei hahmoteta jatkuvasti kehittyneinä ja aitoja muutoksia kokeneina tutkimusaloina. Varsinkin valistusajan käsityksiä tai 1900-luvun vaihteen filosofiaa ja sosiologiaa kritisoidaan intersektionaalisessa tutkimuksessa jatkuvasti ikään kuin nykyisenä länsimaisena ajatteluna.[202]

Jopa imperialismin kultakaudella niin kutsutulla valkoisella ylivallalla oli monet kasvot. 1900-luvun alun Yhdysvalloissa naisten äänioikeutta vaatineita vitivalkoisia naisaktivisteja oli vankilassa syömälakossa ja pakkoruokinnassa. Samoin järjestäytymisoikeuttaan vaatineita valkoisia ammattiyhdistysaktiiveja surmattiin sadoittain lakoissa, joita usein murskattiin liittovaltion joukkojen tuella. Tämän niin kutsutun valkoisen ylivallan eri tavoin ”toiseuttamia” olivat etnisten vähemmistöjen ohella kaikki alkuperäiskansat, kaikki maatalous- ja teollisuustyöläiset, kaikki naiset ja kaikki sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt.

Historia kertoo muutoksista. Jos muutoksen merkityksestä ei ole kiinnostunut, ei ajattele historiallisesti. Ylihistoriallisesti käytetty valkoisen ylivallan käsite on historiallisesti ajatellen merkityksetön. Mitä tarkoitetaan ylihistoriallisella?

Kolonialismi-termiäkin käytetään nykyään ylihistoriallisesti, ikään kuin se itsessään selittäisi mistään mitään. Ei antiikin kreikkalaisten kolonioilla Italian eteläosissa ollut mitään tekemistä 1600-luvun Pohjois-Amerikan englantilaisten kolonioiden kanssa. Samalla tavoin on epäanalyyttistä puhua vaikkapa ”suomalaiskolonialismista” yleiskäsitteenä, jonka alla pohditaan yhtä lailla saamelaisten kohtelua 1920-luvun Suomessa kuin UPM:n Uruguayn paperitehdashanketta kanssa 2020-luvulla – ikään kuin näitä ilmiöitä yhdistäisi jokin mystisesti itsestään selvä historiallinen jatkumo vain siksi, että kolonialismi terminä jotenkin saattaa niihin sopia. Kun puhutaan ylisukupolvisesta historiallisesta vastuusta, on syytä muistaa sekin, että esimerkiksi Suomessa noin 70 prosenttia väestöstä oli vailla minkäänlaista äänioikeutta vuoteen 1906 asti.

Jopa Napoleonia näkee siteerattavan erityisenä ”valkoisen ylivallan ikonina”. Tällä perusteella muuan amerikkalainen professori taannoin paheksui keisarille ranskalaisissa museoissa omistettua teemavuotta – samalla sekoittaen henkilöpalvonnan historiallisen merkityksen tutkimukseen.[203] Keskeisenä todisteena Napoleonin ”valkoisesta” ylivalta-ajattelusta kyseinen professori esitti Haitin (Saint Domingue) vallankumoussotien kansanmurhan kaltaisissa oloissa kuollutta, väitetysti peräti 100 000 haitilaista.

Asiantuntijoille jäänee mysteeriksi, miksi ranskalaiset (englantilaisten yritettyä samaa) olisivat valloitussodassaan pyrkineet tuhoamaan

(orja)työvoimaresurssin, jonka turvaamiseksi sotaa kävivät. Jos haitilaisten (todennäköisesti liioiteltua) uhrilukua vertaa ajan eurooppalaisten kesken käytyjen sotien kuolonuhrien määrään, Napoleonin varsinaiset ylivaltapyrkimykset asettuvat jonkin aivan muun kuin ihonväriperusteisen ylivaltakäsitteen alle. Napoleonin sodissa pelkästään ranskalaisten kaatuneiden määrä on arvioitu noin 700 000 hengen suuruusluokkaan.[204]

Imperialismin, rotutieteen ja eugeniikan synnyn kultakaudella, 1900-luvun vaihteessa Yhdysvaltain presidentti Theodore Rooseveltille oli selvää, että esimerkiksi Afrikkaa koskien ”edistys ja kehitys tällaisessa uudessa maanosassa ovat täysin riippuvaisia valkoisten mestarillisesta johtajuudesta”.[205] Mutta kun presidentti kutsui maan tunnetuimman mustien asiain puolestapuhujan, Booker T. Washingtonin illalliselle valkoiseen taloon, hän aiheutti skandaalin laillistettuun rotuerotteluun vastikään siirtyneissä etelävaltioissa.

Etelä-Carolinan senaattori Ben Tillman totesi julkisesti, että ”Presidentin tapa viihdyttää tätä nekrua [*nigger*] pakottaa meidät tappamaan tuhat nekrua etelässä ennen kuin ne jälleen oppivat oman paikkansa”.[206] Jos näiden kahden aikansa ”valkoisen ylivallan” edustajan näkemyksissä ei näe eroa, ei eroa voi nähdä myöskään vuosisatoja hyödynnetyn orjainstituution ja natsien 1940-luvulla toimittaman juutalaisten kansanmurhan välillä. Vain erojen näkeminen mahdollistaa analyyttisen ajattelun myös historiallisia muutoksia selvitettäessä.

Ajatus, että taloudellisesti tai sosiaalisesti syrjityt etniset vähemmistöt olisivat tänään jonkin ylihistoriallisen, erityisesti ”valkoisen” ylivallan avuttomia uhreja, ei perustu historialliseen ajatteluun. Poliittinen demokratiamme ei ole sekään valistusajan ajattelijoiden ansiota tai syytä, sitä on kehitetty ja muutettu jo kahdensadan vuoden ajan heidän jälkeensäkin. Tämä on syy siihen, ettei sellaisia yleiskäsitteitä kuin rasismi, demokratia tai kolonialismi (saati sitten ”valkoinen ylivalta”) voi historiallisesti käsittää yksioikoisina jatkumoina.

Totta on, että imperialistinen, länsimainen eliitti oli valkoista, kapitalistista ja rasistista. Sorrettavaksi sille kuitenkin kelpasivat aivan kaiken väriset ihmiset. Maailmanhistoriasta ei löydy sellaista pigmenttiä, joka olisi aina ja kaikkialla edes orjuuttamiselta suojannut. Kuningatar Elisabet I:n kaapparit tiettävästi vapauttivat 1500-luvun lopulla espanjalaisista kaleereista niin ranskalaisia, saksalaisia kuin turkkilaisiakin kaleeriorjia.[207]

Varhaismodernin länsimaisen kauppakapitalismin ja imperialismin syntyajan tärkein innovaatio eivät olleet uudelleen keksitty rasismi tai tuntemattomien vierastaminen (molempia on esiintynyt aina) eivätkä edes teknisesti parantuneet purjealukset. Uutta oli ymmärrys siitä, miten kansainvälistä kauppaa ja

sodankäyntiä saattoi rahoittaa eurooppalaisen pankki- ja yritystoiminnan kehityksen myötä 1600-luvulla.

Kauppakapitalismi ei syntynyt Euroopan historian modernilla, vaan esimodernilla aikakaudella. Ajan patriarkaalisessa sääty-yhteiskunnassa kaikki oli kiellettyä, mikä ei ollut kuninkaan, aatelisen tai miespuolisen perheenpään erikseen sallimaa. Tästä ajattelumallista termi privilegio eli erioikeus oli vakiintunut länsimaiseen ajatteluun.

Vasta länsimainen valistusajattelu ja Yhdysvaltojen (1776) ja Ranskan (1789) vallankumoukset synnyttivät ihmisoikeusajattelun sekä kansanvallan ja empiirisen tutkimuksen ihanteet. Pitkälti juuri niiden pohjalta yhä umpirasistinen länsimainen kulttuuripiiri aikanaan siirtyi kauppakapitalismista teollisuuskapitalismiin ja muunsi varhaisen siirtokuntajärjestelmänsä imperialistiseksi maailmanjärjestykseksi.

Länsimaisen kapitalismin ja varhaisen imperialismin keskinäiset yhteydet ja vaikutukset nykymaailmaan selittyvät paljon yksinkertaisemmin perinteisen historiankirjoituksen kuin valkoisuusparadigman kautta. Kapitalismin syntyyn tarvittiin eurooppalaisten kaupunkien erioikeudet ja työn eriytyminen perhepiiristä, mutta erityisesti katolisen kirkon ja italialaisten kauppatasavaltojen ainutlaatuiset, perinteisistä sukulaisuussiteistä irtautuneet kansainväliseen sijoitustoimintaan keskittyneet talousinstituutiot kaksinkertaisine kirjanpitoineen ja pitkän aikavälin tuotto-odotuksineen.[208]

Niiden ohella eurooppalaisen imperialismin synnyn mahdollistivat kehittynyt yliopistolaitos ja valtiobyrokratia. Valistuksen myötä syntyi länsimainen, empiirinen tieteellinen ajattelu, jota sekularisoituva yliopistolaitos ylläpiti ja kehitti lopulta sellaisina erillisinä tieteenaloina, kuten historia, teologia, lääketiede, kasvi- ja eläinoppi, fysiikka sekä lukuisat muut modernit, nimenomaisesti metodologisesti eriytyneet tieteenalat.

Yhtä tärkeitä olivat tieteellisen ajattelun inspiroimat teknologinen kehitys ja teollistuminen. Niiden kehityksen varmistivat uudet, keskittyneet valtiomahdit ja niiden jatkuvasti tehostuva valtiobyrokratia – ja aivan erityisesti niiden pysyvästi järjestäytynyt monopolistinen väkivaltakoneisto poliisivoimina (sisäisten uhkien ehkäisyyn) ja asevoimina (ulkoisten uhkien varalta).

Tieteellisteknisen länsimaisen kehityksen historiallisia hedelmiä ovat vaikkapa junan, auton ja lentokoneen keksiminen, radioaaltojen tuntemus, röntgensäteen löytäminen, moderni ydinteknologia, bakteerien ja virusten tuntemus, geeniteknologia, nykyaikainen lääketeollisuus, kemianteollisuus,

vuoriteollisuus, energiateollisuus sekä tietotekniikka – eli kaikki se, minkä varassa nykyajan ihminen elämäänsä elää.

Tämän hirmuisen länsimaisen ”valkoisen ylivallan” synnyn myötä, 1500-luvun alusta alkaen, maapallon väkiluku on noin 15-kertaistunut ja ihmisten keskimääräinen elinikä noussut vuosikymmenillä. Samoin on varallisuus henkeä kohti kymmenkertaistunut, länsimaissa monikymmenkertaistunut.[209] Suomen ja Yhdysvaltain viime vuosikymmenien palkkakehitystä ja muita kansantuotelukuja vertailemalla paljastuu myös, että kapitalismin luomaa vaurautta voi laajalti jakaa tai jättää lähes tyystin jakamatta.

Koko 1800-luvun pahamaineinen rotutiede oli näihin historiallisiin kehityslinjoihin nähden marginaalinen ilmiö. Sen marginaalisuus ei johtunut valkoisen miehen hyväntahtoisuudesta. Se johtui länsimaisen valtaeliitin ainaisesta itsekeskeisyydestä suhteessa kaikkiin muihin ihmisryhmiin.

Eurooppalaisen nationalismin 1800-lukulaisella kukoistuskaudella pohdittiin kansallisina menestystekijöinä paljon laajemmin yhteiskuntarakenteita kuin ihmisten kallonmuotoja, ruumiinrakennetta tai pigmenttiä. Rotututkimus ilmaantui Suomeenkin käytännössä vasta 1900-luvun alussa ja jäi varsin lyhytaikaiseksi akateemisen harrastuneisuuden ilmiöksi.[210] Säätyläistö kiinnostui siitä vasta, kun suomalainen köyhälistö oli nationalismin hengessä todistettava erityisellä tavalla entisten kartanonisäntiensä kaltaisiksi verenperinnöltään.

Kolonialistinen, länsimainen eliitti ei ollut kiinnostunut valkoisuudestaan. Se oli kiinnostunut varallisuudestaan. Sen kasvattamiseksi valloitussotia käytiin ja valtarakenteita organisoitiin. Kun seitsenvuotisessa sodassa (1756–1763) selviteltiin Länsi-Euroopan kokoisen Louisianan alueen omistusoloja Ranskan ja Ison-Britannian siirtomaavaltojen välillä, kenellekään ei tullut edes mieleen kysyä alkuperäiskansojen kantaa asiaan. Heidän kanssaan omistussuhteet selviteltiin jälkikäteen eurooppalaisittain katsoen varsin pienimuotoisilla intiaanisodilla.

Orjajärjestelmä syntyi uuden mantereen työvoimapulasta kroonisesti kärsineisiin kolonioihin 1600-luvulla työvoimajärjestelynä, ei afrikkalaisperäisten ihmisten sortamista varten. Kuten länsimaisissa sääty-yhteiskunnissa, yhä teollisen vallankumouksen alussa niin maataloustyöläiset, palveluskuntaan kuuluvat kuin orjaväestö olivat eliitille kiinnostavia ihmisiä vain työvoimana.

Teollisen vallankumouksen myötä myös säätyvaltaisessa Suomessa vitivalkoisia lapsia oli tuhansittain raskaissa tehdastöissä. Näin oli huolimatta vuoden 1868 elinkeinolaista, joka kielsi alle 12-vuotiaiden työssäolon. Kuten Veijo Meri kertoo: ”Alle 12-vuotiaita sai silti ottaa työhön, mutta vain asianomaisen luvalla. Kukaan ei tiennyt, kenen tehtävä tuo luvan antaminen oli.

Lasten vanhemmat antoivat sen jo silloin, kun tyrkyttivät lastaan tehtaaseen".[211] Yhdysvaltain korkein oikeus vastusti lapsityövoiman kieltäviä lakihankkeita vielä 1920-luvulla.

Länsimainen sääty-yhteiskunta ei väistynyt itsestään, vaan hitaan ja pitkällisen demokratiakehityksen myötä. Kun Pohjois-Amerikan siirtokuntiin luotiin omia yhteiskuntarakenteita, esimerkiksi Carolinan perustuslakiehdotuksessa (1669) todettiin eksplisiittisesti, että maatyöläiset (*leet-men*) kuuluisivat siirtokunnassa tähän säätyyn perinnöllisesti.[212] Tämä selittää pitkälti sitä, miksi myös afrikkalaisten orjuudesta tehtiin siirtokunnissa niin nopeasti perinnöllinen instituutio.

Jo 1700-luvun amerikkalaisissa orjanomistajissa oli ollut monia, jotka halusivat vapauttaa orjansa ja perustaa vaikkapa Haitista Yhdysvaltojen suojelema, mustien itsensä hallinnoima protektoraatti. Erirotuiset saisivat omana kansakuntanaan osoittaa oman sivistyskehityksensä potentiaalin. Vielä 1900-luvun vaihteen kiihkeimmät imperialistit saarnasivat innoissaan ajatusta viedä länsimaista sivistyskehitystä siirtomaihin kapitalismin ja kristinuskon ilosanoman myötä. Vastavoimaksi kaikelle tälle länsimaissa syntyi paitsi laaja imperialismin vastainen liike myös sosialismin aate.

Tämä varsin aikaansaava – vaikkakin rasistinen ja sääty- sekä sittemmin luokkatietoinen, mutta pohjimmiltaan erityisesti rahanahne – länsimainen eliitti luopui jo 1800-luvulla omaehtoisesti orjakaupasta ja orjuusinstituutiosta. Orjat ja muin tavoin alistetut kansanryhmät, mukaan lukien monet alkuperäiskansat, olivat toki olleet jo vuosisatoja mukana rakentamassa modernia maailmanjärjestystä, vaikkakin vain länsimaisten standardien mukaiseksi. Kysymys kuuluukin: Kokeeko joku (oikein tai väärin) rodullistettu suomalainen ehkä tänään elävänsä jossain muussa kuin länsimaisessa kulttuuripiirissä?

Jos on aidosti kiinnostunut siitä, minkälaiset historialliset kehityslinjat ovat meistä tehneet länsimaisia tai mikä länsimaisissa kulttuureissa on kulttuurihistoriallisesti samanlaista, kannattaa aloittaa vaikkapa Max Weberin sivilisaatiohistorian pohdinnoista tai tutustua Ernest Gellnerin nationalismitutkimuksiin. Kuten Gellner oivaltavasti osoittaa, vasta teollistuminen loi modernin valtiorakenteen kansallisvaltioina, jollaisena Suomikin tunnetaan. Mihin varsinaista kansallistunnetta ja kansallisvaltiota tarvittiin, kun sellaisia alkoi 1800-luvulla äkkiä syntyä ympäri Eurooppaa?

Gellnerin vastaus on yksinkertainen. Moderni teollisuuskapitalismi vaati tuhoamaan eurooppalaiset paikalliset kansankulttuurit sille itselleen hyödyllisemmän nationalismin tieltä. Vanhaa hovieliittiä, sotilaseliittiä ja

hallintoeliittiä eivät alempien kansankerrosten tapakulttuuri, ajattelu tai niiden maatalousvaltainen elämäntapa olleet koskaan aiemmin kiinnostaneet kuin sen suhteen, kuinka paljon rahvasta saattoi verottaa.

Nationalismi mahdollistui, kun paikalliskulttuureihinsa kiinnittynyt rahvas raahattiin vanhoilta perintö- ja vuokramailtaan uusien teollisuuskeskuksien työvoimaksi. Sekä uudenuutukainen kansallistunne että kansallinen kulttuuri olivat vanhan kulttuuri- ja talouseliitin luomuksia. Gellner toteaa tämän suorasukaisesti: ”nationalismi on perimmältään korkeakulttuurin asettamista yhteiskunnan” järjestäväksi periaatteeksi aiempien paikallisten kansankulttuurien tilalle.[213]

Syntyivät eliitin erilaisista paikallismurteista sattumanvaraisesti lainasanoittama kirjakieli, nuorisoseuraliike, näytelmä- ja urheiluseurat, kansantanssit ja kansallispuvut. Kuten Gellner sanoo, 1800-luvun ”nationalistinen prosessi on käänteinen” omalle sanomalleen. Se puhui jatkuvasti erityisestä talonpoikaiskulttuuristaan, jonka se oli enimmiltään itse keksinyt ja jota se tosiasiassa muokkasi kiireellä urbaaniksi yhtenäiskulttuuriksi teollisen vallankumouksen tarpeisiin.[214]

Ennen kaikkea tarvittiin akateemisesti ohjattu ja valvottu alkeiskoululaitos, jotta koko yhteiskunta saatiin vastaamaan uuden tuotantotalouden ”byrokraattisen ja teknologisen kommunikaation tarpeisiin”.[215] Kuten Gellner teroittaa, koulutus ei modernissa yhteiskunnassa tyypillisesti ole erikoistumiskoulutusta, vaan nimenomaan geneeristä, yleisiä kommunikaatio- ja laskutaitojen harjoittamista. Hän toteaakin, että juuri ”tässä suhteessa moderni yhteiskunta on kuin armeija, vain vielä kurinalaisempi”.[216]

Modernin tuotantotalouden oleellisin vaatimus yksilön kannalta oli hänen kykynsä ammatinvaihdokseen, minkä erityisesti yhteinen peruskoulutus mahdollisti. Juuri koulussa myös kansallistunne voitiin lukutaidottomalle ja uudistuksista usein vähät välittävälle maalaisrahvaalle opettaa. Koululaisten tehtävä oli opettaa Maamme-laulu vanhemmilleenkin.

Muutoksia toki vastustettiin. Snellmanilla oli *Saima*-lehtensä kanssa täysi työ saada talonpojat ja maatyöläiset kiinnostumaan uusista viljelymenetelmistä, saati sitten uusista, ulkomailta tuoduista viljelylajikkeista tai porsas- ja lehmäroduista, joita kapitalistisen maataloustuotannon kasvu edellytti. Tutkija Hannu Simola vahvistaa, että ”kun kansakouluja 1800-luvun lopulla alettiin perustaa aiempaa laajemmin, kansan suuri enemmistö – talonpojat ja rahvas – piti kansakoulua lähinnä uutena taloudellisena rasituksena ja vastusti hanketta voimakkaasti”.[217]

Missä korkeakulttuuria ei ollut valmiina, Gellner toteaa, siellä aivan erilaisista kansankulttuureista tietoisesti luotiin sellainen. Ilmiöitä tavattiin kutsua ”kansalliseksi heräämiseksi”.[218] Juuri tähän prosessiin tarvittiin suomalaista korkeakulttuuriksi muutettua kansanrunoutta (Lönnrot), historiallista runoutta (Runeberg), kansallisen heräämisen intellektuellia (Snellman), kansakoululaitosta normaalikouluineen (Cygnaeus) sekä kansallisen heräämisen poliittista johtajaa (Yrjö-Koskinen).

Pian uuden, uljaan kansalliskulttuurin luojina voitiin juhlistaa kansalliskirjailijaa (Kivi), kansallissäveltäjää (Sibelius), kansallisen sielunmaiseman tulkkia (Leino), kansallismaalaria (Gallen-Kallela) ja kansainvälisen tason kotimaista arkkitehtia (Saarinen). Gellnerin mainitsemia kansallisia laulelmia nuorten yhteisnuotioilla laulettaviksi löytyi myös (kansalaislaulu ”Olet maamme armahin Suomenmaa”, 1883).

Amerikkalaista kansallistunnetta on lähestyttävä hieman eri näkökulmasta. He ovat aina pitäneet vallankumouksensa tasa-arvoisuusihanteita ja perustuslaillisia yksilönoikeuksia maailmanhistoriallisesti käänteentekevinä innovaatioina. Vasta kun amerikkalaiset olivat kahdesti maailmansodissa pelastaneet Euroopan yksinvaltaisen monarkismin ihanteilta ja oikeistodiktatuureilta, syntyi YK:n ihmisoikeusjulistus, joka pitkälti noudattelee Yhdysvaltain vallankumouksen tasa-arvoisuusihanteita. Julistuksen laatinutta komiteaa johti Eleanor Roosevelt.

Varsinaista nationalistista ajattelua sävytti Yhdysvalloissa kauan huoli siitä, yltääkö amerikkalainen tiede, taide ja kirjallisuus eurooppalaisen sivistyskehityksen tasolle. Kirjallisuudessa käänne koettiin 1830-luvun jälkeen, kun ensimmäiset maailmankirjallisuudeksi nousseet teokset ilmestyivät Hawthornelta, Melvilleltä, Thoreaulta ja Whitmanilta. Kuuluisa *Hiawatha*-runoelma (1855) puolestaan pyrki nostamaan intiaanikulttuurin ajan sivistyneistön kansankulttuurikäsityksiin sopivaksi matkien aikakautensa eurooppalaista kansanrunousmuotia.

Kuuluisin yhdysvaltalaista kansallista historiaa valottava historiateesi, niin kutsuttu rajaseututeoria (*Frontier*) tarjosi omanlaisensa selityksen amerikkalaiselle mielenmaisemalle. Se ei teorian luojan, historioitsija Frederick Jackson Turnerin, mukaan kehkeytynytkään brittiläisissä siirtokunnissa vaan vasta lännen erämaiden valloituksen myötä. Rajaseudun jatkuva siirtyminen lännemmäs lähes kahden vuosisadan ajan pakotti yhä uudet uudisraivaajien sukupolvet selviämään aina uusissa, karuissa luonnonolosuhteissa vain omin avuin ja vain omiin paikallisdemokratian perinteisiinsä luottaen. Syntyi moderni

amerikkalainen ihmisihanne yksilöstä oman onnensa seppänä. Turner oli vakuuttunut, että vasta amerikkalainen rajaseutuperinne vakiinnutti individualismin ja demokratian ihanteet länsimaisen ajattelun peruspilareina myös eurooppalaisessa ajattelussa.[219]

Lienee samantekevää vastustiko länsimainen talouseliitti työväen ammatillista järjestäytymistä koko teollisen vallankumouksen ajan individualismin nimissä vai pelkkää itsekkyyttään. Vasta toisen maailmansodan jälkeen länsimaissa yleisesti hyväksyttiin ammattiyhdistyspohjaiset palkkaneuvottelut työnantajien ja palkansaajien välillä. Vasta tuolloin Ranskassa hyväksyttiin eksoottinen ajatus naisten äänioikeudesta. Samoin sallittiin siirtomaiden vähittäinen itsenäistyminen. Tämä kaikki tapahtui länsimaisen eliitin pohtiessa lähinnä sitä, tuleeko siirtomaa-ajan jälkeisestä maailmanjärjestyksestä vapaakaupan ja markkinatalouden vai sosialistisen suunnitelmatalouden mukainen.

Kun teollistuneet länsimaat olivat selvitelleet keskinäiset välinsä kahdessa maailmansodassa, alkoi kylmän sodan aikakausi. Vasta 1960-luvulla tapahtui tämän säälimättömän ja sotaisan, vaikkakin nimenomaisesti länsimaisen ajattelun viimeisin kulttuurinen vallankumous. Tarvittiin laajaa sisäistä solidaarisuutta yksipuoluevaltaa ajavaa kansainvälistä kommunismia vastaan. Vuosisatoja sorretut etniset vähemmistöt oli integroitava länsimaiseen yhteiskuntaan tasa-arvoisina valtaväestön kanssa.

Edes 1960-luvun amerikkalainen kansalaisoikeusliike, vaikka siihen kuuluikin kommunisteja enemmän kuin Yhdysvalloissa nykyään välitetään muistaa, ei pyrkinyt vallankumoukseen kapitalistista talousjärjestelmää vastaan. Se pyrki integroimaan mustat ja muut etniset vähemmistöt kapitalistisen, liberaalin yhteiskuntakehityksen valtavirtaan täysivaltaisina amerikkalaisina. Ja toisin kuin kriittinen rotututkimus nykyisin, Martin Luther King Jr:n johtama 1960-luvun kansalaisoikeusliike sitoutui nimeonmaan värisokeuden periaatteen vahvistamiseen – ajatukseen, että pelkkä ihonväri ei saa olla yksilön onnellisuuden tae tai sen este.

VÄRISOKEUDEN PERIAATE JA IDENTITEETTITUTKIMUS

Tasa-arvon ihanteeseen jo 1700-luvulla sitoutunut länsimainen kulttuuri muutti siis 1960-luvulta lähtien kokonaan perinteellisen, rotujen lähtökohtaiseen erilaisuuteen pitkään pohjanneen ihmiskäsityksensä ja perusti sen ainoastaan oikeudellisen värisokeuden (*color blindness*) ja monikulttuurisuuden (*multiculturalism*) periaatteille.

Värisokeudella tarkoitetaan sitä yksinkertaista periaatetta, että kaiken värisiä ihmisiä kohdellaan kaikkialla oikeudellisesti ja sosiaalisesti tasa-arvoisina (*equality*). Monikulttuurisuuden ihanteella puolestaan tarkoitetaan periaatetta, että eri etnisillä ryhmillä ja vastakulttuurien edustajilla on ihmisoikeuksiensa lisäksi kulttuuriset oikeudet säilyttää ja muokata omaa erityistä kulttuuriaan, vaikkakin länsimaisen, värisokean oikeusjärjestyksen alaisina. Kumpikaan periaate ei (toisin kuin sosialismi) kiellä yksilöiden välistä jatkuvaa kilpailua, saati yksilön sosiaalisen nousun mahdollisuuksia.

Yhdenvertaisuudella (*equity*) tarkoitetaan yleensä periaatetta siitä, että tasa-arvon aidosta toteutumisesta huolehditaan erityisin syrjäytymistä ehkäisevin toimin.[220] Termi viittaa anglosaksisissa kulttuureissa myös perinteiseen käsitykseen oikeusajattelun kohtuullistamisperiaatteesta, jota varhaismodernissa luonnonoikeusajattelussa valvoi erityinen kirjoitetun lain tulkintaa kohtuullistava *equity court* -tuomioistuinjärjestelmä.

Leslie D. Gonzales Michiganin yliopiston opettajankoulutuslaitokselta selittää yhdenvertaisuusperiaatteen ja tasa-arvoisuuden eron näin: ”Yhdenvertaisuus (*equity*) eroaa tasa-arvosta siinä, että tasa-arvon periaate (*equality*) tarjoaa kaikille samat resurssit ja ratkaisut. Yhdenvertaisuus sen sijaan edellyttää, että johtavat tahot oppivat tunnistamaan ihmisten erilaiset tilanteet ja olosuhteet, erityisesti koskien rasismia, sukupuolisyrjintää, vammaisuutta ja sosiaaliluokkaa sekä tarjoavat heille tilannekohtaisesti informoitua tukea.”[221]

Muotoilu on intersektionaalisen tutkimusajattelun mukainen, mutta tosiasiallisesti siinä tehdään vain perinteinen erottelu tasa-arvon periaatteen ja varsinaisen tasa-arvopolitiikan välillä. Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustana on aina ollut kehittää tehokkaita ja tilannekohtaisia, aitoa tasa-arvoa tuottavia ja sitä ylläpitäviä yhteiskunnallisia rakenteita. Eikä pohjoismaissa ole koettu rasistista rotuerottelujärjestelmää koskaan.

Yhdysvaltalaisen poliittisen kulttuurin keskeisin vaikeus hahmottaa eurooppalaista yhteiskuntanäkemystä itsestään erilaisena johtuu siitä, että hyvinvointiyhteiskunta käsitetään siellä vain köyhäinavun yhteiskuntana, ei yhteisvastuun yhteiskuntana. Amerikkalainen termi ”*welfare*” viittaa sekin pelkkään köyhäinapuun. Tämän vuoksi ”*welfare society*” ymmärretään Atlantin takana yleensä pelkkänä sosialismin erityisversiona. Sosialismin puolestaan tiedetään perimmältään pyrkivän yksipuoluevaltaan.

Kylmän sodan aikana amerikkalaiset kävivät Korean sodan ja Vietnamin sodan estääkseen sosialistisen suunnitelmatalouden leviämistä maailmalla, eivät

vastustaakseen siirtomaiden itsenäistymistä. Sosialismin pelko johti siellä myös pahamaineisiin kommunistivainoihin 1940- ja 50-luvuilla.

Mitä tästä kaikesta intersektionaalinen tutkimusperinne meille kertoo? Ainakaan se ei korosta käsitteellistä tai historiallista lähestymistapaa länsimaisen kulttuurin tutkimuksessa. Sen sijaan intersektionaalisen valkoisuusparadigman juhlituin pedagogi, Robin DiAngelo, selitti jo vuonna 2006, että yhdysvaltalainen koululaitoskin on pelkkä erityisen valkoisuusajattelun propagandakoneisto.

Äkkiseltään luulisi, että länsimaisissa kouluissa kuuluukin opettaa, miten demokraattinen yhteiskunta ja kapitalistinen talousjärjestelmä ylipäätään on rakentunut, mitä sen perustana oleva tieteellisteknologinen ajattelu on sekä miten länsimaisilla, tiukasti kilpailluilla työmarkkinoilla olisi opiskelijoiden tarkoitus pärjätä nämä seikat tiedostaessaan. Näin ei kuulemma olekaan asian laita.

DiAngelon mukaan opettajat vain luulevat opettavansa länsimaista kulttuuria, mutta ”oikeasti” opettavat vallassa olevan valkoisen valtaväestön arvoja ja niihin elimellisesti liittyviä rasistisia asenteita ”tuottamalla valkoisuutta”.[222] Tähän erehdykseen opettajat syyllistyvät tietämättään. He eivät hahmota rodullistamisen väistämätöntä ja kaikkialla läsnä olevaa luonnetta. DiAngelon lopullisessa analyysissa he syyllistyvät muiden rodullistamiseen alitajuisesti, vaikka heidän pitäisi rodullistaa itsensä. Niinpä DiAngelo tarjoaa konsulttina valkoisille valmennusta löytää rasistinen minänsä, koska hän ”tietää” heillä kaikilla sellaisen olevan.[223]

Argumentti on vahva. DiAngelon logiikalla voi väittää mitä tahansa järkiperäistä argumenttia vain alitajuisten asenteidemme manifestaatioksi ja siten todistaa vaikkapa kaikki valkoiset muita ihmisiä luonnostaan syrjiviksi. Sinällään argumentin logiikka näyttää perustuvan ikivanhojen pseudopsykologisten näennäistotuuksien kaiken selittävään voimaan. Joskus ”tiesimme” koko naissukukunnan kärsivän peniskateudesta, kuten suuri taikuri Freud ”heikomman sukupuolen” toiseuden varsinaisen syyn ihmiskunnalle ”oli paljastanut”.

Jos valkoisuus on jotain alitajuista, ollaan mahdottoman tehtävän edessä. Alitajuinen on juuri sitä, mihin emme voi itse vaikuttaa. Jos kysymys on sosiaalisista konstruktioista, joita emme voi havaita, ennen kuin meidät niihin havahdutetaan (*woke*), on havahduttajan pystyttävä osoittamaan vahingollisen sosiaalisen konstruktion olemassaolo ja luonne. Tähän valkoisuusparadigma ei pysty. DiAngelon näkemyksiä ovat kriittisimmät kommentoijat pitäneet

antirasismiksi naamioituneena neorasismina, joka vain uudella tapaa infantilisoi afrikkalaisamerikkalaisia valkoisten amerikkalaisten silmissä.[224]

DiAngelon tapaisten pedagogien järkeilyä seuraten kanadalaiselle filosofi Charles Taylorille keskeinen autenttisen minäkuvan ihanne hukataan kokonaan.[225] Modernille identiteettitutkimukselle keskeisen Taylorin teesin mukaan monikulttuurisessa yhteiskunnassa pelkkä erilaisten ihmisten sietäminen ei riitä. On aidosti tunnustettava toistenkin henkilökohtaiset elämänarvot arvokkaiksi, vaikkei niihin kaikkiin itse sitoutuisikaan. Tässä on perusta, jolta musta mies voi arvostaa valkoista miestä tasaveroisena ihmisyksilönä tai hetero arvostaa homoa hänenä itsenään – yhtään vähättelemättä omaa seksuaalista identiteettiään.

Taylor tunnetusti puhui identiteetin muokkautumisesta kahtena erilaisena, koko eliniän jatkuvana dialogina: Ne ovat jokaisen kokema ulkoinen dialogi ympäröivän maailman kanssa ja sisäinen dialogi oman itsen kanssa aiheina kysymykset siitä, kuka olen ja miten muut minut näkevät. Tässä Taylor seuraa kuuluisaa psykologi Lev Vygotsky'a, joka argumentoi, että koko henkinen kehityksemme on yhtä lailla sosiaalista ja sisäistä kuin se on elinikäistä. Vygotsky'a pidetään myös sosiaalisen konstruktivismin yhtenä oppi-isänä.[226]

Tämän yksilöllisen identiteettidialogin tulos, eli parhaimmillaan autenttinen minäkuva, ei edellytä, että meidän on jaettava muiden ihmisten elämäntavat ja arvot, vaan sitä, että kukin tunnustaa toisenkin ihmisen elämäntavan arvokkaaksi. Keskustelua elämäntavoista ja arvoista käydään jatkuvasti, koska erilaisuus tuottaa myös intressiristiriitoja. Keskustelua vain on käytävä keskustelukumppaneita aidosti kunnioittaen.

Autenttisella minäkuvalla ei siis viitata ajatukseen, että vain yhdenlainen (vaikka kuinka tunnustuksellisesti monikulttuurinen) ihmisihanne olisi hyväksyttävä. Eikä se tarkoita, etteikö monikulttuurisuuden ihanteen käytänteistä pitäisi käydä avointa keskustelua. Mitään tästä nykyinen valkoisen ylivallan käsitteellä ratsastava uusi rotuoppi ei tunnusta. Se pyrkii tuhoamaan koko perinteisen identiteettitutkimuksen henkilökohtaiseen valinnanvapauteen pohjaavan paradigman.

Identiteettitutkimuksen kannalta keskeinen kysymys on tämä: Miten valkoisen henkilön kuuluisi rotuteoreetikoiden pejoratiivisesti määrittelemä valkoisuutensa ymmärtää? Onko yksilöllä oikeutta itse päättää, miten tärkeitä hänen ihonvärinsä, kansallisuutensa, ammattinsa, perhesiteensä, terveydentilansa, seksuaalisuutensa tai sukupuoliroolinsa hänen identiteetilleen varsinaisesti ovat?

Tätä lähtökohtaa ei voi sivuuttaa sivuuttamatta koko länsimaisen vapausajattelun ihmisoikeudellista perustaa. Miesten sarjassa urheileva, vasta 19-vuotias transnainen Jade Nyström esimerkiksi toteaa seuraavaa: ”Identiteettini ei rakennu sen ympärille, että olen transnainen. Olen kuitenkin paljon muutakin, olen korkeushyppääjä, olen ihminen. Se ei määritä minua ihmisenä.”[227]

Miten identiteettikeskustelua aiotaan länsimaisittain käydä vaikkapa sellaisissa luokkahuoneissa, joissa uusin pedagoginen ohje on erityisesti ”selventää, ettei tavoitteena ole 'värisokeus' (*clarify that the goal is not to be 'colorblind'*)”?[228] Mistä valkoista lasta aiotaan valistaa, kun tutkimuskirjallisuus kertoo etukäteisesti, että juuri hänen valkoinen identiteettinsä perustuu lähtökohtaisesti vähempiarvoisten toiseuttamiselle, mikä Guessin artikkelin analyysissa osoitettiin valkoisuusparadigman perusväittämäksi?

Aivan ilmeisesti valkoihoiselle ihmiselle on rakennettava valkoinen identiteetti, silloin kuin hän ei ole sellaisesta itse tietoinen. Itselläni ei ole sellaista identiteettiä. Tunnen myös niin kutsutusti värillisiä suomalaisia, jotka eivät ilmaise omaansa tai toisten ihonväriä kohtaan mitään kiinnostusta. Samoin tiedän ihmisiä, joiden hetero- tai homoseksuaalisuus ei ole heidän identiteetilleen mitenkään keskeinen seikka – vaikkapa heidän ammatti-identiteettinsä rinnalla. Itsekin toivon itseäni ajateltavan (ja joskus muisteltavan) historioitsijana, ei esivanhempieni syntien tai valkoisuuteni, saati sitten seksuaalisen orientaationi edustajana.

Tämän päivän länsimaissa vain pienenpieni julkirasistien joukko haaveilee paluusta maailmaan, josta länsivallat ovat tietoisesti ja julkisesti irtisanoutuneet yli puoli vuosisataa sitten. Äärioikeistolainen valkoisen ylivallan kannattaja pitäytyy länsimaisittain kauan sitten hylätyssä ihmiskäsityksessä, joka todistetusti perustui vääränlaisille oletuksille geeniperimämme vaikutuksista kykyihimme ja persoonallisuutemme. Julkirasisti on nykyaikaisen länsimaisen ajattelun ulkopuolinen kummajainen. Hänelle vastakkaista kummajaista edustaa uutta rodullistamisoppia saarnaava käänteisen rasismin papisto.

Marja Sannikan syksyllä 2021 kohua herättäneessä tv-keskustelussa woke-ajattelua puolustanut Renaz Ebrahimi totesi ohimennen, ettei ”käänteistä rasismia [ole] olemassa, se on kyllä tutkimuksellisesti monesti kumottu”. Omat (onneksi harvat) kokemukseni Yhdysvalloissa todistavat toisin. Tutkimukset, joissa käänteisen rasismin olemattomuus on todistettu, ovatkin järjestään hämmentävää luettavaa ottaen huomioon, että itse rodullistamisen idea on rasistinen. Sehän erityisesti vaatii kiinnittämään kanssaihmisessä ensimmäiseksi huomion tämän ihonväriin, ei tekoihin tai sanomisiin.[229]

Kriittisen rotuteorian kannattajat propagoivat avoimesti ajatusta, että ihmisten olisi hahmotettava omakuvansa ensisijaisesti ihonvärinsä mukaan. Tällaista ei ole ehdotettu sitten rotuerottelun purkamisen. Lisänä vanhaan rasismiin on oppi, että jokaisen on tunnustettava oma rodullistettu asemansa myös yhteiskunnallisena keskustelijana. Ei riitä, että toiset ”toiseuttavat” meitä, ainakin valkoisten ihmisten pitäisi itse ymmärtää ”toiseuttaa” itsensä.

Rasismia on kaikki ajattelu, jossa ihonväri määrittää keskustelukumppanisi aseman keskustelijana. Käänteistä rasismia on kaikki ajattelu, jossa näennäisesti valtaeliittiä edustava ihminen käsitetään etnisen ryhmänsä tai jonkin ideologisen ajattelun edustajaksi ennen kuin häneltä itseltään kysytään, mitä hän kokee edustavansa. Niin kutsutun kriittisen rotuteorian perusta on avoimen rasistinen.

TUTKIJAT KIELTÄMÄSSÄ SANOJA

Uudesta rotutieteestä on syytä keskustella, sillä kyseessä on tieteeksi naamioitu yritys muuttaa länsimaisen yhteiskuntakäsityksen perusteita rotuerottelun sallivaan suuntaan – olkoonkin, että rotuerottelua on tarkoitus vaihteeksi toteuttaa vähemmistöjä suosien.

Jo kesällä 2020 julkaistiin Yhdysvalloissa vetoomus sen johdosta, että kiihkeimmät antirasistit olivat alkaneet kiihtyvään tahtiin etsiä aatteen pettureita kulttuurivaikuttajien omista riveistä. Näin vetoomuksen kirjoittajat kuvasivat tilannetta 7.7. 2020 *Harper's Magazine* -julkaisussa:

> Päätoimittajia erotetaan kiistanalaisten kirjoitusten vuoksi, kirjoja vedetään pois väitetyn epäautenttisuuden vuoksi, journalisteja estetään kirjoittamasta tietyistä aiheista, professoreja asetetaan tutkittaviksi heidän luennoillaan esittämiensä kirjallisuuslainausten vuoksi, tutkija erotetaan hänen kierrätettyään vertaisarvioitua akateemista tutkimusta muiden luettavana ja eri organisaatioiden johtajia syrjäytetään joskus pelkkien kömmähdysten vuoksi.[230]

Oireellisesti vetoomuksen allekirjoittajina oli enimmäkseen eläkeikäisiä intellektuelleja, tutkijoita, kirjailijoita ja journalisteja. Heidän ei tarvinnut pelätä työpaikkansa menetystä. Allekirjoittajista löytyvät esimerkiksi Margaret Atwood, Noam Chomsky, Jeffrey Eugenides, Francis Fukuyama, Orlando Patterson, Salman Rushdie ja Gloria Steinem.

Sensuurimentaliteettia kohti mentiin myös tutkimuspiireissä. Yhdysvalloissa oli vuosina 2015–2020 professoreiden ja tutkijoiden ideologisista syistä tapahtunut maalittaminen kasvanut 28 todennetusta tapauksesta 120

tapaukseen vuosittain. Opiskelijajärjestöjen ja kollegojen vuosittain tekemät viralliset valitukset nousivat samaan aikaan viidestä tapauksesta 84 tapaukseen.[231]

Muuan tappouhkauksia saanut, rasistiksi leimattu etiikan juutalaisperäinen opettaja sai kuulla antirasistisilta opiskelijoilta Hitlerin juutalaispolitiikan hyvistä puolista ennen kuin yliopisto peruutti täysin aiheettomaksi osoitetun hyllytyksen. Syynä tutkintaan oli ollut se, että opettaja oli suorasukaisesti kieltäytynyt opiskelijan ehdotuksesta suosia afrikkalaisamerikkalaisia kurssitentin arvioinnissa näille rotusorron vuosisatoina aiheutettujen kollektiivisten traumojen vuoksi.[232]

Maan yliopistolaitoksen kokoon nähden tilastoituja ongelmatapauksia on harvakseltaan, mutta maalittamisella pyritäänkin pelotevaikutukseen. Minulle on useampikin suomalainen tutkijakollega ilmaissut ihailunsa ”rohkeudestani” kritisoida intersektionaalista ajattelua. Miten kriittinen keskustelu on voinut muuttua akateemisessa kulttuurissa erityistä rohkeutta vaativaksi?

Sanomisiaan eivät varo suomalaisetkaan edistykselliset tutkijapiirit. Jos n-sanaa ”toistetaan nykypäivänä, missä kontekstissa tahansa, sitä normalisoidaan” toteaa väitöskirjatutkija Emmi Holm *Ilta-Sanomissa* (23.11.). Mitä varsinaisesti tarkoittaa ”missä tahansa kontekstissa”? Holm diskriminoi lausunnollaan ilmeisen tahattomasti niin rap-kulttuurin kuin vaikkapa koko rasismin historiallisen tutkimuksen. Samoin Helsingin yliopiston tutkija Faith Mkwesha toteaa aiheesta ykskantaan, että ”valkoisen ei pitäisi käyttää tätä sanaa ollenkaan. Sanaa voidaan kutsua n-sanaksi”.[233]

Miten rasismikeskustelua voisi tutkija analysoida puhumatta lainkaan siitä, mistä se on syntynyt? Omissa Yhdysvaltain historian tutkimuksissani kerron esimerkiksi erosta, joka Yhdysvalloissa tietoisesti luotiin 1930-luvulla termien *negro* ja *Negro*, (suom. neekeri/Neekeri) välille, jotta halveksiva ilmaus erotettaisiin pelkästään ihonväriä kuvaavasta termistä. Samoin kerron artikkeleissani ja luennoillani sellaisten termien kuten *blacks* (mustat), *whites* (valkoiset), *colored people* (värilliset), *Afro-American* (afroamerikkalainen) ja *African American* (afrikkalaisamerikkalainen) synnystä ja käyttöhistoriasta.

Entä jos tutkija on kiinnostunut analysoimaan kalifornialaissyntyisen Snoop Doggin rap-sanoituksia? Maailmankuulu Dogg on vieraillut myös Suomessa. Hänen yhden suurimman hittinsä ”*Let Bygones be Bygones”* säkeistä tyypillinen on tällainen: *”On Crip that was my nigga / 18 years old lost and locin' / Crack money had a nigga open / Hopin' that that rap shit wasn't just cap shit / G'd up and know Dre okay that's cool / But that's old news to niggas like us*”. Laskin laulun tekstistä kaikkiaan 18 ”*nigga*”-sanaa. Onko tällainen tiedonkeruu rasistista?

Päätelläänkö siis Holmin ja Mkweshan mukaisesti, joille n-sana on yksinkertaisesti kielletty, että tällaisista seikoista ei ainakaan valkoihoinen historioitsija saa kirjoittaa? Asiat ja asioista sanomiset on pakko asettaa asiayhteyksiinsä tai ollaan tukahduttamassa paitsi akateemisten ihmisten sananvapautta myös itse kulttuurin tutkimusta.

Martti Grönforsin nykyisin jo nimeltään loukkaavaksi koettava teos, *Suomen mustalaiskansa* (WSOY, 1981) on yksi osallistuvan tutkimusotteen sosiologian klassikoista suomalaisessa tutkimuskentässä. Teoksessa ei silotella romaniyhteisön valtaväestöstä eriävää tapakulttuuria, muttei myöskään vaieta ajan sosiaalitoimen heikkouksista sen suhteen, miten joidenkin romaninuorten syrjäytymistä olisi voitu paremmin ehkäistä. Itse jouduin lukemaan teoksen historiaopintojeni aivan ensimmäisellä metodikurssilla 1980-luvun lopulla.

Suomi muuttui asuinpaikkana aivan uudella tavalla monietniseksi 1990-luvulla somalipakolaisten saapumisen myötä. Myös saamelaisten ja romanien asemaan on suhtauduttu uudella tapaa sen jälkeen. Monikulttuurisuuskin aukeaa vain kulttuurisia erityispiirteitä havainnoimalla eikä sen ymmärtäminen edellytä mitään kulttuurisen yhdenmukaistamisen ihannetta.

Ihmisten kielenkäytön kyttäämisellä ei ole mitään tekemistä kulttuurien ymmärtämisen kanssa. *Iltasanomien* artikkelissa tutkija Holm, viitaten Esko Valtaojan sanomisiin kohutussa Marja Sannikan syksyn 2021 tv-väittelyssä, totesi n-sanan käytöstä esimerkiksi näin: ”Kun Peppi Pitkätossun isästä aikoinaan puhuttiin n-sanalla, se on koettu hyväksyttäväksi siinä ajassa, mutta sana ei ole ollut silloinkaan neutraali. Sillä on silloinkin rakennettu eroa ja toiseutta.”[234]

Kielet ja kielenkäyttö ovat aina muutoksessa. Ennen somalipakolaisten tuloa Suomeen n-sanaa ei yleensä käytetty sen ”toiseuttavampana” kuin vanhaa nainen ja mies -erottelua käytetään, tottahan siinäkin erotellaan, puhumattakaan muunsukupuolisista.[235] Ei Suomessa aiemmin ollut mustaa vähemmistöä, jota toiseuttaa. Peppi-kirjojen afrikkalainen kuningas on 1960-luvulla kuulostanut ensisijaisesti eksoottiselta samaan tapaan kuin seikkailutarinoiden tarunhohtoinen ”Etelämeri”.

Kun naisfilosofi Hannah Arendt lausui vuonna 1958, että ”*No man can be sovereign because not one man, but men, inhabit the earth*”, hän ei varmasti pyrkinyt toiseuttamaan itseään ihmiskunnasta. Hän selvästi tarkoitti, ettei ”yksikään ihminen (*man*) voi olla suvereeni, koska ei asuta maapalloamme yksin, vaan sitä asuttavat ihmiset”.[236]

Itse asiassa tutkija Holm käyttää toiseuttamisen käsitettä ihmisiä toisistaan erottelevan ajattelun synonyymina. Tämä johtaa jokseenkin paradoksaaliseen

argumentatiiviseen tilanteeseen. Jos woke-väen väitteet rotuerottelua vain ”näennäisesti” vastustavien valkoisten vähintään alitajuisesta teeskentelystä tasa-arvoasioissa eivät todista valkoisen ihmisen ”toiseuttamisesta”, niin mitä ihmettä ”toiseuttaminen” voi enää merkitä? Oliko siis hyvä vai paha asia, että on ”rakennettu eroa”? Alun perinkin haluttiin todistaa, että värisokeus on väärin.

Toiseuttaminen on yksi kulttuurintutkimuksen inflatointuneimpia termejä, jonka varsinaisesta merkityksestä eri asiayhteyksissä ei monikaan tutkija näy kantavan mitään huolta. Käsite on jäänyt elämään erityisesti Antonio Gramscin vanhoihin hegemoniatutkimuksiin liitettynä, ikään kuin toiseuttaminen väistämättä koskisi vain jotain annettua valtasuhdetta ylemmän ja alemman välillä. Termiä käytetään yleensä vain vieraannuttamisen synonyymina eikä käyttäjä välttämättä tunne käsitteen taustaa lainkaan.

Miten jo pelkästään kielenkäytössä voitaisiin olla ”toiseuttamatta” termejä toisistaan, toisin sanoen jättää erottelematta eri sanojen merkityksiä? Eriarvoisuus tarkoittaa jotain ihan muuta kuin erilaisuus. Jos kaikkea maailmassa punnitaan toden tai aivan kuvitellun hierakkisuuden kautta, myös järjellinen kommunikointi on uhattuna.

Jopa ammattikoululaisten ajattelua ja käsityksiä kuvatessa pitää intersektionaalisuuden nimissä varoa ”kehystämistä”, eli ammattikoululaisten käsittämistä ammattikoululaisiksi. Näin tutkijat Niina Meriläinen ja Susi Nousiainen selittävät kyseistä uutuustermiä:

> Kehystäminen on merkittävää vallankäyttöä. Sillä luodaan kamppailuja, ja eniten kehystämisvaltaa on niillä, joilla on muutenkin valtaa yhteiskunnassa. Kehystäminen muokkaa ymmärryksiämme todellisuuksista, toimijoista ja valtasuhteista, ja sillä luodaan sekä ylläpidetään kamppailuja toimijoiden välillä.[237]

Kuulemma mediassakin ”tiedämme ammattikoululaisten olemassaolosta, mutta emme ole kiinnostuneita heistä, saati heidän toimijuudestaan ja ammattikoululaisuutta risteävistä muista identiteeteistään.”[238] Ei minulta ole akateemisena USA-asiantuntijana koskaan kyselty muista ”risteävien identiteettieni” osa-alueista kuin ammattiini liittyvistä. Ja kuten mainittu, en ole koskaan tavannut niin ammattiylpeää väkeä kuin vaikkapa remontti- ja putkialan ammattilaiset.

Toiseuttamista tapahtuu monella tapaa, sillä perimmältään jokainen identiteettidialogin käymiseen tarvittava keskustelukumppani on joku tai jokin toiseutettu, muuten dialogia ei voi käydä. Tähän perustuu Charles Taylorin

ajatus siitä, että käymme myös sisäistä dialogia identiteetistämme. Toki silloin keskustelukumppani on jokin enemmän tai vähemmän kuviteltu isähahmo tai äitihahmo tai suomalaisuuden käsite, johon itseänsä sovittaa tai josta erottautua, mutta aina se on jokin ”toinen”. Miten mihinkään voisi samaistua, jos se ei ensin ole jotain muuta kuin se mihin samaistutaan?

Historioitsija Allan Megill päätyi artikkelissaan muistitutkimuksen metodologiasta täydellisesti toiseuttamaan sen historiankirjoituksesta. Hän totesi, että muistitutkimuksen kannalta katsoen historia helposti näyttäytyy ”pseudo-objektiiviselta diskurssilta”, joka talloo alleen todelliset ”muistot ja identiteetit” ja näin hukkaa autenttisen kokemuksen menneestä.[239] Megill päätyi pitämään perinteistä historiallista ajattelua yhtä tärkeänä kuin muistitutkimusta länsimaisen identiteettiajattelun kannalta. Toiseuttamisella hän tarkoitti vain, että kun tiedon päämäärät ja metodologiat tutkimusaloilla eriävät, ei niitä kannata sekoittaa keskenään.[240]

Tutkimustulokset ovat yhteiskuntatieteissä ja kulttuurintutkimuksen alalla toki useimmiten vain tulkintaa annetuista faktoista. Tällöin ei ole yksiselitteistä keinoa arvioida tutkimustyön retorisia aspekteja, eli sitä, miten asiat esitetään, mitä painotetaan ja mitä kenties jätetään huomiotta analyysin aineistoa kerättäessä. Tulkinnassa on useimmiten kyse uuden näkökulman löytämisestä vanhoihin faktoihin.

Myös turhan mystisenä pidetyn hermeneuttisen kehän perustana on yksinkertainen ajatus siitä, että ryhtyessään tutkimaan uutta aineistoa tutkija on aina ennakkoluuloinen. Ihanteellisessa tapauksessa aineisto ikään kuin vie ennakkoluuloisen tutkijan mukanaan ja tutkijan tehtävänä on antaa tämän tapahtua, jotta hän itse oppii jotain uutta, omaksuu uuden näkökulman, vaikkakin kriittisyyden säilyttäen.

Uusi näkökulma on toki selitettävä ymmärrettävästi muille, jotka eivät tätä uuden oppimista ole voineet kokea. Lisäksi tutkimuksellisen näkökulman on oltava jollain tapaa tuore itse tutkimusyhteisön silmissä. Tutkimustulosten popularisointi suurelle yleisölle on eri asia.[241]

SOSIAALINEN TODELLISUUS YHDYSVALLOISSA JA SUOMESSA

Kun intersektionaalisessa tutkimuksessa esitetään ykskantaan, että ”mikä tahansa erottelun järjestelmä muokkaa niitä, joille se suo etuoikeuden ja niitä, joita se sortaa”,[242] kysymys kuuluu: Missä ikinä on ollut yhteisöllistä elämää ilman mitään erotteluja tai millainen olisi yhteiskuntajärjestelmä ilman niitä?

Miten edes kielen merkitykset erottuisivat toisistaan paitsi eri sanoin eri yhteyksissään? Erotteluja intersektionaalinen ajattelu itsekin kaikkialla korostaa. Ei liene liikaa vaatia sosiologilta, kulttuurintutkijalta tai historioitsijalta kykyä erottaa edes taloudelliset ja poliittiset yhteiskuntarakenteet toisistaan, jotta tutkimus voisi jotain uutta tietoa vaikkapa epätasa-arvosta tuottaa.

Maailmanhistorian tehokkaimmalla talousjärjestelmällä, eli kapitalismilla on epätasa-arvoistavia vaikutuksia, koska sillä on aina pyrittykin vain talouden tehokkuuteen. Eurooppalaisen hyvinvointiyhteiskunnan lähtökohtainen tarkoitus on hyödyntää tätä tehokkuutta puuttumalla aktiivisesti järjestelmän epätasa-arvoistaviin vaikutuksiin. Mallilla ei ole mitään tekemistä esimerkiksi Ernest Gellnerin ajatuksen kanssa, että moderni yhteiskunta olisi jotenkin pakotettu jatkuvaan sosiaaliseen lahjontaan suojatakseen valtaapitäviä yhteiskunnallisilta aggressioilta.[243]

Eurooppalaisilla ja yhdysvaltalaisilla yhteiskuntanäkemyksillä on paljon yhteistä pohjaa, kuten valistusajan yksilöllinen vapausihanne ja tutkimusperustainen totuuskäsitys. Erot ovat yhtä lailla merkityksellisiä. Ennen kaikkea on ymmärrettävä, että myös valtakulttuurit ovat poliittisina kulttuureina kulttuureita ja siten niidenkin kesken on merkittäviä eroja.

Rodullistamisoppi on hedelmätön länsimaisen yhteiskunnallisen keskustelun lähtökohtana siitä yksinkertaisesta syystä, että mitkään yhteiskuntiemme valtarakenteet eivät enää perustu rodullistamiseen. Kaikkea syrjäytymistä estävää sosiaalipolitiikkaakin on Suomessa perinteisesti tehty tarveharkintaisesti ja ennaltaehkäisevästi, ei ihonvärin perusteella. Ajatusta, että ihmisen ihonväri oikeuttaisi hänet joihinkin erityisetuihin on pidetty rasistisena vuosikymmenien ajan.

Historiallinen syy tähän on puolestaan se, että kun länsimaiden tunnetuin rotuerottelujärjestelmä Yhdysvalloissa purettiin 1960-luvun puolessa välissä, tarkoitus oli siirtyä aidosti kaikenväristen ihmisten tasa-arvoiseen eli yhdenvertaiseen kohteluun. Tämän jälkeen niin kutsuttu rotuongelma oli enää sosiaalipoliittinen ongelma, kuten vähemmistöjen asiat kaikissa muissakin länsimaissa. Yhdysvaltalaisen sosiaalipolitiikan epäonnistumisen historialliseen analyysiin ei tarvita minkäänlaista rotuteoriaa.

1960-luvun murroksen jälkeiset tukitoimenpiteet etnisten vähemmistöjen integroimiseksi yhteiskuntaan toteutettiin Yhdysvalloissa erilaisin sosiaalipoliittisin toimin, kuten laajoilla liittovaltion asuntorakennusohjelmilla ja myös yksityistä vuokra-asuntoliiketoimintaa koskevin erityismääräyksin. Samoin toimeenpantiin vahvistavan erityiskohtelun toimenpiteitä sen varmistamiseksi,

että afrikkalaisamerikkalaisia ja muita etnisten vähemmistöjen edustajia aidosti tuettiin esimerkiksi työmarkkinoilla, vuokra-asuntomarkkinoilla ja pääsyssä korkeakoulutukseen.

Millaiselta syrjäytymisen lähihistoria näyttää Yhdysvalloissa? Kun köyhiä oli vuonna 1959 noin 21 prosenttia Yhdysvaltain väestöstä, heitä oli vuonna 1969 enää noin 12 prosenttia.[244] Sen jälkeen lupaava kehitys kääntyi päälaelleen. Vuonna 2017 köyhiä yhdysvaltalaisia oli OECD:n tilastotietojen mukaan jälleen lähes 18 prosenttia. Tämä on hurja luku verrattuna vaikkapa Suomen noin 6 prosenttiin.[245]

Syyt tähän kehitykseen ovat yksinkertaiset. Vuosikymmeniä jatkunut neoliberalistinen politiikka suurituloisten ja yritysverotuksen verohuojennuksineen on vienyt resurssit syrjäytymistä estävän politiikan toteuttamiselta. Länsimaisittain ennätysalhainen veroaste yksinkertaisesti tuhoaa sosiaalipolitiikan mahdollisuudet asioiden korjaamiseen.[246] Ongelmia on rakenteissa muuallakin.

Yhdysvalloissa käytetään koulutukseen enemmän varoja kuin länsimaissa keskimäärin. Tästä huolimatta 2010-luvulla toteutetussa aikuisväestön lukutaitotestissä amerikkalaiset jäivät keskiarvon alapuolelle yli kahdenkymmenen OECD-maan joukossa. Suomi sijoittui testissä toiseksi Japanin jälkeen.[247] Koulutuksen resursoinnissakin tarvitaan ammattitaitoa. Pelkästään yliopistojen professoreiden palkkoihin näitä resursseja ei ole järkevää satsata. Sellainen koulutuspolitiikka toimii vain aivovuodon maahantuomisen tavoitetta silmällä pitäen, missä USA on tunnetusti maailman huippua, vaikka se samaan aikaan jättää omien kansalaistensa peruskoulutuksen hunningolle.

Se, että Yhdysvallat on täydellisesti epäonnistunut työ- ja sosiaalipolitiikassaan viimeisen puolen vuosisadan ajan, ei kerro mitään siitä, miten suomalaista valtajärjestelmää voi järkevästi kritisoida. Yhdysvalloissa 40 prosenttia palkansaajista kärsii alipalkkauksesta, koska ammattiyhdistystoiminnan on vuosikymmenien ajan annettu ymmärtää olevan vapaan markkinatalouden vastaista.[248] Ammattiyhdistystoimintaa on pidetty jostain syystä ”epäamerikkalaisena”. Suomessa ei ole edes minimi-palkkalainsäädäntöä siksi, että yleissitovien työehtojen järjestelmä on uskottu työmarkkinajärjestöjen neuvoteltavaksi. Näin matalapalkka-alojenkin työntekijöillä on ollut aito mahdollisuus vaikuttaa tulotasoonsa.

Historia todistaa usein huonoista muutostrendeistä. Vuosina 1949–1979 keskimääräinen amerikkalainen palkansaaja sai talouden kokonaistuottavuuden noususta kompensaatiota yli 93 prosenttia, kun vuosina 1979–2018 tämä

kompensaatioluku oli enää alle 12 prosenttia.[249] Yhdysvalloissa ei myöskään tunneta palkallisia lomia tai sairauspäiviä, puhumattakaan muutamaa viikkoa pidemmistä äitiys- tai isyysvapaista. Kolme rikkainta sukua omistaa kansallisesta varallisuudesta nykyään enemmän kuin köyhempi puolisko koko yli 330-miljoonaisesta kansakunnasta.[250]

Tästä huolimatta yhdysvaltalainen vasemmisto yrittää käydä yhteiskuntakeskustelua ikään kuin ongelmien juurisyy olisi yhä 50 vuotta sitten hylätty rasistinen yhteiskunta-ajattelu. Bernie Sandersin pohjoismaisen mallin mukaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta haaveilevaa ajattelua uusi intersektionaalisen ajattelun vasemmisto kuvaa vain ”mieskeskeisen maailmankuvan” tuotokseksi. Rasismiin keskittyvää yhteiskuntakeskustelua kuuluu sen mielestä pitää yllä erityisellä yhteiskunnallisen jakautumisen (”*divisiveness*”) tematiikalla. Kukaan ei tiedä, mitä se varsinaisesti tarkoittaisi.[251]

Rotuperusteisen yhteiskunta-ajattelun vaarana on päätyä suosituksiin rotuerottelua muistuttavasta sosiaalipolitiikasta. Ibram X. Kendi on sanonut suoraan, että ”menneen diskriminaation ainoa parannuskeino on nykyaikainen diskriminaatio”.[252]

Amerikkalaisen uuden vasemmiston pelkkään asennekasvatukseen ja vastustajien haukkumiseen perustuva retoriikka osaltaan auttoi (kuten aikanaan ennustin) vuoden 2022 välivaaleissa voittoon katastrofaalisesta sosiaalipolitiikasta pääosin vastanneet republikaanit. Kaikki Bidenin hallituksen ajamat sosiaalipolitiikan ja terveydenhuollon reformit pysähtyivät jälleen kuin seinään. Tässä neoliberalisteja auttoivat sellaiset absurdit yleistykset, kuten Kendin julistus, että myös ”kapitalismi on olemuksellisesti rasistista (*Capitalism is essentially racist*)”.[253]

Ainakaan vielä Suomessa ei olla laajalti kannattamassa amerikkalaisten varsin omaperäiseksi muuttuneen ”rotupolitiikan” keinovalikoimaan turvautumista. Yliopistojen pääsykokeissa ei meillä vielä kysytä hakijan etnistä taustaa, toisin kuin Yhdysvalloissa. Erilaisten sosiaalisesti tuettujen preppauskurssien järjestäminen tuntuukin arkijärjellä huomattavasti tehokkaammalta keinolta auttaa huonosta koulutaustasta kärsiviä kokelaita.

Amerikassa kaikki on toisin: Vastikään Oregonissa määrättiin lukioiden oppimistulosten tasovaatimusten alentamisesta etnisen tasa-arvon kohentamiseksi.[254] Ylipäätään korkeamman koulutuksen tasa-arvokysymyksistä puhutaan Yhdysvalloissa jatkuvasti ikään kuin maan peruskoululaitoksen ongelmilla ei olisi asian kanssa mitään tekemistä.

Kannattaa miettiä, mitä tämä kertoo kyvystä hahmottaa yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia erillään pelkistä toivottavista asenteista. Järjetöntä on nykyisen tuotantotalouden ja sivistyskehityksen valossa alentaa koulutuksen standardeja, kun pelkästään hyvä työllisyys- ja talouskehitys kannustaa niiden kohentamiseen. Etnisen tai sukupuolisen syrjinnän nostaminen yhteiskuntatutkimuksen ainoaksi aiheeksi unohtaa kaiken tämän.

PÄÄTELMIÄ ROTUTUTKIMUKSESTA

Valkoisuustutkimuksen perustava teoreettinen virhe on kritisoida valtakulttuuria siitä, että se on valtakulttuuri. Valtakulttuurin, eli poliittisen kulttuurin piiriin, olisi se tunnustuksellisesti kuinka monikulttuurinen ja tasa-arvoinen hyvänsä, kuuluvat väistämättä väkivaltamonopoli, taloudellisen toiminnan sääntely, verotus, oikeustoimi ja yleinen lainsäädäntö. Jos näissä on korjattavaa, ne on korjattava kustakin valtakulttuurista käsin.

Valtakulttuurit vaikkapa Brasiliassa, Dubaissa, Keniassa, Intiassa tai Ruotsissa ovat aidosti erilaisia, samoin niiden kunkin suhde globaalin kapitalismin rakenteisiin. Kun tämä kaikki jätetään huomiotta puhumalla valtakulttuurista pelkästään valkoisena ylivaltana, jäävät analyysin ulkopuolelle varsinaiset yhteiskuntarakenteet, samoin kuin niiden vaikutus niin enemmistöjen kuin vähemmistöjen tuhansiin eri alakulttuureihin.

Jos kieltäytyy ymmärtämästä edes eri valtakulttuurien rakenteita ja todellisuutta erilaisina, kuten intersektionaalinen universaali valkoisuuskäsite edellyttää, jäävät yhteiskuntatutkimuksen tulokset niin abstraktille tasolle, ettei niillä ole reaalimaailman kanssa mitään tekemistä.

Kriittisen rotututkimuksen on yllä osoitettu olevan tietämätön yhteiskuntarakenteen käsitteestä, saati että se välittäisi erottaa sen mielenrakenteista tai yhteiskuntarakenteet ne mahdollistavista yleisistä asenteista, talouden rakenteista tai vaikkapa oikeuspoliittisista linjauksista, joita oikeuslaitos valtarakenteena toteuttaa.

Samoin rotutieteen on osoitettu perustuvan pseudotieteellisiin oletuksiin itse ihmismielen rakenteista. Erityisesti on ”valkoisen ylivallan” käsite osoitettu harhaksi, joka juontuu sitä käyttävien tieteilijöiden historiattomasta lähestymistavasta ja ylipäätään vertailevan tutkimusotteen puutteesta. Nämä puutteet mahdollistavat käsityksen koko länsimaisen kulttuuripiirin monimuotoisuudesta pelkkänä valkoihoisten ihmisten hegemonian demonisena manifestaationa.

Kaikki, mitä absurdeimmatkin opinkappaleet uuden rotukeskeisen sosiaalipolitiikan luomiseksi on jo muotoiltu ja osin pantu Yhdysvalloissa ja Kanadassa toimeenkin. Vain harva ”valkoisuuden” historiasta, sosiologiasta, kulttuuritieteistä ja intersektionaalisesta paradigmasta puhunut tutkija on väittänyt kaikkea sitä, mistä tätä yleistä tutkimuksellista lähestymistapaa nyt on kritisoitu. Perustava ongelma on, ettei hahmoteta tietoväitteitä eri asiana kuin maailmanparantaminen.

Minkä tahansa suomalaisen vähemmistön asemasta voi tehdä tutkimuksen, jossa juuri tämän vähemmistön erityisongelmat tuodaan esiin, mutta se ei vielä tarjoa tietopohjaa suomalaisen hyvinvointipolitiikan yleisille uudistuksille. Sitä on muokattava yhteiskunnan kokonaisedun kannalta järkevällä tavalla. Sillä mihin terveys- ja sosiaalipolitiikan resursseja ohjataan, on vaikutusta kaikkiin muihinkin ihmisiin kuin juuri kyseessä olevan vähemmistön asemaan.

Tämä ei ole yleinen argumentti sen puolesta, ettei pitäisi resursoida, vaan argumentti sen puolesta, että tutkijat tuovat esiin omien tutkimustensa rajoitteet. Kyse on siitä, että myönnetään oman tutkimuksen pätevyysalueen rajat ja tuodaan ne selvästi esille – sen sijaan, että annetaan ymmärtää omien spesifien tietoväitteiden olevan yleistettävissä minne tahansa intersektionaalisen ennakkoluulottomuuden aavoilla ja aavikoilla. Tutkimuksen reunaehtojen esille tuominen kuuluu normaaliin tutkimukseen ja siitä raportointiin.

Perustava ongelma on valkoisuusparadigman kannattajien yksinkertaistava suhde länsimaiseen historiaan ja historialliseen ajatteluun ylipäänsä. Historiallisen taakan käsitettä voi avata seuraavalla tavalla: Voimme länsimaissa ajatella olevamme yhtä lailla vaikkapa valistusajan kuin imperialistisen menneisyytemme perillisiä. Kulttuurinen perintö sälyttää velvollisuudeksemme pitää kiinni siitä, mikä siinä on säilyttämisen ja kehittämisen arvoista. Nykyinen empiirinen tiedekäsitys ja poliittinen demokraattinen järjestelmämme ovat molemmat pitkälti juuri valistusajan perintöä. Mihin tätä perintöä käytetään, on yksin nykysukupolven vastuulla.

Nykysukupolvet eivät ole etiikaltaan ja saavutuksiltaan menneisiin nähden niin paljon korkeammalla tasolla kuin usein kuvitellaan. Ensimmäinen kansainvälinen ilmastosopimus solmittiin vuonna 1992, mutta yhä kolme vuosikymmentä myöhemmin on epäselvää, kuinka vaikeaksi ilmastonmuutos aiotaan päästää ennen kuin rahaa sen pysäyttämiseen oikeasti löytyy. Pohditaan seuraavan luvun verran, mitä historiallisella narratiivilla varsinaisesti tarkoitetaan ja miksi käsite tuottaa enemmän väärinymmärryksiä kuin aitoa historiallista

ajattelua. Siitä voi oppia ainakin sen, että historia muuttuu koko ajan, menneisyys ei milloinkaan.

4. Hyvästit historian narratiivisuudelle – menneisyystutkimuksen perusteet

JOHDANTO HISTORIALLISEEN SELITTÄMISEEN

Jouduin historian ja englantilaisen filologian opiskelijoiden kanssa joskus väittelyyn historian narratiivisesta luonteesta. Opiskelijoilla oli vaikeuksia ymmärtää vasta-argumenttejani, koska kyseenalaistin käsityksen historiasta narratiivina, mutta kieltäydyn väittämästä, että se olisi jotain aivan muuta.[255] On pitkälti totta, että historioitsijat eivät tarjoa meille vain enemmän tai vähemmän tosia menneisyyden representaatioita, vaan enemminkin luovat historiaa menneestä, kuten tutkija Alun Munslow on monen muun tapaan lausunut.[256]

On hedelmällisempikin tapa hahmottaa historia kuin keskittyä loputtomiin oppineisuutta todisteleviin epistemologisiin pohdintoihin koskien validia näkemystä reaalimaailmasta, puhumattakaan menneisyyden reaalisuudesta. Historian voi hahmottaa yksinkertaisesti historioitsijoiden jatkuvana keskusteluna sen suhteen, mikä on paras selitys kulloinkin kyseessä olevalle menneisyyden ilmiölle.

Tämä essee ohittaa metafyysisen pohdiskelun koskien ”väistämättömästi narratiivisen historian” luonnetta, koska sellainen johtaa tarpeettomiin sekaannuksiin historian tutkimuksen perustavissa metodologissa kysymyksissä. Sekaannusten välttäminen vaatii kahdesta yllättävän yleisestä harhaluulosta erottautumista. Ensiksi on hylättävä näkemys, että historiantutkimuksessa on kyse jonkinlaisen annetun ihmiskunnan metanarratiivin selvittämisestä ja täydentämisestä. Toiseksi on hylättävä käsitys, että pääsymme menneisyyteen mahdollistuu vain jonkin myyttisen tarinankerronnan kautta.

Historiantutkimuksen ”suuren lingvistisen käänteen” ylipappi Hayden Whitelle käsitys historiasta jonkinlaisena entiteettinä, jolta kenties kokonaan puuttuu sisäinen rationaliteetti tai tarkoitus, on ennemminkin vakavan historiantutkimuksen lähtökohta kuin sen tulos.[257] Pitäessään merkitysten tuottamista historiankirjoituksen vääjäämättömänä piirteenä, White samalla myöntää, etteivät kaikki historialliset tutkimukset ole narratiiveja ”selvästi erottuvin alku-, keski- ja loppuvaiheineen”.[258]

Tarkoitukseni ei ole todistaa oikeaksi tai vääräksi Whiten näkökulmaa tai muiden sellaisten teoreetikoiden näkemyksiä, jotka ovat sitoutuneet historian

tai historiankirjoituksen väistämättömästi narratiiviseen luonteeseen. Käytännön tasolla historioitsijan ei tarvitse saavuttaa kuin selitys annetulle menneisyyden ilmiölle.[259]

Kun historioitsija kysyy vaikkapa, millainen oli aristoteelinen oikeuskäsitys ja onnistuu vastaamaan kysymykseen, tehtävä on täytetty. Todennäköisimmin historioitsija päättelee, että aristoteelisella oikeuskäsityksellä oli hyvin vähän tekemistä modernin tasa-arvoisen ihmisoikeuskäsityksen kanssa. Aristoteles edellytti vain, että jokaiselle vapaalle miehelle kuuluu oikeudenmukainen osuus yhteisöllisistä oikeuksista ja etuoikeuksista sen mukaan, miten hänen hyveelliset ominaisuutensa edistävät kaupunkivaltion yhteistä hyvää.

Riippumatta siitä, kuinka hyvin tämä alustava luonnehdinta kuvaa Aristoteleen varsinaista oikeuskäsitystä, kuka tahansa pystyy ymmärtämään tällaisenkin käsityksen oikeudenmukaisuudesta, vaikkei sellaiseen voi nykymaailmassa sitoutuakaan. Ei myöskään ole anakronistista kuvata Aristoteleen oikeudenmukaisuuskäsitystä modernein termein, kunhan historioitsija ei yritä kuvata sitä pelkkänä esiasteena modernille oikeudenmukaisuuskäsitykselle.[260] Todennäköisesti Aristoteles ajatteli sanoneensa oikeudenmukaisuudesta kaiken sen, mitä siitä ylipäätään voi sanoa. Historiaa ei tarvitse kirjoittaa jatkumoina. Se on vain menneisyyden ilmiöiden selittämistä nykyisyydessä.

Historian hahmottaminen tietona menneisyydestä – eikä kenties mistään muusta – auttaa ymmärtämään historiantutkimuksen perusteita.[261] Tekivätpä poliitikot mielestään kuinka tärkeitä reformeja tahansa, historioitsija lopulta päättää, mitkä niistä ovat kyllin merkittäviä mahtuakseen historiankirjoihin. Kuvitellaan vastavuoroinen tilanne, jossa historioitsija ei päätä asiasta, vaan hyväksyy poliitikon historiakäsityksen, jota tämä hyödyntää poliittisten, tulevaisuutta koskevien päämääriensä hyväksi.

Presidentti Obama julisti vuoden 2009 virkaanastujaispuheessaan, että ”ne, jotka tarraavat valtaan korruption ja petoksen keinoin hiljentäen toisinajattelijat … ovat historian väärällä puolella”. Historialla näyttäisi olevan edistyksellinen, ”oikea” puolensa, enempi tai vähempi amerikkalaiseen ajatteluun sopivalla tavalla. Obaman mukaan ”kova työ, kunnia, rohkeus ja reilu peli, suvaitsevaisuus ja uteliaisuus, lojaalisuus ja isänmaanrakkaus … ovat olleet edistyksen hiljainen voima läpi historiamme”.[262] Presidentti Obamalle amerikkalainen historia on siis edistyksellinen ja pysyäkseen sen oikealla puolella on omaksuttava edistyksellinen suhde siihen.

On melkein liian helppoa kontekstualisoida joitakin Obaman omia poliittisia aloitteita, kuten vuoden 2009 *Obamacare* (*Affordable Care Act*) -lakihanketta tällaiseen edistykselliseen historianäkemykseen sopivaksi. Valtakunnallista terveysvakuutusta ehdotti tiettävästi ensimmäistä kertaa progressiivisen puolueen presidenttiehdokas Theodore Roosevelt jo vuonna 1912. Mitä tulee Obaman lakihankkeen edistyshistorialliseen merkitykseen, voisi historiallisella jälkiviisaudella pitää Rooseveltin aloitetta myöhemmin toteutunutta edistysaskelta ennakoivana. Kenties sellaisena voi pitää myös Bill Clintonin vuoden 1993 epäonnistunutta yritystä luoda kattava vakuutusjärjestelmä.

Työssään ahertavalle historioitsijalle kaikki tämä tarkoittaisi vain edistyshistorian kirjurina toimimista. Historioitsija ikään kuin kronikoisi ennalta edistykselliseksi määriteltyä kansallista narratiivia, jonka edistyksellinen juoni (tässä tapauksessa tavoite yleisestä sairausvakuutuksesta kaikille amerikkalaisille) avautuu ihmiskunnalle ajan myötä. Oletus tarinan olemassaolosta tuo kuitenkin mukanaan kysymyksen tarinan todellisesta juonesta, eli sen lopullisesta tarkoituksesta (sillä jokaisella tarinalla on *telos*) – emmekä voi varmuudella tietää maailmanhistorialla tai edes USA:n historialla olevan sellaista.

Tästä johtuen ehdotan, että historioitsijoiden ei tarvitse ajatella historiaa narratiivina vaan menneisyyden selittämisen taitona, joka nojaa seuraaviin maksiimeihin: 1. Käytännön työtään tekevä historioitsija tekee historiaa yksin, koska hän sitä kirjoittaa. 2. Kaikki mitä historioitsija menneisyydestä selittää, edellyttää ajan lineaarisuuteen kiinnittymistä. 3. Selitykset vaihtelevat sen mukaan, mitä kyseessä olevasta menneisyyden ilmiöstä kysytään.

Jatkossa teen joukon erotteluja, jotka auttavat selventämään näitä maksiimeja, joista yksikään ei sinällään kumoa historian narratiivista luonnetta. Tarkoitus on välttää narratiivioletuksen tuottamia sekaannuksia koskien historioitsijan käytännön työtä.

Ensiksikin, vaikka historiankirjoitus on merkitystentuottamista siinä missä mikä tahansa kielen hyötykäyttö, on syytä erottaa se diskurssin käsitteestä sen kielitieteellisessä mielessä ja sen sijaan ajatella merkitystentuottamista historioitsijoiden (ja muiden aiheesta kiinnostuneiden) jatkuvana keskusteluna parhaasta mahdollisesta selityksestä mille tahansa annetulle menneisyyden ilmiölle.

Toisekseen, ei pidä sekoittaa yleistä ajallisuuden kokemustamme mihinkään erityiseen ajatuskehikkoon ajan käsitteen hahmottamisessa, olipa se

antiikkinen tai syklinen aikakäsitys, kristillinen käsitys merkityksellisestä ajasta, marxilainen historiakäsitys tai jokin muu. Historian voi ymmärtää yksinkertaisesti tietona menneisyydestä.

Kolmanneksi, on tärkeää olla sekoittamatta menneisyyden politiikkaa politiikan käsitteeseen oman nykyaikamme ilmiönä. Jos jakaisimme aidosti yhteisen ymmärryksen ihmiskunnan nykytilasta, meillä ei olisi poliittisia ristiriitoja koskien yhteistä matkaamme kohti tulevaisuutta. Ottaen huomioon, että tosiasiallisesti olemme erimielisiä siitä, mihin historia on meidät tuonut, turvallisin epistemologinen positio on yksinkertaisesti olettaa, että mennyt on aivan yhtä hankalasti hahmotettava sekamelska kuin nykyisyyskin.

Neljänneksi, on eroteltava annetun ilmiön merkitys (*meaning*) menneessä ja sen mahdollinen historiallinen merkityksellisyys (*significance*) nykyajalle. Menneen ilmiön merkityksellisyys säilyy vain nykyisyydessä, vaikka tuo merkityksellisyys ei välttämättä nouse mistään oletuksesta koskien historiaa jonkinlaisena metafyysisenä kokonaisuutena. Kun nämä erottelut on aidosti ymmärretty, voidaan aivan järkiperäisesti kutsua historioitsijan ammattia menneen selittämisen taidoksi. Loppupäätelmissä ehdotan vielä omaa vastaustani kysymykseen, onko historian tuntemuksesta mitään hyötyä.

HISTORIA JA MERKITYSTEN TUOTTAMINEN

Semiotiikan ja viestintätieteiden paradigmaattisen käsityksen mukaan merkitykset ovat aina tuotettuja. Luomme maailmaamme jatkuvasti kommunikatiivisesti merkityksellistämällä asioita ympärillämme. Reaalimaailmamme on pitkälti koostunutkin noista merkityksistä, jotka ainakin näytämme redusoineen etukäteisesti olemassa olevasta reaalimaailmastamme. Sillä, kuinka ymmärrämme aikaa, on tärkeä merkitys tälle lakkaamattomalle ja jokapäiväiselle merkitysten tuottamisen prosessille.

Hayden Whiten teos *The Content of the Form* (1987) alkaa selityksellä siitä, kuinka moderni historiankirjoitus syntyi erilaisista keskiaikaisista annaaleista ja kronikoista lopulta omaksuen merkitysten tuottamisen narratiivisessa muodossa. Annaalit olivat pelkkiä tapahtumasarjojen listoja, kun taas kronikoista, vaikka ne yhdistivät tapaukset loogisesti toisiinsa sitoen, yhä puuttuivat kaikki johtopäätelmät, jossa tapahtumien merkitys olisi jotenkin avattu.

Historiallinen narratiivi sen sijaan pystyi identifioimaan annetun ”tapahtumasarjan kuulumisen samaan merkitysjärjestelmään”. Jonkinlainen lopetus on immanentti tällaiselle merkityspriorisoidulle merkitysten tuotannolle

muokatessaan annetun tapahtumasarjan ikään kuin etukäteisesti lopputuloksensa määrittämänä.[263] Whiten teoksen nimikin implikoi, että narratiivi on historiassa merkitysten tuottamisen erityinen muoto, joka muotona pitkälti etukäteisesti sanelee varsinaista sisältöä, niitä tapahtumia, joita se esittää narratiivinaan.

On olemassa yksinkertaisempi tapa hahmottaa muodon ja sisällön suhde relevanttina akateemiselle historian tutkimukselle. Historia ei mitenkään välttämättömästi muotoudu narratiiviksi. Ennemminkin historiadiskurssi on historioitsijoiden välistä keskustelua siitä, millaiset selostukset ovat hedelmällisiä kulloinkin kyseessä olevan menneisyyden ilmiön ymmärtämiseksi. Tälle jatkuvalle keskustelulle on aikojen myötä vakiintunut muoto varmistaa, että keskustelijat toimivat historiallisten tutkimusongelmien kentän rajojen sisäpuolella. Se muodostuu johdannosta, jossa annetaan tutkimusongelma; sitä seuraa todistusaineiston raportointi; ja lopulta johtopäätelmät, jossa ongelmaan tarjotaan ratkaisu.

Muodollinen tai implisiittinen sisältö johdannolle on, että todellakin on olemassa tutkimusongelma, kun taas johtopäätösten muodollinen sisältö on, että ongelma on ratkaistu tai ainakin sitä on selkeytetty aiemmasta. Onko todistusaineiston esittely (keskivaihe) narratiivinen selitys todistusaineistosta vai analyysi, on kiinni enempi mahdollisimman tehokkaan kommunikoinnin tavan valinnasta kuin mistään muusta.

Jos tuntee Roman Jacobsonin teesin kommunikoinnin osatekijöistä, voi erottaa referentiaalisia, konatiivisia, faattisia ja muita kielellisiä funktioita myös historiaa selittävistä teksteistä. Esimerkiksi Ernest Gellnerin klassikkoteos *Nations and Nationalism* (1981) sisältää paljon itse tutkimusväitteille irrelevantteja, hassunkurisia huomautuksia, kuinka ”joka tytöllä kuuluisi olla aviomies, mieluiten aivan oma”. Gellnerin tavoite pitää yhteyttä lukijaan (faattinen funktio) on yhtä lailla luettavissa monissa hänen teesinsä avainmuotoiluissa kuten, että ”kansoja voidaan määrittää vain kansallisuusaatteen aikakauden puitteissa, eli juuri päinvastoin kuin yleensä oletetaan”.[264]

Tällaiset historiankirjoituksen lingvistiset aspektit ovat kiinnostavia, mutta ei ole syytä samaistaa historiantutkimusta pelkkään merkitysten tuottamiseen. Katsaus Hayden Whiten jokseenkin hämmentävään esseeseen ”The Context in the Text: Method and Ideology in Intellectual History” selventäköön tätä näkökulmaa.

Vaikka Whiten esseen aiheena on aatehistoria (*intellectual history*), hän tarjoaa siinä puhtaasti kirjallisuustieteellisen analyysin teoksesta *The Education of Henry Adams* (joka toi Adamsille postuumin Pulitzerin palkinnon vuonna 1919). Keskittyen Adamsin tekstin sellaisiin aspekteihin kuten teoksen ”asketismin ja aiheiden väistelyn retoriikka”, ”merkityksenannon luonne” ja kirjailijan ”hajonnut persoonallisuus” White päättelee, että kaikki nämä ovat pohdinnan arvoisia merkityksen tuotannon itsensä kannalta.

Hänen analyysinsä, eli ”tämän kirjallisen työn avaaminen”, kertoo täsmälleen sen, mitä kirjallisuustiede perinteisesti tekee. Se rikastuttaa ymmärrystämme tekstistä, joka on tarkastelun kohteena. ”Väheksymättä teosta” White julistaa, ”olemme näin päinvastoin ruokkineet sitä, sallineet sen kukkivan ja saaneet sen osoittamaan sen oman rikkauden ja voiman merkityksenantoprosessina (*as a symbolizing process*)”.[265]

Sen sijaan, että pohtisi Adamsin sanoman historiallisia aspekteja tai sen vastaanottoa eri aikoina, White on kiinnostunut siitä vain sen ylihistoriallisten aspektien kautta koskien itse merkityksenantoprosessia. Lisäksi hän on sitä mieltä, että aatehistorian (*intellectual history*) pitäisi oppiaineena keskittyä tällaisiin merkityksen tuottamisen prosesseihin muiden historiantutkimuksen alojen fokusoidessa tutkimusotettaan merkitysten ”vaihtoon ja kulutukseen” talouden, politiikan, yhteiskunta-ajattelun ja sodankäynnin aloilla.[266]

Miksi aatehistoriassa ei pohdittaisi esimerkiksi yhdysvaltalaisten perustajaisien mielipiteiden pelkkää ”vaihtoa ja kulutusta” koskien perustuslakia? Menneisyyden tutkimuksena aatehistoriankin on tyydyttävä erityisten tapahtumaketjujen analyysiin, vaikkei niiden yksityiskohtaisen analyysin tulos ehkä sopisikaan aikakauden niin kutsuttuun isoon kuvaan: Ehkä oivaltavin poliittinen pamfletti jäi keskusteluissa kokonaan huomiotta, ehkä tarkoitettua vaikutusta ei koskaan ilmennyt, ehkä kaikkein jaloimmat vallankumoukselliset hävisivät ratkaisevan taistelun.

Edellä sanottu ei tarkoita, etteivätkö historiankirjoituksen lingvistiset aspektit olisi tärkeitä. Ajatellaan vaikka vanhaa, anakronistista vitsiä miehestä, jota on aina pidetty Yhdysvaltain historian vaatimattomimpana menestyjänä: ”Presidentti Abraham Lincoln oli syntynyt vaatimattomassa kentuckylaisessa hirsimajassa, jonka hän oli omin käsin rakentanut”. Jopa aloittava päälause ”presidentti Abraham Lincoln oli syntynyt” on tavallaan anakronistinen, sillä vei melkoisesti aikaa ennen kuin mainitusta vastasyntyneestä tuli Yhdysvaltain presidentti. Kielitieteilijät tapaavat muistuttaa, että termillä diskurssi ei tarkoiteta mitä tahansa pitkää tai pitkälle tulkittua virkettä, vaan kyse on

monimutkaisesta merkityksentuottoprosessista, joka riippuu niin poeettisista kuin retorisistakin kielenkäytön aspekteista, yhtä lailla kuin logiikasta.[267]

Moni historiallinen käsite syntyy vain jälkikäteisesti ymmärrettävänä: Renessanssi perusmerkityksessään suurena elpymisenä olisi käsittämätön ilman antiikin kreikkalaisroomalaista sivilisaatiota ja enemmän tai vähemmän takaperoiseksi käsitettyä keskiaikaa. Koko keskiajan idea perustuu mainittujen kahden muun aikakauden ”yhteyteen”. Olipa keskiaika sitten pimeä tai aurinkoinen, varmaa on, ettei keskiajalla ollut mitään vaikutusta antiikkiin. Tämän verran tiedämme kausaliteetista historiassa, ja se on käytännössä kaikki, mitä siitä historiassa annetusti tiedämme.[268]

Fakta, että kausaliteetti ei historiassa koskaan toimi taaksepäin ei ole ollenkaan niin itsestään selvä kuin äkkiseltään luulisi. Ajatellaanpa väitettä, jonka mukaan ”ihmisolennot voivat tahtoa ajassa taakse päin yhtä lailla kuin eteen päin”, kuten Hayden White väittää Fredric Jamesonin historiakuvan edellyttävän.[269] Totta on, että tapaamme nähdä asiat eri tavoin, kun katselemme niitä uudesta (vaikka vain historiallisesta) perspektiivistä.

Yllä mainittu ajatus taaksepäin suuntautuvasta tahdosta on perustavan tärkeä sille ajankultaamalle näkemykselle, että jokainen sukupolvi kirjoittaa väkisinkin itse oman historiansa. Tähän ajatukseen helposti piiloutuvasta älyllisestä ansasta puhutaan paljon harvemmin. Näkemykseen usein sisällytetyn korollaarin mukaan uusin historioitsijoiden sukupolvi näkee menneiden tapahtumien historiallisen merkityksen paremmin kuin sen edeltäjät.

Oletuksena tällöin on, että aiempi historioitsijapolvi epäonnistui näkemään, mitä menneet tapahtumat uuden sukupolven nykyisyydessä ”tosiasiassa” ennakoivat. Jälleen törmäämme historiakuvaan suurena narratiivina, joka vaiheittain paljastaa merkityksensä, olipa se marxilainen näkemys tuotantosuhteista maailmanhistorian todellisena, näkymättömänä voimana tai arvot, jotka Obamalle edustavat ”edistyksen hiljaista voimaa”.

Valaistakseni asiaa tarkemmin, lainaan Allan Megillin mainiota yhteenvetoa siitä, miksi moderni historiankirjoitus tapaa vastustaa käsitystä suuresta narratiivista. Ensiksikin, nykyaikainen historiakäsitys hylkää varhaismodernin raamatullisen historian, samoin sen perillisenä usein pidetyn valistusajan edistysuskon, joka sellaisenaan loisi koherenssia sitä edeltäneelle (ei-edistykselliselle) menneisyydelle pelkkänä esivalistuksellisena kaaoksena.

Toisekseen, historioitsijat eivät enää allekirjoita rankelaista näkemystä historian omasta, yli-inhimillisestä rationaalisuudesta, vaikka sitä ei edes rankelaisesti oletettu historioitsijan voivan täysin hahmottaa itsekin historian

keskelle vangittuna. Kolmanneksi, historioitsijat tapaavat olla skeptisiä J.G. Droysenin ja R.G. Collingwoodin ajaman näkemyksen suhteen, että historiallinen koherenssi syntyy pelkästään akateemisen historian oppiaineen metodologisista rajoitteista – täten luoden metodologisesti koherentin tilan historioitsijan työlle.

Millainen positio historian oppiaineen koherenttiuden suhteen olisi kestävä tänään? Neljännen näkemyksen mukaan mitään kattavaa koherenssia ei todennäköisesti ole löydettävissä, vaikkakaan ei kannata sitoutua kantaan, jonka mukaan historialla ei ole mitään koherenssia. Silloin väittää tietävänsä jotain, mitä ei voi tietää.[270]

Vaikka narratiivi on määritelmällisesti ajallinen, se voi leikkiä lineaarisen aikakäsityksen kanssa ottaen huomioon, että tarinan loppu tosiasiallisesti määrittää koko tarinan merkitystä. Historiankirjoituksessa meillä ei ole tällaisen leikin vapautta. Puhtaasti narratiivisin kriteerein vasta Jeesuksen Kristuksen ilmaantuminen uudessa testamentissa luo vanhan testamentin profeetoille statuksen todellisen messiaan edeltäjinä, jonka ilmestymisen he oikein ennustivat (olkoonkin, että juutalainen luenta kaikesta tästä on kovin erilainen).

Ero historiallisen ja myyttisen ajattelun välillä syntyy syiden ja seurausten lineaarisuudesta. Voi manata esi-isien henkiä rituaalissa kokeakseen heidän läsnäolonsa uudelleen ja silti alistua ihmisen perustavaan kokemukseen ajan lineaarisuudesta ymmärtämällä esi-isät jonakin muuna kuin nykyään elävinä tai vielä syntymättöminä. Yhdysvaltain perustajaisien viisautta tavataan juhlia jokaisen presidentin virkaanastujaispuheissa aivan kuten jouluna tavataan juhlia Kristuksen syntymää, mutta toistuva juhliminen ei tee yksittäisistä juhlatapahtumista keskenään identtisiä historiallisessa mielessä. Merkitykset historiassa sukeutuvat temporaalisesta tai toisinaan paikallisesta etäisyydestä minkä tahansa kahden menneisyyden ilmiön välillä.

HISTORIA JA AJALLISUUS

Mitä tulee narratiivisen kerronnan syvempiin tasoihin itse merkitysten tuottamisen prosessin suhteen, pohditaan seuraavaksi temporaalisuuden eli ajallisuuden ja historiankirjoittamisen eroa. Paul Ricoeur'n mukaan voidaan ajatella, että "ajan struktuuri" näyttäytyy itse "narratiivin muodon sisältönä", eli että narratiivi on jo pelkän muotonsa vuoksi ajallinen.[271]

Yksinkertaisesti ajatellen temporaalisuuden eli ajallisuuden käsitteen voi hahmottaa ikuisena nyt-hetkenä – jonain, joka aina on ohittanut menneen,

muttei vielä tavoittanut tulevaa. Kokemuksemme tästä ikuisesta nyt-hetkestä kuitenkin perustaltaan muotoutuu jatkuvasta tulevaisuusorientaatiostamme.[272]

Kaikki mitä teemme, on tulevaisuusorientoitunutta. Tämä tulevaisuusorientaatio ei synny tulevan tietämisestä, vaan sen ennakoinnista. Mennessäni hakemaan aamun ensimmäistä kahvikupillista huomaan kenties, että olen unohtanut painaa kahvinkeittimeni käynnistysnappia. Erehdykseni vuoksi joudun nyt painamaan nappia saadakseni aamukahvini tulevaisuuden eri hetkessä (eli erilaisessa tulevaisuudessa) kuin alun perin oletin.

Itse asiassa standardikäsitys kolmiosaisesta ajasta menneenä, nykyisyytenä ja tulevaisuutena on parhaiten hahmotettavissa erottamalla nykyisyys menneestä (jota emme voi muuttaa) samalla tunnustaen, että vain tulevaisuusorientaatiomme (joka on yhä valinnoille avoin) antaa nykyisyydellemme sen varsinaisen merkityksen vapaan tahdon tai vapaan valinnan sfäärinä. Tämä sama käsitys jatkuvasti etenevästä ajasta tuottaa myös sellaisia metafyysisiä ajatelmia kuin, että ”jokainen suuri historiallinen narratiivi” yksinkertaisesti ”on allegoria ajallisuudesta itsestään”.[273]

Yksi traditionaalinen tapa hahmottaa jatkuvasti etenevän ajan käsite on syklinen, jossa merkityksellisten muutosten perustavana kuvaajana hahmottuu ympyräliike. Hahmottuakseen aidosti syklisenä tämä ympyrä- tai pyöröliike tietenkin venyy lineaarisen aikakäsityksen janalle. Koska jopa ammattihistorioitsijat usein sekoittavat syklisen aikakäsityksen pelkkään historiallisten ilmiöiden toistuvuuteen, on syytä selventää, miten syklinen liike eroaa pelkästä pyöröliikkeestä.

Kuvitellaan pyörä, jonka korkein kohta merkitään isolla pisteellä. Piste voi markkeerata vaikkapa Aristoteleen hyveellisen kaupunkivaltion tilaa. Vasta kun pyörä alkaa liikkua lineaarista viivaa pitkin eteenpäin, ollaan tekemisissä varsinaisesti syklisen aikakäsityksen kanssa. Merkitty piste pyörän pyöriessä eteenpäin laskeutuu ensin pyörän oikealle puolelle ja sitten sen pohjalle, jolloin se kuvantaa kaupunkivaltion täydellistä rappiota. Lopulta piste nousee pyörän edelleen liikkuessa sen vasenta puolta takaisin pyörän korkeimpaan kohtaan. Pyörä on nyt tehnyt yhden kokonaisen ympyräliikkeen. Mikä tekee kuvatusta liikkeestä syklisen, on nimenomaisesti pyörän yhtaikainen liike eteenpäin lineaarista aikaa kuvaavalla viivalla.

Näin ollen, aivan kuten lineaarisessa, myös syklisessä aikakäsityksessä aika etenee. Syklisen näkemyksen varsinainen ”kikka” on siinä, että huomio merkityksellisten muutosten havainnoimisessa on pyörälle merkityn pisteen liikkeessä takaisin yläasentoon, ei pyörän liikkeessä eteenpäin.

Jopa kristilliseen ajatteluun kätkeytyvän merkityksellisen ajan käsityksen voi hahmottaa sylisenä ennemmin kuin varsinaisesti lineaarisena. Syntiinlankeemusta ei seuraa kuin hyödytön inhimillisen historian sarja yrityksiä korjata Aatamin alkuperäinen virhetoiminta. Tarina muodostuu yhdestä ainoasta syklistä pitkin koko ihmiskunnan historian lineaarisen ajan viivaa – eli syntiinlankeemuksesta takaisin lunastukseen ja sovintoon Jumalan kanssa.[274] Kristuksen toinen tuleminen saattaa historian päätökseensä ja historia merkityksellisenä pyöröliikkeenä päättyy juuri sinne mistä se joskus alkoikin, ihminen on jälleen luojalleen otollinen. Jää pelastus tosiuskovaisille ja tuomio syntisille.

Historioitsija ei voi todistaa, ettei näin olisi, vaikka sekulaarille ajattelulle on yhtä lailla selvää, että ihmisen historia väistämättä päättyy johonkin epäonnistumiseen sopeutumisessamme luonnonmukaisiin olosuhteisiimme. Silti mikään historiallisen suuren kertomuksen kuviteltu loppu ei voi toimia kriteerinä tarinan kerronnalle itse prosessin keskellä eläville, varsinkaan kun emme tiedä onko historia tarina ensinkään. Tämän vuoksi ammattihistorioitsijat tapaavat pitää kerrontansa juonen avoimena eivätkä käytä sen oletettavaa loppua selittävänä viitekehyksenä millekään yksittäiselle historialliselle tapahtumalle.

Yleisin virhe itse syklistä historiakäsitystä koskien liittyy sen oletettuun determinismiin koskien yksilöllistä ajan kokemusta. Antiikin tapa nähdä maailma monotonisena, vuosittaisten kylvö- ja sadonkorjuuaikojen toistuvuutena ei estänyt ihmisen kokemusta ajan kulusta lineaarisena. Käsitys koski sitä, että riippumatta tämänvuotisen sadon erosta edelliseen vuoteen, muutos sinällään ei näyttänyt pysyvältä. Tämä on perusta vanhalle *magistra vitae* -käsitykselle historiasta elämän opettajana.

Kenties kuuluisin tämän käsityksen sosiaalipoliittinen muunnos on Polybiuksen käsitys hallitusvaltojen jatkuvien muutosten syklisestä luonteesta, joka nivoutui ymmärrykseen kansalaishyveen luonnollisesta rappeutumista ajan myötä. Sen kaikkein klassisimmin tasavaltalaisessa (republikanistisessa) versiossa pidettiin selvänä, että jokainen hyveellinen monarkia väistämättä korruptoituu (rappeutuu) tyranniaksi, jota seuraa hyveellinen aristokratia ja sitten sen rappeutunut muoto oligarkia sekä lopulta hyveellinen tasavalta ja rappeutunut roskaväen valta – joka puolestaan luo tilan uuden hyveellisen monarkian synnylle ja saman kolmijakoisen syklisen muutoksen uudelle kierrokselle entisen tapaan.

Ei liene ihme, että myös varhaismoderni englanninkielinen termi vallankumoukselle, ”*revolution*” – sisältäen ajatuksen jonkin pyörimisestä

(*revolve*) ja pyöröliikkeestä – viittasi vanhojen, hyvien aikojen paluuseen, ei mihinkään aidosti innovatiiviseen eroon menneestä.[275] Silti yksilölle keskellä tuollaista syklistä poliittista historiakuvaa menestys ja epäonni näyttäytyivät aidosti sattumanvaraisina.

Sattumaa ruumiillisti roomalaisen jumalattaren, Fortunan hahmo. Koska hän saattoi pyöräyttää ajan pyörää nopeammin tai hitaammin, myös väistämättä rappeutuva poliittinen yhteisö saattoi kestää ajan hammasta yhtä hyvin vain kaksi kuukautta kuin kaksi vuosisataa. Kukaan ei tiennyt tarkkaan, missä kohtaa kiertoaan ajan ratas juuri tällä hetkellä olisi. Näin ollen antiikin valtiomies jäi epävarmaksi siitäkin, milloin korruptoitunut hallinto kannattaisi yrittää kaataa. Jos koko historia olikin pyörivässä liikkeessä, kukaan ei tiennyt ennalta seuraavan merkittävän muutoksen (vaikkakin vain syklisen) tarkkaa hetkeä.

Kesken Yhdysvaltain vallankumousta jopa itsenäisyysjulistuksen kirjoittaja Thomas Jefferson puhui siitä ”kapinana (*rebellion*)”, jolla pyrittiin vain ”oikeuksiemme palauttamiseen (*restoration*)”.[276] Klassisen republikanismin näkökulmasta amerikkalaiset vallankumoukselliset olivat onnekkaita. Heidän kapinansa osoittautui menestyksekkääksi. Ottaen huomioon vallankumouksellisten nopean hajoamisen kilpaileviksi, federalistiseksi ja demokraattirepublikaaniseksi puolueiksi on selvää, ettei heilläkään ollut yhtä ja yhtenäistä käsitystä siitä, millaiselta amerikkalaisen tasavaltalaisuuden kuului näyttää.

Jopa arvokonservatiivi, joka tyypillisesti toivoo eilisen arvojen elvyttämistä huomisen maailmassa, on tulevaisuusorientoitunut. Tradition käsite ei oikeastaan voi olla neutraali, sillä sen noudattamisen koko tarkoitus on ohjata meitä tulevaisuutta kohti. Neutraali traditio olisi pelkkä tabu, jollaista tyypillisesti noudatetaan silloinkin, kun kukaan ei enää osaa selittää, miksi sitä noudatetaan.

Traditiota ei myöskään pidä käsittää jotenkin lähtökohtaisesti taantumuksellisena. Aina valistuksen ajoista lähtien yksi länsimaiden pyhimmistä traditionaalisista arvoista on ollut kunnioittaa empiirisen, itse itseään korjaavan tieteellisen ajattelun kehitystä. Jopa edistysuskoisen on kuitenkin myönnyttävä siihen, että niin kauan kuin oletetaan tiedon lisääntymisen mahdollisuus, jokainen nykyhetki joudutaan elämään vajavaisen tiedon varassa. Tämän vajavaisen tiedon varassa elämisen nimissä modernin historiankirjoituksen turvallisimman epistemologisen (tietoa koskevan) position reunaehdot voidaan muotoilla melko yksinkertaisesti.

Ihmisolentoina elämme jatkuvasti etenevässä ajassa, joka määrää tulevaisuutemme yhtä lailla avoimeksi kuin se sulkee vaihtoehtoiset

mahdollisuudet menneisyydessämme. Koska kukaan ei voi nähdä historian loppuun, ei ole mitään keinoa varmistaa, että historiassa olisi jotain järkeä narratiivina. Vaikka historioitsijat nauttivat työssään jälkiviisauden etuoikeudesta, sellainen ei koske tulevaisuutta. Tästä kaikesta huolimatta historioitsijan perspektiivistä menneessä kaikki on lineaarista.

On liiankin helppoa sekoittaa ajan epäämätön lineaarisuus ihmisen nykyhetkeä koskevaan vapaan tahdon käsitteeseen. Esimerkiksi tutkija Chris Lorenz kirjoittaa, että ”oikeusajattelu perustuu ajatukseen, jonka mukaan tuomio ja rangaistus ovat jollakin tavoin kykeneviä tekemään rikoksen tyhjäksi – esim. korvauksen, koston tai kunnianpalautuksen muodossa – täten kääntäen ajan nuolen suunnan”.[277]

Perustuupa moderni oikeusajattelu ajatukseen rikoksen ”tyhjäksi tekemisestä” tai ei, mikään kunnianpalautus, kosto tai korvaus ei vaikuta menneisyyteen. Ajan nuoli pysyy juuri siinä asennossa kuin ennenkin. Jokainen rikoksesta annettu tuomio voi ajallisesti vain seurata itse rikosta aivan samoin kuin vaikkapa päätös kostosta tulee mahdolliseksi vain nykyhetkessä ja kenties tulevaisuuteen vaikuttavana – mutta muuttamatta mitään siitä menneisyyden tapahtumasta, joka sen on inspiroinut.

Karl Marx tarjoaa valaisevan esimerkin siitä, kuinka erottaa oma aikakokemuksensa historiakuvastaan. Marxin näkökulma on kahtalainen: marxismin utopistinen aspekti kätkeytyy sen visioon täysin uudenlaisesta vallankumouksen jälkeisestä sosialistisesta tulevaisuudestamme verrattuna siihen, minkä Marx koki menneisyyden toteennäytettynä juonena, nimittäin sen, että tuotantovoimien (perusta, *base*) muutokset olivat aina olleet yhteiskunnan poliittisen järjestelmän muutosten (ylärakenne, *superstructure*) edellä.

Tuotantovoimien ja ylärakenteen keskinäinen jatkuva jännite oli Marxin mukaan ollut konfliktien lähde läpi ihmishistorian. Tämän konfliktin sosialistisen vallankumouksen oli määrä ratkaista tulevaisuudessa. Tutkijat ovat erimielisiä siitä, missä määrin Marxin tulevaisuusvisio oli epistemologisesti hänelle itselleen yhtä selvä kuin hänen näkemyksensä menneisyydestämme. Toisin sanoen, voidaan olla erimielisiä siitä, voiko vai eikö voi nähdä Marxin ajattelun perustuvan hänen omaan historian metanarratiiviinsa.

Tämän vuoksi on hyödyllistä erottaa toisistaan historialliset selitykset koskien annetun tapahtuman varsinaisia syitä, sen merkitys omassa ajassaan ja sen merkityksellisyys (tai merkityksettömyys) meille omassa ajassamme. Samoin on syytä pitää politiikka erillään historiankirjoituksesta. Politiikka on aina

analyysia nykyhetkestä tavoitteenaan parempi tulevaisuus. Historia koskee menneisyyttä.

HISTORIA JA POLITIIKKA

Mitä maailmanhistoriallisia merkityksiä haluaakin Yhdysvaltain vallankumouksessa nähdä, se ei muuttanut politiikan perustavaa luonnetta tulevaisuuskiistana. Pian liittovaltion perustuslain ratifioinnin jälkeen (1789) maan ensimmäinen ulkoministeri Thomas Jefferson ja ensimmäinen valtiovarainministeri Alexander Hamilton juuttuivat loputtomiin riitoihin – eivät menneestä, vaan Yhdysvaltain tulevaisuudesta. Samoin presidentti Obama kehotti kansakuntaa ”katsomaan eteenpäin” taakseen katselemisen sijasta. Samanlaisesta perusinhimillisestä tulevaisuusorientaatiosta huolimatta meidän aikamme historiakuva on ratkaisevalla tavalla erilainen kuin Jeffersonin, samoin kuin hänen aikansa näkemys erosi antiikin syklisestä historiakuvasta.

Valistusajattelijana Jefferson oli vakuuttunut, että historia kulkee väistämättä kohti parempaa tulevaisuutta. Tätä tosin ”primitiiviset” alkuperäiset amerikkalaiset eivät hänen mukaansa todennäköisesti koskaan ymmärtäisi omin päin, johtuen ”heidän vakiintuneesta tapakulttuuristaan, joka ei salli muutoksia, ei edes niitä, joita tieteellinen edistys tarjoaa lisäämällä mukavuuttamme ja ymmärrystämme ja parantamalla ihmiskunnan moraalia”.[278]

Näin Jefferson kuvaili tulevaisuutta kirjeessään William Ludlow’lle vuonna 1824: ”Minne edistys pysähtyy, ei kukaan osaa sanoa. Barbaarisuus on kuitenkin vetäytymässä vakaasti etenevän edistyksen tieltä ja tulee ajallaan, niin uskon, katoamaan maan päältä.”[279] Jeffersonin lähes huvittavan itsekeskeinen, valistusaikaisesti länsimainen tulevaisuusvisio ei sisältänyt meidän jälkiteollisen aikakautemme apokalyptisia uhkia ilmastonmuutoksesta, maailmanlaajuisista pandemioista tai joukkotuhoaseiden hallitsemattomasta leviämisestä.

Jeffersonin usko historian edistyskertomukseen näyttäytyy järkevänä (tai edes ymmärrettävänä) vain hänen oman aikansa kontekstissa. Sitä ei voi siirtää meidän aikaamme tekemättä aivan erilaista väitettä itse edistyksen luonteesta.

Politiikka vaatii nykyisyyden hahmottamista jotenkin vääristyneenä, muuten poliittista muutostavoitetta ei voi syntyä. Historiaa kirjoitettaessa on epäviisasta tehdä liian tarkkoja väitelausumia nykyisyydestä. Olemme liian kärkkäitä olemaan poliittisesti eri mieltä siitä, minne historia on meidät tuonut ja siten erimielisiä myös siitä, minkä suunnan seuraavaksi valita. Ammattihistorioitsijalle on silti tärkeää erottaa menneisyyden aidosti poliittiset

aspektit yhtä lailla kuin poliitikolle on tärkeää politisoida nykyisyyttä, sikäli kuin se tarvitsee asioiden politisointia.

Historioitsija voi nähdä koko joukon poliittisia merkityksiä Yhdysvaltain korkeimman oikeuden vuoden 1954 kuuluisassa Brown vs. Topekan koululautakunta -päätöksessä. Oikeus rikkoi siinä vanhaa ennakkotapauksiin nojaavaa *common-law* -perinnettään kaatamalla huonomaineisen vuoden 1896 ”erillään, mutta tasa-arvoisina” -päätöksensä, jolla se oli siunannut rotuerottelujärjestelmän. Näin oikeus loi oikeuspoliittisen tilan 1960-luvun mustien kansalaisoikeusliikkeelle.

Liberaalin yhteiskuntajärjestyksen perustava erottelu julkisen politiikanteon ja yksityiselämän sfäärin välillä tuli myös haastetuksi. Yhdysvalloissa riideltiin jo 1970-luvun alussa periaatteesta, onko oikeudenmukaista vaatia vaikkapa valkoisten lasten bussikyydittämistä toisen koulupiirin kouluihin rotuerottelun aidon purkamisen nimissä. Saiko lapsia käyttää tällaisen poliittisen uudistuksen välineinä?

Vaikkakin toisella tapaa, myös myöhempi debatti samansukupuolisten avioliitto-oikeudesta kyseenalaisti yksityisen ja julkisen sfäärin periaatteellisen eron, eli ajatuksen, että yksityinen elämänsfääri olisi määritelmällisesti epäpoliittinen. Sosiaalinen normi voidaan aina haastaa sen implisiittisen valtavaateen nimissä. Tässä tapauksessa traditionaalinen, heteroseksuaalinen ymmärrys siitä, mitä avioliitolla laillisesti (tai ”luonnollisesti”) tarkoitetaan tuli uudelleenmääritellyksi valtavaateena, joka oli diskriminoinut syyttä homoseksuaalisuutta ja täten rikkonut tasa-arvoisten ihmisoikeuksien periaatetta.

Ennen kuin vaatimus samansukupuolisten avioliitosta saatiin aidosti julkisuudessa kuuluville, tämä ei ollut poliittinen kysymys. Kaikki ei ole politiikkaa, mutta mikä tahansa asia voidaan politisoida.

Väite, että menneisyyden määritteleminen on yhtä lailla poliittista kuin nykyisyydenkin, edellyttää metafyysistä käsitystä siitä, että me kaikki elämme jotenkin sisäsyntyisesti merkityksellistä historian metanarratiivia. Myös monet historioitsijat kokevat metanarratiivisuuden lumon vastustamattomana. Aikoinaan muodikkaan globaalihistorian kannattajille maailman kulttuurien jatkuvasti tihentyvä keskinäinen kanssakäyminen näyttäytyi niin perustavan tärkeältä, että kaikkien historioidemme kuului tulla uudelleenkirjoitetuksi tässä viitekehyksessä.

Oli syntynyt uusi metanarratiivi. Taaskaan tutkimuksen painopiste ei ollut siellä missä sen kuului olla, oltiin enempi kiinnostuneita yleispoliittisesta visiosta

kuin itse menneestä. Kun ajatellaan, että kaiken voi politisoida, on tärkeää muistaa, ettemme jaa yhteistä näkemystä siitä, missä olemme juuri nyt. Jo vuoden 2001 terrori-iskut, samoin kuin viimeaikaiset maailmanpolitiikan kehityskulut todistavat masentavasti, että globalisaatio voi myös kiihdyttää vihollisuuksien syntyä samalla, kun se tuo meitä kaikkia lähemmäs toisiamme.

Kritiikitön globalisaation ylistys historiaa kokonaisvaltaisesti määrittävänä viitekehyksenä tuo mieleen Francis Fukuyaman provokatiivisen teoksen *Historian loppu ja viimeinen ihminen* (1991). Fukuyaman teesi ei varsinaisesti koskenut historian päättymistä, vaan viittasi neuvostoliittolaisen yhteiskuntakokeilun romahdukseen. Fukuyama käsitti sen tapahtumana, joka lopullisella tavalla päätti globaalin keskustelun käytännöllisen, vakaan poliittisen järjestelmän muodosta modernissa maailmassamme.

Fukuyama päätteli profeetallisesti, että demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä, joka takaa yksilönoikeudet vapaan markkinatalouden oloissa tulee jäämään pysyväksi. Rikastiko hänen tulkintansa ymmärrystämme historiasta, historian lopusta tai edes nykymaailmastamme voi näyttää kyseenalaiselta. Ottaen huomioon viimeaikaiset globaalit trendit ultranationalismin, populismin, anarkismin ja uskonnollisen fundamentalismin leviämisestä voi hyvin kysyä, onko meillä mitään käsitystä siitä, minne olemme ihmiskuntana menossa.

Kun historia saavuttaa päätepisteensä, ei ole enää ketään pohtimassa sen merkitystä. Pohditaan lyhyesti Fukuyaman teoksen nimeen sisältyvää käsitystä ”viimeisestä ihmisestä”. Kuvitellaan vaikkapa, että aikojen lopussa ilmestyy lopulta fyysikko, joka on ratkaissut kaikki säieteorian ongelmat ja siten käsittää olemassaolon perimmäisen luonteen täydellisesti. Jos tällä ”viimeisellä mohikaanilla” sattuu olemaan poika, joka ei koskaan pysty ymmärtämään isänsä sisäistämää monimutkaista kaiken selitystä, vaikka elääkin pidempään kuin hän (toisin kuin romaanin Uncas), pitääkö meidän päätellä, että ihmiskunnan historia kertoo vain tietämättömyydestämme? Historia ei koske historian loppua, se koskee inhimillisiä tapahtumia ajassa ja ihmisten kokemusta tästä ajasta.

Johann M. Neem kirjoitti muutamia vuosia takaperin kansallisen historian puolustuspuheen globalisoitumisen aikakaudella artikkelissaan ”American History in a Global Age”. Kirjoittaja päättelee artikkelissa, että globalisaatio ei ole kuin uusi metanarratiivi, jonka ongelma on sen kritiikitön asenne kansainvälisen kapitalismin ylilyöntien suhteen. Neemin näkemys ei sekään ole ongelmaton.

Todeten, että ”kuten nationalismi, kosmopoliittisuuskin on narratiivinen projekti”, Neem argumentoi uuden kansallisen narratiivin puolesta, joka pitäisi kriittisen etäisyyden kosmopoliittiseen vaihtoehtoonsa.[280] Koska hän näkee ”historian kansalaisuusponnistuksena (*civic enterprise*)”, on näkemyksen luonnollinen seuraus, että jopa transnationalististen narratiivien ”moraalinen voima” tosiasiassa ”riippuu lukijoiden nationalistisista käsityksistä”.[281]

Ei liene ihme, että Neemin vaatima uusi narratiivi lopulta muistuttaa kovasti vanhaa, kansallista amerikkalaista historianarratiivia: Uskoessaan, että ”kansakunta voi ruumiillistaa universaaleja arvoja”, perustajaisät rakensivat kansakunnalle ”katon” ja myöhempi kansallinen historia on koostunut ”seinien” pystyttämisestä täten vaiheittain täydentäen kansallisen kodin rakennelmaa.[282]

Neemin historian luenta on hämmästyttävän yksioikoinen vetoomuksessaan nykyhetkeen sitä määrittävänä kontekstina. Hän kirjoittaa, että väkivalta ”jatkuu tuhoa tuottavana” niissä epäamerikkalaisissa ”osissa maailmaa, joissa sekä nationalismi että liberalismi ovat jääneet heikoiksi”. Lisäksi Neem uskoo, että ”kollektiivisen identiteetin luominen ei välttämättä ole ainut tai edes välttämätön päämäärä ammatilliselle historiankirjoittamiselle”. Hän tosiasiallisesti tarkoittaa, että se on välttämättä yksi historiankirjoittamisen päämääristä, jos ei tärkein.[283]

Neem näin ollen konstekstualisoi päämäärämme etsiä menneisyyden totuutta oppiaineen ulkopuolisin tarkoituksin. Erityisesti hän vetoaa tarkoitukseen, jota voidaan hyvin kutsua kansakunnan rakentamisen poliittiseksi imperatiiviksi – täsmälleen nationalistisen historiankirjoituksen alkuperäisten harjoittajien tapaan. Neem näyttää tietävän kansallisen historian varsinaisen merkittävyyden jo ennen sellaisen kriittisen tutkimuksen alkua, johon hän meitä kannustaa.

SELITYKSET JA MERKITYKSET HISTORIANKIRJOITUKSESSA

Metanarratiivista luopuminen ei tarkoita historiallisen kontekstin käsitteestä luopumista. Klassiselle rankelaiselle koulukunnalle historian kontekstualisointi tarkoitti kohtuullisen yksinkertaista harjoitetta sijoittaa annettu ilmiö oman aikansa olosuhteisiin. Ainakin useimmat historismin eri muodot hyväksyvät tämän perusperiaatteen, niiden joukossa radikaali asenne, jonka mukaan ei ole olemassakaan kuin historiallisia totuuksia.[284] Edes tätä emme tiedä. On hyvä pitää mielessä mahdollisuus, että totuus on jotain aivan muuta.

Historiallisen kontekstualisoinnin ongelma ratkeaa kuitenkin itsestään, jos ajattelemme historiaa historioitsijoiden kesken jatkuvana keskusteluna

parhaasta selitysmallista kyseessä olevalle menneisyyden ilmiölle. Yksinkertaisimmillaan kontekstualisoinnissa on kysymys siitä, onko historioitsija samaa vai eri mieltä kollegoidensa kanssa kyseessä olevan ilmiön historiallisista olosuhteista. R.G. Collingwoodin vaade, että ”kaiken historian on oltava konsistenssissa” voi hyvin pitää paikkansa ottaen huomioon, että mitkään kaksi toisensa poissulkevaa selitystä mille tahansa menneisyytemme ilmiölle eivät molemmat voi olla hyväksyttävissä.[285]

Aidosti innovatiivisia näkemyksiä syntyykin usein silloin, kun historioitsija omaksuu tuoreen näkökulman olosuhteisiin, mieluummin kuin itse tapahtumaan. Alfred Crosbyn teos *The Columbian Exchange* (1972) on yksi ensimmäisistä ympäristöhistoriallisista teoksista, joka tutkii eurooppalaista invaasiota Amerikkoihin vuodesta 1492 eteenpäin jättäen tarkastelussaan kokonaan sivuun politiikan ja sodankäynnin. Niiden sijasta Crosby kiinnittää tutkimuksessaan huomion siihen, kuinka perustavalla tavalla Amerikkojen luonnonympäristöt ja kulttuurimaisemat muuttuivat, kun mantereille tuotiin valtava määrä uusia kasveja ja eläimiä ja kuinka tämä muutos samalla johti monen vanhan kasvi- ja eläinlajin sukupuuttoon.[286]

Alan Taylorin pienimuotoinen klassikko *William Cooper's Town* (1995) puolestaan tarjoaa esimerkin siitä, kuinka tuore näkökulma niin kutsuttuun tavalliseen arkielämään (ja maakeinotteluun) voi avata uudella tapaa New Yorkin osavaltion pohjoisten erämaiden asutushistoriaa ja sen kulttuurisia vaikutuksia myöhäisellä 1700-luvulla.[287]

Pekka Hämäläisen palkittu *The Comanche Empire* (2009) tarjoaa aivan uudenlaisen perspektiivin alkuperäiskansojen menneisyyteen Yhdysvaltain lännen valloituksen historiassa. Hän esittää vakuuttavan määrän selityksiä sille, miksi comanche-intiaanien ”konfederaatio” nousi aikanaan selkeään ylivoima-asemaan suhteessa muihin suurten tasankojen intiaanikansoihin ja voimatekijäksi myös Teksasin anglosaksiseen uudisasutukseen ja eteläisten tasankojen espanjalaisperäiseen väestöön nähden.

Hämäläinen tuo useaan otteeseen erikseen esiin sen, kuinka nomadisina metsästäjinä ja valloittajina tunnetut comanchet turvasivat hiilihydraattien saannin täydentääkseen proteiinirikasta ravintoaan. Tässä kohtaa hänen selitysmallinsa uhkaa hajota. Lukijaa ei informoida siitä, mikä potentiaalinen comanche-imperiumin kilpailijakansa tai väestöryhmä ei nauttinut yhtä lailla tasapainoisesta ruokavaliosta ja kenties millaisin seurauksin.[288]

Oletus, että jokainen mahdollinen selitys annetusta aiheesta (tässä tapauksessa comanche-imperiumin kasvun ja tuhon syistä) on metodologisesti

samanarvoinen, ei oleta vain, että reaalimaailmamme on oleellisesti holistinen vaan, että myös ymmärryksemme siitä on oltava holistinen. Aivan kuten ei kannata olettaa metanarratiivia, ei kannata ainakaan metodologisesti sitoutua näkemykseen, että kaikki maailmassa on jotenkin merkityksellisessä suhteessa kaikkeen muuhun.

Hämäläisen huomautukset comanche-intiaanien ruokavalion tasapainoisuudesta eivät ole mitenkään ristiriidassa muiden tarjottujen, asiaa aidosti valaisevien selitysten kanssa. Samoin hänen lähestymistapansa pohtia tasankojen valtasuhteita aivan uudelta kannalta tuotti laajemman ja monipuolisemman viitekehyksen asioiden suhteuttamiseksi kuin aiheen aiemmat historiat olivat pystyneet tarjoamaan.

Tästä kaikesta huolimatta comanche-imperiumin rakentumisen saagaa ei tarvitse eikä kuulu integroida johonkin oletettuun yhdysvaltalaisen historian ”metanarratiiviin”. Ainakaan tällä ajatuksella ei ole mitään tekemistä Hämäläisen historiantutkimuksen laadullisen arvion kanssa.[289] Mitä sellaisen metanarratiivin avulla voisimme itse aiheesta oppia lisää – ehkä lukuun ottamatta jotain absurdia päätelmää, että myös comanchet olivat ”historian väärällä puolella”, koskapa heidän imperiuminsa kaatui?

Analyyttinen lähestymistapa historiaan sisältää väkisinkin kontrafaktuaalista ajattelua, vaikkei sillä ole mitään tekemistä sen kanssa, mitä kontrafaktuaaliseksi historiaksi nimitetään. Vuonna 2003 arvostettu *Journal of American History* julkaisi Gary J. Kornblithin artikkelin nimeltä ”Rethinking the Coming of the Civil War: A Counterfactual Exercise”. Tutkija kyseenalaistaa siinä Yhdysvaltain sisällissodan (1861–1865) väistämättömyyden oletuksella, että sitä ei olisi tapahtunut ”ilman (*absence*)” vuosina 1846–1848 käytyä Meksikon sotaa.[290] Koko ”harjoite” koostuu järkeilystä koskien sellaista tapahtumakulkua, jonka jo tiedämme epätodeksi. Saman määrän historiallista tietoa voi hankkia todistelemalla, että ”ilman” Yhdysvaltain vallankumousta ja perustamiskautta vuosina 1776–1791 ei sellainen liittovaltio olisi ajautunut sisällissotaan vuonna 1861.

Samaan tapaan Peter Bowlerin kontrafaktuaalisessa tutkimuksessa Charles Darwinista tehdään väitelausumia, jotka ovat täydellisesti kaiken verifioinnin ulottumattomissa. Yksi niistä on, että ilman Darwinia tutkimuksellinen debatti evoluutiosta – joka on osin yhä käynnissä – olisi ollut jotenkin vähemmän jyrkkä ja katkera, koska ”luonnontieteilijöiden ja konservatiivien kahtiajako olisi ollut vähemmän selvä ja debatointi vastaavasti vähemmän kärjistävää”.[291] Tätä väitettä

ei voi todistaa millään metodologisella tavalla, jonka nykyinen akateeminen kulttuuri tuntee.

Bowles kuvailee evoluutioriitojen historiallisen viitekehyksen yksityiskohtaisesti, minkä hän olisi voinut tehdä aivan hyvin turvautumatta joutaviin spekulointeihin sen suhteen kulkivatko menneet tapahtumat sitä rataa, jota jo tiedämme niiden kulkeneen.[292] Tulevaisuustutkijoiden on pääteltävä todennäköisyyksistä käsin erilaisia tulevaisuuden mahdollisuuksia. Heidän tutkimuskohteensa on erilainen. Kontrafaktuaalinen historia ei ole historiaa, koska se ei tutki mennyttä.[293]

Sinällään kontrafaktuaalista järkeilyä voi historiantutkimuksessa hyödyntää, sillä historiassa löytyy aina parempi selitys sille, mitä tapahtui kuin sille, mikä jäi tapahtumatta. Kontrafaktuaalinen analyysi Allan Megillin hyvin tunnetun muotoilun mukaan olettaa, että C on vaikuttava syy A:n muuttumiselle B:ksi olettaen, että ilman C:tä, B ei olisi voinut toteutua kaikkien muiden seikkojen pysyessä vakiona.

Pohditaan vaikkapa Yhdysvaltojen sisällissodan syttymistä tämän maksiimin valossa. Vaikka historioitsija olisi vakaasti sitä mieltä, että orjuus oli sodan viimekätinen syy, voidaan ajoituksen olettaa olevan myös tärkeä tekijä. Koska sota syttyi niin pian vuoden 1860 presidentinvaalien jälkeen, on loogista kysyä, miksi Stephen Douglass, J.C. Breckinridge ja John Bell päättivät kaikki pitäytyä ehdokkuudessaan Lincolnin ohella. Kukaan heistä ei pyrkinyt etelävaltioiden äänien hajottamiseen auttaakseen juuri Lincolnin valintaa presidentiksi.

Kuukausien ajan ennen sodan varsinaista puhkeamista pidettiin myös lukemattomia kokouksia tarkoituksena ratkaista tilanne rauhanomaisesti etelävaltioiden täten selvästi osoittaessa halunsa pysyä unionissa. Näihin tapahtumiin keskittyminen saattaa tarjota tuoreen näkökulman sen hetken määrittämiselle, josta ei ollut paluuta, kenties selvästi aiemmin kuin 12.4. 1861, jolloin ensimmäiset kranaatit ammuttiin Fort Sumterin linnoitukseen.

Pohdittaessa etelävaltalaisten viimekätistä syytä erota unionista keväällä 1861 on mahdotonta jättää orjajärjestelmää pois syiden joukosta monien muiden pitkäaikaisten riitojen ohella, joita olivat esimerkiksi kiistat etelävaltioiden vaatimasta yleisestä ulkomaantullien alentamisesta. Ei voi myöskään jättää huomiotta omintakeisen etelävaltalaisen kulttuurisen identiteetin muotoutumista viimeistäänkin 1840-luvulta lähtien tai unohtaa taloudellista kilpailuasetelmaa etelän ja pohjoisen välillä uusien lännen alueiden markkinoista ja hallinnasta.

Ehkä tärkein syy olikin etelävaltalaisia uhkaava omaisuusarvojen romahdus orjaomaisuuden suhteen (arvo kun oli riippuvainen orjatalouden kasvuodotuksista) siinä tapauksessa, että pohjoisvaltalaiset sulkisivat orjatalouden laajenemismahdollisuudet länteen. Juuri tätä Lincolnin republikaaninen puolue ajoi. Yksikään abolitionisti ei tietenkään ehdottanut vapaaseen työvoimaan perustuvan puuvillantuotannon kieltämistä lännessä. Orjatyövoima oli ollut kriittisen tärkeä etelän taloustuotannolle jo kahden vuosisadan ajan, mutta se nähtiin syynä erota unionista vasta muutamia vuosia tai kuukausia ennen sodan syttymistä.[294]

Kenties teollisella vallankumouksella oli vaikutuksensa. Kuten historioitsija Gerald Gunderson on korostanut, kiitos lennättimen, sanomalehtien, parempien kulkuyhteyksien ja yleisen talouskasvun ”amerikkalaisilla ei ollut vain enemmän tuloja, joiden varassa he saattoivat päätyä näkemään orjuuden kestämättömyyden, vaan heitä myös muistutettiin asiasta paljon aiempaa useammin”.[295]

Yllä hahmoteltu yleinen argumentti sodan syiden kietoutumisesta orjuuskysymyksen ympärille ei tarkoita, että orjuus yksin aiheutti sisällissodan. Argumentti tarkoittaa, että ilman orjuutta muut tarjolla olleet syyt eivät sitä olisi aiheuttaneet – ainakaan silloin kun se tosiasiallisesti syttyi. Voi spekuloida sillä, mikä orjuuden aspekti kenties oli ratkaisevan tärkeä, mutta varmaa on, että ”ilman orjuutta ei olisi ollut sisällissotaa vuosina 1861–1865”. Toisin sanoen, orjuus oli välttämätön syy sisällissodalle.

Voi ottaa askeleen pidemmälle ja kysyä, oliko orjuus riittävä syy sodalle. Riittävä syy kuuluu aina välttämättömien syiden joukkoon, vaikka se voi olla myös jokin erityinen välttämättömien syiden yhdistelmä. Voi siis väittää, että sisällissodan ja orjuuden välinen syy-yhteys on vahvempi kuin keuhkosyövän ja tupakoinnin: Tupakointi voi olla syövän puhkeamisen ratkaiseva syy, mutta se ei ole keuhkosyövän välttämätön syy, koska tupakoimattomatkin voivat keuhkosyövän saada. Tupakointia ei siis kuulu sekoittaa edes keuhkosyövän välttämättömiin riskitekijöihin. Sen sijaan Yhdysvaltain sisällissodan syttymistä vuonna 1861 ei voi selittää ilman orjuutta.

Mikään ylläesitetystä ei tarkoita, etteikö sisällissotaa voisi etelävaltojen tapaan nähdä ”osavaltioiden välisenä sotana”. Eikä orjuus toki ollut ainoa kiistanaihe väittelyissä, jotka useimmiten koskivat yleistä osavaltio-oikeuksien doktriinia. Sisällissotakaan ei toki ratkaissut kaikkia osavaltio-oikeuksiin liittyviä mahdollisia riidanaiheita. Uskonnonvapaus oli yksi niistä, sillä maan perustuslaki

takasi ainoastaan, ettei kansallinen, liittovaltiohallitus voinut rajoittaa uskonnonvapautta.

Virginian osavaltion uskonnonvapauslain kirjoittanut Jefferson ei koskaan ehdottanut, että muut osavaltiot voitaisiin pakottaa seuraamaan Virginian esimerkkiä. Vastoin Jeffersonin kantaa suurin osa amerikkalaisista ajatteli myös, ettei uskonnonvapaus tarkoita varsinaista omantunnonvapautta. Vasta vuonna 1961 Yhdysvaltain korkein oikeus kielsi Marylandin osavaltiota vaatimasta uskonnollista valaa virkamiehiltään.

Mitä tulee orjuuskysymykseen yleisemmin, Jefferson oli vastustanut varhaista Missourin orjakompromissia vuodelta 1820 sillä perusteella, että pohjoisen abolitionistit kyseenalaistaessaan Missourin osalta perustuslain yksinkertaisen periaatteen siitä, että kansalaisoikeuksien määrittely kuului osavaltioille, käänsivät orjuuskysymyksen riidaksi unionin yhtenäisyydestä. Abraham Lincoln puolestaan julisti pelastavansa unionin riippumatta siitä, vaatisiko tehtävä kaikkien orjien vapauttamista vai ei yhdenkään. Näin ollen vasta vuonna 1865 myös kaikkia pohjoisvaltioita vaadittiin luopumaan orjuudesta. Niistä New Jersey onnistui tässä viimeisenä.

Vasta vuonna 1967 Virginian osavaltio pakotettiin luopumaan rotujenväliset avioliitot kieltävästä laistaan. Oliko tämä laki vain jäänne sisällissotaa edeltävistä laeista yhtenäistää ja vakiinnuttaa orjuus nimenomaan rodullisesti määriteltynä instituutiona? Ei ollut, sillä sodanjälkeinen Jim Crow- eli rotuerottelulainsäädäntö uudelleen loi ja sitten ylläpiti roturajaa orjuuden päättymisestä huolimatta.[296] Ei näillä laeilla ollut mitään tekemistä myöskään Jeffersonin poliittisen perinnön kanssa. Hänen orjuuden lopettamiseksi tekemänsä ratkaisuehdotuksen mukaan koko afrikkalaisamerikkalainen väestönosa oli lähetettävä maasta pois. Jeffersonin kannan ja myöhempien oikeudellisten näkökantojen välillä on ilmiselviä epäjatkuvuuksia, joita ei voi selittää pois, koska myös väliin jäävillä tapahtumilla on merkitystä.

Menneisyyden selitysten etsintä on eri asia kuin kääntää historiallisia faktoja perusteiksi tämän päivän ajattelutavoille. Tuomari Antonin Scalian eriävä mielipide Yhdysvaltain korkeimman oikeuden enemmistöpäätökseen koskien Arizonan oikeutta rajoittaa maahantuloa tarjoaa tästä mainion esimerkin.

Scalia vetosi Jeffersonin ja James Madisonin kaksisataa vuotta vanhoihin lausumiin osavaltioiden oikeuksista perustellakseen Arizonan oikeutta omiin maahantulorajoituksiinsa ja poliisien valtuuksien laajentamista niiden valvonnassa. Scalia vetosi samassa tarkoituksessa myös Samuel Pufendorfiin, joka tunnettiin luonnonoikeuden saksalaisena erityisasiantuntijana myöhäisellä

1600-luvulla.[297] Toisin kuin Jefferson, Pufendorf ei itse ollut orjanomistaja. Ilmeisesti hän ei ollut edes rasisti, sillä hänestä oli epäonnekasta, että orjuus oli Euroopassa aikanaan hylätty yleisenä yhteiskuntainstituutiona.[298]

Tuomari Scalian kanta Arizonan maahanmuuttolainsäädäntöön edusti perinteikästä perustuslain luennan erityisdoktriinia, joka tunnetaan ”alkuperäisen tarkoituksen” (*original intent*) -oppina. Doktriini on yksinkertaisesti epähistoriallinen: se pyrkii määrittämään perustuslaista perustajaisien alkuperäisiä tarkoituksia asioista, joita he eivät osanneet kuvitella edes mahdollisiksi.[299]

Terence Ball ja John Pocock kuvaavat osuvasti aikasidonnaista merkitysmuutosten ongelmaa. Heidän esimerkkinsä kertoo siitä, kuinka renessanssin ajan luonnonoikeuskirjoittajat saivat osakseen jyrkkää kritiikkiä ”tarkkaan punnitusta tekniikastaan soveltaa Rooman lakia myöhäiskeskiajan eurooppalaisiin oikeudellisiin ongelmiin”. Hiukan yllättäen kritiikki nousi ”renessanssin kielentutkijoiden parista, jotka klassisen filologian uusin keinoin väittivät pystyvänsä selvittämään Rooman lain sen alkuperäismerkityksessä”. Nämä ”alkuperäiset merkitykset”, Ball ja Pocock kuitenkin toteavat, ”usein edellyttivät historiallisesti kaukaisia viitekehyksiä”.[300] Toisin sanoen, Rooman laki oli merkityksiltään järkeenkäypää lakitekstiä vain antiikin Rooman sosioekonomisessa todellisuudessa.

Tämän vuoksi on alistuttava erottamaan, mistä esimerkiksi perustajaisät pystyivät edes kuvittelemaan puhuvansa ja mitä heidän perustuslaillisista seikoista antamiensa lausuntojen voidaan kuvitella tarkoittavan meidän aikanamme. ”Alkuperäisen tarkoituksen” -oppiin takertuvat tulkitsijat, kuten Scalia, saavat heidät sanomaan asioita, joita he eivät osanneet edes kuvitella sanoneensa. Epäilemättä jokaisen perustajaisän omatkin intentiot vaihtelivat ajan myötä. Ainakin heidän intentionsa olivat keskenään erilaisia, mistä perustamiskauden jälkeinen, jyrkästi erilinjaisten poliittisten puolueiden nopea synty hyvin todistaa.

Sisällissota muutti pysyvästi tasapainoa osavaltio-oikeuksien ja liittovaltiovallan välillä aivan erilaiseksi kuin perustajien sukupolvi oli sen hahmottanut, aivan kuten se tuhosi Jeffersonin vision tuoda maahan saksalaisia siirtolaisia korvaamaan ulkomaille lähetetty orjaväestö. Kuten todettua, väliin jäävillä tapahtumilla on väliä. On vaikea kuvitella vakavasti otettavaa Yhdysvaltain perustuslain historiaa huomioimatta perustuslakitekstin merkitysten aitoja muutoksia ajan saatossa.

Mikään edellä sanotusta ei ole argumentti sen puolesta, että vain epäjatkuvuuksilla on merkitystä historiassa. Jos historioitsija todistaa, ettei oleellista murrosta tapahtunut siellä, missä kaikki muut ovat olettaneet sellaisen löytyvän, sekin on pätevä tutkimustulos.

PÄÄTELMIÄ HISTORIANTUTKIMUKSEN KÄYTÄNTEISTÄ

Ei ole olemassa mitään väistämätöntä yhteyttä kenties epäämättömästi narratiivisella historialla ja historioitsijan ehdottomalla sitoutumisella ajan lineaarisuuteen menneisyyttä selitettäessä. Narratiivi voi leikkiä lineaarisella aikakäsityksellä antaessaan tarinan lopun määrittää tarinan varsinaista merkitystä, historia ei voi. Historiassa kausaliteetti ei kulje koskaan taaksepäin ajassa. Eikä historia voi informoida meitä tulevaisuudestamme. Menneisyydestä kertomisen taitona historia koskee aina erityisen menneisyyden tapahtuman tai ilmiön selvittämistä – olipa kyseessä sota, nälänhätä, kiista, käytöstapa, taloussykli tai muotiajattelu – ja sen selittämistä sellaisten syiden tuloksena, jotka edelsivät sitä.

Muiden ihmisten tapaan jumiutuneena jatkuvasti etenevän ajan sisään historioitsija ei voi selittää mennyttä tapahtumaa sen seurausten kautta, vaikka nuo seuraukset olisivat syy sille, mikä tapahtumasta tekee kyllin merkityksellisen päästäkseen historian kirjoihin. Tapahtuman merkityksellisyys voidaan määrittää vain nykyajassa. Riippumatta siitä, miten tärkeältä jokin historiallinen tapahtuma nyt näyttää, tämäkin voi muuttua ennakoimattomassa tulevaisuudessamme.

Ajatus, että historia voi kertoa meille jotain tärkeää nykyhetkestämme liittyy käsitykseen siitä, että meillä olisi yhteinen ymmärrys siitä, mihin historia on meidät tuonut. Tämän todennäköisyyttä tavataan vahvasti liioitella. Aivan kuten menneisyydessämme, ihmiset yhä arvioivat ihmiskunnan nykytilaa radikaalisti erilaisista perspektiiveistä. Tämän vuoksi historioitsijan on syytä pyrkiä välttämään historiankirjoituksen politisointia minkäänlaisena itseisarvoisena ”kansalaisuusponnistuksena”.

Ero historioitsijan varsinaisen työn ja menneisyyden politisoimisen välillä milloin minkin hyvän asian nimissä on toisinaan hiuksenhieno. Silti se on olemassa. Orjuuden päättyminen Yhdysvalloissa ei ole meille poliittinen tai moraalinen ongelma. Tiedämme jo, miten se ratkaistiin. Ja kuten Aristoteles joskus sanoi, kenenkään ei tarvitse varsinaisesti harkita mennyttä. Vain nykypolitiikka voidaan panna aitoon moraalitestiin, ja syytä on muistaa, että oikeutettukin väkivalta kertoo aina politiikan epäonnistumisesta, koska politiikka tarkoittaa konfliktinratkaisua rauhanomaisin keinoin.

Historiantutkimuksen päärajoitteet ovat käytännöllisiä rajoitteita liittyen niiden kysymysten hyödyllisyyteen ja kompleksisuuteen, joita on kysyttävä muuttaakseen menneen tapahtuman historiaksi, eli tuottaakseen historiallista tietoa. Mikään tässä asenteessa ei estä turvautumasta menneisyyden narratiiviseen esittämiseen.

Keskeinen muotovaatimus historian alan tutkimusprojektille on kuitenkin vain se, että se alkaa tutkimuskysymyksellä ja päättyy vastaukseen tuohon kysymykseen. Sisällöllinen minimivaatimus on sama kuin kaikilla muillakin akateemisen tutkimuksen aloilla: On vältettävä nollatutkimus. Fyysikko Wolfgang Pauli totesi joskus tarkastamansa tutkimuspaperin niin huonoksi, ”ettei se ole edes väärin”.

Toinen populaari lohkaisu toteaa, että ”pahinta historiassa on se, että aina kun se toistaa itseään, hinta nousee”. Ei ole tapaa todistaa, että historia toistaa itseään. Emme yksinkertaisesti pysty määrittelemään kahta ajallisesti etäistä ilmiöitä täysin identtisiksi olettamatta samalla, ettei mitään merkittävää tapahtunut niiden välillä. Sellainen oletus on lähtökohtaisesti väärä.

Kuten nykyisyyskin, menneisyys on valtava erilaisten syiden ja seurausten sekamelska. Maanjäristykset, tsunamit, tulvat, kuivuuskaudet ja muut luonnonilmiöt ovat vaikuttaneet dramaattisesti historiaamme. Mitä tulee harkiten tehtyihin muutoksiin, lukemattomat tietoiset ja alitajuiset ihmisen toimintaa ohjaavat intentiot ovat törmänneet keskenään ja tuottaneet muutoksia, joiden usein yksikään niiden toimeenpanijoista ei kuvitellut toteutuvan juuri siten kuin ne lopulta toteutuivat. Tämän vuoksi voimme hyvin otaksua, ettei historia opeta meille mitään – paitsi itse historiallista ajattelua.

Jos historia ei voi opettaa kuin historiallista ajattelua, mitä hyötyä siitä on? Ehkä sen varsinainen hyöty olisi siinä, että lähestymme ennakoimatonta tulevaisuuttamme mieluummin historiallisen tietoisuuden kautta kuin sokealla uskolla johonkin myyttiseen, perustavaan ”totuuteen”, olipa se Yhdysvaltain perustuslaki, Raamatun luomiskertomus tai jokin muu uskonkappale.

Mitä muuta hyötyä historiasta pitäisi olla? Monille ihmisille historia todistaa vain toistuvasta kyvyttömyydestämme ratkaista konfliktejamme rauhanomaisesti ja parhaidenkin tarkoitusperiemme suhteellisesta hyödyttömyydestä sen suhteen, mihin maailmassa varsinaisesti vaikutamme. Sikäli kuin historia voi elähdyttää meitä, kenties oppi on (J.D. Salingeria hiukan muunnellen), että yhtä vähän kuin meitä edeltäviä sukupolvia, meitäkään ei sysätty maailmaan vain jalosti kuolemaan, vaan elämään hyvän asiamme puolesta.

5. Toivottoman maailman sosiologiaa

JOHDANTO: RASISTISEN MAINONNAN FANTASIAT

Rotusuhteita ruotivaa ja kapitalistista talousjärjestelmää kritisoivaa intersektionaalista tutkimusta tuotetaan liukuhihnalta niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Syynä tutkimusten heikkoon informaatioarvoon tapaa olla suoranainen haluttomuus analysoida etnisten jännitteiden ja maailmankaupan varsinaisia rakenteita ja halu sen sijaan keskittyä epätasa-arvon pelkkiin ilmentymiin, kertovat ne itse yhteiskuntajärjestelmistä mitä hyvänsä.

Malte Hinrichsenin artikkeli ”Racist Trademarks and the Persistence of Commodity Racism in Europe and the United States” (2015) on edustava esimerkki tällaisesta informaatioarvoltaan nollatutkimusta lähenevästä kirjoittelusta.[301] Siinä saadaan todistettua ainoastaan, että imperialistisen ajan euroamerikkalainen ajattelu oli rasistisempaa (ja vielä avoimemmin sitä) kuin nykyaikana. Tämä on tiedetty jo ennestään.

Artikkelin aiheena ovat rasistiset kaupalliset tuotemerkit ja kulutushyödykekulttuurin transatlanttinen rasismi. Tutkija saa mainittua kulutushyödykekulttuurin synnyn 1800-luvun puolessa välissä, mutta virkkeenkään vertaa hän ei pohdi itse tuotemerkkien luomisen ja markkinoinnin perusteita, saati niiden muutoksia tarkastelemaltaan yli sadan vuoden ajanjaksolta.

Olisi käsittämätöntä, jos kyseessä olleiden tuotemerkkien mainoksia ja mainoshahmoja, kuten Uncle Ben's, Aunt Jemima, Eskimopuikot, Sahortti-Mohr ja kymmeniä muita samanlaisia, olisi vuonna 2015 (artikkelin julkaisuvuonna) tarkoitettu tulkittavan tai tulkittu samoin kuin niiden syntyaikoina 1900-luvun vaihteessa.

Minkäänlaista tutkimuslöytöä ei edusta Hinrichsenin havainto, että Lontoon maailmannäyttelyiden materiaaleista 1850-luvun alusta löytyy viitteitä imperialistisrasistisesta ajattelusta. Miten olisi mahdollista, etteivät imperialismi ja aikakauden yleinen rasistinen ajattelu näkyisi kyseisissä maailmanäyttelyiden materiaaleissa ja lukuisissa muissa myöhemmin? Imperialismia ja kristinuskon lähetystyötä ympäri maailman pidettiin länsimaissa tuolloin edistyksellisenä asiana. Päinvastainen löydös olisi ollut tutkimuksellisesti raportoinnin arvoinen.

Analyysin sijasta kirjoittaja tyytyy vain epämääräisiin viittauksiin muutaman yksittäisen mainoksen ”rasistisesta alkuperästä” sekä yleiseen puheeseen ”rasistisista tavaramerkeistä” ja ”implisiittisistä valkoisen ylivallan viesteistä”, joita hän on länsimaisen markkinointibisneksen lähes 200-vuotisesta historiasta jäljittänyt. Kaiketi puheena oleviin mainoksiin sijoitetut hahmot ja termit, joilla viitattiin eskimoihin, intiaaneihin, afrikkalaisiin tai aasialaisiin palvelivat markkinoinnissa ensisijaisesti eksoottisuudellaan. Ainakin tätä aspektia pitäisi pohtia, kun käsittelee markkinointia, mistä artikkelissa varsinaisesti on kyse.

Tavaramerkin luoja tapaa mainostaa tuotettaan, ei aatettaan. Mitä yksittäinen kuluttaja kustakin tavaramerkistä ajattelee, on hankalaa todentaa, mutta lähtökohtaisesti tavaramerkit on luotu vain tuotteen tunnistamista varten. Niiden luomiseen ja niiden kuluttajien massoille tutuksi tekemiseen sijoitetaan usein miljoonakaupalla mainosrahaa.

Aivan toisin kuin rasistisista implikaatioista huolestuneet tutkijapiirit ajattelevat, vanhoilla tavaramerkeillä ja niiden muuttumattomuudella myydään tuotteen perinnettä, tuttuutta ja luotettavuutta, ei sen historiallista alkuperää. Amerikkalaisperäinen Uncle Ben's -riisi on lähes kaikille suomalaisillekin tuttu. Kun pakkauksesta päätettiin poistaa sympaattisen mustan vaarin kuva, yhtiön turvautuminen uudessa pakkauksessaan vanhaan oranssiin väriin ja termiin ”Ben's Original” todistaa juuri tästä. (Tarkastin uuden pakkauksen ulkonäön omasta ruokakaapistani, koska itse luotan tavaramerkkiin erityisesti laadukkaana basmati-riisinä.) Edustaako ”Uncle Ben’s”in kanssa meillä lähes yhtä tutun ”Mummon muussi” -pakkauksen vanhan rouvan kuva valkoihoisuudellaan osoittelevasti juuri valtaväestöä? Saako häntä kutsua rouvaksi?

Hinrichsenin huomio, kuinka 1800-luvun suklaamainoksissa implisiittisesti vedottiin ”fantasioihin eksotisoitujen ihmisten seksuaalisesta tavoitettavuudesta (*fantasies of the sexual accessibility of exoticized people*)” ei todista historiallisesti mitään. Mihin seksuaalisin fantasioihin länsimaiset markkinointi- ja mainostoimistot eivät ole historian saatossa vedonneet? Valkoisen naisen seksuaalisuudella on myyty saippuasta lähtien niin autoja, suklaata, purukumia, ulkomaanmatkoja kuin kaikkea muutakin mahdollista.

Edistykseksi koettiin vielä vuosikymmen takaperin, että länsimaisiin naisten alusvaate- ja uimapukumainoksiin saatiin malleiksi myös etnisten vähemmistöjen edustajia. Sittemmin on mukaan tullut miehenkin ”esineellistäminen” uimahousumainoksia myöten. Länsimaisen mainoskulttuurin historia on kautta aikain sisältänyt seksuaalifantasioiden aineksia, vaikka mainostaminenkin on muuttunut tunnustuksellisesti monietniseksi. Artikkelin harvat esimerkit eivät

konkretisoi väitettyä ongelmaa eikä niitä käsitellä niiden historiallisissa käyttöyhteyksissä. Konteksti puuttuu. Tuloksena on nollatutkimusta.

Tässä luvussa selvitetään laajalti ylistetyn David Graeberin ja brittiarkeologi David Wengrow'n antropologisen *Alussa oli …* -teoksen ohueksi osoittautuvaa tutkimusantia ja sitten perusteellisemmin Mike Savagen sosiologista tutkimusteosta. Savagen teos toimii mainiosti varoittavana esimerkkinä uuden epätasa-arvoisuustematiikan metodologisista heikkouksista. Erityisen silmiinpistävää molemmissa teoksissa on Hinrichsenin tapainen haluttomuus ymmärtää, mistä kapitalismissa ja moderneissa yhteiskuntarakenteissa ylipäätään on kyse, vaikka juuri niitä kritisoidaan. Miten kritisoida sellaista, minkä perusteitakin kieltäydytään ymmärtämästä?

MUINAISTUTKIJOIDEN LAPSELLINEN HISTORIATEOS

Joulun 2022 kirjamarkkinoiden turhimpia myyntimenestyksiä oli anglosaksinen tietoteos *Alussa oli … Ihmiskunnan uusi historia* – kirjoittajinaan yhdysvaltalainen antropologi David Graeber ja brittiarkeologi David Wengrow.[302] Kirja ei ole maineensa veroinen uuden historiallisen ajattelun virstanpylväänä, pikemminkin päinvastoin. Sen tietoväitteet mahtuvat harvoin modernin historiallisen tietokäsityksen raameihin.

Teoksen alussa Graeber ja Wengrow toteavat, ettei menneisyyttä tutkimalla voi päätellä, ovatko ihmiset pohjimmiltaan hyviä vai pahoja. Tämä on totta. Muinaiskulttuurien tutkijoina he kuitenkin keskittyvät jäljittämään ihmiselle lähtökohtaisesti ”luontaisia” yhteisöllisyyden muotoja ihmiskunnan varhaismenneisyydestä. Ongelma on, että menneisyydestämme löytyy niin monenlaista kulttuuria ja poliittista järjestelmää, että yritys hahmottaa niistä jokin ihmiselle erityisesti ”luontaisena” on tosiasiassa toivoton. Mikä on ihmisen muokkaamaa, kuten ihmisyhteisöt aina ovat, ei ole pelkästään luonnon muokkaamaa, vaikka jotain kertoisikin itse ihmisluonnosta.

Graberia ja Wengrow'ta ei kiinnosta menneisyyden varsinaisten valtajärjestelmien tuntemus, sillä pohjimmiltaan he etsivät menneisyydestä jonkinlaista osviittaa omalle näennäismarxilaiselle haavemaailmalleen, jonka perusteella he ovat jyrkän kriittisiä nykyistä kansainvälistä kapitalismia ja sen poliittisia päällysrakenteita kohtaan. Poliittiselta ajattelultaan lähinnä anarkistina tunnettu Graeber oli muinaisen *Occupy Wall Street* -liikkeen aktivisteja. Liikkeen mukaan talouden valta ihmisten elämään on muuttunut liian suureksi.

Anglosaksisille tutkijoille kansainvälinen kapitalismi helposti näyttäytyykin kuin 1800-luvun riistokapitalismi pahimmillaan, sillä varsinkin yhdysvaltalaisilla

tutkijoilla tapaa olla hyvin hatara käsitystä siitä, miten Euroopassa on kapitalismin ongelmia ratkottu toisen maailmansodan jälkeisenä aikana. Yhdysvalloissa viime vuosikymmeninä äärimmilleen viedyn neoliberalistisen talouspolitiikan tuottamaa laaja-alaista yhteiskunnallista syrjäytymistä ei usein edes hahmoteta sosiaalisena vaan vain yksilöllisenä ongelmana. Vertailu muihin länsimaihin näyttää olevan amerikkalaistutkijoille ylitsepääsemättömän vaikeaa, koska kotimaassa slummit ovat aina kuuluneet ja yhä kuuluvat normaaliin kaupunkikuvaan.

Graeberin ja Wengrow'n vastaus ihmiskunnan alkuajoilta löytyvään, "normaaliin" poliittiseen järjestäytymiseen on mystinen, erilaisten keskusvaltaisten valtakuntien laidoilla eläneiden yhteisöiden elämäntapa. Näissä löyhissä paikallisyhteisöissä kuulemma systemaattisesti välteltiin kaikkia pysyviä, autoritatiivisia hallintojärjestelmiä (*systematically avoided fixed, overarching systems of authority*). Tällaisten löyhähköjen kansanvaltojen todetaan myös olleen ihmiskunnan historiassa kaikkein yleisin tapa ylipäätään järjestää yhteisöllinen elämä.[303] Väite on mielenkiintoinen, mutta minkälaisesta yhteiskuntajärjestelmästä tutkijat tässä varsinaisesti puhuvat, jää arvailtavaksi. He eivät kerro.

Sen sijaan, että selittäisivät ihanneyhteiskuntansa mallin, jollaisen siis väittävät muinaishistoriasta löytäneensä, kirjoittajat vetoavat kummallisiin yleistyksiin siitä, että hiivan ja metallurgian keksineet muinaiskansat olivat lähtökohtaisesti edistysmielisiä ja innovatiivisia.[304] Kuka kirjoittajien mielestä ei olisi innovatiivinen? Historiantutkijat eivät ole kahteen sataan vuoteen tulkinneet mennyttä sillä oletuksella, että ihmiset olivat jotenkin tyhmempiä antiikin aikaan kuin nykyään, vaikka Cicerolla ei ollutkaan käytössään älypuhelinta ja 5G-verkkoa.

Ollaan selvästi tekemisissä utopia-ajattelun kanssa. Kirjoittajat vertaavat kaikkea menneisyydestämme löytämäänsä vain siihen, miten asioiden heidän mielestään pitäisi olla. Mikään ei utopistille ole oikein eikä riittävää reaalimaailmassa. Utopioista voi haaveilla, mutta sellaisten kehittely ei vaadi tieteellistä ajattelua. Jo Aristoteleelle kaupunkivaltion aito kukoistus edellytti, että mahdollisimman monenlaiset ihmishyveet toteutuisivat. Edes antiikissa ei siis ajateltu kaikkien ihmisten toiveiden ja taipumusten olevan samanlaisia.

Todennäköisesti vain uskottavuutensa säilyttääkseen Graeber ja Wengrow ujostelevat nostaa näkyville jonkinlaista kommunitaristista haaveyhteiskuntamalliaan, jossa kaikki jakavat samat yhteisölliset arvot. Sellaisesta yhteiskuntamallista kulttuurintutkija Terry Eagleton osuvasti tokaisi,

että ihminen ei olisi enää länsimaisen universaalin rationaalisuusvaateen orja, mutta seinänaapurin kanssa olisi oltava samaa mieltä kaikesta.[305]

Muinaishistorian asiantuntijoina Graeber ja Wengrow eivät näy hahmottavan länsimaista kulttuurikehitystä kehityksenä lainkaan. Koko länsimaisen kapitalismin 500 vuotta pitkän maailmanvalloituksen ja sisäiset muutokset he kuittaavat nokkavilla huomautuksilla, joiden mukaan valkoinen rotu (*the white race*) kutsuu imperialistista historiaansa vain kiertoilmaisuna ”länsimaiseksi sivilisaatioksi (*Western civilization*)”. Kyseessä on kuulemma vain länsivaltojen jälkikäteinen selitysyritys imperialististen ”kansanmurhien” politiikalleen (*apology for genocide*) kaikkialla maailmassa.[306]

Teoksen kriittinen retoriikka perustuu kauttaaltaan kummallisesti vinoutuneeseen näkemykseen länsimaisesta ajattelusta. Kirjoittajien käsitys nykyisen monikulttuurisihanteen pintapuolisuudesta on piilotettu ikivanhan valistusajan maailmankuvan sisään – ikään kuin länsimainen ajattelu ei olisi lainkaan muuttunut yli kahteen sataan vuoteen. Samoin kirjoittajien nykyaikaisen tieteellisen ajattelun kritiikki koskee enimmiltään 1700-luvun valistusajattelua. Sieltä on toki helppoa löytää epäpätevää ajattelua 2020-luvulta asioita tarkastellen. Valitettavasti teoksessa ei selitetä ymmärrettävästi edes valistusajattelua.

Valistusajalta kirjoittajat nostavat esiin kaksi vaihtoehtoista ihmiskuvaa koskien sivilisaatiokehitystä. Ensimmäinen on Thomas Hobbesin näkemys ihmisen luonnontilasta kaikkien sotana kaikkia vastaan, joka oli tarkoitus päättää monarkistisella yksinvaltiudella. Toinen vaihtoehto voidaan kuulemma tiivistää Rousseaun haaveeseen löytää uudelleen ihmiskunnan aito luonnontila, mikä edellytti rauhanomaiseen yhteisölliseen elämään sopivaa uudenalaista sivilisaatiomallia.[307]

Graeber ja Wengrow esittävät sivukaupalla todisteita siitä, että molemmat näkemykset perustuvat vanhanaikaiseen käsitykseen menneiden kulttuurien todellisuudesta, ikään kuin Hobbes tai Rousseau olisivat olleet tekemässä ehdotuksia nykyaikaisen antropologian paradigmaksi. Heitä kiinnosti kristikansan yhteiskunnallinen tulevaisuus. Antropologiaa ei tieteenalana ollut vielä edes olemassa, saati sitten vertailevaa kulttuurintutkimusta.

Vastapainona Hobbesin ja Rousseuan näkemyksille Graeber ja Wengrow tarjoavat pitkän selostuksen wyandot (huron) -päällikkö Kandiaronkin 1600-luvulla esittämästä eurooppalaisen sivistyksen kritiikistä. Sitä ei mainita tai edes hahmoteta, että Euroopassa ei tuolloin vielä eletty valistusajan saati sitten modernin demokratian oloissa. Sen sijaan, että ihastelevat Kandiaronkin kritiikin

osuvuutta 1600-luvun eurooppalaista sääty-yhteiskuntaa koskien, kirjoittajien pitäisi kysyä, mitä tuon ajan eurooppalaisten tai amerikkalaisten alkuperäiskansojen edustajien oli edes mahdollista ymmärtää matkakohteidensa täysin vieraista kulttuureista.

Juuri vanhanaikaiseksi koetun sääty-yhteiskunnan purkutalkoista 1700-luvun valistusajattelijat olivat kiinnostuneita. Kandiaronkin kritiikki, johon kirjoittajat samaistuvat, kohdistuu siis sääty-yhteiskunnan aikaisiin eurooppalaisiin ajattelutapoihin. Niistä päästiin eroon valistuksen jälkeisen teollisuuskapitalismin myötä kaikkialla länsimaissa 1900-luvun vaihteeseen mennessä, Yhdysvalloissa muita aiemmin.

Se, miksi maailman valloittajia olivat juuri eurooppalaiset, ei selviä lukijalle. Syyt tähän ylivoimaan olivat rakenteellisia, kuten eurooppalainen yliopistolaitos, yläluokan latinankielinen yhtenäiskulttuuri, arkistolaitos, kauppakapitalismin tarpeisiin kehittynyt kaksinkertainen kirjanpito, kirkon ja maallisen vallan eriytyneet valtarakenteet – ja lopulta teknologinen ylivoima, jonka kehityksen nämä rakenteelliset tekijät olivat mahdollistaneet juuri eurooppalaisille.

Siitä, miten kopernikaanisen vallankumouksen, valistuksen, kauppakapitalismin ja teollisuuskapitalismin mullistukset muokkasivat koko tieteellisteknisen maailmankuvamme, *Alussa oli…* -teoksen kirjoittajilla ei ole mitään kerrottavaa. Heidän mielestään ihmiskunnan historiassa jokin vain on mennyt ”hirvittävällä tavalla pieleen (*terribly wrong in human history*)”.[308] Onko pieleen menneessä historiassa kenties kyse euroamerikkalaisen maailmanvalloituksen jälkeisestä elintason noususta, eli siitä, että ihmisten elinikä on noussut esiteollisen ajan jälkeen vuosikymmeniä samalla, kun koko ihmiskunta on kymmenkertaistanut henkeä kohti lasketun tulotasonsa?

Sen sijaan, että nostaisivat esiin vaikkapa ilmastonmuutoksen haasteet, kirjoittajat surkuttelevat sitä, kuinka historiassa on hukattu ihmiskunnan kolme perustavaa vapausoikeutta. Graeber ja Wengrow ovat laatineet niistä uuden listan. Ne ovat kuulemma oikeus valita asuinpaikkansa (onko tämä nykyään kiellettyä?), oikeus olla tottelematta muiden käskyjä (poliisivoimatko ovat pääongelmamme?) ja oikeus muokata sosiaalisia olojamme täysin uusiksi tai ”siirtyä edestakaisin” erilaisten sosiaalisten todellisuuksien välillä (*shape entirely new social realities, or shift back and forth between different ones*).[309] Mitä sosiaalisia todellisuuksia he tunnustavat olevan olemassa jää avoimeksi, samoin kuin ajatus siitä, miten niistä siirtyillään ”edestakaisin”. Utopiayhteisön malli on maalattu niin laveasti ja isolla pensselillä, ettei katsoja saa kuvasta mitään selvää.

Joka tapauksessa Graeber ja Wengrow antavat ymmärtää ihmiselon olleen jotenkin lähtökohtaisesti leppoisampaa ennen kaiken pilannutta keskitettyjen valtiomahtien syntyä ja euroamerikkalaista imperialismia. Traagisen maailmanhistoriamme alussa jääkauden metsästäjäkeräilijät kuulemma vielä elivät jonkinlaista sosiaalisen yhteiselon kulta-aikaa (*Ice Age hunter-gatherers … enjoying something of a Golden Age*).[310] Mitä tälläkin väitteellä varsinaisesti yritetään argumentoida on arvoitus.

Jos haluaa pohtia, miltä minkäänlainen metsästäjäkeräilykulttuurin ”kulta-aika” mahdollisesti näytti tai näyttäisi, voi mielikuvitusmatkan aloittaa paljon lähempää menneisyydestä. Miksi 1800-luvun valokuvissa ihmiset eivät hymyile suut iloisessa virneessä, kuten nykyään on tapana? Syy vanhojen valokuvien näennäisesti murjottaviin ilmeisiin on se, ettei kukaan yli 30-vuotias halunnut näkyville pahasti harventunutta hammasrivistöään. Kylänraitit olivat täynnään kaikenlaista kyttyräselkää, käsipuolta, kampurajalkaa ja keuhkotautista yskiskelijää, ennen kuin moderni lääketiede kehittyi kansanterveyttä vaalimaan.

Miten Graeberin ja Wengrow’n oma ihanneyhteiskuntamalli – ilman edellä mainittuja ”autoritatiivisia” rakenteita – ylläpitäisi ja säätelisi nykymaailman liittovaltiorakenteita, kansallisvaltioita, yliopistolaitosta, kansainvälistä oikeutta ja kauppaa, tietoyhteys- ja liikennejärjestelmiä, aseteollisuutta tai lääketeollisuutta (pandemiarokotteineen) jää vaille vastausta. Eikö säätelisi lainkaan?

Kirjoittajien uudenlaisessa ”historiallisessa ajattelussa” selvää on ainoastaan, että yhteiskuntarakenteiden ei tarvitse muotoutua ylhäältä alaspäin (*complex systems don’t have to be organized top-down*).[311] Selvästikään nykyaikainen, valtioperustainen joukkodemokratia ei kirjoittajien tarpeita tyydytä. Historiakuvastaan kirjoittajilta puuttuu peruuttamattomien muutosten käsite kokonaan. Se lienee ymmärrettävää, jos tosissaan uskoo mahdollisuuteen siirtyä ”edestakaisin” (*back and forth*) erilaisten sosiaalisten todellisuuksien (*social realities*) välillä.

Loppupäätelmistä voi lukea, kuinka maailma on Graeberille ja Wengrow’lle yhä avoin paluulle muinaisen Egyptin mahtivaltion reuna-alueiden löyhähköihin kommunitaristispoliittisiin yhteisöihin – ikään kuin teollinen vallankumous, kaupungistuminen, kulutuskulttuuri, ydinaseet, maailman ylikansoitus ja ilmastonmuutos olisivat peruutettavissa olevia ilmiöitä. On harmillista, että uuden historiallisen ajattelun sensaatiomaisena, kansainvälisenä läpilyöntinä markkinoidaan näin onnettoman näennäistieteellistä ”tietokirjaa”.

JOHDANTO SOSIOLOGI MIKE SAVAGEN MIELENMAISEMAAN

Mike Savagen kirjaa *The Return of Inequality: Social Change and the Weight of the Past* (2021) on laajalti ylistetty aivan uudenlaisen, nimenomaisesti epätasa-arvoisuuteen keskittyvän sosiologian pioneerityönä.[312] Sinällään kirja, jota myös Helsingin yliopiston intersektionaalisessa yhdenvertaisuuslukupiirissä on tiettävästi käyty läpi, on teoreettisesti kevyt. Ei sitä voi myöskään metodologisesta kurinalaisuudesta kiittää.

Savage aloittaa teoksen pohdinnalla siitä, kuinka luokka-analyysi katosi vuosituhannen vaihteessa sosiologiasta. Sinällään selitys on yksinkertainen. Jälkiteollisessa, uudessa globaalissa talousjärjestyksessä on vaikea hahmottaa työväenluokkaa erillisenä kovin liukuvan keskiluokan käsitteestä tai vielä vaikeammin määriteltävästä yläluokkaisuudesta.

Jossain ylistävissä arvioissa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka Savage vie epätasa-arvotutkimuksen pelkkää taloudellisen epätasa-arvon tarkastelua pidemmälle. Juuri tässä ratkaisevassa suhteessa hänen analyysinsa hajoaa. Tätä todistaa sekin, että Savagen lääkkeet itse sairauteen ovat eurooppalaisen sosiaalidemokraattisen liikkeen peruslääkkeitä. Tästä huolimatta hän tolkuttaa, että juuri vanhasta vasemmisto-oikeisto -ajattelusta meidän olisi päästävä eroon. Onko argumentti vain se, että sosiaalidemokraattisesta ajattelusta kuuluisi tehdä kaiken sosiologisen tutkimuksen normiajattelua?

Monisatasivuinen kirja esittäytyy ikään kuin uuden ajattelun filosofiana, vaikka se enimmältään toistaa Foucaultilta lainattuja vanhoja mantroja normatiivisen tiedon valta-aspekteista ja rahan vallasta sekä jankuttaa Bourdieun elämäntapaeroihin perustuvasta lähestymistavasta ikään kuin sosiologian uutena vallankumouksena.[313] Molemmat ranskalaiset ”gurut” kirjoittivat pääteoksensa 1960- ja 1970-luvuilla. Savage uudistaa perinteistä sosiologiaa ainoastaan käsittelemällä sen koko tutkimuskenttää pelkkänä epätasa-arvotutkimuksen kenttänä.

Savage näkee edessämme siintävän aivan uudenlaisen sosiologian. Tällaisen uuden sosiologian nuorella tutkijapolvella on kuulemma jo kiitettävän ”selkeä moraalinen äänensävy” ja he ovat samanaikaisesti ”kvantitaviisia, kvalitatiivisia, historiallisia, vertailevia, teoreettisia, poliittisia ja moraalisia” täten edustaen ”sosiaalitieteiden asiantuntemuksen perusteellista uudelleenjärjestelyä” (*reordering*).[314] Perinteisen tieteellisen ajattelun mukaisesti tällaisia asiantuntijuuden aloja ei voi metodologiselta kannalta katsoen millään yhdistää, ellei tarkoitus ole yhdessä ja samassa tutkimuksessa vain vastata joukkoon aivan eri tutkimuskysymyksiä.

Tuleeko sosiologinen tutkimus entistä pätevämmäksi tutkimukseksi uusin poliittismoraalisin äänenpainoin? Jos Savagella on mielessään jokin yksilönvapaudet ja tasa-arvon täydellisesti synkronoiva moraalioppi, joka uuden sosiologian tutkimustuloksia määrittäisi, se pitäisi kuvata. Hän ei kuvaa.

Varsinaisesti Savage on kiinnostunut siitä, miten uudessa maailmantaloudessa nimenomaan talouseliitin asema on ylikorostunut kansainvälisen pääoman liikkeiden ja kansainvälisen työnjaon globalisoituneessa todellisuudessa. Hän näkee kaikessa tässä vain yhden oleellisen muutoksen. Muutos on se, että talouseliitin tulo- ja varallisuuskehitys on karannut kolme vuosikymmentä kiihtyvässä määrin kauemmas kaikista muista talouden toimijoista, eli täysin erilleen noin 99 prosentista ihmiskuntaa. Tämä muutos on tosi.

Samanlaiselta trendi vaikuttaa myös globaalien rahavirtojen kokonaisuuden kannalta, vaikka niiden määristä tehdyt laskelmat heittelehtivät. Yksi niistä on Jason Hickelin arvio, jonka mukaan noin 5 000 miljardia maailman rahavirroista matkaa rikkaisiin pohjoisen maihin, mutta vain 2 000 miljardia etelään. Epäsuhta syntyy erityisesti siitä, että laskelman ”pohjoisissa” maissa asuu vain noin 15 prosenttia maailman ihmisistä. Taloustutkijoilla, saati sitten Savagella ei näy olevan reseptiä tämän epäsuhdan korjaamiseksi.[315]

Suomalaiset tutkijat ehdottavat alkutoimenpiteinä ainakin kansainvälisten veroparatiisien sulkemista, mikä saattaisi rikkaiden maiden toimesta onnistuakin, jos siihen löytyisi poliittista tahtoa. Selvältä näyttää ainakin, että esimerkiksi Afrikkaa autettaisiin parhaiten aidoilla investoinneilla sinne.[316] Tässä suhteessa professori Teivo Teivaisen huoli UPM:n Uruguayn paperitehdashankkeen tuottamasta suomalaisuuskuvasta (ja siellä sattuneesta raiskaustapauksesta) jonkinlaisen ylihistoriallisen ”suomalaiskolonialismin” ilmentymänä näyttäytyy melko nurkkapatrioottiselta tavalta lähestyä globaalin sijoitustoiminnan eettisiä ongelmia.[317]

Ilmeisin mittari globaalin maailmantalouden nykytrendeistä näkyi jo yhdysvaltalaisen poliitikon, Bernie Sandersin vuoden 2020 vaalikampanjateksteissä. Niissä todettiin se kylmäävä fakta, että kolme sukua omistaa Yhdysvalloissa enemmän varallisuutta kuin köyhempi puolikas koko 330-miljoonaisesta kansakunnasta.[318]

Superrikkaiden eliitti on entisestään rikastunut ja samalla eriytynyt kaikkien muiden todellisuudesta. Se on osin eriytynyt myös perinteisistä miljonääreistä, jollaisiksi vaikkapa vanhojen teollisuussukujen perilliset ja keskisuurten yhtiöiden johdon voi laskea. Yhdysvaltain kongressin jäsenistäkin puolet on miljonäärejä,

kuten Savage huomauttaa.[319] Kysyä voi silti, ovatko superrikkaiden intressit radikaalisti erilaisia kuin miljonäärien. Harvemmin pelkkiä miljonäärejäkään näkee progressiivisen verotuksen aloitteita tukemassa.

Siitä, miten kansainvälisten suuryhtiöiden ja rikkaiden valta näkyy globaalin talouden mittakaavassa, yksi mainio esimerkki oli liberaalin presidentti Bidenin ajama ja vuoden 2023 alussa voimaan astunut yli 350 miljardin euron (369 miljardia USD) vihreän siirtymän pääomatukipaketti. Se oli suoraa tukea nimenomaan Yhdysvalloissa toimiville yrityksille, eikä edes pelkkää innovaatiotukea. Se olikin aiheuttaa kauppasodan Euroopan unionin kanssa.[320] Kun vasemmistolaiseksi leimattu Biden lopulta teki jotain, josta liikemiespiiritkin saattoivat pitää, tarkoitti se veronmaksajien rahojen siirtämistä liikemiesten taskuihin.

Bidenin aloite oli Euroopalle huono uutinen siksi, ettei Yhdysvalloissa yrityksiä veroteta senkään vertaa kuin muualla ja paketti mitä ilmeisimmin siirtäisi eurooppalaisia vihreän siirtymän yrityksiä Atlantin taakse. Toki olisi jo aikakin myös Yhdysvaltojen tehdä jotain vihreän siirtymän eteen. Se on länsimaiden ylivoimaisesti pahin saastuttaja myös henkeä kohti laskettuna.[321]

Savagen mukaan vanha, ihmisten tulotasoon ja elinkeinoihin perustuva sosiologinen luokka-analyysi on vanhentunut 1980-luvulla alkaneiden maailmantalouden suurten rakennemuutosten myötä. Hän toteaa myös vanhan hyvinvointiajattelun tulonjakoperiaatteen (*distribution*) itsessään vanhentuneeksi, koska osattomuus on niin moniin muihinkin seikkoihin kiinnittynyttä, kuten rotu, etninen alkuperä, sukupuoli ja sukupuoliroolit.

Missään vaiheessa teosta ei eksplikoida sitä, mitä uutta jonkinlaisella intersektionaalisella analyysilla sosiaalisesta epätasa-arvosta varsinaisesti opittaisiin. Ainakaan Savage ei kannata epätasa-arvokeskustelun kiinnittämistä identiteettitutkimukseen ja identiteettipolitiikkaan.[322] Ei hänellä myöskään ole paljoa sanottavaa varsinaisista sukupuolieroista tai rotukysymyksistä.

Savage löytää epätasa-arvoajattelunsa ytimen intersektionaalisen ajattelun sijasta intersektionaalisten identiteettitutkijoiden yleisesti hellimästä historiakäsityksestä.[323] Kyseinen käsitys pohjautuu historiallisen ajattelun ikivanhaan oppiin jonkinlaisesta juonellisesti järkiperäisestä ihmiskunnan metanarratiivista, ei mihinkään uuteen historiafilosofiseen oivallukseen. Ikävä kyllä, myös Savagelle se ainoa aidosti merkityksellinen historianarratiivi on intersektionaalisen tutkimuksen omaksuma näkemys länsimaiden historiasta pelkkänä imperialismina.

Ennen Savagen historiakuvan käsittelyä on syytä ottaa esiin kirjan toinen avainteesi, nimittäin ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun 1970-luvulla esittämä laajennettu käsitys yhteiskunnallisen luokkajaon perusteista. Juuri Bourdien ajattelusta lienee peräisin Savagen kiinnostus kulttuurisen luokan käsitteeseen, jota hän tosin käyttää varsin epäkoherentisti ja sekavasti.

SAVAGEN PELIKENTTÄNÄKEMYS

Sosiologi Bourdieulta Savage esittää vanhan kaavion, jossa y-akseli näyttää kohoavaa taloudellista vaurautta ja x-akseli (vähenevästi oikealle mentäessä) kulttuurista pääomaa. Kaaviosta voi lukea, kuinka varakkaat käyttäytyvät kulttuurin kentällä: he käyvät melko paljon oopperassa, syövät kalleimmissa ravintoloissa, harrastavat pianonsoittoa ja vesihiihtoa sekä ajavat hintavammilla autoilla kuin muut (Peugeot). Toisinaan he ostavat perinteisiä taidekirjoja ja hankkivat jopa taidekokoelmia. Kokoelmien kerääminen ei Bourdieun kaaviossa edusta lähtökohtaisesti lainkaan kulttuurillista pääomaa, vaan lähinnä raharikkaiden taiteella pröystäilyä.

Vähemmän varakas, varsinainen kulttuuriväki on sen sijaan kiinnostunut avantgarde -taidenäyttelyistä ja ylipäätään innovatiivisesta taiteesta (Bourdieun vanhassa kaaviossa mainittuina löytyvät esimerkiksi Andy Warhol ja Bertolt Brecht). Samoin perinteinen kulttuuriväki kuulemma harrastaa shakinpeluuta, lukee taidehistoriaa ja filosofista kirjallisuutta ja suosii vaikkapa kiinalaista ravintolakulttuuria. Nämä kulttuuripääomaltaan varakkaat, mutta usein pienituloisemmat harrastavat myös populaarikulttuuria ja nauttivat modernista jazzista. Jazz tosin ei edusta kulttuuripääoman huippua, toisin kuin kokeileva teatteritaide.

Lompakollaan mitattuna vähemmän varakas, mutta kulttuuriajattelultaan rikkaampi väki tapaa Bourdieun mukaan myös viihtyä Pariisin vasemman rannan kahviloissa ja gallerioissa, eli usein eri kaupunginosissakin kuin vain rajoitetusti taidetta harrastavat, ylimmän tuloluokan raharikkaat. Toisin sanoen, ihmisten varallisuus on yksi muuttuja, mutta kulttuurinen pääoma on toinen, siitä pitkälti riippumaton tekijä, jonka perusteella yhteiskuntaluokkia voi analysoida.

Savagen mukaan kysymys on sosiologisen pelikentän käsitteen uudesta hahmottamisesta. Hän haluaa Bourdieun esimerkillä korostaa, ettei epätasa-arvoa tule tarkastella pelkästään varallisuuskysymyksenä. Tasa-arvokysymyksiä on lähestyttävä paljon kompleksisempana kokonaisuutena. Savagen johtopäätös kaaviosta on kuitenkin tyypillisen intersektionaalinen. Erilaiset elämäntavat ja

kulttuuriset makutottumukset eivät kerrokaan elämäntapojen ja makujen erilaisuudesta, vaan yksioikoisesti epätasa-arvosta.

Kuvio todentaa Savagen mukaan sitä, kuinka ”epätasa-arvo on moniulotteinen ja toimii monella eri tasolla eikä määrity pelkästään tulojen epätasa-arvona tai yleisempänä taloudellisena epätasa-arvona.” Näin ollen, jopa ”kulttuurimieltymykset, käytänteet ja elämäntavat voivat myös olla epätasa-arvoisia”.[324] Hän jatkaa vielä toteamalla, että itse ”Bourdieu täten korostaa, kuinka epätasa-arvoa ei kuulu määrittää lukkoon lyötyjen 'objektiivisten' [taloudellisten] erojen kautta, joiden parissa [tilastoista kiinnostuneiden] köyhyystutkijoiden olemme nähneet painivan”.[325]

Tämä on erikoinen tapa suhtautua kansallisten valtakulttuurien sisäisiin kulttuurieroihin ja ihmisten erilaisiin toiveisiin, taipumuksiin ja kykyihin tai peräti elämäntyyleihin. Elämäntyylit tapaavat samallakin ihmisellä muuttua elämän eri vaiheissa.

Olenko kulttuuripääomaltani köyhä (tai suorastaan riistetty) lukiessani joskus ajankulukseni lapsena hankkimiani italialaisia Tex Willer -sarjakuvaseikkailuja? Entä olenko kulttuuripääomakatsannossa kulttuurieliitin edustaja silloin, kun nautin vaikkapa Cormac McCarthyn romaaneista? Niillä on voitettu kirjallisuuden Nobelia lukuun ottamatta lähes kaikki anglosaksisen maailman arvostamat kirjallisuuspalkinnot.

Savagelle tämä kaikki on kovin ”rakenteellista”. Hän puhuu siitä, kuinka ”kulttuuriset hierarkiat, vahvojen institutionaalisten ja elitististen voimien kontrolloimina, tulevat haastetuiksi uusien ja jatkuvasti uusiutuvien (*emerging*) avantgardistien toimesta, joilla on puhtaampi (*purer*) näkemys taiteellisesta ylivertaisuudesta (*excellence*)”.[326] Savage, joka (kuten tulemme näkemään) halveksii modernistista historiakuvaa yleisesti, syleilee tässä kovin vanhanaikaiseksi luonnehdittavaa taidekäsitystä, jonka mukaan taiteellinen nerous ja luovuus olisivat jonkinlaisten ”puhtaan” taiteen käsittein hahmotettavissa.

Kulttuuripääoman käsitettä koskevia pohdintoja voi jatkaa miettimällä, muuttuko McCarthyn kuuluisa *Border*-trilogia kirjallisuudesta pelkäksi viihteeksi niille, jotka lukevat sen kolme tai neljä kertaa, kuten itse olen tehnyt? Silloinhan sen taiteellinen uutuusarvo on lukijalle väkisinkin lopahtanut. Onko siis kirjallisen teoksen kertaaminen kulttuurin harjoittamista vai vajoaako teos käyttäjälleen tällöin pelkäksi viihdekirjallisuudeksi?

Entä millainen kulttuuripääoman hyödyntäjä olen kirjoittaessani tietokirjoja kulttuurintutkimuksen alalta? Tai olenko kulttuurisesti tai jotenkin muuten

henkisesti riistetty, koska veljeni on matemaattisesti selvästi itseäni lahjakkaampi? Mitä ihmisten taipumuksilla tai heidän valitsemiensa elämäntyylien eroilla ja toisaalta jotenkin todennetulla epätasa-arvolla oikeastaan on keskenään tekemistä?

Käytännössä Savage vain sekoittaa termit epätasa-arvo ja erilaisuus keskenään pitääkseen oman, koko ihmiselon kattavan epätasa-arvoanalyysinsa jotenkin kasassa. Erilaisuus ei ole epätasa-arvoa. Sellaiseen väitteeseen turvautuminen on yksinkertaisesti harhainen tapa katsella maailmaa, puhumattakaan sen analysoimisesta sosiologisin termein.

Tätä ei muuta Savagen into manata analyysiin mukaan erityinen fenomenologinen näkökulma. Savage mainitsee fenomenologian teoksessaan ohimennen useaan kertaan viitaten sillä vain yksinkertaiseen ajatukseen siitä, että myös ihmisten kokemus epätasa-arvosta on yksi ilmiön tärkeistä ulottuvuuksista.[327] Tottahan eri ihmiset kokevat samatkin tapahtumat ja ilmiöt hyvin eri tavoin.

Mitä tulee kulttuurisen epätasa-arvon ajatukseen, illallinen Savoyssa voi olla suomalaiselle akateemiselle pätkätyöläiselle eliitin ruokakulttuuriin kurkistuksena ikimuistoinen kokemus. Sama pätkätyöläinen voi olla sitä mieltä, että paras koskaan nautittu illallinen oli silti anopin tekemä pääsiäislammas tai ystävän valmistama hirvipaisti, aivan kotosalla tarjottuna, kohtuuhintaisen viinin kera. Harva rakennustyöläinen myöntäisi ikinä kadehtivansa talous- ja poliittisen eliitin pompöösiä, itselleen täysin joutavanpäiväistä elämäntapaa.

Ooppera ei ole itselleni ikinä edustanut kiinnostavaa kulttuuri-ilmiötä, vaikka työkseni tutkin kulttuuri-ilmiöitä. Tämä ei tarkoita, etten pitäisi oopperaa tärkeänä taiteena ja kulttuurielämän muotona. Kaikkea ei tarvitse tietää ymmärtääkseen jotain, kuten Paavo Haavikko joskus kriittisen ajattelun tarkoituksen kiteytti. Tutkijan työ ei ole muuttaa itseään ensyklopediaksi, vaan kyetä selittämään jotain, mihin aiemmat tutkijat eivät ole pystyneet.

Mitä Savage yrittää Bourdieun pelikenttänäkemyksellä varsinaisesti todistaa? Hän on sitä mieltä, että Bourdieun viisikymmentä vuotta vanha pelikenttä on hajonnut, kun talouspääomaa edustavalla, jatkuvasti vaurastuneella talouseliitillä ei ole enää mitään tekemistä perinteisen älymystön kanssa. Eliitti itse sponsoroi hänen mukaansa nykyään taidetta samalla kun huipputaiteilijat ovat itse muuttuneet osaksi talouseliittiä. Lopulta ”yhteiskunnan köyhemmillä kulmilla raharikkaat näyttävät elävän kokonaan toisessa maailmassa”. Kaikki eivät ”enää pelaa samaa peliä”.[328]

Kun taloudellinen epätasa-arvo on kyllin jyrkkää ja ylitsepääsemätöntä, yhteisen pelikentän ajatuskin alkaa tuntua vanhentuneelta, ”koska voittajat ja häviäjät ovat liian kaukana toisistaan eivätkä näe kilpailevansa samassa pelissä”. Etukäteen pelin häviämään tuomitut lopulta väistämättä luovuttavat tai ”toivottavat kentälle tervetulleeksi ulkopuolisia voimia, jotka saattaisivat muuttaa pelin sääntöjä ja keskeyttää voittajien ylivoimapelin.”[329] Näin Savage selittää trumpilaisen populismin synnyn.

Selitys voi tuntua äkkiseltään näppärältä, mutta Savage ei kerro, miksi juuri oikeistopopulistien (ei vaikkapa vasemmistopopulistien) viesti on viime vuosikymmeninä kerännyt vaaliuurnilla kannatusta kaikkialla länsimaissa. Hän tekee sen tärkeän huomion, että länsimaissa perinteisellä vasemmistolla on parhaimmillaankin ollut vain noin kolmanneksen kannatus koko äänestäjäkunnan piirissä.[330]

Voi myös kysyä, ketkä bourdieulaiseen pelikentän sääntöihin varsinaisesti ovat tyytymättömiä. Trumpismia lukuun ottamatta populistiset liikkeet eivät ole nousseet valtavirraksi, vaikkakin toisinaan vaikutusvaltaisiksi poliittisiksi liikkeiksi. Suurin osa länsimaisista ihmisistä äänestää edelleen perinteisiä oikeisto- ja vasemmistopuolueita. Epätodennäköistä on, että heistä valtaosa käyttäisi paljoakaan energiaa Elon Muskin miljardiomaisuuden kadehtimiseen tai siitä katkeroitumiseen. Kun Barack Obama kiersi vaalikenttiä Yhdysvalloissa, hän totesi, että suurin osa ihmisistä ei haaveile rikkauksista, vaan vain työstä saatavasta säällisestä palkasta ja arvokkaasta eläköitymisestä.[331]

Bourdieun kaaviolla ei sinällään ole mitään tekemistä myöskään sen tosiasian kanssa, että korkeasti koulutetut tapaavat vuosikymmenestä toiseen olla paitsi kulttuurin suurkuluttajia myös koulutuksen puolestapuhujia sosiaalipolitiikan saralla – täysin omasta tulotasostaan riippumatta.[332] Savage toteaa tämän tosiasian itsekin pariin otteeseen.

Savagen bourdieulainen analyysi väestöllisesti epätasaisesti jakautuneesta, niin kutsutusta kulttuuripääomasta ei tätä uutta tilannetta kuitenkaan valaise mitenkään. Vaikka hän pidättäytyy sitä kertomasta, näyttää siltä, että poliittiset koalitiot tuottivat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä vasemmistolaisempaa politiikkaa kuin äänestäjät varsinaisesti ymmärsivät vaatineensa.

Uskottava sen sijaan on Savagen selitys siitä, kuinka poliittisen vasemmiston oli talouden suuren rakennemuutoksen myötä tavallaan pakko siirtyä poliittista keskustaa kohti 2000-luvun vaihteessa pitääkseen lainkaan vallankahvasta kiinni. Tony Blairin johtaman oikeistolaisemman Labour-

puolueen valtakauden taustalla Savage näkee yllä mainitun sosioekonomisen pelikentän muutoksen siten, että enää vain koulutettu keskiluokka ja liike-elämän eliitti jakoivat puoluepoliittisesti järjestäytyneen, aidosti organisoidun poliittisen pelikentän (*organized politics*).

Puoluepolitiikan kentällä oli siis vastakkain vain kaksi valtakoalitiota. Ensinnä oli koulutettu keskiluokka, joka periaatteellisesti kannatti hyvinvointipalveluita ja koulutusinvestointeja. Sitä vastassa olivat liike-elämän eliitti ja turhautuneet, taustaltaan työväenluokkaiset äänestäjät. Jälkimmäisistä myös ulkomaalaisvastaiset populistit saivat äänestäjäkuntansa ytimen.

Tony Blairin hallituksen kaaduttua vuonna 2010 seurasi Ison-Britannian valtakunnan politiikassa pitkä perinteisten konservatiivien valtakausi. Jo vuoden 2019 vaaleissa Savage väittää työväenluokkaisten äänestäjien enemmistön ensi kertaa historiassa antaneen äänensä konservatiiveille.[333] Tosin jää epäselväksi, mitä hän työväenluokalla tässä yhteydessä varsinaisesti tarkoittaa, kun alkuperäinen väite oli, ettei perinteinen luokka-analyysi toimi uuden vuosituhannen yhteiskunnallisten ilmiöiden analyysissa.

Samanlaista perinteisen vasemmistoliberaalin väen keskuudessa ilmennyttä oikeistolaistumiskehitystä ei ole vaikea jäljittää Yhdysvalloista Clintonin kaudelta 1990-luvulla ja vuosituhannen alussa tai suomalaisten sinipunahallitusten kausilta. Blairiin henkilöitynyt innostus sosiologi Anthony Giddensin ideoihin sosiaalidemokratian uudistamiseksi niin kutsutulla ”kolmannen tien” mallilla olikin vasemmistopuolueille itselleen tuhoisa valinta.

Savagen mukaan perinteisen poliittisen kentän uudelleenmuokkautumisessa oli kysymys ennen kaikkea kansallisen yhteenkuuluvuuden tunteen kadosta. Tämän hän näkee syynä siihen, että poliittisen puoluetoiminnan pelikenttä avautui sellaisille ”isoille johtajille (*Big Men*)”, kuten Italian Berlusconi, Unkarin Orbán ja Yhdysvaltain Trump. Poliittisen pelikentän keskustaa näytti nyt valtaavan oikeistopopulismi harvoine keskustavasemmistolaisine poikkeuksineen, kuten Italian Viiden tähden liike. On silti epäselvää, miten Savagen laajempi pelikenttäteoria tätä kaikkea selittäisi, jos ollenkaan.

Kiinnostava vaalitaktinen kehityskulku, jonka Savage ottaa esiin, on se tosiasia, että esimerkiksi Yhdysvalloissa paljon puhutut liikkuvat äänestäjät ovat olleet äänestäjäkunnassa pikemmin vähentymään kuin lisääntymään päin. Yhdysvalloissa kaikista äänestäjistä oli 1970-luvulla liikkuvia äänestäjiä noin 14 prosenttia, vuonna 2015 enää noin 4 prosenttia.[334]

Savagen selitys juuri oikeistopopulismin nousulle on oikeastaan hullunkurisen teoreettinen: traditionaalisen ”plutokraattien luokan menestys demokraattisissa vaaleissa on mahdollista vain politiikan kentän pahan halkeilemisen (*fracturing*) vuoksi. Kaikki ne, joilla ei mielestään ole ollut enää vuosiin mitään pelissä, on poliittisessa järjestelmässä viekoiteltu äänestämään näitä 'suuria johtajia'".[335] Edes Savage ei kerro, miksi köyhät äänestävät miljardöörejä pelastamaan heidät köyhyydestä vain köyhiä lisää kurittamalla. Jos jokin, niin tämä on aikakautemme suuri kysymys, johon juuri sosiologien soisi pystyvän vastaamaan.

Historiallisesti katsoen länsimaiden talouskehityksen trendit ja yhteiskuntamallit ovat toki perinpohjaisesti muuttuneet. Suurin muutos globaalissa maailmantaloudessa on 1990-luvulta saakka kiihtynyt teollisten työpaikkojen siirtyminen pois länsimaista halvempien tuotantokustannusten perässä. Niitä korvaavat uudet työpaikat ovat länsimaissa syntyneet pääosin palvelusektorille, eivät perinteisille teollisuusaloille. Palvelusektorin (kaupat, ravintolat, kampaajat, kirjakaupan myyjät, kuntosalityöntekijät jne.) ja julkisten palvelujen (sairaanhoitajat, alemmat viranhaltijat) paisuessa yleinen palkkataso on ollut ainakin tuottavuuden tasoon verraten mieluummin laskemaan kuin nousemaan päin.

Samalla varsinaiset uuden tuotannon innovaatiot on tehty muilla aloilla kuin perinteisessä teollisuudessa, eli tietotekniikan alalla ja esimerkiksi peliteollisuudessa, lääketeollisuudessa ja tutkimussektorilla, liittyen vaikkapa uusiin vihreisiin energiaratkaisuihin. Syy, miksi näillä aloilla kärsitään jatkuvaa työvoimapulaa, on yksinkertainen. Koulutusjärjestelmä seuraa tätä mullistusta väkisinkin jälkijunassa ja lisäksi vähintään kolmanneksella väestöä peruskoulutus ja kouluttautumisasenteet eivät vastaa uusia, jatkuvan kouluttautumisen vaatimuksia. Kehnoilla perustaidoilla ei pärjää jatkokoulutuksessa.

Yhdysvalloissa keskimääräinen palkkataso ei ole ostovoimaltaan juuri noussut 1970-luvun lopulta lähtien. Vuosina 1948–1978 palkat seurasivat tuottavuuden kasvua 93 prosenttisesti, sen jälkeen enää 12 prosentin tasolla.[336] Keskeisenä syynä tähän kehitykseen voi pitää sitä, että ammattiyhdistyksiin kuuluu maassa enää noin 11 prosenttia palkansaajista. Ei ole millä neuvotella palkoista. Viime vuosina työnantajapuoli on Suomessa ottanut strategiakseen ammattiliittojen perinteisesti vahvan aseman murentamisen. Yksi esimerkki tästä löytyy suhtautumisessa ansiosidonnaista työttömyyskorvausta maksaviin työttömyyskassoihin.

Työnantajapuolen suosimat, ammattiliitoista riippumattomat suomalaiset työttömyyskassat tarjoavat toki ansiosidonnaista työttömyysturvaa, mutta eivät voimaa palkkaneuvotteluihin. Ei olekaan ihme, että ammattiliitoista riippumattoman Yleisen työttömyyskassan (ent. Loimaan kassa) taustahenkilöissä on yhä oikeistopuolueiden vaikuttajia ja miljonäärejä.[337] Oikeistopuolueiden uusin suomalainen ”tasa-arvoprojekti” on ollut ansiosidonnaisen ulottaminen kaikille työntekijöille, mikä sekin mainiosti palvelee laajempaa tavoitetta ammattiliittojen aseman heikentämisestä.

Muuan esimerkki tästä uudesta strategiasta oli jättiyhtiö UPM:n työntekijöiden kuukausien pituiseksi venynyt lakko keväällä 2022. Yhtiöjohto voitti lakkokiistan. Se pakotti ammattiliiton luopumaan vanhasta periaatteesta, jonka mukaan yhtiön kaikki työntekijäryhmät ylipäätään neuvottelevat palkat yhtaikaa ja saman liiton samojen sääntöjen mukaisesti.

Uuden periaatteen mukaan palkat neuvotellaan jatkossa liiketoimintakohtaisesti ja näin ollen tehtäväpohjaisesti. Tappio oli paperiliitolle historiallisesti nöyryyttävä, sillä vanhaa käytäntöä oli noudatettu vuosikymmeniä. Liitto onnistui sentään torppaamaan yhtiöjohdon vaatimukset myös luottamusmiesjärjestelmän romuttamisesta ja luopumisesta ammattiyhdistysmaksujen automaattisesta maksatuksesta palkan yhteydessä (käytäntö, jota on noudatettu viisikymmentä vuotta).[338]

Edes suomalaisista tutkijoista harva ymmärtää, mitä yleissitovuus oikeastaan tarkoittaa ja miksi se on meillä tehnyt tarpeettomaksi minimipalkkalain, jollainen on voimassa useimmissa länsimaissa. Sillä tarkoitetaan viimemmäksi vuoden 2001 työsopimuslain 7. pykälässä määriteltyä periaatetta, että kaikki suomalaiset työnantajat, myös työnantajaliittoihin kuulumattomat, noudattavat alalle tehtyä työehtosopimusta palkkoineen ja lomaetuineen. Työehtosopimus sisältää ainoastaan palkkatyönteon minimiehdot. Sitä parempia ehtoja saa kuka tahansa työntekijälleen tarjota.

Minimipalkkalaki sopisi monille työnantajille, kunhan se on kyllin alhainen. Työnantajille sopii myös, että ammattiliittojen neuvotteluvaltaa työehtosopimusten suhteen heikennettäisiin ja alipalkkauksesta kärsivät työntekijät saisivat osan toimeentulostaan tulonsiirtoina, eli veronmaksajien pussista. Hyvinvointiyhteiskunnan tulonsiirtomekanismeista tulisi täten palkkatukijärjestelmä työnantajille, joiden ei enää tarvitsisi välittää työehtosopimuksista eikä siitä tuleeko työntekijä palkallaan lainkaan toimeen.

Kuten aiemmin on todettu, kapitalisti kyllä riistää, jos se hänelle sallitaan. Vastikään ainakin kaksi yksityistä yritystä toi Filippiineiltä saakka nuoria naisia

Suomeen lupauksella sairaanhoitajan töistä, mutta jättivät kertomatta, ettei filippiiniläinen koulutus välttämättä pätevöitä suomalaisen sairaalajärjestelmän työpaikkoihin. Rahat matkaansa ja riittämättömään kielikoulutukseen nuoret naiset usein lainasivat sukulaisiltaan ja olivat Suomessa lopulta vain sosiaaliviranomaisten avun varassa, elleivät työllistyneet huonopalkkaisiin, usein osa-aikaisiin siivoustöihin.[339]

Erikoinen puute Mike Savagen tutkijanotteessa on kiinnostumattomuus hyvinvointiyhteiskunta-ajattelun perusteita kohtaan. Varhaisimmat sosiaalisen hyvinvoinnin (*early social welfare measures*) toimenpiteet tehtiin hänen mukaansa 1500-luvun Euroopassa.[340] Tällä hän ilmeisesti viittaa englantilaisiin köyhäinlakeihin, joita tuolloin alkaneen aitaamisprosessin (*enclosure*) myötä jouduttiin säätämään, kun tilanomistajat ajoivat hyödyttömiksi käyneet alustalaisensa mailtaan uuden lampaanvillatuotannon tieltä. Historiallisessa katsannossa näillä köyhäinlaeilla ei ole mitään tekemistä modernin hyvinvointiajattelun kanssa, ei edes niiden edeltäjänä.

Savage esittää myös 1900-luvun alun sosiaaliturvalakien varhaisen uudistuskehityksen ongelmallisena siksi, että lait stigmatisoivat köyhiä. Hänen mukaansa jopa sosiologinen köyhyystutkimus näyttää sittemmin vain pahentaneen stigmatisoitumisongelmaa.[341] Savage ei siis tee mitään eroa modernien köyhäinapujärjestelmien ja varsinaisen hyvinvointiyhteiskunta-ajattelun välillä. On vaikea uskoa, että hän jättää näiden kahden ajattelutavan perustavan eron selittämättä tietämättömyyttään. Kenties hänellä on mielessään teoksensa amerikkalainen lukijakunta. Kirja on julkaistu yhdysvaltaisen huippukustantamon Harvard University Pressin toimesta.

Skandinavian maat (myös Suomi tai Islanti on Savagelle Skandinaviaa, koska niitä on kuulemma neljä) erottuvat hyvinvointijärjestelmineen perinteisissä kansallisissa vertailuissa kaikkien länsimaiden tasa-arvoisimpina. USA erottuu kaikkein epätasa-arvoisimpana. Jopa tämän toteaminen on Savagen uuden sosiologian etiikan kannalta kuulemma ongelmallista, vaikka päätelmä perustuukin hänen itsensä esittämiin yksiselitteisiin tilastotietoihin.

Ongelma on Savagen mukaan se, että kansantaloustilastojen mukainen ”kansakuntien järjestykseen asettaminen (*ordinalization*) on kaukana mistään neutraalista tai objektiivisesta rankkausharjoituksesta” kansakuntien kesken. Näin ollen myös tilastollisesti ylivoimaisen Skandinavian mallin esillä pitäminen globaaleissa tasa-arvokehitysvertailuissa onkin pahimmillaan ”normittavaa ja moralisoivaa”.[342] Tämä on sikäli ironista, että kirjan lopussa esitetyt keinot

globaalin tilanteen korjaamiseksi ovat lähes kaikki juuri Skandinavian malliin siirtymisen keinoja.

Savage ajattelee, että vain pohjoismaiden tapaiset pienet kansakunnat saavat eliitin edes rajoitetusti suostumaan toimivan tasa-arvopolitiikan pitkän aikavälin linjauksiin. Ainakin Iso-Britannia kärsii hänen mukaansa erityisongelmista kansallisen yhteisöllisyyden tunteen suhteen. Tämä johtuu paitsi maan paljon parjatusta imperialistisesta menneisyydestä, myös siitä, että Lontoo on yksi kansainvälisen pääomakapitalismin tärkeimmistä keskuksista. Kohtuullisen hyvästä sosiaaliturvastaan tunnetun Saksan Savage kummallisesti nimeää koko manner-Euroopan tulonjaoltaan epätasa-arvoisimmaksi maaksi. Hänen omat tilastonsa osoittavat aivan muuta ja hän toisaalla itsekin huomauttaa, että länsi-Euroopan tasa-arvotilastoissa Iso-Britannia ja Portugali pärjäävät selvästi kaikkia muita huonommin.[343]

Savagen globaalin köyhyysanalyysin perusteella johtopäätökseksi näyttää jäävän, ettei missään osata mitään. Sielläkin missä asioihin puututaan, ainakin aina stigmatisoidaan ihmisiä tai kansanryhmiä. Kaiken kaikkiaan tämän lohduttoman analyysin johtopäätöksenä voi todeta, että Oxfordin professori Savagen silmin maailmassa vain ajatellaan ja eletään aivan väärin – ja enenevässä määrin.

SAVAGEN SUURI HISTORIANARRATIIVI

Savagen kirjan on siis väitetty muuttavan koko epätasa-arvoa tutkivan sosiologian paradigmaa. Paradoksaalisesti teoksen keskeisin teesi epätasa-arvo-ongelman avautumisesta aivan uudella tavalla erityisen historiallisen sosiologian kautta on sen kaikkein heikon lenkki.

Pitäisi kuulemma ”herättää uudelleen visio historiallisista sosiaalitieteistä”, mikä olisi ”radikaalia uudelleenajattelua” ja ”ratkaiseva askel kohti laajempaa ymmärrystä epätasa-arvon haasteesta.”[344] Savagen mukaan sosiaalitieteissä on havahduttava ottamaan aidosti huomioon erityisesti 1800-luvun historia.[345] Pitäisikö suomalaista sosiologiaa uudistaa tarkentamalla sen fokusta 1900-luvun vaihteen säätyoloihin Venäjän suuriruhtinaskunnassa?

Savage kertoo kiinnittävänsä omassa historianäkemyksessään ”erityistä huomiota imperiumien, rotuerojen, eliittien ja kaupungistumisen elpyvään merkityksellisyyteen”.[346] Elpyvällä merkityksellisyydellä hän näyttää tarkoittavan vain imperialismin ajan rotuajattelua, imperialismin ajan elitismiä ja imperialismin ajan kaupungistumista. Merkityksellistä historiaa eivät siis edusta vaikkapa natsi-Saksan kukistaminen toisessa maailmansodassa, rotuerottelujärjestelmän purkaminen Yhdysvalloissa ja Etelä-Afrikassa, Neuvostoliiton romahdus,

uskonnollisen fundamentalismin nousu, sukupuolivähemmistöjen yleisesti parantunut asema kaikkialla länsimaissa tai vaikkapa Yhdysvaltojen vallankumouksellinen vuoden 2009 terveyspalvelu-uudistus (*Obamacare* tai *Affordable Care Act*).

Savagen historiafilosofinen näkemys perustuu ajatukseen, että meidän on päästävä omakuvassamme eroon ”erilaisista harhaanjohtavista presentismeistä” (*kinds of misleading 'presentist' self-understanding*), eli nykyaikaan takertumisesta, jollaista kuulemma juuri modernismi ja moderni ajattelu on luonut. Tämä tulisi korvata ”vahvemmin historiallisella perspektiivillä (*a more historical perspective*)”.[347] Mikä tuo perspektiivi on?

Marxilaisesta filosofiasta Savage loihtii jonkinlaisen annetusti kasaantuneen tai akkumuloituneen historiakuvan (*accumulated history*). Tämän historiakuvan voi kuulemma johtaa ainakin siitä seikasta, että pääoma on aina sijoitus tulevaan ja siten pääoma aina ajallisesti kasaantuvaa. Ilmeisesti kyse on jonkinlaisesta annetusta pääomaeliitin rikastumisen historiakuvasta, jossa historian kuuluisaa taakkaa (tai marxilaisesti kuollutta painoa) edustavat nimenomaan varakkaamman väen pääomasijoitusten kasvavat tuotot.

Tosin tämä jää arveluksi, koska käsitettä ”akkumuloitava historia” ei varsinaisesti selitetä. Samassa yhteydessä Savage toteaa sijoituksen (investoinnin) olevan jotain sellaista, joka ”takaa” (*secure*) tuoton pääomalle.[348] Eikö sosiologi ole tietoinen sijoittajan riskistä, joka on kautta aikain kuulunut kapitalistiseen järjestelmään? Joka tapauksessa akkumuloituvaa historiakuvaa kuulemma todentaa juuri rikkaiden jatkuva rikastuminen, vaikka välissä on ollut todistettavasti aivan päinvastaisen kehityksen kausia.

Parhaana todisteena orjatalouden pitkäaikaisvaikutuksista Savage näyttää pitävän nykynuorison innostusta orjaisäntien patsaiden kaatamiseen.[349] Nuoret ovat täten ”havahtuneet” historiaan, eli siihen, että menneisyys oli vähintään yhtä kauhistuttavaa kuin oma aikamme superrikkaiden, ilmastonmuutoksen ja Ukrainan sodan puristuksissa. Se vain oli eri tavoin kauhistuttavaa. Perinteisesti historioitsijat ovat koettaneet tehdä menneisyyttä ymmärrettäväksi, koska erilaisuutta on aina osattu ihmetellä tutkimattakin. Intersektionaalisen kurjuushistoriaparadigman elähdyttämä Savage kuitenkin rakentaa mielestään aivan uutta historiallista ymmärrystä.

Kuinka Savage hyökkäyksensä modernia historiankirjoitusta ja erityisesti modernia aikakäsitystä vastaan muotoilee? Hän kirjoittaa modernin perinteisestä, hänen mielestään harhaisesta omakuvasta näin:

> Kuten Latour (2012:10) asian muotoilee, ”adjektiivina 'moderni' viittaa uuteen hallintoon, kiihtyvään muutokseen, murrokseen, vallankumoukseen ihmisen ajassa. Missä sana 'moderni', 'modernisaatio' tai ”modernisuus' esiintyykin, olemme määrittämässä vastakohtana arkaaista ja pysähtynyttä menneisyyttä”. Sosiologit ovat innoissaan tästä muotoilusta, joka laajalti peilaa heidän oman oppiaineensa perustaa, nimittäin erottelua sosiologien itsensä tutkimien kompleksisten, modernien yhteiskuntien ja ”traditionaalisten” yhteisöjen välillä.[350]

On aivan totta, että modernia on käsitteenä 1900-luvun alusta saakka kuvattu Latourin tapaan irrottautumisena menneestä ja menneistä ajattelutavoista. Toki sosiologit puolestaan perinteisesti väittävät oppiaineensa tuottavan tietoa nyky-yhteiskunnasta, muuten se ei olisi sosiologiaa vaan historiaa tai tulevaisuustiedettä.

Lainauksellaan Savage varsinaisesti esittää, että sosiologit ovat aina kärsineet jonkinlaisesta pakkomielteestä arvottaa arkeologian, antropologian, kansatieteen tai historian tutkimusaloilla selviteltyjä vanhoja yhteiskuntarakenteita (esihistorialliselta ajalta saakka) jotenkin lähtökohtaisesti vähemmän kompleksisina yhteiskuntatutkimuksen kohteina moderniin aikakauteen tai nykyaikaan verrattuna. Tällainen kompleksisten rakenteiden ja korkeakulttuurien sosiologia ja antropologia leimattiin vanhanaikaiseksi viimeistään 1960-luvulla, laajalti jo paljon aiemmin.

Historian tai antropologian aloilla ei ole vuosikymmeniin ajateltu, että vain länsimaisella valistusperustaisella maailmalla on historia, jota ei olisi niillä 1800-luvulla ”primitiivisiksi” leimatuilla ei-eurooppalaisilla kansoilla, jotka eivät olleet havahtuneet valistuksen edistyshistorialliseen maailmankuvaan.[351] Miten tietämättöminä nykyisestä tieteellisestä ajattelusta saa kollegojaan pitää?

Savage näkee modernin ajattelun heikkouksien periytyvän aina sosiologian perustajina pidetyiltä Weberiltä ja Durkheimilta. Näille 1900-luvun vaihteen ajattelijoille kuulemma ”mennyt oli perimmältään staattinen, lähellä 'luontoa' ja menettänyt kapasiteettinsa muuttua”.[352] Savage tulee tässä vahingossa ehdottaneeksi, että menneellä voisi olla kapasiteettia muuttua. Tällaiselle metafysiikalle hänellä ei ole esittää perusteita. Ilmeisesti kyse on asiantuntijoitakin usein hämänneestä erosta, että historia toki muuttuu, koska sitä kirjoitetaan uusiksi uudesta ajallisesta perspektiivistä koko ajan, vaikka mennyt ei sinällään muutu miksikään. Entä eikö sosiologinen ajattelu ole muuttunut sitten Weberin ja Durkheimin päivien?

Savage jatkaa todisteluaan modernin aikakäsityksen vinoutuneisuudesta mainitsemalla, kuinka jo sosiologi Shmuel Eisenstadt puhui modernisaation monista muodoista monikossa ja kuinka dekolonisaatio ja muut viimeaikaiset globaalit trendit ovat murtaneet koko epookkiajattelun perustan ja siten ”modernistisen temporaalisen ontologian” (*modernist temporal ontology*).[353] Millainen tämä temporaalinen ontologia on, ei käy Savagen tekstistä selville. Menneen, nykyisyyden ja tulevan erottelu toisistaan ei liene vielä ”temporaalinen ontologia”. On vaikeaa kuvitella ajalle omaa, itsenäistä olemassaoloa, mihin ontologia-termi määritelmällisesti viittaa.

Moderni historiallinen ajattelu toki tunnustaa aikakausien erot. Ei ole uskottavaa väittää, että 1800-lukulaisen sääty-yhteiskunnan todellisuus olisi ollut suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiselle viimeisten viidenkymmenen vuoden ajan jonkinlainen sitä jatkuvasti upoksiin vetävä menneisyyden painolasti. Jos joskus on ollutkin, paljon on muuttunut – voisi väittää, että aivan kaikki. Muutos on historiaa määrittävä käsite. Muutoksista on oltava kiinnostunut, jos väittää ajattelevansa historiallisesti.

Historiallisissa aikakausissa (epookeissa) pidättäytymisessä historioitsijoiden toimesta on kysymys vain isojen ja pienempien muutosten erottamisesta toisistaan historiallisten, jatkuvien muutosten myllerryksissä. Historioitsijan ammattiin kuuluu muuttaa mennyttä ymmärrettäväksi nykyisyydessä, tutkipa hän antiikin tai 1900-luvun historiaa. Tähän toimintaan ei tarvita uskoa mihinkään yhden ja yhtenäisen historian metanarratiiviin tai joihinkin mystisiin historian ”voimiin”, joita Savage marxilaisittain historiasta hahmottaa.[354] Edes näiden ”voimien” luonteesta Savage itse ei osaa kertoa mitään.

Millainen historiakuva meidän pitäisi saada ”väsähtäneen, modernin temporaalisen ontologian” sijaan?[355] Savage julistaa, että ”meidän on korvattava modernismin tuottama nykyisyyteen (*presentist*) kiinnittynyt itseymmärryksemme historiallisemmalla perspektiivillä”.[356] Saksalaista sosiologi Hartmut Rosaa lainaten Savage selittää, että modernistinen näkökulma, hukattuaan menneisyyden ”velvoittavan voiman” (*obligating power*) näkee tulevaisuudenkin väistämättä kontrolloimattomana ja ennakoimattomana.

Näin voi toki ajatella, mutta se ei tarkoita, ettei modernisti uskoisi vaikkapa pätevää sosiologista arviota siitä, minne päin yhteiskunnalliset megatrendit milloinkin ovat kallellaan. Tämä hallitsemattoman, sattumauskoisen tulevaisuuskuvan seuraus on Savagen mukaan modernin ajattelun pakkomielteisen ”ajelehtiva” ja lopulta toivoton identiteettikäsitys. Siitä

kuulemma päästään eroon, ”jos tunnustamme menneisyyden voiman (*the power of the past*)”.[357] Ilmeisesti osaamatta tai haluamatta sanoa sitä suoraan, Savage on 1800-lukulaisen suuren historianarratiivin uskollinen kannattaja.

Näkemys historian sisäsyntyisestä suuresta juonesta on ollut historianfilosofien pilkan kohteena jo vuosikymmeniä. Syy tähän on, ettei sellaisen juonen olemassaololle ole epistemologisesti kestäviä perusteita.

Toinen historiafilosofisesti tärkeä seikka Savagen ajattelussa on sille vielä relevantimpi, nimittäin kysymys siitä, mihin historiallista tietoa varsinaisesti käytetään. Intersektionaalisessa yhdenvertaisuusajattelussa historiaa käytetään jatkuvasti intersektionaalisuuden omiin ideologisiin tarkoituksiin sopivalla tavalla. Sitä siis käytetään aivan kuten sitä käyttää kuka tahansa äärioikeistolainen populisti tai Venäjän yksinvaltias Vladimir Putin, joka lukee historiaa juuri niin kuin se hänen isovenäläisiin tarkoituksiinsa sopii. Historian käyttö on eri asia kuin historiantutkimus.

Kaikki historiaa hyväkseen käyttävät tapaavat kieltäytyä myöntämästä, että heidän historiakuvansa on muotoiltu jonkin ylihistoriallisen tematiikan ympärille ellei suoraan todentamaan jotain nykyhetken visiota sen sijaan, että oltaisiin kiinnostuneita menneisyyden ymmärtämisestä. Näin on myös Savagen tapauksessa. Hänellä on oma visio yhdenvertaisemmasta ja oikeudenmukaisemmasta globaalista maailmasta, vaikka se onkin naamioituna 1800-lukulaiseen tapaan globaalin historianarratiivin metafysiikaksi.

Historiantutkijoiden koulutukseen ei kuulu harjoituksia, joissa kirjoitettaisiin poliittisia visioita oikeudenmukaisemman yhteiskunnan tai kansallistunteen tai vihreän teknologian kehittämisen puolesta. Siihen kuuluu lähtökohtaisesti vain harjaantuminen tuottamaan tietoväitteitä menneisyydestä.

Savagen suuren sorron metanarratiivissa historian kamala aave pitää meitä kaikkia ylisukupolvisen kurjuushistorian perillisinä, olimmepa sortajien tai sorrettujen perillisiä. Historiallisista vääryyksistä ja kärsimyksistä on näin tehty jokaiselle meistä eräänlainen globaali perintöoikeus. Kiihkeimpien identiteettipoliitikkojen mielestä, joihin Savage ei sentään itse lukeudu, tätä perintöä ei kukaan ”perillisistä” voi kiistää edes omalla ajattelullaan tai teoillaan. Siksi valkoisen on identiteettikeskusteluissa kuulemma aina reflektoitava historiallisesti etuoikeutettua asemaansa, olipa hänen oma henkilöhistoriansa millainen tahansa. Tällainen läpeensä ideologinen historiakäsitys on akateemisen, historiametodologisen ajattelun irvikuva. Historia nimittäin alistuu yhä vanhan lastenlorun totuudelle, että ”mistään ei saa sellaista taikaa, joka takaisin toisi mennyttä aikaa”.

Nykyaikainen historiallinen ajattelu ei koskaan ennen intersektionaalista oppia ole vastustanut jokaisen länsimaisen ihmisen henkilökohtaista oikeutta itse määrittää identiteettinsä ja siitä muille vastata – täysin riippumatta imperialistisesta historiastamme. Edes suomalaista sääty-yhteiskuntaa en ole koskaan kuullut tuntemieni Suomen ruhtinaskunnassa syntyneiden vanhempien ihmisten pitäneen minkäänlaisena painolastina, saati että se olisi sitä suomalaisille 2020-luvulla.

Lopullinen metafyysinen selitys sille, ettemme pysty pakenemaan historiaamme on Savagen mukaan se, että on ”looginen mahdottomuus hajottaa aikaa hetkiksi”. Vauhdin ja kiihtyvyyden ”muodollinen määritelmäkin” vaatii useamman kuin yhden hetken eikä ”hetkellisellä faktalla voi olla energiaa”.[358] Ajan filosofiaa on kirjoitettu antiikista lähtien. Sitä ei tarvitse ”hajottaa hetkiksi” metafysiikalla tai kvanttimekaniikan käsittein ymmärtääkseen, että vaikka junan vauhdin hidastuminen sen saapuessa asemalle voidaan jakaa loputtomasti pienempiin aikayksiköihin, juna reaalimaailmassa lopulta pysähtyy. Kokeilin tänään, kun kävin Tikkurilasta Helsingin keskustassa junalla.

Ajalla mitataan historiassa vain eri tapahtumien ajallista etäisyyttä toisistaan. Myöskään kausaalinen historiallinen selitysmalli ei kaadu Savagen metafysiikkaan. Kausaliteetti syntyy siitä, että historiallisen ilmiön syyn on löydyttävä ilmiötä edeltävästä ajasta. Näin historiantutkimuksessa oletetaan, olivatpa kyseessä syyt Lissabonin vuoden 1755 maanjäristyksen tuhoihin, Euroopan talouden noususuhdanteeseen toisen maailmansodan jälkeen, talonpojan hääjuhliin 1600-luvun Saksassa tai Caesarin murhaan vuonna 44 eaa. Sama laki pätee historiallisesti ymmärrettynä siihen yksinkertaiseen faktaan, että Yhdysvalloissa vankiluku oli vuonna 2022 väestöön suhteutettuna kymmenkertainen Suomeen verrattuna. Syy tähänkin yhteiskuntatieteelliseen tilastofaktaan varmasti edeltää itse faktaa.

Mitä ikinä Savagen muotoilu ”hetkellisen faktan” energian puutteesta on merkitsevinään, hän hyvästelee perinteisen, ajallisen kontekstin ideaan perustuvan historiallisen ajattelun kokonaan korvatakseen sen surkuttelulla siitä, että maailmanhistoriassa ei ole aina eletty ja ajateltu kuten nykyään kuuluisi elää ja ajatella.

Ongelmallisinta on, että Savagen kurjuushistoriassa varhaisin ja ainoa varsinainen merkityksellisen historian kiinnekohta on vuosisadan vaihteen brittiläinen imperialismi. Historiallinen ajattelu tarkoittaakin vain 1900-luvun vaihteen brittiläisen imperialismin mahdollisten ja näennäisten vaikutusten

märehtimistä nykyajassa. Mitään brittisosiologi ei kerro kauppakapitalismin, keskiajan, antiikin tai esihistoriallisen ajan vääryyksistä missään päin maailmaa.

Sosiologista vallankumousta Savage katsoo rakentavansa nimenomaisesti aiemmin mainitun pelikenttäideansa ja oman kurjuushistoriansa varaan. Hän julistaa, että ”sekä spatiaaliset että temporaaliset ulottuvuudet ovat perustavan tärkeitä, jos aiomme todella ymmärtää, miksi epätasa-arvolla on väliä.”[359] Kuka sosiologi on koskaan väittänyt, ettei epätasa-arvolla ole väliä? Entä mitä erityistä tämä temporaalinen ulottuvuus selittäisi kyseenä olevasta ilmiöstä? Selittääkö se ehkä, että rikkaiden ja köyhien välinen ero on jyrkentynyt, ikään kuin emme tietäisi sitä pohtimatta mitä temporaalisuus käsitteenä tarkoittaa?

Selvyyden vuoksi kannattaa muistaa, että toisin kuin historiaa harrastavat tapaavat luulla, historia ja temporaalisuus ovat aivan eri asioita. Kerrataan vielä jo kirjan neljännessä luvussa valotettu aikakäsityksiin ja historiaan liittyvä sekaannus: Temporaalisuuden hahmottaa helpoimmin käsitteellistämällä erot menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä. Vain tulevaisuusorientoitunut nykyisyytemme tuottaa meille vapaa valinnan ja visioinnin mahdollisuuden ja nekin vain tulevaisuutta koskien. Historiaa taas kirjoitetaan ainoastaan jo korjaamattomaksi muuttuneesta menneisyydestä.

Politiikka on aina temporaalista eli ajallista. Tästä kertoo tyhjentävällä tavalla se, että arvokonservatiivit ovat aivan yhtä tulevaisuusorientoituneita kuin edistysmielisetkin. Konservatiivit toivovat huomisen yhteiskunnan muistuttavan eilistä yhteiskuntaa, olipa haaveen kohteena 1950-luvun USA kuten trumpisteilla tai teekutsuliikkeen nimellisenä referenssinä toiminut vallankumouksellinen 1700-luvun (vaikkakin yhä enimmiltään sääty-yhteiskuntaa edustava) maailma.

Tosiasiassa tulevaisuus on meille täydellinen mysteeri. Eksakteissa ennusteissaan, milloin sellaisiin sortuvat, tulevaisuustutkijat ja taloustieteilijät tapaavat olla yhtä usein oikeassa kuin kuka tahansa kylähullu visionääri. Historian alaan kuitenkin kuuluu vain ja ainoastaan pyrkimys ymmärtää menneitä muutoksia. Se ei tuota tietoväitteitä mistään muusta kuin menneestä. Sosiologia tuottaa tietoväitteitä vain nykyajasta (eli lähihistoriasta). Sekään ei näe tulevaisuuteen. Koska politiikka on tulevaisuuden asia, se ei edes teeskentele olevansa tiedettä.

Länsimaisen sosiaalipolitiikan rakenneanalyysi – tai sen rakenteiden muutosten analyysi, jos aidosti historiallisen analyysin haluaa – ei olisi tehtävänä kovin monimutkainen, jos siihen aitoa kiinnostusta löytyy. Savage ei kuitenkaan ole kiinnostunut sosiaalipolitiikasta. Suuri osa kansainvälisestä tutkijakunnasta väittää puhuvansa globalisaatiosta maailmanlaajuisena ilmiönä, vaikka tosiasiassa

puhuu vain Ison-Britannian tai Yhdysvaltojen yhteiskuntakehityksestä. Tästä tendenssistä Savagen teos on oiva esimerkki. Hänen ajattelunsa nojaa lähtökohtaisesti utopistisiin toiveisiin jonkinlaisesta puolisosialistisesta, foucaultilaisesti normeistaan ja normiajattelustaan riisutusta, ”aidosti” yleisinhimillisestä globaalista elämäntavasta.

Joskus soisi globaalia kurjuushistoriaa kirjoittavien sosiologienkin ottavan edes jotenkin huomioon myös afrikkalaiset, intialaiset, japanilaiset tai vaikkapa kiinalaiset normiajattelun muodot ja muut kulttuurikäsitykset ennen kuin ryhtyvät tekemään kaiken kattavia johtopäätöksiään omasta, yleensä varsin ahtaasti anglosaksisesta näkökulmastaan.

Myös luokka-ajattelun ja sosiologisen luokka-analyysin katoamista Savage pitää jokseenkin luonnollisena, koska intersektionaalista valta-ajattelua seuraten hän näkee viime vuosikymmenten koko globaalin talouskehityksen yksioikoisesti 1800-luvun teollisuuskapitalismin ”luonnollisena” jatkona, vuosisataisen länsimaisen imperialismikapitalismin suuressa narratiivissa.

Kokonaan sivuun narratiivista jää toisen maailmansodan jälkeinen huima elintason nousu (myös kehittyvissä maissa) tai vaikkapa hyvinvointiyhteiskuntakehitys pohjoismaissa. Savage myöntää, että absoluuttinen köyhyys on vähentynyt suhteellisesti, mutta hänen mielestään mittarit ovat vääriä, koska elintasokuilu sinällään on kasvanut.[360] Tämä taas selittyy sillä, että ylin prosentti maailman kaikkein varakkaimmista on viimeisten kolmen vuosikymmenen ajan kasvattanut omaisuuttaan suhteessa kaikkiin muihin.

Onko maailma todellakin mennyt pelkästään huonompaan suuntaan kaikkien muiden paitsi superrikkaiden osalta? Ihmetellä voi, miten samansukupuolisten avioliittolait, rasismikeskustelu, seksuaaliseen ahdisteluun puuttuminen, uudet translait tai vaikkapa Yhdysvalloissa jo toteutettu kannabiksen vapauttaminen ollenkaan selittyvät tämän kurjuusnarratiivin osina.

Kun Savage taivastelee rikkaiden varallisuutta, hän esittää sen ikään kuin se käytettäisiin vain uusien luksushuviloiden porealtaisiin. Se on valtaosin sijoitettuna kapitalistiseen tuotantotalouteen investointeina ja niiden myötä myös työpaikkoina. Eri asia on, kuinka järjettömästi paisuneisiin rahamarkkinoihin itseensä pitäisi puuttua vaikkapa ikivanhalla idealla kansainvälisestä transaktioverosta. Tällaista, niin kutsuttua Tobin-veroa esitettiin ensi kerran jo 1970-luvulla. Tätäkään, jo ikivanhaa ehdotusta Savage ei edes mainitse.

Reformien pohjana Savage näkee tavoitteen sosialismin aatteen elähdyttämisestä ”kääntämällä katse pois doktriinimaisesta uskosta varallisuuden uusajakoon ja ohjaamalla sitä kohti politiikkaa, jossa tutkittaisiin, kritisoitaisiin ja saatettaisiin vastuuseen ne, joilla on ansaitsemattomia resursseja, valtaa ja auktoriteettia”.[361] Mitä tälläkin lohkaisulla varsinaisesti tarkoitetaan, on lukijalle pelkkä arvoitus.

Jos Savagen salaisena haaveena on täydelleen hävittää kapitalistisen kilpailuyhteiskunnan väkisin tuottamat sosioekonomiset erot samana asiana kuin ihmisten keskinen epätasa-arvo, ollaan sen vanhan dilemman äärellä, että täydellinen omaisuuden tasajako ainakin vapaan markkinatalouden oloissa tuottaisi ihmisten elämäntilanteiden ja talousosaamisen erojen vuoksi hetkessä sosioekonomiset erot uudelleen.

Ainakin sosialistisen talousjärjestelmän mahdollisuudet asiaa auttaa (takaamalla sosioekonomisten erojen täydellisen hallinnan tuotantokoneiston julkisen omistuksen kautta) ovat osoittautuneet jokseenkin toivottomiksi. Vaihtoehtoja, joita esimerkiksi kohtuutalousajattelu (*degrowth*) esittää, voi toki aina pohtia. Niitä Savage ei pohdi.

SAVAGEN LOPPUPÄÄTELMÄT

Huolimatta laajasta teoreettisesta, sosialismille myönteisestä pohjustuksesta pelikenttämetaforineen, arvioineen kapitalistisesta akkumuloitumisesta ja syväfenomenologisine historia-analyyseineen Savagen teoksensa lopussa tarjoilema varsinainen reformiohjelma tulevaisuutta varten on kovin tutunoloinen, ellei suorastaan vaisu.[362] Pitäisi kuulemma etsiä keinoja, joiden avulla ”yksilöitä tuettaisiin saavuttamaan ihmiselämän aito kukoistus (*flourishing*) heidän omien arvojensa ja prioriteettiensa mukaisesti, ei ulkoisten kriteerien mukaan”.[363]

”Hyvän elämän läpikulkumatkamme” tässä ihmisen maailmassa vaatii kuulemma ”kykyä hyödyntää taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja”.[364] Tätäkö ei joku tiennyt? Köyhyystutkimuksen sijaan pitäisi Savagen mukaan pohtia sitä, ”millainen tulotaso ja varallisuus voi olla jo ylenpalttista” (*excessive*).[365] Korjauslistalle nousee vaatimus, että ”vahvemmin progressiivisen verotuksen on oltava toimivan tasa-arvopolitiikan ytimessä”.[366]

Joissain kirja-arvioissa nosteltiin kulmia Savagen ajatuksille, että lisäksi on ”elvytettävä sellainen kansallisvaltion malli, joka ymmärtää dialogisen kommunikaation keskeisenä käytänteilleen ja omakuvalleen” ja kehitettävä sellaista Euroopan unionia, joka vaikka ”ei pääsekään yhtiöelitismistä eroon,

korostaa ylikansallisen hallinnon vaikuttavuutta" ja pyrkii aitoon kansallisvaltioiden väliseen yhteistyöhön.[367]

Tarvitsemme siis Euroopan unionia kansallisine kulttuureineen ja progressiivista verotusta, etenkin varallisuus- ja perintöverojen korottamista. Näin ihmisen luontainen kaipuu hyvän elämän ihanteen toteuttamiseen parhaiten nykymaailmassa saavutettaisiin ja viime vuosikymmenet jyrkentynyt epätasa-arvoisuuskehitys voitaisiin heittää imperialistisen historiamme roskakoriin.

Vaikka sitä ei saada sanottua, juuri pohjoismainen hyvinvointipolitiikka Euroopan unionin sisällä on mitä ilmeisimmin se "radikaali" täsmälääke maailmanjärjestyksemme nykyisiin vaivoihin, joka tohtori Savagella on reseptiinsä raapustaa. Lääkettään hän tosin mainostaa väittämällä, että nykyisestä oikeiston ja vasemmiston kahtiajaosta on aika jättänyt ja että meidän on täten ymmärrettävä hänen lääkkeensä uutuusvalmisteeksi.[368]

Suomalainen vihervasemmisto on ajanut tällaista politiikan isoa linjaa viimeiset kolmekymmentä vuotta. Tähän kaikkeen ei tarvita sosiologisen ajattelun vallankumousta. Toisin kuin Savage otaksuu, hyvinvointiyhteiskunta ei tarvitse sosialismia (tai sillä flirttailua) mihinkään. Sanaa ei nykyään löydy edes Vasemmistoliiton tavoiteohjelmasta.[369] Enemminkin sosiologiassa tarvitaan tyhjän filosofoinnin sijaan arkijärjen käyttöä, aitoa metodologista pohdintaa kulloistenkin tulosten relevanssin suhteen ja ennen muuta ikivanhan metanarratiivin ideaan perustuvan historiakuvan hylkäämistä.

6. Näennäistutkimusta suomalaisten valkoisuudesta

MUUNTUVA VALKOISUUS JA STAATTINEN SUOMALAISUUS

Tämän luvun aiheena on akateemisen julkaisutalon kustantama kansainvälinen ja vertaisarvioitu, usean tutkimusartikkelin kokoelmateos, *Finnishness, Whiteness and Coloniality*, toimittajinaan Josephine Hoegaerts, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho ja Elizabeth Peterson. Teoksen on kustantanut Helsinki University Press vuonna 2022. Kuten tässä luvussa tarjottu analyysi osoittaa, suomalaisuutta, valkoisuutta ja koloniaalisuutta selvittämään laadittu teos edustaa intersektionaalista nollatutkimusta puhtaimmillaan.

On kysymys teoksesta, jonka kirjoittajien täydellinen sitoutuminen intersektionaaliseen tutkimusotteeseen manifestoituu tyypilliseen tapaan siten, että teoreettisia lähtökohtia ei osata perustella, koska ne on pelkistä opinkappaleista kokoon pantu. Samoin empiirinen aineisto todistaa vain, että Suomessakaan ei (ainakaan vielä) kyseisiä opinkappaleita joko ymmärretä tai haluta noudattaa.

Mukana analyysissa ovat kirjan johdanto, kolme kirjan tutkimusartikkeleista ja loppusanat. Analyysin metodina on lähiluku ja sisältöanalyysi. Selvitetään siis, mitä teoksessa varsinaisesti suomalaisuuden ja intersektionaalisen valkoisuuskäsitteen suhteesta väitetään. Koska valkoisuustutkimus suhtautuu länsimaisten valtakulttuurien keskinäisiin kulttuurisiin eroihin täysin yhdentekevinä, käsittelen luvun lopuksi suomalaisten ja yhdysvaltalaisten ajattelutapojen eroja, kuten niihin arkipäivässä olen itse törmännyt.

Aloitetaan analyysi *Finnishness*-teoksen pitkähköstä johdantoluvusta, kirjoittajinaan kirjan toimittajat. Johdannon aluksi todetaan valkoisuuden olevan ”äärimmäisen monimutkainen näkemys reaalimaailmasta, jotain sellaista joka on kyseenalaistettu läpi historian”. Kirjoittajat ilmoittavat, etteivät edes ”oleta pysyvää valkoisuuden määritelmää”, sillä kyse ei ole niinkään valkoisuuden ”asettamisesta kategoriaksi” kuin ”kuin valkoisuuden tutkimisesta sen monissa [piiloon jääneissä] muodoissa (*guises*) ja siten kuin se on erilaisissa oppiaineissa määritelty”.[370] Tällainen epämääräisyys on näppärä tapa varmistaa, että tutkimustyön keskeisintä käsitettä voi hyödyntää miten itse haluaa, olipa käsitteen kulloinenkin käyttöyhteys (eli konteksti) millainen tahansa.

Itse tutkimuskohdetta – eli suomalaisuutta, valkoisuutta ja suomalaista rasismia – lähestytään alkuun kertomalla suomalaisten nuorten järjestämästä, pienestä, mutta uutistaloja kiinnostaneesta *Black Lives Matter* -tapahtumasta Helsingin Senaatintorilla vuonna 2020. Suomalaisten poliisien väkivaltaisuudesta ei mainita, koska sellaisesta ei tiettävästi ollut näyttöä tapahtuman järjestäjilläkään. Esimerkillä halutaan viitata suomalaisen yhteiskunnan yleiseen jälkiherännäisyyteen oman rasisminsa suhteen.

Journalisti Ndéla Fayen asiantuntemus etnisten ristiriitojen tutkimuksen alalla lienee lähinnä journalistin pätevyyttä. Kirjoittajat hyväksyvät hänet kuitenkin auktoriteettina kuvaamaan sitä, miten Suomessa kaikki *Black Lives Matter* -liikkeen innoittamat rasismiaiheiset keskustelut tapaavat jäädä puolitiehen. Fayen mukaan ”kiinnostavin aspekti on, että Suomessa keskustelu (*debate*) on jumissa tasolla, jossa Venäjä ja Ruotsi ovat sortaneet Suomea vuosisatojen ajan. Keskustelut palaavat aina tähän, mutta kukaan ei halua puhua valkoisten suomalaisten roolista sortajina, esimerkiksi suhteessa saamelaisten pakkosuomalaistamiseen”.[371]

On hassua väittää, ettei Suomessa ole saamelaisten historiasta ja itsehallinnollisista järjestelyistä keskusteltu. Lapissa on saamenkielisiä kouluja ja saamen kieltä voi opiskella myös Helsingin yliopistossa. Akateemista tutkimusta saamelaisista tehdään ainakin kolmessa suomalaisessa yliopistossa. Myös porotaloudesta ja ylilaiduntamisongelmista sekä Suomen valtion maaomistuksista Lapissa on keskusteltu vuosikymmeniä, toisinaan kiivaastikin.

Kenellekään keskusteluun osallistuneelle ei ole voinut jäädä epäselväksi, että saamelaisia on sorrettu. Se on ollut yksi syy siihen, miksi Suomen hallituksen on usein ollut vaikea ottaa selkeitä kantoja tilanteissa, joissa myös eri saamelaisryhmien intressit ovat olleet törmäyskurssilla. Asenneongelmien suhteen on syytä pitää mielessä, että Pohjois-Suomi on alueena ollut perinteisesti julkisen rahoituksen nettosaaja, ei suinkaan maksaja Etelä-Suomeen päin. Kaikki hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikka on myös kustannettava, nauttipa sen eduista mikä väestönosa tahansa.

Finnishness-teoksen toimittajat jatkavat tykitystään Fayen kommenttia seuraten toteamalla, että joidenkin tahojen vähättelevä suhtautuminen suomalaiseen *Black Lives Matter* -liikkeeseen on myös akateemisen tutkimuksen ongelma. ”Kriittinen rotu ja etnisyys -tutkimus osoittaa”, he julistavat, ”kuinka toisiinsa kietoutuneita” nämä keskustelut ”ovat tukahdutetuissa (*repressed*) sisäisen ja ulkoisen kolonisaation ja kuvitellun kansallisuuskäsityksen (*imagined nationhood*) historioissa.”[372] Mitä kyseinen muotoilu voisi varsinaisesti tarkoittaa,

on vaikea arvailla. Selvältä näyttää, että joku tukahduttaa jonkun toisen historiaa sitäkin kolonisoimalla.

Mitä Benedict Andersonilta lainattu ikivanha idea kuvitelluista yhteisöistä (*imagined communities*) muunnettuna kuvitelluksi kansakunnallisuudeksi (*nationhood*) tarkoittaisi, jää niin ikään hämärän peittoon. Ovatko kirjoittajat sitä mieltä, että andersonilaisesti ”kuvitelluissa yhteisöissä” on kyse lähinnä kuvitelmista (kenties vääristä)? Vai ovatko he vain sitä mieltä, että ihmisten yhteiselämä on aina rakennettu jonkinlaisten enempi tai vähempi historiallisesti muokkautuneiden solidaarisuuskäsitteiden varaan? Tämä ei selviä. Demokratiakin pitää osata ensin kuvitella, jotta joku ymmärtää vaalit järjestää.

Edellisten muotoilujen jatkoksi kirjoittajat ilmoittavat, että ”valkoisuuden käsite” auttaa jollain erityisellä tavalla ”ymmärtämään suomalaisuutta ja sen paradokseja”.[373] Paradoksi viittaa terminä yleensä jonkinlaiseen sisäiseen ristiriitaan eikä sellaista voi tässä yhteydessä todentaa, ellei ole hahmottanut jonkinlaista suomalaisuuden kokokuvaa, jonka sisältä paradoksin voisi löytää. Tutkijat syyllistyvät itse suomalaisuuskäsitteen kummalliseen yhdenmukaistamiseen. Tämä on erikoista, kun edes valkoisuuden määritelmiin ei heidän oman muotoilunsa mukaan mahdu mitään pysyvää.

Näyttää siltä, että nykysuomalaisuus halutaan nähdä yhtenä ja yhtenäisenä oppirakennelmana, jonka pelkkiä paradokseja kirjoittajat laaja-alaisina ajattelijoina haluavat avata meille muille. Onko suomalaisuus jokin mörkömäinen möykky, joka uhkaa jotakuta? Jos näin on, tämä pitää ensin osoittaa todeksi.

Ainoa esitetty peruste käsittää suomalaisuus pelkkänä ongelmana, on lainaus sosiaalitieteilijä Suvi Keskiseltä, jonka mukaan Suomi on ”tapaus *par excellence* tutkia koloniaalisten ja rodullisten historioiden alueellisia aspekteja, koskapa (*as*) suomalaiset historiat asettuvat pohjoismaisen/eurooppalaisen kolonialismin, rotuajattelun ja modernin valtiorakentamisen kolmiyhteyteen (*triangel*)”.[374]

Tämä on melkoinen yleistys siitä, mistä ”suomalaiset historiat” ylipäätään kertovat. Keskinen väittää, että suomalaiset historiat pohjimmiltaan kuvaavat joko kolonialismia, rotuajattelua tai valtiorakentamista. Miten tällaisen yleistyksen hyväksynyt historioitsija voisi ikinä tehdä validia tutkimusta vaikkapa italialaisen ja suomalaisen sosiaalipolitiikan eroista ja näiden erojen historiallisista syistä? Määritelmän mukaan tämä ei relevantiksi historiantutkimuksen aiheeksi ilmeisesti kelpaisi ollenkaan.

Kaikessa tutkimuksessa tutkitaan jotakin asiaa, jolloin muut asiat jätetään tutkimuksessa sivuun. Vain siten tutkimustyö voi ylipäätään relevantteja tuloksia

tuottaa. Miksi suomalaisuutta ehdotetaan analysoitavaksi vain julistamalla koko käsite ongelmaksi? Suomalaisuutta voi pohtia monelta kannalta ja todeta, että se toki kattaa monenlaisia näkökulmia suomalaisuuteen ja eri suomalaisten käsityksiin omasta suomalaisuudestaan. Tietenkin kuvaan kuuluu sisällyttää myös ihmisten suomalaisuudesta vieraantumisen kokemuksia, kun sellaisiin törmätään.

Tämä ei voi tarkoittaa, etteivät esimerkiksi niin kutsuttujen kantasuomalaisten erilaiset elämänkokemukset olisi aitoja ja sinällään kunnioitettavia. Ei se myöskään tarkoita, että monietnisen ja monikulttuurisen Suomen ja suomalaisuuden käsitteissä olisi jotain epäsuomalaista. Kuten tutkija Pasi Saukkonen on todennut, monikulttuurisuus on fakta kaikkialla länsimaissa.[375] Toiset arvostavat sitä lähtökohtaisesti enemmän kuin toiset, mutta kaikkien siihen on sopeuduttava.

Olisi hassua, jos suomalaisuuden käsite ei muuttuisi maailmanhistorian mukana. On eri asia, miten muutoksen hahmottaa ja miten sitä arvottaa. Itsestään selvänä voi pitää sitä, että käsitteen kuuluu olla joustava siten, että erilaiset suomalaiset voivat kokea suomalaisuuden myös positiivisena asiana. Muuten ollaan väittämässä, että suomalaisuus olisi kategorisesti negatiivinen asia. Selvää on, että valkoisuus edustaa tämän johdannon kirjoittajille pelkästään negatiivisia asioita maailmastamme, vaikkei sitä muuten halutakaan määritellä.

Nykyinen suomalainen rasismi ei liity mitenkään Suomen historiaan Ruotsin osana tai historiaan Venäjän suuriruhtinaskuntana. Tämän ymmärtää, kun myöntää perinteisen historiallisen ajattelun lähtökohdan, että katkokset ovat historiassa aivan yhtä tärkeitä kuin jatkumotkin. Sikäli kuin väitetty jatkumo selittäisi joitakin suomalaisuuden aspekteja, vaikutussuhde on näytettävä toteen.

Lopulta *Finnishness*-teoksen johdantoluvussa päädytään myöntämään, että Suomi on kaikissa kansainvälisissä mittauksissa ollut vuosikymmeniä maailman parhaiten koulutettujen kansakuntien joukossa. Myös yleinen tasa-arvokehitys on ollut globaalisti katsoen mallikelpoista ja Suomi on kuulemma todettu jossain tutkimuksissa jopa jonkinlaisen ”hyvän humanismin” mallimaaksi. Kaikesta tästä kirjoittajien varsinainen päätelmä on seuraava:

> Nämä rankkaukset edelleen edistävät homogeenisuuden ja valkoisen hegemonian käsitteitä suomalaisuuden määrittelemisessä ja lopulta johtavat ylenkatsomaan sitä seikkaa, että kyseisillä käsitteillä on suoria seurauksia maahanmuuttajille (erityisesti värillisille maahanmuuttajille), rodullistetuille vähemmistöille ja maan alkuperäiskansalle, saamelaisille.[376]

Päätelmäksi näyttää jäävän, että mitä parempaa tasa-arvopolitiikkaa harjoitetaan, sitä pahempaa (lähtökohtaisesti piilevää) valkoista hegemoniaa edistetään. Kun todetaan, että ”kyseisillä käsitteillä on suoria seurauksia maahanmuuttajille”, on huomattava, että käsitteet ovat intersektionaalisen tutkimuksen omia käsitteitä.

Entä missä on todistettu, ettei Suomi ole parantanut kyseisiä rankkauksiaan juuri monikulttuurisena valtiomahtina? Suomessa on ollut laaja ja näkyvä somaliväestönosakin jo yli 30 vuotta, eli lähes kahden sukupolven ajan. Pisa-tulokset ovat säilyneet maailman huippumaiden tasolla, vaikka ovatkin 2000-luvun alusta heikentyneet. Sukupuolivähemmistöjen asemaa on tietoisesti parannettu viimeisten 20 vuoden aikana eikä missään ole todistettu maahan luodun uusia sortavia rakenteita.

Tämän kaiken huomioiminen ei tarkoita rasististen ilmiöiden väheksymistä, missä ikinä niitä todistetaan esiintyvän. Varmasti esiintyy. Mutta tutkimustoiminnan edellytys on, että kerrotaan, mitä ilmiötä tarkalleen ottaen tutkitaan ja mitä siitä on pystytty todeksi osoittamaan.

Johdannon tarjoama todistusaineisto suomalaisten rasismista on kummallisen ohut kirjan tematiikkaan nähden, jossa rasismi nähdään suomalaisuuden keskeisimpänä piirteenä. Kirjoittajat mainitsevat tässä yhteydessä vain ”Ruskeiden tyttöjen” verkoston ja viittaavat yhden, Euroopan unionin tasolla toteutetun ”Being Black in the EU” -tutkimuksen tuloksiin vuodelta 2018.

Mainitussa tutkimuksessa kuulemma todistetaan Suomi kaikkein rasistisimmaksi mitatuista 12 maasta (Euroopan unioniin kuuluu 27 maata).[377] Ainakaan tutkimusraportista ei mainitunlaista johtopäätöstä löydy. Ei sitä löydy myöskään saman tutkimuksen vuonna 2019 tuotetusta raportista. *Finnishness*-teoksen kirjoittajien päätelmä nojaa ilmeisesti haastateltujen kokemuksiin häiriökäyttäytymisestä ja väkivaltatilanteista, joissa Suomi erottui hiukan muita 11 maata korkeammalla prosenttiosuudella. Kyselyn muissa osioissa Suomi pärjäsi selvästi paremmin ollen vaikkapa asumisen laadussa, työoloissa ja luottamuksessa poliisiin paras tai parhaiden joukossa.[378]

THL:n vuonna 2014 tuottaman kyselytutkimuksen mukaan ulkomaalaistaustaiset kokivat Suomessa esimerkiksi väkivaltaa jopa vähemmän kuin kantasuomalaiset ja luottivat viranomaisiin ja palveluihin enemmän kuin kantasuomalaiset. Myöskään yleinen psyykkinen kuormittuneisuus ei ollut vakavampaa kuin kantasuomalaisilla.[379] Toisin kuin suomalaiset kuulemma usein olettavat, Suomeen Etelä-Afrikasta muuttanut musta muusikko ja

somevaikuttaja Chico Muya ei ole törmännyt maassamme rasismiin. Hän lisää, että rasismista kiinnostuneet suomalaiset toisinaan ärsyyntyvät hänen tyytyväisyydestään oloihinsa täällä.[380]

Aivan toisin kuin *Finnishness*-teoksen kirjoittajat antavat ymmärtää, maailmanlaajuisen *World Values* -kyselytutkimusten pohjalta laadittu Inglehart-Welzelin maailmankulttuurien kartta asettaa Suomen arvoiltaan selkeästi pohjoisen Euroopan protestanttisten maiden joukkoon. Ne erottuvat maailman kaikista maista suvaitsevaisimpina.

Etnistä ja seksuaalista itseilmaisua koskevan suvaitsevaisuuden suhteen protestanttisten eurooppalaisten ryhmää johtavat tutkimuksen mukaan Skandinavian maat, joista eivät Hollanti, Suomi, Sveitsi ja Saksa (tässä järjestyksessä) jää paljoakaan jälkeen. Kauimmas eurooppalaisesta kärjestä jäävät suvaitsevaisuudessaan sellaiset maat kuin Kroatia, Unkari, Latvia ja kaikkein suvaitsemattomimpana Liettua.

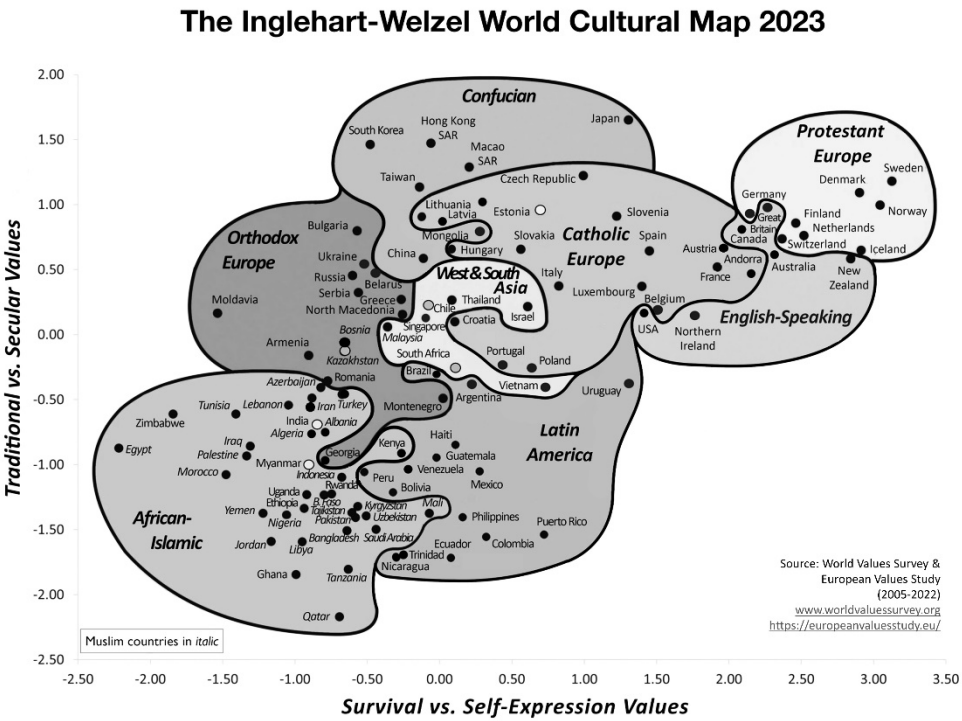

"The Inglehart-Welzel World Cultural Map". World Values Survey 7 (2023). Kuva World Values Survey -yhteisön erityisluvalla.

Intersektionaalisen ajattelun suurvallat kuten USA, Kanada ja Iso-Britannia saavat kaikki suvaitsevaisuusgallupeissa Suomea heikomman tuloksen. Ylipäätään englanninkieliset kansakunnat erottuvat selvästi protestanttisia eurooppalaisia suvaitsemattomampina. Niistä vain Uusi Seelanti on mitattu Suomea aavistuksen suvaitsevaisemmaksi. Iso-Britannia, Kanada ja Australia ovat melko lähellä Saksan asennoitumista, joka on hiukan Suomea konservatiivisempi. Sen sijaan USA ja Pohjois-Irlanti ovat selvästi Pohjoismaita suvaitsemattomampia maita, samalla tasolla Espanjan kanssa.

Kaikki englanninkieliset kansat ovat myös selvästi uskonnollisempia kuin pohjoiseurooppalaiset protestanttiset kansakunnat ja yllättäen myös uskonnollisempia kuin Euroopan katoliset maat, vain Kroatiaa, Portugalia ja Puolaa (uskonnollisin) lukuun ottamatta. Mielenkiintoinen tutkimuslöytö on sekin, että maailman sekulaareimmat, vaikkakaan eivät kaikkein suvaitsevaisimmat maat ovat aasialaisia maita. Toki Euroopan protestanttisten maiden ryhmä on sekulaarisuusmittauksessakin hyvänä kakkosena.

Kaikkein uskonnollisimmat ja länsimaisittain katsoen suvaitsemattomimmat maat ovat yleisesti Afrikan islaminuskoisia maita, hännänhuippuina Zimbabwe ja Egypti sekä uskonnollisuutensa vuoksi kokonaiskartoituksessa kaikkein kauimmas suomalaisista arvoista jäänyt Qatar.[381] *Finnishness*-teoksen kirjoittajille olisi siis ollut tarjolla myös aidosti vertailevaa tietoa suomalaisten asenteista ja suomalaisuudesta maailman muihin kansakuntiin nähden.

Itse ”valkoisuuden” määritelmään mahtuu teoksen kirjoittajien mukaan todella paljon huomioonotettavaa: Valkoisuus on kuulemma ”dominantti ja normatiivinen tila, jota vasten erilaisuus on mitattavissa”; se ”ei ole staattinen” eikä seuraa ”historiallisesti yhtenäistä linjaa”; se on aina rotu-termiin liitettäessä ”aika- ja paikkasidonnainen”; mutta silti ”osa jokaista kansallisrodullista hallintoa”. Kovin moneen valkoisuus taipuu.

Mitä tutkijat esimerkiksi suomalaisella ”kansallisrodullisella hallinnolla” (*national racial regime*) mahtavat tarkoittaa? Selvää on kuulemma, että ”rotu tai valkoisuus ei ole vain ihonväriä tai fysiologisia piirteitä”, vaan valkoisuus on ”sosiaalisesti konstruoitu [eli rakennettu, ei edes ”rakentunut”] ja jatkuvasti muuttuva, riippuen siitä kuka on vallassa ja kuinka valtarakenteet liittyvät toisiinsa”.[382] Jos ”kansallisrodullisella hallinnolla” tosiasiallisesti tarkoitetaan suomalaista valtakulttuuria, pitäisi jotain sanottavaa olla ainakin enemmistödemokraattisesta poliittisesta järjestelmästämme ja suomalaisesta hyvinvointiyhteiskunnan ihanteesta. Mitään ei sanota.

Yhteenvetona voidaan siis todeta, että kyseinen tutkimuksellinen termi, valkoisuus, on dominantti ja normatiivinen, jatkuvasti vallan ja etuoikeuksien rajaa siirtävä, epästaattinen, ei hahmotettavissa historiallisessa jatkumossa ja suhteellinen, mutta silti aina ja kaikkialla läsnä, erityisesti kaikissa valtasuhteissa. Tämä on kohtuullisen lavea tapa määrittää tieteelliselle diskurssille yleiskäsite, varsinkin kun sitä on tarkoitus, kuten tutkijat mainitsevat, käyttää yleisenä ”linssinä”, jonka läpi maailmaa ja suomalaisuutta katsellaan ja mittaillaan.[383]

Vielä erikseen todetaan, että ”rodulliset määrittelyt ovat kietoutuneet muihin suhteellisen alemmuuden ja ylemmyyden markkereihin, kuten olla pohjoismainen tai eurooppalainen”. Tästä seuraa, että: ”Pohjoismaisena kansakuntana tämä ideologia pätee myös Suomeen.”[384] Viimeinen virke on erityisen epäselvä. Kenen ”ideologiasta” on kyse? Onko kyse rasistisen sortajan ideologiasta vai tutkijoiden omasta ideologiasta koskien rotuajattelun soveltamista kaikkiin ihmisiin, valtiorakennelmiin ja kulttuureihin kaikkialla maailmassa?

Tosiasiallisesti valkoisuudesta tehdään kirjoittajien toimesta valkoisuus/rodullisuustutkijan tarkoitusperiin kulloinkin sopiva valikoima erilaisia kriteerejä, jotta maailmasta varmasti löydetään valkoisuuden uhreja ja valkoisuudella sortajia. Tieteellisenä asenteena tällainen lähtökohta ei näytä sen positiivisemmalta kuin trumpistien paranoidi taannoinen tapa syytellä yhdysvaltalaisten köyhyydestä meksikolaissiirtolaisia ja koronasta Kiinaa. Onko molempien ”leirien” päätavoite löytää joku syytettäväksi maailman epäkohdista? Erilaisuuteen suhtautumista kritisoidaan teoksen suomalaisessakin kontekstissa vain niin kutsutun kantaväestön osalta.

Sikäli kuin kyse on pohjoismaalaisuudesta ja suomalaisuudesta, romanit ja saamelaiset erottautuvat usein aivan tietoisesti niin kutsutuista kantasuomalaisista. Samoin tekevät usein vaikkapa venäläiset ja virolaiset, osa vierastyöläisinä, osa maahanmuuttajina, osa maahanmuuttajien lapsina. Heidät erottaa pääkaupunkiseudulla yleensä siitä, että heidän kuulee työtovereilleen tai sukulaisilleen puhuvan omalla äidinkielellään. Monikulttuurisuus tarkoittaa, että eroja on. Ottaen huomioon, että monikulttuurisuuden kuului olla positiivinen asia, miksi sitä ei saisi huomata arjessaan, olipa ihonväriltään sitten musta, ruskea tai valkoinen?

Mitä tulee ihmisten usein aivan hyväntahtoisiin kyselyihin toisten alkuperästä, kannattaa pitää mielessä ikivanhat pilailun perinteet siitä, kuinka Helsinki on Suomen savolaisin kaupunki tai että kaikki ongelmamme ratkeaisivat, kun vain turkulaisista päästäisiin eroon. Eroja ja erotteluja on tehty aina ja

kaikkialla, välillä tosissaan, välillä puolitosissaan. Päivittäin ”koen erilaisuuteni” suhteessa avovaimooni ja poikaani, jotka kanssani muodostavat ydinperheeni. Rakastan syvästi molempia, mutten ole koskaan kokenut tarvetta tulla heidän kaltaisekseen. Miksi ihmeessä haluaisin?

Kun puhutaan rotuun, sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyvistä erotteluista, pitää tietää milloin on kyse mistäkin ja milloin erotteluja ylipäänsä tehdään pejoratiivisin motiivein. Muussa tapauksessa siirretään somekeskustelujen täysin hallitsematon vihapuhe ja eri mieltä olevien halveksimisen kulttuuri tutkimuskäytäntöjen sisään. Sitä ei saa sallia.

Kirjoittajat kuitenkin julistavat ”yritykset dekolonisoida suomalainen historia, kulttuuritraditio ja käytänteet yhtä välttämättömiksi kuin ne ovat vaikeitakin”.[385] Miten dekolonisointi kuvitellaan saavutettavan kulttuurintutkimuksen keinoin ja miten se saavutettaisiin kirjoittajille itselleen hyväksyttävällä tavalla, jää arvoitukseksi.

Perustava ongelma kirjan johdannossa on, että se suorastaan vilisee ymmärryksen kannalta mahdotonta käsitejargonia. On lähes toivotonta yrittää ymmärtää, mitä esimerkiksi tämä johdannon loppupuolelle sijoitettu lainaus Nelson Maldonado-Torresilta varsinaisesti tarkoittaa: ”kolonialismi ja dekolonisaatio ymmärretään yleensä ontologisina (*ontic*) käsitteinä, jotka viittaavat sosiaalihistoriallisiin ja geopoliittisiin empiiristen episodien erityisolosuhteisiin, joihin viittaamme kolonisaatiolla ja dekolonisaatiolla”.[386]

Ensinnäkin virke on aivan liian helppo käsittää muodossa ”kolonialismi ja dekolonisaatio -termeillä tarkoitamme kolonialismia ja dekolonisaatiota niissä asiayhteyksissä, joissa niitä esiintyy”. Termit siis selitetään vain termeillä itsellään. Lainauksesta ei selviä, onko väärin vai oikein ymmärtää kolonialismi ja dekolonisaatio ontologisina vai ei, puhumattakaan että selviäisi, mitä termillä ”ontic”/ontologinen tällaisessa yhteydessä voidaan tarkoittaa.

Ontologinen on yksinkertaisesti olemassaoloa koskeva väite. Kenen tai minkä olemassaoloa tai olemattomuutta empirialla voitaisiin tällaisessa yhteydessä selvittää? Usein kuulee vaikkapa Einsteinin kaavasta $E=mc^2$ puhuttavan ikään kuin energia olisi sama asia kuin massa kerrottuna valonnopeuden neliöllä. Merkki välissä on yhtäsuuruusmerkki ei samanlaisuusmerkki. Ei Einstein väittänyt, ettei universumissa oikeastaan massaa olekaan vaan, että sen voi laskea energianakin.

Ontologiaa tai ei, yllä olevassa lainauksessa on kyse hyvin yksinkertaisesta, vaikkakin itsessään harhaisesta historiakuvasta, johon kirjoittajat itse kommenteitta sitoutuvat. He siteeraavat Moldano-Torresia, jonka mukaan

meidän kuuluu korvata termit kolonialismi ja dekolonisaatio termeillä koloniaalisuus (*coloniality*) ja dekolonialisuus (*decoloniality*). Jälkimmäiset ovat kuulemma rotututkimukselle valideja termejä, kun taas vanhat kolonialismi ja dekolonisaatio viittaavat väitetysti vain taakse jätetyksi *luultuun* historiaan. Vain koloniaalisuus ja dekoloniaalisuus viittaavat siihen, kuinka menneisyyden alistussuhteet ovat rakenteellisesti piiloutuneet kaikkialle nyky-yhteiskuntaamme, kielenkäyttöä myöten.

Moldano-Torresin teksti on selvästikin kierrätetty kaikkien kirjaprojektiin osallistuneiden pöydällä, sillä siihen löytyy kirjasta yli 200 viittausta. Teesin varsinainen ”pointti” on tämä: ollakseen maailmanparantamiselle omistautunut tutkija, on ajateltava mennyttä painolastina, jonka kautta maailman kaikki nykyisetkin vääryydet selittyvät. Karl Marx tunnetusti puhui historian kuolleesta painosta, jota raahaamme mukanamme. Siitä, mistä puheena oleva perinteisen länsimaisen ajattelun painolasti on varsinaisesti peräisin ja miten se on muuttunut painoksi eikä perustaksi, jolta ponnistaa eteenpäin, ei kirjoittajilla näy olevan epäilystä.

Valistusajattelun empiiristä tiedekäsitystä tai sen tuomaa teknologista kehitystä ja yleisesti noussutta elintasoa (tai rodullisen tasa-arvon ihannetta) ei selvästikään käsitetä historiallisena perintönämme lainkaan, vain länsimaiden imperialismi on sitä.

Olemme jälleen tekemisissä yhden muotoilun kanssa sille paradigmaattiselle oletukselle, että maailman kaikki pahuus ja ongelmat ovat peräisin valkoisen imperialismin kultakaudelta. Vain tällä oletuksella mainitulla koloniaalisuus-termillä on kirjoittajille varsinaista tutkimuksellista arvoa. Länsimainen kulttuurikehitys määrittyy heille siis ainoastaan länsimaisen kolonialismin kautta.

Tärkeilevällä kielenkäytöllä tämä kaikki saadaan kuulostamaan yllättävän syvälliseltä, vaikkei yksinkertainen ajatus siitä mitään lisäsyvyyttä tosiasiallisesti saa. Suorat lainaukset Nelson Maldonado-Torresilta jatkuvat seuraavasti: ”koloniaalisuus ja dekoloniaalisuus viittaavat logiikkaan, metafysiikkaan, ontologiaan ja vallan verkostoihin, jotka kolonialismin ja dekolonialisaation massiiviset prosessit ovat tuottaneet”.[387]

Kyse onkin valtarakenteiden ohella siis myös logiikasta, metafysiikasta ja ontologiasta, joiden merkitystä yleisesti tai tässä kontekstissa ei edes yritetä avata. Ne vain kaikki kuulemma ovat ”sisäsyntyisesti sidottuja siihen, mitä tapaamme kutsua 'länsimaiseksi sivilisaatioksi' ja 'länsimaiseksi moderniksi ajatteluksi'”.[388]

Länsimainen sivilisaatio on tähän asti ollut aivan ymmärrettävä yleiskäsite kulttuurintutkimuksessa, vaikka se uusille humanistisen ajattelun vallankumouksellisille kuuluu näemmä laittaa lainausmerkkeihin – ikään kuin euroamerikkalainen sivilisaatio ei olisi koskaan ennen pystynyt itsekritiikkiin. Kritisoitu on. Imperialismia ja yltiöpäistä kansallistunnetta sekä tuhansia muita virheitä on länsimaissa kritisoitu aikalaisten toimesta, niistä on varoiteltu etukäteen ja niistä on moitittu jälkikäteen. Tästä länsimainen aatehistoria todistaa laajalti aina 1700-luvulta lähtien, jos sitä välittää lainkaan opiskella.

Maldonado-Torresin lainauksesta ei voi myöskään hahmottaa, kenen tai minkälaiseen metafysiikkaan siinä viitataan. Länsimainen tai muunmaalainen metafysiikka ei kuulu nykyään pakollisena aineena edes humanistisiin yliopisto-opintoihin. En ole itse 40-vuotisen akateemisen urani aikana joutunut opiskelemaan metafysiikkaa lainkaan. Aristoteleen metafysiikkaa olen joskus selaillut pelkästä uteliaisuudesta. Se on tunnettua siitä, että sen fysiikkaa koskevien väitteiden on suurelta osin osoitettu olevan aivan puuta heinää. Tämäkin huomio on länsimaisen aatehistorian oppikirjoihin aikoja sitten kirjattu.

Moldano-Torresilta on lainattu siis silkkaa fraseologiaa ilman mitään substanssia. Logiikka, metafysiikka, ontologia ja vallan verkostot ovat kaikki aivan eri asioita, saati että kirjoittajat vaivautuisivat käsitteitä edes alustavalla tavalla avaamaan. Täytyisi pystyä kokonaan uuteen filosofisesti uskottavaan kokonaisnäkemykseen yhdistääkseen pätevällä tavalla esimerkiksi metafysiikan vallan käsitteeseen vaikkapa vain pelkän länsimaisen hirmukolonialismin kontekstissa. Ei kannata kehitellä uutta filosofiaa tuolta pohjalta.

Kirjoittajat vielä tarkentavat tätä teoreettismetafyysistä koloniaalisuuskantaansa toteamalla, että ”Suomen kontekstissa tämä tarkoittaa, että asutusnarratiivien lineaarinen kulku ja temporaalisuus on katkaistava (*to be disprupted*)”.[389] Kaiken ylläsanotun valossa muotoilu vaikuttaa oudolta. Asutusnarratiivien lineaarisuutta vaaditaan katkaistavaksi, vaikka Maldonado-Torresilta on juuri lainattu teesi sen puolesta, että mennyt (kaikkine epäoikeudenmukaisuuksineen) on nähtävä osana nykyisyyttä.

Kyseessä on ilmeisesti kirjoittajien lapsus, mutta varmaksi sitä ei voi sanoa, sillä heidän oppineisuutta korostavasta jargonistaan on kokeneenkin tutkijan vaikea hahmottaa ajattelun varsinaista logiikkaa. Pääteesi vaikuttaa olevan se, että historian vääryydet on nähtävä nyky-yhteiskunnan syöpänä, kuten kaikkialla intersektionaalisella tutkimuskentällä muutenkin näkee argumentoitavan. Johdanto jatkuu viittauksilla ikiaikaisiin huomioihin siitä, kuinka kielenkäyttömme sisältää yhä viitteitä kolonialistiseen, yleisrasistiseen kulttuuriperintöömme ja

kuinka sitä pitää tutkimuksellisesti jalostaa inklusiivisemmaksi eli osallistavammaksi.

Merkillistä tutkimusetiikkaa edustaa artikkelikokoelman toimittajien politiikka, että jopa analysoitavaksi alistetut loukkaavat termit on pääosin kuulemma puhdistettu tekstistä pois, jottei lukijan tunteita häirittäisi. Tarkennuksena mainitaan, että joitakin niistä voi löytää alaviitteisiin piilotettuna ”alkuperäisessä kontekstissaan”.[390]

Jos tätä logiikkaa seurataan, saako natsi-Saksan juutalaisvainoista puhua kansanmurhana tai Stalinin puhdistuksia kutsua samalla termillä? Kansanmurhakin lienee ikävä termi. Tutkimuskirjallisuuteen kuuluvana teos on tiettävästi vertaisarvioitu Helsinki University Pressin toimesta ennen sen julkaisemista. Kuinka tarkkoja vertaisarviot ovat voineet olla, jos tutkimusdatakin on sensuroitu etukäteisesti?

Kaikkiaan *Finnishness*-teoksen johdantoluku on yksi vaikeimpia tekstejä, joita olen koskaan läpikäynyt ja olen sentään lukenut pitkähköjä tekstejä Heideggerin filosofiastakin. Teksti on akateemisesti katsoen aivan puuta heinää (jos näin perinteisen kantasuomalainen ilmaisu sallitaan). Seuraavaksi käydään läpi sisältöanalyysin keinon myös muutamia varsinaisia tutkimusartikkeleita, jotta teoksen yleiskuva selkenee lukijalle.

VALKOISUUS JA TIETÄMÄTTÖMÄT KOULULAISET

Marja Peltola ja Ann Phoenix tarjoavat artikkelissaan ”Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds’ Narratives on Multiethnicity” mainion kurkistusikkunaan intersektionaalisen tutkimusotteen teoriaan ja käytäntöön. He liittävät valkoisuuskäsitteensä sekä rotuteoriaan että hegemoniseen maskuliinisuustutkimukseen.[391] Kirjoittajat ovat myös tehneet valkoisuutta koskevan haastattelututkimuksen helsinkiläisille koululaisille.

Ongelmaksi artikkelissa nousee kaksi seikkaa. Ensiksikin, teoriaa esitellään pelkkinä uskonkappaleina, ilman mitään loogista argumentaatiota. Toisekseen, itse haastattelututkimus (32 haastattelua) todistaa vain, etteivät suomalaiset koululaiset ymmärrä kyseisiä intersektionaalisen teorian uskonkappaleita.

Artikkelin teoriaosuus on kirjoitettu suoraan Robin DiAngelon pseudopsykologisista kirjoituksista lainattuihin ”tosiasioihin” nojaten. Suomalaisissa kouluissa monietnistä suvaitsevaisuuskasvatusta pidetään kuulemma nykyään ”normaalina”. Normaalina jonkin asian esittäminen on intersektionaalisessa ajattelussa paha virhe, koska silloin ollaan automaattisesti tekemisissä sortavan normittamisen kanssa.

Kirjoittajat toteavatkin normaalista suvaitsevaisuuskasvatuksesta paheksuvasti, että sen ”seurauksena on se, että heidät [oppilaat] käsitetään sukupolveksi, joka katkaisee rodullisten jaottelujen perinteen ja muuttaa rasismin vanhanaikaiseksi asenteeksi.” Tämän johdosta ”jotkut opettajat ovat vastentahtoisia myöntämään etnisöidyt (*ethnicized*) ja rodullistetut (*racialized*) erot lasten kesken ja kehuvat oppilaita, jotka noudattavat värisokeuden periaatetta”.[392]

Tämä on erikoinen (tosin täysin intersektionaalinen) näkemys yhdenvertaisuusajattelun pedagogisista periaatteista. Saako lapsille lainkaan opettaa suomalaisen ja länsimaisen oikeuslaitoksen värisokeaa perusperiaatetta siitä, että laki on kaikille sama? Jos taas oikeuslaitoksellemme on suotu poikkeuslupa tämän epäintersektionaalisen periaatteen noudattamiseksi, siitä tutkijat eivät mainitse.

Kirjoittajien mukaan ”värisokeat lähestymistavat ovat osa valkoista viattomuutta ja olleet jo kauan yleisesti tunnettuja Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa ja muissa Suomea kauemmin monikulttuurisen historiansa tunnustaneissa maissa”.[393] Kuulemma erilaiset ”värisokeat ideologiat” ovat kuitenkin uudestaan nousussa jopa Yhdysvalloissa. Sitä ei kerrota, mistä ”ideologioista” varsinaisesti on kyse tai mitä ne sisältävät.

Artikkelin mukaan ”ideologioita” yhdistää (ja ne ideologioiksi muuntaa) se, että niitä ”on [intersektionaalisen tutkimuksen taholta] laajalti kritisoitu värin välttämisestä (*evading color*), samalla kun ne kieltäytyvät osallistumasta keskusteluun rasismin ja sosiaalisen epätasa-arvon valtasuhteista”. Näin ollen kyse on erityisestä ”valkoisuusnormatiivisuuden vahvistamisesta”, jolla pyritään hämärtämään ”rodullista epätasa-arvoa ja rasismia”. Tuloksena on, että ”valkoisuudesta tulee näkymätöntä”.[394]

Mitä kaikkea tässä tullaan väittäneeksi? On ideologista vastustaa intersektionaalista rotuteoriaa. Annetaan ymmärtää, että juuri rotuteoriaan uskominen on normaalia, epäideologista ajattelua. Kaikki, jotka epäilevät sitä, ovat vahvistamassa valkoisuuden normatiivisuutta ja tosiasiassa edistävät etnistä epätasa-arvoa ja rasismia. Kuinka kaiken kattavaksi voi teoreettinen ajatusrakennelma muodostua olematta itse ideologinen? Mitään muita kuin teoriaa epäileviä ideologioita ei selvästikään ole edes olemassa. Normatiivisuuden intersektionaaliset viholliset normittavat itse kaiken ympärillään.

Suomen tapauksessa kirjoittajat ilmoittavat suomalaisen, ”uudelleen kuvitellun kansallisen valkoisuuden, vaikkakin monikulttuurisen” tuottavan

vaikeita ongelmia.[395] Kertomatta jää, kuka tällaista valkoisuuden uuskuvittelua harrastaa. Harrastavatko sitä suomalainen poliittinen eliitti, puolueet, virkakunta vai kansanliikkeet – kuka ja missä tähän syyllistyy? Aivan ilmeisesti koululaitos syyllistyy tähän, kuten myöhemmin esitelty koululaisten haastatteluaineisto pyrkii osoittamaan.

Ongelmia, jotka ”uuskuvitellusta” valkoisesta, monikulttuurisesta suomalaisuudesta kuulemma seuraa on kaksi, ensiksikin urbaani ja sosiaalinen segregaatio sekä toiseksi värisokeuden periaate itsessään. Värisokeuden ihanne edistää kirjoittajien mukaan lähtökohtaisesti harhaista käsitystä, että nuorempien ja suvaitsevaisempien sukupolvien myötä rasismi on vähenemässä ja tasa-arvo lisääntymässä.

Urbaanin segregaation suhteen kirjoittajat pitävät etnisten ryhmien keskinäistä ryhmäytymistä sellaisenaan rotuerotteluna (tai nätimmin suomennettuna ”eriytyneisyytenä”). Mitään eroa rotuerotteluun ei tehdä sen suhteen, että maahanmuuttajaryhmien yleisesti tiedetään suosivan naapurustoja, joissa samaa kansallista alkuperää olevia ihmisiä on ennestään. Toisekseen, kirjoittajat eivät ole varsinaisesti kiinnostuneita siitä, väheneekö rasismi ja lisääntyykö tasa-arvo, kuten vaikkapa samansukupuolisten avioliittolain myötä on lisääntynyt. Heitä kiinnostaa jäljittää merkkejä väärästä värisokeudesta.

Siitä, mitä ongelmia värisokeuden periaatteen noudattaminen Suomessa aiheuttaa, kirjoittajat eivät osoita ainuttakaan yhteiskunnallisesti vaikuttavaa esimerkkiä. Esitelty haastattelututkimus keskittyy koululaisten asenteisiin, joista tutkijat löytävät vain ongelmia. Koululaisten yleiseksi havaittu suvaitsevaisuus mainitaan ohimennen. Varsinainen ongelma on se, etteivät lapset osaa eksplisiittisesti sitoutua juuri rotuteoriaan tai myöhemmin esiteltyyn hegemonisen maskuliinisuuden teoriaan.

Teoriaosuus jatkuu tutkija Ruth Frankenbergilta lainatuilla totuusväitteillä, joiden mukaan samoin kuin sukupuoli, myös ”rotu muokkaa valkoisten naisten elämää” yhtä lailla kuin muunväristen. Frankenbergilta on peräisin myös kirjoittajien seuraava totuusväite:

> Sekä heteroseksuaalisten että lesbonaisten kokemuksia maailmasta muokkaa heidän seksuaalisuutensa, samoin kuin valkoiset ihmiset ja värilliset ihmiset elävät rodullisesti rakentunutta elämäänsä. Toisin sanoen, mikä tahansa erottelun järjestelmä muokkaa niitä, joille se suo etuoikeuden ja niitä, joita se sortaa (*oppresses*).[396]

Jälleen törmäämme ajatukseen siitä, että sukupuolierot, ulkonäköerot ja erot niin seksuaalisissa kuin muissakin mieltymyksissämme sekä elämäntavoissamme ovat automaattisesti liitoksissa vain sortoon ja joillekin harvoille suotuihin etuoikeuksiin. Mitään vihjettä kirjoittajat eivät anna siitä, että ihmisillä olisi myös valinnanvapauksia ja vähemmistöoikeuksia tai että erot, erilaisuudet ja erottelut ovat luontaisia kaikelle ihmiselämälle.

Entä mikä olisi sellainen ”järjestelmä”, jossa ei olisi eroja? Kaikkialla maailmassa lapsetkin sosiaalistetaan maailmaan ensin sellaisena kuin se on, minkä ei ole tarkoitus estää omaa, kriittistä ajattelua. Kaikki kommunikaatiommekin rakentuu eri asioiden erottamiselle toisistaan. Onko taustalla pakonomainen tarve vain löytää syyllisiä ihmisten erilaisille vaikeuksille? Elämää on perinteisesti pidetty ainutlaatuisena lahjana meille kaikille.

Kirjoittajat jatkavat näennäissyvällistä Frankenbergin ajattelun kertausta todeten, että ”valkoisuus merkitsee” ja että ”se on suhteellista ja rodullistettua, kuten rodullistamisen ja rasismin tutkijat ovat laajalti todenneet (*accepted*)”.[397] Todisteet omalle kannalle maailmasta esitetään kuin Raamatun lukuna. Valkoisuus on rodullistettua, koska rotuteoreetikot ovat sanoneet niin.

Tästä jatketaan Robin DiAngelon valkoisen hauraudesta käsitteeseen, jolla viitataan ”valkoisuuden näkyväksi tekemiseen, valkoisten itsensä vastustuksesta huolimatta”. Heillä kun on ”ansaitsemattomia ja tiedostamattomia (*unearned and unacknowledged*) etuoikeuksia (*privileges*)” kaikissa monietnisissä yhteiskunnissa.[398] Valkoiset eivät useimmiten ole tietoisia etuoikeuksistaan, DiAngelon oppi kertoo. Valkoinen hauraus siis todentuu yhtä lailla valkoisen kieltäessä rasisminsa kuin lopulta myöntäessä sen. Vasta myöntämisen jälkeen voi aito sisäinen eheytyminen alkaa.

Tämän varsin eksoottisen, valkoisten ihmisten hauraudesta vastustus on laajaa. Uusin, kolmannen sukupolven valkoisuustutkimus kuulemma keskittyykin tutkimukseen ”institutionaalisista ja ideologisista käytänteistä ylläpitää valkoisten etuoikeuksia (*white privilege*) haasteiden edessäkin ja osoittaa, kuinka dominanssinsa säilyttääkseen [vastapuolen] valkoisuusdiskurssit ovat joustavia ja mukautuvat haasteisiin”.[399]

Uusin este rotuteoreetikoiden totuuksien levittämiselle uutena normiajatteluna on, että juuri ”valkoisuuden joustavuus ja suhteellinen näkymättömyys ovat keskeisiä sen normalisoinnille”. Teoriaa ymmärtämättömät, ikävät ihmiset vastustuvat intersektionaalisuusteoreetikoita, vieläpä ”joustavuuden” syntiin syyllistyen. Vihollinen on ovela.[400] Taistellaan siitä, kenellä on oikeus ihmiselämää normittaa ja miten.

Seuraavaksi kirjoittajat toteavat, että tämä kaikki ”on linjassa” erityisen ”hegemonisen maskuliinisuuden” teorian kanssa, jota ovat kehittäneet Tim Carrigan, R.W. Connell ja John Lee. Teorian mukaan ”maskuliinisuudet ovat hierakkisesti organisoituneita” siten, että ”hegemoninen maskuliinisuus – liittyen muun ohella (*among other things*) kovuuteen (*toughness*), valtaan ja autoritaarisuuteen – dominoi sekä feminiiniyttä (f*eminity*) että maskuliinisuuden muita muotoja. Se on täten normatiivista ja pönkittää sosiaalista ymmärrystä ideaalisesta maskuliinisuudesta sekä monien miesten ja poikien toiveita”.[401]

Kirjoittajien yhteenveto hegemonisen maskuliinisuuden teoriasta ei täytä yhtään argumentatiivisen ajattelun elementtiä. Teorian kanssa ”linjassa” oleminen esitetään arvona sinänsä. Itse teorian ”hierakkisesti organisoiduille maskuliinisuuksille” ei esitetä ensimmäistäkään perustetta. Mistä voimme päätellä, että eri maskuliinisuuksilla on hierarkia? Mitä tieteellisen argumentoinnin logiikkaa seuraisi luonnehdinta juuri hegemonisen maskuliinisuuden liittymisestä koviin asenteisiin, vallanhimoon ja autoritaarisuuteen yleisesti, vieläpä kaiken ”muun ohella”?

Hegemonisuus itsessään selittyy pelkällä dominoinnilla: ”Sekä valkoisuus että maskuliinisuudet ovat toimineet hegemonisesti, vahvistaen auktoriteettiaan väkivallatta, dominoinnin kautta ja niiden johtajuus on riippuvaista ilmaistusta konsensuksesta, esimerkiksi mediassa”.[402] Tuli todistettua, että ylivallassa on kyse dominoinnista ja hegemoniasta. Sekä valkoisuus että hegemoninen maskuliinisuus ovat myös ”dynaamisia ja muuttuvat ajan myötä”. Ei vain kerrota miten. Vastaus siihen, ovatko aiemmin mainitut ”kovuus, valta ja autoritaarisuus” väistymässä ilmiöstä vai onko sen ydinaines edelleen sama, jää epäselväksi.

Kirjoittajat eivät tarjoa lukijalle teoreettisia argumentteja, vaan pelkkiä uskonkappaleita. Niihin kuuluisi uskoa, koska joukko tutkijoita on tällaisia teorioita hahmotellut, vaikkei itse teorian logiikasta tai empiriasta anneta minkäänlaista vinkkiä.

Nykymuodossaan maskuliinisuus kuulemma pyrkii takaamaan valta-asemaansa uudella strategialla ”omaksumalla marginalisoituneiden aseman, jossa heteroseksuaaliset miehet vetoavat omaan uhriasemaansa, jotta uusartikuloimalla säilyttäisivät valtansa ja kontrollinsa” muihin ihmisiin.[403] Lainaus esitetään Chris Haywood -nimisen tutkijan esittämänä, mutta kommenteitta. Lukijan on jälleen vain uskottava, mitä sanotaan. Väitteen muotoilu on eettisesti erikoinen. Annetaan ymmärtää, että uhriutuminen on sallittua joillekin ihmisille ja aivan toisella, erityisellä tavalla tuomittavaa toisten ihmisten kohdalla.

Akateemisilla maskuliinisen hegemonian teoreetikoilla on siis jokin moraalifilosofisesti kestävä kriteeri erotella aidosti syrjityt vain syrjityiksi itsensä kokevista, olkoon tuo kriteeri vaikkapa valkoinen ihonväri yhdistettynä miehen sukupuolielimiin – tai jokin muu. Olisi tärkeää saada tietää, mikä ehdotettu kriteeri varsinaisesti on. Silloin tiedeyhteisö voisi arvioida kriteerin validiutta sekä yleisesti että kontekstisidonnaisesti. Jos argumenttiaan ei avaa, ei salli argumentin arviointiakaan. Argumentin arviointi on juuri sitä, mikä humanistisen ajattelun ylipäänsä kvalifioi tieteelliseksi ajatteluksi. Hegemoninen maskuliinisuus näyttää näennäistieteeltä.

Artikkelin teoriaosuus edustaa vain intersektionaalisen feminismin ja rotuajattelun täydellistä manifestaatiota ilman mitään perusteita tällaisen teoreettisen kannan omaksumiselle. Hegemoninen maskuliinisuus manifestoi epäsosiaalista, miesten ylivaltaan pyrkivää asennetta yleisesti aivan missä tahansa kontekstissa, kun taas valkoisuustutkimus lähtökohtaisestikin ilmoittaa tietävänsä valkoisten ihmisten ajattelusta enemmän kuin nämä itse haluavat myöntää.

Toisin sanoen, eri mieltä olevien kokemus ja siitä raportoiminen ei voi muuttaa mitään totuudeksi julistetusta valkoisuuden normittumisen automatiikasta. Kaikki esitetyt teoreettiset näkemykset perustuvat syyllisten löytämiseen ja teorian kiistävien tai siitä tietämättömien asennesyyllistämiseen – jopa suomalaisten koululaisten asenteiden suhteen, kuten myöhemmin nähdään.

Suorastaan absurdeja yleistyksiä on sekaan joutunut myös. Artikkelin haastatteluosiossa kirjoittajat toteavat, että koska haastattelija oli suomalainen valkoinen nainen, koululaiset eivät epäilleet, etteikö tämä tuntisi suomalaista yhteiskoulujärjestelmää. Lisäksi he toteavat, ettei myöskään haastattelijan valkoinen ihonväri tullut erikseen puheen aiheeksi. Näistä seikoista päätelmänä esitetään, että ”valkoisuus ja suomalaisuus olivat selvästi yleisesti jaettuja piirteitä valkoisten suomalaishaastateltavien kanssa keskusteltaessa (*whiteness and Finnishness were self-evidently shared features with the white Finnish interviewees*)”.[404]

Pitäisikö valkoisten suomalaislasten monietnisyyden arvoihin sitoutuakseen kyseenalaistaa itsensä valkoisina suomalaisina? Kyse on 12-15 vuotiaista lapsista. Aivan ilmeisesti virkkeellä pyritään retoriseen vaikutukseen sen suhteen, etteivät lapsiparat osaa (väärin koulutettuina) hahmottaa omaa valkoisuuttaan juuri rotuteoreetikoiden tarkoittamalla tavalla. Heidän olisi vähintäänkin implisiittisesti osattava syyllistää itseään ”ansaitsemattomista ja

tiedostamattomista" etuoikeuksistaan (kuten aiemmin todettiin DiAngelon paradigman valkoihoisilta vaativan).

Artikkeli hukkaa näkemyksen omasta teoriapohjaisuudestaan kokonaan. Kahta teoriaa käytetään, mutta samalla kyseenalaistamattomalla tavalla. Intersektionaalinen rotuajattelu ja hegemoninen maskuliinisuus (jota ei selitetä senkään vertaa) esitetään täysin kritiikittömästi yhtenäisenä, totena teoreettisena ihmiselämän analyysin lähtökohtana.

Lähtökohdaksi otettua teoreettista näkökulmaa pyritään artikkelissa todentamaan koululaislasten kvalitatiivisella haastattelututkimuksella. Tällaisessa lähestymistavassa harvoin täysin epäonnistuu. Syy ei ole se, että empiria varsinaisesti todistaisi tai todentaisi teoreettiset oletukset, vaan se, että kun teoria on kyllin yleistävä, minkä tahansa empiirisen aineiston voi muokata sitä tukemaan.

Tutkijat toteavat aineistostaan (kaikkiaan 32 haastattelua) esimerkiksi seuraavan faktan ja päätelmän: "valkoisuus tuli harvoin esiin haastateltavien puheissa, mikä korostaa sen normatiivista asemaa".[405] Päätelläänkö samoin, että kun 12-15 vuotiaiden koululaisten puheissa ei tule esiin kansallisvaltio, homoseksuaalisuus, sosialismi tai intersektionaalinen ajattelu, on näilläkin heidän keskuudessaan kyseenalaistamaton, normatiivinen asema?

Entä mitä pitäisi päätellä tutkijoiden huomiosta, että niin kutsutuista ongelmakouluista keskustellaan julkisuudessa olettamalla, "että niiden oppilaiden taustat eroavat valkoisen keskiluokan normeista" ja että "vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka valkoisen suomalaisen keskiluokan käytänteet ja valinnat ylläpitävät ja vahvistavat koulusegregaatiota"?[406] Tälle väitteelle suomalaisten koulujen jo pitkälle edenneestä rotuerottelusta (tai nätimmin eriytyneisyydestä) kirjoittajat eivät osoita mitään todisteita. Ilmeisesti teoria itsessään todistaa, että näin on päässyt käymään.

Haastatteluosion alkupuolella tutkijat toteavat, että "Nurmi"-koulussa oli hyvin vähän ei-valkoisia oppilaita, mikä näkyi siten, että etnisyyskysymykset olivat oppilaille vieraita. Johtopäätelmänä on alakuloinen toteamus, että "sitkeä myytti, että Suomi on monoetninen (Tervonen 2014) jäi haastamatta".[407] Monoetnisyyden määritelmää tai sen ilmenemistä suomalaisessa ajattelussa ei selitetä. Vaikka artikkeli ei sitä kerro, tiedämme, että yhä vain alle 9 prosenttia suomalaisista on ulkomaalaista alkuperää. Tämäkö fakta oppilaiden pitäisi haastaa vai jokin muu seikka? Kouluopetuksen varsinaisena huolenaiheena on viime vuosina pidetty yleistä, aivan perustason oppimistulosten vakavaa heikentymistä.

Kun haastatteluissa Veeti ja Sofia -nimiset lapset kysyvät tarkennusta haastattelijan kysymykseen monikulttuurisuudesta, kirjoittajat ihmettelevät lasten tietämättömyyttä. Haastattelijan vihjattua etnisiin eroihin ja myönnettyä että myös uskonnolliset erot liittyvät asiaan, Veeti vastaa, ettei tiedä kenenkään alkuperää ja tietää vain kaksi ihmistä, ”jotka on eri uskonnoissa”.[408] Miksi tarkentava kysymys todistaisi tietämättömyydestä? Ehkä Veeti viittaa uskonnonopetukseen. Entä miksi haastattelija ei (ainakaan annetun raportin mukaan) kysy mitään vaikkapa elämänkatsomustiedon opiskelijoista tässä yhteydessä? Monikulttuurisuus on monitahoinen käsite.

Sofia-niminen koululainen kertoo samassa yhteydessä, että koulussa on ”joku kolme tai neljä, tyyppii jotka käyttää semmost huivii. Mut ei kukaan varmaan mee sanoo niille, mitään toivottavasti tai tällee. Et on se sillee ihan et kaikki sopeutuu kuitenki tähän (kouluun)”.[409] Tästä kirjoittajilla riittää spekuloitavaa sen suhteen, etteivätkö kaikki suomalaislapset tunnista hijab, niqab- ja burkahuiveja, vaan yhdistävät ne vain islamin uskoon. Eivät tutkijat kuitenkaan kerro, mihin ne sen sijaan pitäisi yhdistää.

Samoin todetaan Sofian osoittavan implisiittistä ennakkoluuloisuutta, koska hän kiirehtii heti toteamaan, ettei muslimilapsia kiusata heidän uskontonsa vuoksi. Aika luonnollista on olettaa, että monikulttuurisuudesta kouluun tullut haastattelija olisi kiinnostunut avoimesta rasismista. Haastattelun tarkoitus on kuitenkin paljastaa ajatustottumuksia, jotka todistavat ”piiloutuneesta valkoisesta ylivallasta”. Löytyyhän niitä.

Kun haastattelija on myöntänyt, että hän monikulttuurisuuskysymyksellään viittaa myös uskonnollisiin eroihin, on kirjoittajilta erikoista luentaa poimia esiin juuri Sofian huomautus ”uskonnollisista eroista”. Sofia selvästikin yritti puhua siitä, mistä haastattelija halusi kuulla. Tyttöparan huomautus kuulemma oikein ”alleviivaa valkoisen suomalaisuuden normia korostaessaan erityisesti juuri muslimityttöjen ruumiillistavan monikulttuurista eroa”.[410] Jälleen erojen havaitseminen sellaisenaan (ihonväri, sukupuoli tai kansallinen alkuperä) todetaan normatiivisuudeksi. Valkoisen suomalaistytön on ilmeisen mahdotonta vastata ”oikein”, ellei hän lähtökohtaisesti syyllistä itseään omasta valkoisuudestaan.

Kun haastattelija tinkaa, onko etnisellä taustalla koululaisille merkitystä, haastateltu Aleksi vastaa näin: ”Eei. Mulle o vaa pääasia et on hyvä tyyppi ja sit sillee … hauskat jutut ja tulee toimee. Et se on tavallaa mulleki esim. iha sama jos joku vaik, tykkää jostai baletist ja mä en, mut kuha mä tuun muuten sen kaa toimee.”[411] Tästä kirjoittajat riemastuvat: ”Aleksi kiteyttää puheenvuorossaan

populaarin tai hegemonisen maskuliinisuuden: olla cool ja hauska, kertoa hauskoja vitsejä ja tulla toimeen muiden poikien kanssa".[412]

Länsimaista kulttuuria on rakennettu individualismin (eli yksilön kunnioituksen) varaan 1700-luvulta lähtien, mutta tässä haastattelussa itsenäisen ajattelun korostaminen on väärin. Aleksi-parka kuulemma "implisiittisesti yhdistää balettiharrastuksen ja vähemmistöryhmät vertailtavaksi ja täten epänormatiivisiksi, vaikka väittääkin, ettei näillä seikoilla ole hänelle väliä".[413] Aleksi ei toisin sanoen saisi havaita pojille harvinaisempaa balettiharrastusta tai vaikkapa homoseksuaalisuutta, saati sitten mainita niistä ääneen. Asiaa ei auta hänen tarkennuksensa siitä, että hänelle itselleen aivan muut asiat ovat tärkeämpiä sosiaalisessa kanssakäymisessä ja ystävyyssuhteissa.

Aleksin puheenvuoro on haastattelujen surullisin esimerkki suoranaisen aivopesun uhrista, sillä hän myös "välttää kokonaan mainitsemasta ihonväriä tai vanhempien taustaa".[414] Poika vältti puhumasta myös kehitysmaiden ongelmista, länsimaisesta kapitalismista ja kansallisen opetussuunnitelman perusteista asenteidensa mahdollisina taustatekijöinä. Kohtelevatko kirjoittajat 12-15 vuotiaita lapsia huonoina sosiologeina? Annetaanko heille mitään mahdollisuutta todistaa muuta kuin heiltä itseltäänkin piiloon jäänyttä valkoisen ylivallan normatiivisuutta, jota suomalaisen koululaitoksen "tiedetään" edustavan?

Kun toisesta koulusta lopulta löydetään oppilaita, jotka myöntävät rasismia ilmenneen, tämäkin todistaa vain kahta asiaa: valkoisuuden normatiivisuutta ja hegemonisen maskuliinisuuden tuottamia ongelmia. Sitä, että todistetut rasistiset loukkaukset liittyvät kuulemma erityisellä tavalla urheiluun ei kontekstualisoida mitenkään. Mitään analyyttistä huomiota ei kiinnitetä (edes hegemonisen maskuliinisuuden kautta) siihen seikkaan, että useat pojat todistavat haastattelijalle, kuinka satunnainen pilkka ja nimittely on ihonväristä riippumatta kaikkien poikien arkipäivää eikä kovin merkitsevää juuri siksi.

Vaikka haastattelijalle kerrotaan, että jotkut värilliset pojat niin sanotusti leveilevät koulussa, aineistosta ei ilmene, että he haastateltavien mielestä leveilisivät yleisemmin kuin jotkut valkoiset. Tästä huolimatta kirjoittajat pohtivat, johtuuko leveily siitä, että on jouduttu väheksynnän kohteiksi.[415] Tämä on hullunkurista pohdintaa aineistoon nähden, jossa haastateltavat ovat erikseen ja yhdessä todistaneet, että pilkan kohteeksi toisinaan joutuminen koskee kaikkia koulupoikia.[416]

Entä miten urheilutunneilla ei kilpailtaisi eli oltaisi yksioikoisesti hegemoniseksi maskuliinisuudeksi leimattujen käytöstapojen kanssa erityisellä

tavalla tekemisissä? Kilpaillessa kilpaillaan ja kilpailuun kuuluu usein myös vastustajan ”psyykkaaminen”, eli tahallinen hermostuttaminen.

Rasistinen käytös on eri asia. Kun haastattelijalle kerrotaan, että varsinaisilla kilpakentillä myös vanhemmat huutelevat rasistisia solvauksia, tämän tarkentava kysymys kuuluu: ”Vanhemmatkin, todellako?”[417] Onko haastattelija koskaan seurannut uutisia urheilumaailmasta, jossa niin kansainvälisiä kuin kotimaisiakin rasismikohuja on ollut vuosikymmenen ajan jatkuvasti esillä? Jo nyrkkeilijä Muhammad Ali tunnetusti solvasi afrikkalaisamerikkalaisia vastustajiaan (mm. Joe Frazieria ja Ernie Telleria) valkoisia myötäileviksi ”Tuomo-sediksi”.

Haastattelujen tulkinnoissa annetaan selvästi ymmärtää, että suomalaisessa yhteiskunnassa rasistiset ajattelutavat ovat jotenkin poikkeuksellisella tavalla tavanomaisia. Miten julkirasististen asenteiden ylipäätään kuvitellaan leviävän? Aivan ilmeisesti tällaisia asenteita opettavat lapsille jotkut muut kuin opettajat. Kirjoittajat itse toteavat moneen kertaan, että suomalainen koulu opettaa suvaitsevaisuutta. Heidän ongelmansa on, että kouluissa suvaitsevaisuuskasvatusta ei vieläkään toteuteta valtaväestöä kylliksi syyllistäen.

Mitä tulee julkirasistisen käytöksen varsinaiseen analyysiin, sellaista ei tarjota. Loppupäätelmä on, että hegemoninen maskuliinisuus ei toki yksin, mutta yhdessä kaikkien muiden normatiivisuutta luovien käytänteiden kanssa tuottaa erityisen ”poissulkevan valkoisen suomalaisuuden normin”, joka on ”syvään juurtunut niin nuorten kuin aikuistenkin jokapäiväiseen käyttäytymiseen”.[418]

Empiirinen aineisto siis todisti teorian aukottomasti paikkansapitäväksi. Tässä onnistuttiin siksi, että teoria on tarkka ja tarkkarajainen vain yhdessä suhteessa: syyllisiä valkoisuuden normatiiviseen asemaan Suomessa ovat länsimaiset ajattelutavat ja perinteinen suomalaisuuskäsitys. Varsinaiseksi tutkimustulokseksi jäi, että suomalaiset koululaiset noudattavat vääräksi todettua ”värisokeuden periaatetta” (kuten suomalainen oikeuslaitoskin). Tämän todisteeksi raportoitiin esimerkkejä noin 15 haastatellulta ja niistä tehdyt teorian mukaiset, vaikkakin mielivaltaiset johtopäätelmät. Lasten suomalaisuuskäsityksistä ei (ainakaan raportoidun mukaan) edes kysytty mitään.

TURANIALAISIA SUOMALAISIA

Ainur Elmgren tarjoaa *Finnishness*-artikkelikokoelmaan tutkielman suomalaisen kansantutkimuksen varhaisvaiheista tataariyhteyksineen ja kuuluisine turanialaisteorioineen.[419] Kyse on alun perin ensimmäisen suomen kielen professori M.A. Castrénin 1840-luvulla tekemistä suomalaisugrilaisten kielten

tutkimuksista ja pohdinnoista koskien suomalaisten mahdollisia etnisiä yhteyksiä turkkilaisiin, tataareihin, mongoleihin, turanialaisiin ja joihinkin aasialaisiin kansanryhmiin.

Castrén pohti suomalaisten ja tataarien kielisukulaisuutta ja mahdollista yhteistä etnistä taustaa jonkinlaisena kaukasialaisten ja mongolikansojen välimuotona. Vaikka Elmgren ei sitä mainitse, mitä ilmeisimmin kysymys oli tutkimushypoteesista.[420] Laajemmasta, niin kutsutun altailaisten kielten hypoteesista muokattiin Saksassa 1850-luvulla niiden pohjoisimpia kieliä edustava turanialaiskielten hypoteesi, joka sittemmin hylättiin, kun käsitys erityisestä suomalais-ugrilaisesta kieliperheestä vakiintui 1900-luvun vaihteessa.

Kirjoittajan todistusaineisto kertoo lähinnä täydellisestä hämmennyksestä, jonka vallassa suomalaisten turanialaisuutta ja valkoisuutta tutkittiin ja tulkittiin peräti sadan vuoden ajan. Elmgren kuitenkin kuvaa näitä kehityskulkuja ikään kuin vuosikymmeniä jatkuneena yhtenäisenä suomalaisturkkilaisena tiedeprojektina. Eri tieteilijöiden, runoilijoiden, journalistien ja poliitikkojen pohdintoja eri aikakausilta Suomesta ja Turkista ei edes yritetä sijoittaa mihinkään oppihistoriallisiin yhteyksiinsä. Selvää lienee, että 1840-luvulla kansatieteilijöiden tutkimusintressitkin olivat aivan toisenlaiset kuin 1900-luvun vaihteessa, saati sitten toisen maailmansodan kynnyksellä.

Vaikka Elmgren ei sitä kerrokaan, jo 1700-luvun alussa oli todisteltu suomen kielen yhteyksiä vaikkapa heprean kieleen. Antiikin kielten ja teologian professori Daniel Jusleniuksen johdolla oli tuolloin esitetty suomalainen kulttuuri jopa antiikin Kreikan esikuvana. Erilaisia kieli- ja rotuteorioita kehiteltiin ympäri Eurooppaa valistuksesta saakka, mutta kirjoittaja ei tee eroa edes 1800-luvun sosiaalidarwinismin ja aikakauden rotuoppien välillä. Elmgrenin tarinaan suomalaisuuden juurista ei ole mahtunut käytännössä mitään kansallisuusaatteen merkityksestä suomalaisuudelle 1800-luvulla Maamme-lauluineen tai *Kalevala*-innostuksineen tai itsenäistymispyrkimyksineen Venäjästä.

Tosiasiassa turanialaisteoria oli suomalaistutkijoille lähinnä mieliharmi, koska suomalaisuutta oli ajan yhteiskunnallisessa todellisuudessa vaikea mieltää jotenkin olemuksellisesti euraasialaiseksi tai edes eteläeurooppalaiseksi. Teorian perustava idea oli, että suomalaiset ja tataarit edustivat jonkinlaista varsinaisen kaukasialaisen rodun ja aasialaisen rodun välimuotoa, puuttuvaa lenkkiä.

Mitä termillä rotu varsinaisesti kukakin tarkoitti aina 1840-luvulta 1940-luvulle ei Elmgrenin tekstistä selviä millään. Kuten teoksen yleisilmeeseen sopii, myös kaikki mikä liittyy 1900-luvun vaihteen kansatutkimukseen ja tuolloin

muodikkaaseen eugeniikkaan näyttäytyy ikään kuin suomalaisen kansatieteen katkeamattomalta jatkumolta aina toiseen maailmansotaan saakka.

Välillä ollaan kuulemma tekemissä ”jalon villin” stereotypian kanssa, myöhemmin ihaillaan saksalaista ”barbaarisuutta” ranskalaisen dekadenssin sijasta.[421] Todistusaineistona käytetään sikin sokin tieteellisten seurojen kannanottoja ja runoilijoiden tekstejä. Suomalais-Ugrilaisen seuran kerrotaan ottaneen itsenäistymisen aikoihin poliittisista syistä kunniajäsenekseen Ottomaanien suurvisiiri Mehmet Talaat Pashan. Vain sivumennen huomautetaan, että seura oli tuolloin opillisesti etäännyttänyt itsensä koko turanialaisteoriasta.[422]

Elmgrenin tapa käsitellä suomalaista kansatiedettä ikään kuin sisartieteenä turkkilaisten kansatieteen harrastuksille voi pitää omalaatuisena retorisstrategisena valintana. Muu eurooppalaisen ajattelun oppihistoria jää täysin huomiotta. Kalloja vertailtiin ja neniä mittailtiin pyrkimyksenä selvittää eri eurooppalaisten väestöryhmien sukulaisuussuhteita, ei todistuksena juuri valkoisten kyvykkyydestä kaikkiin muihin verrattuna. Vain ulkoeurooppalaisten kansojen kyvykkyydestä oli perustavanlaatuisia epäilyjä. Eikä Turkkia toden totta pidetty 1800-luvulla tyypillisesti eurooppalaisena maana.

Autonomian ajalla Suomi oli kahdesti sodan osapuolena, ensimmäistä, kuuluisaa ”Oolannin sotaa” käytiin Krimin sodan oheissotana, kun Venäjä taisteli Turkkia ja sen länsiliittolaisia vastaan 1853–1856. Samoin kirjoittajalta ovat unohtuneet laulustakin tunnetut suomalaissotilaiden kärsimykset ”Balkanin vuorilla taistellessa”, kun Turkkia vastaan sodittiin vuosina 1877–1878. Suomesta tehdyt opintomatkatkin, joihin tarvittiin erillinen lupa, suuntautuivat 1800-luvulla säännöllisesti Italiaan, Ranskaan, Ruotsiin ja Saksaan, ani harvoin kauemmas. Saksasta suomalaista 1800-luvun aatehistoriaa leimaava kansallisuusaatekin tuotiin.

Nykyään huonomaineisen kieli- ja rotututkija G.J. Ramstedtin todetaan turanialaismyyteistä huolimatta todistaneen suomalaiset Euroopan ”valkoisimmiksi” ihmisiksi. Ilman mitään lisäkommentteja Elmgren mainitsee ohimennen, että ”Ramstedt kielsi pysyvien rotuhierarkioiden teorian ja viittasi japanilaisiin aasialaisen rodun potentiaalin todisteena”.[423] Miksi tätä ei pohdita, kun artikkelin otsikkokin puhuu poliittisista rotuhierarkioista?

Japanilaisten poikkeuksellinen rooli eurooppalaisessa ajattelussa aina Venäjän ja Japanin sodasta lähtien on sinällään kiinnostava teema, sillä vain ei välttämättä ole suomalaisuuden idean kanssa mitään tekemistä. Kaiketi juuri rotuhierarkian ajatuksen kyseenalaistaminen olisi keskeisen tärkeää yritettäessä

ymmärtää vaikkapa Ramstedtin ajattelua. Sitä kuitenkin käytetään vain kuvittamaan kirjoittajan omaa tematiikkaa imperialistisesta suomalaisuudesta.

Elmgren ottaa esiin myös väitetysti yleisen ajatuksen ”globaalista rotusodasta”.[424] Vaikka kaikenlaisia puheita esimerkiksi ”keltaisesta vaarasta” oli laajassa levityksessä, ei eurooppalaisen imperialismin kultakaudella mistään globaalista rotusodasta haaveiltu. Siirtomaita haluttiin vain hallita. Euroopan suurvaltojen ja kansallisvaltioiden keskinäiset kahnaukset pitivät ne keskenään kiireisinä jo paljon ennen ensimmäistä maailmansotaa. Kenties mainittua rotusota-ajattelua voi pitää jonkinlaisena sivujuonteena 1900-luvun vaihteen eksoottisille pohdinnoille eurooppalaisen sivistyksen perikadosta.

Erityisten ”rotusotanarratiivien” lumoa Suomessa 1930-luvulla Elmgren selittää kummallisesti aina autonomian ajasta toiseen maailmaansotaan ulottuvana aatehistoriallisena trendinä. Ilmiötä todistellaan suomalaislehtien raportoinnilla maailman muslimien kokoontumisesta Japaniin vuonna 1938.[425] Tästä kirjoittaja ”luontevasti” hyppää Castrénin 1840-luvulla kirjoitettuun kirjeeseen ja sitten 1900-luvun vaihteen yltiöisänmaalliseen kirjallisuuteen.

Elmgrenin artikkelin johtopäätökset käsiteltyjen tiedemiesten, intellektuellien ja runoilijoiden tarkoituksista ovat jokseenkin merkillisiä: 1900-luvun vaihteen ”vanha Eurooppa näytti kuluvan loppuun”, jolloin liitto ”aasialaisten kanssa länttä vastaan näytti kiinnostavalta fantasialta suomalaisille nationalisteille”. Näin ”imperialistisen maailman kokemus tuotti, toisinaan piiloon jäävän ideologisen viitekehyksen yhtä lailla sekä suomalaisille että tataareille … heidän omista imperiumeistaan, Suur-Suomesta ja yhdistetystä keski-Aasian Turkestanista tai Suur-Turkista”.[426]

Jos tämä oli ratkaisevan tärkeä piiloon jäänyt ideologinen viitekehys, mitä houreita olivat vaikkapa Tulenkantajien kuuluisat vaatimukset ikkunoiden avaamisesta Eurooppaan 1920-luvulla? Eivätkö lamakauden tuottama länsimaisen demokratian kriisi, natsi-Saksan tapahtumat, Akateemisen Karjalaseuran ja IKL:n kehitys selittäisi 1900-luvun alkupuoliskon suomalaista rotuajattelua paljon yksinkertaisemmin?

Suomalaisessa yhteiskuntakeskustelussa rotuajatteluun taipuvaista äärioikeistolaisuuttakin voi pitää marginaalisena ilmiönä. Vaikka Euroopan pienistä maista yksi toisensa perään vajosi 1930-luvulla diktatuureiksi, suomalaisen IKL:n eduskuntaryhmän koko ei noussut koskaan yli 14 kansanedustajan. Samaan aikaan sosialidemokraattien eduskuntaryhmässä oli säännöllisesti yli 80 kansanedustajaa.

Lopulta on kysyttävä, mitä Elmgrenin artikkeli onnistuu suomalaisuuskuvan muokkautumisesta todistamaan historiassa tai nykypäivässä. Ainakaan hänellä ei ole kiinnostusta ilmiön eri aspektien sijoittamisesta omiin ajallisiin konteksteihinsa. Juuri tässä suhteessa historioitsijan kuuluu olla ammattilainen ohi muiden. Ennen toista maailmansotaa suomalaiset hyötyivät imperialismista ennen kaikkea osana läntistä talousjärjestelmää, eivät muutaman marginaalisen rotuintoilijan ansiosta. Näin on osin yhä.

Elmgrenin aatehistoria ei erottele 1800-luvun tiedemiehiä 1900-luvun alun tulisieluisista rasistisista runosieluista, saati näitä Suomen itsenäistymistä johtaneista valtiomiehistä tai heidän ajatteluaan vaikkapa Akateemisen Karjalaseuran tapaisten järjestöjen ideologisista pakkomielteistä. Kaikki selittyy kansainvälisellä imperialismilla, ikään kuin sitä voisi käsitellä yhtenä ja samana ilmiönä 1700-luvulta toiseen maailmansotaan saakka, vieläpä riippumatta siitä, kenen imperialismista milloinkin puhutaan.

Kun asioita ei nähdä ajallisissa yhteyksissään, lukija jää pohtimaan osoittaako kerätty aineisto oikeastaan mitään suomalaisuuskäsityksistä edes jatkuvasti muuttuneen kansainvälisen imperialismin viitekehyksessä. Selvää on ainakin, ettei 1900-luvun vaihteen ajattelulla ole mitään tekemistä sen suhteen, miten suomalaisuus tai ulkomaalaisuus tai ikivanhat rotuteoriat Suomessa 2020-luvulla käsitetään – saati pitäisi käsittää.

TAUTIPERINNÖN TUTKIMUS UHKANA MONIARVOISUUDELLE

Sosiologi Aaro Tupasela aloittaa *Finnishness*-teoksen artikkelinsa ”The Genetic Imagination” pitkällä selostuksella erojen ja yhtäläisyyksien tekemisen diskurssista humanistisilla aloilla siirtyäkseen sitten pohtimaan suomalaisen väestön geenitutkimusperinnettä.[427] Artikkeli käsittelee suomalaisväestön genetiikan tutkimusta, vaikka kirjoittaja hyppii välillä kummallisesti erojen ja yhtäläisyyksien tematiikkansa myötä puhumaan kulttuurihistoriallisista teemoista, kuten *Kalevalan* vaikutuksesta 1800-luvun suomalaisuuskuvaan.[428]

Varsinainen aihe on kuitenkin geenitutkimus. Tupasela kertoo, että vuodesta 1973 jatketun suomalaisen tautiperinnön tutkimuksella on selvitetty yli 30 resessiivistä tautia, joihin suomalaisväestöön kuuluvalla on erityinen riski sairastua verrattuna muihin eurooppalaisiin. Tautiperinnön selville saamiseksi oli tutkijoiden aikoinaan selvitettävä ensin noin 4000 vuotta sitten Suomen niemelle saapuneen väestön geeniperimä ja verrattava sitä 1500-luvulla alueelle muuttaneisiin. Tämä on kirjoittajan mukaan ongelmallinen seikka siksi, että tautiperintöselvitykset ovat samalla ”vakiinnuttaneet ja luonnonmukaistaneet

(*naturalized*) (vaikkakin kiistellysti) suomalaisten kuvaa oman geneettisen perimänsä erityisyydestä".[429]

Itse tautiperinnön tutkimuksen eettistä perustaa artikkelissa ei varsinaisesti kyseenalaisteta, vaikka Tupasela pitäytyy itsepintaisesti tematiikassaan, jossa kaikki genetiikkaan perustuva väestöntutkimus on epätasa-arvoistavaa. Suomalaisen kansallisuusaatteen ohella kuulemma myös "genetiikka tuottaa uusia epistemologisia yhtä lailla kuin ontologisia lähestymistapoja, joista päätellä identiteettimarkkereita".[430] Tupasela siis tarjoaa lukijalle 1800-luvun kansallisuusaatetta ja kansanperinnön tutkimusta 2000-luvun genetiikan kanssa samanarvoisina identiteettiajattelun aspekteina. Tämän hän tekee paitsi epistemologiaan viitaten myös puhuen arvoituksellisesta (teoksen muissakin artikkeleissa kummittelevasta) "ontologisesta" lähestymistavasta.

Se, että suomenruotsalaisten geneettinen erityisyys saatiin kantasuomalaisiin nähden väestötutkimuksissa selville vain ottamalla mukaan ruotsalaisen väestötutkimuksen tuloksia todistaa kuulemma ennen kaikkea "geneettisen kartoituksen relativistista laatua". Näin ollen "genetiikka voi luoda eroja lisäämällä referenssipopulaatioita vertailuihinsa".[431] Mitä tästä pitäisi päätellä, jää lukijalle epäselväksi. Olisiko suomenruotsalaisten geneettisen osuuden selvittämättä jättäminen ollut jotenkin tasa-arvopoliittisesti suositeltavaa suomalaisen genetiikan tutkimuksen perinteelle? Heitä on nykyisin noin 6 prosenttia Suomen väestöstä.

Pahana puutteena suomalaisessa geeniperimän tutkimuksessa Tupasela näkee sen, että näytteissä ei kuulemma ole ollut lainkaan mukana saamelaisten ja romanien "edustusta". "Tällaiset poissulkemiset ja *a priori* -oletukset edustavasta suomalaisuudesta ja sen historiasta johtavat" kirjoittajan mukaan "kysymyksiin siitä, minkä tyyppistä populaation edustavuuden tieteellistä käsitystä tällaiset tutkimukset vakiinnuttavat".[432] Olisi kenties voinut mainita, että kyseiset vähemmistöryhmät edustavat yhteenlaskettuinakin alle 0,4 prosenttia nykysuomalaisista.[433] Pitäisikö myös näitä kahta väestöryhmää paljon suuremman somaliperäisen väestönosan geeniperimä ottaa erikseen huomioon? Miten se kenties huomioitaisiin suomalaisen tautiperimän tutkimuksessa "eettisesti" oikein?

Tupasela tekee erikseen ongelman siitä, että niin kutsuttuun pullonkaulaongelmaan keskittyvä lähestymistapa (4000 vuotta sitten ja 1500-luvulla saapuneen väestön geneettiset erot) on haastettavissa geenitutkimuksen piirissä pohtimalla "maahanmuuttoa naapuriväestöistä" pidemmällä aikavälillä. Hän toteaa monimielisesti, että tällä kaikella "voi olla käänteentekevän tärkeitä

vaikutuksia väestön geneettiseen kokonaisuuteen".[434] Antamatta mitään vihjettä siitä, mitä nuo käänteentekevät (*drastic*) vaikutukset voisivat olla, kirjoittaja toteaa, että "populaatiohistorian tulkinnat, geenitutkimuksiin liittyen, ovat hyvin venyviä ja joustavia".[435] Mitä näillä muotoiluilla yritetään varsinaisesti argumentoida, jää avoimeksi.

Miten "venyviä ja joustavia" suomalaisen populaatiohistorian tulkinnat ovat, lienee arvioitava sen mukaan, ovatko ne nykytilanteeseen nähden väärässä esimerkiksi sen suhteen, miten löytää monietnisestä Suomesta selkeät tautiriskitekijät juuri tietyille suomalaisryhmille. Pelkästään sen toteaminen, että myöhempikin maahanmuutto on merkittävästi vaikuttanut geeniperimään ei todista aiempaa teoriaa vääräksi. Pohdinta on näin esitettynä vailla mitään informaatioarvoa.

Artikkelin lopussa nostetaan vielä esiin "viimeaikainen populaatiohistoria". Tästä Tupasela toteaa, että syntyy aivan erityisiä vaikeuksia, jos liikaa keskitytään pohtimaan aikakautta ennen suuria maahanmuuttoaaltoja Suomen muinaishistoriassa. Näistä erityisistä ongelmista hän kuitenkin tyytyy lopulta toteamaan, että geenitutkijat jo ovat niistä tietoisia (kuten ovat aina olleet).[436]

Kun Tupasela erikseen toteaa, että genetiikan tutkijat ymmärtävät eron genetiikan tutkimuksessa ja suomalaisuustutkimuksessa, voi ihmetellä mistä hänen tutkimusongelmansa varsinaisesti kumpuaa. Totta kai tieteentekijän aineistossa otetaan huomioon se, mitä tutkimuskysymystä selvitetään. Kai suomalaista geeniperimää tutkivat tutkijat rajoittavat oman aineistonsa kantasuomalaisiin, kuinka he muuten vertailevaa geenitutkimusta voisivat edes tehdä?

Siitä, että suomalaista tautiperintöä tutkitaan, ei ole seurannut mitään niistä vaikeuksista, joita Tupasela yrittää artikkelissaan manata esille. Geenitutkimuksen piirissä on iän kaiken myönnetty sekin seikka, että eurooppalaisten geeniperimä on hyvin samankaltainen kaikkialla. Ei ihmisen geeniperimä kamalasti vaihtele missään muuallakaan. Sian ja ihmisen geeneistä on samoja noin 98 prosenttia. Tämä vain ei kerro näiden lajien "samankaltaisuudesta" paljoakaan. Yhtä lailla kiintoisaa on pohtia sitä, kuinka ihminen vielä ennen maanviljelykulttuureiden syntyä muistutti geneettisesti enemmän Neanderthalin ihmistä kuin nykyihmistä.[437]

On aivan eri asia selvittää perinnöllisiä sairauksia vaikkapa väestöryhmittäin kuin tehdä etnisiä erotteluja. Artikkelin informaatioarvoa voi pitää vähäisenä niin geenitutkimuksen kuin humanistisenkin tutkimuksen kannalta.

HYVINVOINTIVALTION RIKOKSET JA VALTAKULTTUURIN KÄSITE

Selvästikin suomalaisen rasismin ja huonommuustutkimuksen esikuvana kirjan toimittajille ollut Suvi Keskinen on kirjoittanut *Finnishness*-teokseen jälkipuheen otsikolla ”Afterword: Re-Narrating Finnish Histories and Searching for the Politics of Hope”.[438] Keskinen keskittyy ylistämään saamelaishistorian tutkimusta ja koloniaalisuustutkimusta ylipäätään sekä puhuu eurosentrisestä ”valkoisen hegemonian kriisistä”. Tästä kriisistä kuulemma selvitään juuri niin puolueellista tutkimusagendaa edistämällä kuin mitä kirja itsessään edustaa.

Keskisen mukaan ei ”ole aivan helppoa erotella erityisiä rodun, rasismin ja valkoisuuden muotoja pohjoismaisessa/suomalaisessa kontekstissa”. Hän kuitenkin vahvistaa heti perään, että paras tapa lähestyä sitä, ”miten valtio, liike-elämä ja valtaväeistetyt (*majoritized*) valkoiset kansanryhmät kohtelevat alkuperäiskansoja, maahanmuuttajia ja rodullistettuja vähemmistöjä”, on turvautua ”postkoloniaalisiin ja dekoloniaalisiin perspektiiveihin” samoin kuin ”kriittisen rotututkimuksen ja valkoisuustutkimuksen rikkaisiin traditioihin”.[439]

Traditiot ovat rikkaat, jos valtaväestökin voidaan todistaa aivan erityisellä tavalla itsensä ”valtaväeistäneeksi”. Keskinen voisi tässä yhteydessä ottaa esiin vaikkapa Suomen kieliriidat, kun suomen kieltä ”valtaväeistettiin” väkisin ruotsinkielisiltä oppineilta 1900-luvun vaihteessa. Kaikista yhteiskunnallisista muutoksista saa sorron ja murheen todisteita, jos menneisyydestä ainoastaan sortoa ja murhetta etsii.

Meille nuorille historianopiskelijoille Päivi Setälä selitti Helsingin yliopistossa 1980-luvun lopulla, kuinka tuolloin uutta naishistoriaa ei lähtökohtaisesti ollut tarkoitus kirjoittaa kurjuushistoriana. Sen sijaan haluttiin selvittää naisten omaa toimijuutta entisinä aikoina. Tutkittiinhan 1970-luvun amerikkalaistutkimuksissa orjuuttakin orjien kokemusten kautta.

Keskinen sen sijaan lähestyy esimerkiksi saamelaiskysymystä erikoisten superrakenteellisten sortorakenteiden kautta: ”Hyvinvointivaltio ja sen universalistinen diskurssi syrjäytti saamealaisinstituutiot, kulttuurin ja kielen tuomalla saamelaisalueille niiden sijaan omat dominoivat instituutionsa, norminsa ja tiedontuottamisen tapansa.”[440] Mitä tutkija tällä lausumalla historiallisesti tarkoittaa? Tuskinpa hyvinvointivaltiota voi syyttää siitä, että saamelaiset ajettiin Savon erämaista 1500-luvulla pohjoiseen. Syytetäänkö tästä tuolloista savolaissiirtolaisten ”valkoisuuskulttuuria”? Entä olisiko suomalaisen hyvinvointivaltion, joka on syrjäyttänyt saamelaisinstituutiot, nyt kenties vetäydyttävä terveyskeskuksineen, Kelan toimistoineen ja muine imperialistisine instituutioineen saamelaisalueilta?

Paitsi, että Keskinen ei esitä mitään reformeja, joita rotuteoreettinen lähtökohta edellyttäisi, ei hän myöskään tarjoa ongelmien mittasuhteista lukijalle mitään kuvaa. Saamelaisia on Suomessa saamelaiskäräjien antaman tiedon mukaan kaikkiaan hieman yli 10 000 henkeä (muut lähteet antavat luvuksi 6 000 henkeä). Yhteensäkin koltansaamea, inarinsaamea ja pohjoissaamea puhuvia on alle 3 000 henkeä.[441] Lapissa saamelaisia asustaa vain noin kolmannes maan kaikista saamelaisista. Heitä on suomalaisista noin 0,2 prosenttia, eli kymmenkertaisesti pienempi osuus kuin Yhdysvalloissa on intiaaneja (noin 3 prosenttia). Muihin väestöryhmiin kuuluvia suomalaisia asuu Lapissa heitäkin sentään noin 160 000 henkeä.

Pitääkö pienen saamelaisvähemmistön ongelmia pohtia historian valossa vain kolonialismin kautta, ja jos, niin minkä kolonialismin valossa milloinkin? Jo ennen intersektionaalisen ajattelun syntyä Suomessa on puhuttu paljon 1900-luvun kansakoululaitoksen yhdenmukaistamispolitiikan vahingollisuudesta saamelaiselle identiteetille. Näistä kansakoululaitoksen 1900-luvun synneistä on jo vuosikymmeniä, mikä ei tietenkään oikeuta pakkosuomalaistamisesta kärsineiden ihmisten kokemusten väheksyntää. Heidän lapsillaan ja lapsenlapsillaan tilanne on aivan toinen. Kärsimys ei ole mikään perintöoikeus.

Uuden koloniaalisuus- ja valkoisen hegemonia -tutkimuksen varsinainen tarkoitus on kuulemma luoda tilaa ”toivorikkaan solidaarisuuden politiikalle (*politics of hopeful solidarity*)”. Pitää päästä eroon ”valkoisesta hegemoniasta” ja ”valkoisesta ylivallasta (*white domination*) tunnistamalla koloniaalisrodullinen menneisyys ja nykyiset valtasuhteet” sekä pyrkiä niistä yli.[442] Mitä tämä edellyttäisi tai mitä se edes tarkoittaisi, ei artikkelista selviä.

Entä miten tällaiseen ideologiseen taistoon sitoutuneen tutkijakunnan tuottamia tietoväitteitä kuuluu lukea? Mistä tietää, ettei se muotoile tietoväitteitään ainoastaan tukemaan näitä tieteen ulkopuolisia päämääriään? Edellä on osoitettu, että usein varsin hataran todistusaineiston arviointi tälle kaikelle tapaa levätä vain ennalta-annettujen teoreettisten oletusten varassa. Tutkimusteksteistä ei myöskään saa millään irti informaatiota siitä, millainen vähemmistöpolitiikka epäuskottaviin yleistyksiin kerta toisensa jälkeen turvautuville rotuteoreetikoille olisi kelvollista vähemmistöpolitiikkaa.

Tutkimustulosten suhteen ongelmat syntyvät nyt käsitellyssä kirjoituskokoelmassa, kuten intersektionaalisessa tutkimuksessa yleensäkin, valkoisuustutkimuksen perustavasta virheestä kritisoida valtakulttuuria siitä, että se on valtakulttuuri. Kuten aiemmin on todettu, väkivaltamonopoli, oikeustoimi ja taloudellisen toiminnan säätely ovat poliittisen valtakulttuurin välttämättömiä

tehtäviä, oli se tunnustuksellisesti kuinka monikulttuurinen tahansa ja olipa se valtakulttuuri Kanadassa, Kuubassa, Suomessa, Valko-Venäjällä, Vietnamissa tai Zimbabwessa.

Näistä yhteiskunnallisista, sosiaalisen elämän nykymaailmassa ylipäätään mahdollistavista valtakulttuurien luomista politiikanteon eli valtakeskustelun reunaehdoista eivät enemmistöjen ja vähemmistöjen tuhannet erilaiset kulttuurit voi olla riippumattomia. Eivät ihmiset minkään kulttuurisen käytänteen pohjalta voi myöskään laistaa vastuutaan näistä reunaehdoista. Demokratiassa kaikki ovat vastuussa kaikesta, vähintäänkin äänestäjinä. Antiikista saakka tämä on ymmärretty yhteisen edun periaatteen pohjalta. Äänestyskopissa voi ajatella omaa etuaan, mutta vain pitkällä aikavälillä eli ottaen huomioon muidenkin pärjäämisen, maailmanpolitiikan realiteetit ja ympäristöasiat.

Aina Charles Taylorin teoksesta *Politics of Recognition* (1992) lähtien liberaalit ajattelijat ovat argumentoineet, että varsinaisten yhtäläisten yksilönoikeuksien lisäksi läntisten demokratioiden on tunnustettava kulttuuriset oikeudet vähemmistöoikeuksina. Länsimainen yhteiskuntajärjestys ei ole lähtökohtaisesti vähemmistö- tai alakulttuurivastainen**.** Koko 1960-luvun vastakulttuuri – hippiliikkeineen, progressiivisine rock-musiikkeineen, vapaan seksin ihanteineen, underground-sarjakuvineen, vaihtoehtoisine valtakulttuurikritiikkeineen ja kommuuneineen – syntyi Yhdysvalloissa juuri siksi, että sen sallittiin vapaan yhteiskuntaihanteen nimissä siellä kukoistaa.

Keskustelu erilaisten kulttuuristen vaateiden ja tapojen tarpeellisuudesta tai jopa hyväksyttävyydestä kuuluu läntiseen, vapaaseen yhteiskuntajärjestykseen. Minimivaatimuksena on kohdella kaikkia ihmisiä itsessään arvokkaina omine mielipiteineen, vaikka he eivät uskoisikaan intersektionaaliseen otaksumaan jostakin mystisestä ylikansallisesta valkoisten heteromiesten keskinäisen tasa-arvon valtakulttuurista. Kuten todettu, sellaisen olemassaoloa ei ole todistettu missään. Kiinalainen valtakulttuuri eroaa eurooppalaisista valtakulttuureista myös kulttuurisilta piirteiltään. Jopa eurooppalaiset poliittiset valtakulttuurit eroavat toisistaan.

Kolonialismin historiaa ei kukaan ole kiistänyt. Historiallisten kehityslinjojen tutkimuksessa katkokset ovat yhtä tärkeitä kuin jatkumotkin. Jos tutkii suomalaisen yhteiskunnan rasismia ja sortomekanismeja, on hankittava ajantasaista tietoa siitä, missä ja minkälaista sortoa maassa varsinaisesti esiintyy, jotta ongelmiin voidaan puuttua. Valkoisuustutkimuksen rodullistamisopit tai 1800-luvun imperialistisen rotuajattelun märehtiminen eivät tarjoa ratkaisuja nykyisiin yhteiskuntaongelmiin.

Kerrataan vielä muutama fakta nykyvähemmistöistä Suomessa: Saamelaisia on suomalaisista noin 0,2 prosenttia, samoin romaneja. Heidän asioidensa kuntoon saattaminen tuskin olisi kansantaloudellisesti raskasta. Saamelaisten osalta tilannetta mutkistavat maanomistuskysymykset, mutta mutkistaa niitä myös saamelaisten keskinäinen eripura siitä, miten ja mitkä saamelaisryhmät saamelaisia aidosti edustavat.

Somalitaustaisia suomalaisia on (vuoden 2021 tilastokeskuksen kieliperusteisen laskennan mukaan) yllättävän vähän, alle 24 000 henkeä eli noin 0,4 prosenttia väestöstä. Venäläisperäisiä, eli venäjää äidinkielenään puhuvia on paljon enemmän, yli 87 000 eli ainakin 1,6 prosenttia suomalaisista.

Näihin lukuihin nähden esimerkiksi romanikielten ja saamen kielten asemasta ja kulttuureista käydään aivan ylimitoitettuja mediakamppailuja. Jopa kiinaa äidinkielenään puhuvia on Suomessa jo lähes 15 000 henkiä, eli 0,3 prosenttia väestöstä. Kaikkiaan muita kuin ruotsin-, saamen- tai suomenkielisiä (viralliset kielet) oli jo lähes puoli miljoonaa vuonna 2021, eli ainakin 8,3 prosenttia väestöstä.[443]

Suomen yhä alle 9 prosentin vähemmistöjen osuus kokonaisväestöstä ei ole kansainvälisesti mitaten suuri. Yhdysvalloissa näkyvin ja selvästi kuuluvin (vaikkakin varhaisimpiin maahanmuuttajista kuuluva) afrikkalaisamerikkalainen vähemmistö edustaa noin 12 prosenttia väestöstä. He eivät ole siellä kuitenkaan suurin etninen vähemmistö. Latinalaisamerikkalaisia on lähes 19 prosenttia maan väestöstä.

Myös Suomi on muuttunut aidosti monikulttuuriseksi maaksi 1990-luvun alusta alkaen huimaa vauhtia. Kuten todettua, monikulttuurisuus on meillekin pelkkä fakta. Vähemmistöpolitiikkaan ja vähemmistöjen ongelmiin voi suhtautua myös rakentavasti. Tutkija Pasi Saukkonen on tehnyt tällä saralla esimerkillistä työtä peräten entistä tehokkaampia ja yhtenäisempiä maahanmuuttajien integrointijärjestelmiä.

Haasteena on siis ymmärtää Suomea monikulttuurisena yhteiskuntana. Vain kun ollaan aidosti kiinnostuneita kulttuureista, myös monikulttuurisuuden käsite voi avautua positiivisena asiana. Kulttuurin on tarkoitus rikastaa ja helpottaa elämää. Jopa kansallisetnisiin traumoihin voi suhtautua vapauttavalla ironialla tyyliin: ”Säkkijärven se naapuri vei, mutta jäihän se sentään polkka!”

Monikulttuurisuuden ongelmat ja hyödyt valtakulttuuriin suhteutettuna pitää tunnustaa yhtä lailla ja molempiin reagoida jatkuvasti. Aivan samoin meillä suhtaudutaan esimerkiksi kansanterveyteen. Vaikka ihmiset elävät nykyään niin vanhoiksi, että eläkejärjestelmään kohdistuvista rahoituspaineista puhutaan

jatkuvasti, on THL yhä huolissaan kansan sydäntautiriskeistä tai ainakin liian vähästä liikunnasta.

Nyky-yhteiskunnan tutkimuksessa on aina kysymys ihmisten elinolosuhteista ja kanssakäymisestä tässä ja nyt sekä lähitulevaisuudessa. Yhteiskunnallinen kehitys on aina prosessiluonteista, sen pääteasemaa ei tarvitse yrittää tutkimuksellisesti määrittää. Kuten vanha sanonta kertoo, pitkällä aikavälillä olemme kaikki kuolleita. Eettisiä ja sosiaalipoliittisia valintoja kuuluu aina tehdä elävien vuoksi ja elävien ehdoilla, elämää ja sen jatkuvuutta kunnioittaen.

KANSALLISET KULTTUURIEROT ITSEREFLEKTIONA

Intersektionaalisuuden ongelma monikulttuurisuuden käsitteen kannalta on se, ettei se ole kiinnostunut itse kulttuureista lainkaan, vaan pelkästään syrjinnästä. Kulttuurien ymmärtämiseksi kulttuureina on tärkeintä vertailu. Vain siten kulttuuri erottuu toisesta ja hahmottuu omana kulttuurinaan.

Valkoisuustutkimuksessa on pitkä perinne käyttää asioiden elävöittämiseksi omaelämäkerrallisia aineksia. Sallittakoon siis lyhyehkö epätieteellinen (vaikkakin aivan intersektionaalisen perinteen mukainen) katsaus henkilökohtaisiin kokemuksiini valkoisena suomalaisena historiantutkijana kulttuurieroista, maahanmuuttajista ja roturajoista – Suomessa ja Yhdysvalloissa.

En puutu muisteluissani varsinaisiin valtakulttuurisiin eroihin Suomen ja Yhdysvaltojen välillä, joita niitäkin on. Amerikkalaisittain täysin käsittämätön olisi esimerkiksi suomalaisen kokoomuksen 20 vuoden ajan toistama slogan, että oikeistopuolueena sen varsinainen tarkoitus on ”pelastaa hyvinvointiyhteiskunta”.

Historian kokeminen tarkoittaa aivan muuta kuin sen ymmärtäminen. Tuijotimme velipojan kanssa päiväkoti-ikäisinä muksuina silmät pyöreinä huoltoaseman pihalla kävelevää, elämämme ensimmäistä mustaa miestä auton takapenkiltä 1970-luvun vaihteessa. Ihmetyksemme täysin ymmärtäen mies iloisesti vilkutti meille. Vielä 1990-luvun alussa ulkomaalaistaustaisia kaikista suomalaisista oli vain noin 0,75 prosenttia.[444]

Yhtä lailla hämmästyneenä kuuntelin 2000-luvun alussa helsinkiläisessä linja-autossa somalikuljettajaan takapenkiltä kohdistettua törkeää rasistista haukkumista. Olin vastikään itse matkustellut kolme vuotta virginialaisissa busseissa niiden ainoana valkoisena matkustajana. Kokemus muuttaa ajattelua eivätkä kaikki koe samojakaan asioita samalla tavoin.

Suomalaiset elävät sääntöyhteiskunnassa, jonka varsinaisia etuja on toisinaan vaikea hahmottaa. Muistan Linnanmäeltä 2000-luvun alussa ulkomaalaistaustaisen perheenisän, joka kävi pitkään neuvotteluun lasten helikopterilaitteen valvojan kanssa siitä, voivatko hänen lapsikatraansa vanhimmat taata kaikkein nuorimpien turvallisuuden laitteessa vai eivät. Nuorimmat olivat laitteeseen alamittaisia ja alaikäisiä.

Isä ei selvästikään ymmärtänyt, ettei lukioikäisellä laitevalvojalla ollut mitään mahdollisuuksia joustaa tilanteessa, jossa kyse oli Suomen tunnetuimman huvipuiston turvallisuusmääräyksistä, vieläpä lapsia koskien. Porttivahti olisi irtisanottu heti, jos hänen kompromissinsa olisi tullut huvipuiston johdon tietoon – täysin riippumatta siitä, että lasten viisiminuuttinen helikopterilaitteessa olisi kaiken todennäköisyyden mukaan sujunut aivan ongelmitta.

Neuvotteluun käynyt isä toimi aivan toisenlaisen yhteiskuntaetiikan mukaan kuin suomalaiset perinteisesti. Samalla hän ymmärtämättään ärsytti kuumassa kesäpäivässä jonottavia kymmeniä kantasuomalaisia vanhempia jankkaamisellaan, jonka nämä tiesivät etukäteen turhaksi. Isän ajattelussa ei sinänsä ollut mitään vikaa, maailmalla tavataan neuvotella poikkeuksia kaikenlaisiin sääntöihin kaiken aikaa.

Tilannekohtainen joustaminen ja harkinta eivät ole länsimaiselle sääntöyhteiskunnalle sinällään vieraita. Oikeusistuimienkin edellytetään noudattavan myös tilannekohtaista harkintaa, kun ne pohtivat kunkin rikkeen rangaistavuutta lain sallimalla asteikolla. Elämme kuitenkin lukemattomien lakien, säännösten ja viranomaisohjeiden viidakossa, joka sellaiseen tottumattomalle varmasti tuntuu toisinaan ahdistavan joustamattomalta.

Tällä suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteellä on kuitenkin monia positiivisia vaikutuksia sen suhteen, miten vapaita ihmiset voivat itse kokea olevansa. Emme elä sääntöyhteiskunnassa turhan takia. Kun eletään sääntöjen mukaan, kenenkään ei tarvitse tehdä selkoa muille henkilökohtaisista asioistaan tai mielipiteistään. Saa olla asioista mitä mieltä itse haluaa eikä omista oikeuksistaan tarvitse neuvotella kenenkään kanssa. Riittää, kun noudattaa lakeja, viranomaisohjeita ja yleisiä hyviä tapoja. Näin toimimalla suomalaisessa yhteiskunnassa sopu on säilynyt paremmin kuin monessa muussa maassa.

Ihmetellä voi, miten vaikeaa Suomessa on saada tahdonvastaisten mielenterveyspalveluiden piiriin ilmiselvässä psykoosissa olevaa läheistään. Meillä suojellaan yksilön itsemääräämisoikeutta tiukemmin kuin lähes missään muussa maailman maassa. Jos yhteiskunta alkaa sanella liian tarkasti sopivaa

ajattelua ja käytöstapoja kaikilla elämämme osa-alueilla – alkaen vaikkapa valkoisten etuoikeuksien tiedostamisen kursseista kaikilla työpaikoilla – uhkana on monen vuosikymmeniä manaama siirtymä holhousyhteiskuntaan. Holhousyhteiskunnalla tarkoitetaan järjestelmää, jossa valtiojohto, yhtiöjohto tai vaikkapa yliopiston johto alkaa sanella meille kaikille yhä tarkemmin sopivan käytöksen rajoja ja sopivia ajattelutapoja.

Tämän vuoksi ilmaisunvapauden kaikkiin rajoituksiin on suhtauduttava äärimmäisen varovaisesti. Totalitarismi ei muutu muuksi sillä, että enemmistö sellaisen pystyttää. Viime vuosina on huolestuttavassa määrin kasvanut tapa pahoitella sitä, että oma mielipide voi aiheuttaa pahaa mieltä jollekulle toiselle. Normaalia yhteiskunnallista elämää ja yhteiskuntakeskustelua ei voi alistaa terapiakeskusteluiden sääntömuotoihin.

Pitkälle vietynä terapiakeskeinen holhousajattelu johtaa käsittämättömiin johtopäätelmiin ja uusiin ongelmiin. Muuan uutisotsikko vuoden 2023 kevättalvelta kertoi näin: ”Teemu, 24, karisti toksiset ystävyyssuhteet – ratkaisu oli vaikea, mutta tarpeellinen: Pahaa oloa aiheuttavat ystävyyssuhteet kehotetaan usein jättämään pois. Entä jos sen seurauksena jääkin ihan yksin?”[445] Kuinka tunnekeskeiseksi julkinen keskustelukulttuuri voi tulla muuttumatta absurdiksi? Vapaassa yhteiskuntajärjestelmässä ei kokonaisvastuuta oman elämänsä, saati tunne-elämänsä, laadusta kuulu sälyttää yhteiskunnalle.

Käsitys siitä, että länsimainen kulttuuripiiri olisi sääntöyhteisönä jotenkin yhtenäinen on vahvasti liioiteltu. Maailmalla on kaikenlaisia julkilausumattomia sääntöjä yhteisöllisen elämän sujuvoittamiseksi. Siksi vieraan maan kulttuurintuntemusta ei saavuta paikallista arkkitehtuuria ihailemalla tai eksoottisia ruokia maistelemalla. Itselleni kulttuurishokki Yhdysvalloissa viettämieni kolmen vuoden aikana oli erityisesti joka ikisen vahtimestarin, bussinkuljettajan ja kauppa-apulaisen into käskeä ja käskyttää asiakkaitaan.

Yhdysvaltalaiseen kulttuuriin oleellisesti kuuluva yhtiö-Amerikka -ajattelu (*business Americ*a) kätkee sisälleen paitsi yhtiöiden ison sananvallan julkisessa keskustelussa myös pyrkimyksen jokaisen kauppaketjun tai muun yhtiön tai yhteisön asiakaskontrolliin. Jokainen asiakas liikkeeseen sisään astuessaan allekirjoittaa huomaamattaan kyseisen kauppaketjun tai yhtiön omat eettiset ohjeet ja soveliaat käytöstavat, myös ohi tavallisten sivistyneiden käytöstapojen.

Yhtiö-Amerikka on kontrollikoneisto itsessään. Jani Saxell kertoo teoksessaan *Vaihtoehtoinen USA* (Avain, 2009), kuinka muuan amerikkalainen patonginmyyjä ei millään suostunut myymään hänelle täytettyä patonkia täyteen hintaan ilman siihen kuuluvia salamia ja muita asiakkaan tarpeettomiksi

ilmoittamia höysteitä. Noudattaen myymäläketjun ohjekirjaa pilkulleen myyjä jätti mieluummin asiakkaan huoleksi heittää turhat ainekset pois. Hän pelkäsi potkuja työstään, jos paljastuisi, että asiakkaalle on myyty jotain muuta kuin yhtiöjohdon tarkalleen määrittämä standardinmukainen tuote.

Saman ilmiön toinen puoli on itse asiakkaiden jatkuva ojentaminen ja komentelu. Sain Amerikan vuosinani kuunnella bussinkuljettajilta jatkuvaa vinoilua tyyliin, ”annoinko sinulle luvan jaloitella tällä pysähdyksellä?” Empire State Buildingin vierailulla vahtimestari havahdutti aulallisen ihmisiä kuuluttaessaan vihaisesti perääni: ”Minne sinä luulet meneväsi?” Olin hisseistä astuttuani nähnyt vasemmalla alatasanteella valokuvanäyttelyn ja kehtasin lähteä omin lupineni etsimään sinne reittiä. En voinut aavistaa, että maailman kuuluisimmassa pilvenpiirtäjässä noudatettiin joitakin merkkaamattomia reittirajoituksia. *Victoria's Secret* -liikkeessä saapui nuori miesmyyjä komentamaan minut pois tuolilta, joka oli liian lähellä naisten sovituskoppeja. Selitykseksi ei riittänyt, että odotan vain vaimoani. Ihmettelin, miksi tuoli, josta ei edes voinut sovituskoppeihin nähdä, oli niin ”vaarallisesti” sijoitettu ilman varoituskylttiä, etteivät viisikymppiset miehet saa siinä jalkojaan lepuuttaa.

Yhdysvaltalaisista dokumenteista ja elokuvista tuttu käytös vanginvartijan karjua vangilleen, että ”kuulut nyt minulle!” (*you belong to me now*) on vain ääriesimerkki tästä yleisestä tavasta suhtautua kanssaihmisiin. Amerikkalaiset eivät sosiaalisessa kanssakäymisessään tapaa piitata yksilön itsemääräämisoikeudesta tuon taivaallista. Tässä suhteessa Suomessa on todella leppoisaa käydä kaupoissa, käyttää julkisia kulkuvälineitä tai kävellä kaduilla. Meillä on yleiset säännöt. Niiden tuntemus riittää. Jos joku paheksuukin punaisia päin kävelemistä, kukaan ei ole karjumassa käytösohjeita arkipäiväisellä kauppareissulla.

Yhdysvaltalainen koulukasvatus on aina ollut tiimityökeskeistä. Kaikkea opetellaan ryhmässä ja ryhmän säännöin ja ryhmää varten. Tämän kääntöpuolena on se yleisesti tunnettu seikka, että amerikkalaisnuoret ovat yllättävän heikosti selvillä vaikkapa maantiedon, biologian tai yleisen historian perusteista. Koulukasvatus on leimallisesti sosiaaliseksi kasvattamista. Tästä vahvaa näyttöä antoi muuan Virginian yliopiston pedagogi meille ympäri maailmaa tulleille ulkomaalaisille opettajakurssilaisille toteamalla, ettei meidän pidä liikaa hämmästyä yhdysvaltalaisopiskelijoiden yleisesti heikkoa tietotasoa.

Yhdysvaltalaiset ovat toki myös suunnattoman auttavaisia ja kohteliaita. Itselleni selvisi parissa päivässä, että hymyllä vahvistettu tervehtiminen Charlottesvillen kaduilla ei suinkaan viitannut tuttuuteen, vaan oli normaalia

jalankulkijan käytöstä jokaisen vastaantulijan kohdalla. Sinällään tapa tervehtiä kylillä vastaantulijoita on tuttu suomalaisella maaseudullakin, mutta amerikkalaisille iloinen hymy oli puolet tervehdystä. Suomalaisella mökkitiellä riitti pelkkä ”morjens”-käsimerkki mainiosti. Totuin Charlottesvillen tapaan viikossa. Kun muuan nuori mies ei vastannut lainkaan omaan hymyyni, säikähdin heti, onko kenties uhkaa jopa väkivallasta. Kulttuuria opitaan.

Jatkuvaan komenteluun verraten aivan päinvastainen oli kokemukseni monista yliopiston työntekijöistä, jotka suorastaan tyrkyttivät apuaan, ystävyyttään ja kutsuja grillijuhliin ulkomaalaiselle väitöskirjaopiskelijalle. Samoin muistan aina antikvariaatin pitäjän, jolta ostin niin ison pinon kirjoja, etten oikein tiennyt, miten ne kantaa kilometrin päähän uuteen kotiini. Myyjä tarjoutui heti viemään minut autollaan kotiin.

Kunnalliset palvelut olivat Virginiassa suomalaiseen verrattuna alkeellisella tasolla. Yli 60 000 asukkaan Charlottesvillessa, joka yliopistonsa vuoksi kylpee rahassa verrattuna vastaaviin amerikkalaiskaupunkeihin, bussia joutui aina odottamaan puoli tuntia. Matkustajista lähes kaikki olivat afrikkalaisamerikkalaisia, vaikka heidän osuutensa kaupungin väestöstä on vain noin 18 prosenttia (maanlaajuisesti 12 prosenttia).[446]

Kunnallisessa bussissa oli vammaispalveluna 50-lukulaisella tekniikalla toimiva pyörätuolihissi. Sekin oli toisinaan rikki, jolloin kuski neuvoi pysäkille jäänyttä odottamaan toisen puolituntisen seuraavaa linja-autoa. Onneksi Virginiassa on suurimman osan vuotta aurinkoista ja lämmintä. Suomessa muuan tuttu yhdysvaltalaisprofessori hämmästeli kauhunsekaisella ihastuksella suomalaisen päiväkodin ulkona järjestettyä vanhempien ja lasten yhteistä mehuhetkeä talvisena pakkaspäivänä. Kotimaassaan hän oli tottunut siihen, että pelkän lumimyräkän vuoksi kaikki koulutkin suljetaan.

Virginialaisessa sosiaalitoimistossa puolestaan kaikkia asiakkaita kohdeltiin kuin sosiaalipummeja. Tämän sain kokea, kun hain itselleni sosiaaliturvatunnusta osa-aikatyötä varten. Yhdysvalloissa ei lähtökohtaisesti kunnioiteta kanssaihmisiä, saati luoteta tuntemattomiin, varsinkaan jos he ovat asiakkaitasi. Tämän yleisen epäluuloisuuden mentaliteetille on epäilemättä syvät historialliset syynsä. Muuan tuntemani amerikkalaisprofessori lohkaisi joskus konferenssipuheessaan, että amerikkalaiset ovat aina vihanneet toisiaan. Hän viittasi tällä ”ikiaikaisiin” perinteisiin halveksia jo 1840-luvulla irlantilaisia maahanmuuttajia, sitten 1890-luvulta alkaen italiaisia, puolalaisia ja venäläisiä siirtolaisia ja nyttemmin maahan pyrkiviä meksikolaisia.

Mustien historia orjuutettuna väestönosana on tunnetusti kansallisista traumoista korjaamattomin. Itsekin koin jonkinasteista etnistä epäluuloa mustien työntekijöiden puolelta McDonalds'issa ja postissa, jossa suomalaiselle tyypillisen suoraviivaista käytöstäni epäiltiin toisinaan rasistiseksi. Junassa siirtyessäni jonosta sivuun, kun halusin antaa takana seisovalle mustalle rouvalle mahdollisuuden nähdä junaravintolan ruokalista sivultani, kauempaa takaa kuului heti ihmettelyä siitä, yritänkö ehkä kiilata jonossa. Lähes kaikki jonossa olivat afrikkalaisamerikkalaisia, koska oltiin julkisessa kulkuvälineessä.

Poliisien tyly tapa kohdella myös valkoisia asiakkaitaan on yleisessä tiedossa, kuten voi lukea vaikkapa Elizabeth Stroutin kirjoista.[447] Ensimmäisellä USA-vierailullani, 1990-luvun puolivälissä, vitivalkoinen isäntäni kertoi Marylandista matkanneena joutuneensa arizonalaisten poliisien kaltoinkohtelemaksi vain siksi, että oli tulossa niin kaukaa itärannikolta. Yhdysvaltalaisen poliisikulttuurin luonteesta juuri poliisikulttuurina kertoo myös vuoden 2023 välikohtaus, jossa viisi afrikkalaisamerikkalaista poliisia pahoinpiteli mustan asiakkaansa kuoliaaksi pelkän liikennerikkomusepäilyn perusteella.[448]

Ääneen lausumattomasta roturajasta sain kokemusta eräällä kolmituntisella bussimatkalla pääkaupungista Charlottesvilleen vuonna 1997. Illan pimetessä bussi loppumatkasta pysähtyi huoltoasemalle, jolloin menin muiden matkustajien kanssa aseman pieneen puotiin ostoksille. Toisin kuin muut matkustajat, joista suurin osa oli tuttuun tapaan afrikkalaisamerikkalaisia (oltiinhan bussimatkalla), en tyytynyt muutamaan suklaapatukkaan tai Coca Cola -pulloon. Otin kylmäkaapista itselleni ja vaimolle koti-iltaa varten muutaman pullon olutta. Kun menin ostosteni kanssa kassalle, yhtiö-Amerikka iski jälleen.

Myyjä ihmetteli myyntitiskille nostamiani neljää olutpulloa ja vilkuili taakseni. Takanani näin bussin kuljettajan, joka nyökkäsi myyjälle. Sitten kuljettaja loi minuun ankaran katseen ja piti puhuttelun siitä, kuinka alkoholi ei kuulu linja-automatkustajan etuihin ja että saan ostaa oluet vain sillä ehdolla, etten varmasti avaa niitä bussimatkalla. Tyrmistyneenä saamastani saarnasta lupasin toki noudattaa ehtoa. En ollut muuta suunnitellutkaan. Tyrmistykseni johtui osin siitä, että kymmenkunta matkustajaa katseli minua yhtä lailla silmät pyöreinä kuin myyjäkin. Tilanteen ymmärtämiseen meni hetki.

Tajusin, että myymälällä oli erillinen sopimus myyntikäytännöistään bussiyhtiön asiakkaiden suhteen, jonka bussit säännöllisesti huoltoaseman pihaan poikkesivat. Sopimus selvästikin kielsi alkoholin myymisen bussimatkustajille. Henkilökunta molemmissa yhtiöissä oli tullut tässä tilanteessa siihen tulokseen, että eurooppalaisesti pikkutakkiin pukeutuneen ja murtaen

englantia puhuneen ulkomaalaisen yliopisto-opiskelijan kohdalla voitiin tehdä poikkeus tästä säännöstä – tämän kerran. Olin aivan outo kummajainen eksyneenä yhtiö-Amerikan kulttuuripiiriin.

Sain siis olueni. Muuan nuorehko afrikkalaisamerikkalainen nainen nojasi ovenpieleen vino hymy kasvoillaan, kun nolattuna kävelin myymälästä ulos. Vasta kotona oluen äärellä tajusin, mitä varsinaisesti oli tapahtunut. Mitä oli tapahtunut?

Valkoisena eurooppalaisena kahden amerikkalaisen yhtiön työntekijät olivat päättäneet antaa minulle erioikeuden ostaa olueni, vaikkakin asiakkaansa tietoisesti nolaten. Nolaamiseen oli erityissyy. Yhdellekään afrikkalaisamerikkalaiselle matkustajalle tällaisen erioikeuden myöntämistä ei olisi kukaan kuvitellut mahdolliseksi. Minuun suhtauduttiin amerikkalaisten rotu- ja luokkaennakkoluulojen värittämälle elämäntyylille viattomana ja tietämättömänä ulkopuolisena. Intersektionaalisesti ajatellen ei liene mahdollista tulla täydellisemmin ”toiseutetuksi” kuin tuolloin tulin.

”Toiseuttaminen” ei tässäkään tilanteessa kertonut vielä mitään siitä, ketä varsinaisesti olisi sorrettu. Minut oli nolattava toisten toiseutettujen, eli afrikkalaisamerikkalaisten matkustajien sijasta. Laajemmassa kuvassa kyse ei ole pelkästään rasismista, vaan pohjimmiltaan amerikkalaisia vaivaavasta yleisestä luottamuspulasta kaikkia kanssakansalaisiaan kohtaan.

Kuten mainittua, valkoisena heteromiehenäkin sain Yhdysvaltain vuosinani jatkuvasti moitteita osaamattomasta käytöksestäni, jollaista en ollut ikinä Suomessa kokenut. Varsinainen kulttuuriero ei siis ollut se, etten olisi osannut ulkomailla länsimaisena ihmisenä käyttäytyä normaaliin tapaan muita kunnioittaen. Ero oli se, että Yhdysvalloissa kukaan ei voi osata ”normaalia” tapaa. Säännöt vaihtelevat yhtiöittäin ja kaupoittain ja asiakaspalvelijan mielialan mukaan.

Osin tästä samasta, jatkuvasta luottamuspulasta kanssaihmisiin johtuu myös amerikkalaisten pinnallinen hyväntuulisuus ja ystävällisyys aina kun ei ole kyse selkeästä käsky- tai alistussuhteesta. Amerikkalaiseen elämäntapaan verrattuna suomalaiseen sääntöyhteiskuntaan on suorastaan helppo sopeutua.

Ei sääntöperustainen suomalainen yhteiskuntasopimus toki suojaa yksityiselämän vaikeuksilta tai ongelmilta työpaikalla tai terveys- ja sosiaalipalveluiden asiakkaana. Olen törmännyt tilanteeseen, jossa maahanmuuttajalääkäriä piti potilaan neuvoa sen suhteen, miten tarvittavan astmalääkkeen nimi kirjoitetaan, jotta se hänen tietokonejärjestelmästään

ylipäätään löytyisi. Kielitaidon pienetkin puutteet voivat olla ongelma sujuvassa asioiden hoidossa. Saman olin itse Yhdysvalloissa usein karvaasti kokenut.

Yhtä lailla mahdotonta oli saada erästä, aivan kantasuomalaista lääkäriä ymmärtämään ongelmaani perinnöllisen sydänsairauden tutkimusten tärkeydestä. Hän oli kiinnostuneempi elintapojeni ruotimisesta kuin mahdollisen sydänsairauteni laadusta. Valitin asiasta kirjallisesti terveyskeskukseen ja sain keskussairaalan kardiologilta oitis luvan tarpeellisiin tarkastuksiin. Hyvinvointikone yskähtelee, mutta jos asiakas on valpas, se useimmiten toimii.

Näin toimittaessa yksilönoikeudet toteutuvat tehokkaimmin ja vielä niin, että yksilö voi kokea olevansa vapaa myös enemmistömielipiteen paineista. Somekulttuurin myötä meitä toki usutetaan milloin minkäkin ”hyvän asian” puolestapuhujaksi, mutta yksilönoikeuksien tiukan kunnioittamisen perinne estää yhä leimaamasta vaikkapa epäisänmaalliseksi sitä, joka ei siihen tai tähän somessa hyväksi ja oikeaksi julistettuun asiaan usko.

Vasta Ukrainan sota ja Nato-keskustelu paljastivat itselleni, kuinka kiivaaksi aivan asiallisesti alkanut somekeskustelu voi kääntyä. Ukrainan täysin oikeutetun puolustussodan kiivaimmat some-soturit puhuvat sodankäynnistä usein ikään kuin ihanteellisena eettisenä toimintana. Vapaudella on aina hintansa, mutta on hyvä pysähtyä välillä miettimään, mitä siitä on halukas maksamaan. Jos totuus ja oikeus eivät määritä sodankäynnin tapaa, sitä ei käydä länsimaisten arvojen puolesta, vaan muista syistä. Näin kävi Yhdysvalloille terrorisminvastaisen sodan aikana.

7. Sorto, syrjäytyminen ja koulutuksen rakenteet

SORTAVAA MAAHANMUUTTOKOULUTUSTA

Tässä luvussa syväluodataan intersektionaalista koulutusajattelua. Ensin käydään tekstianalyyttisesti läpi muuan moni-ilmeisen kriittinen väitöskirja maahanmuuttajakoulutuksesta. Tämän jälkeen pohditaan, miten suomalaista kasvatusajattelua voi rakentavasti analysoida myös yhteiskunnallisten rakenteiden kautta tekstianalyysiä hyödyntäen. Yhteiskuntarakenteita intersektionaalinen ajattelu ei yleensä välitä pohtia lainkaan. Sitten selvitellään amerikkalaisen yliopistomaailman nykyistä myllerrystä intersektionaalisen uudistusajattelun paineissa. Lopuksi analysoidaan suomalaisen yliopistolaitoksen rakenteellisia ongelmia siten kuin ne yliopistolaisen arkeen tänään peilautuvat.

Intersektionaalisen tutkimuksen teoriavetoisuuteen kätkeytyvät ongelmat näkyvät erityisen selvästi Tobias Pötzscshin väitöskirjassa *Critical Perspectives on Social Inclusion in Integration Education Programs for Adult Migrants*.[449] Kyseinen työ tarkastettiin ja hyväksyttiin Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa vuonna 2020.

Maahanmuuttajien koulutusta Kanadassa ja Suomessa tutkinut Tobias Pötzsch maalaa aiheestaan synkkääkin synkemmän kuvan. Kummassakaan maassa annettu maahanmuuttajakoulutus ei hänen mukaansa integroi ihmisiä uuteen yhteiskuntaan, vaan tosiasiallisesti pyrkii ”assimiloitumiseen”, eli yhdenmukaistamiseen, jossa maahanmuuttajia vain ohjataan omaksumaan niin kutsuttu ”värisokea” länsimainen yhteiskuntaeetos.

Tutkijan omaksumat ”antioppressiivinen metodologia” (*Anti-oppressive methodologies*, AOP) ja ”kriittinen valkoisuustutkimus” (*Critical White Studies*, CWS) sekä ”kriittinen maahanmuuttajatutkimus” (*Critical Migration Studies*, CMS) ovat johdattaneet hänet omaksumaan jyrkän kriittisen näkökulman nykyiseen maahanmuuttokoulutukseen.[450] Itse kanadalaisen tai suomalaisen valtakulttuurin ja niiden vähemmistökulttuurien keskinäinen suhde jää tyypilliseen tapaan analyysin ulkopuolelle, koska valtakulttuureita ymmärretään pelkkänä valkoisuuden kulttuurina.

Pötzsch ei käytä termiä ”valkoinen ylivalta”. Teoria-ajattelun lähtökohtana on kuitenkin vanha tuttu kriittisen valkoisuustutkimuksen oletus erityisistä

valkoihoisten ihmisten historiallisista etuoikeuksista ja niiden heille itselleen havaitsemattomaksi jääneestä luonteesta. Valkoisuuden koko kulttuurin, ei siis vaikkapa talouspoliittisen länsimaisen eliitin, pitäisi myös Pötzschin mukaan havahtua tähän patologiseen itsekeskeisyyteensä.

Pötzschin tutkimus käsittelee Edmontonissa yhtä kanadalaista ja Helsingissä ja Maarianhaminassa kahta suomalaista (ruotsinkielistä) maahanmuuttajien koulutusohjelmaa. Lukemattomien luokissa ja kouluissa kokemiensa ”interaktioiden” perusteella tutkija toteaa, että kaikissa kolmessa ohjelmassa sitouduttiin ”liberaaleihin arvoihin kansallisina arvoina, täten hyödyntäen niitä rajoitusmekanismeina koskien maahanmuuttajaopiskelijoiden 'inkluusiota ja poissulkemista'”.[451]

Miten maahantulija voisi ymmärtää kanadalaista tai suomalaista kulttuuria lainkaan tuntematta länsimaista arvopohjaa ja yhteiskunta-ajattelun perusteita – täysin riippumatta siitä, miten hän itse elämänarvonsa asettaa ja vaikkapa perhe-elämänsä lakien puitteissa järjestää? Tähän tutkija ei puutu, saati että hän tarkentaisi, miten länsimainen arvopohja varsinaisesti tukahduttaa maahanmuuttajien yksityiselämän ja perhe-elämän valintojen mahdollisuuksia.

Kuten intersektionaalisen tutkimuksen saralla tapaa käydä, koko sitä edeltävä länsimainen kulttuuriperintö latistetaan stereotyyppisin yleistyksin. Länsimainen aate- ja oppihistoria tyhjenee Pötzschin käsittelyssä muutamaan sisällöllisesti onttoon lainaukseen muilta intesektionaalisuustutkijoilta, kuten että tietoväitteiden todeksi osoittaminen lähtökohtaisesti ymmärretään länsimaisessa kulttuurissamme ”tiukasti positivistisvalistuksellisen (valkoisen, heteroseksuaalisen, patriarkaalisen) viitekehyksen sisällä”.[452] Eikö vaikkapa naistutkimusta ole harrastettu jo vuosikymmeniä niin Kanadassa kuin Suomessakin?

Tosiasiassa tieteenfilosofiseen perinteeseen on länsimaissa mahtunut monenlaista positivismia sitten 1800-luvun alun, puhumattakaan, että ani harva tieteenfilosofi sitä enää sellaisenaan puolustaisi. Tutkimusajatteluun ovat vaikuttaneet myöhemmät fenomenologia, hermeneutiikka, niin kutsuttu kokemusfilosofia ja lukemattomat muut sosiologian ja kulttuurintutkimuksen metodologiaa pohtineet koulukunnat ja ajattelijat. Valistuksen positiivista merkitystä empiirisen tiedekäsityksen vakiinnuttajana ei ole syytä vähätellä, vaikka käsitystä on yli kahden vuosisadan ajan jatkuvasti korjattu ja tarkennettu.

Vain yliyksinkertaistamalla länsimaisen kulttuurin muutoksia ja täten järjestelmällisesti vähättelemällä sen suomia mahdollisuuksia erilaisiin valintoihin voi Pötzsch todeta, että asiat voivat korjaantua vain omaksumalla ”kriittisen

sosiaalisen inkluusion" mukainen ajattelu. Vain sellaisen myötä on kuulemma mahdollista erottaa "kansalaisuuden ideoista erityiset kansalliset, kulttuuriset ja uskonnolliset identiteetit haastaakseen hegemoniset narratiivit".[453]

Tämä puolestaan edellyttää, että "osallistavien kriittisen sosiaalisen inkluusion periaatteiden ulottamisen erilaisiin koulutuksellisiin, sosiaalisiin ja lingvistisiin ympäristöihin täytyy ylittää (*transcend*) tällaiset ympäristöt samaan tapaan kuin liberaalit arvot ovat tehneet".[454] Tarkennusta siihen, miten tällainen tavoite olisi saavutettavissa ei väitöskirjasta löydy.

Pitkän teoriaosuuden ohessa tutkija kertoo lanseeraavansa vielä uuden termin, "inkluusioristeämät" (*inclusectionalities*), joilla voi kuvata sekä inklusiivisia että eksklusiivisia (poissulkevia) elementtejä kyseisissä, integraatioon lähtökohtaisesti pyrkivässä kolmessa koulutusohjelmassa.[455] Pötzsch selittää "inkluusioristeämää" risteämänä (*intersection*), jolla voi olla sekä aidosti inklusiivisia (osallistavia) tarkoituksia että poissulkevia vaikutuksia. Jos tällainen ristiriita tarkoitusten ja vaikutusten välillä syntyy, siitä pitää osoittaa vain, onko kyseessä tahallinen vai tahaton epäonnistuminen, jotta asia pystytään jatkossa korjaamaan. Uusi termi ei valaise itse ongelmaa lainkaan.[456]

Voi kysyä myös, miten tällainen "osallisuusristeämä" ylipäätään sopii monikulttuurisuuden ihanteeseen. Ei kai tavoitteena ole kaikkien osallisuus esimerkiksi kaikkien suomalaisten kaikkeen kulttuuriin? Kaiketi itse monikulttuurisuuden ideana oli sallia erilaisten kulttuuristen käytänteiden rinnakkaiselo eikä pelkkä integroituminen? Ongelma on jälleen, että edes valtakulttuurin (eli poliittisen kulttuurin) ja monikulttuurisuuden käsitteitä ei suostuta ymmärtämään erillisinä.

Pötzschin sinällään pitkä ja perusteellinen tutkimustyö on jyrkän kriittinen asioiden nykytilan suhteen, mutta samalla teoreettisesti maailmoja syleilevä. Loppupäätelmissään se on hämmentävän teoreettinen muotoiluiltaan:

> Diskursiivisen ja kognitiivisen transponointi työn avainväittämänä tarkoittaa, että jos kriittisistä perspektiiveistä sosiaaliseen inkluusioon on tarkoitus tehdä elettyä realismia *kaikille* ohjelmien osallistujille, silloin myös enemmistöjen pitää astua "integraation valokeilaan". Enemmistön katseen kääntäminen maahanmuuttajista itseensä vaatii näkökulman perustavaa muutosta asenteissa, tavoitteissa ja koulutusohjelmien toimeenpanossa. Ratkaisevaa on, kuinka tähän kysymykseen siitä, kuka on välittävä taho, vastataan, kun pohditaan maahanmuuton diversiteettiä ja päätetään, mikä on inkluusiolle myönteistä ja mitkä sen esteitä. [457]

Yksinkertaisesti ”transponoiden” Pötzschin tutkimustuloksena on vaade enemmistön täydellisestä asennemuutoksesta. Maahanmuuttokoulutuksesta tulee muuttaa paitsi sen koko toimeenpanokulttuuri myös tavoitteet. Lainauksesta voi jo päätellä työn perustavan metodologisen ongelman.

Maahanmuuttokoulutusta koskevista tapaustutkimuksista vedetään johtopäätöksiä koskien aivan muita asioita, kuten päätelmiä kantaväestön yleisistä asenteista ja niiden muuttamisen tarpeista. Koska kaikki koulutuksen puutteet juontuvat perustavasta asenneongelmasta itse koulutusten tavoitteissa, saman tutkimustuloksen olisi voinut kirjata aivan samassa muodossa pelkästään esitellyn teoriamateriaalin pohjalta. Pötzsch onnistuu siis todistamaan, että hänen tapaustutkimuksensa ei kaada hänen omaksumiaan teoreettisia lähtökohtia, jotka kaikki on johdettu suoraan intersektionaalisen ajattelun valkoisten etuoikeutettuun asemaan nojaavasta paradigmasta.

Pötzschin varsinaista, kolmen eri koulutusohjelman tapaustutkimuksen osuutta voi tarkastella kriittisesti kysymällä, voiko luontevan integraation saavuttaa pelkästään maahanmuuttajan kielikoulutuksella ja kurssittamisella. Tutkimalla maahanmuuttajakoulutuksen tavoitteita ja toimintaa – opiskelijoille usein vielä oudossa kulttuuriympäristössä – ei yksinkertaisesti pysty selvittämään onnistuneen integraation yleisiä edellytyksiä.

Yhdysvalloista löytää helposti pienen kirjastollisen verran tutkimusta siitä, kuinka hidasta integroituminen usein on. Sinne muuttaneista eurooppalaissiirtolaisista yleensä vasta toinen maahanmuuttajien sukupolvi koki olevansa amerikkalaisia vähintään yhtä lailla kuin he yhä olivat italialaisamerikkalaisia tai puolalaisamerikkalaisia tai suomalaisamerikkalaisia. Kaiketi pysyvästi Suomeen asettunut maahanmuuttaja kuuluu käsittää (vähintäänkin siviilioikeudellisesti) suomalaiseksi, olipa hän alun perin Irakin kurdi tai Krimin tataari?

Kun Pötzsch pyrkii avaamaan kaiken sorron perustana nähtyä valkoisten etuoikeuksien kirousta, teksti muuttuu tavallistakin vaikeaselkoisemmaksi. Hän lainaa ensin tutkija S. Ahmedia, jonka mukaan ”valkoisille subjekteille tehtävänä on pysyä implikoituina siinä, mitä he kritisoivat, mutta kääntyä omaa rooliaan ja vastuutaan kohti … kääntyä pois itsestään ja kohti muita”.[458] Tätä jokseenkin mystistä kääntymiskokemusta tutkija selittää tarkemmin seuraavasti:

> Ensiksikin, kaksoiskäännös edellyttää nimeämistä ja täten ”kääntymistä kohti” valkoista oikeutusta (*entitlement*) jonain, joka voimaannuttaa ja samanaikaisesti hämärtää itse valkoisuutta integraatiokoulutuksessa.

> Toisekseen, opinto-ohjelman toimeenpanossa ja muutettaessa organisaatiorakenteita ja proseduureja tunnistamisen (*recognition*) ja nimeämisen täytyy olla tuettuja toimenpiteiden jatkuvan performatiivisuuden kautta kohdatakseen oikeutuksen ja rikkoakseen valkoisen sosiaalisen kehystyksen (*social framing*) henkilökohtaisella tasolla kriittisen reflektion keinoin (Kitching 2011). ”Implikoituna pysyminen” tarkoittaa, että muutoksen prosessi on jatkuva ja jatkuvasti epätäydellinen, elleivät instituutiot katso tunnistetuksi tulemista riittäväksi ja yhtäpitäväksi sen kanssa, että valkoinen sosiaalinen kehystäminen (*white social framing*) ”on käsitelty” ja siitä ”päästy yli”.
>
> Viimeiseksi, valkoisen sosiaalisen kehystyksen (*frame*) muuttaminen vaatii ”kääntymistä toisia kohti”, kuten rodullistettuja vähemmistöjä kohti, sekä työskentelyä heidän kanssaan valkoisen oikeutuksen dekonstruktioimiseksi. Kuten empiiriset esimerkit kolmesta tapaustutkimuksesta osoittavat, vaikka valkoinen sosiaalinen kehystys esitetään (väri)sokeana pisteenä, se kouriintuntuvasti muokkaa ja rajoittaa maahanmuuttajaopiskelijoiden ja henkilökunnan yrityksiä sosiaaliseen inkluusioon muuttumalla niiden institutionaaliseksi taustaksi.[459]

Ongelma koulutuksissa on siis ”valkoinen sosiaalinen kehystys”, jonka sisällä koulutusta annetaan ja joka pitäisi ”dekonstruoida” koulutuksesta kokonaan. Lainauksesta on todella vaikea päätellä, mitä konkreettista inkluusioilla eli osallistavuudella voitaisiin parhaassakaan tapauksessa koulutusohjelmissa itsessään saavuttaa. Yleensä koulutusta saadaan, jotta elämään päästäisiin omin ehdoin kiinni vieraassa kulttuuriympäristössä. Kenestäkään ei maahanmuuttajakoulutuksessa ole tarkoitus leipoa jonkin erityisalan ammattilaista tai hänen perhesuhteitaan tai yksityiselämänsä valintoja päättää tai niitä muokata hänen puolestaan.

Mitä tulee valkoisen kehystyksen ”institutionaaliseksi taustaksi muuttumiseen”, on vaikea nähdä, miten mitään opetusta olisi olemassakaan ilman jonkinlaista institutionaalista perustaa. Kaikki opetus perustuu johonkin ajatukseen oppimisen tavoitteista ja sitä toteuttavista institutionaalisista järjestelyistä. Tietyt oppimistavoitteet olivat perustana niin 1800-luvun lukukinkereille kuin 1970-luvulla luodulle peruskoululle.

Väitöskirjan perustavan ongelman voi muotoilla toisinkin. Jos kysytään, miksi maahanmuuttokoulutus on pääosin organisoitu kirjoittajan esiin loihtiman, kuulemma harhaisesti ”värisokean pisteen” ympärille, ei tällaista kannata lähteä selvittämään koulutuksen käytäntöjä seuraamalla. Koulutuksen käytännöt

eroavat tutkijan toivomista käytännöistä vain siksi, että niille asetetut tavoitteet eroavat tutkijan asettamista tavoitteista. Itse sopeutumista suomalaiseen monikulttuuriseen yhteiskuntaan käsitellään väitöskirjassa pelkkänä valkoisuusongelmana, ikään kuin eläisimme valtiottomassa maailmassa tai ainakin, että meidän pitäisi elää sellaisessa. Tätä kirjoittaja toki ei myönnä, eikä hänen lukemistaan teoriakirjoista asiaan ilmeisesti mitään selvyyttä saisikaan.

Tämä perustava ongelma näkyy tutkijan esittämässä koulutuskäytäntöjen varsin ankarassa kritiikissä läpi teoksen. Esimerkiksi tutkittujen koulutusohjelmien kieliopinnoista Pötzsch toteaa monimielisesti, että sanojen oikea lausuminen ja kieliopin hallinta ovat kielenopetuksessa diskurssi, jota voi lähestyä *language implicitness* -termin kautta, eli ajatuksella kielenosaamisen implisiittisyydestä.

Tästä implisiittisyydestä Pötzsch esittää, että ”opetusohjelmat ja pedagogiset diskurssit vilisevät viittauksia kielen omaksumiseen, kielikompetenssiin, kielen oppimisen suorituskykyyn ja kielitaitoihin”.[460] Millaisiin oppimistavoitteisiin juuri kielikursseilla pitäisi pyrkiä? Pitäisikö kielikurssit kenties integroida muihin valkoisen kehystämisen purkamiseen tähtääviin opintoihin olettaen, että juuri tämä olisi kaiken kurssituksen varsinainen tarkoitus?

Tutkija tarkentaa kielenopetuksen kritiikkiään vielä näin: ”Nämä diskurssit [hän tarkoittanee, että käytetyt termit ovat alkujaan asiantuntijateksteistä omaksuttuja] epäonnistuvat selvittämään (*interrogating*) taustalla vaikuttavia oletuksia siitä, mihin kielikompetenssi ja kielihierarkiat perustuvat ja kuinka ne voisivat toimia inklusiivisesti tai 'toiseuttavasti' maahanmuuttajaoppijoille näiden kieliopinnoissa.” Vastaamatta omaan kysymykseensä, Pötzsch jatkaa, että tutkituissa opetusohjelmissa pitäisi kysyä: ”Milloin isäntäkielen hallinta on 'kyllin hyvää' jotta se olisi inklusiivista? Kuinka 'täydellinen' on määritelty ja kuka määrittää sen?”[461]

Pitäisi siis päästä moniääniseen normiin. Esimerkkinä ongelmista ”yksiäänisyyden” suhteen tutkija käyttää opiskelijoiden vaikeuksia omaksua kanadalainen englannin kielen puheaksentti. Se osoittautui Edmontonissa pidetyssä maaahanmuuttajakoulutuksessa haasteelliseksi sellaisillekin, jotka itse olivat toimineet englanninopettajina joissain aasialaisissa tai afrikkalaisissa maissa.[462] Miten ”moniäänisesti” pitäisi pystyä selvittämään niin yksinkertainen oppimistavoite kuin, että opiskelijan kielitaito riittää uudessa asuinpaikassa työelämätaitona tai jatko-opintoihin?

Yleistavoitteena kanadalaisilla opettajilla lienee ollut opettaa puheenpartta siten, että niin maahanmuuttajat kuin kantaväestökin ymmärtävät lääkärinsä tai taksinkuljettajansa puhetta. Muita ideologisia oletuksia ei tarvitse pyrkiä jäljittämään ymmärtääkseen ”teennäisesti inklusiivisen” kieliopetuksen ”piileviä” ja ”diskursiivisia” tarkoituksia. Suomessa maahanmuuttajien kielikoulutuksen poikkeuksellisen heikosta yleisestä tasosta OECD-maiden vertailuissa on puhuttu iän kaiken, vaikka kielikoulutusta on kehitetty 1990-luvulta saakka.[463] Näin mitättömästä käytännön ongelmasta Pötzsch ei ole lainkaan kiinnostunut.

Tutkija olisi voinut tehdä tärkeän väitöskirjan opettamisen erityisaspekteista ja siitä, mikä opetuksessa oli opiskelijoille helppoa, mikä kenties vaikeaa tai miten opettajat osasivat työnsä pedagogisesti asiaa tarkastellen. Näitä kysymyksiä hän ei tarkastele. Sen sijaan hän kertoo, että vaatimukset opettaa maahanmuuttajille ”kuinka asua täällä” edustavat erityistä ”hallinnollista kuulumista” (*governmental belonging*) ja näiden paikkaan ”kuuluvien” kieltäytymistä hellittää kontrollista. Näin syntyy erityisiä ”inkluusioristeämiä” (*inclusectionalities*), jotka ”materialisoituvat positioimalla maahanmuuttajaopiskelijat 'ei liian eksklusiivisesti, muttei myöskään liian inklusiivisesti'.”[464] Mitä tällä lausunnolla yritetään todistaa, on täysi mysteeri.

Jo väitöskirjan alkusanoissa annettu lausunto kertoo paljon itse tutkimuseetoksesta. ”Sosiaalinen inkluusio” vaatisi tutkijan mukaan erityisen vahvaa sitoutumista itse inkluusion ihanteeseen, mutta sekä tutkittuja kanadalaista että suomalaisia koulutusohjelmia voi kuvailla sitoutuneiksi vain ”epäpoliittiseen politiikkaan (*a politics of apoliticality*)”. Tämän sijasta pitäisi kuulemma sanktioida ”opettajille ja opiskelijoille yhteisesti mahdollisuudet haastaa sosiaalisia epäoikeudenmukaisuuksia”.[465]

Ehdotetulla tavalla ”haastavaa” maahanmuuttokoulutuksen eetosta voi peilata vaikkapa vasten suomalaisen maahanmuuttokeskustelun nykyistä valtavirtaa. Kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kai Mykkänen totesi 18.4. 2023 A-studion keskustelussa maahanmuutosta näin: ”Suomeen saa tulla, mutta täällä pitää tehdä töitä, täällä pitää oppia kieli ja täällä pitää toimia yhteiskunnan sääntöjen mukaan, jos aikoo pysyvästi Suomeen muuttaa.”[466]

Vaikka Mykkänen puhuikin työperäisestä maahanmuutosta, on selvää, että integraatioajattelun päämäärä on pakolaistenkin työllistyminen, kielitaitoistuminen ja aito osallisuus suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan jäseninä – ellei pysyvästi, vähintäänkin vapaaehtoiseen paluuseen saakka. Työllistyminen ei sinällään ole vapaaehtoista kantaväestöllekään, ellei varallisuutensa vuoksi voi sen suhteen valintaa tehdä. Te-toimistojen asiakkuus

ja sen tuomat työttömyyskorvaukset edellyttävät aktiivista työnhakua. Tätä ei tiettävästi ole Suomessa vastustanut yksikään eduskuntapuolue.

Ainuttakaan näistä perinteisistä integraation päämääristä Pötzsch ei käsittele, vaikka väitöskirjan aiheena on maahanmuuttajien koulutus Suomessa ja Kanadassa. Onko suomalaisilla oikeutta tällaisiin vaatimuksiin ylipäänsä? Eikö hyvinvointiyhteiskuntamme odota kaikilta aikuisilta jäseniltään jonkinlaista omaa panosta myös yleisen hyvinvoinnin luomiseksi, koulutuksen, vaikuttamisen, harrastusten ja perhe-elämän ohella? Eikö sen kuuluisi odottaa tällaista? Vasemmistoliittoa myöten suomalaisella puoluekentällä oletetaan, että jokainen antaa ”työpanoksensa läheisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyväksi,” jolloin ”sosiaaliturvan tehtävä on täyttää niitä kohtia, joissa vastikkeellinen toiminta ei syystä tai toisesta ole mahdollista”.[467]

Millaiseen muutokseen enemmistövaltaan perustuvaa yhteiskuntajärjestystämme intersektionaalinen ajattelu varsinaisesti vaatii meitä sopeutumaan? Jos poliittista vallankumousta tai radikaalia yhteiskunnallisen ajattelun muutosta ajaa, voisi myös tutkijana yrittää konkretisoida, mitä on vaatimassa. Näin soisi olevan, kun kaikki raportoitu toiminta osoitetaan lähtökohtaisesti vääräksi ja tuloksiltaan kyseenalaiseksi. En löytänyt väitöskirjasta minkäänlaista lausumaa siitäkään, ovatko opiskelijat omasta mielestään oppineet edes sitä, mitä heille on yritetty opettaa.

Ongelmia opetuksessa näemmä riittää. Kun uutislähetyksestä poimitaan kielenopetuksessa selitettäväksi uusia termejä, tutkija kertoo opiskelijoiden ahdistuneisuudesta sen suhteen, ettei uutisten aiheista keskusteltu samalla. Tämä tuskin tarkoittaa, että valkoinen etuoikeusajattelu kieltäisi koulutusjärjestelmältään keskustelun uutislähetysten aiheista. Kyse on siitä, miten tällainen toiminta järjestetään järkevästi ja tehokkaasti kieliopintojen osaksi. Tunnen amerikkalaisen professorin, joka ei vuosia Suomessa asuttuaan ja mielestään kielen hallitsevana tiennyt vaikkapa sitä, mihin termillä ”YK” uutisartikkeleissa viitattiin.

Tuskin kukaan on sitä mieltä, että maahanmuuttokoulutusta ei tarvitsisi kehittää. Pötzsch kuitenkin esittää kritiikkinsä ikään kuin opetuksen kaikissa väärinymmärryksissä ja pienissäkin ristiriitatilanteissa olisi jotenkin kyse opiskelijoiden tahdon tukahduttamisesta. Kun hän kertoo kahden opiskelijan, Elenan ja Andrein erottamisesta toisistaan luokkahuonetyöskentelyssä (heidän vastalauseistaan huolimatta) tämä näyttäytyy tutkijalle vain opettajien mielivaltana, jota opiskelijat ilmeisen hyväksyttävästi vertaavat kommunistisen tyrannian alla elämiseen.[468]

Kielenopettajien kehotusta aikuisopiskelijoille välttää englannin kielen harjoittelua kotona lastensa kanssa Pötzsch tyytyy hämmästelemään pohtimatta kehotuksen pedagogisia perusteita. Aivan ilmeisesti ongelmaksi koettiin, että vahva opittu aksentti vahvistuu oman perheen jäsenten kesken keskusteltaessa, silloin kun kyse on juuri vahvan aksentin tuottamista ymmärtämisongelmista. Jos Yle Fem on epäonnistunut tuottamaan uutisia selkoruotsilla, tutkija voi tällaisen huomion kirjoittaa auki sen sijaan, että mainitsee asiasta ohimennen ikään kuin todisteena sortomekanismien ”näkymättömyydestä”.[469]

Varsinaisista järjestelmän sisäisistä ongelmista Pötzsch ottaa esiin maahanmuuttajien toimeentulo-ongelmat, muttei mitenkään eksplikoi niitäkään. Tietenkin on toivotonta sitoutua integraatioon, jos edes maahanmuutto-koulutuksen ajaksi ei saa elämiseen riittävää opinto- tai toimeentulotukea.[470]

Keskeisenä todisteena valkoisuutemme saastuttamasta maahan-muuttokoulutuksesta Pötzsch esittää opiskelija Zalan purkautumisen:

> Me yritämme niin kovasti integroitua ja antautua tälle yhteisölle tullaksemme ahvenanmaalaisiksi juuri täällä. Toisinaan sanon aviomiehelleni, että ”kulttuurini on katoamassa”. Oma kulttuurini jää jatkuvasti syrjään, koska joudun integroitumaan kaksinkertaisesti. Puhun ruotsia ja tulen kotiin kuuntelemaan uutisetkin ruotsiksi. Aina kun jotain teen, se on tässä kulttuurissa tekemistä. Integroituakseni minun on tehtävä se kahdesti. Sen vuoksi meidän on toisinaan hylättävä kulttuurimme. Esimerkiksi oma kulttuurini on katoamassa erityisesti siksi, että olen täällä Ahvenanmaalla ainoa omalta kotiseudultani. Toisinaan tuntuu kuin katoaisin itseltänikin ja se on pelottavaa. Minulla on oma identiteetti ja rakastan sitä, mutta kulttuurinen identiteettimme meidän on tukahdutettava omaksuaksemme tämän kulttuurin.[471]

Opiskelija puhuu lainauksessa koko elämäntapaansa määrittävistä ongelmista maahanmuuttajana. Problematiikka on selvästikin laajempi kuin inklusiivisen koulutuksen problematiikka.

Lainauksessa on kyseessä identiteettitutkimuksen, ei koulutuspolitiikan tutkimuksen kysymyksenasettelua vaativa ongelmavyyhti. Kaikkein silmiinpistävintä ongelmaa tutkija ei omissa kommenteissaan nosta lainkaan esiin: Onko Ahvenanmaa kenties liian pieni seutukunta ainakin integraation alkuvaiheessa, kun kyse on henkilöstä ilman mitään yhteyksiä omasta kulttuuripiiristään lähtöisin oleviin ihmisiin samalla kun länsimainen elämäntapa on hänelle laajemminkin haasteellinen?

Pötzschin väitöskirjan perimmäinen ongelma on tutkimuskysymyksen asettelussa. On sekoitettu maahanmuuttajan aikuiskoulutus maahanmuuttopolitiikan laajempiin kysymyksiin, kuten kysymyksiin eri kulttuurista tulleiden pitkäaikaisesta erityistuesta, työelämäkokemuksesta ja sopeutumismekanismeista vaikkapa perhe-elämän ja työelämän yhteensovittamisen suhteen (kantaväestökin joutuu niitä päivittäin yhteensovittamaan).

Samoin olisi pitänyt pohtia maahantulijoiden keskinäisiä yhteisöllisiä tarpeita. Pienillä ruotsinkielisillä paikkakunnilla nämä muodostavat aivan oman ongelmansa verrattuna Helsinkiin ja muihin suurempiin asutuskeskuksiin. Ainakin Pötzchin olisi pitänyt kyetä tapaustutkimuksensa rajoitteet selittämään, kun hän jo työn alussa toteaa, että ”aidon inkluusion” ihanteeseen kuuluu

> siirtää vastuun paino maahanmuuttajien sopeutumisesta heiltä itseltään yhteiskunnalle korostaen julkisten ja yksityisten instituutioiden proaktiivista roolia sellaisten maahanmuuttajien integraation rakenteellisten ongelmien käsittelyssä, kuten rasismi ja diskriminointi. Muun ohessa, vastavuoroisuuden ja tasa-arvoisuuden periaatteiden on palveltava sääntöinä neuvoteltaessa moninaisista elämisen tapojen kokeiluista (*various experiments in living*). … Jotkut integraation tulkinnat saattavat tarjota laajan näkemyksen inkluusiosta, kun taas toisen tyyppiset inkluusion muodot saattavat vain naamioida (*mask*) toiminnan tosiasiallisesti poissulkevia tuloksia (*exclusionary outcomes*).[472]

Lainaus on paljon puhuva. On toki intersektionaalisen valtavirta-ajattelun mukaista uskoa, että valtaväestön toiminnan puutteet jotenkin erityisesti naamioivat sen huonoja, alitajuisia motiiveja sortaa ja yhdenmukaistaa kaikkia muita. Rakenteellisista ongelmista lainauksessa mainitaan vain rasismi ja diskriminointi eksplikoimatta mitenkään, mikä niissä on rakenteellista – paitsi tietenkin valkoisuuden hegemonia-asema sellaisenaan, mitä ikinä se tarkoittaakin.

Samoin on intersektionaalisen valta-ajattelun mukaista argumentoida, kuten lainauksessa tehdään, että ihmisen vastuu omasta sopeutumisestaan onkin inkluusiotavoitteen periaatteiden mukaisesti vain yhteiskunnan vastuuta. Kuten aiemmin on todettu, länsimainen yhteiskuntajärjestys perustuu yksilönvapauteen ja yksilön vastuuseen elämänhallinnastaan – sulkematta pois, ainakaan pohjoismaisessa muodossaan, julkisia koulutustukia ja sosiaalisia turvaverkkoja.

Työn ainoa viittaus muslimikulttuureihin on kaksi sivua pitkä pohdinta muslimiopettajien rekrytointiongelmista kyseisiin koulutusohjelmiin Kanadassa ja Suomessa.[473] Kuinka maahanmuuttajien sopeutumista ja monikulttuurista lähestymistapaa voisi analysoida rakentavasti pelkän koulutustutkimuksen pohjalta? Koulutus, ainakin kielikoulutus ja alkeellinen yhteiskuntaopin luento-opetus, on jotain, jolla pohjustetaan elämässä omin päin pärjäämistä. Juuri ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla jopa muodikas kevytyrittäjyys on toteutunut Suomessa usein määräysten vastaisesti.[474]

Rakentavaksi voi tulkita Pötzschin vaatimuksen monikulttuurisuuskoulutuksen ulottamisesta myös kantaväestöön.[475] Kaikkien soisi tulevan aidosti tietoisiksi monikulttuurisen elämäntavan perusteista, koska kaikissa länsimaissa jo elämme monikulttuurisissa yhteiskunnissa. Toki monikulttuurisuus itsessään vaatii sopeutumista kaikilta, mitä todistavat kohut tyttöjen tai poikien ympärileikkauksista, homofobia, viimeaikainen etnisperäinen jengiytyminen tai vaatimukset niin Suomessa kuin Ruotsissakin erillisistä uimahallivuoroista miehille ja naisille.[476]

Yhtään erilaisten kohtaamisten kipukohtaa ei Pötzschin väitöskirjassa käsitellä yhteiskunnallisena ongelmana, vaan ainoastaan ideologisteoreettisena probleemana. Ongelma on, ettei yhteiskuntamme ja koulutusjärjestelmämme ainakaan vielä ole omaksunut intersektionaalista ”kriittisen sosiaalisen inkluusion” oppirakennelmaa.

Kyseisen oppirakennelman mahdollisesta konkreettisesta toimeenpanosta ei kerrota senkään vertaa. Kenties toimeenpanoon ensi vaiheessa riittäisi tuo mystinen kaksoiskääntymisen kokemus ”kääntymisenä kohti” ensin omaa valkoista etuoikeutettua asemaa ja sitten ”toisia kohti”. On kysyttävä, mitä monikulttuurisella yhteiskuntaihanteella enää tarkoitetaan, jos pelkkä ”osallistaminen” koetaan sen itsetarkoitukseksi. Ei kukaan niqabiin pukeudu monikulttuurisuuttaan todistaakseen, vaan uskonnollisen kulttuurinsa vuoksi.

Tutkittavaa löytyisi vetoamatta abstrakteihin oikeuksiin ”kaikkien kuulla kaikkia muita kaiken aikaa”. Pötzshin väitöskirja on täynnä kiinnostavia huomioita. Varsinaisesti se kuitenkin onnistuu todistamaan vain, että tutkitut kolme koulutusohjelmaa eivät noudata intersektionaalisen ajattelun omia, vaikeasti hahmotettavia monikulttuurisuusstandardeja. Muilta osin työ on löydöksiltään lähellä nollatutkimusta.

FOUCAULTILAINEN ANALYYSI KOULUISTA JA OPETUSHALLITUKSESTA

Onko viime vuosien huolestuttava trendi suomalaiskoululaisten oppimistason heikentymisestä maahanmuuttajien syy? Ei ole. Ongelmien on osoitettu koskevan erityisesti alueellisten erojen kasvua ja poikien jatkuvasti heikentynyttä koulumenestystä tyttöihin verrattuna.[477] Rakenteelliseksi ratkaisuksi kiperimpään ongelmaan ei kelpaa vaatia pojilta lähtökohtaisesti vähemmän. Pitää pohtia esimerkiksi opetuskäytännöissä ja pedagogisessa ajattelussa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia ilmiön taustatekijöinä. Vasta kun syy tiedetään, ongelmaan voidaan aidosti puuttua.

Pohditaan siis ongelmaa rakenteellisten seikkojen kautta, jotka jo on todistettu intersektionaaliselle tutkijakunnalle erityisen vaikeaksi hahmottaa. Foucaultilaista valtadiskurssin käsitettä voi hyödyntää hedelmällisestikin, vaikkapa pohtimalla asiantuntijapuheen osuutta oppimistulosten heikkoon kehitykseen. Rakenteina on otettava huomioon ainakin itse suomalainen koululaitos ja sitä ohjaavat viranomaistahot. Toiminnan ohjeistus on sekin rakennetekijä silloin, kun määräyksiä ja ohjeistusta aidosti yritetään kouluissa toteuttaa.

Tällainen tutkimusote ei välttämättä vaadi kuin kyseisten instituutioiden muutosten tuntemusta ja tekstianalyysia sen suhteen, mitä nuo instituutiot hoidettavakseen uskotusta tehtävästä itse väittävät. Sisältöanalyysi tyypillisesti pohtii tällöin institutionaalisista teksteistä, mitä niissä varsinaisesti väitetään, miten niissä asiat nimetään, miten aiheet rajataan ja mitä on kenties jätetty kokonaan sanomatta.

Joskus, kuten tässä tapauksessa, voi analyysissa havahtua vaikkapa siihen, että koulutyötä Suomessa ohjaava opetushallitus on laajentanut oppimisen käsitettä niin, ettei julkisuudessa aina hahmoteta, mistä viraston virkaväki oikeastaan puhuu, kun se puhuu koulutyöstä.

Suomalaisen koulutuksen historiaan perehtyneen Helsingin yliopiston tutkija Jari Salmisen mukaan oppimistulosten heikkenemistä selittää yksinkertaisimmin hallinnollisen ennakko-ohjauksen ja tarkastusten puute. Taustaa tälle hän kuvaa seuraavasti:

> Kaikki ennakko-ohjauksen ja koulutyön laadun tarkastamisen raamit ovat Suomessa purkautuneet 1970-luvulta lähtien. Ensin lakkasi koulutarkastus jo 1980-luvun kuluessa. 1990-luvulla lopetettiin myös oppikirjojen tarkastus. Sekin oli aiemmin yhdenmukaistanut opetusta ja arviointia.

> Samalla opetushallitus muuttui asetuksella tarkastusvirastosta kehittämisvirastoksi. Tämä on selvästi heijastunut myöhemmissä opetussuunnitelman perusteet -ohjeistuksissa, jotka ovat olleet hyvin laajoja, abstrakteja ja jättäneet sisältöasiat kuntien ja koulujen ratkaistaviksi.
>
> Samalla kun perinteinen numeroarvostelu on pyritty korvaamaan erilaisilla sanallisilla palautteilla, on syntynyt kunta- ja koulukohtaisia kehittämishankkeita: On poistettu oppikirjat kokonaan, jossain kouluissa on poistettu pulpetit ja tilalle luotu avotiloja sekä lisätty digitaalista toimintaa. Niillä on luvattu parempaa oppimista, mutta eivät ne ole tutkimuksiin perustuneet.[478]

Opetuksen ongelmina nähdään siis valtakunnallisen ohjauksen puute ja paikalliset opetuskokeilut. Selvää ei ole, edistävätkö avoimet tilat ja oppikirjojen poistaminen edes opetushallituksen opetustavoitteiden oheen lisättyjä muita kärkitavoitteita, joita ovat yleinen kansalaiskasvatus ja kouluhyvinvointi.

Koulutusjärjestelmää niin ikään tutkinut emeritusprofessori Hannu Simola näkee perustavan ongelman ylärakenteissa, jotka erilaisten opetushallituksen kehittämisryhmien muistioiden ja ohjeistusten kautta vähitellen tekivät ”opettajasta omnipotentin oppimisen ohjaajan ja lopulta oppimisympäristöjen suunnittelijan samalla, kun oppilaasta tuli oppija ja luokkahuone katosi kielenkäytöstä”.[479]

Simola toteaa, että asiaa tuntematon lukija ”saattaisi virallisia koulutekstejä lukiessaan jäädä siihen luuloon, että nykyisessä peruskoulussa työskennellään vain pienryhmissä tai opettajan kanssa kahden”.[480] Kun vanhan 1950-lukulaisen ”kansakoulunopettajan keskeiset ominaisuudet olivat ulkoinen mallikelpoisuus ja sisäinen kutsumus, peruskoulun myötä ulkoisen sopivuuden vaatimus vähitellen tyhjeni ja kutsumuksen korvasi juuri koulu-uskon tunnustaminen: koulu on kodin kaltainen lasten ja nuorten luonnollinen ympäristö, jolle kaikki on periaatteessa mahdollista”.[481]

Miten itse kouluinstituutio onnistuttiin kadottamaan valtakunnallisista kouluopetuksen kehittämissuunnitelmista? Se tapahtui keskittymällä yksinomaan oppilaan ja opettajan suhteeseen, vaikka sillekin asetettiin ristiriitaisia tavoitteita:

> Vuonna 1996 Peruskoulun oppilasarviointityöryhmä totesi, että sanallisen arvioinnin ”on kohdistuttava oppilaan näyttöihin ja suorituksiin, ei oppilaan persoonaan”. Paradoksaalista on kuitenkin, että samalla sivulla se itse ehdottaa päästötodistukseen liitettävää lausuntoa muun muassa oppilaan luovuudesta, kriittisyydestä ja

> yhteistyökykyisyydestä. Esityksessä on kyse jokaisen 16-vuotiaan nuoren arvioinnista opettajien toimesta, joilla kullakin on yleensä 100–200 oppilasta (sic). Tuskin voi kuvitella parempaa esimerkkiä koulukontekstin häivyttämisestä.[482]

Yksittäinen opettaja ei voi mitenkään pystyä yli sadan oppilaan syvälliseen persoona-analyysiin. Koulukontekstilla on siis merkitystä. Koulussahan oppivelvollisuuden velvoittama oppiminen pääosin tapahtuu. Niin kutsuttu avoin opetus on malliesimerkki ajattelusta, jossa koulukonteksti tavataan jättää huomiotta nimenomaan resursoinnin suhteen, koska menetelmä toimii hyvin vain lähtökohtaisesti itseohjautuville oppilaille.[483]

Huomionarvoista on, että suomalainen koulu ei ollut hyvin vertailuissa menestyvien aasialaiskoulujen tapaan mitenkään pakkotahtinen edes 2000-luvun vaihteen Pisa-loiston vuosina. Suomalaisten koululaisten suoriutuminen on keskimääräisesti pysynyt korkealla tasolla, vaikka ”motivaatio koulutyöhön on aiemmissakin kansainvälisissä tutkimuksissa osoittautunut korkeintaan keskitasoiseksi”.[484] Lapsilla on yhä mahdollisuus aitoon omaan henkiseen kasvuun, jota vapaa-aika parhaimmillaan tuottaa. Kukapa ei muistaisi tärkeän kasvun kesiä lapsuudestaan?

Vuoden 2000 Pisa-ihmeestä professori Simolan näkemys on, että se saavutettiin 1990-luvun varsin perinteisin työskentelytavoin. Suomella oli vuonna 2000 maailman paras peruskoulu osin juuri siksi, että se oli omassa ajassaan pedagogisesti vanhanaikainen.

Opettaja opetti asiaa luokkahuoneen edestä ja oppilaat oppivat pulpeteissaan, kun kaikilla oli työrauha ja selvyys siitä, mitä milloinkin opetellaan. Ulkomaiset tarkkailijat eivät löytäneet tässä suhteessa merkittäviä eroja eri koulujen tai edes alueiden välillä. Simola kutsuu tätä ironisesti ”Adolf Ehrnrooth -pedagogiaksi”, eli että joukkoja johdettiin edestä, vaikkakin enimmiltään asiansa osaavien naisopettajien toimesta.[485]

Tuloillaan oli kuitenkin jo ”Nalle Wahlroos -pedagogia”. Ulkomailla oli 1990-luvulla kansainvälisissä pedagogian tutkimuksissa kiinnitetty huomiota uuteen thatcherilaisen neoliberalistisen talousajattelun tuottamaan erinomaisuusajattelun paradigmaan. Sen myötä ihmisiltä yleensä ja lapsilta erikseen ryhdyttiin enenevässä määrin vaatimaan ”uudentyyppistä yksilöllisyyttä ja vastuuta henkilökohtaisesta elämänpolitiikasta”.[486]

Myös vanhasta tasa-arvoisesta koulutusideaalista siirryttiin uuteen, ”dynaamisempaan” ajatteluun. Piti löytää jokaisesta erinomaisuutta, jolloin ”hyvästä” ja ”keskinkertaisesta” tuli kaiken oppimisen keskeisintä ongelma-

aluetta. Kiinnostuksen kohteeksi nousivat kaikkialla erilaiset ”huippuyksiköt, majakkakoulut (*lighthouse schools*) ja erinomaisuuden keskukset (*centers of excellence*)”.[487] Myös suomalaisiin yliopistoihin levisi muoti perustaa jokaiselle niistä oma tutkijakollegium ja erilaisia muita tutkimuksen ja opetusajattelun huippuyksiköitä.

Syntyi tavoite koululaisten itseohjautuvuudesta, oman osaamisen itsereflektiosta ja oppilaiden henkilökohtaisista opintosuunnitelmista. Itseohjautuvuudessa on kyseessä asiantuntijavallan foucaultilaisin muunnos, jossa kouluun pakotettu oppivelvollinen on paimennettava sisäistämään opetushallituksen tahto omaehtoisesti.

Ulkomaisissa tutkimuksissa havaittiin myös uuden tuottavuuspuheen sivuilmiönä koulujen ”tyttöystävällisyyden” lisääntyminen. Syy oli, ”että oppimistuloksia korostavilla koulumarkkinoilla tytöt ovat parempia sijoituskohteita kuin pojat.”[488] Pian Pisa-menestyksen jälkeen alettiin jopa *Talouselämä*-lehdessä ja *Suomen Kuvalehdessä* varoitella uuden erinomaisuusvillityksen ja itseoppimisen ihanteiden vaaroista: ”luokattomuus, valinnaisuus ja koulujen erikoistuminen on merkinnyt erojen kasvua, heikompien jäämistä jalkoihin ja kovenevaa kilpailua”.[489] Erot myös kasvoivat. Vuonna 2018 ainakin 14 prosenttia suomalaiskoululaisista päätti peruskoulunsa ilman sujuvaa lukutaitoa.[490]

Jo vuonna 2017 tutkija Jari Salminen totesi, että suomalaista koulua oli muutettu aivan liian rajuin ottein heti 2000-luvun alun Pisa-menestyksen jäljiltä. Hän ehdottikin Ylen tv-keskustelussa suomalaiseen peruskouluun tasokokeita, jollaisia monissa OECD-maissa oli käytössä. Syy ehdotukselle oli, että koulujen aiempaa vähäisempi valtakunnallisen tason ohjaus, ilmiöopetus, digitalisaatio sekä verkkomateriaalien hajanaisuus oli luonut tilanteen, jossa oltiin lähellä ”vapaata pudotusta”.[491]

Huonoa kehityssuuntaa olivat Salmisen mukaan vain vahvistaneet opettajakoulutuksen muutokset, joiden myötä käytännöllisiä opetustaitoja ei enää painotettu entiseen tapaan.[492] Samaan koulukeskusteluun osallistunut opetushallituksen johtaja Jorma Kauppinen myönsi uuden koulun opettavan eri aineita sekaisin (kuten ilmiöoppiminen suosii tekemään), mutta kuitenkin arvioivan jokaista ainetta erikseen.

Opetushallituksen tavoitteenasettelu kuulostaa logiikaltaan ristiriitaiselta. Salmisen ehdotukseen valtakunnallisesta päättökokeesta johtaja Kauppinen totesi samassa tv-lähetyksessä, että sen myötä ”arvioisimme vain sitä oppimisen osaa”. Tämä oli hänen mukaansa vastoin opetushallituksen johtavaa ajatusta

jonkinlaisen kokonaisoppimisen kolmikannasta, jonka mukaan ”kasvatus, oppiminen ja hyvinvointi” ovat kaikki koulunkäynnin keskeisiä tavoitteita.

Tehtäväkenttä kuulostaa laajalta. Ajatus, että lapsen kasvatuksen ja hyvinvoinnin tukeminen ajaisi vaikkapa syrjäytymisvaarassa olevien kohdalla itse oppimistavoitteiden ohi luo väkisin ongelmia koulutyön resursoinnissa juuri oppimisen suhteen. Varsinainen ongelma näyttää olevan siinä, että opetushallituksessa koulu ymmärretään hyvinvointiyhteiskunnan erityisinstituutiona, jolle yksin on sälytetty suomalaislasten kasvatuksen kokonaisvastuu. Oppiminen on tietoisesti jätetty vain koulutyön osatavoitteeksi. Kuten aiemmin todettiin, asiantuntijapuheessa koulusta oli tehty ”kodin kaltainen lasten ja nuorten luonnollinen ympäristö, jolle kaikki on periaatteessa mahdollista”.[493]

Asiantuntijapuheessa on foucaultilaisesti kyse vallan niin kutsutusta tuottavuusaspektista. Opetushallitus, jossa oli vuonna 2023 töissä yli 350 ihmistä, tuottaa paitsi kaikkialla noudatettavan ”opetussuunnitelman perusteet” -asiakirjan myös muuta asiantuntijapuhetta siitä, millainen koulun, opettajan ja oppilaan pitäisi olla. Tätä tietopuhetta tuottamalla opetushallitus muokkaa koulunkäynnin käytänteitä samalla kun se luo meille kaikille omanlaistaan käsitystä itse kouluinstituutiosta.

Tutkija Hannu Simola ottaa esiin foucaultilaisen valta-analyysin kiinnostavan osatekijän, niin kutsutun paimentavan vallan.[494] Siinä on kysymys vallalle aina keskeisestä aspektista vahvistaa itseään selittämällä omien rakenteidensa hyvää tarkoitusta. Tämä on aina ollut selkeä trendi oppivelvollisuuteen eli pakkoon perustuvan koululaitoksen propagoimisessa. Opetustyössä varsinaista paimentavaa valtaa käyttää opettaja. Hän pyrkii edistämään oppimista pehmein keinoin, jatkuvasti houkuttelemalla oppilasta oppimisen ja tiedon pariin.

Kun opettajan työkenttää on laajennettu opetushallituksen visioiden mukaan myös oppilaan hyvinvoinnin ja kasvatustehtävän paimeneksi, hän näyttääkin vastaavan jo lähes kaikesta oppilaan elämässä. Näin ovat syntyneet erilaiset asiantuntijatason ohjeistukset ja vaatimukset opettajan arvioida myös oppilaan luonnetta, oppimistaitoja sekä psyykkisiä ominaisuuksia. Kun tällaisen arvioinnin pitäisi ulottua parhaimmillaan 200 lapseen itse opetustyön lisänä, ei liene ihme, jos tunnollisimmille opettajille tulee ongelmia oman jaksamisen kanssa.[495] Toisena vaihtoehtona näyttäytyy usein täydellinen kyynistyminen.[496]

Kun hyvinvointivaltion opetussektori vastaa sekä lasten kasvatuksesta, hyvinvoinnista että oppimisesta, mikä on perheen ja erilaisten

harrastustoimintojen rooli? Ilmeisesti vanhempien rooliksi jää toimia vain jonkinlaisina yleisen yhteiskuntakasvatuksen tukihenkilöinä. Näin opetushallituksen suurisuuntaiset visiot antavat olettaa. Oppimisen pudottaminen vain yhdeksi koulutyön osatavoitteeksi ei voi olla vaikuttamatta oppimisen laatuun.

Myös syrjäytymiskehityksen yleinen syvenemistrendi, eli yhä useamman syrjäytyneen täydellinen putoaminen kyydistä, näkyy kouluissa. Vaikka oppimistulosten huono suunta 2000-luvun alkuvuosikymmeninä ei johdu maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kieli- tai sopeutumisongelmista, erot kantaväestön pärjäämiseen ovat Suomessa olleet 2020-luvulla OECD-maiden suurimmat.[497] Tämä kertoo kotouttamistoimien riittämättömästä resursoinnista koulujen suhteen. Kuten mainittua, pääongelmia ovat kuitenkin tyttöjen ja poikien kasvavat oppimiserot sekä alueellisten erojen kasvu.[498]

Osittainen paluu tiukempaan koulujen, oppimisen tapojen ja oppimateriaalien valtakunnalliseen ohjaavuuteen olisi ongelmaan yksinkertaisin täsmälääke. Esteenä ovat opetushallituksen viranhaltijoiden laadukkaan kasvatuksen ja kouluhyvinvoinnin visioinnit, joista ainakin osittaista luopumista tämä kaikki edellyttäisi. Kuten Jari Salminen asian muotoilee, ainakin opetushallitus ”voisi peruuttaa vähän kehittämisestä ja panostaa perään katsomiseen”.[499]

Substantiaalista puhetta rakenteista ja niiden vaikutuksista voi yllä olevaan tapaan tuottaa turvautumatta pelkkään intersektionaaliseen ”konstruoinnista”, ”diskurssista” tai ”sortavista” rakenteista ruikuttamiseen. Eikä argumentti edellä ollut, että opetushallitus sortaa tai alistaa vaan, että se toimii tahattomasti omaa tarkoitustaan vastaan. Kehittämisorganisaatiolle tapaa tulla kehittämisestä itsetarkoitus, koska siellä ollaan töissä uudistamisen itsensä vuoksi.

Kyse on pitkälti siitä suurten organisaatioiden perisynnistä, että ne luonteenomaisesti pyrkivät laajentamaan tehtäväkenttäänsä. Kun valtionvarainministeriössä laaditaan nykyään muistioita julkisen talouden vajeesta, sieltä tarjotaan myös lääkkeitä ongelmaan. Valtamediaa seuraamalla sai vuoden 2023 vaalien alla helposti sen käsityksen, että valtiovarainministeriön virkamiehilläkin on esitysoikeus eduskunnan lainsäädäntötoimintaa koskien.

Moderni demokratia monimutkaisine ja monikerroksisine valtarakenteineen ei pysty millään välttämään joitakin byrokratialle luontaisia sivuvaikutuksia. Erityinen ongelma demokratian kannalta on virkakoneiston valtava koko. Suurempi ongelma lienee silti virkamiesetiikkaan upotettu ja

virkakunnan keskuudessa syvästi sisäistetty pelko syyllistymisestä virkavirheeseen.

Koronakriisin alkuvaiheen paniikissa keväällä 2020 Suomen hallitus, kunnat ja virkakunnan johto pallottelivat keskenään kuukausien ajan ajatusta hengityssuojaimien hankinnan tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta. Kun huoltovarmuuskeskus lopulta teki työtä käskettyä ja hankki pika-aikataululla ulkomailta hengityssuojamia, ne olivat vääränlaisia. Seurauksena oli keskuksen johtajan potkut. Kukaan ei väittänyt, ettei virasto hankkisi vahingonkorvauksia yhtiöiltä, joilta epäonninen tilaus oli tehty. Riitti kun pääministeri suuttui ja ilmoitti, ettei viraston johto moisen munauksen vuoksi enää nauti hänen luottamustaan.[500]

Kenenkään varsinaisesti sitä tarkoittamatta tuli jälleen vahvistettua vanhaa viisautta, että asiansa osaavan viranhaltijan kuuluu tehdä mahdollisimman vähän – jottei tee virkavirhettä. Toinen byrokraattisten organisaatioiden perisynti on, että ne tapaavat hukata oman osaamisensa organisaationsa sisään, kun organisaatio on kasvanut kyllin suureksi. Tämä on näkyvissä erityisesti länsimaisen yliopistoinstituution viime vuosikymmenen suurissa muutoksissa.

INTERSEKTIONAALINEN YLIOPISTOAJATTELU

Koulutus on erityisesti Yhdysvalloissa ollut kiihkeän debatin aihe jo vuosikymmenen ajan. Riidelty on yhtä lailla koulujen rotutietoisuusopetuksesta kuin yliopistojen sisäänpääsyn etnisestä profiloinnista. Kehitys ei ole edennyt antirasistien toivomaan suuntaan, sillä intersektionaalisella rotuopilla ei ole vieläkään kansan enemmistön kannatusta.

Eniten huomiota herättänyt koulutusdebatti on koskenut amerikkalaisten yliopistojen ja collegeiden vanhaa tapaa suosia sisäänotossa etnisiä vähemmistöjä. Tämä on osoittautunut oikeudellisesti pulmalliseksi, koska muiden vähemmistöjen suosiminen on selkeästi loukannut ainakin aasialaisamerikkalaisten yhdenvertaisuutta yliopisto-opintoihin pyrittäessä. Heidän osaamistaan aliarvostetaan myös valkoisiin sisäänpyrkijöihin nähden.

Jos vaikkapa Harvardin yliopisto tekisi opiskelijavalintansa kokonaan vain standardoitujen sisäänpääsytestien (SAT) mukaisesti, tulokset olisivat jokseenkin hätkähdyttäviä: Kaikista sisään päässeistä olisi vuonna 2013 ollut:

- aasialaisamerikkalaisia 43 prosenttia (toteutunut 18,7% / väestöosuus 6%)
- valkoisia 38,4 prosenttia (toteutunut 43,2% / väestöosuus 58%)
- mustia 0,7 prosenttia (toteutunut 10,5% / väestöosuus 12%)
- latinoja 2,4 prosenttia (toteutunut 9,5% / väestöosuus 19%).[501]

Asiasta käytyjen oikeudenkäyntien asianajajat ja kommentaattorit pitävät selvänä, että Harvardin sisäänpääsykriteereissä etninen tausta määrittää sisäänpääsyä jopa 45-prosenttisesti.[502] Ongelmien monitahoisuutta kuvaa sekin seikka, että ainakaan afrikkalaisamerikkalaisten suosiminen ei koske varsinaista luokkastatusta, sillä myös Harvardiin päässeet mustat ovat säännöllisesti korkeakoulutetuista perheistä. Etnisen profiloinnin sosiaalipoliittista tavoitetta on siten vaikea hahmottaa.[503]

Intersektionaalinen tapa tarkastella maailmaa ihonvärierojen vinkkelistä tuottaa tässäkin yhteydessä merkillistä argumentaatiota. Yalen yliopiston Harvardin tapaisia käytäntöjä puolustettiin *Washington Post* -lehdessä seuraavin argumentein koskien erityistä ”stereotyyppilupaus”-käsitettä:

> Sosiaalipsykologit ovat osoittaneet, että akateemisia kykyjä kaikkialla luonnehtivat rodulliset stereotyypit johtavat siihen, että yleensä hyvin suoriutuvat afrikkalaisamerikkalaiset alisuoriutuvat verbaalisissa testeissä ”stereotyyppiuhan” vuoksi. ”Stereotyyppilupaus” on kolikon toinen puoli: Koska aasialaisamerikkalaisten laajalti odotetaan pärjäävän hyvin, he usein ylisuoriutuvat.

Onkin siis aasialaisamerikkalaisten opiskelijoiden vanhempien ja yhteiskunnallisten sortavien rakenteiden syytä, että he ”ylisuorittavat” testinsä, eli tekevät muiden hakijoiden tilanteen vaikeaksi etevyydellään. Argumentin logiikka on lähellä humoristista.[504]

Aasialaisamerikkalaisten paremmat testitulokset eivät tällaisin selityksin muuksi muutu. Kyse on tietenkin yhdysvaltalaisen peruskoulutuksen toivottaman kirjavasta tasosta. Tästä huolimatta amerikkalaisen koulutusjärjestelmän varsinaisia ongelmia, eli itse koululaitoksen syrjiviä rakenteita ei tässäkään lehtiartikkelissa käsitellä lainkaan. Todetaan vain, että aasialaisamerikkalaiset pärjäävät jo lapsina koulu- ja erityisluokkavalinnoissaan muita paremmin.

Harvardin yliopiston presidentti Lawrence Bakow puolusti opinahjonsa harjoittamaa räikeää etnistä profilointia näin:

> Kouluttajat ja tutkijat, kansalaisoikeusjärjestöjen johto, historioitsijat ja koulutuksen kannattajat ovat meidän puolellamme. Liike-elämän ja teknologia-alan johtajat ovat meidän puolellamme. Entiset sotilasupseerit ja sotilasakatemiat ovat puolellamme. Heidän äänensä, joka kuuluu oikeuden kuulemien asiantuntijoiden kautta, ovat osa

> joukkovoimaa joka on noussut kampuksillamme ympäri maan puolustamaan neljäkymmentä vuotta vanhaa oikeuden periaatepäätöstä (*legal precedent*) ja 14. lisäyksen historiaa.[505]

Bakow viittaa lausunnossaan korkeimman oikeuden aiempiin päätöksiin sekä perustuslain 14. lisäykseen, joiden perusteella vahvistavaa erityiskohtelua (*affirmative action*) on maassa perinteisesti harjoitettu. Bakow'n lausunto on malliesimerkki vetoamisesta foucaultilaiseen asiantuntijavaltaan. Korkeimman oikeuden kannanotot ovat säännöllisesti puoltaneet asiantuntijoiden puhetta vakiintuneiden, niin kutsutusti ”holististen” valintamenettelyjen osalta. Niille on maassa jo vuosikymmenien perinne, vaikka joitain lisärajoitteita on 1990-luvulta lähtien asetettu.

Konservatiivituomareiden tällä hetkellä hallitsema korkein oikeus kuitenkin totesi kesäkuussa 2023 etnisiä vähemmistöjä selvästi suosivat sisäänpääsykäytännöt tasa-arvon periaatteen vastaiseksi. Vaikka päätös ei kiistaa lopullisesti ratkaise, huomionarvoista on, että toinen oikeuden mustista tuomareista puolsi 6-3 äänestyspäätöksellä syntynyttä uutta linjausta.[506]

Yhdysvaltain kansalaismielipide ei seuraa asiassa vanhaa, ”holistista” käytäntöä puoltavaa asiantuntija-ajattelua. Pew-tutkimuslaitos teki hiljattain gallupin yleisön käsityksistä siitä, miten opiskelijat pitäisi yliopistoihin ja collegeihin valita. Ilmeni, että varsinkaan yliopistojen opiskelijavalinnoissa amerikkalaiset eivät nähneet tarvetta etniselle profiloinnille.[507]

Gallupien valossa amerikkalainen yleisö vierasti montaa muutakin elementtiä, jotka varsinkin perinteisimmissä yliopistoissa ovat laajalti käytössä opiskelijavalintoja tehtäessä. Tällaisia ovat alumnien tekemät haastattelut opiskelijoille, lisäpisteet yleishyödyllisestä hyväntekeväisyystyöstä tai siitä, että yliopistossa on opiskellut omia sukulaisia aiemmin. Samoin huomioidaan urheiluansiot (tosin useimmiten vain yliopiston omiin tarpeisiin kansallisissa yliopistosarjoissa). Käytössä on myös sukupuolinen profilointi. Varsinaisia kiintiöitä ei käytetä, koska ne on todettu perustuslainvastaisiksi.

Huomionarvoista kyselytutkimuksessa oli, että etnisestä suosituimmuusajattelusta kokonaan luopumista kannatti 79 prosenttia valkoisista vastaajista, 68 prosenttia latinoista, 63 prosenttia aasialaisamerikkalaisista ja peräti 59 prosenttia myös afrikkalaisamerikkalaisista. Etnistä profilointia ensiarvoisen tärkeänä piti vain 7 prosenttia kaikista vastaajista.[508] Suomalaisittain erikoisista ”holistisista” sisäänottokäytännöistä on huomioitava, että amerikkalaiset yliopisto-opiskelijat tulevat opinahjoonsa ensimmäiseksi vuodeksi suorittamaan sellaisia yleisopintoja, jotka Suomessa

useimmiten kuuluvat lukiokursseihin ja hakeutuvat aineopintoihinsa vasta myöhemmin.

Amerikkalaisyliopistojen sisällä intersektionaaliselle tutkimusotteelle keskeiset aiheet, kuten valkoinen ylivalta, rasismi ja seksismi ovat jatkuvan, kiihkeän kiistelyn aiheita. Harvardin yliopistossa puuhattiin keväällä 2023 erityistä Akateemisen vapauden neuvostoa (*Academic Freedom Council*) hillitsemään antirasistien ja woke-väen yhä hurjemmaksi käyneitä oikeaoppisuus- ja sensuurivaatimuksia. Samankaltaista keskustelua jatkuvien rasismi- seksismi- ja transfobiasyytösten puristuksiin jääneiden opettajien ja opiskelijoiden keskuudessa on noussut myös esimerkiksi Stanfordissa ja lukuisissa muissa yliopistoissa.[509]

Harvardissa sananvapaushankkeen käynnistäneet psykologian professorit kertovat, että yliopiston oma rankkaus on mielipiteenilmaisun vapauden osalta pudonnut noin 200 yliopiston ja collegen joukossa jo sijalle 170 ja että yli puolet heidän omista opiskelijoistaan kertoo pelkäävänsä kiistanalaisten aiheiden käsittelyä luennoilla ja seminaareissa. Professorit mainitsevat erikseen, että yliopiston räjähdysmäisesti kasvaneella hallintoportaalla ei näytä olevan intressiä asiaan puuttua, samalla kun poliittiset toimijat niin vasemmalta kuin oikealta pyrkivät salavihkaisesti valtaamaan yliopistojen johtoelimiä.

Harvardin uusi akateemisen vapauden neuvosto vetoaakin yliopiston humanistisen tiedekunnan vanhaan ohjeistukseen, jonka mukaan ”sananvapaus on yliopistolle erityisen tärkeä, koska olemme yhteisö, joka on omistautunut järkiperäiselle ajattelulle ja rationaaliselle diskurssille. Vapaa ajatustenvaihto on elintärkeää pääasialliselle tarkoituksellemme löytää ja jakaa ajatuksia tutkimuksen, opetuksen ja oppimisen kautta”.[510] Yliopistokoulutuksen ja -tutkimuksen varsinainen arvoperusta on siis täsmälleen sama kuin suomalaisissa yliopistoissa.

Intersektionaalista ajattelua ajetaan yliopistoihin montaa eri reittiä. Eräänlaista ääriajattelua edustaa Indiana-Purdue yliopiston vuoden 2023 opas ”inklusiivisista henkilökuntarekrytoinnin käytännöistä”. Siinä ohjeistetaan sivuuttamaan perinteiset akateemiset meriitit jopa tutkimus- ja opetushenkilökunnan rekrytoinnissa. Sellaiset ovat kuulemma vain ”abstrakteja käsitteitä”.[511] Millaisia yhdenvertaisuusnormituksia yliopistojen rekrytointikäytäntöihin ehdotetaan perinteisten meriittien tilalle?

Perinteisten vaatimusten, kuten ”huippuaikakauskirjoissa julkaistujen vertaisarvioitujen artikkeleiden määrä ja hankittu rahoitus”, tilalle ehdotetaan vaatimuksina ”julkaisuja, joissa tutkitaan rotua ja rotujen yhdenvertaisuutta sekä

rahoitusta, joka tukee tutkimusta, linjauksia (*policy*) ja käytäntöpohjaista työtä rodulliseen yhdenvertaisuuteen keskittyen".[512] Tunnustuksellisesti intersektionaalinen yliopistohallinto siis määrittäisi tutkijoiden tutkimusaiheetkin jo heitä rekrytoidessaan. Samalla pitkälti määritellään oikeat tutkimustuloksetkin.

Myös rekrytoitavien tutkijoiden ja opettajien koulutusmeriittien arviointiin esitetään uusia kriteereitä. Perinteiset "tutkinnot eliitti-instituutioista ja työskentely tunnettujen ohjaajien alaisuudessa ja maineikkaissa koulutusohjelmissa" pitäisi rinnastaa uusiin standardeihin. Niitä olisivat "harjoittelut (*training*) rotujen yhdenvertaisuuteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvissä töissä (*work*)" sekä "kokemusnäytöt itsereflektiosta ja halukkuus reflektoida nykykäytänteiden rodullistettuja lopputulemia (*willingness to reflect on racialized outcomes of practice*)".[513]

Intersektionaalisesti perinteistä normiajattelua kaikkialla kritisoivat yhdenvertaisuusaktivistit pitävät siis itsekin normittamisesta. Vaikka uusia kriteereitä käytettäisiin vain täydentämässä vanhoja, on selvää, että rodullisuusparadigmaan erikseen sitoutumatta työpaikkaa ei enää saisi. Selvää ei ole, sallisivatko uudet pätevyysvaatimukset tehdä mitään humanistista tai yhteiskuntatutkimusta, joka ei perustu rodullistamisen paradigmaan.

Pohjois-Amerikassa on jo turvauduttu yliopistorekrytointeihin, joissa hakijan ihonväriä ja etnistä taustaa sekä toisinaan myös vammaisuusastetta pidetään ennakkoehtona tutkijan ja opettajan töihin pääsylle. Rekrytoinneissa siis käytännössä vaaditaan professuurin hakijalta tiettyä ihonväriä tai etnistä taustaa. Joskus (ilmeisesti lainvastaisesti) tällaisia paikkoja on jopa mainostettu erityismaininnalla "mustille hakijoille".[514]

Kanadalaisen Trentin yliopiston sosiologian professori Momin Rahman on sitä mieltä, että monimuotoisuutta korostavaa ja etnisen profiloinnin kautta toimivaa järjestelmää pitäisi laajentaa yliopistojen "rekrytoinnin koko ekosysteemiin".[515] Kanadalaisyliopistoissa onkin vaadittu yhdenvertaisuutta vaalivan erityisvirkailijan oikeutta osallistua kaikkiin yliopistojen rekrytointipäätöksiin.[516] Muuan toinen asiantuntija toteaa ykskantaan, että "on arvostettava muita kompetensseja kuin julkaisuja paljon viitatuissa tieteellisissä aikakauskirjoissa" ja että muun muassa "yhteisöllinen työ", "aktivismi" ja "hallintotyö" ovat yhä aliarvostettuja yliopistollisia tutkijanpaikkoja täytettäessä.[517] Halutaan tietoisesti madaltaa hallinnollisen työn ja tutkimustyön rajaa. Tällaista tavoitetta ei voi motivoida kuin halu tutkimustyön ideologiseen ohjaukseen.

Ainakin Kanadassa näitä laajalti käytettyjä yliopistojen uusia EDI (*equality, diversity, inclusion*) -kriteerejä on myös kritisoitu. Käsiteyhdistelmä tunnetaan myös DEI (*diversity, equity, inclusion*) -nimellä. Muuan irvokas sivuvaikutus on ollut se, että etninen ja muu yhdenvertaisuusprofilointi yliopistojen sisäänpääsyissä ja työnhaussa kannustaa ihmisiä valehtelemaan omasta etnisestä taustastaan.[518]

Osataan edistyksellistä ajattelua meilläkin. Ainakin Aalto-yliopistossa on virallinen ”Yhdenvertaisuus-, monimuotoisuus- ja inklusiivisuustoimikunta” (EDI *committee*).[519] Kanadalaisbrittiläisiä DEI-kriteereitä esitetään noudatettavaksi myös Helsingin yliopistolla. Helsingin yliopistossa niitä vaatii erityinen INEQ (*the Helsinki Inequality Initiave*) -tutkimusyhteenliittymä, joka on Suomen Akatemian ja useiden yliopiston tiedekuntien, kuten valtiotieteellisen, humanistisen ja oikeustieteellisen yhteisesti rahoittama.[520]

Tunnustuksellisesti intersektionaalisen INEQ-yhteisön tiedotteissa kysellään, ”kuinka voimme esittää akatemian 'globaalina' ja 'yhteisönä', jos samanaikaisesti jätämme huomiotta rodun, rasismin ja monet muut toiseuttamisen muodot?”[521] Konkreettisia esimerkkejä tällaisista yliopiston laiminlyönneistä ei eritellä, vaikka antirasistisesta toiminnasta informoitiin koko opetushenkilökuntaa lähes viikoittain ainakin lukuvuonna 2022-2023.

Kevään 2023 yleisöseminaarikutsussaan Helsingin yliopiston INEQ-toimikunta informoi opiskelijoita ja opettajakuntaa seuraavaan tapaan:

> … rasismi ja muut diskriminaation muodot eivät ole vain teoreettisen debatin aiheita: ne ovat tiukasti sidoksissa jokapäiväisiin institutionaalisiin tiedon käsitteisiin ja käytänteisiin. Tällaisia aihealueita ei voi myöskään eliminoida pelkin hallinnollisin korjausliikkein. Enemminkin ne on ymmärrettävä vallan ja hierarkian erilaisten asenteiden ja positioiden ja kehystävien ajattelutapojen organisoivina ja konstruktiivisina piirteinä, jotka eksplisiittisesti ja implisiittisesti ylläpitävät epätasa-arvoa ja valkopesevät näennäisiä inkluusiopyrkimyksiä.
>
> Kuinka suuri on, esimerkiksi, värillisten ihmisten (POC) ja maahanmuuttajien osuus koko yliopistoyhteisöstä? Tällaisen kysymykset ovat relevantteja ymmärtääksemme akateemisen maailman Janus-kasvoista inkluusioajattelua. Samoin, kun yliopistot vähättelevät rodun ja imperialismin historiallista roolia (esim. yliopisto- ja tieteellisten julkaisujen rankingeissa) tai yksilöllisesti (esim. kielitaidon kautta), ne pönkittävät tutkimuksellista ja ammatillista epätasa-arvoisuutta.[522]

Lainauksesta voi päätellä, että Helsingin yliopistolle jo markkinoidaan ajatusta sisään otettavien opiskelijoiden ja rekrytoitavien opettajien rotukiintiöistä, vaikkei sellaista vielä suorasanaisesti vaadita. Samoin ajetaan vähintäänkin implisiittisesti uudenlaista akateemisen tutkimusajattelun kriteeristöä, sillä kyseessä olleen seminaarin tarkoitus oli puhua anglosaksisen DEI (*Diversity, Equality, Inclusion*) -ohjelman maahantuonnin puolesta.[523]

Kyse ei ole vähäpätöisestä aloitteesta. Yhdenvertaisuuslaki (2014) ei Suomessa rajaa vahvistavaa erityiskohtelua millään muin kriteerein kuin, että erilaisen kohtelun on oltava ”oikeasuhtaista”.[524] Musta amerikkalaisprofessori, John McWhorter on avoimesti pilkannut maansa yliopistojen hysteerisiksi muuttuneita antirasismiprojekteja kysellen hyvesignalointiin omistautuneilta kollegoiltaan, uskovatko nämä itsekään, että juuri yliopistot ovat Yhdysvalloissa ”rasistisia instituutioita”.[525]

Helsingin yliopiston sosiologian professori Lena Näreen vuonna 2023 ilmestynyt artikkeli *Sosiologia*-lehdessä normittaa suomalaista tutkimusta yhtä yksipuolisin standardein kuin kiihkeimmät antirasistit Pohjois-Amerikassa. Näreen mielestä identiteettitutkimus ilman intersektionaalista ajatuskehikkoa edustaa ”identiteettipopulismia”. Tällaisen identiteettipopulismin puolestapuhujiksi julkisessa keskustelussa hän nimeää erikseen *Helsingin sanomien* toimittaja Saska Saarikosken ja kirjankustantajien sensitiivisyyssensuuria kritisoineen kirjailija Jarkko Tontin.[526]

Professori Näre tietää, että intersektionaalinen ajattelu on ainoa oikea tie, sillä ”tutkimuksen, politiikan tai yliopistoinstituution uudistaminen” ei voi perustua ”yksilökeskeisen identiteettipolitiikan varaan”. Juuri yksilökeskeisyys tekee siis toisinajattelusta identiteettipopulismia. Siinä on kuulemma kyse ”diskurssista, joka pyrkii yksinkertaistamaan intersektionaalista teoriaa ja identiteettipolitiikkaa populistisen retoriikan keinoin”. Harvoin näkee näin kevyesti ohitettavan sitä seikkaa, että länsimainen ihmiskuva perustuu yksilökeskeiseen identiteettikäsitykseen. Myös Suomen perustuslaki takaa, että ihmisiä kohdellaan ”tasa-arvoisesti yksilöinä”.[527]

Professori Näreen mielestä intersektionaalisen tutkimustyön ”leimaaminen ideologiseksi on” kuitenkin vain ”keino vähätellä intersektionaalisen identiteettipolitiikan teoreettista ja menetelmällistä perustaa”. Näreen taholta on nurinkurista kieltää intersektionaalisen ajattelun ideologisuus, kun hän samassa artikkelissa kehottaa tutkijakollegoitaan hakemaan inspiraatiota *The Combahee River* -kollektiivin julistuksesta, jossa todetaan, että ”uskomme kollektiiviseen prosessiin ja ei-hierarkkiseen

vallanjakoon ryhmässämme sekä visioon vallankumouksellisesta yhteiskunnasta".[528]

"Yksinkertaistettuna intersektionaalisuuden käsitteellä ja teorialla viitataan yhteiskunnan sortavien rakenteiden ja syrjinnän muotojen moninaisuuden ja samanaikaisuuden analyysiin teoreettisesti ja empiirisesti", Näre kirjoittaa.[529] Sen vastavoima, vanhanaikainen identiteettipopulismi perustuu kolmeen virheolettamaan, joita professori kyseisessä artikkelissa erikseen valaisee.

Ensimmäinen ongelma liberaalissa, yksilökeskeisessä identiteettipolitiikassa on, että se "perustuu yksilön vaatimukseen tunnistetuksi tulemisesta ja ottaa yksilön identiteetin politiikan lähtökohdaksi". Näin se kuulemma "ohittaa kollektiivisen kamppailun mahdollisuudet ja paradoksaalisesti vahvistaa yksilökeskeisiä normeja, joita identiteettipolitiikka on alun perin pyrkinyt kritisoimaan" samalla häivyttäen "vallitsevat valtahierarkiat". Valtahierarkioiden esimerkiksi nousee Näreelläkin juuri valkoinen herruus ja käänteisen rasismin mahdottomuus. Käänteinen rasismi olisi kuulemma samaa kuin väittää, että "heteroihin kohdistuisi homofobiaa".[530] Vain valkoinen ihminen voi siis olla ennakkoluuloinen.

Tosiasiassa valtahierarkioiden tuottamat valtarakenteet ovat intersektionaalisessa kaanonissa niin suureleisen käsitteellisiä, että niitä on mahdotonta teoriaan vihkiytymättömän hahmottaa. Kuten aiemmin on osoitettu, uusi rotuteoria onkin ainut, mistä näin kaikenkattavia ja kaikkialle lonkeronsa ulottuvia valtahierarkioita löytyy.

Toinen identiteettipopulismin vaarallinen piirre on Näreen mukaan "identiteettipolitiikan kielen ja käsitteiden kaappaaminen ja diskurssien irrottaminen niiden alkuperäisistä merkityksistä". Valtaeliitin yksilökeskeisessä "identiteettipopulismissa intersektionaalinen identiteettipolitiikka muuttuu juuri yksilön eri ominaisuuksien luetteloksi", hän kirjoittaa.

Retorisesti Näre esittää siis kaiken identiteettipolitiikan "alkuperäisinä" merkityksinä intersektionaalisen tutkimuksen merkitykset. Näin intersektionaalinen identiteettipolitiikka näyttäisi uhanalaiselta nyt uudenlaiseksi populismiksi leimatun, vaikkakin vain perinteisen identiteettitutkimuksen puristuksissa. Tosiasiassa intersektionaalinen ajattelu on itse vaatimassa vanhan muuttamista. Mitä yksilön "eri ominaisuuksien luettelo" voisi tarkoittaa jää aivan avoimeksi. Ilmeisimmin kyse on siitä, että identiteettikysymyksistä halutaan väkisin tehdä vain ja ainoastaan sorretuiksi etukäteisesti määriteltyjen vähemmistöjen ryhmäidentiteetin tutkimusalaa.

Ajattelu muistuttaa oudosti 1900-luvun haavetta luoda uusi ”neuvostoihminen”, vaikka tavoitteena nyt on luoda jonkinlainen sisäisesti eheä, yksilökeskeistä liberalismia vieroksuva ”vähemmistöihminen” oikealla tavalla sisäistettyine ryhmäidentiteetteineen. Selvää on, että aito identiteettini ei enää ole minun, vaan tutkijan määriteltävissä. Tämän Näre todistaa seuraavaksi.

Kolmas vanhan identiteettitutkimuksen (eli ”identiteettipopulismin”) synti on Näreen mukaan siinä, että se ”pyrkii fragmentoimaan [aitoa] identiteettipolitiikkaa”, kun ”vähemmistöjen oikeuksien ajamiseen pyrkivä tunnustamisen politiikka (*politics of recognition*) erotetaan taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkivästä uudelleen jaon politiikasta (*politics of redistribution*)”.[531] Toisin sanoen, tunnustamisen politiikka ei voi olla henkilökohtaisen tunnustamisen politiikkaa. Identiteettini ei ole minun muuten kuin jonkin vähemmistön edustajana ja silloinkin sen on oltava lisäksi kiinnittynyt johonkin yleiseen vaatimukseen ”taloudellisesta oikeudenmukaisuudesta”. Miten edes demokraattista poliittista ajattelua voisi enää kannattaa tällaisen paradigman pohjalta? Kuten todettua, vallankumousta halutaankin. Millainen se olisi, jätetään yhä epäselväksi.

Näre vielä tarkentaa kantaansa seuraavasti: ”Identiteettipolitiikan esittäminen fragmentaarisena on myös vastoin alkuperäisen, intersektionaalisen identiteettipolitiikan ajatusta, jossa kyse on päinvastoin moninaisen eriarvoisuuden, sorron ja syrjinnän yhtäaikaisuuden analyysistä, näiden perusteiden synteesistä, ei eriarvoisuuden ulottuvuuksien hierarkkisesta analyysistä”.[532]

Jälleen nousee esiin intersektionaalisen ajattelun perustava idea siitä, että taloudellista eriarvoisuutta, sortoa, etnistä syrjintää ja varsinaista syrjäytymistä ei saa erottaa toisistaan, vaan kyse on niiden yhtäaikaisuuden analyysista. Näin ollen jokaisen syrjäytymistä edes sivuavan ongelman eri aspekteja kuuluu tutkia vain yhden totalitaristisen sortavan rakenteen näkökulmasta – erottelematta taloudellisia, sosiaalisia, etnisisiä, historiallisia ja muita syitä toisistaan itse analyysissa. Ehdotettu metodologia on inhimillisesti katsoen mahdoton toteutettavaksi olettaen, että tarkoituksena edes on jotain uutta tietoa tuottaa.

Näre ajaa intersektionaalista tutkimusotetta ainoana oikeana myös institutionaalisesti: ”yliopistoinstituutioiden ja tutkijoiden tulisi ottaa intersektionaalisen identiteettipolitiikan haaste vakavasti”. Tätä todistaa kuulemma sekin, että ”yliopistojen opiskelijat ja henkilökunta ovat yhä enemmän vaatineet turvallista keskusteluympäristöä ja syrjivien rakenteiden paljastamista”.[533] Niin kutsutulla ”turvallisella keskusteluympäristöllä” ei voisi

tätä selvemmin tarkoittaa syrjivien rakenteiden paljastamiseen omistautuneen intersektionaalisen tutkimuksen suojelua kaikelta kritiikiltä.

Suomalaisten yliopistojen opintohallintojen toimesta tuotetaan jo ”turvallisen tilan” ohjeistuksia ja ”yhdenvertaisen kirjoittamisen” ohjeita sekä ”häirintäyhdyshenkilö”-palveluja, joihin valittaa rasistisesta tai muuten häiritsevästä käytöksestä – ikään kuin juuri yliopistoissa ei perinteisesti osattaisi tavallisia hyvän käytöksen sääntöjä lainkaan.[534] Tosiasiallisesti ”turvallisen tilan” käsitettä tarvitaan vain siihen, että intersektionaalisuuteen uskovan henkilön argumentoinnin kritisointi voidaan leimata kyseiseen henkilöön kohdistuvaksi loukkaavaksi puheeksi uudelleenmääritellyssä ”normaalissa” keskustelu-kulttuurissa.

YLIOPISTOLAITOKSEN RAKENTEET JA UUDISTAMINEN

Suomalaisten yliopistojen tilanteesta voi maalata myös toisenlaisen kuvan, jossa syrjäytymisellä on roolinsa, mutta lähinnä sen suhteen, että ainakin tutkimus- ja opetustehtäviin pätevimpien hakijoiden sijasta yliopistoihin rekrytoidaan nykyään vain sopivimpia. Maamme yliopistot on tavallaan amerikkalaistettu yksityistämällä ne, jolloin ongelmatkin ovat muuttumassa samankaltaisiksi kuin Yhdysvalloissa koetut.

Rakenteellisista seikoista yhteiskuntakehityksessä tärkeimpiä ovat laaditut lait. Ne tuottavat kehikon, jonka varassa organisaatioita uudistetaan ja kehitetään. Samoin ne tuottavat uusia rakenteita, kun organisaatiot itse käyvät itseään uudistamaan. Eduskunnan säätämä vuoden 2009 yliopistouudistus mullisti koko suomalaisen yliopistolaitoksen.

Laissa todettiin yliopistojen olevan ”itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia tai säätiölain mukaisia säätiöitä”. Yliopistojen kaikki opetus- ja tutkimusvirat muuttuivat yksityissektorin tapaan tavallisiksi työsuhteiksi samalla, kun yleisiä rahoitusperusteita muutettiin. Syntyi joukko ongelmia, jotka ovat pahentuneet vuosien saatossa. Vanha sivistysyliopiston ihanne on vaarassa tuhoutua. Luettelen seuraavaksi useampia erillisiä ongelmia, vaikka kaikissa on kyse trendeistä, jotka vaikuttavat samansuuntaisesti yliopistoyhteisöä yhdenmukaistaen ja sen tutkimuksellista otetta yksipuolistaen.

1) Ongelmista vakavin on, että yksityistämisen ohessa tehdyllä yliopistohallinnon yleisuudistuksella luotiin käytäntö, jossa yliopistojen vakansseista ei enää päätetä niinkään ansio- kuin suosituimmuusperusteisesti. Vanhoissa virantäytöissä usein ainoana ahkeruuden ja taitavuuden takeena ollut

valitusväylä sulkeutui hakijoilta. Tunnen itsekin professoreita, jotka aikanaan saivat työpaikkansa juuri tämän virallisen virkavalitustien kautta.

Jokaisessa työyhteisössä on ja on aina ollut esimiesten suosikkeja, se on inhimillistä. Mutta vuoden 2009 uudistuksen jälkeen yliopistojen eri laitosten ja osastojen sisäistä suosikkijärjestelmää tai vaikkapa ikäsyrjintää vastaan ei ole hakijalla ollut enää mitään keinoja taistella. Professorit saavat vapaasti suosia omia jatko-opiskelijoitaan tai keitä tahansa hännystelijöitään myös pysyviin työsuhteisiin väkeä rekrytoitaessa – olipa kyse professorin, yliopistonlehtorin tai yliopisto-opettajan työstä. Vaikka paperilla kärkevimmät jääviydet on yleensä eliminoitu, laitoksilla ja osastoilla voidaan vapaasti juonia, kenen professorin tai laitosjohtajan suosikille avoin paikka kulloinkin jaetaan.

Perustava ongelma on, että valintalautakuntien ilmiselvistäkään väärinkäytöksistä, kun ne jo esikarsinnassa jättävät huomiotta kaikkein pätevimpiä hakijoita, ei voi enää valittaa minnekään. Suosikkijärjestelmästä syntyy ongelma sen johdosta, että kaiken tutkimuksen perusta on riitauttaa vanhaa tutkimusta, jotta uusia innovaatioita ja uutta tietoa voi syntyä. Kun tutkija- ja opettajakunta saa vapaasti rekrytoida omia suosikkejaan, tutkijayhteisöt yhdenmukaistuvat lujaa vauhtia. Tutkimuksellisesti tutkimusyhteisön yhdenmukaistuminen tarkoittaa sen tyhmenemistä.

Esimerkkejä uudesta rekrytointikulttuurista riittää. Neljä vuotta professorin tointa hoitanutta ja kannustuspalkkion saanutta hakijaa ei paikkaa vakinaistettaessa huolittu edes haastattelukierrokselle. Ohitse meni kaksi laitoksen omaa kasvattia, vaikkei heillä ollut ohitetun tapaan julkaisuluetteloissaan ainuttakaan kansainvälistä monografiaa.

Muuan historian metodologiaopetukseen erikoistuneen yliopistonlehtorin vakituista paikkaa hakenut tutkija ei päässyt esikarsinnasta haastatteluihin aiheesta kirjoitetulla monografialla ja vertaisarvioiduilla artikkeleilla. Haastatteluvaiheeseen eteni kaksi laitoksen professorin entistä opiskelijaa, joista kummankaan tutkimussivustoilla ei edes mainittu sanaa metodologia. Kummallakaan ei väitöskirjan lisäksi ollut esittää toista monografiaa. Esivalinnassa karsitulla hakijalla oli niitä kolme, opetuskokemuksen eroista puhumattakaan.

Samoin yli 10 vuoden opetuskokemuksella yliopisto-opettajan tehtävää hakenut dosentti pudotettiin jo esikarsinnassa kilvasta, koska toimi kuului ”tutkimusuran alkuvaiheeseen”. Tällaisesta ei hakuilmoituksessa oltu edes mainittu. Koska kyseessä oli vakituinen toimi, suosikkitutkijan sai siis nuoren

ikänsä perusteella pestata vaikka eläköitymään ”tutkimusuran alkuvaiheen” työtehtävään.

2) Toinen, vielä laaja-alaisemmin vaikuttava seuraus yliopistojen yksityistämisestä on ollut koko tutkimustoiminnan uudenlainen projektiorientoituneisuus. Yliopistot ohjattiin vuoden 2009 lain myötä keräämään suuri osa rahoituksestaan itse. Tämä on johtanut siihen, että Suomen Akatemian ja muiden julkisten tutkimusrahoittajien sekä yksityisten säätiöiden apurahajärjestelmää käyttävätkin nykyään tutkimusryhmiensä nimissä yliopistot hankkiakseen ”ulkoista, täydentävää rahoitusta” – samalla esittäen muiden rahoittamaa tutkimusta oman erinomaisuutensa todisteena.

Yliopistojen sisällä tämä on johtanut irvokkaaseen kehitykseen. Professoreiden ei enää oleteta tekevän pääosin tutkimustyötä, vaan keräävän yliopistolle tutkimusrahoitusta projektijohtajina. Näytöt ulkopuolisen rahoituksen hankinnasta on nostettu rekrytoinneissa aivan yleisesti professorintehtävien yleisvaatimukseksi. Ilman omaa projektijohtajuutta ei dosenttikaan ole enää pätevä professoriksi.

Nopeimmin professoriksi nousee hankkimalla osastolleen muutaman miljoonan euron EU-rahoitusprojektin. EU-rahoituksissa yliopisto joutuu myös usein ulkoistamaan projektikohtaisen rekrytoinnin Euroopan tutkimusneuvostolle (ERC). Ulkoisen rahoituksen järjestelmät ovat lisäksi kankeita. Esimerkiksi Suomen Akatemian yliopistoyhteistyön jäykät käytännöt näkyvät oman kokemukseni mukaan siten, että kun sieltä hakee projektirahoitusta, summa on säännöllisesti lähemmäs miljoona euroa. Saman projektin hakusumma säätiöiltä jää yleensä alle 350 000 euron.

Tutkimusrahoituksen muuttuminen hakemusperustaiseksi yhdenmukaistaa, ei monipuolista itse tutkijakuntaa, sillä myös akateemisessa tutkimuksessa koetaan muoti-ilmiöitä. Epämuodikasta tutkimusalaa tai -kohdetta ei rahoiteta. Myös henkilökunnan julkaisuluetteloja täydennetään nykyään tuiki tärkeillä ”projektisivuilla”. Näennäisesti niillä todistellaan tutkijaosaamista, vaikka ne todentavat vain oman tutkimuksen muodinmukaisuutta ja henkilökohtaisia verkottumistaitoja.

Helsingin yliopiston humanistisyhteiskuntatieteellisen tohtorikoulutuksen ”yleisiin valmiustaitoihin” kuuluu nykyisin kurssi nimeltään ”Project Management and Leadership”.[535] Saman yliopiston humanistinen tiedekunta ilmoitti kevättalvella 2023 ilouutisena, että yliopistonlehtorit ja professorit voivat hakea 3-6 kuukauden tutkimusvapaata varsinaisista töistään. Myös professoreiden perinteinen työnkuva koostuu opetuksesta ja tutkimuksesta. Mitä näiden

ammattiryhmien oletetaan päivätöikseen tekevän? Vapaata piti erikseen hakea ja siihen muodinmukaisesti oletettiin liittyvän myös uusi tutkimusrahoitushakemus.[536]

Professorit ovat siis entisten hallintotöidensä ohessa nyt myös täyspäiväisiä projektijohtajia. Esimerkiksi vuoden 2017 Helsingin yliopistossa toteutetun hallintoväen massiivisen irtisanomisaallon jälkeen opetus- ja tutkimushenkilökunnan aika kuluu lukuisissa uusissa, aiemmin opintohallinnon hoitamissa työtehtävissä sekä erilaisissa osasto-, tiedekunta- ja johtokuntakokouksissa ja valinta- ja arviolautakuntatehtävissä. Arvioitavaa yliopistolla nykyään riittää, kun laatua koetetaan epätoivon vimmalla muuttaa pelkiksi numeroiksi.

On vaikea nähdä, millaista asiantuntijuutta lähinnä eri rahoitushauista seminaareja järjestävät, ”tutkimuksen strategisesta tuesta” vastaavat uudet hallintobyrokraatit yliopistoissa varsinaisesti edustavat.[537] Heitä palkataan nyt entisen hallintoväen tilalle. Ainakaan he eivät ole keventämässä tutkimus- ja opetushenkilökunnan kasvanutta hallinnollista työtaakkaa.

3) Kolmas vakava ongelma on syntynyt hallinnon lisääntyvästä sekaantumisesta kandi- ja maisteritason opetukseen. Ammattiin orientoivien opintojen ja mitä moninaisempien kehittämistyöryhmien määrää kasvatetaan ylemmän hallintoväen toimesta koko ajan. Samalla alemman hallintoväen työnkuva on supistumassa pelkäksi järjestelmänhallinnaksi.[538]

Tutkintoaikojen nopeuttamisen ja työelämäorientaation tavoitteet ovat johtaneet erilaisten opintojen suunnittelu- ja työelämäkurssien huimaan lisääntymiseen. Vaikka omana opiskeluaikanani, ilman ainuttakaan orientaatiokurssia, pyöritin itse perustamaani yritystä kahdeksan vuotta, en osaa haaveilla aatehistorian dosenttina pitäväni kurssia ”Humanistit yrittäjinä”. Sellainenkin järjestettiin Helsingissä keväällä 2023, opettajina kaksi kaupunkikulttuurin tutkijaa.[539]

Olen lähes 40-vuotisen yliopistourani aikana nähnyt lukuisia opintouudistuksia, mutten ainuttakaan sellaista, jossa tieteellisen opetuksen opintovaatimuksia olisi kiristetty. Maisterintutkinnon tärkeimmän näytön, eli pro gradu -työn laajuutta on esimerkiksi pudotettu neljänneksellä (aiemmasta 40 opintopisteestä 30 opintopisteeseen). Vain opintojensuunnittelu- ja erilaisia työelämäkursseja on lisätty samalla, kun metodiopintojen ja pääaineiden kurssivaateita on supistettu. Uusimmat työpaikat yliopistoissa onkin usein varattu yleisjohdon erilaisille ”monimuotoisuusasiantuntijoille”.[540]

Sivistysyliopistosta puhuminen on käytännössä nykyisten tutkintotavoitteiden vastaista, koska päätavoite on vain nopeuttaa valmistumista. Kollegat ymmärsivät huutaa minut hiljaiseksi, kun nuorempana yliopistonlehtorina joskus kehtasin humanistifukseille ehdottaa, että hosumisen sijasta opintoja pitää ajatella oman henkisen kasvun kannalta etsien alkuun kaikkein kiinnostavimpia kursseja ja kiinnostavimpia opettajia.

Kehityskonsulttien toimesta on tiedekasvatukseen ympätty myös aivan uusi opinkappale. Yliopistojen hakumainonnassakin painotetaan, että uudet opiskelijasukupolvet tulevat yliopistoon parantamaan maailmaa, eivät oppimaan tieteellistä ajattelua. Tällä menolla väki tyhmenee, sille ei voi mitään.

Kehitys toki näkyy myös henkilökunnan nykyasenteissa. Vuosien myötä työtekijät taipuvat uskomaan asiantuntijapuhetta. Muuan tuntemani yliopistonlehtori valitteli, ettei raskaiden opetusvelvoitteidensa vuoksi ole kolmeen vuoteen julkaissut mitään. Mahdollisuuden saadessaan kyseinen henkilö otti uusia opetuksen komiteavastuita kaksin verroin niskoilleen. Näin hän pyrki muodollisestikin eroon tutkimusvelvollisuuksistaan ja myös osasta aiempia opetusvelvoitteitaan.

4) Neljäs ongelma löytyy tutkijakoulutuksesta, jonka kehitystä on ollut kaikkein surkuhupaisinta seurata. Itse sain aikoinaan tuntiopettajana kurssikaupalla luentokokemusta jo tohtoriopintojeni alkuvaiheessa. Nyttemmin tunti- ja dosenttiopetuksen määrärahat on humanistilla aloilla hävitetty tyystin. Tohtoriopiskelijaksi ja opetuskokemusta hankkimaan pääsee nykyään vain mielistelemällä jotakuta uusista ”projektijohtajista”, joita joskus tavattiin professoreiksi kutsua.

Tuntiopetusrahoituksen sijaan Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa on vanhan, hallintorutiinit hoitaneen hallintoväen sijasta uusi konsulttiarmeija tuottamassa jatko-opiskelijoille erilaista hyvänmielen tapahtumaa, antirasistista päiväseminaaria, kahvitteluhetkeä ja tomaattitorstaita. Tämän sijasta jatko-opiskelijoita pitäisi kannustaa laaja-alaiseen tieteelliseen ajatteluun ja siihen, että takamus kestää yksinistumista, sitähän oman ajattelun kehittyminen eniten vaatii. Akateemisessa argumentoinnissa vain kirjoitetulla on väliä, puhetta maailmaan mahtuu.

Korjaavina toimenpiteinä voi ajatella esimerkiksi seuraavia: Yliopistolaki pitää uudistaa erityisesti rekrytointikäytäntöjen läpinäkyvyyden takaamiseksi. Vaihtoehtoisesti yliopistot voisivat perustaa valtakunnallisen tarkastuselimen tähän tarkoitukseen. Hallinnon ammattilaiset pitää saada tekemään hallintotyöt ja opetushenkilökunta opettamaan. Siten kaikki tekevät sitä, mitä osaavat, jolloin

aito tehokkuus, jossa myös korkeimman koulutuksen laatu merkitsee jotain, paranee.

Projektirahoitusmallin ongelma on siinä, että se lähtökohtaisesti syrjii perustutkimusta. Ainakin humanistisen ja yhteiskuntatutkimuksen aloilla, joilla projektiorientoitumisen ongelmat ovat esimerkiksi lääketieteellistä huippututkimusta selkeämmin nähtävillä, olisi ensiarvoisen tärkeää selkeästi eriyttää ulkopuolinen tutkimusrahoitus yliopistojen omasta perusrahoituksesta.

Perusrahoituksella voidaan tehdä tutkimusta juuri niissä oppiaineissa ja niistä aihepiireistä, jotka eivät akateemisen muotiajattelun puristuksissa tahdo saada ulkopuolista rahoitusta. Samalla tulevat läpinäkyväksi yliopiston oman opetus- ja tutkimustoiminnan tuotot ja kulut. Tämä saavutetaan helpoimmin nostamalla ainakin humanistisen ja yhteiskuntatutkimuksen perusrahoituksen tasoa, vaikka sitten muiden tutkimusta rahoittavien tahojen kustannuksella. Toki myös yliopistojen johto on saatava ymmärtämään ongelmat.

Ulkopuolisen tutkimusrahoituksen periaateratkaisut pitää ainakin humanistisilla aloilla mallittaa sen mukaisesti, että yliopistot tekevät oman tutkimus- ja opetustyönsä sen pohjaksi, eivät lähtökohtaisesti sen varassa. Tämä voisi tarkoittaa vaikkapa projektirahoituksen avaamista siten, että sitä voivat hakea ilman minkään yliopiston tukea kaikki nuoret ja varttuneet tieteentekijät.

Näin tuhannet tutkimuksen ammattilaiset myös yliopistojen ulkopuolelta voisivat hakea rahoitusta tasa-arvoisesti vuoden tutkimusvapaalle mahdollisesti pyrkivien professoreiden kanssa. Suomen Akatemiasta ei vanhempi tutkija voi omin päin enää edes hakea tutkimusrahoitusta. Tarjolla on vain nuoren tutkijan apurahaa ja liikkuvuusrahaa sekä akatemiaprofessorin rahoitusta, johon pitää tietenkin olla ennestään professori.[541]

Jatkokoulutuksen rahoitus pitäisi niin ikään eriyttää apurahajärjestelmästä. Nykyisin projektirahoitukseen ympätään aina jatkokoulutettavat mukaan, jotta hakemus olisi mahdollisimman monipuolisesti yliopistojen työsarkaa helpottava. Tämä ei tarkoita, että apurahajärjestelmässä pitäisi vähentää jatkokoulutuksen rahoitusta. Se tarkoittaa, että *post-doc*-tasoisen tutkimuksen ja tohtorikoulutuksen kulut eriytettäisiin, jolloin myös jatkotutkintojen kustannukset tulisivat selkeästi näkyviin. Kaiketi rahoitusratkaisujen tarkoitus on tähänkin asti ollut selkeyttää mahdollisuuksia aitoon panos/tuotos -laskentaan.[542]

Kun kunkin toiminnan aidot tuotot ja kulut ovat järjestelmässä itsessään eriytettyjä, voidaan yliopistoista irtisanoa niiden nykyinen erilaisten hallintopäälliköiden ja rahoitus- ja tasa-arvoisuuskonsulttien armeija. Jos uudistuksiin ei ryhdytä, tehokkuusajattelun ja intersektionaalisen ajattelun

tapaisten akateemisten muotivirtausten kuohuissa purjehtiva yliopistolaitoksemme jää tuuliajolle, sikäli kuin sen tuottavuuslaskelmia tekevistä rahoituskonsulteista joku on joskus ollut laadusta kiinnostunut. Sivistysyliopiston näivettymisestä kärsivät lopulta kaikki suomalaiset.

8. Woke-ilmiö: Arvokeskustelua intersektionaalisena tunnepuheena

PATSAAT JA IKÄVÄ MENNEISYYTEMME

Woke-ilmiötä voi ajatella intersektionaalisen tutkimuksen kansanomaisena, poliittisen ajattelun muotona. Kutsuttiinpa wokea antirasismiksi, *Black Lives Matter* -liikkeen nostattamaksi kolmanneksi antirasismin aalloksi tai jollain muulla nimellä, sen aatepohja nojaa käytännössä kaikilta osin intersektionaalisesta valkoisuustutkimuksesta omaksuttuihin opinkappaleisiin.

Ajattelun ydin on yksinkertainen: syrjäytymisen ei ajatella johtuvan jostakin yksilön oman elämänhallinnan erityisongelmasta, vaan aina ja ainoastaan yhteiskunnan sortaviksi ”tiedetyistä” rakenteista. Ei siis kysytä mikä ihmisellä on hätänä, koska syrjäytymistutkimukseksi ymmärretään vain järjestelmän syyttäminen, olipa tuo hätä mikä tahansa.

Tässä luvussa käsitellään woke-ilmiötä – eli intersektionaalisen tutkimustyön populaareja ilmenemismuotoja – alkaen amerikkalaisista patsaidenkaatokampanjoista. Samoin pohditaan woke-ajattelun amerikkalaista kritiikkiä, arvokeskustelun yleisiä lähtökohtia sekä wokelle tyypillisen empatiakeskeisen tunnekeskustelun ilmenemismuotoja Suomessa ja muualla.

Kuten on jo osoitettu, intersektionaalisuuden keskeisimmät opinkappaleet eivät ole tieteellisesti perusteltavissa. Pätevän tutkimustiedon kanssa ei siis woke-ilmiölläkään ole juuri tekemistä. Intersektionaalisen tutkimuksen on puolestaan turha koettaa erottautua woke-ilmiöstä, milloin se ei sitä eksplisiittisesti tee. Enkä ole havainnut yhdenkään tässä kirjassa lainatun alan tutkijan niin tehneen.

Itse törmäsin woke-asenteisiin ensi kertaa vuonna 2018 esitellessäni Helsingin yliopiston uusille opiskelijoille Pohjois-Amerikan tutkimuksen oppiainetta yhtenä kulttuurintutkimuksen suuntautumisvaihtoehtona. Powerpoint-materiaalissani oli valokuva vuonna 1930 Indianassa puuhun hirtetyistä kahdesta mustasta miehestä, etualalla joukko tapausta todistanutta valkoista yleisöä. Muuan opiskelijoista ilmaisi paheksuntansa siitä, että valkoisena suomalaisena esittelin tällaista valokuvaa. Se kuulemma todisti vähättelevästä

suhtautumisestani afrikkalaisamerikkalaista historiaa ja kulttuuria kohtaan. Olin syyllistynyt empatian puutteeseen.

Kyseinen kuva on vastenmielistä katseltavaa. Lynkkausta katsomaan tulleiden, etualan valkoisten joukossa on pari valokuvaajalle iloisesti hymyilevää nuorta, jotka mielestään ovat ilmeisesti hauskoissakin juhlissa. Tästä huolimatta Yhdysvaltain tärkein mustien kansalaisoikeusjärjestö NAACP (*National Association for the Advancement of Colored People*) levitti aikoinaan itse kyseistä kuvaa, kuten se levitti aktiivisesti muitakin lynkkauksista todistavia valokuvia.

NAACP:n tarkoitus oli herätellä kansakuntaa vastustamaan tätä vuosikymmenien ajan mustaan vähemmistöön kohdistetun terrorin keskeisintä ilmentymää. Terroria tarvittiin rotuerottelujärjestelmän vastustuksen nujertamiseksi. Tästä kertoo sekin, että rotuerottelun vakinaistamisen aikaan, 1890-luvulla mustien lynkkauksia tapahtui etelässä jopa 150 vuosittain.[543] Eikö tästä ilmiöstä, jota afrikkalaisamerikkalaiset tutkijat ovat itse analysoineet jopa karnevalistisena, voi suomalaisessa Yhdysvaltain tutkimuksessa kertoa tulematta epäillyksi afrikkalaisamerikkalaisen historian ja kulttuurin halveksunnasta?[544]

Woke-ilmiön myötä saatetaan Euroopassa ajautua samanlaisiin kulttuurisotiin, joita Yhdysvalloissa on käyty jo 1990-luvulta alkaen. Ongelmia syntyy, kun perinteiset arvoliberaalitkin leimataan uuden valkoisuusparadigman mukaisesti syntyjään rasisteiksi. Kulttuurisodilla on ollut Yhdysvalloissa valtakunnan tason politiikanteolle tuhoisia seurauksia. Niiltä soisi Suomessa vältyttävän. Woke-ilmiön muututtua Yhdysvalloissa laajalti yksipuoliseksi asennevainoksi jopa entinen presidentti Barack Obama irtisanoutui siitä poliittisesti.

Mistä on kysymys, kun Yhdysvalloissa nykyään tuhotaan Kolumbuksen ja etelävaltioiden kenraalien patsaita ja siirrellään tuhansia muita veistoksia, muistomerkkejä ja nimikylttejä näkymättömiin kulttuurimaisemasta? Ei tällainen kulttuurimaiseman puhdistus ainakaan kehota muistamaan mennyttä. Kysymys on kulttuurihistoriallisen ajattelun vääristymästä, sillä kulttuuria, saati kulttuurimaisemaa, ei ilman historiaa ole olemassakaan.[545]

Myös kaikki yhdysvaltalaista imperialismia juhlistaneet muistomerkit on nyttemmin julistettu lainsuojattomiksi. Ilmiön laajuutta kuvaa se, että kun rasistiseksi luokiteltu *Tuulen viemää* -elokuva palautettiin amerikkalaisten suoratoistokanavien ohjelmistoon, se tuli sinne varoitustekstein. Abraham Lincolnin nimeä kantavia lukioita ollaan uudelleennimeämässä, koska myös maan kaikkien aikojen juhlituimman presidentin on todistettu ajatelleen rasistisesti 1850-luvulla. Yhden maan historian uudistusmielisimmän presidentin,

Woodrow Wilsonin, nimi poistettiin vuonna 2020 kaikkialta Princetonin yliopiston kampuksen alueelta, koska yliopiston entinen rehtori tiedettiin rasistiksi. Tämä tosin oli tiedetty yli sadan vuoden ajan. Lopulliseen päätökseen tiettävästi vaikutti antirasistien *New York Times* -lehdeltä saama julkinen tuki asialleen. Sittemmin maan tunnetuin sanomalehti näyttää jo kääntyvän radikaaleimman antirasismin vastaiseksi.[546]

Imperialismin ajan patsaat toki muistuttavat imperialismista. Historiallista ymmärrystä osoittaa juuri sen pohtiminen, miten imperialismista aikanaan tehtiin länsimaisen keskiluokan ajattelussa kiitettävä pyrkimys. Sitä soisi patsaita katselevien pohtivan. Menneisyyden tuomitseminen ei riitä historialliseksi ajatteluksi. Ennen vanhaan vain utopistit – unelmineen ihmiskunnan historiattomasta tulevaisuudesta – ajattelivat maailmasta näin hullusti.

Esimerkin kulttuurimaiseman historiallisen arvottamisen problematiikasta tarjoaa vaikkapa Kentuckyn Lexingtonin kaupungin keskustan liepeille pystytetty kyltti, joka muistutti orjien myyntilavan sijainnista kaupungin keskusta-alueella. Vastikään pystytetty kyltti joutui vandalismin kohteeksi ensimmäisen patsaiden vastaisen kampanjan aikana vuonna 2015. Se palautettiin paikalleen korjattuna, kun selvisi, että kyltin pystytystä oli alun perinkin ajanut kaupungin afrikkalaisamerikkalainen yhteisö.[547]

Kun patsaiden tuhoamisvimma kiihtyi kesällä 2020 amerikkalaiseksi kansanliikkeeksi, eurooppalaiset, presidentti Macronin johdolla, irtisanoutuivat tällaisesta kulttuurimaiseman tietoisesta uudistamisesta tuhoamalla sitä.[548] Kyse on laajemmasta ilmiöstä kuin vain ymmärtämättömyydestä sen suhteen, että kulttuurimaisemaa voi kunnioittaa maisemana. Se muistuttaa meitä muutoksen merkityksestä, mistä historiallisessa ajattelussa on aina kyse. Jos etelävaltioiden kenraalin patsas vaatii kommentin patsaana, voi viereen pystyttää veistoksen orjien kärsimyksille. Näin ei tuhota, vaan rakennetaan kulttuurimaisemaa.

Niin kummallista muotioikkua ei Amerikassa keksitä, ettei sitä joku tuo Suomeenkin. Helsingin Hakaniemestä on vastikään saatu siirrettyä kauan parjattu, sosialistisen Moskovan aikanaan porvarilliselle Helsingille lahjoittama Maailmanrauha-patsas. Myös Lenin-puiston nimenmuutos on valmisteilla ja Turun keskustasta ollaan siirtämässä sosialistisen Leningradin aikoinaan lahjoittama Leninin patsas loukkaamasta turkulaisia tunteita.[549]

Ongelma kulttuurimaiseman historian muokkaamisen tielle lähdettäessä on, ettei niin kutsuttu maalaisjärki tule millään keksimään erottelukriteereitä jotakuta loukkaavan ja toisaalta muistamisen arvoisen historian välillä. Ilman historiaa ei ole kulttuurimaisemaa. Leninin merkitys Suomen historialle on

kiistaton eikä kukaan ole ehdottamassa pystiä Stalinille. Patsaita siirtelemällä edes Kekkosen ajan Suomi ei katoa menneisyydestämme minnekään, vaikka sen historiallista merkitystä varmasti pohditaan vielä pitkään.

Patsaiden kaatamisvimmassa on kyse autenttisuuden ihanteen vääristymästä, jossa autenttista tunnekokemusta ja yksilön minäkuvaa on ryhdytty selvittämään ohi normaalin historiakäsityksen. Esimerkiksi saksalainen, laajalti luettu ja viitattu muistitutkija Chris Lorenz on lähtökohtaisesti sitä mieltä, että historioitsijat pyrkivät jo ammattinsa vuoksi vain etäännyttämään meidät anteeksiantamattomista historian vääryyksistä ja ihmisten aidoista kokemuksista menneessä. Hän syyttää historiantutkimusta siitä, että se väkisinkin olettaa ”kuuman” nykyhetken jäähtyvän ajassa ”kylmäksi” menneisyydeksi. Historioitsijat tuottavat siis ammattinsa puolesta niin sanotusti ”epäautenttista” tietoa menneisyydestä. Perinteinen historiankirjoitus nähdään epäautenttisena pelkästään yleistävyytensä vuoksi.[550]

Historiallisessa ajattelussa tarvitaan aina monikulttuurista lähestymistapaa. Kyse on yksinkertaisimmillaan siitä, että pyritään ymmärtämään ihmisten toimintaa toisenlaisessa kulttuurissa toisena aikana. Olen kuullut jopa kulttuurintutkimuksen opettajan kuvaavan 1800-luvun rotuoppeja vain aikansa rotututkijoiden häijyyden ja tietämättömyyden tuotoksina. Opiskelijoille pitäisi selittää, mikä näiden länsimaisten tutkijoiden tutkimuskysymys oli. Sitä kautta tulee ymmärrettäväksi, miten aikakauden yleinen tai erityinen rotuajattelu oli nimenomaan siihen tai tähän tutkimuskysymyksen asetteluun vaikuttanut.

Pitää siis selvittää, miten se nykyisin ilmiselvästi pieleen mennyt analyysi alun perin syntyi ja tuli hyväksytyksi omana aikanaan. Tällainen ymmärrys on historiallista ymmärtämistä. Sen tärkeimpänä sivutuotteena voisi olla historian opetus siitä, että meidänkin ajattelumme saattaa olla myöhemmässä perspektiivissä aivan vinksallaan – tavalla, jota emme vielä edes hahmota.

Tutkimuskysymyksiin on ympäröivän yhteiskunnan ajattelu vaikuttanut aina. Euroopan unionin rahoittaman Horizon-ohjelman vuoden 2020 hakuilmoituksessa julistettiin innovatiivinen tutkimus ”edellytykseksi Euroopan kestävälle integraatiokehitykselle (*a prerequisite for a sustainable European integration*)”.[551] Euroopan integraatiota ei tutkijan suinkaan tarvitse vastustaa käsittääkseen, että tällainen muotoilu humanistisen tutkimusohjelman lähtökohtia koskien on tutkimusetiikan perusperiaatteiden vastainen.

Tutkijan tehtävä ei ole olla hyvien asioiden puolestapuhuja, sillä yksinkertaisia ihmisoikeuskysymyksiä lukuun ottamatta yleisesti ”kannatettavat asiat” määritellään aina yhteiskunnallisen keskustelun eli politiikan kautta.

Tutkijan on pyrittävä totuuteen. Mitä hyötyä on kulttuurintutkimuksesta, joka lähtökohtaisesti vain tuomitsee aiheenaan olevan kulttuurisen käytännön? Tuomion voi antaa tutkimattakin: Nuo ajattelivat eri lailla kuin me, jotka tiedämme, että oikein ja hyvää on olla monikulttuurisuuden kannattaja, länsimaisen kolonialismin vihollinen sekä etnisten ja seksuaalisten vähemmistöjen vankkumaton ystävä.

Koen itsekin olevani vähemmistöjen ystävä. Historiallisen ajattelun perusta on kuitenkin ymmärrys siitä, että ihmisillä on aikojen saatossa ollut aidosti erilaisia pyrkimyksiä. Myös itse käsitys edistyksestä on muuttunut moneen kertaan eikä ole koskaan ollut kiistaton.

Ei pidä hukata Charles Taylorin (ja muiden vanhojen valkoisten miesten) pohtimaa autenttisen länsimaisen minäkuvan ihannetta. Sen mukaan erilaisten ihmisten sietäminen ei riitä, vaan on aidosti tunnustettava heidän henkilökohtaiset arvonsa heille itselleen arvokkaiksi, vaikkei niihin kaikkiin itse sitoutuisikaan. Tässä on perusta evankelisluterilaisen arvostaa sunnimuslimia läheisenään vähättelemättä lainkaan omaa uskonnollista identiteettiään.[552]

Identiteettini autenttinen minäkuva ei tarkoita, että on jaettava kaikkien kanssa kaikkien arvot, vaan sitä, että tunnustetaan toistenkin arvot arvoiksi. Ei niistä muuten voi keskustellakaan. Ihanne on nykyään niin parjatun länsimaisen, myös kolonialismiin syyllistyneen, kulttuurin tuotosta ja siten sen omaa kulttuuriperintöä.

Jos 1800-luvun rotuoppien oppihistoriaan suhtautuu ollenkaan vakavasti, ottaa huomioon niidenkin nousseen valistuksen sinällään kunnioitettavasta päämäärästä lähestyä totuutta tutkimuksen keinoin. Tutkimus meni usein pahasti pieleen. Miksi se meni pieleen, on tutkimuskysymyksenä hyvä.

Myös menneisyyden toimijat olivat jatkuvasti erimielisiä tavoitteistaan. Jopa Yhdysvalloissa, jossa on aina ylpeilty maan asemasta modernin demokratian historiallisena edelläkävijänä, vastustettiin 1800-luvun puoliväliin saakka vapaiden valkoisten miesten yhtäläistä äänioikeutta. Ajattelu muuttuu hitaasti.

Yhdysvaltalaisessa mediakeskustelussa historiantaju on hukattu kokonaan. Monimiljonääri, afrikkalaisamerikkalainen Hollywood-tähti ja keskusteluohjelmien juontaja, Whoopi Goldberg vaahtosi kesällä 2020 vetämässään tv-keskustelussa siitä, kuinka etelävaltioiden kenraalien patsaat kertovat hänelle valkoisten toiveesta ”omistaa” hänet.[553] Tämän vuoksi ne häntä kuulemma loukkaavat. Whoopi Goldbergia tuskin on yksikään valkoisen ylivallan kannattaja vaatimassa ”omakseen”. Varmaa on, ettei hän ole päivääkään

elämässään kärsinyt 1800-luvun orjanomistajien ajattelusta. He olivat kaikki kuolleita ennen hänen syntymäänsä.

Orjuus lopetettiin Yhdysvalloissa sisällissodan jälkeen vuonna 1865. Maan korkein oikeus julisti sen jälkeen pystytetyn uuden rotuerottelujärjestelmän erikseen perustuslain mukaiseksi vuonna 1896. Etelävaltioiden konfederaatiolla ei siten ole mitään tekemistä Whoopi Goldbergin kokemuksellisten ”huolien” kanssa, joista tämä itsekin puhuu hersyvästi naureskellen. Hän puhuu niistä naureskellen, koska on itse kokenut 1960-luvulla rotuerottelujärjestelmän purkamisen, tasa-arvoa edistäneet yhteiskunnalliset reformit sekä yleisen asennemuutoksen.

Tämän päivän ongelmien syy-yhteyksiä voi jäljittää menneisyydestäkin, mutta silloinkin niitä on pohdittava historiallisessa ajassa. Yhdysvaltain tapauksessa syyllisiä nykyisiin ongelmiin voi etsiä vasta 1960-luvulta lähtien vaikuttaneiden poliitikkojen joukosta, jotka sallivat tasa-arvokehityksen lopahtamisen 1970-luvun lopulta lähtien.

Menneen murehtimisen sijaan hedelmällisempää on etsiä ratkaisuja tämän päivän ongelmiin ja tiedostaa sekin, että politiikkaa tehdään vain parempaa tulevaisuutta varten. Mennyttä emme voi korjata. Parasta muistamisen politiikkaa puolestaan on muistaa historia, jonka on tarkoitus edustaa kriittistä tutkimustietoa menneisyydestämme.

Moderni historiallinen ajattelu sallii meidän rakentaa autenttisen minäkuvamme, eli identiteettimme aivan itse ja perustaa sen aivan muihin asioihin kuin esivanhempiemme tekemisiin. Kai omat tekemiset eniten painavat?

Oma ammatti-identiteettini historioitsijana ja yhdysvaltalaisen kulttuurin tutkijana on pitkälti rakentunut yhdysvaltalaisten tutkijoiden kanssa käymäni jatkuvan dialogin varassa. Perheen isänä käyn aivan toisenlaista dialogia perheeni piirissä. Seksuaali-identiteettini suhteen käyn osin tiedostamatontakin dialogia yhteiskunnassa vallitsevien suomaisuus- ja miehisyys -odotusten kanssa.

Kaikesta huolimatta toivon, että minut joskus muistetaan historioitsijana – ei ensisijaisesti seksuaalisen suuntautumiseni edustajana, saati sitten esivanhempieni syntien kantajana. Heidän tekemisistään en henkilökohtaisesti ota mitään vastuuta. Kuuluisa ”historian taakka” on meille yhteinen taakka. Yhteiskuntaa ei kukaan voi parantaa yksin, vaan vain yhdessä muiden kanssa toimien, eli yleisimmin juuri politiikan kautta.

Yhdysvaltalaisissa tutkijapiireissä on jo kauan kritisoitu muodikkaaksi koettua ajattelua, että maan historian käännekohdat kelpaavat todistuskappaleiksi vain kaiken kattavasta rasismista. Argumentoinnin tavasta on

kuitenkin yhä enenevässä määrin tulossa itsessään argumentti myös meillä Suomessa. Turun yliopistossa käytiin keväällä 2022 pitkä valitusprosessi erään pro gradu -työn hylkäämisestä, jolle ainut asiaperuste oli sen kriittinen asenne woke-ilmiötä ja intersektionaalista tutkimusparadigmaa kohtaan. Opiskelijan työ hyväksyttiin lopulta laajan, uuden arviointikierroksen päätteeksi, vastoin työn ohjaajan ja kahden muun turkulaisprofessorin kantaa.[554]

Erään blogikirjoitukseni vertaisarviointiraportissa minun väitettiin syyllistyneen rasismiin, kun olin kirjoittanut, että ”Yhdysvaltain yhteiskunnalliset ongelmat eivät piile rasistissa asenteissa. Muuten Barack Obamaa ei olisi aikanaan valittu kahdesti presidentiksi”. Anonyymi arvioitsija ei vaivautunut miettimään, miten vähän lausunnossa varsinaisesti väitin. Mahdollinen vastateesi tietenkin tarkoittaisi, että amerikkalaiset rasistisuudestaan huolimatta äänestivät Obaman kahdesti presidentikseen. Tällöin ollaan lähellä niiden amerikkalaisten sosialistitutkijoiden näkemystä, jonka mukaan Obama oli ”vain mustat kasvot vanhalle tutulle valkoiselle ylivallalle”.[555] Tämä kantako ei ole rasistinen? Kyseinen blogitekstini julkaistiin muualla artikkelimuodossa.[556]

Jo vuosikymmeniä jatkunut yhdysvaltalaisen sosiaalipolitiikan rapautuminen on luonut syviä rakenteellisia ongelmia, jotka eivät vain ylläpidä, vaan myös tuottavat rasistista ajattelua. Ongelman ymmärtämiseen ei siis tarvita minkäänlaista oppia erityisestä ”valkoisuudesta”. Pelkkä poliittisen lähihistorian tuntemus selittää, miksi ongelmat ovat tänään sellaisia kuin ovat.

Vuosittain yli tuhat ihmishenkeä vaativa yhdysvaltalainen poliisiväkivalta ja mustien amerikkalaisten täysin suhteeton osuus valtakunnallisissa rikostilastoissa ovat nekin liitoksissa harjoitettuun yhteiskuntapolitiikkaan. Oikeuttaako tämä poliitikon julistamaan, että Yhdysvaltain oikeusjärjestelmä on ”läpikotaisin rasistinen”? Näin esimerkiksi demokraattien presidenttiehdokkaaksi vuoden 2020 vaaleihin ilmoittautunut Elizabeth Warren teki.[557] Yhdysvalloissa ei ole enää voimassa ainuttakaan lakia, joka mahdollistaisi rasistisen oikeustoimen tai poliisitoimen tai rasistisin perustein tehdyn terveydenhoidon, työpaikan tai opiskelupaikan epäämisen.

Warrenin väite on kestämätön yleistys ja vaarallinen, koska vaihtoehtoisten faktojen oppiinsa kiinnittyneet trumpilaiset änkyräkonservatiivit kysyvät siitä heti, kuka niitä faktoja nyt vääristelee. Demokraattien omista piireistä oli peräisin sekin väite, että Bernie Sandersin näkemys luokkayhteiskunnan luonteesta tärkeimpänä yhteiskunnallisten erojen selittäjänä on vain valkoisen, ”mieskeskeisen maailmankuvan” tuotosta.[558]

Tällainen argumentointi on johtanut tilanteeseen, jossa akateemisen ja poliittisen eliitin nähdään olevan enemmän huolissaan siitä, miten asioista puhutaan kuin siitä, miten ongelmia ratkaistaan. Kannattaa pitää mielessä, että rasistina laajalti pidetyn Donald Trumpin ääniosuus mustien keskuudessa nousi vuoden 2020 vaaleissa vuoden 2016 vaaleihin nähden.[559]

Kyse on pelkkiä asenteita syvemmistä, jyrkkää yhteiskunnallista ja taloudellista epätasa-arvoa pönkittävistä yhdysvaltalaisen yhteiskunnan rakenteista koskien työelämän sääntelyä, verotusta, palkkapolitiikkaa, sosiaalitukia ja terveydenhoitojärjestelmää. Niillä on hyvin vähän tekemistä yksittäisten ihmisten rasististen asenteiden kanssa, mutta paljon tekemistä republikaanien neoliberalistisen talousajattelun kanssa.

Juuri republikaanien hellimä neoliberalistinen talous- ja sosiaalipolitiikkaa on jyrkentänyt amerikkalaisten tuloeroja ja yhteiskunnallista epätasa-arvoa vuosikymmenien ajan. Onko neoliberalistinen ideologia asennekysymys jääköön tässä ratkaisematta. Trump oli tämän ajattelun äänitorvi, ei sen luoja. Asenteet muuttuvat, kun yhteiskunta muuttuu. Niin ne ovat tehneet kautta historian. Usein ovat muuttuneet myös huonompaan suuntaan.

Historiaa kannattaa harrastaa ja tutkia. Mitä tarkempi kuva meillä siitä on, sitä todennäköisempää on, ettemme sorru ylimielisyyteen menneen maailman ongelmien suhteen. Se on lyhin tie ylimielisyyteen myös nykyisten haasteidemme edessä. Vastustajien pilkkaaminen moraalisesti alamittaisiksi tuottaa vain jyrkempää vastakkainasettelua, ei ratkaisuja. Kuten Barack Obama totesi oman presidenttikautensa linjauksista, ”tiesin, etten saisi taakseni yhtään äänestäjää leimaamalla vastustajani rasisteiksi, sanoivatpa vaistoni tai historiankirjojen totuudet mitä tahansa”.[560]

Demokratiassa tarvitaan enemmistö ratkaisujen löytämiseksi, mikään yltiömoralistinen eliitti ei siihen riitä. Myöskään akateemiseen ylimielisyyteen meillä on huonosti varaa maailmanlaajuisten pandemioiden, kansainvälisen terrorismin ja suvaitsemattomuuden levitessä kaikkialla – puhumattakaan tärkeimmästä haasteestamme, ilmastonmuutoksen pysäyttämisestä.

AMERIKKALAISTA JA KANSAINVÄLISTÄ WOKEA

Yhdysvalloissa yhdenvertaisuuskeskustelu on kärjistynyt asteelle, jossa kaikki termit ja sanatkin määritellään jatkuvasti uudelleen. Vuonna 1982 perustettu mustien historian Holocaust-museo (*America's Black Holocaust Museum*) on tästä muuan esimerkki. Yhdysvaltain mustiin vuosisatojen ajan kohdistunut orjuuttaminen, rotusorto ja järjestelmällinen terrori todistavat toki

suunnitelmallisesta sorrosta, mutta vertautuvatko ne kansanmurhaan, on toinen kysymys.[561] Menneisyyden rikoksia ja sortoa on pohdittava historiallisesti, muuten sorrutaan absurdeihin yksinkertaistuksiin.

Yhdysvaltalaisen kulttuurikäsityksen viimeaikaista muutosta kuvannee ranskalaisen Jean-Baptiste Carpeaux'n veistoksesta *"Pourquoi Naitre Esclave!* (Miksi syntynyt orjuutettuna!)" noussut kohu. Alastonta orjanaista esittävä veistos vuodelta 1873 hankittiin Metropolitanin taidemuseoon New Yorkiin 1990-luvulla. Museo juhli sitä vielä vuoden 2014 erityisnäyttelyssään esimerkillisen kantaaottavana kuvanveistotaiteena. (Esimerkiksi Brasiliassa orjuus oli yhä laillista veistoksen valmistuessa.)

Museon kuraattorin vaihduttua vuonna 2019 kaikki muuttui. Uudemman woke-tulkinnan mukaan teoksessa sen miespuolinen, valkoinen kuvanveistäjä vain hekumoi rodullistetun ja mitä julmimmin alistetun naisen alastomalla keholla. Työssä olikin nyt kyse "häiriintyneestä fantasiasta estetisoidun vankeusteeman ympärillä" eli "inhimillisen kärsimysnäytelmän muuntumisesta" pelkäksi "eroottissävytteiseksi draamaksi". Kuten suuresta osaa muutakin 1800-luvun länsimaista taidetta, veistoksesta oli tullut museoväen silmissä vähemmistöjä riistävää valkoista näennäistaidetta.[562]

Moraalin ja historian suhteesta on syytä muistaa, että kansanmurhat, orjuus, rotusorto, sodat ja kaikki muut menneisyyden kauhut ovat meille historiallisen tiedon ja sen muistamisen asia. Moraalinen elämäntapa puolestaan todentuu tässä ja nyt. Toisten ihmisten kunnioitukseen on sitouduttava uudelleen joka päivä, muuten se kadottaa moraalisen merkityksensä. Mennyt ei muutu muuksi, vaikka sitä kuinka pahoittelisi.

Pahoittelu ilman anteeksiantoa jää eettisesti tyhjäksi puheeksi. Historioitsijat ilman rajoja -yhdistyksen kokouksessa muuan venäläisen kulttuurin asiantuntija mainitsi esitelmässään, että Jeltsin aikoinaan pyysi Suomelta anteeksi talvisotaa. Kukaan edes yleisössä ei kysynyt ainoaa tärkeää kysymystä: Annoimmeko anteeksi? Jos uutta faktatietoa ei ole tarjolla, menneisyyden rikoksista jankuttamisella ei ole mitään tekemistä eettisen ajattelun kanssa.

Toisenlaisiakin esimerkkejä on. Etelä-Afrikan vuoden 1995 Totuus- ja sovintokomitean perustamisen ideana oli nimenomaisesti sovinnon teko paitsi yhteiskunnallisen kehityksen nimissä, myös menneisyyden kanssa. Apartheid-järjestelmän myönnettiin perustuneen epäeettiseen ajatteluun myös omana aikanaan.

Amerikkalainen elokuvateollisuus on jo kokonaisen vuosikymmenen vellonut suoranaisessa hysteriassa menneisyyden syntiensä suhteen. Disney-yhtiö siivoaa nykyään n-sanoja pois jopa vanhoista kanavapalveluihinsa ostamistaan klassikkoelokuvista, kuten aikoinaan viidellä Oscarilla palkitusta *French Connection* -filmistä vuodelta 1971.[563] Elokuvateosta saa siis kohdella kuin hammastahnaa, jonka koostumusta voi vuosikymmenestä toiseen parannella tuotteen nimeä muuttamatta.

Huippusuositun ja jatkuvasti Suomenkin televisiossa uusintoina pyörineen Frendit-sarjan tekijät ovat pyydelleet anteeksi 1990-luvulla tehdyn sitcominsa puutteellista rotutietoisuutta.[564] Tätä katumisprosessia kuvattiin vuonna 2023 *Helsingin sanomien* jutussa näin: ”Kaikki kuusi Frendit-sarjan päähenkilöistä olivat valkoihoisia. Sarjassa nähtiin rodullistettuja ihmisiä isoissa rooleissa vain harvoin sen kymmenen kauden ja 236 jakson aikana.”[565] Toisin sanoen, jopa suomalaisessa valtamediassa ihonvärierojen ja etnisten vähemmistöjen käsitetään syntyneen intersektionaalisen teorian kehittämän ”rodullistamisen” tuloksina.

Woke-asenteita on Yhdysvalloissa kritisoitu myös afrikkalaisamerikkalaisten toimesta, toisinaan ankarastikin. Afrikkalaisen ja afrikkalaisamerikkalaisen kulttuurintutkimuksen professori Vincent Lloyd lupautui vuonna 2022 pitämään yliopistossaan erityiskurssin aiheesta valitulle joukolle amerikkalaisia lukiolaisia. Musta professori joutui itse ankaran kritiikin kohteeksi, koska osa opiskelijoista oli sitä mieltä, että kurssilla olisi tullut pitäytyä vain valkoisen sortopolitiikan vaikutuksiin afrikkalaisamerikkalaiseen kulttuurihistoriaan.

Ryhmä riitaantui täydellisesti kurssin aikana. Kurssijohtajaksi nimetyn antirasistisen opiskelija-aktiivin toimesta ryhmään kuuluneita aasialaisamerikkalaisia opiskelijoita alettiin erottaa kurssilta jo sen alkuvaiheessa. Professori kertoo muun muassa kuinka

> eräässä vankilaoloihin keskittyvässä keskustelussa aasialaisamerikkalainen opiskelija siteerasi liittovaltion tilastotietoa siitä, että 60 prosenttia amerikkalaisvangeista on valkoihoisia. Mustat opiskelijat ilmoittivat, että heitä on loukattu [koska valkoisten vankien määrä ilmoitettiin näin suureksi]. He olivat eräässä kampuksella järjestetyssä työpajakeskustelussaan (*workshop*) oppineet, että objektiiviset faktat ovat valkoisen ylivallan väline (*a tool of white supremacy*).

Kyseinen, kurssin viimeinen aasialaisamerikkalainen erotettiin pian tämän jälkeen opiskelija-aktivistien toimesta.

Kurssi jatkui, mutta jatkuvasti synkemmissä tunnelmissa siten, että pieneksi supistunut opiskelijajoukko alkoi vieroksua professoriaan. Opettajan vakuutus siitä, että kurssin loppuosassa paneuduttaisiin erikseen teemaan antiafrikkalaisamerikkalaisuus (*anti-blackness*) ei tyydyttänyt kriittisiä opiskelija-aktiiveja. Pian opiskelijat vaativat professorilta itseltään anteeksipyyntöjä mikroaggressioista, joihin hän oli kuulemma syyllistynyt kurssin aikana muun muassa kehonkielellään.

Kurssi hajosi lopulta kokonaan eikä professorille kerrottu missä kurssilaiset kenties keskenään kokoontuivat sitä jatkamaan. Vain pari heistä oli häneen jälkikäteen yhteydessä ja yritti suorittaa kurssin esseesuorituksina loppuun. Johtopäätelmänään professori totesi, että toisin kuin jotkut woke-kriitikot, hän ei enää pidä antirasismia uutena uskontona, vaan ”uskonnon perverssinä muotona, kulttina”.[566]

Toinen afrikkalaisamerikkalainen woke-kriitikko, taloustieteen professori Glenn Loury Brownin eliittiyliopistosta on ihmetellyt julkisesti, miksi poliisiväkivallasta puhuttaessa aina unohdetaan, että lähes puolet maan kaikista henkirikoksista tapaa olla mustan vähemmistön tekemiä. Hän on vakuuttunut, etteivät mustat aktivistit itsekään usko, että maan vankilalaitos on niin täynnään afrikkalaisamerikkalaisia vankeja vain valtaväestön rasististen asenteiden vuoksi.

Loury muistuttaa myös, ettei hyvistäkään yliopistoista kukaan valmistu töitä tekemättä ja että aasialaisamerikkalaisten mustia huimasti parempi koulu- ja yliopistomenestys näyttää tosiasiallisesti johtuvan heidän mustia koulutusmyönteisemmästä kulttuuristaan. Hän pitääkin suurta osaa kaikista woke- ja cancel-kulttuurin piiristä esitetyistä rasismisyytöksistä huijauksina, joihin niiden esittäjät eivät itsekään pohjimmiltaan usko.[567]

Musta kielitieteen amerikkalaisprofessori John McWhorter julkaisi vuonna 2021 menestysteoksen woke-rasismiksi kutsumastaan ilmiöstä otsikolla *Woke Racism*. Teoksen alaotsikko oli ”Kuinka uusi uskonto on pettänyt mustan Amerikan” (*How a New Religion Has Betrayed Black America*). Kirja alkaa joukolla kuvauksia woke-ajattelun ääri-ilmiöistä amerikkalaisessa tiede- ja taide-elämässä.

Yksi niistä kuvaa, kuinka muuan amerikkalaisyliopiston dekaani puolustaessaan *Black Lives Matter* -liikettä erehtyi samalla vastustamaan antirasististen mielenosoitusten väkivaltaisuuksia toteamalla, että ”kaikkien elämällä on merkitystä”. Hänestä kielittiin yliopiston johdolle tämän lähes

rasistisen lausuntonsa johdosta ja erotettiin oitis dekaanin toimestaan, ilman mitään lisäkuulemisia.[568]

McWhorter kutsuu *Black Lives Matter* -liikettä kolmannen aallon antirasismiksi (*Third Wave Antiracism*). Sitä edelsivät 1900-luvun alussa levinnyt rotuerottelun vastustus ja toisena aaltona 1960-luvun antirasismi. Kolmannen aallon, eli woke-mielisen antirasismin keskeisimmän opinkappaleen hän kuvaa näin: ”Mikä ikinä onkaan ihonvärisi, tunnistaaksesi ’vallan (*power*)’ sinun on jaettava ihmiset eri rodullisiin luokkiin, täsmälleen tavalla, jota ensimmäinen ja toinen antirasismin aalto erikseen kielsivät tekemästä.”[569] Kolmannen antirasismin aallon aktivisteja hän kutsuu ”valituiksi” (*Elect*), koska hänen teesinsä on, että liike ei kaikkine opinkappalaineen muistuta uskontoa, vaan ”se tosiasiassa on uskonto”.[570]

McWhorter huomauttaa myös, että nämä ihmiset ”ovat lastesi perässä”, sillä tätä uutta ”uskontoa saarnataan koulusta toiseen, valtakunnanlaajuisesti”.[571] Robin DiAngelon valkoisen ”haurauden” teesin uskonnollisen luonteen hän tiivistää oivaltavasti: Myöntäessään valkoisen etuoikeutensa uskonnon valittujen kuuluu tehdä se tietoisena siitä, ”etteivät he koskaan voi saada sitä anteeksi”. McWhorter selittääkin DiAngelon kehittämän konseptin salaisuuden oivaltavan yksinkertaisesti. Salaisuus on tämä:

> Robin DiAngelon *White Fragility* -teos pyrkii käännyttämään valkoiset täydellisesti vaatimuksella, että heidän on uuskäsitteellistettävä itsensä osallisiksi (*complicit*) kokonaiseen perustavasti rasistiseen toiminta- ja ajattelujärjestelmään. Jos valkoiset tässä ajattelun järjestelmässä uskaltautuvat lausumaan mitään jostain muusta aiheesta kuin siitä, että he nauttivat valkoisesta etuoikeudesta (*white privilege*), se vain todistaa heidät rasisteiksi, vaikkakin liian ”hauraiksi” (*fragile*) myöntämään sitä.[572]

Valkoisena psyykesi on siis hauras, jos kieltäydyt myöntämästä synnynnäistä rasistisuuttasi. Samoin haurautesi tulee todistetuksi, kun myönnät sen. DiAngelon teesi perustuu tälle pseudopsykologiselle kehäpäätelmälle. Kuten McWhorter asian ilmaisee, DiAngelon teesin valitut on uskontokunnan tapaan todettu syyllisiksi anteeksiantamattomaan perisyntiin, jonka nimitys on ”valkoinen etuoikeus”.

Oppi on levinnyt nopeasti erityisesti akateemiseen maailmaan. McWhorter kertoo, kuinka esimerkiksi Northwestern-yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa pidettiin vuonna 2020 tilaisuus, jossa professoreiden oli noustava

yksitellen ylös ja tunnustettava nauttivansa paitsi valkoisista etuoikeuksista myös olevansa syntyjään rasisteja.[573]

McWhorter ihmettelee antirasistien jatkuvia vaatimuksia siitä, että Yhdysvaltojen olisi kansakuntana jollain erityisellä tavalla ”selvitettävä” rasisminsa *(”come to terms” with racism*). Kukaan ei nimittäin kerro, minkälainen mullistus täyttäisi tämän vaatimuksen.[574] Tämä tietenkin sopii antirasismin ”valituille”, koska valkoinen perisynti on lähtökohtaisesti anteeksiantamaton. Keskittyessään vääräoppisten vainoon tämä uskonnollinen liike ei ole edes kiinnostunut aidoista yhteiskunnallisista uudistuksista, McWhorter vakuuttaa.[575]

McWhorter listaa sivukaupalla esimerkkejä antirasistien absurdeista julkisista kannanotoista sekä vääräoppisten systemaattisesta vainosta yliopistoilla, taidemaailmassa ja uskonnollisissa yhteisöissä. Median toimintaa kuvaa mainiosti tapaus, jossa julkisrahoitteinen valtakunnallinen radioasema teki haastatteluohjelman kirjailijasta, joka oli vastikään julkaissut slummikulttuuria ymmärtävän, ”vähemmistömyönteisen” kirjan *Ryöstelyn puolustus* (*In Defense of Looting*).[576]

McWhorterin mukaan juuri Robin DiAngelo on kehittänyt valkoisille aivan uudenlaisen tavan olla rasisti, nimittäin usuttamalla heidät uudella tavalla infantilisoimaan mustia ihmisiä. Mustille antirasistisen uskonnon ”valituille” woke-ajattelu puolestaan tarjoaa kokonaisvaltaisen terapiakokemuksen. McWhorter kuvaa sen ydinsanomaa näin: ”valittujen filosofia opettaa mustia ihmisiä elämään koko elämänsä sellaisen pakkomielteen varjossa, että joku ihminen maailmassa ei kenties täydelleen pidä heistä ja lopulta kuolemaan lohduttomana” juuri tämän seikan vuoksi.[577]

Myös afrikkalaisamerikkalaisten kirjailijoiden oletetaan McWhorterin mukaan kirjoittavan identiteetistään vain valkoisuuden uhreina, ”sillä jos emme kirjoita, emme tiedä ’keitä olemme’”.[578] Selventääkseen teesiään afrikkalaisamerikkalaisen kulttuurin pakkomielteisestä kiinnostuksesta rotukysymyksiin hän pyytä lukijaa nimeämään yhden afrikkalaisamerikkalaisen romaanin, joka ei ole rasisminvastainen tai käsittele rotuajattelua. Hän pystyy nimeämään itsensä lisäksi vain kaksi tällaisen kirjan koskaan kirjoittanutta mustaa kirjailijaa.[579]

Esimerkkinä rotuajattelun kaikkivoipaisuudesta afrikkalaisamerikkalaisessa kulttuurikeskustelussa professori McWhorter ottaa esiin myös viimeisimmän oman teoksensa saaman kritiikin *New York Times* -lehdessä. Hänen afrikkalaisamerikkalaisia murteita koskevaa tietokirjaansa moitittiin siitä, ettei hän joka toisella sivulla yrittänyt saada valkoisia lukijoitaan tuntemaan oloaan

tukalaksi rasismin vuoksi. Kriitikon käsitys näytti olevan, että amerikkalaisen ”rasismin kuvaamisen, siitä debatoimisen ja siitä valittamisen kuuluu olla mustien kirjoittajien pääaihe kaikessa julkisessa keskustelussa.”[580]

Myös mustan vähemmistön edustajien on siis mahdollista kokea ja tarkastella yhdysvaltalaisen rasismin syitä ja seurauksia aivan toisin kuin intersektionaalinen valkoisuustutkimus edellyttää.

KULTTUURISET ARVOT JA ARVOKESKUSTELU

Kuten todettua, itse valkoisuudessa on intersektionaalisen ajattelun mukaan kyseessä ”ruumiillistettu (*embodied*) positio” erilaisten ”päällekkäisten tasojen (*overlapping*) struktuurissa”, jotka muokkaavat ”valkoisten dominoimaa rodullistettua järjestystä (*order*).”[581] Tämä oletus valkoisten ihmisten dominoimasta rodullistetusta järjestyksestä on woke-väen mielestä se keskeinen ”rakenteellinen” ongelma, jonka uuden empatiakeskeisen tunnekeskustelukulttuurin pitäisi pyyhkäistä olemattomiin.

Kuten aiemmin mainittu, sosiologi Zygmunt Bauman toi jo kauan sitten esiin oman aikamme varsinaisen megatrendin nähdä maailman kaikki ongelmat elämäkerrallisina ongelmina – jonain, johon yksilön itsensä on arvo- ja elämäntapavalinnoillaan vastattava. Näin yhteiskunnallista rakenneanalyysia ei tarvita enää edes niin monitahoisen ilmiön kuin rasismin analyysissa. Rasismi on helpointa hahmottaa tv-keskusteluissa ja mediassa pelkkänä yksilön henkisenä sairaustilana. Tuskaa voi lievittää, kun reflektoi omia tuntemuksiaan ja kokemuksiaan oikealla tavalla.

Koska suuri osa valkoisista ei ole aidosti tietoisia rasisminsa syvimmästä olemuksesta, Woke-väen ajaman tunnekeskustelukulttuurin perustava innovaatio on keskittyä puhujan puheen tahattomiinkin ”efekteihin”, eli loukkaaviin vaikutuksiin kuulijakunnan keskuudessa. Tunnepuheen logiikan mukaan puhuja ei yleensä edes kykene puheensa vaikutuksiin itse vaikuttamaan. Tämän vuoksi toimintaohjeeksi tapaa jäädä tosiasiallisesti vaikeneminen tai asian niin eufemistinen ilmaisu, ettei siitä ymmärretä loukkaantua.

Juuri tunneperäisen kokemuksen vaatimus on perusta intersektionaaliselle argumentoinnille siitä, miten valkoinen ihminen ohittaa, jättää huomiotta ja sortaa muita ihmisiä päivittäisellä olemassaolollaan – ainakin ennen kääntymystään intersektionaalisuuden kannattajaksi. Sympatia ei riitä mihinkään, on yritettävä ymmärtää toista ihmistä siten kuin hän maailmaa katselee, eli vaaditaan empatiaa. Aiemmin mainittu tutkija Seikkula antirasistista moittii toimintaa siitä, ettei siihen sisältänyt tunneyhteyttä suomalaisten

muslimityttöjen elämänkokemuksiin. Yhdysvalloissa tosin selitetään, ettei valkoinen ihminen voi millään käsittää rasismin paineen alla elämisen kokemusta.

Tämän yleisen empatiaeetoksen yhdeksi mielettömimmistä käytännön sovelluksista kuuluu sensitiivisyyslukeminen. Suuret kirjakustantamot uusjulkaisevat nykyään vanhoja romaaneja, joiden kieltä ja sisältöä ne omavaltaisesti muuntelevat nykylukijan oletettua tunnekokemusta vastaavaksi. Kuten todettua, kapitalisti toki riistää kaikkia, joita hänen sallitaan riistää. Niinpä Roald Dahlin maineikkaista lastenkirjoista poistetaan ”kolonialistisina” sellaisia nimiä kuin Joseph Conrad ja Rudyard Kipling. Nämä kaksi aikansa maailmankuulua kirjailijaa pitää siis sensuroida kuvitteellisestakin menneisyydestämme.

Ymmärretäänkö kulttuurituotteen ideaa enää lainkaan vai onko se aidosti muuntunut pelkäksi kulutushyödykkeeksi vanhoja klassikkoromaaneita myöten? Juuri näin vasemmistolainen postmodernin tutkija Fredric Jameson 1990-luvulla näki postmodernin tuotantotalouden toimivan hajottaessaan tuotteistamisinnossaan koko kirjallisuuden käsitteenkin. Meillä ei ole enää ”kirjallisuutta”, on vain vanhojen ihmisten klassikkokirjallisuutta, ikinuorten science fiction -kirjallisuutta, teinityttökirjallisuutta (*chick literature*), lentokenttäkirjallisuutta (niille jotka haluavat lukea *jotain* lentonsa lähtöä odotellessa) ja kaikille muille kuluttajasegmenteille tuotettuja kirjallisia kulutustuotteita.[582]

Voiko kulttuurin käsitettä syvemmin halveksia kuin lähestymällä tuhansissa erilaisissa kansallis-, paikallis- ja alakulttuureissa elävien ihmisten elämän koko kirjoa pelkästään erilaisten vähemmistöjen ja enemmistöjen vastakkainasettelun kautta tai abstraktina ”osallisuus”(inkluusio)-ongelmana? Mitä ihmettä kulttuurien moninaisuuden idealta voisi tämän jälkeen enää odottaa? Kun todetaan ykskantaan, että ”mikä tahansa erottelun järjestelmä muokkaa niitä, joille se suo etuoikeuden ja niitä, joita se sortaa”, kysymys kuuluu: Missä ikinä on ollut tai millainen yhteisöllisen elämän muoto olisi se, jossa elettäisiin ja kommunikoitaisiin ilman mitään erotteluja?[583] Miten kielen merkitykset erottuisivat toisistaan paitsi eri sanoin eri yhteyksissään?

Jos jonkin paljon puhutun, absoluuttisen osallisuuden (inkluusion) ihanteen avulla kuvitellaan erottelujen katoavan, tavoitellaan mahdotonta. Monikulttuurisuus tarkoittaa, että kulttuureja on monia. Niitä on monta juuri siksi, että kulttuurin ilmiöillä ja kulttuurisidonnaisilla käytöstavoilla ja käytänteillä on ihmisille merkitystä, erilaisina ihmisinä kuin muut ihmiset. Pakkomielteenomaisessa tavassaan käsittää ihmisten erilaisuus eriarvoisuudeksi

intersektionaalisuus edustaa pohjimmiltaan kulttuurivihamielistä ajattelua. Kulttuuri viittaa aina johonkin erityiseen inhimilliseen tapaa katsoa maailmaa, se on lähtökohtaisesti jotakin poissulkevaa. Siksi myös käsitykset kaikesta siitä, mitä käsitetään yleisinhimilliseksi vaihtelevat kulttuureittain.

Kulttuurit ovat väistämättä jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Silti jopa yhdysvaltalaiseen politiikkaan läheisesti jo vuosikymmeniä kuuluneen termin ”kulttuurisodat” käytöstä varoitellaan. Onko termistä tullut, kuten muuan tutkija pohtii, vain ”hyödyllinen metafora oikeistopolitiikan tekemiseksi” on aivan toinen kysymys kuin kulttuurisotia varsinaisesti luonnehtivat kysymykset siitä, miten ratkaista kiistat aborttioikeudesta, etnisten vähemmistöjen syrjäytymisongelmista tai naisten oikeuksista.[584] Amerikkalaisen keskustelukulttuurin jatkuva kärjistyminen puoltaa ”sota”-metaforaa eikä termin yleiskäyttö ole kannanotto yksittäisiin kiistakysymyksiin.

Kiinnostavampi on itse kulttuurin käsite. Oma vuosikymmenien tutkija- ja luennointikokemukseni todistaa, että länsimaisen kulttuurimme perusteet eivät ole edes tutkijakollegoille itsestään selviä, olipa kyse arvopuheesta tai historiakäsityksestä. Länsimaista ajattelua tavataan jopa tutkimuskirjallisuudessa pitää kaikille annettuna historiattomana abstraktiona – ikään kuin koko kansainvälinen yhteisö olisi nimenomaisesti länsimaisen arvopohjan hyväksynyt yhteisö. Aivan erityisen yksiulotteisena kulttuurina siihen suhtautuu intersektionaalinen tutkijakunta, kuten aiemmin on jo osoitettu.

Ihmisoikeusajattelu keksittiin ja sen perusteita pohdittiin länsimaissa 1600-luvun luonnonoikeusteoreetikoiden ja 1700-luvun valistusajattelijoiden teoksissa. Sellaista ei ollut aiemmin olemassakaan ja vasta tuolloin alkoi sen kehittyminen nykyiseksi ihmisoikeusajatteluksi. Kuten aiemmin on jo mainittu, länsimaista ajattelua perustavimmin muokanneita Yhdysvaltain (1776) ja Ranskan (1789) vallankumouksia käsitellään suomalaisissa lukiossakin vain ylimääräisellä historian 4. kurssilla, jota harva abiturientti koskaan suorittaa. Ei ole ihme, että nuorempi tutkijaväki yliopistollakin tapaa käsittää ihmisoikeusajattelun historiattomana, tyhjästä ilmaantuneena faktana, johon vain valkoiset kolonialistit ovat kautta aikojen suhtautuneet yliolkaisesti.

Varsinaiset arvokeskustelut tapaavat mennä sekaviksi sen vuoksi, että edes länsimaisen ajattelun peruskiveä, Immanuel Kantin erottelua moraaliajattelun, esteettisen ajattelun ja tieteellisen (tosiasioita koskevan) ajattelun välillä, ei yliopisto-opetuksessakaan pidetä enää esillä. Toisin kuin intersektionaalisten ”kategorioiden” kohdalla, näiden kolmen erottelu erillisinä kategorioina on yksinkertaista. Moraaliajattelun perustaa siitä, miten asioiden pitäisi olla, ei voi

soveltaa tieteelliseen selvitykseen siitä, millainen maailma on. Estetiikka puolestaan ei ole etiikkaa, vaikka taide *voi olla* myös eettisesti kantaaottavaa.

Toki tutkittavien ilmiöiden eri aspekteja voi onnistua havainnollistamaan eri kategorioiden näkökulmia yhdistämällä, kuten teki Hannah Arendt teoksessaan *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (1963). Teoksessa selitettiin esteettisen banaaliuden käsitteen kautta moraaliajatteluun liittyvä dilemma, eli äärimmäisen pahuuden arkipäiväisyys, kun selviteltiin, miten natsiupseeri Eichmann selitti juutalaisten keskitysleirikuljetusten valtakunnallisen koordinoinnin pelkäksi virkatyökseen.

Arendtin tarkoitus ei ollut vähätellä holokaustia, vaan tuoda tällaisten apokalyptisten katastrofien yhtenä ulottuvuutena esiin se, kuinka arkipäiväisen tavalliset käsityksemme voivat johtaa meitä näennäisen viattomiksi hirmuvallan palvelijoiksi. Intersektionaalinen ajattelu, nojatessaan Foucaultin valtanäkemykseen, on muuttanut tämän käsityksen koko maailmankuvansa perustaksi, jolloin kaikki mikä on ei-intersektionaalista ajattelua edustaa vähintäänkin implisiittisesti sen vastakohtaa, uusnatsismia. Toisinaan valkoisuusparadigman tutkijat aloittavat euroamerikkalaisen aateperinnön analyysinsa 1940-luvun natsismista ikään kuin länsimaisen liberalismin ”keskeisimpinä” elementtinä.[585]

Mainion esimerkin siitä, miten vaikeaa hedelmällistä arvokeskustelua on käydä, tarjoaa vanha suomalainen televisioväittely 1990-luvulta. Timo Harakan vetämässä ”Musta Laatikko” -keskusteluohjemassa liikemies Jari Sarasvuo ja historian professori Juha Siltala kävivät pitkän väittelyn työelämän paineista hyvinvointiyhteiskunnassa. Ohjelman lopuksi juontaja Harakka pyysi molempia listaamaan kolme tärkeintä arvoaan taululle. Sarasvuon arvoluettelossa luki ”terveys, ihmissuhteet, työ”. Siltalan taulussa luki ”vapaus, oikeus, armo”.[586]

Miksi listat eivät näytä kumpuavan lainkaan samanlaisesta arvopohjasta? Selitys on, että Sarasvuon lista edustaa niin sanottuja elämänarvoja (*life goods*), joita lähes jokainen arvostaa itselleen tärkeinä. Siltalan lista puolestaan edustaa moraaliarvoja. Niissä on kyse periaatteista, joita meidän olisi noudatettava muiden ihmisten vuoksi.

Moraalinen liittyy aina toisten ihmisten kunnioittamiseen, vaikka asenteesta olisikin satunnaisesti hyötyä myös itselle. Miten eettisen toiminnan vastavuoroisuutta (altruismi vs. egoismi) näissä suhteissa mitataan ja tyhjentääkö se arvoyhtälön varsinaisesta moraalisesta merkityksestään on vuosisatoja pohdittu ongelma. Tämän vuoksi usein erotetaan oikeudenmukaisuus

varsinaisesta hyvästä tahdosta, eli toiminnasta, joka ylittää yhteisöllisen elämän minimivaatimusten tason, lain kunnioittamisen.

On merkitystä sillä, kunnioittaako kanssaihmisiään moraalisesti, vaikka heidän kanssaan olisi arvoista, politiikasta, tutkimusetiikasta tai musiikkimausta aivan eri mieltä. Tämä yleisen ihmisarvon kunnioittamisen periaate tai suoranainen lähimmäisenrakkaus, jollaisena historiallinen Jeesus siitä tiettävästi puhui, on hankala hahmottaa silloin kun ollaan tavallisen arkielämän valinnoista jyrkästi eri mieltä.

Tarjoan toisen esimerkin arvopuheen lähtökohtien ongelmista. Esimerkki on lyhyt somekeskusteluni ihmisoikeuksista ja Jeesuksen rakastamiskäskystä kolmen muun henkilön kanssa 12.8. 2022. Olen merkinnyt kolme muuta keskustelijaa nimimerkeillä Lea, Seppo ja Make, jotta myös keskusteluun osallistuneiden sukupuolijakauma näkyy. Keskustelu meni kuvakaappauksena säilömässäni dokumentissani näin:

> … Ari: Lyhyt vastaus on tietty: kaikkia ihmisiä kuuluu kunnioittaa.
>
> Seppo: ei pidä paikkaansa. Ihmisoikeudet toki pidettävä voimassa mutta ei siitä seuraa velvoitetta kunnioittaa Jammu, Putin, Stalin, Lavrov, Medvedev jatkanko vielä.
>
> Make: Oletan Arin tarkoittaneen luovuttamattoman ihmisarvon kunnioittamista.
>
> Seppo: se on vähän eri asia. Minä käsitän tuon velvollisuuteni kunnioittaa kaikkien ihmisoikeuksia. Mutta ei se takaa, että kunnioittaisin kaikkia heidän asemansa ja ikänsä perusteella.
>
> Make: Sinun pitää kysyä Arilta mitä hän tarkoitti.
>
> Ari: Eikö äijät ole koskaan lukeneet Raamattua?? Jeesuksen kehotus oli rakastaa lähimmäistäsi (ei vain isiä ja pikkuserkkuja). Jos rakastaa, niin tietysti kunnioittaa myös. Toisen henkilökohtainen loukkaaminen on aina epäkunnioittavaa. Tosielämässä toki otamme lasten touhut lasten touhuina.
>
> Seppo: Tästähän tuli jumalaut tasokas seminaari, dosenttitasoiset äijät täällä proffan meriiteillä debatoimassa. Olen siis tehnyt jotain oikein. [lihasemoji].

> Lea: Eikä X.X.ää [etniseen vähemmistöön kuulunut seksirikollinen] pidä erehtyä kunnioittamaan! (Tämä ei ole rasistista, vaan yksinkertaisesti siksi, että hän on mulkku.)
>
> […lisää esimerkkejä epäkelvoista ihmisistä Sepolta.]
>
> Ari: eli rakastamiskäskystä ei siis tarvitse välittää? (sehän tuli käskynä, kun vanha opetus oli, että vihollisiaan kuuluu vihata). Miten vaan.
>
> Seppo: sä polemisoit asiaa yksinkertaistuksilla, on epärealistista että ihmiset rupeaisivat rakastamaan ventovieraita saati sitten rikollisia. Vihan teoista pidättäytyminen on vielä kohtuullinen vaatimus ja sehän onkin meillä voimassa mutta vaatimus kaikkien rakastamisesta on minusta teeskentelyä. …

Rakkauskäskystä puhuttaessa päädyttiin siis vain ihmettelemään ventovieraiden ja rikollisten rakastamisen vaikeutta. Edes suomalaiset maisteritasoisesti koulutetut ihmiset eivät näy ymmärtävän, mitä rakastamiskäskyllä ylipäätään tarkoitetaan. Tuskin sitä monikaan kirkkoisä oli romanttisena ihastuksena ajatellut tai ajatellut sitä vaatimuksena kokea helliä tunteita kansanmurhaan syyllistyneitä tyranneja ja seksirikollisia kohtaan. Rankaiseminen ei tarkoita rakkauden kieltämistä. Sen tietää jokainen lapsen vanhempi.

Kysymys on siitä, että edes rikollisia ei yhteiskuntajärjestyksemme salli kohdeltavan elukoina. Kieltäähän se eläinrääkkäyksenkin. Tämän ajattelun toinen ulottuvuus on se, että Euroopan unioni ei salli kuolemanrangaistusta, vaikka rikos olisi kuinka hirvittävä. Kolmas sen ulottuvuus on, ettei kiduttaminen voi olla hyväksytty kuulustelukeino edes terrorismirikoksista epäiltyjen kohdalla. Sellaiseen ei julkinen viranomainen voi turvautua edes kansallisen hätätilan vuoksi, koska hän ei tee sitä yksityisessä hädässään, vaan yhteiskunnan kokonaisedun vartijana. Jos yksityinen ihminen yrittää omia perheenjäseniään pelastaa tappajan käsistä epäinhimillisin keinoin, on kyse laissa määritellyssä pakkotilasta, hätävarjelutilanteesta tai hätävarjelun liioittelusta.

Lakia voi toki myös tietoisesti rikkoa eettisistä syistä. Kansalaistottelemattomuuteen kuitenkin kuuluu omilla kasvoilla esiintyminen ja rangaistuksen hyväksyminen lainrikkomuksesta, vaikka itse laki koetaan oikeudettomaksi. Tarkoitus on kyseenalaistaa myös viranomaisen oikeus tai peräti velvollisuus rangaista sellaisen lain rikkomisesta, jota viranomaisen itsensä ei puhtaalla omallatunnolla kuuluisi noudattaa.

Jeesuksen rakastamiskäskyä on koetettu myös jalostaa moniarvoisuutta erikseen ymmärtävään suuntaan. Tunnetaan niin kutsuttu platinakäsky, jonka mukaan ei riitä, että kohtelet kaikkia muita, kuten toivoisit itseäsi kohdeltavan. Platinakäsky kehottaa kohtelemaan toisia moniarvoisuuden pohjalta, eli ei siten kuin toivoisit itseäsi kohdeltavan, vaan siten kuin kyseinen toinen ihminen toivoo tulevansa taholtasi kohdelluksi. Uuden käskyn ongelma on, että tuo ”toinen” voi ilmoittaa haluavansa tulla kohdelluksi orjaisäntänäsi välittämättä vähääkään länsimaisen ihmisoikeusajattelun periaatteista. Moniarvoisuuteen sisältyy monenlaisia arvoja. Siksi arvokeskustelu on tärkeää.

Pohditaan lyhyesti arkisempia arvoihin liittyviä aiheita, kuten marihuanan lääke- ja viihdekäytön laillistaminen, huumeaddiktien piikityshuoneiden perustaminen tai seksin myymisen laillistaminen (ja verollepano), silloin kun kyse ei ole ihmiskaupasta. Mistä näissä kaikissa kiistanaiheissa on kyse? Kyse on ihmisen paheista ja paheiden suhteesta niiden laillisuusarviointiin sekä järjestäytyneen rikollisuuden vastaisesta taistelusta.

Kun kyseisiä aiheita arvioidaan, on toki huomionarvoista, että esimerkiksi Yhdysvalloissa on päädytty marihuanan laillistamiseen. Kovien huumeiden suhteen on monissa eurooppalaisissa maissa ryhdytty järjestelmälliseen huumeaddiktien valvontaan ja hoitoonohjaukseen hyödyntäen erilaisia laillistettuja piikityshuoneita. Suomessa on erityisesti Seta ry:n taholta kannatettu seksityön laillistamista.

Kaikkien näiden, yleisesti myös paheksuttujen, sosiaalipoliittisten aloitteiden voi katsoa sisältävän myös järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisemisen elementtejä. Kieltolain kumoamiseen päädyttiin tästä nimenomaisesta syystä 1900-luvun alussa Norjassa, Suomessa ja Yhdysvalloissa. Joka tapauksessa kyse on arvoista ja niiden toteuttamisesta elävässä elämässä. Tähän demokratioissa pyritään aina ja vain poliittisen keskustelun keinoin. Eri mieltä olemisen oikeus on kaiken tämän ehdoton edellytys.

TUNNEKESKUSTELUN PAPISTO

Missään tapauksessa rasismin ja muun syrjinnän vastaista työtä ei pidä perustaa nykyisen, empatiaperustaista tunnekeskustelukulttuuria saarnaavan papiston oppien varaan. Niillä pyritään vain intersektionaalisen rasismijankutuksen vastustajien hiljentämiseen nostamalla yksi keskustelutapa yli muiden, nimittäin uhriutumisdiskurssi.

Kerrataan vielä pääasia. Woke-liikkeen jatkuvasti esiintuoman, mutta mysteeriksi jääneen ”systemaattisen rasismin” liikkeellepaneva voima on alusta

lähtien ollut Robin DiAngelon absurdi väite, että länsimaisten, 1960-luvun jälkeisten sukupolvien tapa sitoutua oikeudelliseen värisokeuteen monikulttuurisessa yhteiskunta-ajattelussa aiheuttaa rodullistetuille ihmisille ”päivittäin enemmän vahinkoa kuin vaikkapa valkoisten [rasististen] nationalistien puhe”.[587] Päävastustajina ei siis pidetä uusnatseja, vaan kaikkia hyvää tarkoittavia, mutta rodullistamisteoriaa ymmärtämättömiä valtaväestön edustajia.

Tiettävästi joillakin yhdysvaltalaisilla työpaikoilla neuvotaan jo valkoista toimistoväkeä, ettei mustilta kollegoilta ole välttämättä soveliasta kysyä ”kuinka voit?” tai ”kuinka viikonloppusi sujui?” Tällaiset tiedustelut saattavat kuulemma tuntua heistä heidän kokemansa jokapäiväisen rotusorron konkretisoitumiselta. Kyseisiä ohjeita tarjottiin erään tasa-arvoisuuskonsultin artikkelissa noudatettavaksi kaikilla amerikkalaisilla työpaikoilla.[588]

Totuuspuheesta kannattaa kantaa huolta. Käsite ”valkoinen hauraus”, joka on DiAngelon aivan omin päin keksimä valkoisen psyyken erityispiirre, kuvataan yksinkertaisena sosiopsykologisena faktana jopa Suomen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) sivuilla. Valkoista haurautta edustavat THL:n mukaan aivan erityiset

> … Emotionaaliset reaktiot, jotka heräävät, kun valkoinen ihminen kohtaa tietoa eriarvoisuudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta, jota muiksi kuin valkoisiksi rodullistettujen väestöryhmiin kuuluvat ihmiset ovat kokeneet. Reaktioina ovat esimerkiksi puolustautuminen ja epämukavuuden tunteet. Emotionaalinen reaktio on tyypillistä silloin kun valkoinen hauraus kohtaa valkoisen etuoikeuden.[589]

DiAngelon näennäistieteellinen käsite valkoisten psyykkisestä hauraudesta on siis jopa suomalaisen viranomaistahon todeksi vahvistama. THL propagoi tieteellisenä faktana, että valkoisten ihmisten erityinen psyykkinen hauraus maailman epäoikeudenmukaisuuden suhteen ilmenee aina, kun he kieltävät sisäisen rasistisuutensa.

Patologiseksi valkoisen ihmisen tilanteen muuttaa se, että hauraus ilmenee myös silloin, kun hän rasistisuuteensa havahtuu ja myöntää olevansa ansaitsemattomasti etuoikeutettu ihminen. Edes suomalainen viranomaistaho ei ymmärrä tai välitä tieteellisen argumentoinnin perustoista sen vertaa, ettei se julkaisisi informaationa näin naurettavia ”tietoväittämiä”. THL on Suomen sosiaali- ja terveysministeriön alainen tutkimuslaitos.

John McWhorter varoittaa amerikkalaisia aliarvioimasta woke-uskonnoksi nimeämänsä ilmiön nykyistä vaikutusvaltaa: ”Älä erehdy, sillä nämä ihmiset ovat sinun lastesi perässä.”[590] Suomessa toimii vuonna 1988 syntynyt yhdistys nimeltä Yhteiset Lapsemme ry. Se on oman ilmoituksensa mukaan perustettu Suomeen muuttaneiden tai adoptoitujen lasten oikeuksien puolustamista varten ja tekee ”antirasistista vaikuttamistyötä monilla eri tavoilla”.[591]

Lähiluku yhdistyksen antirasismille omistettujen kotisivujen informaatiosta paljastaa, miten rasistista Suomi-kuvaa yhdistys varsinaisesti propagoi:

> Rasismi on järjestelmä, jossa johonkin ihmisryhmään kuuluvaa henkilöä pidetään alempiarvoisena kuin toiseen ihmisryhmään kuuluvaa henkilöä, esimerkiksi ihonvärin tai kulttuurin perusteella. Siihen liittyy valta-asema, josta toiset ihmisryhmät hyötyvät toisten kustannuksella. Yhdessä ilman rasismia -koulutuksessa käsittelemme mm. rasismia, etuoikeuksia, valtaa, ennakkoluuloja ja tapoja, miten rasismia voi vastustaa. Asiat voivat herättää tunteita.
>
> Esimerkiksi etuoikeuksia käsiteltäessä voi tuntea epämukavuutta siitä, että rasismin ja ennakkoluulojen takia elämä joillekin voi olla vähän vaikeampaa, ja erilaisia mahdollisuuksia vaikeampi saavuttaa. Ja jos taas ei tarvitse kokea rasismia, elämä on vähän helpompaa. On kuitenkin tärkeää myös kertoa, että me kaikki pystymme vaikuttamaan kaikille reilumpaan ja oikeudenmukaisempaan maailmaan. On myös hyvä auttaa lasta sanoittamaan tunteitaan.
>
> Vaikka käymme läpi monimutkaisiakin asioita, on tämä vasta alkua pidemmälle oppimisprosessille. Varsinkin etuoikeutettuihin ryhmiin kuuluvana, eli Suomen kontekstissa esimerkiksi valkoiselle, suomea äidinkielenään puhuvalle, on usein vaikea tunnistaa rasismi: Rasismi ei ole vain ihmisten välistä, epäoikeudenmukaista kohtelua, kuten nimittelyä, vaan se on usein piilossa rakenteissa ja käytänteissä. Rasismin tunnistamista ja siihen puuttumista kuitenkin edesauttaa, kun itse pyrkii jatkuvasti oppimaan rasismista ja reflektoimaan omaa toimintaa ja ennakkoluuloja. Me kaikki olemme osa tätä rasistista järjestelmää, ja siksi rasisminvastainen toiminta on meidän kaikkien velvollisuus.[592]

Lainauksesta voi päätellä, että kaikki woke-väen DiAngelolta lainatut opinkappaleet on kirjattu yhdistyksen sivuille ainoana oikeana tapana lähestyä rasismia: Ensinnäkin, kuka tahansa valkoinen kantasuomalainen saattaa ”tuntea epämukavuutta siitä, että rasismin ja ennakkoluulojen takia elämä” on muille ”vähän vaikeampaa”. Implikoidaan, että jokaisen pitäisi tunnistaa diangelolainen, valkoinen ”haurautensa”. Lisäksi on kuulemma huomioitava, että

”etuoikeutettuihin ryhmiin kuuluvana, eli Suomen kontekstissa esimerkiksi valkoiselle, suomea äidinkielenään puhuvalle, on usein vaikea tunnistaa rasismi”.

Miksi rasismin tunnistaminen on Yhteiset Lapsemme ry:n mukaan vaikeaa? Se on vaikeaa, koska rasismi on intersektionaalisen ajattelun perusperiaatteen mukaan jälleen kerran ”piilossa rakenteissa ja käytänteissä”. Näitä rakenteita tai käytänteitä ei tässäkään yhteydessä osata avata lukijalle. Syy, miksi emme tunnista rasismia on siis juuri tämä rasismin salamyhkäisyys, mikä todistaa, ettei rasismissa ole kyse kehen tahansa ihonvärin perusteella kohdistuvasta syrjinnästä tai ylenkatseesta, vaan nimenomaisesti intersektionaalisesti mystisestä ”rakenteellisesta” rasismista.

Sitten seuraa intersektionaalisen mantran mukainen kehotus itsereflektioon: Jokaisen meistä tulee pyrkiä ”oppimaan rasismista ja reflektoimaan omaa toimintaa ja ennakkoluuloja”. Juhlallisena lopetuksena tarjotaan tällainen totuusväittämä: ”Me kaikki olemme osa tätä rasistista järjestelmää, ja siksi rasisminvastainen toiminta on meidän kaikkien velvollisuus.” Koska Suomi on läpikotaisin rasistinen yhteiskunta, on jokaisen velvollisuus taistella omaa rasistisuuttamme vastaan. Näin yhdistys meille vakuuttaa.

Rasismikurssituksen koulutusmateriaaleissaan yhdistys viittaa tiedeartikkeleihin, joiden näennäistieteellisyys on ilmiselvää jokaiselle kriittiselle lukijalle.[593] Yhdistys kertoo myös, että se on saanut läpirasistisen kansakuntamme uudelleenkoulutukseen jopa EU:n rahoitusta Suomen sosiaali- ja terveysministeriön kautta. Woke-ajatteluun törmää siis Suomessa jo aivan kaikkialla ja ainakin sosiaali- ja terveysministeriössä se on määritelty normaaliksi suomalaiseksi viranomaisajatteluksi.

Itse tunnen ”haurautta” sen suhteen, että intersektionaalinen valkoisuusargumentti historiallisessa katsannossaan sysää yhdysvaltalaisen orjuuden historiallisen taakan kaikkien valkoisten, siis myös minun niskoilleni ikään kuin siihen osasyyllisenä. Tällaisten näennäishistoriallisten syyllistämisnarratiivien sijasta tulisi syrjäytymistutkimuksissa keskittyä aitoon historialliseen ajatteluun selvittämällä keihin väärinkäytökset ovat aikoinaan kohdistuneet ja miten (aina) paikka- ja aikasidonnaisia ja monitahoisia syrjäytymisuhkia voitaisiin tämän päivän todellisuudessa korjata.

Ennen kaikkea on ymmärrettävä, ettei syrjäytyminen ole mitenkään väistämättä muiden ihmisten asenteista johtuvaa. Oman elämänhallinnan ongelmat koskevat useimmiten omaa jaksamista, omaa mielenterveyttä, omaa itsetuntoa, omia perhesuhteita, omia ihmissuhteita, omaa koulutusta, omaa

toimeentuloa tai omaa terveydentilaa. Tämän vuoksi hyvinvointipalvelut on meillä luotu jokaisen suomalaisen henkilökohtaista käyttöä varten.

Tutkijayhteisöllekin tärkeää syrjäytymistä koskevaa yhteiskuntakeskustelua käydään nykyään mediassa ja somessa pelkän terapiakeskustelun säännöin. *Black Lives Matter* -liikkeen ympärille on Yhdysvalloissa koottu erilaisia rasismista todistavia tiedotussivuja, joilla todistellaan vaikkapa, että ”systemaattinen rasismi on yhtä lailla osa biologiaa kuin perimäkin” tai esitetään tieteellisenä faktana, että vuosisatainen mustien sorto ja traumatisoituminen oli keskeinen syy heidän valtaväestöä suurempaan koronakuolleisuutensa.[594]

Toisinaan tutkijoiden sensitiivisyys lähenee aihevalinnoillaan ja näennäistieteellisellä jargonillaan pateettisuutta. Intersektionaalinen tutkimusote ulottuu jopa viikinkiajan historiaharrastajien nettitoimeliaisuuden paheksuntaan. Perinteisen viikinkitutkimuksen valloitushistorioista ja sarvikypäristä kiinnostuneet harrastajasivustot saattavat kuulemma ”uusintaa ja vahvistaa strukturaalisesti väkivaltaisia narratiiveja poissulkemisen ja normalisoivien, essentiaalisten trooppien kautta”. Uuden, intersektionaalisesti valveutuneen viikinkitutkijoiden sukupolven tulee näin ollen taistella ”valkoisen ylivallan ilkeämielistä hypermaskuliinisuuden vakiinnuttamista edistäviä ja muita perinteiseen viikinkikuvaan nojaavia narratiiveja vastaan”.[595]

Woke-väelle itselleen keskeisintä tunnepuhetta on vastustajien morkkaaminen moraalisesti alamittaisiksi. Toimittaja Ndéla Faye kirjoitti Kulttuuricoctail-ohjelman alustukseksi Ylen sivuilla helmikuussa 2021 varsin tyypillisen woke-puolustuksen otsikolla ”Woke-kulttuurissa on kyse tasa-arvosta – loukkaavien termien hylkääminen ei ole yliherkkyyttä”.[596] Jo jutun otsikko on käsitteellisesti virheellinen. Poliittinen korrektius ei ole sama asia kuin kulttuurikeskustelun keskiöön noussut woke-ilmiö.

Poliittisen korrektiuden idea oli 1960-luvulta lähtien se, että kaikenlainen nimittely jätetään keskustelusta pois, jotta kaikki halukkaat keskustelijat uskaltavat leimautumatta keskustella, oli aihe mikä hyvänsä. Woke-keskustelussa antirasistit vaativat omin päin määrittelemiensä vähemmistöjen puheenaiheissa pitäytymistä, menneisyyden ”canceloitia” ja harjoittavat halukkaiden keskustelukumppaneiden poissulkemista keskustelusta (*calling out*). Keskustelusta ulosrajaaminen ei kuulu demokraattiseen poliittiseen kulttuuriin lainkaan.

Fayen väite, että woke-kulttuuri on tasa-arvon liike, on poissulkeva ja itsekin diskriminoiva. Sillä vihjataan, että woken vastustaminen on vähintäänkin epäsuorasti tasa-arvon vastustamista. Samoin hänen mainintansa siitä, että

Barack Obama kieltäytyi jyrkästi kannattamasta woke-kulttuuria, jää kummalliseksi vihjailuksi Obaman vaikeuksista edes afrikkalaisamerikkalaisena ymmärtää rakenteellista rasismia. Obaman näkemys oli, että kivien heittelemisellä ei rakenneta mitään.

Peruste Obaman kannalle on yksinkertainen. Demokratia on enemmistövaltaa, vaikkakin vähemmistön oikeuksin olla eri mieltä. Jos joku haluaa valtarakenteita muuttaa, ne on muutettava enemmistöpäätöksin, muuten uhkana on siirtyminen johonkin toiseen poliittiseen järjestelmään. Tässä on selitys sille, miksi jotkut vanhemman polven tutkijat ovat verranneet repäisevimpiä woke-juttuja 1970-luvun stalinistien tasa-arvopuheisiin.

Jo vuosia sitten muuan touhukas monimuotoisuuskonsultti informoi kantasuomalaisia siitä, että on yleisesti ongelmallista, jos ”sivuuttaa oman valkoisuutensa” eikä ”tiedosta oman ihonvärinsä mukana tuomia etuoikeuksia”.[597] Tuolloin pohdittiin niin tähdellistä eettistä kysymystä kuin sitä, onko valkoisen ihmisen soveliasta käyttää ruskeanväristä peukkuemojia somessa. Myöskään tästä haastattelusta ei selvinnyt, ovatko valkoiset etuoikeudet sääty-yhteiskunnan tapaisia privilegioita vai joitain muita etuajo-oikeuksia. Mikään lainsäädäntö ei sellaisia oikeuksia Suomessa tunne.

Intersektionaalisuuteen sitoutuneet tutkijat ovat usein sensitiivisyyspuheenparressaan ehdottomia. Professori Lena Näre toteaa, että ”yliopistoinstituutioiden ja tutkijoiden tulisi ottaa intersektionaalisen identiteettipolitiikan haaste vakavasti”. Tätä kuulemma todistaa sekin, että ”yliopistojen opiskelijat ja henkilökunta ovat yhä enemmän vaatineet turvallista keskusteluympäristöä ja syrjivien rakenteiden paljastamista”.[598]

On hassunkurista ajatella, että eri mieltä asioista olevien ihmisten kohtaaminen olisi terveelle aikuiselle ”turvallisuusuhka”. Kuinka kansanedustajat voisivat ollenkaan käydä työpaikallaan eduskunnassa, jos näin olisi? Vielä pöyristyttävämpää on väittää, että yliopistossa, joka on instituutiona perustettu totuudenetsinnälle ja juuri siksi nimenomaisesti vapaan ajattelun ihanteen varaan, ei voitaisi olla turvallisesti eri mieltä asioista.

Mistä henkistä turvaa kuuluu hakea silloin, kun ei ole tarvetta turvautua varsinaisiin mielenterveyspalveluihin? Kun toreilla, kaduilla, työpaikalla, harrastuksissa ja kaikissa julkisissa tiloissa pitää aina sopeutua ja käyttäytyä soveliaasti paikan ja paikallaolijoiden mukaan, on tietenkin oman kodin tarkoitus olla jokaiselle se viimesijainen ”turvallinen paikka”. Näin asia onkin perinteisesti käsitetty – tätähän amerikkalaisittain ilmaisulla ”*home sweet home*” tai suomalaisittain ilmaisulla ”kotini on linnani” varsinaisesti tarkoitetaan. Kaikkialla

muualla sopeudutaan, kotona ollaan yksin tai oman perheen kanssa kuten itse halutaan.

Sensitiivisyydestä ollaan tekemässä kansalaiskuntoisuuden mittaria myös tutkijoiden kesken. *Amerikan Yhdysvaltojen historia* -teokseeni (2022) erityisartikkelin kirjoittanut musiikkitieteilijä veti kirjoituksensa pois juuri taiton alkaessa kirjassa esitettyjen woke-kriittisten näkemysten vuoksi.

Vuonna 2023 erään vertaisarvioidun kulttuurintutkimuksen aikakauskirjan amerikkalaissyntyinen päätoimittaja toivoi minulta rotutietoisempaa kirjoitustapaa. Hänen mielestään englanninkielisessä, 1800-luvun alun yhdysvaltalaista historiaa käsittelevässä artikkelissa ei pitänyt kirjoittaa sekä ”*Black*” että ”*White*” -termejä isoilla alkukirjaimilla, kuten olin ”uusrotutietoisesti” ehdottanut. Hänen suosituksensa oli kirjoittaa ”*Black*” isolla alkukirjaimella, mutta ”*white*” pienellä.

Intersektionaalinen teesi kuului alun perin, että ”valkoisuus on ’rotu’”, vaikka pyrkiikin asettamaan ”itsensä luonnolliseksi, värittömyydeksi.”[599] Juuri intersektionaalisen ajattelun tavoite oli pyrkiä ”valkoisuuden näkyväksi tekemiseen, valkoisten itsensä vastustuksesta huolimatta”.[600] Nyt kun tarjoudutaan ”tekemään näkyväksi” merkitsemällä ”*White*” samaan tapaan kuin ”*Black*”, tämäkään ei kelpaa. Päädyin jättämään molemmat termit vanhanaikaisesti pienellä kirjoitetuiksi. Toimin samalla vastoin Helsingin yliopiston uusinta sensitiivisen englannin kielen kirjoittamisen ohjeistusta, joka vaatii termien ”*Indigenous*” ja ”*Black*” kirjoittamista isoilla alkukirjaimilla, toisin kuin termin ”*white*”.[601]

Varsinaista logiikkaa näissä sensitiivisyysvaatimuksissa ei siis ole edes intersektionaalisen rodullistumisteesin kannalta, koska valkoihoisten rodullisuus muihin nähden jätetään muodollisesti täysin huomiotta. Ainoa logiikka näyttää olevan, että tutkijat pakotetaan noudattamaan juuri intersektionaalisen tutkijakunnan suosituksia, perustuivat ne mihin tahansa alan omaan muotioikkuun. Tarkoituksena on vain vahvistaa intersektionaalisuuden omaa normatiivista asemaa.

Mainitun amerikkalaissyntyisen päätoimittajan muutkin toimitukselliset huomautukset tekstiini kertovat intersektionaalisen tutkimusajattelun ja woke-ajattelun uusimmista puhekäytännöistä. Adjektiivina etninen (*ethnic*) suositeltiin vaihtamaan rodulliseen (*racial/racialized*). Yhdysvaltojen 1800-luvun alun orjuusjärjestelmää käsiteltäessä ei ollut suotavaa käyttää edes termiä ”afrikkalaisamerikkalainen” (*African American*), vaan korvata se termillä ”musta amerikkalainen” (*Black American*). Vähemmistöistä ei kuulunut puhua pelkkinä

vähemmistöinä (*minority*) vaan erikseen ”vähemmistettyinä” ihmisryhminä (*minoritized*). Tarkoituksena oli siis lisätä väriä ja sortoa kaikkeen puheeseen todistamaan implisiittisesti värittäjäksi ja sortajaksi tuo pelätty ”valkoinen ylivalta”, ikään kuin valkoisesta orjanomistajasta kertova artikkeli ei sinällään olisi tehnyt alistussuhteesta kyllin selkeää.

Myös suomalaisissa tutkijapiireissä tuttu, uusi kulttuurintutkimuksen käytäntö on suosittaa latinx(l*atinx*)-termin käyttöä, vaikka se on yhä kiistanalainen Yhdysvalloissakin. Termillä tarkoitetaan latinalaisamerikkalaisia, joihin etnistä alkuperää viittaavissa tilastoissa maassa yleisesti yhä viitataan *Hispanic*-termillä. Koska suurin osa tästä väestöryhmästä vierastaa latinx-termiä, käytännöllä oikeastaan rikotaan sitä vähemmistöpolitiikan periaatetta, että vähemmistöjä kutsutaan sillä termillä, joka heille itselleen on mieluisin.[602]

Milloin intersektionaalisuus ei keskity pelkästään rodullistettuihin vähemmistöihin, se keskittyy muuhun epäsensitiivisyyttä osoittavaan ajatteluun. Eräänlaisen woke-sensitiivisyyden ennätyksen tekevät tutkijat Niina Meriläinen ja Susi Nousiainen artikkelissaan ”'Jutussa ei minusta välity yhtään todellisuus ammattikoululaisista”'. Tampereen yliopiston verkkojulkaisussa ilmestynyt artikkeli setvii suomalaisen julkisen keskustelun väitetysti ammattikoululaisia sortavaa puhetapaa.[603]

Meriläisen ja Nousiaisen mukaan ammattikoululaisia jatkuvasti ”kehystetään” ja ”toiseutetaan” valtajärjestelmän osana myös valtamedian toimesta. Ammattikoululaisia siis pidetään, tietoisesti tai tiedostamatta, muita nuoria huonompina nuorina. Toiseuden yhteiskunnallisen ”kehystämisen” normaalistumista kuvaa kirjoittajien mielestä esimerkiksi Kaari Mattilan (16.4.2021) ihmisoikeusliiton pääsihteerin asemassa kirjoittama tällainen twiitti (tässä julkaistussa muodossaan):

> Hyvää huomenta lukio ja yläkoulu -opet! Aikamme suuri kysymyksiä on ymmärtää #ilmastokriisi ja #ihmisoikeudet yhteys. Nyt mahtava pläjäys ihmisoikeudet net'ssä. Nuoria aihe onneksi kiinnostaa, etten sanoisi enemmän kuin aikuisia. Intoa #opehommat!

Hyväntuulista, yhteiskunnalliseen ajatteluun rohkaisevaa twiittiä koristi iltahämyinen kuva nuoresta parista katselemassa pilvenpiirtäjämaisemaa. Kyseisestä twiitistä Meriläisen ja Nousiaisen analyysi on seuraava:

> Sinänsä positiivissävyinen twiitti on esimerkki arjen normalisoituneesta ja huomaamattomasta toiseuttamisesta. Sen

> tekemä ”yhteiskunnallisesti tiedostavien nuorten” rajaus yläkoululaisiin ja lukiolaisiin on heijastus laajemmasta puhetavasta, jossa ammattiin opiskelevat ulos jättämällä heidät toiseutetaan ilmastonmuutoksen vastaisesta toiminnasta tai laajennettuna yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta.[604]

Koska alkuperäisessä twiitissä ei selvästikään tehty tai edes implikoitu mitään yleistä rajausta eri kouluja käyvien nuorten kesken, väheksyviä asenteita väkisin esiin kaivavat tutkijat puhuvat ”huomaamattomasta toiseuttamisesta”. Miksi Mattila ei saisi puhutella lukionuoria, yläkoululaisia ja heidän opettajiaan juuri tällä nimenomaisella twiitillä ja joitakuita muita ihmisiä jollain toisella twiitillä? Ajatellaan vaihtoehtoista twiittiä, joka alkaisi tervehdyksellä ”Hyvää huomenta Suomi!” Meriläisen ja Nousiaisen logiikalla tällaisen twiitin kirjoittaja syyllistyisi automaattisesti maailman kaikkien muiden maiden ihmisten ”toiseuttamiseen”.

Kun tutkijat sitten kysyvät ”toiseutetuilta amislaisiltaan”, onko julkinen keskustelu heitä syrjivää, ammattikoululaisen vastaus on tilatun mukainen: ”Kyllähän tuollainen [Mattilan viittaama] ihmisoikeusopetus voisi tulla ammattikouluihin. Yhtä lailla nuoria on täälläkin ja meitä kiinnostaa.” Kuka on missään ehdottanut, ettei ihmisoikeusopetusta voi viedä ammattikouluihin?

Haastattelulausunto jatkuu näin: ”Ehkäpä twiitin taustalla voi olla ajatus ja uskomus, että lukiolaisia pidetään parempina kuin ammattikoululaisia. Jotain pitäisi muuttua, kun tuo on ikävää. Mattilasta voisin sanoa, että on sikaoutoa, ei kuulosta pätevältä ihmiseltä. En osaa sanoa miksi se niin tekee? Se ei osaa ajatella.”[605]

Kaari Mattilaa saa siis haastateltava ”toiseuttamatta” moittia epäpäteväksi ”ihmiseksi” tutkijoiden kommentoimatta puhetapaa mitenkään. Selvästikin tutkimuseettinen tarkastustoiminta pitäisi ulottaa aivan erityisellä tavalla intersektionaalisen tutkimustyön tekemisen etiikkaan. Toinen artikkelin kirjoittajista, Susi Nousiainen on julkaissut kokonaisen *Intersektionaalisen feminismin ABC* -nimisen teoksen.

Suomessa ensimmäinen valtakunnallinen woke-kohu nousi Marja Sannikan Ylen tv-keskusteluohjelmasta ”Hyviä asioita ajetaan huonoilla keinolla” (19.11. 2021).[606] Keskusteluohjelmassa esiintyivät toimittajan lisäksi Osmo Tammisalo, Renaz Ebrahimi ja Esko Valtaoja. Keskustelussa Ebrahimin kanssa tähtitieteilijä Valtaoja otti esiin n-sanan käytön halveksivassa mielessä lainaten perussuomalaisten kansanedustajan puhetta ”hyppivistä neekeriukoista”. Valtaoja halusi eksplikoida, että kyse on aivan muusta silloin, kun pohditaan

esimerkiksi ikivanhoista Peppi Pitkätossu -lastenkirjoista löytyvää termiä ”neekerikuningas”.

Kommenttiin lainkaan vastaamatta Ebrahimi päätti hankkia keskustelussa yliotteen loukkaantumalla tähtitieteilijän puheenvuorosta verisesti. Hän väitti, että tunsi n-sanan käytön vuoksi olonsa studiossa ”uhatuksi” kertomatta kuitenkaan, miten häntä uhattiin. Valtaojan tarkoitusta puhua rasistisiksi nykyään käsitettyjen sanojen merkitysten muutoksista ei ollut vaikeaa ymmärtää. Jos keskustelu olisi jatkunut jotenkin normaaleja uomiaan, oltaisiin varmasti päädytty siihen, ettei Peppi Pitkätossu -kirjoihin nykyään kukaan kääntäisi termejä siten kuin ennen.[607]

Kohun jälkipuintina järjestetyssä Ylen A-studion haastattelussa (22.11. 2021) innovatiivisista rasisminvastaisista aloitteistaan palkittu THL:n tutkimuspäällikkö Shadia Rask totesi, että rasismi on ”arka ja räjähdysherkkä aihe” ja päivitteli sitä, kuinka ”olemme Suomessa sen kaltaisessa tilanteessa, missä keskustelu rasismista on vaikeata”. Millainen tilannekuva hänellä on nykyisestä suomalaisesta yhteiskuntakeskustelusta vaikkapa johonkin menneeseen tilaan nähden ei selvinnyt. Oman medialukutaitoni perusteella meillä puhutaan nykyään rasismista enemmän kuin koskaan. Eikö siitä pitänyt woke-väen mielestä puhuakin?

Räjähdysherkkä aihe rasismi näkyy olevan erityisesti niille, joille keskustelua kuuluu aina käydä tunteistamme. Miksi rasismista ei voisi puhua yleisenä ilmiönä maailmalla, historiassa ja sitten erikseen tämän päivän Suomessa? Puuttumatta yhdenvertaisuuden toteutumiseen sanallakaan Rask piti A-studiossa erityisen tärkeänä puhujien ”intentioiden ja impaktien” erottamista toisistaan, jotta kyetään analysoimaan ”loukkaavia vaikutuksia”.[608] Tutkija antoi siis ymmärtää, että rasismista keskustelu on aidoimmillaan juuri silloin, kun puhutaan uhriutujien tunteista. Voiko nykyään vaatia anteeksipyyntöä sillä perusteella, että häviää argumenteissaan toisen argumenteille?

Pelkkää empatian manifestointia ei voi nostaa keskustelukulttuurissamme argumenttia tärkeämpään asemaan. Tämä on tunneälyn imperialismia, jota woke-ilmiö ruokkii ja johon se tietoisesti tukeutuu, kuten omaa valkoisuuttaan anteeksipyytelevien amerikkalaisten kulttuurivaikuttajien puheenvuorot (joista tarjottiin aiemmin esimerkkejä) mainiosti todentavat.

Toinen, samaisen A-studion kuulema asiantuntija Pauliina Mattila-Holappa (Työterveyslaitokselta) säesti, että ”jos joku asia ei herätä tunteita, niin sehän on silloin merkityksetön”.[609] Tällaisella argumentilla voi puolustaa mitä tahansa tunnepuhetta merkityksellisenä ja leimata vaikkapa yhteiskuntarakenteita

analysoiva puhe joutavanpäiväiseksi. Merkityksetöntä olisi kaikki, mikä ei satu suututtamaan tai ilahduttamaan kuulijaa jollain erityisen tunteenomaisella tavalla.

Pahimmillaan tunneälykeskustelun sääntöihin vetoamalla voidaan nollata toisen argumentti vain puhujan psyykkisen tunnetilan ilmentymänä. Ei tarvitse tarjota mitään vasta-argumenttia itse asiaan. Ylen verkkosivuilla julkaistiin pian Sannikka-kohun jälkeen kolumni, jossa kerrottiin, että oudonkuuloisen sukunimen alkuperästä tiedusteleminen syyllistää kysyjän ”mikroaggressioon”.[610] Koska aggressio on määritelmällisesti tunne, ei vielä aggressiivinen teko, kysyjä on siis tunnesyyllinen. Kontrolli on muuttumassa todella tiukaksi.

Uusi terapialähtöinen keskustelukulttuuri on jo täydellisesti sisäistetty ainakin suomalaisissa taiteilijapiireissä. Näytelmäkirjailija ja dramaturgi Ilja Lehtinen, kirjoitettuaan pitkän blogiesseen syistä, joiden vuoksi ei voinut allekirjoittaa adressia antirasistisen toiminnan puolesta, ei tyytynyt pelkästään esittämään asiaan liittyviä omia argumenttejaan. Kirjoituksen lopuksi hän pyysi argumenttejaan lukijoiltaan anteeksi:

> Olen tietoinen siitä, että tämä teksti on mahdollista lukea väärin. Sen argumenttien ja kokonaiseleen on mahdollista nähdä tukevan ”valkoista etuoikeutta”, edustavan ”valkoista haurautta” tai pitävän yllä ”systeemistä sortoa”. Sen lähteet on mahdollista kyseenalaistaa ja sen ajattelu mitätöidä – mitä todennäköisimmin jo sen perusteella, kuka ja minkälainen ihminen teksti(e)n takana on. Tekstin sisältö voidaan palauttaa siihen ”positioon”, josta käsin se on oletetusti kirjoitettu.
>
> Kuitenkin toivon, että tällaisen sijaan tekstin lukeminen tapahtuisi pikemminkin etupäässä sen argumentteja seuraamalla. Toivoisin, että jatkokeskustelu keskittyisi tekstin sisältöön eikä sen kirjoittajaan.[611]

Uudessa, supersensitiivisessä keskustelukulttuurissamme voimme siis vain kainosti toivoa, että argumenttimme olisi se, mitä lukija sanottavastamme arvioi. Kannattaa miettiä, onko tällaisen keskustelukulttuurin propagoimisessa mitään mieltä – edes intersektionaalisen ajattelun kannalta. Ilman aitoa puhe- ja mielipiteenvapautta ei voi olla yhteiskunnallista keskusteluakaan. Itse uskon, että niin tieteellisessä kuin yhteiskuntakeskustelussakin paras argumentti lopulta voittaa. Pitäisikö minun pahoitella sensitiiviselle lukijalle tästä kannastani mahdollisesti aiheutuvaa mielipahaa?

Woke-asenteet ja cancelointi-kulttuuri vaikuttavat laajalti suomalaisessa taide-elämässä ja koulutuskulttuurissa, kuten olemme saaneet lehdistä lukea

esimerkiksi teatterikorkeakoulun osalta.[612] Muuan naiskirjailija lähetti minulle yksityiskohtaisen raportin siitä, kuinka suomalaisessa runopiirissä suljettiin miespuolinen aktiivi pois tapahtumista kertomatta hänelle ketä piirin jäsentä tai miten hän oli loukannut. Pannaanjulistuksen takana oli yksi ainut naispuolinen (tai naisoletettu) runopiiriaktiivi, jolle näin suotiin valta karkottaa aiempi aktiivijäsen ulos jopa piirin yleisötapahtumista. Sittemmin, kirjailija kertoo, ”koko runoscene (enimmäkseen toksisia feministejä) arvioi häntä, kuka mitenkin, hän on joutunut suurennuslasin alle ja jotkut jopa mielenosoituksellisesti lähtevät pois tilasta, jonne hän sattuu ilmaantumaan”.

Olen myös saanut naisopiskelijoilta palautetta niin Turun yliopistosta kuin Itä-Suomen yliopistosta kursseilla koetusta ahdistavasta ilmapiiristä, jonka ovat luoneet nimenomaan woke-henkiset opettajat.

Entä mitä miesäänestäjän pitäisi ajatella naisehdokkaan vaaliesitteestä, jossa todetaan, että suomalaisessa yhteiskuntakeskustelussa ”tullaan luoneeksi poliittisia hierarkioita, joissa naisten ja vähemmistöjen oikeudet ovat ’identiteettipolitiikkaa’ ja miehisellä bassolla lausutut talousnäkemykset ’oikeaa politiikkaa’”.[613] Olisiko miesehdokkaan sopivaa väittää, että politiikan jokin osa-alue ei määritykään ”miehisellä bassoäänellä” vaan ”feministisellä kimittämisellä”?

Intersektionaalisen feminismin ja rotutietoisuuden papeille ja papittarille näyttää olevan millainen puheenparsi tahansa sallittua. Kirjailija Margaret Atwood on yksi niistä entisistä feministihahmoista, joista saa sanoa nykyisin mitä vain. Muuan amerikkalaisen yliopiston apulaisprofessori piti häntä pelkkänä ”paskaisena valkoisena naisena (*shitty white woman*)”. Kirjailijan saamasta kritiikistä hän totesi vain, että ”jos olet valkoinen nainen ja menet vielä esiintymään, niin onpa vitun sääli. Minä en välitä *(If you are a white woman and you have a platform, then too fucking bad. I don’t care*)”.[614]

Näin puolestaan eräs Helsingin yliopiston jatko-opiskelija kommentoi kuningatar Elisabetin poismenoa Facebookissa vuonna 2022: ”Paholainen on kuollut. Mädäntyköön hän Buckinghamin palatsissa, joka on täytetty miljoonien kolonisoitujen viattomien verellä ja kirouksella, joille ei vieläkään suoda oikeutta.” Postaukseen oli liitetty näkyville toisen aktivistin postaus, jossa todettiin, että ”en toivo hänelle [vainajalle] hyvää siirtymässään [tuonpuoleiseen], demonit eivät ansaitse rauhaa”.[615] Tyyli ei eroa lainkaan kaikkein törkeimpien trumpistien ja äärioikeistolaisten somekäytöksestä.

Mennee vielä vuosia, ennen kuin somepuheeseen osataan suhtautua niin yliolkaisesti kuin siihen kuuluu suhtautua. Asiallista puhetapaa raivoaminen ei edusta edes somessa.

Suomalaisia Lenin-patsaita enemmän uskovaista suomalaista muslimia todennäköisemmin loukkaa suomalaisnaisten toisinaan avoimen seksuaalinen pukeutuminen. Naisten tasa-arvoa kannattavaa perussuomalaisten Riikka Purraa puolestaan loukkaa burka-asun käyttö, minkä hän ilmaisi maaliskuussa 2019 burkaa käyttäviä naisia tahallisesti loukkaavalla tavalla kutsumalla heitä ”mustiksi säkeiksi”.[616]

Rasismin ”nollatoleranssista” puhuminen kääntyy sekin helposti tarkoitustaan vastaan, koska se woke-henkisesti kehottaa etukäteiseen loukkaantumiseen pelkän keskustelun aiheen vuoksi. Kulttuurit ovat erilaisia. Jos monikulttuurisuutta ei suostuta ymmärtämään meille kaikille jatkuvan oppimisen asiana ja sen kipukohtia käsittelemään leimaamatta keskustelijoita etukäteisesti ennakkoluuloisiksi, meille jää pelkkä loukkaantumisdiskurssi. Sille, että myös monikulttuurisuutta koskevat keskustelut tapaavat velloa ilman mitään selkeästi rakentuvaa logiikkaa ei voitane mitään. Saako vai peräti pitääkö suomalaisten juutalaispoikien ympärileikkausta verrata suomalaisten muslimityttöjen ympärileikkauskäytäntöihin? Eivät aiheet helppoja ole.

Asiallinen käytös voi olla kylmäkiskoista, mutta se ei ole koskaan tahallisesti toisen ihmisarvoa loukkaavaa. Jos jokin ihmisryhmä päättää, että siihen kuuluvia on kohdeltava eri tavoin kuin muita, luodaan tietoisesti epäluottamusta paitsi ihmisten arkielämän kohtaamisissa työpaikoilla ja harrastuksissa myös tavallisen yhteiskuntakeskustelun normeja kohtaan.

Tunnediskurssin sääntöjärjestelmä on perustettu terapiakeskustelun, ei yhteiskuntakeskustelun tarpeiden varaan. Terapiakeskustelut ovat niille, jotka tarvitsevat terapiaa. Niille on paikkansa. Terapiakeskustelut on kuitenkin erotettava yhteiskuntakeskustelusta. Pelkällä tunneälyllä ei ratkaista yhteiskunnallisia ongelmia.

Politiikassa äänestäjät päättävät kenen argumentti on paras. Hallintokoneisto toteuttaa demokraattisesti valittujen poliitikkojen tahtoa. Keskustelu edustuksellisessa demokratiassa tarkoittaa aivan erityisellä tavalla sitä, että asioista saa olla eri mieltä. Sitä ei käsitetä epäsosiaaliseksi käytökseksi. Politiikassa kuuluu riidellä, vain siten kompromissiksi muotoutuva kanta on edes mahdollista hahmottaa eri näkemysten väliltä.

Selkeyden vuoksi on syytä vielä erotella poliittinen ja moraalinen ajattelu toisistaan. Moraali tarkoittaa kunnioitusta toisia ihmisiä kohtaan. Vaikka

enemmistödemokratia onkin moraalinen kompromissi itsessään, ei se edellytä kenenkään luopuvan henkilökohtaisesta moraalistaan. Edustuksellinen demokratiamme tarkoittaa järjestelmää, jossa jokainen aikuinen vaikuttaa ja äänestää, ei oman etunsa mukaisesti, vaan sen kannan mukaisesti, jonka katsoo yleistä, eli muidenkin ihmisten etua parhaiten ajavan.

Moraalista kompromissia demokratian hyväksi ei tarvitse ajatella henkilökohtaisena. Modernissa demokratiassa on oikeus olla eri mieltä enemmistön kanssa vielä äänestyksen hävittyäänkin. Väkivaltaan ei saa turvautua. Miten väkivaltainen alistaminen tekisi jonkun paremmaksi ihmiseksi? Vain äärifundamentalisti kieltää moraalin. Uskonsodissa riistetään vääräuskoisilta maallisen elämän lahja, jota kaikki moraalisäännöt varsinaisesti koskevat. Tuonpuoleisen moraalisuudesta ei tarvitse huolta kantaa, olipa sellaista tai ei.

Moraalisesti edustuksellinen demokratia tarkoittaa, että jokainen on lähtökohtaisesti vastuussa vain omista tekemisistään, ei esi-isiensä harjoittamasta valkoisesta tai jonkin muun värisestä ylivallasta tai liiasta nöyryydestä sen edessä. Poliittisissa kannanotoissaan jokainen on moraalisesti vastuussa siitä, miten lapsista, vanhuksista, vangeista, vammaisista ja muista vähäosaisista, eli kaikkein heikoimmista pidetään huolta, ei siitä, kenen tunteita mikäkin argumentti loukkaa. Periaatteen kuului olla, että annetaan parhaan argumentin voittaa.

Kaikki tämä todistaa tunnekeskustelun papiston olevan tietämätön tai välinpitämätön paitsi nykydemokratiamme oikeusperiaatteista myös sen sääntöperustasta, sen toimintaperiaatteista ja nämä periaatteet mahdollistavasta keskustelukulttuurista.

Kuten aiemmissa luvuissa on osoitettu, koko woke-ilmiön pohjan tarjonnut intersektionaalinen paradigma on valkoisuuskriteereineen ja syrjinnän käsitteen käytön osalta metodologisesti hajallaan ja tosiasiallisesti pätemätön tutkimuksellinen lähtökohta. Juuri ideologisen taakkansa vuoksi, nimittäin pelkästään diskriminoinnin eri muotoihin keskittyneenä tutkimusalana, intersektionaalinen ajattelu hukkaa käsityksen siitä, mikä yhteisöllisessä elämässä ylipäätään on rakenteellista ja mikä kenties ideologista, aatteellista tai alitajuista. Päinvastoin, se suorastaan ruokkii tällaisessa käsitesekamelskassa rypemistä, josta selviää helpoimmalla pelkin iskulausein siitä, että kaikesta pahasta maailmassa voi syyttää abstraktia, maskuliinista ”valkoista ylivaltaa”.

LOPPUSANAT

Pelkästään vähemmistöidentiteeteistä kiinnostuneena tutkimusalana intersektionaalisuus sekoittaa länsimaisen demokraattisen valtakulttuurin ihmisten arkipäiväisiin ajattelutottumuksiin sekä tapa- ja alakulttuureihin. Kaikki länsimaiset valtakulttuurit tunnustautuvat monikulttuurisiksi kulttuureiksi. Tästä huolimatta myös demokraattisten valtakulttuurien välillä on kulttuurisia eroja. Yhdysvalloissa jopa politikoidaan aivan toisin kuin Suomessa. Kiinassa taas politikoidaan aivan eri säännöinkin.

Yhtä vakavalla tavalla väärin intersektionaalisuus hahmottaa valtadiskurssin, jossa tosiasiallisesti on kyse siitä, että kaikenlaisia (joskus vain potentiaalisia) ristiriitoja sovitellaan kaikkialla kaiken aikaa. Konflikteja ratkotaan jatkuvasti valtakulttuurien poliittisina keskusteluina, erilaisina kansallisina ja paikallisina kulttuurikeskusteluina, alakulttuurien sisäisinä keskusteluina, selvittelyinä työpaikoilla, baareissa, kerhoissa, kaduilla ja kodeissa – kaikissa jonkinlaisiin kompromisseihin pyrkien. Toki kompromissit koskettavat myös vallanjakoa, mutta demokratiassa valtakeskustelun on tarkoituskin vain jatkua.

Intersektionaalisuus sen sijaan löytää maailmasta vain yhden ainoan valtadiskurssin. Se on sille leppymätöntä taistelua valkoiseksi, maskuliiniseksi ylivallaksi nimettyä pakkovaltaa vastaan, jonka se on paikallistanut valkoisten ihmisten psyyken sisään. Tämän vuoksi ”aito muutos” ei ole intersektionaalisuudelle reformistinen neuvottelujen asia. Sen vaatima muutos on ihmiskunnalle mahdollinen kaikissa valtakulttuureissaan, enemmistökulttuureissaan ja vähemmistökulttuureissaan vain kaikkien maailman ihmisten kokonaisvaltaisena kääntymiskokemuksena intersektionaalisen ajattelun totuuksien ääreen.

Pohjimmiltaan intersektionaalisuus unelmoi maailmasta ilman minkäänlaista valtakulttuuria ja valtakulttuurisia poliittisia rakenteita. Tämän vuoksi se on valtakeskusteluja koskevan analyyttisen ajattelun vihollinen kaikkialla, missä se ei itse määritä kaikkia normeja. Juuri tässä suhteessa se on myös utopistinen ja vallankumouksellinen, ei reformistinen ajattelutapa.

Uusnatsien valkoisen ylivallan utopiat intersektionaaliset tutkijat itsekin sivuuttavat vähämerkityksisinä. Mutta kuten on osoitettu, intersektionaalisen ajattelun loihtimaa ”aitoa” valkoista ylivaltaa ei ole olemassakaan. Itse valkoisuuskäsite on aivokummitus – käsitehirviö, jonka perustalta intersektionaalisuus näkee kaikki yhteiskunnalliset vastakohtaisuudet globaaleina ilmiöinä, vaikka ristiriidat tapaavat syntyä aina paikka- ja aikakohtaisista kulttuurisista eroista hahmottaa omaa ja muiden yhteisöjä ja elämäntapoja.

Jokainen ihminen hahmottaa maailmaa vain omasta kulttuurisesti rajoitetusta näkökulmastaan. Juuri siksi länsimainen, yksilökeskeinen ihmiskuva on kestävin tutkimuksellinen tapa analysoida kulttuurieroja.

En osaa pitää mustaa tai valkoista suomalaista LVI-alan ammattilaista eriarvoisena itseni kanssa, vaikka ymmärrän heidän ajatteluaan paljon huonommin kuin monien amerikkalaisten professoriystävieni. Elämäntavat ja arvot ovat ihmisillä erilaisia. Juuri elämäämme kaikkein arkipäiväisimmin määrittävät kulttuurierot ovat ensimmäiset erot, jotka intersektionaalinen tutkimus heittää tieltään syrjään. Omassa totalitarismissaan, jossa erilaisuus on sinällään epätasa-arvoa, se on ennen kaikkea kulttuurinvastainen aatevirtaus.

Tutkimuksellisesti kieroutuneen valta- ja kulttuurikäsityksensä vuoksi intersektionaalisuus kieltäytyy kaikesta siitä, mitä rakenneanalyysiksi on yhteiskuntatieteissä perinteisesti kutsuttu. Sitä ei kiinnosta poliittisten rakenteiden erottaminen oikeusrakenteista tai talouden rakenteita hallintorakenteista. Ei sitä kiinnosta myöskään niiden erottaminen eri alakulttuurien käytänteisiin sisältyvistä, rakenteellisiksi (vaikkapa perinteisen sosiaalisen konstruktivismin tapaan) kuvattavista käsityksistä ja käsitteistä.

Kontrollirakenteita intersektionaalisuus ymmärtää kaikkein huonoimmin. Ihmisyhteisöä ilman jonkinlaista ihmisten keskisten valtasuhteiden kontrollirakennetta ei ole olemassakaan. Utopistinen vallankumouksellisuus puolestaan ei ole maailmanhistoriassa tuottanut kuin totalitaristisia valtarakenteita. Juuri sellaista ajattelua suurin osa intersektionaalisesta teoriamuodostuksesta ja käytännön ehdotuksista itsereflektiokoulutuksineen ajaa. Sen teoriassa vapaalla, kansanvaltaisella päätöksenteolla ei ole mitään varsinaista funktiota. Intersektionaalisuus on länsimaisen demokratian ja yksilönoikeuksien vastainen aatesuuntaus – ideologia sanan vahvimmassa mielessä.

Kuten teoksen kaikkiaan kahdeksassa pääluvussa on todistettu, intersektionaalinen teoria syrjäytymisestä on rakentunut myytille valkoisten miesten ruumiillistamasta yleisinhimillisestä pahuudesta ja itsekkyydestä. Tämän myyttisen lähtökohtansa vuoksi intersektionaalisuus on ollut kykenemätön aitoon rakenteelliseen yhteiskunnalliseen analyysiin minkäänlaisen syrjäytymisen yleisistä tai erityisistä syistä. Toisin kuin intersektionaalisen ajattelun piirissä kuvitellaan, myös syrjäytymistä – kuten kaikkia yhteiskunnallisia ilmiöitä – on tutkittava paikka- ja aikakohtaisena ilmiönä. Vain siten kyseessä oleva ilmiö voidaan ymmärtää syy- ja seurausyhteyksissään.

Vaikka intersektionaalista teoriaa on koetettu korjailla terminologisesti sitä mukaa kuin sitä vastaan kirjoitettu kritiikki on osoittanut sen lähtökohtia kestämättömiksi, itse valkoisen miehen syyllisyysmyytistä se ei pyri eroon. Tämän vuoksi sen yhteydessä on vaikea edes puhua tutkimusperustaisesta tiedonmuodostuksesta. Valkoisuusmyytistä on muodostunut välttämätön rakennepuu antirasistien salaliittoteoriaa lähenevälle, yleisesti maailmaa syyllistävälle ajattelutavalle, jota intersektionaalisuus on omistautunut näennäistieteellisesti pönkittämään. Länsimaissa ei ole rodullistettu ihmisiä minkään ”tieteellisen” rotuajattelun pohjalta yli sataan vuoteen ennen intersektionalisteja.

Empiirisesti intersektionaalinen tutkijakunta ei pysty todentamaan maailmasta muuta kuin omien teoreettisten lähtökohtiensa vastaisia ajattelutapoja ja yhteiskuntarakenteita. Yksinkertainen syy tähän on se, ettei maailma ole intersektionaalinen eikä se ole sellaiseksi muuttumassa. Maailma on mitä se on. Sen tutkimus edellyttää, että faktat kiinnostavat ensin tieteellisesti osoitettavina faktoina ja vasta sitten mahdollisina reformin kohteina. Intersektionaalisuus lähestyy maailmaa parkumalla, että se on väärin tehty, ei sitä analysoimalla kipukohtia paikantaen ja asioiden aitoon parantamiseen pyrkien.

Historia osoittaa, että ihmiset pystyvät myös positiivisiin muutoksiin käytöksessään ja ajattelutavoissaan. Samoin se osoittaa, että jotkin muutokset ovat peruuttamattomia, kuten vaikkapa teollistuminen ja tietoteknologian kehittyminen. Mitä vaikkapa atomipommin keksimisen vaikutuksista ajatteleekin, historia ei todista edes, että juuri positiiviset muutokset olisivat peruuttamattomia.

Myös muutoksiin on suhtauduttava analyyttisen ajattelun keinoin. Yhteiskunnallinen tasa-arvo on lähes kaikilla taloudellisilla mittareilla mitattuna Yhdysvalloissa tänään heikommalla tolalla kuin se oli vielä 1980-luvulla. Juuri tässä suhteessa pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntamallin näytöt vapaan, yksilöä kunnioittavan ja tasa-arvoisen inhimillisen elämäntavan takeena ovat olleet ylivoimaisia verrattuna mihinkään maailmanhistoriassa aiemmin nähtyyn. Koska historialliset muutokset ovat ainutkertaisia, ongelmatkin ovat aina uudenlaisia, siksi on opeteltava ajattelemaan uudella tavalla. Mikään näistä seikoista ei kuitenkaan vaadi empiriaan perustuvasta modernista tiedekäsityksestä tinkimistä.

Tärkeintä suomalaisessa syrjäytymis- ja hyvinvointikeskustelussa, samoin kuin sen tutkimustyössä, on pitää kiinni Yhdysvaltojen ja muiden länsimaiden

kanssa jakamamme vapausajattelun perustasta. Mielipiteen- ja sananvapauden periaatteet ovat perimmäinen tae kaikelle tutkimukselle, demokraattiselle keskustelulle ja päätöksenteolle sekä niiden jatkuvuudelle. Näitä periaatteita voi historian valossa aivan hyvällä syyllä kutsua länsimaisiksi periaatteiksi. Siksi niitä globaaleina arvoina edistettäessä on ymmärrettävä, etteivät ne ole maailman kaikissa kulttuureissa kaikkein pyhimpiä arvoja, esimerkiksi uskonnollisten arvojen rinnalle asetettuina.

Olen kirjaa kirjoittaessani vaihtanut ajatuksia myös useiden intersektionaalisen tutkimustavan omaksuneiden tutkijoiden kanssa. Vaikkemme ole olleet asioista yhtä mieltä, keskustelu on ollut molemmin puolin kohteliasta. Olemme kunnioittaneet toisiamme ihmisinä.

Ei ole tarpeellista erityisesti kieltää tai diskriminoida intersektionaalista ajattelua. Suomessa saa kannattaa kaikenlaisia muitakin uskomushoitoja vapaasti. Tarpeellista on havahtua intersektionaalisuuden todelliseen luonteeseen, aivan kuten otamme etäisyyttä rasistiseen puheenparteen silloinkin, kun se ei selvästi ylitä lain sallimia rajoja. Tutkijakollegoille tämän kirjan sanoma on yksinkertainen: Rasisteja emme ole, intersektionaalisuustutkijoiksi emme halua tulla, etsikäämme siis totuutta – perinteiseen metodologiseen tiedeajatteluun sitoutuneina.

Itse en halua elää yhteiskunnassa, jossa minua jonkinlaisena ”kantasuomalaisena miesoletettuna” arvioitaisiin ensisijaisesti ihonvärini, sukupuoleni tai seksuaalisen suuntautumiseni perusteella. En myöskään halua, että näillä perusteilla arvioitaisiin esikoistani, joka kuuluu syntyperältään maamme etnisiin vähemmistöihin. Poliittinen eripura ei ole epäsosiaalisuutta. Se on demokratian perusta.

Henkilökohtaista etiikkaamme puolestaan kuuluu arvioida vain sen perusteella, miten toisia ihmisiä kohtelemme. Periaate ei ole monimutkainen. Kuten musta historioitsija C.L.R. James asian jo 1930-luvulla muotoili, ”ilmiselvästi mustat, kuten hevoset, koirat, kissat ja jotkut villieläimet, arvioivat ihmistä, eivät suinkaan hänen ihonvärinsä, *vaan hänen käyttäytymisensä mukaan*”.[617]

Syrjäytymistutkimus on tärkeää tutkimusta. Kaiken edellä esitetyn valossa on selvää, että myös itsensä syrjäytyneeksi kokevien etu on hylätä tutkimuksellisesti pätemätön intersektionaalinen valkoisuusparadigma.

”I think the notion that the species can be improved in some way, that everyone could live in harmony, is a really dangerous idea. Those who are afflicted with this notion are the first ones to give up their souls, their freedom.”

— Cormac McCarthy (1933–2023).

Viitteet

[1] Ks. esim. Minna Seikkula, ”(Un)making ’extreme’ and ’ordinary’ whiteness: Activists’ narratives on antiracist mobilisation in Finland”, *Sociological Review*, vol. 67 (5, 2019), 1002-1017 (Helka, Tuhat-sivusto: https://helda.helsinki.fi/handle/10138/307660, ladattu 9.5. 2023); Näin kaksi intersektionaalisuustutkijaa asian muotoilee: ”Perussuomalaisten rasismia koskeva kannanotto vuodelta 2011 listaa rasismiksi kaikenlaiset teot, jotka suuntautuvat vähemmistöjä tai enemmistöä kohtaan tai esiintyvät vähemmistöjen välillä. Näillä määritelmillä pyritään suoranaisesti rasismia koskevan [intersektionaalisen] keskustelun ja määrittelyiden muuttamiseen.” Rasismia koskevan keskustelun määrittelyt on intersektionaalinen tutkimus muuttanut aivan itse oman ”sosiologisen” rodun käsitteensä tahallisesti perinteisiin ihonvärieroihin sekoittamalla, kuten myöhemmin selvitetään. Ks. lainaus, Suvi Keskinen & Minna Seikkula, ”Käänteisrasismin mahdottomuus”, Raster.fi, Rasisminvastainen tutkijaverkosto, 27.10. 2015: https://raster.fi/2015/10/27/kaanteisrasismin-mahdottomuus/ (vierailtu 24.6. 2022).

[2] Alkup. muotoilu: ”Whiteness studies authors manifest a wide variety of approaches. In many of the disciplines outside history, prescriptive policy goals assume a central position; writing on whiteness in education, for example, Nelson M. Rodriguez calls for the creation of ’pedagogies of whiteness as a counterhegemonic act’ predicated on the need to ‘refigure whiteness in antiracist, antihomophobic, and antisexist ways.’” Ks. Peter Kolchin, ”Whiteness Studies: A New History of Race in America”, *The Journal of American History*, vol. 89 (1, 2002), 154-173, lainaus, 154.

[3] Teresa Guess, ”The Social Construction of Whiteness: Racism by Intent, Racism by Consequence”, *Critical Sociology*, vol. 42, (4, 2006), 649-673, lainaukset 660, 668.

[4] Kirsten Weir, ”Raising anti-racist children”, *Monitor on Psychology*, vol. 52, (2021), American Psychological Association: https://www.apa.org/monitor/2021/06/anti-racist-children (vierailtu 5.12. 2022). Weir muotoilee asian näin: ”Arvaukseni on, että perinteinen tasa-arvoisuuskasvatus sallii lasten ylläpitää tunnetta etuoikeudestaan. Lapset saattavat ajatella, että jos rotu ei merkitse mitään, he pysyttelevät ryhmässä, jossa tulokset ovat parempia (that has better outcomes).”

[5] Josephine Hoegaerts, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho & Elizabeth Peterson, ”An Introduction”, *Finnishness, Whiteness and Coloniality*, ed. by Josephine Hoegaerts, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho & Elizabeth Peterson (Helsinki: Helsinki University Press, 2022), 1-16, 6 [Itse teokseen viitataan jatkossa vain lyhenteellä *Finnishness* 2022.]

[6] Eveliina Heino, ”Intersektionaalisuus sosiaalityössä”, *Janus*, vol. 31 (1, 2023) 60–79, 73.

[7] Hoegaerts et al., ”An Introduction” 2022, 5.

[8] Guess 2006, 668.

[9] Veijo Meri, *Ei tule vaivatta vapaus. Suomi 1870–1920* (Helsinki: Otava, 1995), 509.

[10] Myös terminologisia muutoksia on näkyvillä intersektionaalisuuden sisällä. Esimerkiksi ”valkoinen ylivalta” -termiä näkee uudemmissa tutkimuksissa harvemmin, vaikkakin sitä on aivan samoin tarkoituksin korvattu sellaisin termein, kuten ”antioppressivinen” tutkimus, ”osallistava” asenne tai vahingollinen ”kehystäminen” (näihin kaikkiin tutustumme kirjassa myöhemmin.); Lainaukset, ks. Marja Peltola & Ann Phoenix, ”Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds’ Narratives on Multiethnicity” teoksessa *Finnishness* 2022, 101-128, 105.

[11] Ks. Peter Kolchin, ”Whiteness Studies: A New History of Race in America”, *The Journal of American History*, vol. 89 (1, 2002), 166.

[12] Alkuperäinen muotoilu on seuraava: ”Intersectionality, noun: the complex, cumulative way in which the effects of multiple forms of discrimination (such as racism, sexism, and classism) combine, overlap, or intersect especially in the experiences of marginalized individuals or groups”. Tarkennus alkup.: ”[Kimberlé] Crenshaw introduced the theory of intersectionality, the idea that when it comes to thinking about how inequalities persist, categories like gender, race, and class are best understood as overlapping and mutually constitutive rather than isolated and distinct.—

Adia Harvey Wingfield". Sama lähde tarjoaa tarkennuksen "intersect" -verbille, joka merkitsee samaa kuin "cross" tai "overlap". Ks. *Merriam-Webster Thesaurus Dictionary* -sivusto: https://www.merriam-webster.com/dictionary/intersectionality (vierailtu 24.4. 2023).
[13] Heino 2023, 62.
[14] Lena Näre, "Identiteettipopulismia vai intersektionaalista identiteettipolitiikkaa?" *Sosiologia*, vol. 60 (1, 2023), 37–41, 38.
[15] Marja Peltola & Ann Phoenix 2022, 101-128, 105.
[16] Guess 2006, 660.
[17] Seikkula, 2019; Ks. "valkoinen ylivalta" muualla suomal. teksteissä, esim. Peltola & Phoenix 2022, 104; Ks. myös venäläisten maahanmuuttajien kiinnostuksesta valkoisuuteensa länsimaisuutensa kustannuksellakin, Jaanika Kingumets & Markku Sippola, "Discursive Constructions of Whiteness, Non-White Cultural Others and Allies in Facebook Conversations of Estonians in Finland", *Finnishness* 2022, 153-178, 161.
[18] Seikkula 2019.
[19] Hoegaerts et al., "An Introduction" 2022, 5-6.
[20] Robin J. DiAngelo, "The Production of Whiteness in Education", *Teachers College Record*, vol. 108 (10, 2006), 1983–2000.
[21] Lainaus ks. Kaisa Ilmonen, "Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudentutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä", *SQS, Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti*, vol. 5 (2, 2011) [nettijulkaisu, ei sivunumeroita, 16 sivuinen]: https://journal.fi/sqs/article/view/50863 (vierailtu 10.5. 2023).
[22] Ks. tämä S. Ahmedin muotoilu valkoisen aidosta kääntymyksestä, kuten lainattu teoksessa, Tobias Pötzsch, *Critical Perspectives on Social Inclusion in Integration Education Programs for Adult Migrants* (Ph.D. thesis, Helsinki: University of Helsinki & Unigrafia, 2020), 253.
[23] Näyttelijä lisäsi vielä, että "And I feel so much shame." Joku lohduttikin seuraavassa tweetissä: "Don't worry, we're all embarrassed of you too." Ks. Cydney Henderson, "Rosanna Arquette slammed for saying she 'feels so much shame'", *USA Today*, 8.8. 2019: https://eu.usatoday.com/story/entertainment/celebrities/2019/08/08/rosanna-arquette-feels-so-much-shame-over-being-white-privileged/1962475001/ (vierailtu 6.1. 2022); Suomalaisesta keskustelusta, ks. Miika Koskela, "Moni käyttää omaa ihonväriään tummempia emojeja – Sopiiko valkoisen somettajan viestitellä ruskealla peukulla?" Yle-uutiset, 17.4. 2021: https://yle.fi/uutiset/3-11822638 (vierailtu 18.1. 2022).
[24] Lainaus, Heino 2023, 73.
[25] Hoegaerts et al., "An Introduction" 2022, 5-6.
[26] Peltola & Phoenix 2022, 103.
[27] Laki naisten ja miesten tasa-arvosta (1986), Finlex: https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P5; Yhdenvertaisuuslaki (2014), Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325; Suomen perustuslaki (1999), Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731 (kaikki vierailtu 31.5. 2023).
[28] "Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko", Valtioneuvoston julkaisuja 2022: 49 (Helsinki: Valtioneuvosto 2022): https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164219 (vierailtu 16.3. 2023, pdf kirjoittajan hallussa).
[29] Jennifer Ho, "White supremacy is the root of all race-related violence in the US", *The Conversation*, 8.4. 2021: https://theconversation.com/white-supremacy-is-the-root-of-all-race-related-violence-in-the-us-157566 (vierailtu 12.12. 2021).
[30] Lainaus ks. Heino 2023, 73; Ks. tutkija Robin DiAngelon kehittämästä termistä ja psyykkisestä valkoisten ihmisten yleisongelmasta nimeltään "valkoinen hauraus", DiAngelo, "White Fragility", *International Journal of Critical Pedagogy*, vol. 3 (3, 2011), 54-70; ks. samasta myös esim. Peltola & Phoenix, 2022, 105.
[31] Yhdenvertaisuuslaki (2014), §9 Positiivinen erityiskohtelu: "Sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää." Suomen Yhdenvertaisuuslaki (2014), Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325 (vierailtu 31.5. 2023).

[32] A-studio, Yle 1, 22.11. 2021: https://areena.yle.fi/1-50646660 (vierailtu 23.11. 2021); Ks. samasta vaihtoehtoisesti Alina Mäkynen & Päivi Suikkanen, ”Pelko on yhteistä meille kaikille”, Yle-uutiset, 22.11. 2021: https://yle.fi/a/3-12199142 (vierailtu 10.4. 2023).
[33] Tyler Dawson, ”Book burning at Ontario francophone schools as ’gesture of reconciliation’ denounced”, *National Post*, 7.9. 2021: https://nationalpost.com/news/canada/book-burning-at-ontario-francophone-schools-as-gesture-of-reconciliation-denounced; Ks. myös kyseisen tempauksen katumusharjoituksista, Abby Neufeld, ”Ontario school board ’regrets’ burning books in the name of reconciliation as part of educational program”, CTV News, 10.9. 2021: https://toronto.ctvnews.ca/ontario-school-board-regrets-burning-books-in-the-name-of-reconciliation-as-part-of-educational-program-1.5580647 (molemmat vierailtu 19.12. 2021).
[34] Suzy Weiss, ”Woke parents agree: Dr. Seuss is canceled”, *New York Post*, 4.3. 2021: https://nypost.com/2021/03/04/woke-parents-agree-dr-seuss-books-are-canceled/ (vierailtu 19.12. 2021).
[35] ”Self-Cancel Culture”, *Wall Street Journal*, 17.7. 2020: https://www.wsj.com/articles/self-cancel-culture-11595027570 (vierailtu 27.12. 2021).
[36] Jussi Mankkinen, ”Kirjallisia teoksia sensuroidaan taas urakalla”, Yle-uutiset, 1.3. 2023: https://yle.fi/a/74-20020363 (vierailtu 2.3. 2023); Rachel Hall, ”Agatha Christie novels reworked to remove potentially offensive language”, *Guardian* 26.3. 2023: https://www.theguardian.com/books/2023/mar/26/agatha-christie-novels-reworked-to-remove-potentially-offensive-language (vierailtu 27.3. 2023).
[37] Ed Cumming, Abigail Buchanan, Genevieve Holl-Allen & Benedict Smith, ”The Rewriting of Roald Dahl”, *The Telegraph*, 24.2. 2023: https://www.telegraph.co.uk/news/2023/02/17/roald-dahl-books-rewritten-offensive-matilda-witches-twits/ (vierailtu 4.5. 2023).
[38] Johanna Vehkoo, ”Mediakolumni: Älytön juttu”, *Suomen kuvalehti*, 22.5. 2023: https://suomenkuvalehti.fi/mielipide/lehti-halusi-klikkeja-seula-petti-ja-tekoalyn-kirjoittama-provosoiva-kolumni-meni-sukkana-lapi/ (vierailtu 24.5. 2023); Vehkoon artikkeli kertoo varsinaisesti tekoälystä, mutta kyseinen mielipidekirjoitus oli niin naurettava argumentaatioltaan, että sen ei olisi pitänyt mennä läpi *Irish Times* -lehdessä muutenkaan. Perinteikäs sanomalehti on perustettu vuonna 1859.
[39] Jonathan Kay, ”How woke can you go? In 2021, the answer was ’very’, apparently”, *National Post*, 28.12. 2021: https://nationalpost.com/opinion/how-woke-can-you-go-in-2021-the-answer-was-very-apparently (vierailtu 2.1. 2022).
[40] Ibid.
[41] Steven Pinker & Bertha Madras ”Why We Created Harvard’s Academic Freedom Council”, Persuasion-website, 21.4. 2023: https://www.persuasion.community/p/why-we-created-harvards-academic (vierailtu 22.4. 2023).
[42] Helsingin yliopistossa jatkuvasti saamani kulttuurintutkimuksen ja Yhdysvaltain tutkimuksen luentokutsut koskevat lähes yksinomaan etnisten vähemmistöryhmien vähemmistökulttuureita. Onko enemmistön asioista ja enemmistödemokratian yleisestä dynamiikasta enää kukaan kiinnostunut? Ainakin amerikkalainen ja suomalainen enemmistödemokratia ovat tuottaneet kovin erilaisia sosiaalipoliittisia yhteiskuntarakenteellisia ratkaisuja. Esimerkkinä aihevalinnoista voi tarjota vaikkapa Yhdysvaltain tutkimuksen seuran (FASA) uutiskirjeen aiheet 13.6.2022. Ilmoitettu vierasluento oli aiheeltaan ”The Black Arts Movement in Chicago: A Moment in America and Black Culture” ja ilmoitettu väitöstilaisuus otsikoltaan ”*Like Men They Stood”: Black Male Vulnerability as Resistance to Stereotypes in Fiction Written by African American Women*. Kritiikkini ei tietenkään kohdistu näihin erityisaiheisiin, vaan siihen, että yleisistä yhteiskuntarakenteellisista ongelmista ei enää näe tutkimusta suomalaisen Yhdysvaltain tutkimuksen alalla lainkaan.
[43] Greg Piper, ”Elite private school hosts racially segregated ’dialogue sessions’ with parents, teachers”, College Fix -sivusto, 28.1. 2021: https://www.thecollegefix.com/elite-private-school-hosts-racially-segregated-dialogue-sessions-with-parents-teachers/; Chrissy Clark, ”California School District Promotes Segregated ’Black Parent’ Meeting”, *Daily Wire*, 25.2. 2021 (molemmat vierailtu 2.1. 2022).
[44] Ks. esim. Jari Karttunen & Heini Ikäheimo, ”Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus osana ammatillisen opettajan ydinosaamista”, JAMK Blogs, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 7.9. 2021:

https://blogit.jamk.fi/aokkhankkeet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus-osana-ammatillisen-opettajan-ydinosaamista (vierailtu 1.12. 2021).
[45] Vasemmistoliitto, ”Uuden hyvinvoinnin aika -tavoiteohjelma”, 2022: https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1462 (vierailtu 4.5. 2023).
[46] Talousluvuista, ks. Maailmanpankin tilastotiedot, The World Bank: https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS; Elinajanodotteista, ks. esim. ”Countries ranked by life expectancy”, WorldOMeter-sivusto: https://www.worldometers.info/demographics/life–expectancy/ (molemmat vierailtu 17.10. 2020).
[47] ”How did American ’wokeness’ jump from elite schools to everyday life?” *The Economist*, 4.9. 2021 (anonyymi): https://www.economist.com/briefing/2021/09/04/how-did-american-wokeness-jump-from-elite-schools-to-everyday-life (vierailtu 29.11. 2021).
[48] John Preston, *Disaster Education: ’Race’, Equity and Pedagogy* (Rotterdam: Sense Publishers, 2012), 20-27; Tunnettu Queer-tutkija Roderick Ferguson tiettävästi argumentoi, että kapitalismi standardisoinnillaan ja massatuotannollaan alistaa ainakin kaikki keskiluokkaiset homot samaan sosiaalistaloudelliseen muottiin, mikä tarkoittaa laajemmassa kuvassa sitä, että juuri kapitalismi latistaa myös queer-elämäntavan vision, tehden siitä yksiulotteista. Ks. Clayton Delery, kirja-arvostelu Roderick Fergusonin teoksesta *One-Dimensional Queer* (Polity, 2018), *New York Journal of Books* (päiväämätön): https://www.nyjournalofbooks.com/book-review/one-dimensional-queer (vierailtu 12.5. 2023).
[49] Ks. esim. Angus Madison, ”Poor Until 1820: Per Capita Income in World History”: http://econ2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/rankh.htm (vierailtu 7.8. 2022). Madison arvioi vuoden 1990 dollareissa tulot per capita -luvut seuraaviksi: maailma vuonna 1500: 545USD/vuodessa ja maailma vuonna 1995: 5 188USD/vuodessa, eli luku on 9,5 kertainen. Länsimaiden osalta kehitys oli toki vielä huimasti parempaa: vuonna 1500: 624USD/vuosi, vuonna 1995: 19 900USD/vuosi, eli tulotaso 32-kertaistui.
[50] Ks. esim. Max Roser, ”Economic Growth”, WorldinData-sivusto: https://ourworldindata.org/economic-growth (vierailtu 7.8. 2022).
[51] Ks. esim. Oregonin uusinta määräystä helpottaa lukioiden opetusvaatimusten tasoa ei-valkoisten opiskelijoiden tilanteen helpottamiseksi, ”How did American ’wokeness’ jump”, *The Economist*, 4.9. 2021.
[52] Woke-aktivistien mielestä juuri ”värisokea rasismi sivuuttaa rodullistettujen ihmisten rasismin kokemukset” ja on siten ”kätevä työkalu rasismin yhteiskunnallisen rakenteellisuuden ylläpitämiseen sen poistamisen sijaan.” Ks. Hai Nguyen & Aisha Benahmed, ”Mitkä ovat ne keinot jotka Marja, Osmo ja Esko hyväksyisivät meidän yhteisten hyvien tavoitteiden ajamiseksi?” FEM-R -sivusto, 23.11. 2021: https://www.fem-r.fi/mitka-ovat-ne-keinot-jotka-marja-osmo-ja-esko-hyvaksyisivat-meidan-yhteisten-hyvien-tavoitteiden-ajamiseksi/ (vierailtu 1.12. 2021).
[53] Ks. empiriasta myöhemmät kritiikkini koskien esim. Marja Peltolan & Ann Phoenixin artikkelia ”Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds’ Narratives on Multiethnicity” sekä Tobias Pötzschin väitöskirjaa *Critical Perspectives on Social Inclusion*.
[54] Heino 2023, 60.
[55] Ibid., 62.
[56] Ibid.
[57] Ibid.
[58] Ibid., 63.
[59] Ibid., 62-63.
[60] Toki biologille elämän tarkoitus saattaa näyttäytyä vain elämän itsensä ylläpitämisenä, mutta humanistille tällainen vastaus tuskin riittäisi. Onhan ihmisen historian merkitystä tai päämäärää pohdittu iän kaiken.
[61] Heino 2023, 71-72.
[62] Ibid., 73.
[63] Ibid., 70-71.
[64] Ibid., 71.
[65] Ibid.
[66] Ibid., 62.

[67] Ibid., 73.
[68] Ibid.
[69] Ks. lainaus, Marjo Kuronen, Suomen Akatemian tutkimusohjelma, ”Transforming welfare service system from the standpoint of women in vulnerable life situations”: https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/en/research/projects/welfare/vulnerability_project (vierailtu 25.1. 2023).
[70] Vuositulomediaani per capita luvut olivat: USA 15 480 USD/vuosi ja Suomi 15 725 USD/vuosi. Ks. ”Median Income by Country”, World Population Review -sivusto: https://worldpopulationreview.com/country–rankings/median–income–by–country (vierailtu 25.11. 2020); Köyhien osuus, ks. Statista-sivusto (vuosi 2019: köyhiä 17,8% USA, Suomi 6,5%): https://www.statista.com/statistics/233910/poverty-rates-in-oecd-countries/ (vierailtu 8.10. 2021); OECD Data (köyhiä USA 17,8% vuonna 2017, Suomi köyhiä 6,5% vuonna 2018): https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm (vierailtu 8.10. 2021).
[71] Kun asunnottomien määräarviot suhteutetaan väkilukuun, prosentit ovat Suomi 0,06% väestöstä vrt. USA 0,18%. Tämä tarkoittaa, että USAn asunnottomuusongelma on suuruudeltaan kolminkertainen väestöön suhteutettuna Suomeen nähden. Suomi: 3 498 asunnotonta (0,06%) asunnotonta vuonna 2021 (ARA, 25.2. 2022: https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021(62592), Pdf-file: Asunnottomat_2021_ARAn_Selvitys_2_2022_korjattu.pdf (vierailtu 6.3. 2023); USA: 58 0466 (0,18%) asunnotonta vuonna 2020: National Alliance to end Homelessness, ”State of Homelessness: 2022 Edition”: https://endhomelessness.org/homelessness-in-america/homelessness-statistics/state-of-homelessness/ (vierailtu 6.3. 2023).
[72] Tästä laajalti tunnetusta tosiasiasta, ks. esim. Greg Iacurci, ”Many Americans, especially families, can’t live on a $15 minimum wage”, CNN News, 21.2. 2021: https://www.cnbc.com/2021/02/21/15–minimum–wage–wont–cover–living–costs–for–many–americans.html (vierailtu 11.5. 2021); Väitteestä, että 44 prosenttia työssäkäyvistä on matalapalkka-aloilla, joissa palkat ovat yleensä alle elinkustannusten, ks. Marcela Escobari, ”The economy is growing and leaving low–wage workers behind”, Brookings Institute, 19.12. 2019: https://www.brookings.edu/blog/education–plus–development/2019/12/19/the–economy–is–growing–and–leaving–low–wage–workers–behind/ (vierailtu 11.5. 2021); Ks. myös Aimee Picchi, ”Almost half of all Americans work in low–wage jobs”, CBS News, 2.12. 2019: https://www.cbsnews.com/news/minimum–wage–2019–almost–half–of–all–americans–work–in–low–wage–jobs/ (vierailtu 15.5. 2021).
[73] Ks. Maailmanpankin tilastotiedot, ”Current Health Expenditure”, The World Bank: https://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.CHEX.GD.ZS (vierailtu 17.10. 2020).
[74] Ks. esim. Statista-sivusto, koronavirukseen menehtyneitä USA: kuolleita/miljoona asukasta 2 107,29 henkeä vs. Suomi: kuolleita/miljoona asukasta 194,19 henkeä, päivämäärällä 30.9. 2021 (absoluuttisina lukuina USA: 724 778 henkeä vs. Suomi: 1 062 henkeä, päivämäärällä 6.10. 2021): https://www.statista.com/statistics/1093256/novel-coronavirus-2019ncov-deaths-worldwide-by-country/(vierailtu 8.10. 2021); Samat kuolleisuusluvut per capita toisessa lähteessä: USA: 2 190 vs. Suomi: 191 päivämäärällä 8.10. 2021, ”Reported Cases and Deaths by Country or Territory”, WorldOMeter-sivusto: https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdvegas1? (vierailtu 8.10. 2021); Uusimmat, vuoden 2023 luvut (17.3.2023) WorldOMeter-sivuston mukaan: USA: kuolleita/miljoona asukasta 3 437 henkeä vs. Suomi: 1 618 (Myös Ruotsin kuolleisuus, 2 328, oli noin 30 prosenttia Suomea korkeampi.): https://www.worldometers.info/coronavirus/ vierailtu 17.3. 2023).
[75] Ks. esim. ”Countries ranked by life expectancy”, WorldOMeter-sivusto: https://www.worldometers.info/demographics/life–expectancy/ (vierailtu 17.10. 2020).
[76] Ks. esim. ”Revenue Statistics, Compare your country” -sivusto: https://www1.compareyourcountry.org/tax-revenues (vierailtu 17.10. 2020); ”How do U.S. Taxes compare Internationally”, Tax Policy Center Briefing Book: https://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-us-taxes-compare-internationally (vierailtu 13.3. 2021); Esim. yhtiöverotuksen alentaminen on heikentänyt liittovaltion verotuloja

dramaattisesti vuoden 1950 26,5 prosentista vuoden 2020 7,1 prosenttiin liittovaltion tuloista. Jim Probasco & Michael J. Boyle, ”National Debt Exlained”, Investopedia. 1.10. 2021: https://www.investopedia.com/updates/usa-national-debt/ (vierailtu 6.10. 2021).
[77] Suomen ”Palkansaajan tuloveroprosentti 2021”, Veronmaksajien keskusliitto: https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Laskelmat/Palkansaajan–veroprosentit/#b28c8fb7; Yhdysvaltain tuloveroprosenteista, ks. ”Average Effective Federal Tax”, Tax Policy Center: https://www.taxpolicycenter.org/briefing–book/are–federal–taxes–progressive (molemmat vierailtu 20.3. 2021).
[78] Tämä tieto pohjaa keskusteluihini kolmen yhdysvaltalaisprofessorin kanssa eri puolilta maata, 22.–28.4. 2021 (kaikki olivat täysprofessuurin haltijoita); Ks. täysprofessorin keskimääräinen palkka 2020-luvun alussa Yhdysvalloissa (n. 100 000 USD/vuosi): ”Professor Salaries From Around the World”, Academic Positions -sivusto: https://academicpositions.com/career-advice/professor-salaries-from-around-the-world (vierailtu 11.10. 2021).
[79] Ks. ”General Government Debt”, OECD Data, 2020: https://data.oecd.org/gga/general–government–debt.htm (vierailtu 18.8. 2021); Tilastotiedot toki vaihtelevat hurjasti lähteestä riippuen, sillä jotkut amerikkalaiset lähteet antavat Yhdysvaltojen BKT/velka -suhteeksi samalle vuodelle vain 129 prosenttia. Ks. Kimberly Amadeo & Michael J. Boyle, ”US National Debt by Year”, Balance-sivusto, 25.3. 2021: https://www.thebalance.com/national–debt–by–year–compared–to–gdp–and–major–events–3306287 (vierailtu 27.8. 2021); Tärkeää on huomata, että joissakin tilastoissa otetaan huomioon myös osavaltioiden omat velat, sillä pelkästään esimerkiksi Alabaman osavaltiovelka oli vuonna 2017 yli 8 miljardia dollaria. Saman verran se sai suunnilleen lisäksi menoihinsa liittovaltion varoja. Ks. ”Alabama State Budget and Finances”, Ballotpedia, Encyclopedia of American Politics: https://ballotpedia.org/Alabama_state_budget_and_finances (vierailtu 6.10. 2021).
[80] Heino 2023, 70.
[81] Ibid., 77.
[82] Ibid.
[83] Lainaus, ks. kuten edellä, Kaisa Ilmonen, ”Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä”, 2011.
[84] Lainaukset, Heino, 2023, 61, 62.
[85] THL, Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus -sivusto: https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet (vierailtu 13.3. 2023); Tämä sivusto tarjottiin Helsingin yliopiston henkilökunnan kurssiaineistona, ks. Timo Valtonen, ”Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille”, 9.3. 2023 yliopiston Flammasivut (sisäinen sivusto): https://flamma.helsinki.fi/fi/group/ajankohtaista/uutinen/-/uutinen/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille/31510374 (vierailtu 13.3. 2023).
[86] Sanna Marin & Thomas Blomqvist (allekirjoittajat), ”Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020-2023. Valtioneuvoston periaatepäätös”, Valtioneuvosto, 9.12. 2002 osoitteessa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162588 (vierailtu 16.3. 2023, päiväämätön pdf kirjoittajan hallussa). Paperi sisälsi 9 mainintaa intersektionaalisuudesta, mutta ei mainintoja kenenkään ihonväristä; Ks. myös ”Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko”, Valtioneuvoston julkaisuja 2022: 49 (Helsinki: Valtioneuvosto 2022): https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164219 (vierailtu 16.3. 2023, pdf kirjoittajan hallussa). Tässä pitkähkössä raportissa termi ”intersektionaalinen” esiintyy tiettävästi vain yhden ainoan kerran, termiä ”rotu” ei mainita lainkaan.
[87] Ks. Ari Helo, *Amerikan Yhdysvaltojen historia* (Helsinki: NordPrint, 2022), 313-314; 420-421; 452.
[88] Heino 2023, 75.
[89] Ks. selventävä lausahdus antirasistien yleisestä harhaluulosta, että ”Unequal outcomes mean unequal opportunity”, John McWhorter, *Woke Racism: How a New Religion Has Betrayed Black America* (New York: Random House, 2021), 176; Syrjäytymisen rakenteista laajemmin, ks. tämän teoksen luku 3.
[90] Guess 2006, 669.
[91] Peltola & Phoenix 2022, 104.

[92] Miika Koskela, ”Moni käyttää omaa ihonväriään tummempia emojeja – Sopiiko valkoisen somettajan viestitellä ruskealla peukulla?” Yle-uutiset, 17.4. 2021: https://yle.fi/uutiset/3-11822638 (vierailtu 18.1. 2022).
[93] Suorastaan hämmästyttävän alhainen oli (ainakin kymmenen vuotta sitten) epäoikeudenmukaista kohtelua julkisilla paikoilla kokeneiden määrä vain 15 prosentin osuudella maahanmuuttajista. Luku oli joillain etnisillä ryhmillä korkeampi, Saharan eteläpuolisen Afrikan maista tulleilla jopa 26 prosenttia, mutta toisaalta Aasian maista tulleilla vain 16 prosenttia. Tämä kertoo rasististen asenteiden yleisyydestä ja suuntautumisesta. Varsinaisia väkivaltatilanteita jopa afrikkalaiset raportoivat vähemmän kuin kantasuomalaiset. Ks. Anu Castaneda, Liisa Larja, Tarja Nieminen, Satu Jokela, Jaana Suvisaari, Shadia Rask, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen, ”Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus: Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimus 2014, UTH”, THL, 2015 [jatkossa tähän viitataan lyhenteellä UTH-tutkimus 2014], 16, 25 (pdf ladattu 9.8. 2023 osoitteesta: https://www.julkari.fi/handle/10024/127023).
[94] Lainaus, Ilmonen 2011.
[95] Preston 2012, 26.
[96] Ilmonen 2011.
[97] Näre 2023, lainaukset, 38, 40.
[98] Miika Koskela, ”Moni käyttää omaa ihonväriään tummempia emojeja – Sopiiko valkoisen somettajan viestitellä ruskealla peukulla?” Yle-uutiset, 17.4. 2021: https://yle.fi/uutiset/3-11822638 (vierailtu 18.1. 2022).
[99] Heino 2023, 71.
[100] ”Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko”, Valtioneuvoston julkaisuja 2022: 49 (Helsinki: Valtioneuvosto 2022): https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164219 (vierailtu 16.3. 2023, pdf kirjoittajan hallussa). Tämä on ainut viittaus intersektionaalisuuteen koko selonteossa.
[101] UTH-tutkimus 2014, 18.
[102] Maarit Huska, Marita Karvinen (yhteyshenkilöt), artikkeli anonyymi: ”Sukupuolen moninaisuus”, Seta Ry -sivusto: https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/ (vierailtu 17.3. 2023).
[103] Ibid.
[104] Ella Kohva, Elina Holopainen, Hanna Huopio, Päivi Keskinen, Marja Ojaniemi, Seppo Taskinen, Jorma Toppari, Taneli Raivio ja Päivi J. Miettinen, ”Lapsen epäselvän sukupuolen diagnostiikka ja hoito”, *Duodecim*, vol. 137 (2021), 2118-2126 (tieto 0,02 prosentista löytyy sivulta 2118): https://www.duodecimlehti.fi/duo16478 (vierailtu 17.3. 2023).
[105] Atte Komonen, ”Biologinen sukupuoli”, *Tieteessä tapahtuu*, 1, 2020, 47-50, ks. erityisesti 48-49; Komonen ilmoittaa luvuksi 0,02-2,00%.
[106] Alkup. näin: ”LGBTQIA+ is an abbreviation for lesbian, gay, bisexual, transgender, queer or questioning, intersex, asexual, and more. These terms are used to describe a person’s sexual orientation or gender identity”. Ks. ”What is LGBTQIA+?” New York City Gay Center: https://gaycenter.org/about/lgbtq/ (vierailtu 23.5. 2023).
[107] ”Sateenkaarisanasto”, päiv. 20.3. 2023 (jatkuva päivitys), Seta ry: https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/ (vierailtu 23.5. 2023).
[108] ”Queer-tutkimus / Queer-teoria”, Tieteen termipankki: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:queer-teoria (vierailtu 23.5. 2023).
[109] Ilmonen 2011.
[110] Ibid. (korostus lisätty).
[111] Ks. esim. Helo 2022, 452; Tämäkään maininta Kinseyn raporttien vallankumouksellisesta merkityksestä ei tarkoita, ettei hänen tutkimustuloksiaan olisi sittemmin kritisoitu ja tarkennettu monin tavoin. Länsimaisen tiedeajattelun perusta on se, että vanhaa tutkimustietoa arvioidaan koko ajan uudestaan. Juuri siksi intersektionaalisilla yleistyksillä länsimaisesta positivistisesta tietokäsityksestä ei ole mitään aitoa relevanssia pätevän nykytutkimuksen kannalta millään tieteen alalla.
[112] Ks. esim. kritiikkiäni koskien artikkelia Peltola & Phoenix, ”Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds’ Narratives on Multiethnicity” (2022).

[113] Tämä ei tarkoita, etteikö esimerkiksi kyselytutkimuksissa osattaisi ottaa huomioon ihmisten tapaa kaunistella asioita, mutta tämäkin on osattu jo ennen intersektionaalista teoriaa valkoisuuden yleisestä vahingollisuudesta ihmiskunnalle.
[114] Yksityinen sähköpostikirjeenvaihto kirjoittajan ja Eveliina Heinon välillä, 17.3. 2023 (lupa lainaukseen saatu 28.5. 2023).
[115] Perustava ongelma syntyy siitä, että epätasa-arvoa käsitellään ikään kuin syrjintä, rasismi ja sosioekonominen eriarvoisuus olisivat väistämättä sekä toistensa syitä että selityksiä. Tarkemmin erilaisuuden ja epätasa-arvon sekoittamisesta toisiinsa, ks. kritiikkiäni tässä teoksessa koskien esim. seuraavien kirjoittajien tekstejä: Marja Peltola & Ann Phoenix, Mike Savage, ja Aaro Tupasela. Ks. myös Tobias Pötzschin väitöskirjan sekä Niina Meriläisen ja Susi Nousiaisen ammattikoululaisartikkelin kritiikkiäni koskien ”osallistamisen” (inkluusion) problematiikkaa, siten kuin sen näennäisesti halutaan ulottuvan kaikkiin kaiken aikaa ja kaikkialla, mikä on sinällään vastoin monikulttuurisuuden ideaa.
[116] Alkuperäinen muotoilu: ”If there is any core idea of social constructionism, it is that some object or objects are caused or controlled by social or cultural factors rather than natural factors, and if there is any core motivation of such research, it is the aim of showing that such objects are or were under our control: they could be, or might have been, otherwise.” Ron Mallon, ”Naturalistic Approaches to Social Construction”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.): https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/social-construction-naturalistic/ (vierailtu 29.3. 2023).
[117] Ibid.
[118] Ibid.
[119] Ibid.
[120] Hannu Simola, *Koulutusihmeen paradoksit: Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta* (Tampere: Vastapaino, 2015), 19.
[121] Ibid., 16.
[122] Simola 2015, 18.
[123] Itse en näe mitä lisäarvoa tähän näkemykseen toisi Foucaultin omalaatuinen väite puhujasta tai puhunnasta ”erityisenä paikkana, joka tosiasiallisesti voidaan täyttää eri yksilöillä”, kuten Simola asian muotoilee. Simola 2015, 18.
[124] Ibid., 16.
[125] Slavoj Žižekin muotoilu on tämä: ”The truly difficult, but necessary, thing is to accept … the ontological incompleteness of reality itself.” Slavoj Žižek, *Interrogating the Real*. Ed. by Rex Butler and Scott Stephens (London: Continuum, 2006), 334-335.
[126] Allan Megill, *The Burden of Reason: Why Marx Rejected the Market?* (Lanham, MD.: Rowan & Littlefield, 2002), 212. Sosiaalitieteissä tämä näkemys kääntyy Megillin mukaan usein uskoksi, ”että kaikki sosiaalisen elämän elementit ovat toisiinsa liitoksissa; että nämä elementit vahvistavat toinen toistaan; ja että kukin elementeistä on sellainen kuin on *sen mukaisesti, kuinka* se on osa kokonaisuutta (*that all elements in social life are interconnected; that these elements support or reinforce one another; and that each element is as it is* because *of its contribution to the whole*)”. Ibid., korostus alkutekstissä; Megillin mukaan edellä selostettu positio tuottaa väkisinkin ilmiölle funktionaalisen selitysmallin, usein sen ainoana selityksenä. Funktionaalinen selitys on hänen mukaansa usein mallia: ”lintujen luut ovat onttoja, jotta ne voivat lentää”. Tällainen selitys tosiasiallisesti vaatii lisäselityksen joko luojan tahtona tai evoluutioselityksen. Funktionaalisen selityksen varsinainen selitysarvo on siis usein heikko ja aina tilannekohtainen. Toki autonvalmistaja pystyy selittämään jäähdyttimen olemassaolon sen tarkoituksella, eli auton yleisen toimivuuden kannalta.
[127] Ibid., 215.
[128] Alan Trachtenberg, *Brooklyn Bridge: Fact and Symbol*, Second Edition (1965, Chicago: University of Chicago Press, 1979).
[129] Mika Pantzar, ”Tikittääkö velkakatastrofi – tutkimusten, populistien ja poliitikkojen käsityksiä”, *Osallisuusmedia*, 15.3.2023: https://www.osallisuusmedia.fi/mika-pantzar-tikittaako-velkakatastrofi-tutkimusten-populistien-ja-poliitikkojen-kasityksia/ (vierailtu 23.3. 2023).

[130] OECD Data, Government Debt, 2023 (luvut ainakin Suomen osalta sisälsivät koko julkisen velan, vaikka informaation vuodet vaihtelevat 2021-22): https://data.oecd.org/gga/general-government-debt.htm (vierailtu 2.4. 2023).
[131] Täten englanninkielisessä käännöksessä: "We must cease once and for all to describe the effects of power in negative terms: it 'excludes', it 'represses', it 'censors', it 'abstracts', it 'masks', it 'conceals'. In fact, power produces; it produces reality; it produces domains of objects and rituals of truth. The individual and the knowledge that may be gained of him belong to this production". Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of a Prison* (alkup. *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, 1975, transl. by Alan Sheridan, New York: Random House, Vintage Books, 1995), 194.
[132] Ilmonen 2011.
[133] Osmo Kivinen, *Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla* (Turku: Turun yliopisto, 1988), 229. Lainattu tässä teoksesta Simola 2015, 70.
[134] Seikkula 2019.
[135] Ilmonen 2011.
[136] Näin itse intersektionaalisuuden käsite selitetään Stanfordin yliopiston Gendered Innovations -sivustolla: "Intersectionality describes overlapping or intersecting forms of *discrimination* related to gender, sex, ethnicity, age, socioeconomic status, sexuality, geographic location, disabilities, etc." (kursivointi lisätty): https://genderedinnovations.stanford.edu/terms/intersectionality.html (vierailtu 6.1. 2022).
[137] Alkup.: "If we're not teaching students that the reason why racial inequity exists is because of racism, then what they are going to conclude as to why racial inequity exists? They're going to conclude that it must be because those Black people must have less because they are less". Ks. Olivia B. Waxman, "What's Past Is Prologue", *Time*, 2.-17.7. 2021 (lainaus sivulta 81).
[138] Musta professori John McWhorter on esimerkiksi pohtinut sitä, miksi "nörttiys" ja korkeakouluttautuminen ylipäätään koetaan niin laajalti epäafrikkalaisamerikkalaisena ja tarkastelee mustien nuorten erityistä koulutusvastaisuutta eli nk. "acting white" -ilmiötä. Ks. McWhorter 2021, 124-129; Epäonnistuneista koulukokeiluista, joissa mustien oppilaiden keskuudessa toivottoman syvälle juurtunut rikolliskulttuuri näytti estävän menestymisen kokeilukoulujen ylitsevuotavasta resursoinnista huolimatta, ibid. 124.
[139] YK:n tilastoissa henkirikokset 100 000 asukasta kohti olivat vuonna 2020 Suomi, 1,65 v. USA 6,42.
United Nations, Data UNODC, "Victims of intentional homicide": https://dataunodc.un.org/dp-intentional-homicide-victims (vierailtu 3.6. 2023).
[140] Jos syy- ja seuraussuhteista on kiinnostunut, voi aloittaa afrikkalaisamerikkalaisen syrjäytyneisyyden analyyttiseen ajatteluun tutustumisen vaikkapa näillä esseillä: Kay S. Hymowitz, "The Black Family: 40 Years of Lies", *City Journal Magazine*, kesä 2005: https://www.city-journal.org/article/the-black-family-40-years-of-lies; Kay S. Hymowitz, "Did Mass Incarceration Destroy the Black Family?", *City Journal Magazine*, kesä 2015: https://www.city-journal.org/article/did-mass-incarceration-destroy-the-black-family (molemmat vierailtu 9.8. 2023).
[141] Viittaan Atlantassa 12.6. 2020 Wendy's–hampurilaisravintolan parkkipaikalla ammutun Rayshard Brooksin tapaukseen. Ks. esim. Elina Nissinen & Mimmi Pitkänen, "Kello 22.33 Rayshard Brooks istui nukahtaneena pikaruokaravintolan autokaistalla, alle tunnin kuluttua poliisi ampui häntä selkään", *Helsingin Sanomat:* https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006542155.html (vierailtu 30.11. 2020); Tapauksesta on myös kattava youtube-video, Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=DhdpG2XzRXQ (vierailtu 25.11. 2020).
[142] Ks. tilastotietoja poliisiväkivallasta ja vankimääristä (hieman vaihtelevin luvuin, mutta suhde säilyen) esim. seuraavista: "Fatal Force" (Database on Police Shootings, 2015 onward), *Washington Post*: https://www.washingtonpost.com/graphics/investigations/police-shootings-database/ (6.1.2022); Prisonpolicy org.: https://www.prisonpolicy.org/blog/2020/06/05/policekillings/ (vierailtu 17.10. 2020); Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_incarceration_rate#References (vierailtu 17.10. 2020).

[143] Paul S. Boyer, Clifford E. Clark Jr., Joseph H. Kett, Neal Salisbury, Harvard Sitkoff & Nancy Woloch, *The Enduring Vision: A History of the American People,* Fifth Edition (Houghton Mifflin Company, Boston, 2004), 981.
[144] "Crime and Enforcement Report, 2020", NYPD, Reports: https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/reports-analysis/crime-enf.page (vierailtu 31.3. 2021).
[145] New Yorkissa mustien väestöosuus on peräti noin 20 prosenttia. Ks. luvuista, "Crime and Enforcement Activity in New York City: 2021", NYPD Reports: https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/reports-analysis/crime-enf.page (vierailtu 16.4. 2022).
[146] Alkup.: "… when a Black person attacks an Asian person, the encounter is fueled perhaps by racism, but very specifically by white supremacy. White supremacy does not require a white person to perpetuate it". Jennifer Ho, "White supremacy is the root of all race-related violence in the US", *The Conversation*, 8.4. 2021: https://theconversation.com/white-supremacy-is-the-root-of-all-race-related-violence-in-the-us-157566 (vierailtu 12.12. 2021).
[147] Myös afrikkalaisamerikkalainen woke-kriitikko John McWhorter lähestyi tätä yhteiskunnallisen keskustelun tapaa perisynnin käsitteen kautta. Ks. McWhorter 2021, 30-31.
[148] Ks. Hai Nguyen & Aisha Benahmed, "Mitkä ovat ne keinot jotka Marja, Osmo ja Esko hyväksyisivät meidän yhteisten hyvien tavoitteiden [sic] ajamiseksi?" FEM-R -sivusto, 23.11. 2021: https://www.fem-r.fi/mitka-ovat-ne-keinot-jotka-marja-osmo-ja-esko-hyvaksyisivat-meidan-yhteisten-hyvien-tavoitteiden-ajamiseksi/ (vierailtu 1.12. 2021).
[149] Alkup.: "… antiracist mainstreaming mentions 'structural racism', but it becomes difficult to pinpoint what these structures are, given that they are primarily characterized as 'invisible'. Minna Seikkula, *Different Antiracisms* (väitöskirja, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2020), 67.
[150] Seikkula 2019.
[151] Ilmonen 2011.
[152] Ibid.
[153] Ibid.
[154] Ks. Noel Ignatiev, *How the Irish Became White* (New York: Routledge, 1995), 3.
[155] Ks. alkup. muotoilusta: "… anti-racism admits the natural existence of 'races' even while opposing social distinctions among them. The abolitionists maintain, on the contrary, that people were not favored socially because they were white; rather they were defined as "white" because they were favored. Race itself is a product of social discrimination; so long as the white race exists, all movements against racism are doomed to fail." *Race Traitor* -lehti, 1, 1993, Editorial, ss. 1-2, libcom.org-sivusto: https://libcom.org/article/race-traitor-journal-new-abolitionism (pdf ladattu 3.4. 2023).
[156] *Race Traitor* -lehti, 1, 1993, Editorial, 2, pdf ladattu libcom.org-sivustolta: https://libcom.org/article/race-traitor-journal-new-abolitionism (vierailtu 3.4. 2023).
[157] Jay Caspian Kang, "Noel Ignatiev's Long Fight against Whiteness", *The New Yorker*, 15.11. 2019: https://www.newyorker.com/news/postscript/noel-ignatievs-long-fight-against-whiteness (vierailtu 3.4. 2023).
[158] Kolchin 2002, 156-157.
[159] Ibid., 169.
[160] Ibid., 159.
[161] Ibid., 160.
[162] Ibid., 165.
[163] Ibid., 158.
[164] Benjamin Franklin, "Observations Concerning the Increase of Mankind", *Autobiography and Other Writings*, ed. by Ormond Seavey, *World's Classics Series*, (New York: Oxford University Press, 1993, 251-260); Teksti on kokonaisuudessaan luettavissa myös Columbian yliopiston web-sivustolta: http://www.columbia.edu/~lmg21/ash3002y/earlyac99/documents/observations.html (vierailtu 26.3. 2023).
[165] Ibid., 260.
[166] Kolchin 2002, 158.
[167] Ks. Helo 2022, 388.

[168] Ks. Marlene L. Daut, ”Napoleon Isn’t a Hero to Celebrate”, *New York Times*, Opinion, 18.3. 2021: https://www.nytimes.com/2021/03/18/opinion/france-year-of-napoleon.html (vierailtu 6.1. 2022).
[169] Mike Ely, ”Black president in the White House: Not the ’same old white supremacy’ but …”, *LINKS (International Journal of Socialist Renewal)*, 23.1. 2009: https://links.org.au/black-president-white-house-not-same-old-white-supremacy (vierailtu 6.7. 2023).
[170] Ks. Peter S. Onuf, *Jefferson’s Empire: The Language of American Nationhood* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2000), 226n63; Pamflettia on lainattu myös teoksessa Werner Sollors, *Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Culture* (New York: Oxford University Press, 1986), 175.
[171] Helo 2022, 89.
[172] Jeffersonin rotukäsityksistä ja esim. tunnetuista Linnén rotumäärittelyistä, ks. Ari Helo, *Thomas Jefferson’s Ethics* (New York: Cambridge University Press, 2014), 54-59. Ramstedtista, ks. esim. Ainur Elmgren, ”Imperial Complicity: Finns and Tatars in the Political Hierarchy of Races”, *Finnishness* 2022, 334-369, 347.
[173] Ks. esim. Helo 2022, 309 (motto), 359 (pakkosteriloinnit).
[174] ”How did American ’wokeness’ jump”, *The Economist*, 4.9. 2021.
[175] Teivo Teivainen, Keynote, ”Construction of Whiteness in Finland vis-à-vis Border with Asia, Natives in the North, and Migrants from the South”, Aleksanteri Institute Conference 2021, 29.10. 2021: https://www.youtube.com/watch?v=vYC3tF6_4pI (vierailtu 27.12. 2021).
[176] Ks. kuinka globaalihistoria kuulemma edustaa ”eräänlaista modernia tietoisuutta ihmiskuntaa uhkaavilta vaaroilta” tai kuinka nykyaika tarvitsee ”uudenlaista kulttuuriajattelua”, eli maailmankulttuuria vanhan eurooppalaiskeskeisyyden sijaan, Olavi K. Fält, ”Globaalisesta historiasta, sen tutkimuskohteesta ja metodista”, *Faravid*, nrot 21-22 (1996-7), 255-256 (lainaukset 256, 255).
[177] Alkup.: ”… reflected in differential educational opportunities, economic differentials between whites and non-whites, residential segregation, health care access, and death rate differentials between whites and non-whites”. Teresa Guess, ”The Social Construction of Whiteness: Racism by Intent, Racism by Consequence”, *Critical Sociology*, vol. 42, (4, 2006), 649-673, lainaus 652.
[178] Ibid.
[179] Alkup.: ”Whatever its scientific validity, ’race’ is a social fact in which the social and political significance of whiteness plays a critical role.” Ibid., 654.
[180] Alkup.: ”’white-skin privilege’ can be conceptualized as properties or characteristics of the structuration of ’race’ relations”, ibid., 660.
[181] Alkup.: ”The white race is like a private club.” (Ibid., 669); ”White identity defines itself in opposition to inferior others”, ibid., 668.
[182] Ibid., 670.
[183] Alkup.: ”Race is a fiction that we must never accept. Race is a fact we must never forget”. Cynthia Aleasia Smith, ”Race, Racism, and Social Construction”, MediumCom-sivusto, 26. 9. 2020: https://caleasesmithedd.medium.com/race-racism-and-social-construction-53d8eb9a3012 (vierailtu, 30.12. 2021). Smith identifioi itsensä antirasistiseksi esseistiksi ja kasvattajaksi.
[184] Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity* (Cambridge: Polity Press, 2006), passim, 34, 68-69.
[185] ”How did American ’wokeness’ jump”, *The Economist*, 4.9. 2021.
[186] Preston 2012, 27 (korostus lisätty).
[187] Preston 2012, 17-18; On vaikea hahmottaa Prestonin tarkoitusta, kun hän koettaa selventää ajatustaan viittaamalla tässä yhteydessä vaikkapa Hannibal Lecterin intoon ”peitellä toisten ihoja”, ibid., 18.
[188] Mike Savage, *The Return of Inequality: Social Change and the Weight of the Past* (Cambridge, MS: Harvard University Press, 2021), 264.
[189] Ks. Savage 2021, 264 (Khan), 199 (fyysiset kvaliteetit); Ks. myös ibid., 149 (ranskalaisista ja englantilaisista eliittiyliopistoista), 231 (”imperialistisen eliitin valkoisen miehen” patsaan tuhoamisesta), 263 (eliittitiedemiehistä!).
[190] Alkup.: ”’It’s well established that there’s no biological basis for race,’ said Diane Hughes, PhD, a professor of applied psychology at New York University. Race has meaning because we give it

meaning—especially in the U.S., where our history is largely structured to uphold these 'racial differences,' she said. We assume that there are unobservable underlying personality traits that correlate to certain physical characteristics." Kirsten Weir, "Raising anti-racist children", *Monitor on Psychology*, vol. 52, (2021) American Psychological Association: https://www.apa.org/monitor/2021/06/anti-racist-children (vierailtu 5.12. 2022).

[191] Ks. tästä kohtuullisen yksinkertaisesta geneettisestä perintötekijästä (geenissä SLC24A5) ja sen vaihteluista ja toimivuudesta myös ihmisten esivanhempien jäljittämiseksi, esim. Emiliano Giardina, Ilenia Pietrangeli, Cristina Martínez-Labarga, Claudia Martone, Flavio de Angelis, Aldo Spinella, Gianfranco De Stefano, Olga Rickards & Giuseppe Novelli, "Haplotypes in SLC24A5 Gene as Ancestry Informative Markers in Different Populations", *Current Genomics* 9 (2, 2008): https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2674805/ (vierailtu 7.9. 2023).

[192] Kuten aiemmin, *Race Traitor* -lehti, 1, 1993, Editorial, 2, pdf ladattu libcom.org-sivustolta: https://libcom.org/article/race-traitor-journal-new-abolitionism (vierailtu 3.4. 2023).

[193] Alkup.: "There is nothing biological about race; it is an ideology given meaning and constituted through discourse", Hannah Noel, *Deflective Whiteness: Co-opting Black and Latinx Identity Politics* (Columbus: Ohio State University Press, 2022), 6.

[194] Ibid., 12.

[195] Seikkula 2019.

[196] Ibid.

[197] Elina Seppänen, "Jade Nyström osallistui Pride-tapahtumaan", *Ilta-sanomat*, 26.6. 2023: https://www.is.fi/viihde/art-2000009672671.html (vierailut 26.6. 2023).

[198] Janne Lahti & Rinna Kullaa, "Johdanto: Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa", *Historiallinen aikakauskirja*, vol. 118 (4, 2020), 420-426, 420 (lainaus).

[199] Torpan (arentti)kontrahti, Kivelän torppa, Kantolan kartano Luopioisissa, 7.12. 1895. Sukuvika-sivusto, 21.2. 2014, "Kyynärön paikallishistoriaa": https://sukuvika.fi/kuvat/kontrahdit/Kivel%C3%A4_1897.pdf (vierailtu ja pdf ladattu 9.4. 2023); Väinö Linna kertoo elävästi, miltä tällaisen kontrahtin alla eläminen hämäläisestä torpparista varsinaisesti tuntui. Ks. samanlaisesta kontrahtista, Väinö Linna *Täällä Pohjantähden alla* I (Porvoo: WSOY, 1959), 107-108.

[200] Ks. esim. Keskinen & Seikkula 2015.

[201] Ks. lainaus Ibram X. Kendiltä, "How did American 'wokeness' jump", *The Economist*, 4.9. 2021.

[202] Ks. kritiikkini tältä osin tässä teoksessa koskien esim. seuraavia: Josephine Hoegaerts et al, *Finnishness, Whiteness and Coloniality* (2021); David Graeber & David Wengrow, *The Dawn of Everything* (2021); Tobias Pötzsch, *Critical Perspectives on Social Inclusion* (2020); Mike Savage, *The Return of Inequality* (2021).

[203] Ks. Daut 2021; Artikkelissa ohimennen todetaan varsin kyseenalainen "fakta", jonka mukaan Napoleonin joukot hyödynsivät kansanmurhassaan kaasukammioita.

[204] Marielle Brie, "Napoleonic Wars Casualties", 5.1. 2021, Napoleon-Cologne Blog: https://blog.napoleon-cologne.fr/en/napoleonic-wars-casualties/ (vierailtu 6.1. 2021).

[205] Theodore Roosevelt, *African Game Trails: An Account of the African Wanderings of an American Hunter-Naturalist* (alkup. Scribner-kustantamo 1910, New York: St. Martin's Press, 1988), 9.

[206] "The Night President Teddy Roosevelt Invited Booker T. Washington to Dinner", *The Journal of Blacks in Higher Education* (35, 2002), 24–25, lainaus, 24 (kirjoittajaa ei ilmoitettu), JSTOR: www.jstor.org/stable/3133821 (vierailtu 23.9. 2020).

[207] Helo 2022, 32.

[208] Ks. Tapani Hietaniemi, *Euroopan erityistie* (Helsinki: Tutkijaliitto, 1998).

[209] Angus Madison, "Poor Until 1820: Per Capita Income in World History": http://econ2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/rankh.htm; Botswanasta, ks. Max Roser, "Economic Growth". https://ourworldindata.org/economic-growth (molemmat vierailtu 7.8. 2022).

[210] Rotututkimusta paljon pidemmälle viedyn suomalaisen eugeniikan logiikkaa liene sotkenut Akateemisen Karjala-Seuran kiinnostus suomalaisten "sukulaiskansoihin". Toki AKS erityisintresseineen yhdisti ajan akateemista yhteisöä yhtä lailla kuin nykyisin intersektionaalinen paradigma. Kulttuurivaikuttajista Olavi Paavolainen oli yksi niitä, jotka pahoittelivat eugeniikan

vähäistä tutkimusta, vaikka toisaalta oli huolissaan Karjalan alueen rotuluokituksista natsien tieteellisissä julkaisuissa. Suomalaisesta kallonmittausharrastuksesta ja Paavolaisesta, ks. Mika Rautanen, "Kalloharppi piirtää pääasiassa laajoja kaaria", *Duodecim* 124 (2008), 2758-2764; Ks. Paavolaisesta esim. myös Sari Roman-Lagerspetz & Eerik Lagerspetz, "Rotuoppien metafysiikka", *Ajatus*, vol. 74 (1, 2017), 141-171: https://journal.fi/ajatus/article/view/74482 (vierailtu 7.1. 2022).
[211] Veijo Meri, *Huonot tiet, hyvät hevoset* (Helsinki: Otava, 1994), 351.
[212] John Locke & Earl of Shaftesbury, "The Fundamental Constitutions of Carolina", 1.3. 1669. Yale Law School: The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/nc05.asp (vierailtu 30.12. 2018).
[213] Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983), 57.
[214] Ibid., 107.
[215] Ibid., 57.
[216] Ibid., 27-28.
[217] Simola 2015, 60.
[218] Gellner 1983, 75.
[219] Ks. esim. Helo 2022, 172-174 (Hawthorne, Melville ym.), 266 (Turner).
[220] Ks. aiheesta aiemmin luvussa 1. Samoin yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon intersektionaalisia merkityksiä voi tarkastella Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan nimissä julkaistusta *Opiskelijoiden taskuopas tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta*. (Yliopiston nimissä tehdyssä julkaisussa, jonka sain yleisesti jaetussa sähköpostissa vuonna 2021, ei ole kirjoittajien tai toimittajien nimiä eikä muita julkaisutietoja edes julkaisun ajankohdasta, mikä jo sinällään kertoo akateemisen kulttuurin näivettymisestä myös yliopiston sisällä.)
[221] Leslie D. Gonzales, "Faculty Viewpoint: Centering Equity in the Academic Profession", Michigan State University, College of Education, 19.5. 2021: https://education.msu.edu/new-educator/2021/faculty-viewpoint-centering-equity-in-the-academic-profession/ (vierailtu 25.4. 2023).
[222] Robin J. DiAngelo, "The Production of Whiteness in Education", *Teachers College Record*, vol. 108 (10, 2006), 1983–2000.
[223] Ks. esim. Robin DiAngelo, "White Fragility", *International Journal of Critical Pedagogy*, vol. 3 (3, 2011), 54-70.
[224] Ks. afrikkalaisamerikkalaisen John McWhorterin näkemyksiä teoksensa *Woke Racism* esittelyssä: Eve Glasberg, "John McWhorter Talks About His New Book, 'Woke Racism'", Columbia News, 20.1. 2022: https://news.columbia.edu/news/john-mcwhorter-talks-about-his-new-book-woke-racism (vierailtu 19.9. 2022).
[225] Ks. Charles Taylorin klassikkoteos, *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, ed. by Amy Guzman (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994). Teoksessa todetaan muun muassa näin: "Being true to myself means being true to my own originality, which is something *only I can* articulate and discover. In articulating it, I am also defining myself. I am realizing a potentiality that is properly my own. This is the background understanding to the modern ideal of authenticity …". Ibid., 31 (korostus lisätty).
[226] Näin Berkeleyn yliopiston sivuilla kerrotaan Vygotsky'n ajattelun perusteista: "Every function in the child's cultural development appears twice: first, on the social level and, later on, on the individual level; first, between people (interpsychological) and then inside the child (intrapsychological). This applies equally to voluntary attention, to logical memory, and to the formation of concepts. All the higher functions originate as actual relationships between individuals." Ks. "Social Constructivism", GSI Teaching & Resource Center, Graduate Student Instructor, University of Berkeley: https://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/social-constructivism/ (vierailtu 29.3. 2023)
[227] Elina Seppänen, "Jade Nyström osallistui Pride-tapahtumaan", *Ilta-sanomat*, 26.6. 2023: https://www.is.fi/viihde/art-2000009672671.html (vierailut 26.6. 2023).
[228] "How Should I Talk about Race in My Mostly White Classroom?" Anti-Defamation League, 2017: https://www.adl.org/education/resources/tools-and-strategies/how-should-i-talk-about-race-in-my-mostly-white-classroom (vierailtu 31.12. 2021).

[229] Julkilausumia siitä, ettei käänteistä rasismia tai käänteisrasismia ole olemassa, löytyy verkosta toki runsaasti. Niissä säännöllisesti sivuutetaan täysin rakenteellisen ja asenteellisen rasismin erot, jotta rasismi näyttäytyisi mahdottomalta analysoida ilman itse vallan käsitteen etukäteistä rodullistamista. Tästä mystisestä teoreettisesta lähtökohdasta puhutaan sellaisin kiertoilmaisuin kuten ”systemic relationship to power”, joilla tosiasiassa viitataan ylihistoriallisesti käsitettyyn valkoisen rodun valtaan yli muiden, erityisenä ”systemaattisena valtana”. Ks. esim. Keskinen & Seikkula 2015 sekä anonyymi, ”The Myth of Reverse Racism”, The Alberta Civil Liberties Research Centre (ACLRC) / Calgary Antiracism Education Cared -sivusto: https://www.aclrc.com/myth-of-reverse-racism (vierailtu 24.6. 2022).
[230] Elliot Ackerman et al., ”A Letter on Justice and Open Debate”, *Harper's Magazine*, 7.7. 2020: https://harpers.org/a-letter-on-justice-and-open-debate/ (vierailtu 25.11. 2020); Ks. rasistiksi ”todistettujen” erottamisista ja suoranaisesta vainosta myös McWhorter 2021, 43-59.
[231] Greg Lukianoff and Jonathan Haidt, *Coddling the American Mind* (New York: Penguin Press, 2018), 2021, ”Afterword, Part 3: Increasing Persecution on Campus”, FIRE (Foundation for Individual Rights in Education) -sivusto: https://www.thefire.org/coddling-the-afterword-part-3-increasing-persecution-on-campus/ (vierailtu 4.11. 2021).
[232] Gordon Klein, ”Why I Am Suing UCLA”, 30.9. 2021, Bariweiss-sivusto: https://bariweiss.substack.com/p/why-i-am-suing-ucla (vierailtu 3.11. 2021).
[233] Kaisa Ylhäinen, ”Tutkija kertoo, miksi Sannikka-kohu syntyi – tästä woke- ja cancel-kulttuureissa on kyse”, *Ilta-Sanomat*, 23.11. 2021: https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008421644.html (vierailtu 24.11. 2021).
[234] Ibid.
[235] Julkaisin itse vuonna 1993 artikkelin, jossa vielä kirjoitin 1800-luvun ”neekeriorjuudesta”. Terminologiaan eivät puuttuneet edes artikkelin vertaisarvioitsijat, toinen heistä kulttuurihistorian professori. Pian artikkelin ilmestymisen jälkeen luovuin termin käytöstä, koska siitä pari vuotta myöhemmin tuli yleisesti pejoratiiviseksi käsitetty termi. Tuskin Marjo Kaartinenkaan julkaisisi enää 2020-luvulla teosta *Neekerikammo*: *kirjoituksia vieraan pelosta* (Turun yliopisto, Kulttuurihistoria, 2005), vaan kirjan otsikko mietittäisiin toisin.
[236] Hannah Arendt, *The Human Condition* (alkup.1958, Chicago: Chicago University Press, 1998), 234.
[237] Niina Meriläinen ja Susi Nousiainen, ”'Jutussa ei minusta välity yhtään todellisuus ammattikoululaisista.' Mitä ammattikoululaiset ajattelevat mediasta?” Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu, 3.3. 2022: https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/03/03/jutussa-ei-minusta-vality-yhtaan-todellisuus-ammattikoululaisista-mita-ammattikoululaiset-ajattelevat-mediasta/ (vierailtu 10.3. 2023).
[238] Ibid. Näin tutkijat kuvaavat annettuja ”vastakkainasetteluja”, joiden olemuksesta he eivät sano mitään: ”'amiksena' olo asettuu suhteessa älykkäinä pidettyihin 'lukiolaisiin' ja ammattikoulusta valmistuneista” ja ”nuoret sanovat tulevansa keskustelussa suljetuksi ulkopuolelle 'nuorista' ja 'älykkäistä nuorista' koska he ovat 'amiksia' ja 'palikka-valmalaisia'”.
[239] Allan Megill, ”History, memory, identity”, *History of the Human Sciences*, vol. 11 (3, 1998), 37-62, lainaukset, 38.
[240] Ks. esim. kritiikkini autenttisen muistamisen kulttuurin puolesta saarnaavien Chris Lorenzin ja Marek Tammin historiantutkimuksellisia näkemyksiä kohtaan, Ari Helo, *History, Politics, and the American Past* (New York: Routledge, 2020), 87, 90.
[241] Intersektionaalisuuteen keskittyvä tutkimus muutti omaa suhtautumistani intersektionaalisuuteen entistäkin skeptisemmäksi. En lähtökohtaisesti uskonut sitä niin ylimalkaisen mitäänsanomattomaksi kuin mitä tutkitut tekstit todistivat. Hahmotin prosessin kuluessa kuitenkin länsimaisen ajattelun ja hyvinvointiyhteiskunnan perustoja entistä selkeämmin peilatessani niitä vasten intersektionaalisten tutkijoiden väitteitä.
[242] Peltola & Phoenix 2022, 105.
[243] Gellner 1983, 22.
[244] Ks. köyhyysluvuista, Alan Brinkley, Richard N. Current, Frank Freidel & T. Harry Williams, *American History: A Survey*, *8th Edition* (McGraw-Hill Inc., New York, 1991), 894.

[245] Ks. esim. ”Poverty rate” (taulukko), OECD Data (2021): https://data.oecd.org/inequality/poverty–rate.htm. Kyseinen lähde tarjoaa vertailukohdaksi USA:n 17,8 prosentin köyhyysluvulle vuonna 2017 vaikkapa Suomen vuoden 2018 köyhyysluvun, joka oli 7,2 prosenttia (vierailtu 30.7. 2021).
[246] Ks. esim. ”Revenue Statistics, Compare your country” -sivusto: https://www1.compareyourcountry.org/tax-revenues (vierailtu 17.10. 2020); ”How do U.S. Taxes compare Internationally”, Tax Policy Center Briefing Book: https://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/how-do-us-taxes-compare-internationally (vierailtu 13.3. 2021); Esim. yhtiöverotuksen alentaminen on heikentänyt liittovaltion verotuloja dramaattisesti vuoden 1950 26,5 prosentista vuoden 2020 7,1 prosenttiin liittovaltion tuloista. Ks. Jim Probasco & Michael J. Boyle, ”National Debt Exlained”, Investopedia, 1.10. 2021: https://www.investopedia.com/updates/usa-national-debt/ (vierailtu 6.10. 2021).
[247] Oppimistilastoista ks. esim. Megan Rogers, ”Troubling Stats on Adult Literacy”, Inside Higher Ed -sivusto, 8.10. 2013: https://www.insidehighered.com/news/2013/10/08/us-adults-rank-below-average-global-survey-basic-education-skills (vierailtu 28.9. 2021); OECD:n PIAAC-testituloksesta aikuisten lukutaidosta vuonna 2013, ks. Bobby D. Rampey, Robert Finnegan & Madeline Goodman, *Skills of U.S. Unemployed, Young, and Older Adults in Sharper Focus: Results From the Program for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC) 2012/2014, First Look, March 2016*, 6. Pdf: https://www.insidehighered.com/news/2013/10/08/us–adults–rank–below–average–global–survey–basic–education–skills (vierailtu ja pdf raportista ladattu, 16.6. 2020); Ks. myös PISA–tuloksia esim. OECD, PISA 2018 Results: https://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2018-results.htm (vierailtu 22.1. 2022).
[248] Ks. kuten aiemmin esim. Greg Iacurci, ”Many Americans, especially families, can’t live on a $15 minimum wage”, CNN News, 21.2. 2021: https://www.cnbc.com/2021/02/21/15–minimum–wage–wont–cover–living–costs–for–many–americans.html (vierailtu 11.5. 2021); Marcela Escobari, ”The economy is growing and leaving low–wage workers behind”, Brookings Institute, 19.12. 2019: https://www.brookings.edu/blog/education–plus–development/2019/12/19/the–economy–is–growing–and–leaving–low–wage–workers–behind/ (vierailtu 11.5. 2021).
[249] Elise Gould, ”State of Working America Wages 2019”, Economic Policy Institute, 20.2. 2020: https://www.epi.org/publication/swa-wages-2019/ (vierailtu 11.10. 2021, pdf kirjoittajan hallussa).
[250] Bernie Sanders, ”Tax Extreme Wealth” (2020 vaalisivusto): https://berniesanders.com/issues/tax–extreme–wealth/ (vierailtu 25.11. 2020); Ks. Sandersin väitteestä, että Jeff Bezos, Warren Buffet ja Bill Gates omistivat vuoden 2017 tilastojen mukaan enemmän rahaa kuin köyhin puolisko kaikista yhdysvaltalaisista, ”US 2020 election: Do the three richest own more than the poorest half of Americans? – Fact checking”, BBC News, kesäkuu 2019: https://www.bbc.com/news/av/world-48787821 (vierailtu 11.10. 2021).
[251] Matt Taibbi, ”With Tanden Choice, Democrats Stick it to Sanders Voters”, *TK News*, 1.12. 2020: https://taibbi.substack.com/p/with-tanden-choice-democrats-stick (vierailtu 7.1. 2021).
[252] Ks. Malaika Jabali, Laura Kipnis, Rebecca Solnit, Bhaskar Sunkara, Thomas Chatterton Williams, Zaid Jilani & Derecka Purnell, ”We need to discuss the word ’woke’”, *Guardian*, Opinion, 9.11. 2021: https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/nov/09/woke-word-meaning-definition-progressive (vierailtu 5.12. 2021).
[253] ”How did American ’wokeness’ jump”, *The Economist*, 4.9. 2021.
[254] Ibid.
[255] Tämä luku on päivitetty, englanninkielisestä artikkelistani käännetty versio. Alkuperäinen artikkeli, joka on uudelleen julkaistu teoksessani *History, Politics and the American Past* (Routledge, 2020) on Ari Helo, ”Letting Go of Narrative History”, *European Journal of American Studies*, vol. 11 (2, 2016). Kirjoittaja välittää kiitoksensa alkuperäistä artikkelia aikanaan kommentoineille tutkijoille, joita olivat Keith Olson, Allan Megill ja Matti Peltonen.
[256] Alan Munslow, *History of History* (London: Routledge 2012), 44. Kiitän Ilona Pikkasta siitä, että hän mainitsi kyseisen lausahduksen eräässä tekstissään, josta sen merkityksellisyyteen havahduin.
[257] Ks. Hayden White, *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation* (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1990), 72; Tavallaan historian luonteeseen

metanarratiivina voi vastata historioitsijan oman asenteen kautta: White puhuu kyynisen, idealistisen tai skeptisen asenteen omaksuneista historioitsijoista (ibid., 65), minkä voi tulkita yksinkertaiseksi (vaikkakin moniluentaisesti esitetyksi) argumentiksi sen puolesta, ettei meillä ole ainakaan mitään kiistatonta syytä ajatella historialla olevan jokin tarkoitus.

[258] White 1990, 2. White toteaa, että ”historioitsijoiden ei tarvitse raportoida totuuksiaan reaalimaailmasta narratiivin muodossa. He voivat valita muita, epänarrativivisia tai jota antinarrativiisia representation muotoja, kuten pohdinnan (*meditation*), anatomian tai muistokirjoituksen muodon. Tocqueville, Burckhardt, Huizinga ja Braudel kieltäytyivät narratiivista joissain historiallisissa töissään”. Toisaalta muissa kirjoituksissaan White laajentaa narratiivin käsitystä siten, että se kattaa tällaiset muutkin raportoinnin muodot.

[259] Mitä tulee doktriinimaiseen historian ymmärtämiseen pelkkänä tarinoiden kerrontana, olen eri mieltä esimerkiksi Jill Leporen määritelmästä historiankirjoitukselle ”taitona tehdä argumentti menneestä kertomalla todisteisiin perustuva tarina”. Hän tekee myös kummallisesti rajatun määritelmän politiikasta ”tarinana menneen ja tulevan suhteesta”. Ks. Jill Lepore, *The Story of America: Essays on Origins* (Princeton: Princeton University Press, 2012), lainaukset, 15, 5.

[260] Muuan huvittavimmista menneisyyden väärinkäytöistä ja väärinymmärryksistä, jollaisiin olen törmännyt, oli Harry Jaffan kirjoitus, jossa hän on sitä mieltä, että ”jos Aristoteleelta olisi kysytty 1600-luvulla ohjekirjaa perustuslakien laatimiseksi, hän olisi kirjoittanut jotain hyvin samantapaista kuin oli John Locken tutkimus yhteiskuntasopimuksesta, *Second Treatise*. Syy on siinä, että Aristoteles olisi välittömästi tunnistanut eron siinä, mitä viisaan harkinnan hyve olisi vaatinut kristillisen monoteismin maailmassa.” Harry V. Jaffa, ”Aristotle and Locke in the American Founding”, *Claremont Reviews of Books* (Winter 2001 Issue), 10-11, Pdf: http://www.unz.org/Pub/ClaremontRevBooks-2001q1-00010 (vierailtu 11.8. 2014).

[261] Ks. tästä käsitteestä, Constantin Fasolt, *The Limits of History* (Chicago: Chicago University Press, 2004), xiii.

[262] Barack Obaman virkaanastujaispuhe, 20.1. 2009, Miller Center, University of Virginia, Presidential Speech Archive: http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/4463 (vierailtu 5.7. 2011).

[263] White 1990, 16.

[264] Ks. lainaukset, Gellner 1983, 51, 55.

[265] White 1990, 206-209.

[266] White 1990, 39-40.

[267] White 1990, 209. Tässä ei ole syytä ryhtyä epistemologisiin selvityksiin Jacques Derridan kuuluisan ”tekstin ulkopuolella ei ole mitään” -maksiimin suhteen. Kiivaasta debatista tämän lausuman johdosta, miten se kuuluukin varsinaisesti ymmärtää, on peräisin muun muussa tokaisu, että ”Auschwitz ei ole mikään diskurssi”. Ks. aiheesta erityisesti historiankirjoitukseen liittyen, esim. Sarah Maza, *Thinking about History* (Chicago: Chicago University Press, 2017), 221-224.

[268] Tämän vuoksi itse hylkäisin joutavana viisasteluna Arthur C. Dantonin lausuman, että ”jos tulevaisuus on avoin, ei menneisyyskään voi olla täydellisesti suljettu”. Mitä ikinä Danto voisi tällä tarkoittaakin, aina voi ajatella täysin pääsemättömissä olevaa menneisyyttä meidän jatkuvasti muuttuvan kuvamme kautta siitä. Ks. Arthur C. Danto, *Narration and Knowledge* (New York: Columbia University Press, 1985), 196. Paradigmaattisesti puhuen, mennyt on mitä se on, historia vain sitä mitä me menneestä luomme, millä ei tietenkään tarkoiteta, etteikö akateeminen historiankirjoitus aina nojaisi todistusaineistoon.

[269] White 1990, 150.

[270] Allan Megill, ”’Grand Narrative’ and the Discipline of History”, *A New Philosophy of History*, ed. Frank Ankersmit and Hans Kellner (Chicago: University of Chicago Press, 1995), 165.

[271] White 1990, 54.

[272] Kiitän professori Yrjö Hailaa tästä ”ikuinen nyt” -käsitteestä, onpa hän samaa tai eri mieltä omasta tavastani ymmärtää se.

[273] Ks. tällaisesta Ricoeurin kannan muotoiluista, White 1990, 181; On toki joukko monitahoisia kysymyksiä sen suhteen, kuinka ihmisen kokemus jatkuvasti etenevästä ajasta voidaan hahmottaa alkaen ajallisen keston ongelmasta (hetkessä tai hetkien välillä), kuten esimerkiksi melodian hahmottamisen suhteen, mutta ne jääköot tämän esseen tarkastelun ulkopuolelle. Ks. esim.

McTaggartin kuuluisasta vuoden 1908 teoriasta jakaa aika A-sarjan käsittein ja B-sarjan käsittein ymmärrettäväksi yhtenä ratkaisuna tämän tapaisiin ongelmiin Turetzkyn mainiossa aikakäsitysten historiassa antiikista nykyaikaan, Philip Turetzky, *Time* (London: Routledge, 1998), esim., 121-136 (McTaggart); 194-210 (ajallisen keston ongelmasta).

[274] Ks. esim. Pasi Falkin mukaansa tempaava artikkeli, "The past to come", *Economy and Society*, vol. 17 (3, 1988), 374-394 (ks. erityisesti, 379).

[275] Ks. esim. Hannah Arendt, *On Revolution* (New York: Viking Press, 1963), 35-36.

[276] Thomas Jeffersonin kirje John Randolphille, 25.8. 1775, *Thomas Jefferson Writings,* ed. Merrill D. Peterson (New York: The Library of America, 1984), 749.

[277] Chris Lorenz, "Blurred Lines: History, Memory and the Experience of Time", *International Journal for History, Culture and Modernity* (Amsterdam University Press), vol. 2 (1, 2014), 43-62, lainaus, 47.

[278] Thomas Jeffersonin kirje John Adamsille, 11.6. 1812, *The Adams-Jefferson Letters: The Complete Correspondence Between Thomas Jefferson and Abigail and John Adams*, ed. by Lester J. Cappon (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1959), 307.

[279] Thomas Jeffersonin kirje William Ludlow'lle 6.9. 1824, Jefferson 1984, 1496-1497.

[280] Johann N. Neem, "American History in a Global Age", *History and Theory*, 50 (helmik. 2011), 41-70, lainaus, 59.

[281] Ibid., 52, 70.

[282] Ibid., 56, 64.

[283] Ibid., 70.

[284] Ks. Frank Ankersmit, *Meaning, Truth, and Reference in Historical Representation* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2012), 10 (teos on mainio johdanto tällaisten ongelmien lähestymiseen); Historismia koskevassa artikkelissaan Zoltán Boldizsár Simon esittää kiinnostavan yksinkertaistuksen historistisesta lähestymistavasta asettaen vastakkain historistisen ajattelun ja sen, mitä hän kutsuu konstruktivisimiksi. Tätä perustavanlaatuista vastakkainasettelua hän kuvaa näin: "näennäisesti yhdenmukainen vetoaminen historiaan tänään osoittaa joko, että kaikki nyt uudeksi ymmärretty on kehittynyt menneistä olosuhteista (jolloin nykyisyys näyttäytyy samalta kuin menneisyys on aina näyttänyt) tai se osoittaa, että mitä tahansa mennessä oli, sillä ei mitään tekemistä tämän päivän uudeksi koetun kanssa (jolloin nykyisyys näyttäytyy kuin sillä ei olisi edeltäjää lainkaan). Ensimmäinen positio perustuu historistiseen historian luentaan, jälkimmäinen puolestaan konstruktivistiseen näkemykseen". Jälleen ollaan tekemissä vain kapea-alaisesti käsitetyn historistisen ajattelun kanssa, joka pyrkisi tietoon menneisyydestä vain kehityskulkuna nykyiseen, jolloin konstruktivisimi puolestaan edustaisi yhtä yksinkertaistettua kantaa, jonka mukaan aidoilla innovaatioilla ei edes voi olla edeltäjiä. Oma kantani on, ettei historioitsijan tulkinta mistään menneisyyden ilmiöstä oleta väistämätöntä yhteyttä nykyisyyteen, koska historioitsijat ovat lähtökohtaisesti tekemisissä ihmisten erilaisten tapojen kanssa ymmärtää kokemuksiaan menneisyydessä. Vain nykyhetki sallii tulevaisuuteemme vaikuttamisen. Tämän vuoksi historia voi aina muuttua, mennyt ei. Ks. Zoltán Boldizsár Simon, "Historicism and constructionism: rival ideas of historical change", *History of European Ideas*, 12.8. 2019: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01916599.2019.1653351 (vierailtu 17.10. 2019).

[285] Collingwood-lainaus, ks. Allan Megill, "'Grand Narrative' and the Discipline of History", *A New Philosophy of History*, eds. Frank Ankersmit & Hans Kellner (Chicago: University of Chicago Press, 1995), 163.

[286] Alfred Crosby, *The Columbian Exchange: Biological and Cultural Consequences of 1492* (Westport: Greenwood Press, 1972).

[287] Alan Taylor, *William Cooper's Town: Power and Persuasion on the Frontier of the Early American Republic* (New York: Vintage Books, 1996).

[288] Hämäläisen toisinaan hämmentävistä muotoiluista tämän suhteen kuten, että "Taoseño-intiaanit varustivat comanchet ratkaisevan tärkeillä uuden tasankojen elämäntavan välttämättömyyksillä – hiilihydraateilla, hevosilla, metallityökaluilla ja aseilla, ks. Pekka Hämäläinen, *The Comanche Empire* (New Haven: Yale University Press, 2009), 39; Ks. myös Ibid., 347-349 (proteiinista), 352 (hiilihydraateista).

[289] Esim. Ty Cashion on sitä mieltä, että Hämäläisen teoksen ”pitäisi vaikuttaa oleellisesti tuleviin *metanarratiiveihin*, koskivatpa ne koko tai osaa Teksasista, lännestä, rajaseuduista, tai olivatpa ne yleishistorioita Yhdysvalloista ja Meksikosta”. Ty Cashion, ”*The Comanche Empire* (review)”, *The Journal of Military History*, vol. 73, (2, 2009), 647 (korostus lisätty).
[290] Gary J. Kornblith, ”Rethinking the Coming of the Civil War: A Counterfactual Exercise”, *The Journal of American History*, vol. 90 (June 1, 2003), 76-105.
[291] Peter J. Bowler, *Darwin Deleted: Imagining a World without Darwin* (Chicago: Chicago University Press, 2013), 121.
[292] Mitä tulee Bowlerin laajempiin spekulaatioihin maailmasta ilman natsivisioita ”arjalaisen rodun ylemmyydestä” tai sosiaalidarwinismista, on syytä pitää mielessä ainakin, että monet tutkijat katsovat sosiaalidarwinismin edeltäneen Darwinin tutkimuksia. Ks. lainaukset, Bowler 2013, 2; Syvällisestä ja kriittisestä analyysista koskien Bowlerin teosta, ks. Ian Hesketh, ”Darwinian We are not: Counterfactualism as the Natural Course of History”, *History and Theory* 53 (2014), 295-303; Sosiaalidarwinismin historiasta ennen Darwinia, ks. esim., Diane P. Paul, ”Darwin, social Darwinism and eugenics”, *The Cambridge Companion to Darwin,* eds. J. Hodge & G. Radick (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 214-239.
[293] Lisäesimerkkinä kontrafaktuaalisesta tutkimuksesta, jossa pohditaan mitään aitoa verifiointia väkisinkin pakenevia tulkintoja, ettei Kennedy (missään kuviteltavissa olevissa olosuhteissa tai joissain erityisissä) olisi laajentanut Yhdysvaltojen Vietnamin sotaponnistuksia siinä tapauksessa, ettei olisi kuollut jo marraskuussa 1963, ks. James G. Blight, Janet M. Lang & David A. Welch, *Virtual JFK: Vietnam If Kennedy Had Lived* by (Lanham, MD.: Rowman & Littlefield, 2010).
[294] Klassinen ja perusteellinen analyysi sisällissodan syistä löytyy alaluvusta, ”The American Civil War: The Last Capitalist Revolution” teoksessa Barrington Moore Jr., *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (Harmondsworth: Penguin, 1973), 111-158.
[295] Gerald Gunderson, *A New Economic History of America* (New York: McGraw-Hill, 1976), 264.
[296] Tästä tärkeästä erosta orjuuden ja rotuerottelupolitiikan välillä, eli afrikkalaisamerikkalaisten alistamisesta ”rotukontrollin alle” uudelleen 1800-luvun loppuvuosikymmeninä, ks. James Oakes, *Slavery and Freedom: An Interpretation of the Old South* (New York: Vintage Books, 1991), 204.
[297] Antonin Scalian eriävästä lausunnosta oikeustapaukseen *Arizona v. United States, 567* (25.6. 2012), ks. U.S. Supreme Court website: http://www.supremecourt.gov/ (vierailtu 26.6. 2012).
[298] Ks. Pufendorfin jokseenkin yllättävästä orjuuskannasta, Kari Saastamoinen, ”Pufendorf on Natural Equality, Human Dignity, and Self-Esteem”, *Journal of the History of Ideas*, vol. 71 (1, 2010), 39-62, 44.
[299] Kiinnostavaa tätä erikoista oppia ”alkuperäisistä tarkoituksista” koskien on, että perustuslain ”isänä” tunnetun James Madisonin mukaan perustuslainlaadintaa koskeneet intentiot eivät ole luettavissa pelkästään perustuslaista, vaan erityisesti osavaltioiden ratifiointiteksteistä sitä koskien. Ks. Jack Rakove, *Original Meanings: Politics and Ideas in the Making of the Constitution* (New York: Alfred A. Knopf, 1996), 17-18.
[300] Terence Ball and John Pocock, “Introduction”, *Conceptual Change and Constitution*, ed. by Terence Ball and J.G.A. Pocock (Lawrence: University Press of Kansas, 1988), 9-10.
[301] Malte Hinrichsen, ”Racist Trademarks and the Persistence of Commodity Racism in Europe and the United States”, *Diversity in Intellectual Property. Identities, Interests, and Intersections*, ed. by Irene Calboli, Srividhya Ragavan (New York: Cambridge University Press 2015), 130-148.
[302] David Graeber & David Wengrow, *The Dawn of Everything: A New History of Humanity* (New York: Picador, Farrar, Strauss and Giroud, 2021). Kaikki lainaukset ovat käännöksiä alkuperäisteoksesta, eivät suomennoksesta.
[303] Ibid., 382 (lainaus samalta sivulta).
[304] Ibid., 488-489.
[305] Terry Eagleton, *The Idea of Culture* (Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005), 42-43.
[306] Ks. molemmat lainaukset, Graeber & Wengrow 2021, 17.
[307] Ibid., 27-77 (Luku 2, ”Wicked Liberty”).
[308] Ibid., 502.
[309] Ibid., 503.
[310] Ibid., 505.

[311] Ibid., 513.
[312] Jatko-opiskelijoille suunnatussa ryhmäsähköpostissaan (21.1. 2022) tohtoriopiskelija Peter Holley kuvasi kirjaa jopa epätasa-arvoisuustutkimuksen (*inequality*) paradigman muuttajaksi Helsingin yliopiston INEQ-kirjallisuuspiirin ja työpajatoiminnan mainoksessa, jossa kaikkia kutsuttiin teosta lukemaan (sähköpostiteksti kirjoittajan hallussa); Kustantaja Harvard Press ylistää kirjansa olevan ”pioneerityö, joka vie meidät talousdebattien ohi osoittaen kuinka epätasa-arvo on palaamassa imperiumien, dynastisten eliittien ja etnisten jakolinjojen värittämästä menneisyydestämme (A pioneering book that takes us beyond economic debate to show how inequality is returning us to a past dominated by empires, dynastic elites, and *ethnic divisions*)”; Patrick Le Galès, Sciences Po Centre for European Studies and Comparative Politics -tutkimuskeskuksesta, kertoo kirjan ”määrittävän uuden vertailevan globaalin epätasa-arvon *tutkimuskentän (The book defines the emerging field of comparative global inequality*)”.
[313] Ks. esim. Savagen näkemys nykytutkimuksen yleisestä sitoutumisesta Foucaultin inspiroimaan ”liberaalin ja neoliberaalin 'hallinnoimisen' (*governmentality*) teoretisointeihin”. Savage 2021, 176.
[314] Ibid., 11.
[315] Karoliina Knuuti, ”Kehitysapua köyhiltä rikkaille – hyödymmekö köyhistä maista enemmän kuin ne hyötyvät avustamme?” *Maailman kuvalehti*, 15.2. 2023: https://maailmankuvalehti.fi/2023/1/pitkat/kehitysapua-koyhilta-rikkaille-hyodymmeko-koyhista-maista-enemman-kuin-ne-hyotyvat-avustamme/ (vierailtu 26.2. 2023).
[316] Ibid.; Aivan ilmeisesti epäsuhdassa on perimmältään kyse paitsi rahamarkkinoiden yksipuolisesta rakenteesta myös siitä, että kun investointirahoitusta ei löydy, kehittyvien maiden on vaikea päästä yksipuolisesta raaka-ainetuottajan asemastaan, jolloin pitkälle jalostetut kulutushyödykkeet hankitaan kalliina tuontitavarana.
[317] Professori Teivo Teivaiselle pääongelma näyttää olevan, että ”metsäyhtiöt näyttäytyvät usein nimenomaan Suomen edustajina, ja niiden vastaisissa mielenosoituksissa on toisinaan voinut nähdä palamaan sytytetyn siniristilipun”. Teivaisen tavassa käsitteellistää ”suomalaiskolonialismia” ei ilmeisesti tarvitse tehdä eroa edes valtiollisen ja yksityisen pääoman välillä. Tosiasiassa UPM:n osakekannasta omisti vuonna 2023 Skandinaviska Enskilda Banken 55 prosenttia ja toiseksi suurin omistaja oli Citibank Europe. Vrt. Teivo Teivainen, Horisontti-kirjoitus, ”Onko UPM:n tehdashanke Uruguayssa globaalia yritysvaltaa vai suomalaiskolonialismia pohtii professori Teivo Teivainen”, *Kansan uutiset*, 22.7. 2021: https://www.ku.fi/artikkeli/4557657-onko-upmn-tehdashanke-uruguayssa-globaalia-yritysvaltaa-vai-suomalaiskolonialismia-pohtii-professori-teivo-teivainen (vierailtu 27.5. 2023); Seksirikoksessa oli kyse siitä, että ”puolalainen rakennustyöläinen pahoinpiteli Dominikaanisesta tasavallasta tulleen seksityöläisen”. Teivo Teivainen, ”Seksityötä sellutehtaan varjossa”, *Kansan uutiset*, 29.12. 2022: https://www.ku.fi/artikkeli/4815684-seksityota-sellutehtaan-varjossa-mies-hakkasi-ja-retuutti-seksityontekijaa-upmn-rappusilla-uruguayssa (vierailtu 2.5. 2023).
[318] Ks. kuten aiemmin, Bernie Sandersin oikeaksi todetusta väitteestä, että Jeff Bezos, Warren Buffet ja Bill Gates omistivat vuoden 2017 tilastojen mukaan enemmän varallisuutta kuin köyhin puolisko kaikista yhdysvaltalaisista, ”US 2020 election: Do the three richest own more than the poorest half of Americans? – Fact checking”, BBC News, kesäkuu 2019: https://www.bbc.com/news/av/world-48787821 (vierailtu 11.10. 2021).
[319] Savage 2021, 304.
[320] Kate Martin et al., ”Davos delegates praise Biden's 'huge' green package, as Europe voices complaints”, *Financial Time*s, 20.1. 2023: https://www.ft.com/content/ee3362b3-a7eb-48fa-992b-d2cb1054761e (vierailtu 3.2. 2023).
[321] Ks. esim. vuoden 2016 päästötilastoa, jonka mukaan jokainen amerikkalainen aiheutti 15 tonnin hiilipäästöt verrattuna suomalaisen noin 9 tonnin päästöihin. Vain muutamissa rikkaimmissa öljymaissa vastaava luku oli Yhdysvaltoja korkeampi. USA oli myös maailman pahin saastuttajavaltio heti Kiinan jälkeen, vain pienellä murto-osalla Kiinan väestöstä. ”CO2 Emissions by Country” (sis. per capita -luvut), WorldOMeter: https://www.worldometers.info/co2–emissions/co2–emissions–per–capita/ (vierailtu 21.8. 2021).
[322] Ks. Savage 2021, 198-199.
[323] Ks. ibid., 96-98.

[324] Ibid., 57 (Alkup.: ”Inequality is multidimensional and operates across several planes, it does not simply map onto income inequality, or indeed onto economic inequality more broadly. Cultural tastes, practices, and lifestyles can also be unequal.”).
[325] Ks. ibid., 58. (Alkup.: ”Bourdieu thus emphasizes how inequality is not to be defined by measures of fixed or ’objective’ states that we saw poverty researchers wrestling with … ”).
[326] Alkup.: ”Cultural hierarchies, controlled by powerful institutional and elite forces, were challenged by new and emerging avant-gardists who had purer visions of artistic excellence.” Ibid., 61.
[327] Ottamatta kantaa fenomenologian ideaan voi tässä todeta Savagelle femonenologian aukeavan yksinkertaisesti arkipäiväisen tietoisuutemme kokonaisuutena: ”Consciousness is the phenomenological world we inhabit in our day-to-day lives and where relativity truly looms large…”. Ks. ibid., 59.
[328] Ibid., 68.
[329] Ibid., 68-69.
[330] Ibid., 292.
[331] Ks. esim. Helo 2022, 538.
[332] Savage 2021, 301.
[333] Ks. tästä perustavasta puoluekentän muutoksesta ibid., 300-302. Viittauksilla nk. brahmilaiseen vasemmistoon (”Brahmin left”) Savage tarkoittaa intialaisesta pappisluokasta johdettuun käsitteeseen vasemmistolaisesti orientoituneesta (eli hyvinvointiyhteiskunta-ajatukselle myönteisestä) koulutetusta väestä, joihin mitä ilmeisimmin kuuluisivat tyypillisesti opettajat, kirjastoväki, yliopisto-opettajat, ylempi virkakunta jne.
[334] Ibid., 305.
[335] Alkup.: ”The success of these plutocrats in winning democratic elections is only possible because of the fracturing of the political field. Those who for many years have felt they have no stakes in the political system are attracted to vote for those ’big men’”. Ibid., 304.
[336] Gould 2020.
[337] Kassan hallituksen puheenjohtajana vastikään toiminut Mikko-Pekka Hanski oli miljoonatuloinen enkelisijoittaja ja kassan perustajiin kuulunut loimaalainen Juho Paloheimo kokoomuksen jäsen. Ks. Mikko-Pekka Hanski, blogi ”Meillä on oikeus hyvään elämään ja merkityksellisyyden kokemukseen — myös työttömänä”, 1.2. 2021: https://ytk.fi/tietoa-meilta/blogi/meilla-on-oikeus-hyvaan-elamaan-ja-merkityksellisyyden-kokemukseen---myos-tyottomana (vierailtu 7.2. 2023); Juho Paloheimo tiettävästi sai aikanaan myös idean kassaan kokoomuslaiselta valtiovarainministeri Iiro Viinaselta. Eeva Haltsonen, ”Jo neljännesmiljoonalla on yhteinen salasuhde Loimaalla”, *Verkkouutiset*, 5.11. 2004: http://w3.verkkouutiset.fi/arkisto/politiikka/62179.html (vierailtu 7.2. 2023).
[338] Teemu Luukka & Marjukka Liiten, ”Kuukausia jatkunut lakko UPM:n tehtailla päättyy”, *Helsingin sanomat*, 22.4. 2022: https://www.hs.fi/politiikka/art-20000087671 87.html (vierailtu 22.4.2022); Marja Luumi, ”’Toivon, että UPM otti opikseen’ – Paperiliitto sai torjutuksi pahimmat heikennykset”, *Demokraatti*, 25.4. 2022: https://demokraatti.fi/toivon-etta-upm-otti-opikseen-paperiliitto-sai-torjutuksi-pahimmat-heikennykset (vierailtu 7.2. 2023); Näin oikeisto ansiosidonnaista työttömyysturvaa varsinaisesti kehittäisi SAK:n uutissivuston mukaan: ”Kokoomus esittää vaihtoehtobudjetissaan ansiosidonnaisen työttömyysturvan keston puolittamista 400 päivästä 200 päivään. Sen lisäksi puolue heikentäisi pitkään työttöminä olleiden turvaa porrastamalla maksettavan ansioturvan määrän. Kokoomus myös pidentäisi työssäoloehdon 6 kuukaudesta 12 kuukauteen, lisäisi työttömyysajan alun omavastuupäivien määrää viidestä seitsemään, heikentäisi työttömyysturvan tasoa korottavaa indeksiä ja lopettaisi eläkkeen kertymisen työttömyysturvasta.” Ks. ”Kokoomus haluaa romuttaa ansiosidonnaisen työttömyysturvan”, SAK-sivusto, Ajankohtaista, 29.11. 2022: https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/kokoomus-haluaa-romuttaa-ansiosidonnaisen-tyottomyysturvan (vierailtu 7.2. 2023).
[339] Ks. esim. suomalaisten Finncare-, Edunation-, ja Sataetu-yhtiöiden kiistoja siitä, mikä taho on syyllinen filippiiniläishoitajien ahdinkoon rekrytointia ulkomailla hoitaneen L&T Intercontinental Consultancyn ohella, Anne Ali-Hokka & Eero Mäntymaa, ”Särkyneitä Suomi-unelmia”, Yle-uutiset 2.5. 2023: https://yle.fi/a/74-20028618 (vierailtu 5.5. 2023).

[340] Savage 2021, 36.
[341] Ibid., 36-41. Tästäkin lähestymistavasta Savagen on kiittäminen suurta guruaan, Foucaultia.
[342] Alkup.: ”… the ordinalization of nations is far from being a neutral or objective ranking exercise…”. Ibid., 127; Ilmeisesti Skandinavian mallin esiinnostaminen on sekin lähinnä epätasa-arvoistavaa, sillä muuan muotoilu Savagelta kuuluu näin: ”As the lauding of the Scandinavian model indicates, national comparisons have come to normalize and moralize differing national forms. This is rarely deliberate or intended, but it becomes inevitable.” Ibid., 287.
[343] Vrt. ibid., 150 (lausunto Saksasta manner-Euroopan epätasaisen tulonjaon kärkimaana) ja ibid., 105 (kaavio, jonka mukaan Kreikka, Ranska ja Itävalta, mutta erityisesti Iso-Britannia ja Portugali pärjäävät paljon Saksaa huonommin tasa-arvon ja poliittisen väkivallan mittareilla mitattuna).
[344] Alkup.: ”… reawaken a vision of historical social science. This radical rethinking of knowledge claims is a crucial step toward understanding the challenge of inequality.” Ibid., xi.
[345] Alkup.: ”… nineteenth-century history”. Ibid.
[346] Alkup.: ”I will pay particular attention to the reviving significance of empire, racial divides, elites, and urbanism.” Ibid., 99.
[347] Ibid.
[348] Ibid., 69.
[349] Ibid., 85.
[350] Ibid., 89.
[351] Viimeistään Eric Wolfen teos *Europe and the People Without History* (1982) teki tämän ajatuksen selväksi niillekin, jotka eivät sitä osanneet hahmottaa aiemman 1900-luvun historiantutkimuksen perusteella.
[352] Ibid., 90.
[353] Ibid., 91-92; Savage tekee kaikesta tästä tällaisen mystisen johtopäätöksen: ”… tämä modernistinen temporaalinen ontologia on täsmälleen se, mikä itse murtuu, kun havahdumme siihen, kuinka intensiteetiltään kasvava pääoman kasautuminen muuttuu entistäkin suuremmaksi menneisyyden painolastiksi. Mennen aktiiviset voimat ovat itse asiassa avainvoimia nykyisyyteen, kuten Andrew Abbot huomauttaa nostaessaan esiin ’historikalisuuden’ (*historicality*)” (s. 91). Termi tarkoittanee historiallista ajattelua, sillä se lienee vain adjektiivin ”*historical*” substantiiviksi väännetty muoto, kuten Kalle Pihlainen minulle huomautti. Savage ei termiä välitä avata. Toki se saattaa viitata myös Heideggerin filosofiaan, josta sellainen englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa löytyy, tosin yhdistettynä termiin ”*wiederholung”*, mutta ei ole uskottavaa, että Savage olisi joitain tällaisia yhteyksiä vaivautunut miettimään. Ks. Michael Wheeler, ”Martin Heidegger”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), ed. by N. Zalta: https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/heidegger/ (vierailtu 10.2. 2023).
[354] Savage puhuu näistä mysteeriksi jäävistä historian ”voimista” jatkuvasti, ks. esim. ibid., 91, 96, 228.
[355] Ks esim. muotoilu ”… playing out, the exhaustion, of the modern temporal ontology itself”. Ibid., 93.
[356] Ibid., 99.
[357] Ibid., 60-61. Mainittakoon, että Koselleckin kuuluisa odotushorisontti ei todellakaan edusta mitään sellaista, millaiseksi Savagen palvoma Rosa käsitteen riisuu, eli lähes merkityksettömäksi. Näin yritetään vain epätoivoisesti päästä eroon yksinkertaisesta mennyt-nykyisyys-tuleva -kolmijaosta.
[358] Savage 2021, 97.
[359] Ks. alkup.: ”I view the integration of both spatial and temporal dimensions as fundamental if we are to really understand why inequality matters.” Ibid., 87.
[360] Ibid., 48.
[361] Alkup.: ”…a way of recasting socialism away from a doctrinal redistributionism and toward a politics directed at scrutinizing, criticizing, and holding to account those with undue resources, power, and authority”. Ibid., 318.
[362] Ks. ibid.: sosialismista, 312; Foucaultista, 176, 321; Bourdieun ”fenomenologisesta” näkökulmasta, 62, 72, 321-322.
[363] Ibid., 322.

[364] Ibid., 323.
[365] Ibid., 327.
[366] Ibid., 328.
[367] Ibid., 326.
[368] Alkup.: ”Radicalism cannot therefore be encapsulated in the standard differentiation between ’left’ and ’right’ that has organized political discourse since the early nineteenth century and permits modernist binaries of all kinds to follow in its footsteps. This is a strength that we need to recover in the twenty-first century.” Ibid., 316.
[369] Puolueilla ei usein enää ole varsinaista puolueohjelmaa, joten on tarkasteltava laajinta yleisohjelmaa, ks. Vasemmistoliitto, ”Uuden hyvinvoinnin aika -tavoiteohjelma”, 2022: https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1462 (vierailtu 4.5. 2023).
[370] Hoegaerts et al., ”An Introduction” 2022, 2.
[371] Ibid.
[372] Ibid., 3.
[373] Ibid.
[374] Ibid.
[375] Pasi Saukkonen, *Politiikkaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa* (Helsinki: WSOY, 2007), 22.
[376] Hoegaerts et al., ”An Introduction” 2022, 5.
[377] Ibid.
[378] Ks. raportti ”Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Being Black in the EU”: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-being-black-in-the-eu_en.pdf (pdf kirjoittajan lataama 21.9. 2023); Myöskään tutkimuksen 2019-raportin missään osiossa ei väitetä Suomea Euroopan rasistisimmaksi tutkituista maista. Siinä viidestä diagrammilla kuvatusta kohtelun osa-alueesta vain yhdessä (etniset häirintätapaukset) Suomi oli heikoin, monessa muussa (kuten asuinolojen ja työolojen suhteen) yksi parhaimmista. Yllättäen tutkimus koski Suomen ja kolmen muun maan osalta vain afrikkalaisperäistä väestöä ei siis kaikkia maahanmuuttajia, mikä toki vaikuttaa kaikkiin maavertailuihin koskien häirintää ja väkivaltatilanteita (ks. raportin sivu 21, nootti 22). ”Being Black in the EU: Second European Union Minorities and Discrimination Survey 2019”: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-being-black-in-the-eu-summary_en.pdf (vierailtu 19.2. 2023).
[379] UTH-tutkimus 2014, 4; Myöskään laajahkosta Työ- ja elinkeinoministeriön alaisen Kotoutumisen osaamiskeskuksen aineistoista ei vuonna 2023 löytynyt selkeästi huonompaa kehitystä osoittavia tilastotietoja ulkomaalaistaustaisten elämäntilanteiden suhteen. Ks. Kotoutuminen.fi -sivusto: https://kotoutuminen.fi/etusivu (vierailtu 19.8. 2023).
[380] Sarita Blomqvist, ”Sydän Suomelle: Chico Muya haluaa puhua uudesta kotimaastaan hyvää”, Yle-uutiset, 25.3. 2023: https://yle.fi/aihe/a/20-10004410 (vierailtu 10.5. 2023).
[381] Ks. The Inglehart-Welzel World Cultural Map, World Values Survey 7 (2023): https://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp (vierailtu 7.5. 2023); Eräässä maailmanlaajuisessa rasismimittauksessa Suomi oli sijalla 17 kaikkiaan raportoiduista 48 maasta, kun kysyttiin ”erirotuisen” naapurin hyväksyttävyydestä. Sinällään erirotuista naapuria vierasti selvästi alle puolet myös huonoimmin sijoittuneessa Turkissa. Suomi oli tilastotiedoissa hyvin lähellä kärkimaiden lukemia, vaikkakin Skandinavian maita jäljessä. Ne kaikki, Ruotsi kärjessä, sijoittuivat asennetutkimuksessa myös USA:n edelle, joka oli sijalla 9. Asennetutkimusten ongelma toki yleisesti on se, että ihmiset pyrkivät vastaamaan niihin ”oikein”. Ks. John Burn-Murdoch, ”Progressives are winning the immigration debate — but it doesn’t feel like it”, *Financial Times*, 5.5. 2023: https://www.ft.com/content/b743e1fa-f6c1-4d41-a845-e25c8d5fbd91 (vierailtu 5.5. 2023); Näyttää, että Suomi on juuri maahanmuuttaja-asenteissaan lähempänä itä-Euroopan kuin Skandinavian maita. Vaikuttaako Venäjän vastainen raja tähän perusasenteeseen on kiinnostava kysymys, kun Suomi on asennemittauksissa muuten niin tyypillinen pohjoismaa.
[382] Hoegaerts et al., ”An Introduction” 2022, 6.
[383] Ibid., 3.
[384] Ibid., 6.
[385] Ibid., 7.
[386] Ibid., 8.

[387] Ibid.
[388] ibid.
[389] Ibid.
[390] Ibid., 8-9.
[391] Marja Peltola & Ann Phoenix, ”Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds’ Narratives on Multiethnicity”, *Finnishness* 2022, 101-128.
[392] Ibid., 103.
[393] Ibid.
[394] Ibid.
[395] Ibid.
[396] Ibid., 104.
[397] Ibid.
[398] Ibid., 105 (Alkup.: ”white people have unearned and unacknowledged privilege”).
[399] Ibid.
[400] Ibid. (Alkup.: ”Studies that characterize this third wave focus on institutional and ideological practices that maintain white privilege, however much it is challenged, and show that, in order to remain dominant, discourses of whiteness are flexible and shift to adjust to challenges. The flexibility and relative invisibility of whiteness are central to its normalization (Luttrell 2020)”).
[401] Ibid., 105.
[402] Ibid,, 106.
[403] Ibid.
[404] Ibid., 109.
[405] Ibid.
[406] Ibid., 107.
[407] Ibid., 109.
[408] Ibid.., 110.
[409] Lainaus, ibid., 121 (alkukielinen haastatteluteksti).
[410] Ibid., 119.
[411] Ibid., 121 (alkukielinen haastatteluteksti).
[412] Ibid., 114.
[413] Ibid., 111.
[414] Ibid.
[415] Ibid., 115.
[416] Ibid., 117 (Tutkijat toteavat itse näin: ”This line of thinking was shared by several other boys, and it was emphasized that joking was not targeted disproportionately against minoritized boys because ’everyone is dissed equally’”).
[417] Ibid., 118.
[418] Ibid., 129.
[419] Ainur Elmgren, ”Imperial Complicity: Finns and Tatars in the Political Hierarchy of Races”, *Finnishness* 2022, 315-343.
[420] Lapissa, Venäjällä ja Siperiassa kymmeniin kieliin tutustuneen ja vain vuoden Suomen kielen professorina toimineen Castrénin kerrotaan Kansallisbibliografiassa pitäneen vuonna 1849 ”suurta huomiota herättäneen yleisöluennon ’Hvar låg det Finska folkets vagga?’, jossa hän pyrki melko satunnaisten sana- ja runovertailuiden avulla osoittamaan suomen kielen ja sitä kautta kansan olevan sukua paitsi samojedilaisia myös turkkilaisia ja mongolilaisia kieliä puhuville kansoille sekä niiden yhteisen alkukodin sijainneen Altain seudulla. Nykykatsannossa luento koostuu romanttissävyisestä maalailusta, joka ei ollut Castrénin työlle muuten ominaista, mutta kysymyksessä ei alun perin ollutkaan tieteellinen esitelmä.” Tapani Salminen, ”Castrén, Matthias Alexander (1813 - 1852)”, Kansallisbibliografia, 14.6. 2002: https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3164 (vierailtu 6.4. 2023).
[421] Elmgren 2022, 317 (jalo villi), 332 (barbaarisuus).
[422] Ibid., 329.
[423] Ibid., 326.
[424] Ibid., 328.

[425] Ibid.
[426] Ibid., 335-336.
[427] Aaro Tupasela, ”The Genetic Imagination: Imaging Populations and the Construction of Nationhood”, *Finnishness* 2022, 19-40.
[428] Vielä vuosikymmeniä Lönnrotin teoksen ilmestymisen jälkeen riideltiin siitä, onko sen kansanrunous itäsuomalaista vai länsisuomalaista perintöä, mistä Tupasela tuskin on kuullut. Ks. esim. Veijo Meri, *Ei tule vaivatta vapaus: Suomi 1870-1920* (Helsinki: Otava, 1995), 73.
[429] Tupasela 2022, 25.
[430] Ibid., 27.
[431] Ibid.
[432] Ibid., 30.
[433] Ks. esim. anonyymi, *Suomen romanit / Finitiko romaseele*, Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä, 2004:2 (Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004); Laura Arola, *Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta.* Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita, 1, 2021 (Helsinki: Oikeusministeriö, 2021).
[434] Tupasela 2022, 32.
[435] Ibid.
[436] Ibid., 35. Suora laina Tupaselalta indikoi, että genetiikan tutkijat ymmärtävät aivan hyvin eron genetiikan tutkimuksen ja suomalaisuuden välillä: ”… many researchers are very aware of this issue and even regularly write about the problems of Finnishness as a genetic quality”.
[437] Ks. esim. Will Dunham, ”Rapid Acceleration in Human Evolution”, *Reuters, Science News*, 11.12. 2007: https://www.reuters.com/article/us-evolution-human-idUSN10432286200712l0 (vierailtu 12.8. 2020); Ks. myös kallonmuotojen huomattavista muutoksista maanviljelyn leviämisen jälkeen, Noreen von Cramon-Taubadel, ”Measuring the effects of farming on human skull morphology”, PNAS (*Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, vol. 114, No 34, 2017, ss. 8917-8919*, 22.8. 2017: https://www.pnas.org/content/114/34/8917 (vierailtu 26.9. 2021).
[438] Suvi Keskinen, ”Afterword: Re-Narrating Finnish Histories and Searching for the Politics of Hope”, *Finnishness* 2022, 345-352.
[439] Ibid., 348-349.
[440] Ibid., 348.
[441] Laura Arola, *Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita*. 2021:1 (Helsinki, Oikeusministeriö, 2021), 9-11.
[442] Keskinen 2022, 350.
[443] ”Väestö syntyperän ja kielen mukaan”, Tilastokeskus: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaesto-syntyperan-kielen-mukaan (vierailtu 2.3. 2022).
[444] Luku laskettu tilastokeskuksen tietojen perusteella vuoden 1990 väestöstä, joka oli noin 4,95 miljoonaa. Ks. ”Ulkomaankansalaiset”, Tilastokeskus: https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html (vierailtu 5.8. 2023).
[445] Helena Petäjäkangas, ”Teemu, 24, karisti toksiset ystävyyssuhteet”, Yle-uutiset, 12.3. 2023: https://yle.fi/a/74-20021629 (vierailtu 13.3. 2023).
[446] United States Census, Charlottesville, Virginia: https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/charlottesvillecityvirginia/RTN130217 (vierailtu 30.7. 2023).
[447] Elizabeth Strout, *Olive, Again* (New York: Random House, 2019), 11-16.
[448] Ks. esim. Emma Tucker & Shawn Nottingham, ”Tyre Nicholds died from blunt force trauma”, CNN, 4.5. 2023: https://edition.cnn.com/2023/05/04/us/tyre-nichols-autopsy-report-released/index.html (vierailtu 30.8. 2023).
[449] Tobias Pötzsch, *Critical Perspectives on Social Inclusion in Integration Education Programs for Adult Migrants* (Ph.D. thesis, Helsinki: University of Helsinki & Unigrafia, 2020) [jatkossa tähän viitattu ”Pötzsch 2020”]; Ks. myös Tobias Pötzsch, ”Critical Social Inclusion as an alternative to integration discourses in Finnish and Canadian Integration Education Programs”, *Siirtolaisuus -*

Migration, vol. 46 (4, 2020), 18-21: https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2020/12/sm4_2020.pdf (ladattu 4.4. 2023).
[450] Pötzsch 2020, iii.
[451] Pötzsch, "Critical Social Inclusion", 2020, 17-18.
[452] Pötzsch 2020, 80 (Mainittakoon, että tämä on väitöskirjan ainoa viite vaikkapa valistusajatteluun eikä positivismia määritellä missään).
[453] Ibid., 274.
[454] Ibid.
[455] Ibid., 9.
[456] Pötzsch-Helo sähköpostivaihto 21.4. 2023, jossa Pötzsch näin: "I defined inclusectionalities as 'intersections' … although they often intersect where efforts at inclusion have exclusionary effects. My research findings at least contain the possibility of both outcomes. It also greatly depends on the migrant subjectivities themselves how these are experienced."
[457] Pötzsch 2020, 280.
[458] Ibid., 253.
[459] Ibid., 253-254 (kappaleenjaot lisätty). Ko. kohta kuuluu alkuperäistekstissä näin: Therefore, in interrogating the white social frame, a *double turn* (Ahmed 2004, p.59) is required: *To turn towards whiteness is to turn towards and away from those bodies who have been afforded agency and mobility by such privilege. In other words, the task for white subjects would be to stay implicated in what they critique, but in turning towards their role and responsibility […] to turn away from themselves, and towards others.* Firstly, the double turn entails naming and thus "turning towards" white entitlement as that which enables yet simultaneously obscures whiteness in the integration educations. Secondly, recognition and naming must be supported by an ongoing performativity of measures aimed at addressing entitlement and transgressing white social framing at the personal level of critical reflection, in curricular implementation and in transforming organizational structures and procedures (Kitching 2011). "Staying implicated" means that the process of change is continuous and never complete lest institutions deem mere recognition sufficient and equate it with "having dealt with" and "being over" white social framing. Lastly, changing the white social frame requires "turning towards others", such as racialized minorities, and working with them in deconstructing white entitlement. As the empirical examples from the three case study educations demonstrate, even though white social framing represented a [s. 253] *(Colour) Blind Spot*, it tangibly shaped and circumscribed efforts at social inclusion of both migrant students and staff by becoming institutional background" [s. 254].
[460] Ibid., 254.
[461] Ibid.
[462] Ibid., 255-256.
[463] Katja Kuokkanen, "Espoolainen Nagendra Singh paljastaa", *Helsingin sanomat*, 19.6. 2023: https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009645860.html (vierailtu, 19.6. 2023).
[464] Pötzsch 2020, 275-276. Termi "hallinnollinen kuuluminen" (*governmental belonging*) on selitetty toisaalla näin: se on jotain "jossa valtaapitävät ryhmät ylläpitävät etuoikeutettua asemaansa inkluusiota koskevissa kulttuurillisissa neuvotteluissa" (*where dominant groups maintain a privileged position in cultural negotiations of inclusion*). Sinällään termi siis viittaa vain etuoikeusdiskurssin perusajatukseen, että valtaapitävät aina sortavat, tietoisesti tai tiedostamattaan. Työ vilisee tällaista yhdentekevää terminologiaa (*domopolitics, leitkultur, glocal arenas*, *Participation Inclusion, Transfofmation Inclusion*, jne.), jonka perimmäinen tarkoitus on aina ja kaikkialla todistaa sortajan ja sorretun suhde annettuna ja oletettuna, tutkitaanpa integraatiota mistä näkökulmasta tahansa.
[465] Ibid., ii.
[466] "Puolueiden vastaukset", keskusteluohjelma toimittajanaan Marja Sannikka ja vieraina Antti Lindtman, Kai Mykkänen ja Lulu Rinne, A-studio, Yle, 18.4. 2023, Areena: https://areena.yle.fi/1-63938056 (vierailtu 18.4. 2023).
[467] Vasemmistoliitto, "Uuden hyvinvoinnin aika -tavoiteohjelma", 2022: https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1462 (vierailtu 4.5. 2023).
[468] Pötzsch 2020, 155-156.

[469] Ibid., 232; Mitä tulee kielenopettajien vastenmielisyyteen keskustella rasismin eri ilmentymistä, minkä tutkija antaa ymmärtää lisätodisteena valkoisen ylivallan sortomekanismien näkymättömyydestä, kysymys kuuluu: Voisiko tätä problematiikkaa lähestyä käytännöllisesti esittämällä yhteiskuntatietouden kurssille erityisosiota aiheen käsittelylle, sen sijaan, että sen pitäisi olla kaiken opetuksen läpäisevä tematiikka? Suomalainen lainsäädäntö jo kieltää rasistisen syrjinnän kaikissa julkisissa muodoissaan.
[470] Ibid., 219-220.
[471] Ibid., 268 (käännetty englanninkielisestä käännöksestä).
[472] Ibid., 23.
[473] Ibid., 246-248. Pohdinnoista ei pystynyt annetun aineiston pohjalta millään päättelemään, mistä ongelmat varsinaisesti johtuivat, jos eivät muslimiopettajien englannin kielen taidoista. Tutkijan mielestä ne johtuivat yksinkertaisesti valkoisuuskulttuuristamme.
[474] Ks. kevytyrittäjyydestä rakennustyömailla ja vaikkapa ukrainalaisiin maahanmuuttajiin kohdistuneesta työmarkkinasopimusten vastaisesta toiminnasta esim. Antti Palomaa, ”Kevytyrittäjien käyttö kasvaa räjähdysmäisesti rakennustyömailla”, Yle-uutiset, 12.4. 2023: https://yle.fi/a/74-20026718; Ks. myös Antti Palomaa, ”Rakennusalalla paljastui uusi kevytyrittäjiin liittyvä epäselvyys”, Yle-uutiset, 17.4. 2023: https://yle.fi/a/74-20027176 (molemmat vierailtu 17.4. 2023).
[475] Pötzsch 2020, 280.
[476] Ks. uimahallivuoroista, esim. Jussi Sippola, ”Ruotsin vaalitulokseen kätkeytyi uutinen, joka on jäänyt vähälle huomiolle”, *Helsingin sanomat*, 14.9. 2022: https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009069606.html (vierailtu 1.5. 2023).
[477] Johanna Lahtela, ”Joka viides poika lukee heikosti”, Tilastokeskus, Tieto & trendit, 16.5. 2022: https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2022/joka-viides-poika-lukee-heikosti-ero-tyttoihin-suomessa-oecd-maiden-suurin/ (vierailtu 18.10. 2022).
[478] Ari Helo–Jari Salminen sähköpostikeskustelu, 20.3. 2023; Ks. tarkastusten, valtakunnallisen opetussuunnitelman ja oppimateriaalien standardisoinnin katoamisesta 1990-luvulla myös Hannu Simolan mainio teos, *Koulutusihmeen paradoksit* (Tampere: Vastapaino, 2015), 145.
[479] Simola 2015, 71.
[480] Ibid.
[481] Ibid.
[482] Ibid., 74.
[483] Antti Moilasen selvittämien tutkimustulosten pohjalta ”oppimistulokset ovat parempia [vanhanaikaisessa] opettajajohtoisessa opetuksessa kuin huonosti strukturoidussa avoimessa opetuksessa. Kuitenkin hyvin strukturoidussa avoimessa opetuksessa oppimistulokset ovat yhtä hyviä kuin opettajajohtoisessa opetuksessa.” Toisin sanoen, itseohjautuvan oppimisen käsite joko jättää koululaitoksen todelliset opettajaresurssit kokonaan huomiotta oppimistuloksia mitatessaan tai vaatisi toimiakseen selvästi suuremmat resurssit opetukseen. Tästä huolimatta tulosten luvataan olevan vain yhtä hyviä. Ks. Antti Moilanen, ”Mitä lasten itseohjautuvasta oppimisesta tiedetään?”, *Tieteessä tapahtuu*, 2, 2023: https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/2-2023/mita-lasten-itseohjautuvasta-oppimisesta-tiedetaan (vierailtu 24.5. 2023).
[484] ”PISA-tutkimus: Suomalaisnuoret tyytyväisiä elämäänsä”, Jyväskylän yliopisto, Ajankohtaista, arkisto 4, 2017: https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2017/04/tiedote-2017-04-19-12-28-54-913449 (vierailtu 7.4. 2023); Esim. Pekka Numminen toteaa, että ”Suomessa löydettiin taikaresepti, joka mahdollisti hyvän oppimisen lapsiystävällisesti. Samanlaisia tuloksia saatiin joissain maissa Aasiassa, mutta siellä oppilaiden työtahti oli usein julman uuvuttava”. Ks. Pekka Numminen, ”Sveitsissä ihmetellään Suomen koulujen maineenmenetystä”, *Iltalehti*, 30.12. 2021: https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/c17474e7-790c-4d90-9716-f03d2eab3d3e (vierailtu 7.4. 2023).
[485] Simola 2015, 96-97.
[486] Ibid., 84.
[487] Ibid., 142.
[488] Ibid., 143.
[489] Ibid., 94.

[490] ”Suomalaisten lukutaidon vahvistamiseksi etsitään ratkaisuja kansallisessa yhteistyössä”, Opetusministeriö, tiedote 16.11. 2021: https://www.oph.fi/fi/uutiset/2021/suomalaisten-lukutaidon-vahvistamiseksi-etsitaan-ratkaisuja-kansallisessa-yhteistyossa (vierailtu 5.4. 2023). Kyseinen tiedote toteaa näin: ”Suomalaisten lukutaito on keskimäärin hyvä, mutta osaaminen vaihtelee kaikissa ikäryhmissä. Erityisesti nuorten lukutaito on heikentynyt selvästi 2000-luvulla. Vuoden 2018 Pisa-tulosten mukaan jo lähes 14 prosentilla suomalaisnuorista on riittämätön lukutaito arjen tilanteissa selviämiseen. Myös monella aikuisella on heikko lukutaito: kansainvälisen PIAAC-tutkimuksen mukaan vuonna 2012 noin 11 prosentilla 16–65-vuotiaista aikuisista oli suuria puutteita lukutaidossa.”

[491] Ylen aamu-tv, ”Peruskouluihin päättökoe?” 14.11. 2017: https://areena.yle.fi/1-4290911 (vierailtu 19.3. 2023).

[492] Ibid.; Ks. samasta myös Mai Allo, *Koulukirja: Kymmenen myyttiä suomalaisesta peruskoulusta*. (Helsinki: Suomen Perusta, 2021), 65: https://www.suomenperusta.fi/content/uploads/2021/02/Koulukirja.pdf (19.3. 2023).

[493] Simola 2015, 71.

[494] Ibid., 56-59.

[495] Ibid., 74-76,

[496] Ibid., 43, 111, 144, 150, 226.

[497] Ks. Ilkka Hemmilä, ”Opetushallitus on vieraantunut koulujen arjesta”, *Helsingin sanomat*, 4.3. 2023: https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009432776.html (vierailtu 21.3. 2023). Hemmilä toteaa mm. seuraavasti: ”Viimeisimmässä, vuonna 2019 julkaistussa Pisa-mittauksessa Suomessa oli OECD-maiden suurin ero maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä.”

[498] Ibid.

[499] Ibid.

[500] Ks. perusteellinen ja viranhaltijoiden keskinäistä sähköpostiviestintää lainaava raportti siitä, miten huoltovarmuuskeskuksesta ilmeisesti osin tietoisesti tehtiin syntipukkia sosiaali- ja terveysministeriön oman virkaväen osaamattomuuden peittelemiseksi, Jarno Liski, ”Demarit kohtelevat 'maskigaten' syntipukiksi pantua Lounemaa ala-arvoisesti”, *Iltalehti,* 12.3. 2023: https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/ff130f28-9a1c-4870-914e-5a64438bb119; Ks. myös ”Hallitus tuputti myyttitarinoita”, *Suomen uutiset*, 11.4. 2020: https://www.suomenuutiset.fi/hallitus-tuputti-myyttitarinoita-todellisuus-oli-toista-suojavarusteiden-skandaalihankinta-ei-ole-yksittainen-virhe-vaan-jo-pitkaan-jatkuneen-virhesarjan-kaannepiste/ (molemmat vierailtu 15.5. 2023).

[501] Laskennallisesti “muut”-osio olisi kyseisessä tilastossa: 15,5% hyväksytyt / toteutunut 18.1% / väestöosuus 5 %. Tämä suurehko muut-osuus heikentää laskennan luotettavuutta selvästi, mutta taustalla lienee monen hakijan kieltäytyminen entisestä luokittelusta tai määrittyminen useampaan etniseen kategoriaan. Ks. Heather MacDonald, ”Preening Over Preferences”, *City Journal*, 31.10. 2022: https://www.city-journal.org/harvard-president-defends-racial-preferences-in-open-letter (vierailtu 1.11. 2022); Ks. esitetyistä tilastotiedoista myös Peter Kirsanow, ”Race Discrimination at Harvard, Part 1”, *National Review*, 24.8. 2022: https://www.nationalreview.com/corner/race-discrimination-at-harvard-part-1/ (”toteutunut sisäänotto” -luku on vuodelta 2013 samoin kuin laskennallinen, testipohjainen luku, vierailtu 24.4. 2023); Ks. myös Shera S. Avi-Yonah and Molly C. McCafferty, ”Asian-American Harvard Admits Earned Highest Average SAT Score of Any Racial Group From 1995 to 2013”, *Harvard Crimson*, 22.10. 2018: https://www.thecrimson.com/article/2018/10/22/asian-american-admit-sat-scores/ (vierailtu 24.4. 2023); Väestöosuuksista puuttuvat listassa intiaanit/alkuperäiskansat, sillä arviot heidän määrästään vaihtelevat 1-3 prosentin välillä ja tämä väestönosa mahtuu hyvin kategoriaan ”kaikki muut”. Monet myös jättävät etnisyytensä arvioimatta joko ideologisista syistä tai monietnisestä taustastaan johtuen. Ks. Krogstad, Dunn & Passel, ”Most Americans say the declining share of White people in the U.S. is neither good nor bad for society”, Pew Research Center, 23.8. 2021: https://www.pewresearch.org/short-reads/2021/08/23/most-americans-say-the-declining-share-of-white-people-in-the-u-s-is-neither-good-nor-bad-for-society/ (vierailtu 27.4. 2023).

[502] Ks. esim. ”Expert Report of Peter Arcidiacono, Students for Fair Admissions, Inc. v. Harvard, No. 14-cv-14176-ADB (D. Mass)”, Case 1:14-cv-14176-ADB Document 415-1 Filed 06/15/18 (Pdf ladattu Brown University web-sivustolta, 24.4. 2023):

https://www.brown.edu/Departments/Economics/Faculty/Glenn_Loury/louryhomepage/teaching/Affirmative_Action/Meeting_V/supporting_documents/Doc%20415-8%20-%20(Arcidiacono%20Expert%20Report).
[503] MacDonald 2022.
[504] Jennifer Lee "Does Yale discriminate against Asian Americans and Whites?" *The Washinton Post*, 21.8. 2020: https://www.washingtonpost.com/politics/2020/08/21/does-yale-discriminate-against-asian-americans-whites-its-wrong-question/ (vierailtu 24.4. 2023).
[505] MacDonald 2022.
[506] "US Supreme Court rules against race-conscious university admissions", France 24 -sivusto (News Wires), 29.6. 2023: https://www.france24.com/en/americas/20230629-us-supreme-court-rules-against-positive-discrimination-in-university-admissions (30.6. 2023).
[507] Ks. Pew-tutkimus aiheesta, Krogstad, Dunn & Passel, "Most Americans say", 2021 (kuten aiemmin mainittu).
[508] Scott Jaschik, "Poll Finds the Public Doesn't Favor Affirmative Action", IHE, Inside Higher Ed -sivusto, 1.5. 2022: https://www.insidehighered.com/admissions/article/2022/05/02/poll-finds-public-doesnt-favor-affirmative-action (vierailtu 24.4. 2023).
[509] Steven Pinker & Bertha Madras, "Why We Created Harvard's Academic Freedom Council", Persuasion-sivusto, 21.4. 2023: https://www.persuasion.community/p/why-we-created-harvards-academic (vierailtu 22.4. 2023); Ks. myös oikeustieteellisen tiedekunnan vierailuluennoitsijan törkeästä haukkumisesta ja muista ääri-ilmiöistä Stanfordissa, Victor Davis Hanson, "What Happened to Stanford?" VHS's The Blade of Perseus -sivusto, 20.3. 2023: https://victorhanson.com/what-happened-to-stanford/ (vierailtu 23.3. 2023).
[510] Steven Pinker & Bertha Madras 2023 (kuten aiemmin mainittu).
[511] Alkup.: "we must move away from abstract conceptions of 'merit' and 'fit". Ks. IUPUI, Office of Academic Affairs, *Guidebook for Inclusive Academic Appointments* (2023), 16: https://academicaffairs.iupui.edu/AAContent/Html/Media/AAContent/Faculty-Affairs/appointments/Guidebook-for-Inclusive-Academic-Appointments-at-IUPUI.pdf; Ks. myös "Academic Affairs provides new resources to ensure inclusive hiring practices", Office of Academic Affairs, IUPUI: 23.3. 2023: https://today.iu.edu/live/news/3020-academic-affairs-provides-new-resources-to-ensure (molemmat vierailtu 25.4. 2023); Ks. myös Emma Colton, "University document seeks faculty that 'speaks, acts, and dresses' to connect with minority students", Fox News, 29.3. 2023: https://www.foxnews.com/us/university-document-seeks-faculty-that-speaks-acts-and-dresses-to-connect-with-minority-students (vierailtu 31.3. 2023); Mielenkiintoisesti jopa Helsingin yliopiston sisäisten henkilökuntasivujen kirjoitusohjeistuksissa on erillinen linkki juuri Purdue-yliopiston akateemisen kirjoittamisen ohjeisiin. Ks. Flamma, "Kirjasto- ja kielipalvelut, Sanastoja ja kielilinkkejä": https://flamma.helsinki.fi/fi/group/kirjasto-ja-kielipalvelut/sanastoja (vierailtu 20.5. 2023).
[512] Roman Liera & Cheryl Ching, "Reconceptualizing 'Merit' and 'Fit'", *Higher Education Administration for Social Justice and Equity: Critical Perspectives for Leadership*, ed. by Adrianna Kezar & Julie Posselt, (New York: Routledge, 2019), 111-131, 120. (Lieran ja Chingin listausta esitteli Fox News Indiana-Purduen omana ohjeistuksena, mutta lähdettä ilmoittamatta, ks. yllä Emma Colton 2023).
[513] Liera & Ching 2019, 120.
[514] Ainakin University of Calgaryn Haskayne Business School ilmoitti verkon avoimissa työpaikoissa vuonna 2022 suorasanaisesti eräästä apulaisprofessorin paikasta näin: "This position is only open to qualified Black scholars". Ks. Elie Cantin-Nantel, "Campus Watch: University of Calgary professor position only open to black applicants", True North -sivusto, 29.11. 2022: https://tnc.news/2022/11/29/campuswatch-ucalgary-professor/; Ks. samasta Ted Morton, "Now hiring by skin color!" *C2C Journal*, 30.11. 2022: https://c2cjournal.ca/2022/11/now-hiring-by-skin-colour-the-university-of-calgarys-inclusion-policy-that-discriminates-against-nearly-everyone/ (molemmat vierailtu 24.5. 2023).
[515] Diane Peters, "Universities are ramping up targeted hiring to meet CRC equity goals", *University Affairs*, 26.5. 2022: https://www.universityaffairs.ca/news/news-article/universities-are-ramping-up-targeted-hiring-to-meet-crc-equity-goals/ (vierailtu 25.4. 2023).

[516] Ks. suorastaan kylmäävä artikkeli kanadalaisyliopistojen yhteiskokouksesta koskien nk. EDI-kriteerien (*Equality, Diversity and Inclusion*) toimeenpanoa rekrytoinneissa ja kaikessa muussakin toiminnassa, Jonathan Kay, ”Anti-Racism as Office-Politics Power Play: a Canadian Academic Case Study”, *Quillette*, 7. 11. 2021: https://quillette.com/2021/11/07/anti-racism-as-office-politics-power-play-a-canadian-academic-case-study/ (vierailtu 8.11. 2021).
[517] Ibid.
[518] Tunnettuja alkuperäiskansataustaan vääriä tietoja antaneita ovat esim. Darthmouth-collegen dekaani Susan Taffe Reed, joka väitti olevansa delaware-intiaani ja kanadalainen korkea terveysviranomainen Karen Bourassa, joka väitti olleensa metís-kansaan kuuluva. Ks. Jon Levine, ”Activist makes list to bust imposters claiming to be Native American”, *New York Post*, 1.1. 2022: https://nypost.com/2022/01/01/alleged-pretendians-list-exposes-allegedly-fake-native-americans/ (vierailtu 27.4. 2023); Ks. edesmenneen intiaaniaktivistin epäselvästä etnisyydestä Elsa Osipova, ”Aktivisti ja näyttelijä Sacheen Littlefeatherin väitetään valehdelleen etnisestä alkuperästään”, Yle-uutiset, 22.10. 2022: https://yle.fi/a/74-20002116 (vierailtu 27.4. 2023); Yliopisto-opettajana toimineen Rachel Dolezalin etnisestä alkuperästä nousi häly vuonna 2015, koska hän oli väittänyt olevansa musta nainen vastoin vanhempiensa vakuutusta ja oli toiminut Spokanessa myös paikallisen NAACP:n jäsenjärjestön puheenjohtajana. Ks. Nancy Isenberg, ”White, Whiteness, Whitewash: The masks we wear in America”, *The American Scholar magazine*, 1.12. 2020: https://theamericanscholar.org/white-whiteness-whitewash/?utm_source=email (vierailtu 5.12. 2020).
[519] Ks. ”Monimuotoisuus ja inklusiivisuus Aalto-yliopistossa”, Aalto-yliopiston sivusto, 2023: https://www.aalto.fi/fi/aalto-yliopisto/yhdenvertaisuus-monimuotoisuus-ja-inklusiivisuustoimikunta-edi-committee (vierailtu 1.5. 2023).
[520] INEQ-tutkimusyhteisön verkkosivusto, 2023: https://www.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative/about-us (vierailtu 16.6. 2023); Myös Suomen Fulbright Finland Foundation mainostaa DEI-koulutuksia. Ks. tiedote 24.3. 2023 Hankenilla järjestetystä ”Capacity Building Workshop” -koulutustilaisuudesta: https://www.fulbright.fi/about-us/events/capacity-building-workshop-championing-diversity-equity-and-inclusion (vierailtu 18.6. 2023).
[521] Kutsu henkilökunnalle seminaariin: ”INEQ Panel Discussion, 30.03.2023. ’Race and Internationalization in Academia: Imagining an Inclusive University’”, INEQ, 3.3. 2023: https://www.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative/ineq-panel-discussion-30032023 (vierailtu 4.3. 2023); Ks myös tunnustuksellista tekstiä, kuinka esim. ”inequality is an intersectional phenomenon”, Helsinki INEQ Inequality Initiative -sivusto, otsikolla *Recognition*: https://www2.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative/research/recognition (vierailtu 9.12. 2021).
[522] Alkup.: ”racism and other forms of discrimination are not just matters of theoretical debate; they are embedded in everyday institutional knowledge and practices. Such issues cannot be eliminated by simple administrative corrections either. Rather, they are central organizing and constructive features of positions and frames of power and hierarchy that explicitly and implicitly sustain inequality and whitewash inclusion. For instance, what is the share of People of Colour (POC) and immigrants in the entire university community? Such questions are relevant in understanding the Janus face of inclusion in academia. Similarly, when universities neglect the historical role of race and imperialism in constructing and grounding notions of academic excellence either institutionally (through, e.g., university and journal rankings) or individually (through, e.g., language), research and professional inequalities are perpetuated.” Seminaarin ilmoitusteksti, ”INEQ Panel Discussion, 30.03.2023. ’Race and Internationalization in Academia: Imagining an Inclusive University’”, INEQ, 3.3. 2023: https://www.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative/ineq-panel-discussion-30032023 (vierailtu 4.3. 2023).
[523] Ainakin vasemmistoliiton tavoiteohjelma vuodelta 2022 puhuu jo tarpeesta luoda ”koko koulutuspolun kattavat koulutuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Niissä on huomioitava erityisesti aliedustettujen ryhmien, kuten vammaisten ihmisten, romanien ja saamelaisten pääsy korkeakoulutukseen”. Kirjauksesta ei sinällään voi lukea intersektionaalista vaatimusta etnisten kiintiöiden luomisesta koulutuspoliittiseksi välineeksi. Vasemmistoliitto,

”Uuden hyvinvoinnin aika -tavoiteohjelma”, 2022: https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1462 (vierailtu 4.5. 2023).
[524] Yhdenvertaisuuslaki (2014), §9 Positiivinen erityiskohtelu: ”Sellainen oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.” Suomen Yhdenvertaisuuslaki (2014), Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325 (vierailtu 31.5. 2023).
[525] McWhorter 2021, 165.
[526] Näre 2023, 37-38; Saska Saarikoski lienee joutunut maaliksi *Helsingin sanomien* kirjoituksistaan, joissa vihjaili humanistisen tutkimuksen tuottavan ideologisesti värittynyttä tietoa, ks. esim Saska Saarikoski, ”Yritin spekuloida pääkirjoituksessa”, *Helsingin sanomat*, 14.4. 2021: https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007917362.html (vierailtu 30.7. 2023); Jarkko Tontti on vuosien ajan puhunut woke-ilmiötä vastaan julkisuudessa ja julkaissut aiheesta mm. teoksen *Tarkoituksista ja keinoista* (Jyväskylä: Docendo, 2022).
[527] Suomen perustuslaki (1999), Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731(vierailtu 31.5. 2023).
[528] Näre 2023, 40.
[529] Ibid., 38.
[530] Ibid., 38-39.
[531] ibid., 40.
[532] Ibid.
[533] Ibid., 37.
[534] Ks. täysin normaalin käytösetiketin vaatimuksia uudelleen määriteltynä erityisenä ”turvallisen tilan” käytösetikettinä, esim. ”Turvallisemman tilan periaatteet”, Helsingin yliopisto, Opiskelupalvelu: https://studies.helsinki.fi/ohjeet/artikkeli/turvallisemman-tilan-periaatteet (vierailtu 15.5. 2023).
[535] Tieto kurssista tuli minulle yleisellä sähköpostilla 7.2. 2023. Sähköpostiteksti on kirjoittajan hallussa. Kurssi toteutti ilmeisen vakinaiseksi tarkoitettua opintojaksoa ”PHD303, Project Management and Leadership, (2op)” useammalle yliopiston tohtorikoulutuksen ”tutkijakoululle”, joita olivat Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tutkijakoulu, Terveyden tutkimuksen tutkijakoulu, Ympäristö-, elintarvike- ja biotieteellinen tutkijakoulu, Luonnontieteellinen tutkijakoulu. Ks. opintojakso: Studies.Helsinki.Fi: https://studies.helsinki.fi/opintotarjonta/cu/hy-CU-135730841-2020-08-01/PHD-303/Project_Management_and_Leadership (vierailtu 7.2. 2023).
[536] Tällaisen sähköpostin johtaja Tiina Airaksinen lähetti 29.1. 2023 kulttuurien osaston postituslistalle otsikolla ”Haku tutkimusintensiivisille jaksoille humanistisessa tiedekunnassa on auki. Tutkimuskautta lukuvuodelle 2023-2024 haetaan 28.2.2023 mennessä.” Sähköpostiteksti on kirjoittajan hallussa.
[537] Oman kokemukseni mukaan ”tutkimusstrategisissa” rekrytoinneissa ei pääse edes haastatteluun, jos näytöksi tarjoaa vain neljää tieteellistä monografiaa, 11 vuoden opetuskokemusta, ulkomailla tehtyä tutkimustyötä, päätoimittajuutta vertaisarvioidussa akateemisessa vuosikirjassa ja yli sadantuhannen euron verran itse hankittua tutkimus- ja muuta rahoitusta.
[538] Jukon edustaja Sinikka Torkkola kuvaa Tampereen yliopistossa tilannetta vuonna 2023 näin: ”Professorit ja tutkijat hoitavat nyt asioita, jotka eivät ole heille aiemmin kuuluneet ja joihin heillä ei välttämättä ole edes osaamista. Tutkijaopettajat tekevät nykyään myös valtaosan opintohallinnollisesta työstä, mikä on johtanut käytännössä siihen, että yksittäinen opettaja käyttää vuositasolla useita päiviä erilaiseen tekstien kopioimiseen ja liittämiseen. … Suoraan sanottuna yliopiston päätehtävä on vaarassa”. Ks. Essi Myllyoja, ”Rehtori johtaa yliopistoa diktaattorin ottein”, *Helsingin sanomat*, 21.1. 2023: https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009337414.html (vierailtu 21.1. 2023); Samoin Helsingin yliopiston hallintouudistuksessa pyrittiin nk. ”siiloutumisen” estämiseen vain luomalla lisää siiloja, kun vanhoja oppiaineittain luotuja laitoksia yhdistettiin ”osastoiksi” samalla irrottamalla niiden keskeinen toiminnallinen yhteys hallintoon lopettamalla amanuenssien virat. Esim. Helsingin yliopiston professoreiden Yliopistokäänne-yhteisö argumentoi näin: ”Pyrkimys lopettaa oppiaineet ’siiloina’ on johtanut näin erilaisten ’siilojen’ moninkertaistumiseen, opettajien ja tutkijoiden hallinnollisen työn lisääntymiseen, ja arkisen

tukihenkilökunnan häviämiseen sieltä missä heitä tarvittaisiin. Samalla hallintohenkilökunta irtautuu yliopistoyhteisöstä ja sen arvoista ja eduista", Yliopistokäänne-yhteisö, "Ehdotuksemme yliopiston uudeksi johtosäännöksi", 13.6. 2017: https://yliopisto2020.fi/johtosaantoehdotuksemme-perustelut/ (vierailtu 25.5. 2023).

[539] Ks. Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan opetusta "HUM-008: Humanistit yrittäjinä, 5 op.", kevät 2023 (opettajina Terhi Ainiala ja Pia Olsson), opetuksen kurssisivu, Helsingin yliopisto: https://studies.helsinki.fi/opintotarjonta/cur/hy-opt-cur-2223-076e2ce5-0dec-4e0a-868d-ce5df5cf4160 (vierailtu 17.2. 2023).

[540] Ks. esim. Emilia Pakkala, "Taina Cookella on työ, jota Suomessa ei vielä monella ole – hän haluaisi muun muassa kasvattaa naisprofessorien määrää", Yle-uutiset, 30.1. 2023: https://yle.fi/a/74-20015088 (vierailtu 30.1. 2023).

[541] Ks. Suomen Akatemia hakusivut: https://www.aka.fi/tutkimusrahoitus/tutustu-rahoitukseemme/tutkijalle/ (vierailtu 15.2. 2023).

[542] Ks. lainaus: "Esimerkiksi Helsingin yliopistolle ei ole riittänyt edes talon omien konsulttien käyttö, vaan sillä on laajahko yhteistyösopimus yhdysvaltalaisen EAB-yhtiön kanssa yliopiston kehittämiseksi ja nyttemmin toinenkin ulkopuolinen tulevaisuusskenaarioita yliopiston johdolle tuottava alihankkija, suomalainen konsulttiyhtiö Capful. Luulisi yliopistolta tulevaisuusvisioiden tekoon itseltäänkin asiantuntijoita löytyvän, näin ei kuitenkaan yliopiston johdon mielestä asia ole." Yliopistokäänne-yhteisö, "Avoin kirje konsulttipalveluista yliopiston hallitukselle": https://yliopisto2020.fi/konsulttipalveluista-avoin-kirje-helsingin-yliopiston-hallitukselle/ (allekirjoittajat Visa Heinonen, Jukka Kekkonen, Kauko Komulainen, Juri Mykkänen & Heikki Patomäki, vierailtu 24.5. 2023).

[543] Helo 2022, 276.

[544] Ks. ilmiön karnevalismista, Melvin L. Rogers, "Race and the Democratic Aesthetic: Jefferson, Whitman and Holiday on the Hopeful and Horrific", *Radical Future Past: Untimely Political Theory*, ed. by Romand Coles, Mark Reinhardt & George Shulman (Lexington, KY: University Press of Kentucky, 2014), 249-282.

[545] Tämä alaluku on (muutamia päivityksiä lukuun ottamatta) julkaistu aiemmin *Tieteessä tapahtuu*, 2, 2021. Kyseessä on kirjoitus, jonka Suomen historiallisen seuran hallitus hylkäsi aiemmin samana vuonna sopimattomana blogi-sarjaansa teemalla historian käyttö ja väärinkäyttö, johon meitä seuran tutkijajäseniä oli erikseen kutsuttu osallistumaan.

[546] "Princeton Renames Wilson School and Residential College, Citing Former President's Racism", 27.6. 2020:
Princeton Alumni Weekly: https://paw.princeton.edu/article/princeton-renames-wilson-school-and-residential-college-citing-former-presidents-racism (vierailtu 1.12. 2020); Ks. *New York Times* -lehden antirasismin suhteen täysin muuttuneesta linjasta esim. Pamela Paul, Opinion, "Antiracism was Never the Right Answer", *New York Times*, 5.10. 2023:
https://www.nytimes.com/2023/10/05/opinion/ibram-x-kendi-racism.html (vierailtu 6.10. 2023).

[547] Ks. kuten edellä, Helo, "Yhdysvaltain patsaskiistat" (2020), 4.

[548] Annastiina Heikkilä, "Mielenosoitukset täyttivät Ranskan – Macron puhutteli kansaa: 'Historiankirjoista ei poisteta yhtään nimeä eikä kaduilta yhtään patsasta'", Yle-uutiset, 15.6. 2020: https://yle.fi/uutiset/3-11401273 (vierailtu 1.12. 2020).

[549] Ks. esim. Rosa Lehtokari, "Lenininpuiston nimenmuutos liikahti askeleen eteenpäin", Yle-uutiset, 17.5. 2023: https://yle.fi/a/74-20032238 (vierailtu 17.5. 2023).

[550] Chris Lorenz, "Blurred Lines: History, Memory and the Experience of Time", *International Journal for History, Culture and Modernity* (Amsterdam University Press), vol. 2 (1, 2014), 43-62, 50 (lainaus); autenttisuudesta, ks. ibid., 50-54.; Ks. Lorenzin näkemysten ongelmista tarkemmin, esim. Ari Helo, "Yhdysvaltain patsaskiistat ja historiallinen ajattelu". *Metodologia, Journal of International and Finnish Methodology*, I, (Jouluk./Dec. 2020), 77-102.

[551] European Union, Mission Statement for the Horizon 2020 Research Program, "Europe in a changing world—Inclusive, innovative and reflective societies", Horizon 2020 Research Funding (lausunto vuodelta 2018): http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/node/85 (vierailtu 1.10. 2018).

[552] Ks. esim. Charles Taylor, *Autenttisuuden etiikka*, suom. Timo Soukola (Helsinki: Gaudeamus 1995), 66-67.
[553] Whoopi Goldberg TV-keskusteluohjelmassa *View*, 10.6. 2020, Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=JZRc1YbjaHc&list=LLmJkBrSWhQ81Nu5lTlwUVdA&index=213 (vierailtu 21.11. 2020).
[554] Keskeisin syytös koski pro gradun ”epäobjektiivisuutta”, vaikka työssä oli kyse nimenomaisesti intersektionaalisen ajattelun objektiivisuuden arvioinnista. Huomionarvoista oli, että hylkäävissä lausunnoissa ei työstä pystytty osoittamaan ainuttakaan faktavirhettä eikä pro gradu -työltä vaadittaviin muotoseikkoihin liittyvää ongelmaa. Näiden seikkojen vuoksi se oletettavasti lopulta hyväksyttiin vastoin työn ohjauksesta ”vastanneiden” tahtoa, jotka olivat käytännössä kieltäytyneet ohjaustyöstään kesken työn kirjoittamista. Kyseisellä opiskelijalla oli ennestään maisterintutkinto ja hyväksytty pro gradu Helsingin yliopistosta, eli aiemmin hän oli pystynyt hyväksyttävän opinnäytteen tekemään.
[555] Mike Ely, ”Black president in the White House: Not the ’same old white supremacy’ but …”, *LINKS (International Journal of Socialist Renewal)*, 23.1. 2009: https://links.org.au/black-president-white-house-not-same-old-white-supremacy (vierailtu 6.7. 2023).
[556] Kommentti koski myöhemmin artikkelina julkaistua blogitekstiä, jossa Obama-kommentin alun perin esitin, ks. samasta Ari Helo, ”Yhdysvaltain patsaat, moniarvoisuus ja historia”, *Tieteessä tapahtuu,* 2, 2021, 41-45, 44 (lainaus): https://journal.fi/tt/article/view/107633 (vierailtu 26.6. 2022).
[557] Bill Barrow & Chevel Johnson, ”Warren: Criminal justice system ’racist’... ’front to back’”, AP News -sivusto, 4.8. 2014: https://apnews.com/article/7d75daaaba514b5693b77d8a459f37fe (vierailtu 25.11. 2020).
[558] Matt Taibbi, ”With Tanden Choice, Democrats Stick it to Sanders Voters”, *TK News*, 1.12. 2020: https://taibbi.substack.com/p/with-tanden-choice-democrats-stick (vierailtu 7.1. 2021).
[559] Trumpia äänestäneiden mustien luvut olivat vaatimattomia, mutta selvässä nousussa: mustat naiset 2016: 4% / 2020: 9% ja mustat miehet 2016: 13% / 2020: 19%. Madison Hall & Shayanne Gal, ”How the 2020 elections results compare to 2016”, *Insider*, 18.11. 2020: https://www.businessinsider.com/2016-2020-electoral-maps-exit-polls-compared-2020-11?r=US&IR=T (vierailtu 3.8. 2023).
[560] Barack Obama, *Luvattu maa* (*A Promised Land*), suom. Seppo Raudaskoski, Kyösti Karvonen & Ilkka Rekiaro (Keuruu: Otava, 2020), 509.
[561] America’s Black Holocaust Museum selittää holokausti-sanan tarkoittavan nykyään ”sarjaa kauheuksia (*atrocities*), joita yksi kansanryhmä kohdistaa toiseen”. Kansanmurhan synonyymina yleisesti käytetty holokausti-termi on museon nimessä sikäli harhaanjohtava, että mustan väestöosan kansanmurhaa ei ole Yhdysvalloissa yritetty koskaan, sanan etymologiaan liittyvistä polttouhrauksista puhumattakaan. Ks. museon oma ABHM-sivusto ”What is a Holocaust?” https://www.abhmuseum.org/about/what-is-the-black-holocaust/; Vrt. esim. ”What is the Origin of the Term Holocaust?”. Encyclopedia *Britannica*, päiväämätön: https://www.britannica.com/story/what-is-the-origin-of-the-term-holocaust (molemmat vierailtu 10.4. 2023)
[562] Heather MacDonald, ”Barometer of Hate”, *City Journal*, talvi 2023: https://www.city-journal.org/article/barometer-of-hate (vierailtu 17.6. 2023).
[563] Jeffrey Wells, ”’French Connection’ Refresher”, *Hollywood Elsewhere* -sivusto, 4.6. 2023: https://hollywood-elsewhere.com/french-connection-refresher/ (vierailtu 8.6. 2023).
[564] ”Frendit-sarjan luoja häpeää sarjan olematonta monimuotoisuutta: ’Olen oppinut paljon viimeisen 20 vuoden aikana’”, Mtv-uutiset, 2.7. 2022: https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/frendit-sarjan-luoja-hapeaa-sarjan-olematonta-monimuotoisuutta-olen-oppinut-paljon-viimeisen-20-vuoden-aikana/8461494#gs.7c558t (vierailtu 1.8. 2022).
[565] Hilla Körkkö, ”Näyttelijä Jennifer Anistonin mukaan komediaa on nykyisin entistä vaikeampaa tehdä”, *Helsingin sanomat*, 1.4. 2023: https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009493082.html (vierailtu 4.4. 2023).
[566] Vincent Lloyd, ”A Black Professor Trapped in Anti-Racist Hell”, *Compact* -lehti, 10.2. 2023: https://compactmag.com/article/a-black-professor-trapped-in-anti-racist-hell (vierailtu 12.6. 2023).
[567] Glenn Loury, ”Unspeakable Truths about Racial Inequality in America”, *Quillette*, 10.2. 2021:

https://quillette.com/2021/02/10/unspeakable-truths-about-racial-inequality-in-america/ (vierailtu 13.2. 2021).
[568] McWhorter 2021, 2-3.
[569] Ibid., 17.
[570] Ibid., 23.
[571] Ibid., 31.
[572] Ibid.
[573] Ibid., 32.
[574] Ibid., 36.
[575] Ibid., 49.
[576] Ibid., 65.
[577] Ibid., 113.
[578] Ibid., 116.
[579] Ibid., 115.
[580] Ibid., 117.
[581] Seikkula 2019. Tämä artikkeli, jota ruodittiin jo aiemmin, tarjoaa monta esimerkkiä juuri tällaisesta riittämättömästä antirasismin ”tunteesta” valkoisten suomalaisten antirasistien keskuudessa.
[582] Fredric Jameson, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism* (New York: Verso, 1991): https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/us/jameson.htm (vierailtu 4.9. 2023).
[583] Peltola & Phoenix 2022, 105.
[584] Pekka M. Kolehmainen, ”Kulttuurisotien sumuverho peittää alleen todellisia yhteiskunnallisia kipupisteitä”, FASA-blogi, 16.9. 2022: https://www.sammagazine.fi/puheenvuorot/fasa-kulttuurisotien-sumuverho-peittaa-alleen-todellisia-yhteiskunnallisia-kipupisteita-6.111.31370.dc2fd4c66e (vierailtu 5.4. 2023); Kolehmainen ottaa hyvin esiin kulttuurisotien moninaiset merkitykset. Kritiikkini koskee hänen tapaansa tehdä itse termistä akateeminen erityisongelma.
[585] Ks. esim. aiemmin mainittu Hannah Noelin teos.
[586] Timo Harakka (Jari Sarasvuo & Juha Siltala), ”Musta Laatikko”-keskusteluohjelma, Yle-artikkeli, 20.5. 1997. https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/05/ihminen-valitsee-oman-hyvinvointinsa-vaitti-jari-sarasvuo-1990-luvulla?page=4 (vierailtu 18.8. 2018); Suora linkki ohjelmaan esim. täällä: https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/05/ihminen-valitsee-oman-hyvinvointinsa-vaitti-jari-sarasvuo-1990-luvulla (vierailtu 22.3. 2023).
[587] Ks. lainaus DiAngelolta artikkelissa ”How did American ’wokeness’ jump”, *The Economist*, 4.9. 2021.
[588] Ks. kyseisestä ohjeistuksesta, Dynasti Hunt, ”Some Do’s and Don’ts for White People Who Want to Discuss Racism at Work”, Zora-sivusto, 1.6. 2020: https://zora.medium.com/5-dos-and-dont-s-for-white-leaders-and-colleagues-who-want-to-discuss-racism-at-work-ff8f83799665 (vierailtu 23.8. 2021).
[589] THL, ”Käsitteet: Valkoinen hauraus” (päiväämätön, 2023): https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet (vierailtu 28.6. 2023).
[590] McWhorter 2021, 22.
[591] Yhteiset Lapsemme ry. -sivusto (2023): https://www.yhteisetlapsemme.fi/tule-mukaan/jarjestomme/ (vierailtu 5.12. 2022).
[592] Yhteiset Lapsemme ry:n ”Yhdessä ilman rasismia” -sivusto (2023): https://yhdessailmanrasismia.fi/vanhemmille/ (vierailtu 5.12. 2022).
[593] Ks. tämän teoksen 3. luvussa esitetty kritiikki koskien esim. yhdistyksen sivuilla mainostettua artikkelia, Kirsten Weir, ”Raising anti-racist children”, *Monitor on Psychology*, vol. 52, (2021).
[594] Ks. esim. sivusto ”Black Lives Matter: Special Report”, *Scientific American*, 2.2. 2021, jonne on kerätty artikkeleita edeltävän vuoden ajalta: https://www.scientificamerican.com/report/the–black–lives–matter–movement/ (vierailtu 16.3. 2021).
[595] Alkup.: ”… can reproduce and reinforce structurally violent narratives through exclusion and the normalization of essentialist tropes … / … we should put our energy toward actively working

against the perpetuation of white supremacy through insidious hypermasculine and other narratives based around the Viking image." Saga Rosenström & Barbora Žiačková, "The North Engendered: Mythologized Histories, Gender and the Finnish Perspective on the Imagined Viking-Nordic Ideal", *Finnishness,* 73-98, 85 (lainaus).

[596] Ndéla Faye, "Woke-kulttuurissa on kyse tasa-arvosta – loukkaavien termien hylkääminen ei ole yliherkkyyttä", Yle-artikkeli, 24.2. 2021: https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/02/24/nakokulma-woke-kulttuurissa-on-kyse-tasa-arvosta-loukkaavien-termien (vierailtu 24.11. 2021).

[597] Näin toteaa monimuotoisuuskonsultti Sara Salmani. Ks. Miika Koskela, "Moni käyttää omaa ihonväriään tummempia emojeja – Sopiiko valkoisen somettajan viestitellä ruskealla peukulla?" Yle-uutiset, 17.4. 2021: https://yle.fi/uutiset/3-11822638 (vierailtu 18.1. 2022).

[598] Ibid.

[599] Ks. Ilmonen 2011.

[600] Ks. Peltola & Phoenix 2022, 105.

[601] Ks. esim. ohjeita korvata termi "elderly" termillä "older adults" ja ohjetta: "Capitalise ethnic groups. Indigenous, Black", Helsingin yliopisto, sisäiset Flamma-sivut, "Kirjasto- ja kielipalvelut, Sanastoja ja kielilinkkejä, Quick Language Guide": https://flamma.helsinki.fi/fi/group/kirjasto-ja-kielipalvelut/yliopistolaisen-kieliopas#menu8 (vierailtu 15.5. 2023).

[602] Ks. esim. Harmeet Kaur: "Why people are split on using 'Latinx'", CNN, 12.8. 2020: https://edition.cnn.com/2020/08/12/us/latinx–term–usage–hispanics–trnd/index.html (vierailtu 30.7. 2021).

[603] Niina Meriläinen & Susi Nousiainen, "'Jutussa ei minusta välity yhtään todellisuus ammattikoululaisista.' Mitä ammattikoululaiset ajattelevat mediasta?" Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu, 3.3. 2022: https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/03/03/jutussa-ei-minusta-vality-yhtaan-todellisuus-ammattikoululaisista-mita-ammattikoululaiset-ajattelevat-mediasta/ (vierailtu 10.3. 2023).

[604] Ibid.

[605] Ibid.

[606] Marja Sannikka, "Hyviä asioita ajetaan huonoilla keinoilla" -keskusteluohjelma, Yle 1, 19.11. 2021: https://areena.yle.fi/1-50667789 (vierailtu 21.12. 2021).

[607] Esimerkiksi *Demokraatti*-lehdessä tutkija Robert Fonsén oli tuohtuneena sitä mieltä, että tähtitieteilijän on itse vastattava siitä, kuinka n-sanaa käyttäessään "vaikuttaa ympärillä oleviin ihmisiin" – ikään kuin Valtaoja olisi yrittänyt sanomisistaan jossain irtisanoutua. Robert Fonsén, "Vielä vähän Sannikka-kohusta". *Demokraatti* 27.11. 2021: https://demokraatti.fi/viela-vahan-sannikka-kohusta-ja-valtaojan-n-sanasta-kuin-jonkinlainen-morko-kaapissa-woke-nayttaytyy-kolumnistille-sen-muodossa-mita-han-pelkaa-eniten (vierailtu 6.1. 2022). Jutun painetun version otsikko "Unessa keskellä herätysliikettä", oli tahattoman ironinen woke-ajattelun uskonnollisen luonteen suhteen.

[608] A-studio -ajankohtaisohjelma, Yle 1, 22.11. 2021: https://areena.yle.fi/1-50646660 (vierailtu 23.11. 2021); Ks. samasta vaihtoehtoisesti Alina Mäkynen & Päivi Suikkanen, "Pelko on yhteistä meille kaikille", Yle-artikkeli, 22.11. 2021: https://yle.fi/a/3-12199142 (vierailtu 10.4. 2023).

[609] A-studio -ajankohtaisohjelma, Yle 1, 22.11. 2021: https://areena.yle.fi/1-50646660 (vierailtu 23.11. 2021).

[610] Johanna Talasterä, "Onpa hauska nimi, oletko suomalainen?" Yle-uutiset, 10.12. 2021: https://yle.fi/uutiset/3-12220801 (vierailtu 21.12. 2021).

[611] Ilja Lehtinen, "Muutamia kysymyksiä antirasistisista strategioista – eli miksi en allekirjoittanut adressia", Medium-sivusto, 20.12. 2020: https://iljalehtinen.medium.com/muutamia-kysymyksi%C3%A4-antirasistista-strategioista-74aef7286012 (vierailtu 22.6. 2022).

[612] Aurora Rämö, "Tämä ei nyt ole ookoo", *Suomen kuvalehti*, 11.12. 2020: https://suomenkuvalehti.fi/kulttuuri/shakespeare-on-rakenteellista-vakivaltaa-opiskelijaa-kohtaan-taidekoulut-luovivat-opiskelijoiden-vaatimusten-keskella/ (vierailtu 13.12. 2020).

[613] Minja Koskela, "Vaaliteemat", Vasemmistoliitto, 2023 -vaalisivu (päiväämätön): https://minjakoskela.fi/vaaliteemat/ (vierailtu 9.4. 2023).

[614] Jonathan Kay, "Why They Hate Margaret Atwood", *Quillette*, 15.3. 2018: https://quillette.com/2018/03/15/hate-margaret-atwood/ (vierailtu 12.12. 2021).

[615] Alkup. englanninkielinen postaus kuului: ”The Devil is dead. May she rot in Buckingham which is filled with blood and curse of millions of colonized innocents who still denied justice”. Facebook-postauksesta otettu kuvakaappaus on kirjoittajan hallussa. En paljasta opiskelijan nimeä, koska hän myöhemmällä iällään todennäköisesti katuu syvästi tällaista kielenkäyttöään, varsinkin kun kuulemma tutkii semiotiikkaa.
[616] Purran kesän 2023 kohuissa kiistellyin blogikirjoitus oli julkaistu 5.3. 2019. Ks. Teija Sutinen, ”Purra: En ala pahoitella sitä, että olen kritisoinut islamin naista alistavia käytäntöjä”, *Helsingin sanomat*, 14.7. 2023: https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009719104.html (vierailtu 27.7. 2023).
[617] C.L.R. James, *The Black Jacobins: Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution*, 1938 (1989), 180 (korostus lisätty).

LÄHDELUETTELO

Tärkeimmät lehdet ja internet-sivustot

Ballotpedia, *Encyclopedia of American Politics* -sivusto: https://ballotpedia.org/Main_Page

City Journal: https://www.city-journal.org/

CNN News -sivusto: https://edition.cnn.com/

College Fix -sivusto: https://www.thecollegefix.com/

CTV News -sivusto: https://www.ctvnews.ca/

Daily Wire: https://www.dailywire.com/

Demokraatti: https://demokraatti.fi/

The Economist: https://www.economist.com/

Financial Times: https://www.ft.com/

Guardian: https://www.theguardian.com/international

Harper's Magazine: https://harpers.org/

Helsingin sanomat: https://www.hs.fi/

Ilta-sanomat: https://www.is.fi/

INEQ Inequality Initiative -sivusto (H:gin yliopisto): https://www.helsinki.fi/en/ineq-helsinki-inequality-initiative

Inside Higher Ed -sivusto: https://www.insidehighered.com/

Kansan uutiset: https://www.ku.fi/

Kotoutuminen.fi -sivusto: https://kotoutuminen.fi/etusivu

Maailmanpankin tilastotiedot (World Bank Open Data): https://data.worldbank.org/

National Post: https://nationalpost.com/

New York Post: https://nypost.com/

NYPD, Reports -sivusto: https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/reports-analysis/crime-enf.page

OECD Data -sivusto: https://data.oecd.org/

Quillette: https://quillette.com/

Race Traitor -lehti, 1, 1993.

Revenue Statistics, Compare your country -sivusto: https://www.compareyourcountry.org/tax-revenues

Seta Ry -sivusto (sukupuolen moninaisuus): https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/

Statista-sivusto: https://www.statista.com/studies-and-reports/politics-and-society

Suomen kuvalehti: https://suomenkuvalehti.fi/

Suomen perustuslaki (1999). Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731

Suomen yhdenvertaisuuslaki (2014). Finlex: https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325

Tax Policy Center -sivusto: https://www.taxpolicycenter.org/

The Telegraph: https://www.telegraph.co.uk/

THL (Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus): https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet

Tieteen termipankki -sivusto: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu

TK News -sivusto (Matt Taibbi): https://readsom.com/newsletter/tk-news

USA Today: https://eu.usatoday.com/

Verkkouutiset: https://www.verkkouutiset.fi/

Wall Street Journal: https://www.wsj.com/

Washington Post: https://www.washingtonpost.com/

WorldOMeter-sivusto: https://www.worldometers.info/

World Population Review -sivusto (tuloerot): https://worldpopulationreview.com/country–rankings/median–income–by–country

World Values Survey 7 (2023): https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp

Yle-uutiset -sivusto: https://yle.fi/uutiset

Keskeinen tutkimuskirjallisuus ja -artikkelit

Arendt, Hannah, *The Human Condition* (1958). Chicago: Chicago University Press, 1998.

Arendt, Hannah, *On Revolution*. New York: Viking Press, 1963.

Arola, Laura, *Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta.* Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita (1, 2021). Helsinki: Oikeusministeriö, 2021.

Ball, Terence & John Pocock, "Introduction". *Conceptual Change and Constitution*. Ed. by Terence Ball and J.G.A. Pocock. Lawrence: University Press of Kansas, 1988.

Bauman, Zygmunt, *Liquid Modernity.* Cambridge: Polity Press, 2006.

Castaneda, Anu, Liisa Larja, Tarja Nieminen, Satu Jokela, Jaana Suvisaari, Shadia Rask, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen, "Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus: Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimus 2014, UTH. Työpaperi". THL, 2015.

Daut, Marlene L., ”Napoleon Isn’t a Hero to Celebrate”. *New York Times*, Opinion, 18.3. 2021: https://www.nytimes.com/2021/03/18/opinion/france-year-of-napoleon.html

DiAngelo, Robin, ”White Fragility”. *International Journal of Critical Pedagogy*, vol. 3 (3, 2011), 54-70.

DiAngelo, Robin J., ”The Production of Whiteness in Education”. *Teachers College Record*, vol. 108 (10, 2006), 1983–2000.

Eagleton, Terry, *The Idea of Culture.* Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005.

Elmgren, Ainur, ”Imperial Complicity: Finns and Tatars in the Political Hierarchy of Races”. *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 334-369.

Escobari, Marcela, ”The economy is growing and leaving low-wage workers behind”. Brookings Institute, 19.12. 2019: https://www.brookings.edu/blog/education–plus–development/2019/12/19/the–economy–is–growing–and–leaving–low–wage–workers–behind/

Faye, Ndéla, ”Woke-kulttuurissa on kyse tasa-arvosta – loukkaavien termien hylkääminen ei ole yliherkkyyttä”. Yle-artikkeli, 24.2. 2021: https://yle.fi/aihe/artikkeli/2021/02/24/nakokulma-woke-kulttuurissa-on-kyse-tasa-arvosta-loukkaavien-termien

Finnishness, Whiteness and Coloniality. Ed. by Josephine Hoegaerts, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho & Elizabeth Peterson. Helsinki: Helsinki University Press, 2022.

Foucault, Michel, *Discipline and Punish: The Birth of a Prison* (alkup. *Surveiller et punir: Naissance de la prison*, 1975). Transl. by Alan Sheridan. New York: Random House, Vintage Books, 1995.

Franklin, Benjamin, ”Observations Concerning the Increase of Mankind”. *Autobiography and Other Writings*. Ed. by Ormond Seavey, *World’s Classics Series*. New York: Oxford University Press, 1993, 251-260.

Gellner, Ernest, *Nations and Nationalism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1983.

Graeber, David & David Wengrow, *The Dawn of Everything: A New History of Humanity*. New York: Picador, Farrar, Strauss and Giroud, 2021.

Gould, Elise, ”State of Working America Wages 2019”. Economic Policy Institute, 20.2. 2020: https://www.epi.org/publication/swa-wages-2019/

Guess, Teresa, ”The Social Construction of Whiteness: Racism by Intent, Racism by Consequence”. *Critical Sociology*, vol. 42, (4, 2006), 649-673.

Gunderson, Gerald, *A New Economic History of America*. New York: McGraw-Hill, 1976.

Heino, Eveliina, ”Intersektionaalisuus sosiaalityössä”. *Janus*, vol. 31 (1, 2023) 60–79.

Helo, Ari, *Amerikan Yhdysvaltojen historia*. Helsinki: NordPrint, 2022.

Helo, Ari, *History, Politics, and the American Past*. New York: Routledge, 2020.

Helo, Ari, *Thomas Jefferson's Ethics and the Politics of Human Progress*. New York: Cambridge University Press, 2014.

Hietaniemi, Tapani, *Euroopan* erityistie. Helsinki: Tutkijaliitto, 1998.

Hinrichsen, Malte, "Racist Trademarks and the Persistence of Commodity Racism in Europe and the United States". *Diversity in Intellectual Property. Identities, Interests, and Intersections*. Ed. by Irene Calboli, Srividhya Ragavan. New York: Cambridge University Press 2015, 130-148.

Ho, Jennifer, "White supremacy is the root of all race-related violence in the US". *The Conversation*, 8.4. 2021: https://theconversation.com/white-supremacy-is-the-root-of-all-race-related-violence-in-the-us-157566

Hoegaerts, Josephine, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho & Elizabeth Peterson, "An Introduction". *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 1-16.

"How Should I Talk about Race in My Mostly White Classroom?" Anti-Defamation League, 2017: https://www.adl.org/education/resources/tools-and-strategies/how-should-i-talk-about-race-in-my-mostly-white-classroom

Hämäläinen, Pekka, *The Comanche Empire*. New Haven: Yale University Press, 2009.

Ignatiev, Noel, *How the Irish Became White*. New York: Routledge, 1995.

Ilmonen, Kaisa, "Intersektionaalisen queer-tutkimuksen kytkentöjä: Pohdintoja postkoloniaalisen ja intersektionaalisen seksuaalisuudentutkimuksen lähtökohdista ja keskeisistä kysymyksistä". *SQS, Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti*, vol. 5 (2, 2011): https://journal.fi/sqs/article/view/50863

Jabali, Malaika, Laura Kipnis, Rebecca Solnit, Bhaskar Sunkara, Thomas Chatterton Williams, Zaid Jilani & Derecka Purnell, "We need to discuss the word 'woke'", *Guardian*, Opinion, 9.11. 2021: https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/nov/09/woke-word-meaning-definition-progressive

Jameson, Fredric, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*. New York: Verso, 1991.

Jefferson, Thomas, *Thomas Jefferson Writings*. Ed. Merrill D. Peterson. New York: The Library of America, 1984.

Kay, Jonathan, "Anti-Racism as Office-Politics Power Play: a Canadian Academic Case Study". *Quillette*, 7. 11. 2021: https://quillette.com/2021/11/07/anti-racism-as-office-politics-power-play-a-canadian-academic-case-study/

Keskinen, Suvi, "Afterword: Re-Narrating Finnish Histories and Searching for the Politics of Hope". *Finnishness, Whiteness and Coloniality*, Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 345-352.

Keskinen, Suvi & Minna Seikkula, ”Käänteisrasismin mahdottomuus”. Raster.fi, Rasisminvastainen tutkijaverkosto, 27.10. 2015: https://raster.fi/2015/10/27/kaanteisrasism in-mahdottomuus/ (vierailtu 24.6. 2022).

Kingumets, Jaanika & Markku Sippola, “Discursive Constructions of Whiteness, Non-White Cultural Others and Allies in Facebook Conversations of Estonians in Finland”. *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. (Helsinki: Helsinki University Press, 2022), 153-178.

Knuuti, Karoliina, ”Kehitysapua köyhiltä rikkaille – hyödymmekö köyhistä maista enemmän kuin ne hyötyvät avustamme?” *Maailman kuvalehti*, 15.2. 2023: https://maailmankuvalehti.fi/2023/1/pitkat/ kehitysapua-koyhilta-rikkaille-hyodymmeko-koyhista-maista-enemman-kuin-ne-hyotyvat-avustamme/

Kolchin, Peter ”Whiteness Studies: A New History of Race in America”. *The Journal of American History*, vol. 89 (1, 2002), 154-173.

Komonen, Atte, ”Biologinen sukupuoli”. *Tieteessä tapahtuu*, 1, 2020, 47-50.

Lahti, Janne & Rinna Kullaa, ”Johdanto: Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa”. *Historiallinen aikakauskirja*, vol. 118 (4, 2020), 420-426.

Liera, Roman & Cheryl Ching, ”Reconceptualizing ’Merit’ and ’Fit’”. *Higher Education Administration for Social Justice and Equity: Critical Perspectives for Leadership*. Ed. by Adrianna Kezar & Julie Posselt. New York: Routledge, 2019, 111-131.

Lloyd, Vincent, “A Black Professor Trapped in Anti-Racist Hell”. *Compact* - journal, 10.2. 2023: https://compactmag.com/article/a-black-professor-trapped-in-anti-racist-hell

Locke, John & Earl of Shaftesbury (Anthony Ashley Cooper), ”The Fundamental Constitutions of Carolina” (1.3. 1669). Yale Law School: The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy: http://avalon.law.yale.edu/17th_century/nc05.asp

Lorenz, Chris, ”Blurred Lines: History, Memory and the Experience of Time”. *International Journal for History, Culture and Modernity*, vol. 2 (1, 2014), 43-62.

Loury, Glenn, ”Unspeakable Truths about Racial Inequality in America”. *Quillette*, 10.2. 2021: https://quillette.com/2021/02/10/unspeakable-truths-about-racial-inequality-in-america/

MacDonald, Heather, ”Preening Over Preferences”. *City Journal*, 31.10. 2022: https://www.city-journal.org/harvard-president-defends-racial-preferences-in-open-letter

Madison, Angus, ”Poor Until 1820: Per Capita Income in World History”: http://econ2.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/rankh.htm

Mallon, Ron, ”Naturalistic Approaches to Social Construction”. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition). Ed by Edward N. Zalta: https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/social-construction-naturalistic/

McWhorter, John, *Woke Racism: How a New Religion Has Betrayed Black America*. New York: Random House, 2021.

Megill, Allan, *The Burden of Reason: Why Marx Rejected the Market?* Lanham, MD.: Rowan & Littlefield, 2002.

Megill, Allan, "History, memory, identity". *History of the Human Sciences*, vol. 11 (3, 1998), 37-62.

Meriläinen, Niina & Susi Nousiainen, "'Jutussa ei minusta välity yhtään todellisuus ammattikoululaisista.' Mitä ammattikoululaiset ajattelevat mediasta?" Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu, 3.3. 2022: https://www.tuni.fi/alustalehti/2022/03/03/jutussa-ei-minusta-vality-yhtaan-todellisuus-ammattikoululaisista-mita-ammattikoululaiset-ajattelevat-mediasta/

Moilanen, Antti, "Mitä lasten itseohjautuvasta oppimisesta tiedetään?". *Tieteessä tapahtuu* 2, 2023: https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/2-2023/mita-lasten-itseohjautuvasta-oppimisesta-tiedetaan

Moore Jr., Barrington, *Social Origins of Dictatorship and Democracy*. Harmondsworth: Penguin, 1973.

Neem, Johann N., "American History in a Global Age". *History and Theory*, 50 (Feb. 2011), 41-70.

*Nguyen, Hai & Aisha Benahmed, "*Mitkä ovat ne keinot jotka Marja, Osmo ja Esko hyväksyisivät meidän yhteisten hyvien tavoitteiden ajamiseksi?" FEM-R -sivusto, 23.11. 2021: https://www.fem-r.fi/mitka-ovat-ne-keinot-jotka-marja-osmo-ja-esko-hyvaksyisivat-meidan-yhteisten-hyvien-tavoitteiden-ajamiseksi/

"The Night President Teddy Roosevelt Invited Booker T. Washington to Dinner". *The Journal of Blacks in Higher Education* (35, 2002), 24–25.

Noel, Hannah, *Deflective Whiteness: Co-opting Black and Latinx Identity Politics*. Columbus: Ohio State University Press, 2022.

Näre, Lena, "Identiteettipopulismia vai intersektionaalista identiteettipolitiikkaa?" *Sosiologia*, vol. 60 (1, 2023), 37–41.

Oakes, James, *Slavery and Freedom: An Interpretation of the Old South*. New York: Vintage Books, 1991.

Obama, Barack, *Luvattu maa* (*A Promised Land*). Suom. Seppo Raudaskoski, Kyösti Karvonen & Ilkka Rekiaro. Keuruu: Otava, 2020.

Onuf, Peter S., *Jefferson's Empire: The Language of American Nationhood* (Charlottesville: University of Virginia Press, 2000).

Panzar, Mika, "Tikittääkö velkakatastrofi – tutkimusten, populistien ja poliitikkojen käsityksiä". *Osallisuusmedia*, 15.3.2023: https://www.osallisuusmedia.fi/mika-pantzar-tikittaako-velkakatastrofi-tutkimusten-populistien-ja-poliitikkojen-kasityksia/

Peltola, Marja & Ann Phoenix, "Doing Whiteness and Masculinities at School: Finnish 12- to 15-Year-Olds' Narratives on Multiethnicity". *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 101-128.

Preston, John, *Disaster Education: 'Race', Equity and Pedagogy*. Rotterdam: Sense Publishers, 2012.

Pötzsch, Tobias, *Critical Perspectives on Social Inclusion in Integration Education Programs for Adult Migrants*. Ph.D. thesis. Helsinki: University of Helsinki & Unigrafia, 2020.

Rakove, Jack, *Original Meanings: Politics and Ideas in the Making of the Constitution*. New York: Alfred A. Knopf, 1996.

Rautanen, Mika, "Kalloharppi piirtää pääasiassa laajoja kaaria". *Duodecim* 124 (2008), 2758-2764.

Rogers, Megan, "Troubling Stats on Adult Literacy". Inside Higher Ed -sivusto, 8.10. 2013: https://www.insidehighered.com/news/2013/10/08/us-adults-rank-below-average-global-survey-basic-education-skills

Rogers, Melvin L., "Race and the Democratic Aesthetic: Jefferson, Whitman and Holiday on the Hopeful and Horrific". *Radical Future Past: Untimely Political Theory*. Ed. by Romand Coles, Mark Reinhardt, and George Shulman. Lexington: University Press of Kentucky, 2014, 249-282.

Roman-Lagerspetz, Sari & Eerik Lagerspetz, "Rotuoppien metafysiikka". *Ajatus*, vol. 74 (1, 2017), 141-171: https://journal.fi/ajatus/article/view/74482

Roosevelt, Theodore, *African Game Trails: An Account of the African Wanderings of an American Hunter-Naturalist* (1910). New York: St. Martin's Press, 1988.

Rosenström, Saga & Barbora Žiačková, "The North Engendered: Mythologized Histories, Gender and the Finnish Perspective on the Imagined Viking-Nordic Ideal". *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 73-98

Roser, Max, "Economic Growth". WorldinData-sivusto: https://ourworldindata.org/economic-growth

Rämö, Aurora, "Tämä ei nyt ole ookoo", *Suomen kuvalehti*, 11.12. 2020: https://suomenkuvalehti.fi/kulttuuri/shakespeare-on-rakenteellista-vakivaltaa-opiskelijaa-kohtaan-taidekoulut-luovivat-opiskelijoiden-vaatimusten-keskella/

Saastamoinen, Kari, "Pufendorf on Natural Equality, Human Dignity, and Self-Esteem". *Journal of the History of Ideas*, vol. 71 (1, 2010), 39-62.

Salminen Tapani, "Castrén, Matthias Alexander (1813 - 1852)". Kansallisbibliografia, 14.6. 2002: https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3164

Savage, Mike, *The Return of Inequality: Social Change and the Weight of the Past.* Cambridge, MS: Harvard University Press, 2021.

Seikkula, Minna, "(Un)making 'extreme' and 'ordinary' whiteness: Activists' narratives on antiracist mobilisation in Finland". *Sociological Review*, vol. 67 (5, 2019), 1002-1017.

Simola, Hannu, *Koulutusihmeen paradoksit: Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta*. Tampere: Vastapaino, 2015.

”Social Constructivism”. GSI Teaching & Resource Center, Graduate Student Instructor, University of Berkeley: https://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/social-constructivism/

Sollors, Werner, *Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Culture*. New York: Oxford University Press, 1986.

”Suomalaisten lukutaidon vahvistamiseksi etsitään ratkaisuja kansallisessa yhteistyössä”. Opetusministeriö, tiedote 16.11. 2021: https://www.oph.fi/fi/uutiset/2021/suomalaisten-lukutaidon-vahvistamiseksi-etsitaan-ratkaisuja-kansallisessa-yhteistyossa

Suomen romanit / Finitiko romaseele. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2004:2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004.

Taylor, Charles *Autenttisuuden etiikka* (*Ethics of Authenticity*). Suom. Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus 1995.

Taylor, Charles, *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Ed. by Amy Guzman. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1994.

Trachtenberg, Alan, *Brooklyn Bridge: Fact and Symbol* (1965). Chicago: University of Chicago Press, 1979.

Tupasela, Aaro, ”The Genetic Imagination: Imaging Populations and the Construction of Nationhood”. *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Ed. by Josephine Hoegaerts et al. Helsinki: Helsinki University Press, 2022, 19-40.

Turetzky, Philip, *Time*. London: Routledge, 1998.

”Ulkomaankansalaiset”, Tilastokeskus: https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html

UTH-tutkimus 2014: Anu Castaneda, Liisa Larja, Tarja Nieminen, Satu Jokela, Jaana Suvisaari, Shadia Rask, Päivikki Koponen & Seppo Koskinen, ”Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus: Ulkomaista syntyperää olevien työ- ja hyvinvointitutkimus 2014, UTH. Työpaperi”. THL, 2015.

”Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko”. Valtioneuvoston julkaisuja 2022: 49. Helsinki: Valtioneuvosto, 2022: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164219

”Väestö syntyperän ja kielen mukaan”. Tilastokeskus (2022): https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaesto-syntyperan-kielen-mukaan

Weir, Kirsten, ”Raising anti-racist children” *Monitor on Psychology*, vol. 52, (2021), American Psychological Association: https://www.apa.org/monitor/2021/06/anti-racist-children

White, Hayden, *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1990.

Žižek, Slavoj, *Interrogating the Real*. Ed. by Rex Butler and Scott Stephens. London: Continuum, 2006.

Asiasanahakemisto

aasialaisamerikkalaiset 19, 44, 79, 84, 92, 235-7, 260-1
afrikkalaisamerikkalaiset 6, 8, 14, 19-20, 39, 41, 44, 77-9, 83-4, 86-8, 88-93, 97, 107, 114, 117, 122, 147, 156, 199, 209, 214-6, 236-7, 252-4, 260-4, 275-6, 297n, 306n
afrikkalaiset (myös maahanmuuttajat) 64, 86, 88-90, 97, 107-8, 152, 176, 223, 295n, 310n
aikakäsitykset 130, 134-9, 149, 170-5
alakulttuuri (ks. kulttuuri)
alitajuinen 66, 113, 119, 150, 227, 283
alkuperäiskansat 11, 22, 23, 25, 27, 32, 48, 79, 85, 87, 89, 104, 106, 108, 139, 144-5, 156, 182, 206, 242, 317n
ammattiliitot 104, 111, 122-3, 166-7, 308n
anteeksiantaminen 254, 259-260, 262, 267, 279, 280
antropologia 13, 43, 64, 103, 153-5, 171
apassit 85
arvot 101, 110, 160, 251, 264-270,

BKT (bruttokansantuote) 31, 39, 107, 156
bourdieulainen 64-5, 158, 161-4, 309n

comanche-intiaanit 143-4, 305n

demokratia 8, 22, 25, 27, 29-30, 33, 71, 74, 101, 105, 108, 110-11, 157, 181, 202, 208, 234, 255, 275, 282-5, 287
demokraatit (puolue) 93, 123, 129, 160, 169, 252, 257, 275
dekolonisaatio 171, 187-8, 206
dekonstruktio 47, 53, 61, 222,
diskurssi 12, 33, 46, 57-9, 61, 66-7, 97, 120, 129, 131, 132, 186, 193, 203, 206, 223, 229, 234, 238, 241, 242, 270, 282, 284
Dubai 10, 124

empatia 62, 251, 252, 264-5, 270, 279
empiria 12, 13, 15, 16, 33, 36, 49, 54-5, 65, 67, 69, 86, 89, 95, 103, 106, 125, 137, 179, 187-8, 194, 196, 199, 219, 222, 242, 286,
enemmistön oikeudet (ks. myös demokratia) 25, 27-30, 33, 53, 77, 109, 187, 208, 212, 220-1, 225, 235, 268, 275, 282-4
epistemologinen 60-1, 63, 66, 121, 130, 137, 144, 150, 163, 171, 173, 185, 208, 243, 245, 254, 260, 271, 295n
eriarvoisuus (ks. myös erilaisuus) 11, 16, 34, 37, 42, 45, 92, 96, 119, 187, 243, 266, 271, 285, 296n
erilaisuus 58, 62, 66, 111, 114, 119, 161, 163, 170, 185, 186, 187, 193, 266, 285, 296n
etninen 18, 24, 26, 32, 43, 49, 84, 94, 160, 196, 209, 236, 240, 276
eugeniikka 84, 88, 89, 95, 105, 201, 304n

feminismi 9, 11, 22, 38, 42-3, 45, 54, 55, 80, 194, 195, 278, 281
fenomenologia 104, 163, 177, 219, 308n, 309n
filosofinen 36, 67, 68, 89, 91, 104, 114, 118, 158, 160, 170, 173, 174, 178, 189-90, 195, 219, 263, 309n
foucaltilainen 11, 64, 66-7, 70-1, 158, 176, 229, 232-3, 237, 267, 296n, 297n, 307n, 309n

globaali 31, 54, 62, 91, 103, 124, 140, 141, 158, 159, 160, 166, 168, 169, 171, 173, 174-5, 182, 202, 240, 284, 287, 299n, 307n

hegemoninen 8-10, 18, 42, 53, 59, 81, 83, 102, 119, 124, 182-3, 190, 192, 194-5, 198-9, 206, 207, 220, 227,
hermeneuttinen 104, 120, 219

historia
historiallinen ajattelu 23, 34, 65, 72, 85, 90-1, 95, 104, 120, 127-150, 160, 172, 182, 206, 208, 254, 256
historia ja aika 134-9, 174-6
historian taakka 11, 104, 121, 125, 170-4, 188, 256, 273
intersektionaalinen historiakuva 11, 20, 34, 41, 75, 85, 90-1, 97, 101-3, 117, 150-3, 157, 160, 168-171, 175-6, 187-8, 199-203, 206, 240, 252-3
kolonialismin historia 11, 20, 95, 101-2, 159, 199-203, 206, 208, 253
länsimaiden historia 101, 103-11, 208, 256

holismi 32, 67-8, 144
humanistinen 7-9, 11, 34, 36, 57, 66, 72, 76, 189, 195, 203, 238, 239, 247-9, 254, 292n, 318n
hyvinvointiyhteiskunta-ajattelu 15, 17, 24-5, 28, 31-33, 38-40, 49-51, 71, 101, 112, 121, 123, 125, 167-8, 178, 185, 206, 210, 217, 224-5, 233, 273-4, 286

idealismi (fil.) 67, 304n
identiteetti 7, 9-10, 12, 22, 25, 29, 34, 42, 44, 46-7, 51-6, 58, 61, 66, 81, 83, 95, 97, 111-16, 119-20, 142, 160, 172, 204, 207, 220, 226, 241-3, 255-6, 284
ihmisoikeudet (ks. myös yksilön oikeudet) 28-9, 42, 52, 54, 101-2, 106, 110, 112, 115, 128, 140, 255, 286, 268, 270, 277
imperialismi 20, 75, 95, 102-108, 125, 151, 155, 157, 160, 169, 174, 176, 188-9, 202-3, 206, 208, 240, 252-3
INEQ-yhteisö (H:gin yliopisto) 240, 317n
inkluusio (osallistaminen) 190, 219-20, 222, 224, 227, 228, 240, 265

Intersektionaalisuus (määritelmällisesti) 7, 15-16, 34, 42, 57, 76, 297n
intersektionaalinen
empiria 13, 33, 54, 187, 196, 221, 228
identiteettitutkimus 7, 10, 34, 42, 46, 51, 55, 56, 58, 61, 81, 92, 95, 97, 114-15, 220, 241-3, 263, 284
intersektiot (ks. intersektiot)
kulttuurivihamielisyys 23-4, 220, 265-6, 280-2
ontologia 65, 67, 171-2, 187-8, 204
rakenne (eri kuin yleismerkitys) 16-17, 57-8, 63, 73-5, 77, 82, 94, 229, 285
rasismi (eri kuin yleismerkitys) 98-100, 115-6, 242, 302n
rotu (eri kuin yleismerkitys) 80-126
valkoisuusparadigma 70-76, 80-100

intersektiot (risteymät, risteämät) 7, 15-16, 42, 45-47, 74-5
Intia 124, 176, 308n

Japani 87, 102, 122, 176, 201, 202

Kanada 22, 23, 25, 38, 70, 85, 114, 125, 185, 208, 218-9, 224, 239-40, 317n
kapitalismi 18-19, 31, 54, 69, 101, 103, 106, 107, 121, 123, 153-4, 156, 174, 176, 292n
kehollisuus 17, 51-3, 95-6, 259
”kehystäminen” 119, 222, 223, 227, 277
Kiina 179, 186, 208, 209, 284, 307n
kirjallisuus 22, 62, 69, 110, 116, 132, 162, 265
kokoomus (puolue) 8, 210
kolonialismi 8, 9, 85, 90, 91, 95, 101-4, 159, 181, 187-9, 207, 208, 255,

kommunitaristinen 154, 157
konteksti 23, 34, 70, 92, 117, 139, 142, 174, 179, 186, 188-190, 195, 206, 231, 272, 273
konstruktio (ks. myös struktuuri) 12, 16, 34, 47, 49, 53, 58, 63-7, 69, 73, 94, 98, 113, 114, 240, 285, 305n
koulu 10, 17, 19, 22, 24, 25, 26-7, 32, 45, 71-2, 76, 78, 92, 96, 109, 113, 119, 122, 124, 165, 180, 193-8, 207, 213, 229-234, 239, 261, 262, 278
kulttuuri
alakulttuuri 25, 62, 74, 124, 208, 265, 284, 285
etniset kulttuurit 11, 13, 16, 19, 29, 31, 43, 50, 61, 62, 74, 77, 78-80, 81, 84, 91, 93, 96, 104-5, 111, 116, 121-23, 180, 182, 191-2, 195, 196-9, 228, 235, 237, 239-40, 243, 255, 260, 266, 277, 287
kansallinen kulttuuri 38, 40, 45, 48, 50-1, 54, 62, 66, 74, 75, 83, 87, 90, 107, 108-9, 114, 129, 131, 141-2, 162, 165, 169, 173, 177, 179-80, 185, 189, 191-2, 200-202, 204, 208, 209, 210-17, 220, 230, 284
”korkeakulttuuri” 62, 109-10, 171
kulttuuripääoma 161-3
kulttuurisota 252, 266, 321n
kulttuurivihamielisyys 23, 266
monikulttuurinen (ks. monikulttuurisuus)
valtakulttuuri 10, 15, 25, 48, 57, 62, 74, 78, 93, 121, 124, 162, 179, 185, 207-9, 218, 220, 284
vastakulttuuri 62, 74, 112, 208
kulttuuriset oikeudet v. ihmisoikeudet 28-9, 112, 193, 208
kulttuurisota (ks. kulttuuri)
käsitesekamelska 63, 283
lakotat (sioux) 85
latinot (latinx) 78-9, 236, 237, 277
liberaali 6, 12, 17, 29, 54, 101, 111, 140, 160, 165, 208, 219-20, 242, 252,
luokkaerot 20, 51, 60, 65, 66-7, 73, 74-5, 83, 85, 94, 107, 111, 112, 122, 150, 158, 165-6, 168-9, 175-6, 285, 293n, 302-303n

maahanmuuttajat 6, 25, 32, 46, 47, 61, 91, 98-100, 182-3, 186 192, 206, 209, 214, 216, 218-229, 240
marxismi 8, 28, 83, 138
maskuliinisuus 7, 9, 11, 44, 55, 96, 190, 194-99, 274, 283
metodi, metodologinen 6, 9, 13, 16, 35, 58-60, 67-69, 76, 79, 81, 95, 120, 127-150, 153, 158, 173, 178, 218, 221, 243, 245, 283, 287
monikulttuurisuus 13, 23, 29, 37, 74, 76, 87-8, 99, 101, 111-12, 114, 118, 124, 155, 182-3, 186, 191-2, 197, 208-10, 220, 223, 228, 254, 255, 265, 271, 282, 284, 296n

narratiivinen 20, 91, 125, 127-150, 169-177, 178, 189, 202, 220, 273-4, 304n
natsismi 89, 98, 99, 105, 169, 190, 202, 267, 284, 301n
normatiivinen 8, 30, 41, 48-9, 53, 57, 59, 64, 67, 71, 73, 82, 99-100, 140, 158, 168, 176, 190, 191, 193, 195, 199, 206, 223, 238, 239, 241,

objektiivinen (ks. myös subjektiivinen) 21, 23, 41, 57, 59, 60, 63-5, 120, 162, 168, 261, 320n
ontologinen (ks. intersektionaalinen)
opetushallitus 25, 229-234
orjuus 11, 18, 20, 21, 24, 86, 88, 90, 97, 103, 105-8, 145-9, 170, 206, 253, 256, 259, 273, 276-7
osallistavuus (ks. inkluusio)

patsaskiistat 23, 24, 253
perussuomalaiset (puolue) 8, 278, 282, 289n
politiikan käsite 21, 26, 30, 39, 49, 93, 121, 123, 125, 139, 140 (määritys), 149, 154, 164, 165, 175, 177, 181, 207, 208, 226, 227, 241-2, 252, 255, 256, 260, 277
pääoma (kapitalistinen) 31, 94, 95, 159, 161, 170, 307n

queer-tutkimus 31, 51-55, 61

rakenne (ks. struktuuri)
rasismi (yleiskäsite) 97
    rasismi intersektionaalisesti 115-16
republikaanit (puolue) 93, 123, 146, 258
republikanismi (tasavaltalaisuus) 136, 137
risteymä (ks. intersektio)
risteämä (ks. intersektio)
rodullistaminen, rodullistuminen 17, 18, 21, 22, 24, 36-7, 41, 46, 67, 73-4, 75, 80-100, 103, 108, 113, 115, 121, 147, 181-6, 191-3, 206, 208, 222, 236, 239, 259, 260, 262, 264, 271, 276-7, 292n, 302n
romanit 29, 91, 118, 186, 204, 209
rotu 64, 97
rotu intersektionaalisesti 97-99, 302n
rotuerottelu 11, 18, 19, 20, 24, 78, 84, 90, 103, 105, 112, 116, 119, 121, 123, 140, 147, 169, 192, 196, 252, 256, 262

saamelaiset 29, 48, 90, 104, 118, 180, 182, 186, 204, 206-7, 209, 317n
segregaatio 192, 196
seksuaalinen orientaatio 9, 17, 20, 23, 25, 29-30, 36, 38, 42-44, 51-56, 57, 62, 63, 74, 75, 79, 81, 104, 114-15, 140, 152, 176, 184, 187, 192-3, 196, 198, 219, 255, 256, 287
some (sosiaalinen media) 93, 100, 184, 187, 217, 268, 274, 275, 281-2, 290n
sosiaalidarwinismi 89, 200,
sosiaalipalvelut 45, 49-50, 51, 73, 165, 166, 169, 184, 211 214, 216, 273-4, 277
sosiaalipolitiikka 27-29, 77-8, 91, 93, 94, 121-3, 125, 164, 175, 180-1, 210, 257-8, 270
sosialidemokraatit (puolue) 42, 49, 62, 202, 235
sosialismi 12, 28, 31, 108, 111, 112-13, 138, 175, 177-8, 196, 253, 257
sosiologia 9, 10, 12, 13, 16, 34-5, 38, 43, 57-65, 68, 92, 93-4, 96, 104, 118, 121, 151-178, 198, 203-5, 219, 239, 241, 264,
standpoint-teoria 60-61
struktuuri 10, 12, 16-17, 34, 47, 49, 57, 58, 63-67, 69, 73-5, 77, 78, 80, 82, 84, 94, 113, 119, 134, 138, 175, 185, 229, 264, 274, 285
subjekti, subjektiivinen 17, 40-41, 46, 54, 57-60, 81, 87, 221
sukupuoli (biologinen) 32, 35, 37, 47, 52-3
sukupuolikokemus (gender) 35, 50, 52
sukupuolitutkimus (ks. queer)
”suomalainen kolonialismi” 90, 102, 104, 105, 107, 110
suomalaisuus 18, 45, 90, 102, 159, 179-210, 251, 287
sympatia 264
syrjäytyminen
    intersektionaalinen syrjäytymiskäsitys 25-40
    yleinen syrjäytymiskäsitys 7, 27, 50, 51, 227, 251, 273

taide 110, 161-3, 259, 261, 263, 267, 280
taidemuseo 259
tasa-arvo (ks. myös yhdenvertaisuus) 10, 12, 19, 24, 27, 28, 31, 31, 34-6, 41, 44, 47-9, 59, 60, 62, 66, 74, 76, 78, 80-1, 91, 94, 100, 110-12, 121, 123, 124,

128, 140, 151, 153, 158-9, 160-3, 168-9, 175, 177-8, 182, 188, 191-2, 204, 208, 227, 231, 237, 240-1, 249, 256, 258, 271, 274-5, 282, 285, 286
THL (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos) 42, 43, 50, 183, 210, 271, 279
tiedekäsitys 35-6
tieto (ks. epistemologinen)
todistus (ks. empiria)
totuus 121, 142, 192-3, 217, 259, 271
tuloerot 39, 122, 159
tunne, tunteet 33, 89, 97, 108-110, 212, 251, 254, 264-5, 270-4, 275, 278-83
tunnepuhe 251, 264-5, 274,
”turvallinen tila” 244, 275, 318n

UPM-yhtiö 104, 159, 167, 307n, 308n
USA vrt. Suomi 28, 39-40, 51, 107, 119-124, 168, 185, 210, 215, 239
utopistinen 25, 69, 72, 138, 156, 175, 253, 284, 285

”valkoinen hauraus” 17, 69, 193, 271
valkoisuus, ”valkoinen ylivalta” 11, 16, 17-20, 30, 48-9, 65, 66-7, 69, 75, 79, 81, 97, 101, 103-5, 124, 194, 195, 218, 277, 283, 284, 289n
valta
    aina tilannekohtaista 30
    foucaultilainen valtakäsite 70-1, 229, 232
    neuvoteltavissa 30, 71, 101, 122, 211,
    väkivalta (poliisi, asevoimat) 71, 101, 283
    ylivalta 16-20, 30, 101-5
valtakulttuuri (ks. kulttuuri)
vasemmistoliitto (puolue) 28, 178, 225
vastakulttuuri (ks. kulttuuri)
vertailu 28, 31, 39-40, 107, 124, 155, 168, 185, 204-5, 210, 224, 231, 310n
vihreät (puolue) 8, 178
vähemmistöoikeudet (ks. myös enemmistön oikeudet; kulttuuriset oikeudet; yksilönoikeudet) 28-9, 193, 208
värisokeusperiaate 10, 32, 43, 76, 80, 92, 111-16, 218, 222, 271, 292n

yhdenvertaisuus (ks. myös tasa-arvo) 19, 21, 28-9, 97, 112, 121, 173, 191, 235, 238-241, 244, 258, 279, 290n, 301n
yhteiskuntatieteet 6-7, 9, 11, 20, 34, 36, 57, 60, 62, 68, 69, 72, 76, 84, 93, 97, 103, 120, 124, 171, 239, 246, 249, 285, 314n
yksilönoikeudet (ks. myös ihmisoikeudet) 6, 7, 19, 27, 29, 30, 42, 46-8, 81, 83, 110-11, 112, 114, 159, 198, 208, 211, 213, 217, 227, 242, 251, 254, 285
ylivalta (ks. valta)
yliopistot 8, 10, 13, 23-4, 32, 33, 42, 44, 48, 68, 78, 106, 117, 123, 156, 180, 189, 206, 212, 213, 218, 232, 235-250, 251, 253, 257, 260, 261-3, 266, 275, 276, 281,
Yhdysvallat (ks. USA vrt. Suomi)
ympärileikkaus 228, 282

zuni-intiaanit 85, 87

”perusteellisesti punnittua kritiikkiä intersektionaalisuuden suden-kuopista.”

– Onni Rostila, kansanedustaja (ps)

”Kaltaiselleni intersektionaalisen feminismin kannattajalle kirja tarjoaa todella paljon pohdittavaa … kritiikki osuu erityisen oikeaan siinä, että yhteiskuntatieteellistä keskustelua leimaa meillä usein teoreettisten ja käsitteellisten mallien kopioiminen sellaisenaan yhdysvaltalaisesta keskustelusta.”

– Mika Pantzar, professori, Helsingin yliopisto

"... teoksen vahva aatehistoriallinen tutkimusote avaa uudenlaisia näkökulmia akateemisen muoti-ilmiön eli intersektionaalisuuden kritiikkiin. Taustalla vaikuttavia Yhdysvaltojen kulttuurisotia unohtamatta Helo peilaa aihettaan koko länsimaista arvoperintöä vasten."

– Jani Kokko, kansanedustaja (sdp)

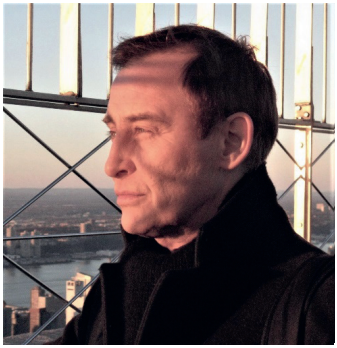

Ari Helo on Filosofian tohtori ja Pohjois-Amerikan tutkimuksen sekä aatehistorian dosentti Helsingin yliopistosta. Hän on tutkinut ja opettanut kulttuurintutkimusta Vaasan yliopistossa, aatehistoriaa Oulun yliopistossa ja Yhdysvaltain tutkimuksen metodologiaa Helsingin yliopistossa sekä työskennellyt tutkijana myös Virginian yliopistossa. Helon tutkimusartikkeleita ja monografioita on julkaistu kahdeksassa eri maassa. Hänen teoksiaan ovat esimerkiksi *Thomas Jefferson's Ethics* (Cambridge University Press, 2014), *History, Politics, and the American Past: Essays on Methodology* (Routledge, 2020) sekä *Amerikan Yhdysvaltojen historia* (NordPrint, 2022).

”Helon teos on perinteistä länsimaista tiedekäsitystä tinkimättömästi puoltava puheenvuoro, joka oivaltavasti identifioi intersektionaaliseen tutkimusotteeseen sisältyviä metodologisia ongelmia.”

– Mikko Saikku, Yhdysvaltain tutkimuksen professori, Helsingin yliopisto

”Yksityiskohtaisesti perusteltu ja dokumentoitu puheenvuoro yliopiston uskottavuutta rapauttavasta politisoitumisesta. Vuoden tärkeimpiä tietokirjoja.”

– Jarkko Tontti, kirjailija, OTT

"... kriittinen ja tärkeä puheenvuoro aikamme ideologioiden monimutkaisista taustoista. Historian tajun ohentuessa ja yhä yksiulotteisemmaksi käyvän yhteiskuntakeskustelun aikana tätä teosta todella tarvitaan."

– Janne Saarikivi, dosentti, Helsingin yliopisto

”Helon mukaan intersektionaalinen lähestymistapa ohjaa oikeisiin ongelmiin huomion kiinnittäviä tutkijoita vastaamaan vääriin kysymyksiin. Kirjoittajan väkevä tapa osallistua Yhdysvalloista alkaneeseen keskusteluun identiteettipoliittisen tutkimuksen yhteiskunnallisesta roolista kutsuu tutustumaan aiheeseen myös niitä, jotka eivät jaa hänen kritiikkiään.”

– Markku Kangaspuro, professori, Aleksanteri-instituutin johtaja, Helsingin yliopisto

"Yhdysvalloista Suomeen kopioitu intersektionaalinen feminismi uhri-pistehierarkioineen, woke-ilmiöineen ja BLM-kultteineen lienee akateemisen maailman muotivillityksistä omituisin. Helo tuo terävällä analyysillään esiin tämän tunteisiin pohjautuvan pseudotieteen metodologisen onttouden."

– Atte Kaleva, kansanedustaja (kok)

ISBN: 978-952-65052-7-5